

Universitat de Girona

LES POLÍTIQUES DE PAISATGE A EUROPA EN EL MARC DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE. ELS CASOS D'ESPANYA, ALEMANYA I ESLOVÀQUIA

Stephanie WILBRAND

ISBN: 978-84-694-4895-3

Dipòsit legal: GI-699-2011

<http://hdl.handle.net/10803/31830>

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei [TDX](#) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio [TDR](#) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the [TDX](#) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Universitat de Girona

TESI DOCTORAL

LES POLÍTIQUES DE PAISATGE A EUROPA EN EL MARC DEL
CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE: ELS CASOS D'ESPANYA,
ALEMANYA I ESLOVÀQUIA

Stephanie Wilbrand

2010

DOCTORAT DE MEDI AMBIENT

Itinerari: Ordenació del Territori i Gestió del Medi Ambient

Dirigida per: Joan Nogué

Memòria presentada per optar al títol de doctora per la Universitat de Girona

Universitat de Girona

El Dr. Joan Nogué, Catedràtic del departament de Geografia de la Universitat de Girona,

CERTIFICO:

Que aquest treball, titulat "Les polítiques de paisatge a Europa en el marc del Conveni Europeu del Paisatge: els casos d'Espanya, Alemanya i Eslovàquia", que presenta Stephanie Wilbrand per a l'obtenció del títol de doctora, ha estat realitzat sota la meva direcció.

Signatura

Girona, 24 de setembre de 2010

“Landscapes are always in the process of “becoming” no longer reified or concretized – inert and there – but continually under scrutiny, at once manipulable and manipulated, always subject to change, and everywhere implicated in the ongoing formulation of social life”

Richard Schein

“El paisatge [...]

[...] té un paper important, en els àmbits cultural, ecològic, mediambiental i social, que constitueix un recurs favorable per a l'activitat econòmica i que si es protegeix, es gestiona i se'n fa una ordenació adequada pot contribuir a la creació de llocs de treball;

[...] contribueix a elaborar les cultures locals i que representa un component fonamental del patrimoni cultural natural d'Europa que contribueix al benestar dels éssers humans i a consolidar la identitat europea;

[...] és, a tot arreu, un element important de la qualitat de vida de les poblacions, tant en els mitjans urbans com en els rurals, tant en les zones degradades com en les de més qualitat, tant en els espais singulars com en els quotidians;

[...] és un element essencial del benestar individual i social i que protegir-lo, gestionar-lo i planificar-lo impliquen drets i responsabilitats per a tothom”

(Preàmbul del Conveni Europeu del Paisatge,
Florència, 20 d'octubre de 2000)

ÍNDIX

Índex d'imatges	VI
Índex de taules i figures	VII
Índex d'abreviatures	IX
Agraïments	
Resum en català/castellà i anglès	
Capítol 1. INTRODUCCIÓ	1
1.1. Origen i justificació	2
1.2. Objectius	4
1.3. Metodologia i fonts d'informació	5
1.4. Estructura	8
Capítol 2. CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE	11
2.1. Orígens del Conveni Europeu del Paisatge	12
2.2. Objectius del Conveni Europeu del Paisatge	15
2.3. Estructura i continguts del Conveni Europeu del Paisatge	19
2.3.1. Capítol I. Disposicions generals	20
2.3.2. Capítol II. Mesures nacionals	23
2.3.3. Capítol III. Cooperació europea	25
2.3.4. Capítol IV. Clàusules finals	27
2.4. Els reptes del Conveni Europeu del Paisatge: l'aplicació als estats membres del Consell d'Europa	29
2.4.1. La consagració jurídica del paisatge i la seva integració en els programes i polítiques internacionals, nacionals i regionals	30
2.4.2. Paisatges transfronterers	32
2.4.3. Els paisatges i el benestar individual i social	33
2.4.4. Paisatge i ordenació territorial	36
Capítol 3. LA SOCIETAT CIVIL I EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE	41
3.1. La participació ciutadana en el desplegament dels instruments previstos en el Conveni Europeu del Paisatge	42
3.1.1. Un exemple de participació pública: els catàlegs de paisatge de Catalunya	45

3.2. Xarxa Europea de Paisatge – European Landscape Network (RECEP-ENELC, Civilscape, Uniscape)	50
3.3. Altres organitzacions i associacions europees que treballen en temes de paisatge	56
3.3.1. Organitzacions no governamentals	57
3.3.2. Grups de recerca i entitats acadèmiques	59
Capítol 4. POLÍTIQUES DE PAISATGE A ESPANYA: L'APLICACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE EN EL CONJUNT DEL TERRITORI ESPANYOL I EN TRES REGIONS CONCRETES	67
4.1. Introducció	68
4.2. Espanya	69
4.2.1. La relació entre desenvolupament territorial i paisatge	70
4.2.2. Estat de la política de paisatge abans de la ratificació del Conveni Europeu del Paisatge, període 2000-2007	72
4.2.3. Estat de la política de paisatge després de la ratificació del Conveni Europeu del Paisatge, 2008 - actualitat	76
4.3. Catalunya	81
4.3.1. Antecedents	81
4.3.2. Marc institucional	84
4.3.3. Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya	89
4.3.4. Instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge (catàlegs de paisatge i directrius de paisatge)	93
4.3.5. Instruments de concertació: cartes de paisatge	106
4.3.6. Paisatge, territori i societat civil a Catalunya	109
4.4. Andalusia	116
4.4.1. Antecedents	116
4.4.2. Marc institucional	122
4.4.3. Estratègia Andalusia del Paisatge	129
4.4.4. Diferents iniciatives de polítiques de paisatge a Andalusia	131
4.5. Comunitat Valenciana	138
4.5.1. Antecedents i marc institucional	138
4.5.2. Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge	142
4.5.3. Instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge	145
4.5.4. Programes i actuacions de la nova política de paisatge	150

Capítol 5. ALEMANYA. UNA POLÍTICA DE PAISATGE AL MARGE DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE?	159
5.1. Introducció i presentació	160
5.1.1. Situació geogràfica i història de la República Federal d'Alemanya	161
5.1.2. Política, organització territorial i economia	164
5.2. Alemanya	166
5.2.1. Per què Alemanya no signa el Conveni Europeu del Paisatge?	166
5.2.2. Planejament del paisatge: període 1975-2002	169
5.2.3. La Llei de protecció de la natura (<i>Bundesnaturschutzgesetz</i>): període 2002-2009	171
5.2.4. Instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge (<i>Landschaftsprogramm, Landschaftsrahmenplan i Landschaftsplan</i>)	174
5.3. Nordrhein-Westfalen	178
5.3.1. <i>Landschaftsgesetz</i> Nordrhein – Westfalen (lleï de paisatge) i la incidència en el paisatge miner	181
5.3.2. Instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge (<i>Landschaftsprogramm, Landschaftsrahmenplan, Landschaftsplan</i>)	186
5.3.3. Les associacions per a la protecció de la natura i del paisatge a Nordrhein-Westfalen	191
5.4. Schleswig-Holstein	197
5.4.1 <i>Landschaftsgesetz</i> Schleswig-Holstein (lleï de paisatge) i la incidència en els paisatges de costa	201
5.4.2. Instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge (<i>Landschaftsprogramm, Landschaftsrahmenplan, Landschaftsplan</i>)	207
5.4.3. Les associacions per a la protecció de la natura i del paisatge a Schleswig-Holstein	214
5.5. Baden-Württemberg	217
5.5.1. <i>Naturschutzgesetz</i> Baden – Württemberg (lleï de paisatge) i la incidència en la preservació de la diversitat biològica i de les empreses tradicionals	219
5.5.2. Instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge (<i>Landschaftsprogramm, Landschaftsrahmenplan, Landschaftsplan</i>)	225
5.5.3. Les associacions per a la protecció de la natura i del paisatge a Baden-Württemberg	230

Capítol 6. ESLOVÀQUIA. EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE: DE LA TEORIA A LA PRÀCTICA	237
6.1. Introducció i presentació	238
6.2. L'estudi del paisatge abans de l'entrada a la Unió Europea	242
6.2.1. LANDEP (Landscape Ecological Planning)	243
6.2.2. Iniciació del procés d'adhesió al Conveni Europeu del Paisatge	245
6.3. Evolució del tractament del paisatge: període 2004-2010	248
6.3.1. Entrada a la Unió Europea i ratificació del Conveni Europeu del Paisatge	249
6.3.2. Implementació del Conveni Europeu del Paisatge	252
6.3.3. El treball de les organitzacions no governamentals en la implementació del Conveni Europeu del Paisatge	255
Capítol 7. ESTUDI COMPARATIU DELS CASOS ESTUDIATS	259
7.1. Comparació per estats: Espanya, Alemanya i Eslovàquia	260
7.2. Comparació per regions: Catalunya, Andalusia, Comunitat Valenciana, Nordrhein-Westfalen, Schleswig-Holstein i Baden-Württemberg	270
Capítol 8. CONCLUSIONS	279
8.1. Els primers deu anys de funcionament del Conveni Europeu del Paisatge	280
8.2. Els reptes de l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a Espanya, Alemanya i Eslovàquia	286
8.3. La importància dels processos de participació social en el Conveni Europeu del Paisatge	296
8.4. Consideracions finals	301
Capítol 9. BIBLIOGRAFIA	303

DISC COMPACTE ADJUNT:

ANNEX I – Resum Entrevistes personals

ANNEX II

- Conveni Europeu del Paisatge
- Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya

- Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge de la Comunitat Valenciana
- Objectius i criteris de l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana
- Propostes Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana

ANNEX III

- Bundesnaturschutzgesetz Alemanya
- Landesnaturschutzgesetz Nordrhein-Westfalen
- Landesnaturschutzgesetz Schleswig-Holstein
- Landesnaturschutzgesetz Baden-Württemberg
- Informe del Consell d'Europa sobre l'estat d'aplicació del CEP a Eslovàquia

ANNEX IV

- Estratègia Andalus de Paisatge
- State of the Environment Report Slovakia

ÍNDIX D'IMATGES

Imatge 1: Estat de ratificació del CEP a Europa	19
Imatge 2: Exemple de campanyes de participació pública en els catàlegs de paisatge	48
Imatge 3: Mapa funcionament European Landscape Network	51
Imatge 4: Regions que configuren el projecte Pays.med	63
Imatge 5: Comunitat Autònoma de Catalunya	81
Imatge 6: Àmbits d'aplicació dels catàlegs de paisatge	95
Imatge 7: Fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge i el seu vincle amb la participació en diferents nivells	97
Imatge 8: Proposta de mapa d'unitats de paisatge de Catalunya (pendent d'aprovació definitiva)	98
Imatge 9: Fases d'elaboració d'una carta de paisatge	108
Imatge 10: Distribució de les plataformes en defensa del territori a Catalunya	112
Imatge 11: Presència mediàtica del paisatge	113
Imatge 12: Comunitat Autònoma d'Andalusia	116
Imatge 13: Comparació densitat de població litoral-interior per províncies	117
Imatge 14: Evolució urbanització a la Costa del Sol occidental 1991-2003	118
Imatge 15: Estat dels plans d'ordenació territorial subregional d'Andalusia	126
Imatge 16: Països que configuren el projecte Pays.med	133
Imatge 17: Comunitat Autònoma Valenciana	138
Imatges 18 i 19: Destrucció de la costa a la Comunitat Valenciana	139
Imatge 20: Horta de València	153
Imatge 21: Mapa de la República Federal d'Alemanya	162
Imatge 22: Bundesländer de la República Federal d'Alemanya	165
Imatge 23: Símbol àrea protegida de paisatge	173
Imatge 24 Mapa NRW a Alemanya	178
Imatge 25: Mapa relleu de NRW	179
Imatges 26 i 27: Localització de la regió del Ruhr i detall de la quantitat d'explotacions mineres existents	183
Imatges 28 i 29: Landschaftspark Duisburg Nord (esquerra) i Nordsternpark Gelsenkirchen (dreta)	185
Imatge 30: Províncies de NRW	187
Imatge 31: Plans de paisatge a NRW. En tonalitats verdes plans de paisatge en vigor; en blau cel, en redacció, i en blanc, municipi sense pla de paisatge	190
Imatge 32: Mapa Schleswig-Holstein a Alemanya	197
Imatge 33: relleu de Schleswig-Holstein	199

Imatges 34 i 35: Esquerre extensió del Parc Nacional de Wattenmeer. Dreta, extensió del Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer	200
Imatge 36: El Wattenmeer a vista d'ocell	201
Imatge 37: Regions de Schleswig-Holstein	209
Imatge 38: Mapa Baden-Württemberg a Alemanya	218
Imatge 39: Rellu de Baden-Württemberg	219
Imatge 40: Mapa de paisatges d'Alemanya, 2004	225
Imatge 41: Categorització dels paisatges d'Alemanya, 2006	226
Imatge 42: Regions de Baden-Württemberg	228
Imatge 43: Taschenbuch des Naturschutzes. Font: LNV	233
Imatge 44: Mapa de la República d'Eslovàquia	240
Imatge 45: Regions d'Eslovàquia: 1 – regió de Bratislava; 2 – regió de Trava; 3 – regió de Trenčín; 4 – regió de Nitra; 5 – regió de Zilina; 6 – regió de Banská Bystrica; 7 – regió de Presov, i 8 – regió de Kosice	241
Imatge 46: Exemple de Landscape Ecological Plan de la ciutat de Banská Štiavnica i Štiavnická Baňa (Eslovàquia), estructura del paisatge, 2004	246
Imatge 47: Exemple de Landscape Ecological Plan de la ciutat de Banská Štiavnica i Štiavnická Baňa (Eslovàquia), protecció de la natura i del paisatge, 2004	247

ÍNDIX DE TAULES I FIGURES

Taula 1: Estat de ratificació del Conveni Europeu del Paisatge. Ressaltats els casos d'estudi	18
Taula 2: Tipus de participació definides per Pretty	45
Taula 3: Instruments de planificació del paisatge a Catalunya	84
Taula 4: Estat d'elaboració Catàlegs de Paisatge	99
Taula 5: Procés d'integració de directrius en el planejament	101
Taula 6: Instruments de planificació del paisatge a Andalusia	122
Taula 7: Instruments de planificació del paisatge a la Comunitat Valenciana	142
Taula 8: Bundesländer de la República Federal d'Alemanya	165
Taula 9: Activitat per sectors a Alemanya	166
Taula 10: Figures de planejament a Alemanya	176
Taula 11: Instruments de planificació a NRW	180
Taula 12: Instruments de planificació de Schleswig-Holstein	202
Taula 13: Plans de paisatge de Schleswig-Holstein	212
Taula 14: Instruments de planificació a Baden-Württemberg	220
Taula 15: Proporció zones protegides en relació amb països de les mateixes dimensions (2004)	250
Taula 16: Zones protegides a Eslovàquia, estat desembre 2007	251
Taula 17: Instruments de planificació del paisatge a Eslovàquia	252
Figura 1: Classificació dels instruments participatius dels catàlegs segons la tipologia utilitzada	47
Figura 2: Organigrama del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP)	85
Figura 3: Membres del Consell Rector de l'Observatori del Paisatge	88
Figura 4: Web de l'Observatori del Paisatge en quatre idiomes	92
Figura 5: Activitat per sectors Eslovàquia	242
Figura 6: Ecologia del paisatge com a ciència interdisciplinària	243
Figura 7: Classificació de paisatges utilitzada en els Atles	247
Figura 8: Logotips d'Ekopolis i de la Society for Sustainable Living	255

LLISTAT D'ABREVIATURES

ADPM – Atelier del Paesaggi Mediterranei (Itàlia)
 ADTA – Associació per la defensa del territori de Aljarafe
 ARGE – European Working Community for Rural Development and Village Renewal
 BANL – Bundesamt für Naturschutz und Landschaftspflege (Alemanya)
 BFN – Bundesamt für Naturschutz (Alemanya)
 BfV – Bund für Naturschutz (Alemanya)
 BIK – Beirat Integriertes Küstenschutzmanagement (Alemanya)
 BNatSchG – Bundesnaturschutzgesetz (Alemanya)
 BUND – Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland (Alemanya)
 CCN – Countryside Character Network
 CC-PAT - Comitè de patrimoni cultural del Consell d'Europa
 CD-PATEP – Comitè de patrimoni cultural i de paisatge del Consell d'Europa
 CE - Consell d'Europa
 CEMAT – Conferència Europea dels Ministres d'Ordenació del Territori
 CEP – Conveni Europeu del Paisatge
 CLRAE – Congrès de Poders Locals i Regionals del Consell d'Europa
 CO-DBP – Comitè de patrimoni cultural del Consell d'Europa en l'àmbit de la diversitat biològica i de paisatge
 CVOT – Conselleria de vivenda i ordenació del territori (Andalusia)
 DAFO – Anàlisi de Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats
 DARP – Departament d'Agricultura, ramaderia i pesca
 DBV – Deutscher Bund für Vogelschutz (Alemanya)
 DGAP – Direcció General Arquitectura i Paisatge
 DMAH – Departament de Medi Ambient i Habitatge
 DPTOP – Departament de Política Territorial i Obres Públiques
 EadEA – Estratègia Andalusia d'Educació Ambiental
 ECOVAST – European Council for the Village and Small Town
 EFLA – European Foundation for Landscape Architecture
 ESDP – European Spatial Development Perspective
 ESPON – Xarxa europea de l'observació sobre cohesió i desenvolupament territorial
 ETCV – Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana
 ETE - Estratègia Territorial Europea
 ETSAB – Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya
 FFH – Hàbitats de flora i fauna
 IADEN – Institució Alt Empordanesa per a la defensa i l'estudi de la natura
 IALE – Associació Internacional d'Ecologia del Paisatge
 IALE-SK – Associació Internacional d'Ecologia del Paisatge d'Eslovàquia
 IERMB – Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
 IKM – Integriertes Küstenschutzmanagement (Alemanya)
 ILE SAS – Institute of Landscape Ecology of Slovak Academy of Sciences (Eslovàquia)
 ILN – Institut für Landschaftsforschung und Naturschutz (antiga RDA)
 KURS – Planejament territorial d'Eslovàquia
 KVNS – Koninklijke Vereniging voor Natuur – en Stedenschoon (Bèlgica)
 LAG – Landesplanungsgesetz (Alemanya)
 LAI – Landscape Alliance Ireland

LANDEP – Landscape Ecological Planning (Eslovàquia)
 LANUV – Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz (Alemanya)
 LCA – Landscape Character Network
 LEPro – Landesentwicklungsprogramm (Alemanya)
 LG – Landschaftsgesetz
 LIC – Lloc d'Interès Comunitari
 LKN-SH – Landesbüro für Küstenschutz und Meeresschutz (Alemanya)
 LP – Landschaftsprogramm (Alemanya)
 LNU – Landesgemeinschaft Naturschutz und Umwelt (Alemanya)
 LNV – Landesnaturschutzverband Baden- Württemberg
 LÖBF – Landesamt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten (Alemanya)
 LOTA – Llei d'ordenació del territori (Andalusia)
 LOTPP – Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge (Comunitat Valenciana)
 LPIG – Planungsgesetz der Länder (Alemanya)
 LSG – Landschaftsschutzgebiet (Alemanya)
 LUBW – Landesanstalt für Umwelt, Messungen und Naturschutz (Alemanya)
 LWG – Landscape Working Group (Regne Unit)
 METREX – Xarxa de regions i àrees metropolitanes europees
 MoE SR – Ministeri de Medi Ambient d'Eslovàquia
 NABU – Naturschutzverband Deutschland (Alemanya)
 NAJU – Naturschutzjugend (Alemanya)
 NatSchG – Naturschutzgesetz (Alemanya)
 NRW – Nordrhein-Westfalen (Alemanya)
 NUA – Natur und Umwelt Akademie (Alemanya)
 OCDE - Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic
 OCSE - Organització per la Seguretat i Cooperació Europea
 OQP – Objectius de qualitat paisatgística
 ONG – Organitzacions no governamentals
 ONU - Organització de les Nacions Unides
 OSE – Observatori de sostenibilitat espanyol
 OTAN - Organització del Tractat de l'Atlàntic del Nord
 PA – Protected Areas
 PDT – Plans Directors Territorials
 PEIN – Pla d'Espais d'Interès Natural
 PETRARCA – European Academy for the Cultural Landscapes
 PIOT – Plans d'incidència en l'ordenació del territori (Andalusia)
 POTA – Pla d'ordenació territorial d'Andalusia
 POTS – Plans d'ordenació del territori subregionals (Andalusia)
 PPB – Progetto Paesaggio Biellese – Biella (Itàlia)
 PTP – Plans Territorials Parcial
 RDA - República democràtica d'Alemanya
 RECEP-ENELC – Xarxa Europea d'Ents Locals i Regionals per a l'implantació del CEP
 RFA - República federal d'Alemanya
 RLV – Regionale Landschappen Vlaanderen (Bègica)
 RNatSchG – Reichsnaturschutzgesetz (Alemanya)
 ROG – Raumordnungsgesetz (Alemanya)
 SAS – Slovak Academy of Sciences (Eslovàquia)
 SDW – Schutzgemeinschaft deutscher Wald (Alemanya)
 SEA – Slovak Environmental Agency (Eslovàquia)
 SGTiB – Direcció General del Territori i de la Biodiversitat

UE – Unió Europea

UICN – Unió Internacional per a la Conservació de la Natura

WWF – Fons Mundial per a la Natura

WTO – Organització mundial del comerç

ZALF – Leibniz – Centre for Agricultural Landscape Research (Alemanya)

ZEC – Zona Especial de Conservació

ZEPA – Zona Especial d'Espais Protegits per a les Aus

Capítol 1

INTRODUCCIÓ

1.1. ORIGEN I JUSTIFICACIÓ

Resulta difícil recordar el moment exacte del sorgiment de la idea d'aquest treball de tesi doctoral. Segurament no va ser un fet concret sinó diversos esdeveniments els que em van portar a investigar per aquest camí de la geografia.

Recordo que els orígens d'aquest treball es van començar a perfilar al llarg de l'últim any de carrera. La geografia més humana, dedicada al pensament geogràfic i territorial, la percepció del paisatge i la geografia cultural havien despertat el meu interès. També el fet d'haver viscut la meua infantesa en un lloc tan privilegiat com és la plana de l'Alt Empordà va despertar des de ben jove la meua afinitat pel paisatge. Al llarg dels anys, els canvis, sovint radicals, en aquest paisatge han estat clau per definir el meu futur camí.

Amb la finalització de la carrera i el començament de la meua recerca dedicada cada vegada més a l'ordenació del territori i a l'anàlisi del paisatge, vaig arribar a un resultat provisional amb la presentació de la tesina del doctorat de Medi Ambient centrada en l'estudi del sistema viari com a element estructurador del territori i el paisatge, i aquest va ser el tret de sortida per a aquest treball de tesi doctoral.

Hi ha, però, un esdeveniment que destaca per damunt de tots els altres i que ha estat clau en l'elecció del tema de recerca: l'aparició del Conveni Europeu del Paisatge (CEP), aprovat a Florència el 20 d'octubre de 2000 i en vigor des de l'1 de març de 2004; un tractat emanat del Consell d'Europa que té per objecte promoure la protecció, gestió i ordenació dels paisatges europeus i organitzar la cooperació europea en aquest àmbit. En aquests moments, 38 països europeus s'han compromès a seguir les directrius d'aquest Conveni i han convertit el paisatge en un objecte de dret. S'entén que la sensació de benestar incrementa la qualitat de vida dels ciutadans si aquests estan envoltats d'un paisatge agradable i atractiu. Per això es presta una atenció especial a aquells paisatges degradats, habituals i que no tenen figura de protecció.

Amb el Conveni Europeu del Paisatge molt estès i reconegut, i la redacció, molt avançada, dels catàlegs de paisatge¹ a Catalunya (aprovats els catàlegs de les Terres de Lleida i del Camp de Tarragona; amb aprovació inicial el catàleg de les Comarques de Girona; lliurat el catàleg de les Terres de l'Ebre, i en redacció els catàlegs de l'Alt Pirineu i Aran, Comarques Centrals i Regió Metropolitana de Barcelona), és un bon moment per fer una recerca en aquest àmbit.

---

¹ Documents de caràcter descriptiu i prospectiu, aplicables als àmbits territorials, que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i estat de conservació i proposen els objectius de qualitat paisatgística. Font: Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya.

L'any 2006, en la V Trobada dels Tallers del Consell d'Europa per a l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a la ciutat de Girona, es van establir les bases d'aquest treball de tesi doctoral.

En una reunió mantinguda mentre es penjaven cartells, es preparaven les carpetes amb informació de la trobada i es fixaven les connexions d'internet, es va perfilar el tema de la tesi doctoral, relacionat amb el CEP i amb les polítiques de paisatge a Europa en general. En aquells moments, no sabia amb exactitud com havia de ser, però sí que havia de ser una mena d'informe sobre la situació actual de l'estat del paisatge a Europa i, en concret, una comparació de diferents països europeus i el seu tractament del paisatge.

Era evident que la tria no seria fàcil ja que, per poder realitzar una comparació adient, calia escollir països molt diferents des del punt de vista històric, social i econòmic. I a més a més, havien de tenir posicions diferents respecte del CEP. Així doncs, calia trobar països que estiguessin aplicant el CEP, països que no l'haguessin ratificat i països que fes molt poc temps que l'haguessin ratificat i comencessin a trobar les vies per integrar el paisatge en les polítiques territorials i urbanístiques.

Diversos cursos d'especialització en aquest tema m'han ajudat a formar-me per tal de poder realitzar una recerca en aquesta matèria. Destaquen pel seu alt nivell científic el curs *Eines i instruments per a les polítiques de paisatge: catàlegs, cartes i estudis d'impacte i integració paisatgística*, organitzat per la Fundació d'Estudis Superiors d'Olot, la Fundació Universitat de Girona i el Col·legi d'Ambientòlegs de Catalunya, i els seminaris *Indicadors de paisatge: reptes i perspectives* i *Processos de participació ciutadana en l'ordenació del paisatge*, organitzats tots dos per l'Observatori del Paisatge.

Finalment, cal destacar un organisme que, a part de la mateixa Universitat de Girona, ha estat una font d'inspiració des del començament, l'Observatori del Paisatge de Catalunya. Aquest consorci dependent de l'administració catalana s'inclou en la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya 8/2005 i va ser constituït legalment l'any 2004. El seu objectiu principal és incrementar el coneixement que té la societat dels seus paisatges i donar suport a l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a Catalunya. Per tant, l'Observatori es converteix en l'espai de trobada entre la Generalitat de Catalunya, les administracions locals i el conjunt de la població en tot allò que fa referència al paisatge.

El paisatge s'ha convertit en un tema d'actualitat. Només cal seguir la premsa diària per adonar-se que gairebé cada dia se'n parla d'una manera o d'una altra. La meua proposta, per tant, és un intent d'explicar les eines i instruments existents avui per protegir, gestionar i ordenar el paisatge des d'un punt de vista geogràfic i a diferents escales (l'escala europea, l'escala estatal i l'escala regional), afegint, però, en aquest context, l'element social,

indiscutiblement lligat a la manera de veure, pensar i viure els paisatges; entenent el paisatge no només com una porció de la superfície terrestre sinó com el procés pel qual aquesta superfície ha estat modificada, percebuda i interioritzada al llarg del temps per les societats que hi han viscut. Aquesta tesi doctoral no es limitarà a presentar els instruments de protecció, gestió i ordenació existents per al paisatge, sinó que intentarà donar resposta als processos i moviments socials resultants d'aquest fenomen.

1.2. OBJECTIUS

El paisatge és una expressió de la identitat d'un poble, connectada intrínsecament amb la seva memòria històrica. Entendre el paisatge vol dir apropar-se a les seves qualitats i els seus valors i sentir-s'hi identificat. Aquesta definició es fonamenta en una de les idees principals de la geografia moderna, formulada pels seus fundadors, Alexander von Humboldt i Carl Ritter, a mitjan segle XIX, i és la idea segons la qual el paisatge és l'expressió visible d'un ordre (natural o geogràfic) que és percebut per l'home.

El Conveni Europeu del Paisatge aprovat l'any 2000 segueix la mateixa línia i defineix el paisatge com “una àrea, tal com la percep la població, el caràcter de la qual és resultat de l'acció i la interacció de factors naturals i/o humans”, i també com “un element important de la qualitat de vida de les poblacions, tant en els medis urbans com en els rurals, tant en els territoris degradats com en els de gran qualitat, tant en els espais singulars com en els quotidians”.

Mai no s'ha parlat tant de paisatge com ara, ja sigui en els àmbits més especialitzats, en els mitjans de comunicació o al carrer. Diferents raons expliquen aquest fenomen: la progressiva conscienciació ambiental en els últims vint anys, l'extensió de l'anomenada *ciutat difusa*, l'extraordinari augment de la construcció, etc. Podríem continuar enumerant més raons del perquè de les intenses transformacions territorials en els últims anys, que han provocat i continuen provocant canvis radicals en els nostres paisatges. Aquestes transformacions afecten directament la identitat territorial i local i el sentiment de pertinença, i provoquen reaccions diverses de la societat, que reclama una nova cultura del territori.

En aquest context, aquest treball pretén estudiar les diferents polítiques de paisatge existents a Europa, centrant-se en l'estudi a fons del Conveni Europeu del Paisatge com a instrument internacional únic dedicat exclusivament al paisatge.

Tal com ja he dit, l'anàlisi es farà a tres escales per tal de tenir diferents perspectives de com afecta aquest nou tractat a tots els nivells de legislació: una escala europea, on l'instrument per excel·lència és el Conveni Europeu del Paisatge; una escala estatal, enfocada en l'estudi

de tres casos concrets (Espanya, Alemanya i Eslovàquia), i una escala més regional. En aquest darrer àmbit, s'han escollit tres regions d'Espanya i tres d'Alemanya per fer una anàlisi més detallada de la seva política de paisatge aplicant o no el Conveni Europeu del Paisatge. Dit d'una altra manera, es pretén estudiar les interaccions entre paisatge, territori i societat, explicant com el paisatge ha resultat ser l'element catalitzador de la creixent conflictivitat territorial i ambiental palpable en la societat europea.

La hipòtesi central d'aquesta tesi doctoral intenta respondre a la pregunta de si realment ens trobem davant d'un canvi de paradigma. Realment hi ha una nova sensibilitat respecte del paisatge? Si la resposta és afirmativa, per què aquests canvis es donen justament ara? I si hi ha una nova sensibilitat respecte del paisatge, aquesta és tant o més important que la que hi havia en el seu temps respecte del medi ambient? Aquesta és la qüestió central que ens acompanyarà durant tota la tesi doctoral, i que indirectament respon a dues qüestions més que es plantegen:

1. Demostrar si és cert que, després de deu anys de funcionament del Conveni Europeu del Paisatge, aquest és l'instrument per excel·lència per protegir, gestionar i ordenar el paisatge a Europa.
2. I demostrar si, encara que el Conveni sigui un bon instrument per tractar el paisatge, és possible l'existència de polítiques de paisatge al marge del Conveni i que siguin igualment efectives.

Aquestes dues hipòtesis s'interrelacionen i són el fil conductor d'aquest treball de recerca, que intenta aconseguir un coneixement i una comprensió de les aportacions que s'han fet i s'estan fent en relació amb l'estudi del paisatge a una escala nacional, regional i local posant l'èmfasi especialment en les reaccions de la societat civil respecte dels canvis evidents en els nostres paisatges.

1.3. METODOLOGIA I FONTS D'INFORMACIÓ

Aquest treball consta d'una part teòrica sorgida d'una recerca bibliogràfica, en què s'han seleccionat aquelles obres més representatives per al tipus d'estudi que es pretenia desenvolupar. Les obres triades tracten la temàtica del paisatge des d'un punt de vista molt ampli, com ara les polítiques de paisatge estatals i europees, així com aspectes d'ordenació i planificació territorial.

La metodologia d'aquesta part s'ha centrat en dos objectius: per una banda, reunir i relacionar els autors que han escrit sobre temes de paisatge i polítiques de paisatge des del

passat fins a l'actualitat. I per l'altra, llegir i interpretar el nou cos teòric que representen els estudis i anàlisis actuals de paisatge i les polítiques de paisatge.

Per realitzar aquesta part va ser clau l'estada de recerca a la Universitat de Wisconsin-Madison durant l'any 2008, gràcies a la qual vaig tenir accés a biblioteques que reuneixen un fons interessant i àmplies hemeroteques. L'estada em va permetre, a més, la discussió i ampliació dels coneixements teòrics gràcies a les aportacions i els seguiments dels professors Robert Ostergren, Matt Turner i, sobretot, Yi-Fu Tuan.

També l'accés a altres biblioteques, com ara les de la Universitat de Girona, la Universitat Autònoma de Barcelona, el centre de documentació de l'Observatori del Paisatge, el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i la Universitat de Perpinyà han ajudat en aquesta tasca, i, és clar, l'immens univers d'internet.

Ara bé, la tasca més important han estat les entrevistes (un total de deu) realitzades al llarg de l'any 2009 a diverses personalitats expertes en aquesta matèria. Aquests experts s'han seleccionat en funció del camp de dedicació. Així doncs, podem trobar experts que treballen en el mateix Consell d'Europa tirant endavant la implementació del Conveni Europeu del Paisatge als països europeus. Altres treballen en administracions de diversos països europeus, en universitats o institucions europees i la seva recerca se situa en el camp del paisatge. O fins i tot, persones alienes a qualsevol administració o institució però que tenen un coneixement exhaustiu en aquesta matèria.

Adjunt en l'annex es troba el llistat de les persones entrevistades i un brevíssim resum del contingut de les entrevistes. De comú acord amb les persones entrevistades no es reproduïxen íntegrament les entrevistes.

En la segona part del treball es fa l'estudi de tres casos concrets (o països concrets) per aproximar-se al tipus de política de paisatge que apliquen en cada un. La metodologia utilitzada ha pres el Conveni Europeu del Paisatge com a document de referència i com a base d'aquest treball de recerca. Amb el CEP servint de pilar d'aquest treball, es van buscar tres casos d'estudi, molt diferents entre si, per fer una anàlisi exhaustiva de les polítiques de paisatge que apliquen, ja sigui perquè tenen com a base el mateix Conveni Europeu del Paisatge i l'estan implementant o perquè opten per una política paisatgística diferent de la del Conveni. Els països escollits, establerts i concretats a través de les diferents entrevistes, són Espanya, Alemanya i Eslovàquia.

Espanya, per raons òbvies, és el país de residència i d'origen d'aquesta tesi. A més, en aquests moments, després de molts problemes, finalment ha ratificat el Conveni Europeu del Paisatge (ratificació del 26 de novembre de 2007 i entrada en vigor de l'1 de març de 2008). Per tant, ara està en l'etapa de començament de la seva implantació, amb la qual cosa és interessant seguir aquest procés de ben a prop.

Alemanya, per dos fets: primer, és l'origen de la mateixa doctoranda, i segon, Alemanya és un país amb una llarga tradició acadèmica en matèria de paisatge i amb una llei de natura aprovada i implementada des de fa anys. Per això, és interessant l'estudi d'aquest país, que ara per ara no té intencions de signar ni ratificar el Conveni.

I com a tercer país, Eslovàquia, un estat relativament nou en la Unió Europea però que de bon principi va signar i ratificar el Conveni i que l'està aplicant a tot el seu territori.

L'estudi a fons d'aquests tres països permetrà conèixer les seves polítiques de paisatge i la feina que fan per tal d'implementar-les i seguir-les. En concret, s'ha analitzat per cada país i regió els següents aspectes: la existència o no de lleis i normatives de protecció, gestió i ordenació del territori, de la natura i del paisatge, així com l'existència o no dels respectius instruments que se'n deriven. S'han documentat, a més, les diferents iniciatives estatals com també a nivell de regió, en matèria de paisatge. Ens referim als anomenats atles de paisatge, estratègies de paisatge i sobretot, aquelles iniciatives que incorporen accions participatives de la societat civil. D'aquesta manera es vol arribar a una millor comprensió sobre la realitat política i administrativa per cada un dels casos estudiats, lligada a l'aplicació o no del Conveni Europeu del Paisatge.

Per tenir una idea més concreta de com funcionen les polítiques de paisatge i quin tipus de moviments socials hi ha, he optat per estudiar amb més detall algunes regions d'aquests països.

A Espanya, també com a resultat de les entrevistes amb els experts, he triat les regions de Catalunya, Andalusia i la Comunitat Valenciana, perquè són molt representatives de l'Estat i perquè tenen una política de paisatge molt avançada.

A Alemanya, les regions de Nordrhein-Westfalen, Baden-Württemberg i Schleswig-Holstein han estat les escollides, perquè són les més representatives de l'Estat alemany pel que fa a la implementació i seguiment de polítiques de paisatge.

Quant al cas d'Eslovàquia, no s'estudiaran regions sinó que l'anàlisi serà directament a escala estatal perquè es tracta d'un país petit.

Al principi de cada capítol es presenten de forma detallada les realitats territorials i paisatgístiques de cada país i regió amb una petita excepció. Pel que fa el cas d'Espanya i les regions estudiades aquesta explicació és més curta ja que és l'origen d'aquesta tesi i es coneixen bé la seva realitat territorial i paisatgística. En canvi, els altres casos d'estudi són més desconeguts.

Totes aquestes qüestions s'han ordenat d'una manera coherent per fer-ne més fàcil la lectura i establir amb més agilitat els lligams entre la part teòrica i la part pràctica, per tal d'arribar a una sèrie de conclusions que serveixin de resultats d'aquest treball de recerca.

1.4. ESTRUCTURA

La present tesi doctoral està dividida en nou capítols. El primer d'aquests capítols correspon a la presentació de l'origen d'aquest treball de tesi doctoral, seguida d'una justificació de la tria del tema d'estudi. A continuació es presenten els objectius que es persegueixen, la metodologia aplicada i l'estructura seguida.

Amb l'inici del segon capítol, la tesi doctoral es divideix en dos grans apartats ben diferenciats. La primera part està dedicada al marc teòric i metodològic del treball (en aquest cas, el Conveni Europeu del Paisatge), i la segona se centra en l'estudi de casos, és a dir, l'estudi a fons dels tres països triats: Espanya, Alemanya i Eslovàquia.

En el segon i tercer capítol es presenten i s'estudien els conceptes relacionats amb la temàtica del paisatge a Europa. És a dir, totes aquelles actuacions i polítiques de paisatge existents en l'àmbit europeu, i s'incideix especialment en el Conveni Europeu del Paisatge i en les associacions i xarxes d'institucions, universitats i organitzacions no governamentals que treballen en els temes paisatgístics i que fan el seguiment de la implementació del CEP.

Els tres capítols que vénen a continuació se centren en l'estudi dels casos concrets de seguiment i aplicació de les polítiques de paisatge. El capítol quart s'endinsa en l'estudi d'Espanya fent un seguiment de l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge en el conjunt del territori, presentant les diferents iniciatives estatals existents en matèria de paisatge. A continuació s'estudien els casos concrets de les regions de Catalunya, Andalusia i la Comunitat Valenciana per conèixer a fons quines són les polítiques que adopten per aconseguir una bona gestió, protecció i ordenació dels seus paisatges seguint les polítiques estatals. S'explica en quin moment es troba Espanya després de signar i ratificar el CEP, descrivint el passos que cal seguir per tal d'implementar el Conveni en aquest país. Es fa especial atenció tant a les organitzacions i associacions governamentals com a les no governamentals que treballen en la defensa del territori i del paisatge en aquestes regions, ja que, seguint la filosofia del mateix Conveni, és molt important saber el que pensen els ciutadans.

En el capítol cinquè es presenten les polítiques de paisatge existents a Alemanya i es dóna resposta a per què aquest país no signa i no ratifica el Conveni Europeu del Paisatge. D'una manera més detallada, es presenten tres regions d'Alemanya i s'estudien les diferents

polítiques que adopten per gestionar, protegir i ordenar els seus paisatges. També es posa una atenció especial en les organitzacions i associacions que treballen en la defensa del territori i del paisatge.

En el capítol sisè, Eslovàquia és l'objecte d'estudi. Veurem el seguiment i la implantació del Conveni Europeu del Paisatge en aquest país. És un estat relativament nou en el marc de la Unió Europea però que des del principi segueix i aplica la filosofia del CEP. I, com en els anteriors capítols, es dedica un apartat a les organitzacions i associacions que treballen en la defensa del territori i del paisatge.

Un cop acabat aquest bloc d'anàlisi de casos es presenta un capítol, el setè, que fa una comparació exhaustiva de la implementació i aplicació de les polítiques de paisatge a escala europea, estatal i regional. En primer lloc, s'analitza la feina feta pel Conveni Europeu del Paisatge durant els seus deu anys de funcionament. A continuació, es comparen les diferents maneres de tractar el paisatge que tenen els països estudiats (Espanya, Alemanya i Eslovàquia). I finalment, es fa una anàlisi del tractament del paisatge en les regions estudiades. Així es pretén arribar a tenir una visió global i completa del funcionament de les diferents polítiques de paisatge que hi ha a Europa.

En el penúltim capítol, el vuitè, es presenten les conclusions, els principals resultats obtinguts al llarg d'aquest treball de tesi doctoral i les reflexions que condueixen a la definició d'algunes propostes per tal de millorar la gestió, protecció i ordenació dels nostres paisatges.

El capítol novè, i darrer, conté la relació bibliogràfica i les fonts documentals emprades en aquesta tesi.

Tanca aquest treball el capítol dels annexos, en què es resumeixen les diferents entrevistes mantingudes al llarg de la recerca i que han servit per aclarir temes tan importants com la tria de països i regions per a l'estudi de casos. A més, també s'hi inclouen les diferents lleis descrites en aquest document.

Capítol 2

EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

És indiscutible la progressiva importància que s'està donant al paisatge i l'interès pel tema en el nostre país. Aquesta progressiva conscienciació té un punt paradoxal: hi ha un evident distanciament entre la societat i el seu territori, fins al punt que moltes persones s'han tornat insensibles als valors paisatgístics. Però, en canvi, en el seu temps lliure busquen aquells paisatges particulars i bells no afectats per la pressió urbanística ni l'edificació dispersa i es distancien d'aquells espais buits que han sofert un desordre, abandonament i banalització del territori.

En les últimes dècades, i en molt poc temps, hem modificat el paisatge com mai abans s'havia vist. Desgraciadament aquest canvi no ha suposat una millora de la qualitat del paisatge, sinó tot el contrari: ens ha portat cap al seu empobriment. Aquest deteriorament s'ha viscut no només al nostre país, sinó també a moltes altres parts d'Europa, i és per això que el Consell d'Europa va impulsar l'aprovació del Conveni Europeu del Paisatge (CEP) l'any 2000 a Florència. Aquest és el primer instrument internacional que es dedica exclusivament al paisatge, no només a la seva protecció, sinó també a la seva gestió i ordenació.

El Conveni Europeu del Paisatge suposa una oportunitat per innovar, per posar en pràctica, amb un nou enfocament, la consideració del paisatge, no només com a objecte de dret sinó també com a instrument per a ús de professionals, tècnics i experts.

En aquest capítol s'intentarà explicar què és el Conveni Europeu del Paisatge, quins són els seus objectius i els seus reptes. Però abans d'endinsar-nos en aquests aspectes, cal recordar quins han estat els orígens que han portat a aprovar el Conveni.

2.1. ORÍGENS DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Els orígens del Conveni se situen en el mes de juny de 1991, en la 1a Conferència de Ministres de Medi Ambient Europeus. Arran d'aquesta trobada es va publicar l'any 1995 el primer document referit exclusivament a aspectes ambientals: *Europe's Environment: the Dobri's assessment* (una anàlisi en profunditat de l'estat i de les perspectives del medi ambient europeu). Concretament, en el capítol VIII d'aquest document es parla del paisatge i s'expressa l'esperança que el Consell d'Europa prengui la iniciativa de la redacció d'un conveni europeu dels paisatges rurals. Aquest procés ha estat intens. Diversos organismes internacionals, com ara la UNESCO i la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN), i el mateix Consell d'Europa a través dels seus diferents comitès feia temps que prestaven atenció als paisatges naturals i culturals, però sens dubte el punt de partida de tot aquest procés és la Carta del paisatge mediterrani (Sevilla, 1992), adoptada per tres regions mediterrànies (Andalusia, Languedoc-Roussillon i Toscana).

L'any 1994, pocs mesos abans de la primera sessió del ple del Congrés de Poders Locals i Regionals (CLRAE) del Consell d'Europa, aquest va adoptar la Resolució 256 de la 3a Conferència de les Regions Mediterrànies. Aquesta resolució proposa elaborar “una convenció en el marc de la gestió i de la protecció del paisatge natural i cultural de tot Europa” seguint la base establerta en la Carta del paisatge mediterrani.

Un any després, la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN) publica el document *Parks for life: actions to protected areas in Europe*. En aquest escrit es defensa la redacció d'un conveni internacional sobre la protecció del paisatge rural a Europa involucrant-hi el Consell d'Europa. Aquest text compta amb el suport de l'Agència per a la Protecció del Medi Ambient sueca; el Ministeri d'Agricultura, Planificació Regional i Pesca holandès; el Ministeri de Medi Ambient noruec; la Comissió Britànica per al Camp; el Ministeri de Medi Ambient, Conservació de la Natura i Seguretat davant els Reactors Nuclears alemany, el Ministeri de Medi Ambient francès i el Fons Mundial per a la Natura (WWF).

En els anys següents, a causa de les successives reclamacions i demandes socials, el CLRAE va decidir elaborar un avantprojecte de conveni europeu sobre el paisatge. Aquest avantprojecte va ser impulsat per un comitè format per un grup d'experts membres de la Cambra de municipis i la Cambra de les regions del CLRAE, més diversos organismes internacionals, nacionals i regionals entre els quals es trobaven l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa, el Comitè de patrimoni cultural del Consell d'Europa en l'àmbit de la diversitat biològica i de paisatges (CO-DBP), el Comitè del patrimoni mundial de la UNESCO, la UICN, el Comitè de les Regions, la Comissió de la Unió Europea, l'Oficina de l'estratègia de diversitat biològica i de paisatges paneuropeus i les regions d'Andalusia (Espanya), Languedoc-Roussillon (França) i Toscana (Itàlia).

La complexitat del projecte estava subjecta a les diferents maneres de tractar el paisatge en els diversos drets nacionals i regionals d'Europa. El grup d'experts del CLRAE va començar a elaborar un esborrany del Conveni, així com una comparació dels diferents marcs legals sobre paisatge a Europa. La intenció d'aquest estudi va ser aclarir la situació legal i les pràctiques relacionades amb la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge dels diferents estats membres del Consell d'Europa, sempre tenint en compte els instruments legals nacionals i internacionals existents en aquest camp de treball. Entre aquests textos, esmentava el Conveni de la UNESCO relacionat amb la protecció del patrimoni cultural i natural mundial; la Convenció sobre la protecció del patrimoni arquitectònic d'Europa; el Conveni sobre la vida silvestre i el medi ambient natural d'Europa; la Recomanació 95 del Comitè de Ministres sobre la conservació integrada d'àrees de paisatge cultural com a part de les polítiques paisatgístiques i la Recomanació 79 del Comitè de Ministres referent a la targeta d'identificació i avaluació per a la protecció de paisatges naturals; la Carta del paisatge mediterrani; la normativa de la Comunitat Europea sobre els mètodes de producció agrícola compatibles amb el requeriments

de la protecció del medi ambient i la conservació del camp; la Directiva de la Comunitat Europea sobre la conservació d'hàbitats naturals i de la fauna i la flora salvatges; la Directiva de la Comunitat Europea sobre l'avaluació dels efectes ambientals, i altres instruments importants, de la Unió Europea i internacionals (col·lecció "Documents" Generalitat de Catalunya, 2000).

La varietat de valors paisatgístics i de demandes sobre el paisatge per part dels països membres del Consell d'Europa va suposar diverses trobades dels equips redactors del Conveni amb experts, ministres, organismes nacionals i internacionals, així com organismes no governamentals, com a mètode de consulta.

L'any 1997, en la quarta sessió plenària a Estrasburg, el CLRAE va aprovar l'esborrany preliminar del Conveni Europeu del Paisatge en la Resolució 53. En la mateixa sessió es va decidir demanar l'opinió i els suggeriments dels ministres nacionals afectats abans de presentar l'esborrany al Comitè de Ministres. En successives reunions mantingudes durant els anys 1997 i 1998, el document va ser revisat.

En la reunió 676 del Comitè de Ministres, el juliol de 1999, es va decidir seleccionar un comitè d'experts governamentals responsables de la redacció del Conveni Europeu del Paisatge a partir de l'esborrany revisat pel Congrés l'any anterior. Es va demanar que es parés atenció als articles que afectessin l'òrgan de control de la implementació del Conveni i la identificació dels paisatges europeus d'interès especial.

Aquest comitè d'experts,² format per Michael Dower (Universitat de Gloucestershire-UK), Yves Luginbühl (Universitat de París I), Michel Prieur (Universitat de Limoges-F), Florencio Zoido (Universitat de Sevilla), Bengt Johansson (Ministeri de Cultura de Suècia), Riccardo Priore (funcionari en excedència del Consell d'Europa i actualment director de la RECEP-ENELC), Régis Ambroise (Ministeri d'Agricultura de França) i els portaveus (*rapporteur*) Cristina Storelli (1994-1996), Pierre Hitier (1996-1998) i François Paour (1998-actualitat), es va reunir tres vegades (setembre i novembre de 1999 i gener de 2000) per dissenyar la redacció del Conveni. El secretari general del Consell d'Europa va ser qui va rebre finalment aquest avantprojecte, que va presentar el juny de 2000 davant del Comitè de Ministres perquè l'adoptés i l'exposés per ser signat amb posterioritat.

Van ser necessaris set anys d'intens treball comptant amb la participació de la cambra parlamentària; el CD-PAT; el CO-DBP; el Centre de patrimoni mundial de la UNESCO; la UICN; el Comitè de les Regions; la Comissió Europea; l'Oficina de l'estratègia paneuropea per la diversitat biològica i paisatgística; els representants de les regions d'Andalusia, la Toscana i el Languedoc-Roussillon; els representants dels ministeris nacionals dels estats membres del Consell d'Europa; autoritats regionals europees; organismes científics nacionals i regionals, així

---

² *The Preliminary Draft European Landscape Convention*, CG (4) 6 Part II. <http://www.recep-enelc.net/>

com ONG, que van participar en la redacció del Conveni Europeu del Paisatge, considerat “el primer conveni de desenvolupament sostenible que representa a la perfecció la integració de les preocupacions ambientals, socials, culturals i econòmiques en un mateix nivell, garantint el benestar individual i social, així com el benestar material, físic i espiritual”(Luginbühl, 2004).

Finalment, el text va ser adoptat el dia 19 de juliol de 2000 pels diferents òrgans del Consell d'Europa i pel Comitè de Ministres, que va decidir que s'obriria per ser signat el dia 20 d'octubre de 2000 al Palazzo Vecchio de la ciutat de Florència (Itàlia).

El Conveni resultant és un acord internacional que estableix obligacions jurídiques vinculants per a les parts, i per tant, no és només un compromís moral per establir una política de paisatge determinada. El seu discurs marca una visió moderna del paisatge, una estratègia general, seleccionant polítiques de paisatge i enunciant una sèrie d'objectius i instruments (Salbaza Hernae, 2006). El Conveni es materialitza en un text breu de només divuit articles acompanyat d'un informe explicatiu que recull la trajectòria, els antecedents i els aclariments per interpretar el document.

2.2. OBJECTIUS DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Amb el Conveni Europeu del Paisatge neix una nova política de paisatge i, sobretot, una nova manera d'entendre el paisatge a Europa. Per tant, el Conveni no és un simple document sinó una eina que pretén convertir el paisatge en un objecte de dret.

L'increment de la consciència ambiental en els últims vint anys, que ha beneficiat indirectament el paisatge; l'extensió de la ciutat dispersa; la implantació en el territori d'infraestructures de tot tipus, algunes de molestes als ulls dels ciutadans, són raons rellevants que expliquen per què el paisatge està entrant de ple en el debat territorial. Cal recordar, però, que hi ha una altra raó que molt poques vegades es considera i que crec que és encara més important que totes les altres, és l'important paper que té el paisatge en la formació i consolidació d'identitats territorials. Per això, davant del risc de pèrdua, la població europea s'està adonant que la qualitat i la diversitat de molts paisatges europeus s'està deteriorant i que, en conseqüència, s'està perdent la seva identitat, i que això té un efecte advers sobre la qualitat de la vida quotidiana de la mateixa població.

Per això, avui més que mai, el paisatge ha de ser una preocupació prioritària de tothom, perquè és de tothom. Perquè només atorgant un paper actiu a la població en la presa de decisions sobre el paisatge, aquesta se sentirà més identificada amb l'entorn. I en conseqüència, si se senten més identificats amb l'entorn, podran reforçar la identitat i distinció local i regional, i convertir el paisatge en un component del patrimoni natural i cultural.

Amb l'entrada en vigor del Conveni, Europa adopta un compromís amb el desenvolupament sostenible establint una relació equilibrada entre les necessitats socials, econòmiques i ambientals de la població europea, a partir de la participació dels poders pública i privats. Per tant, l'objectiu general del Conveni es podria definir com "l'encoratjament a les autoritats públiques a adoptar polítiques i mesures a escala local, regional, nacional i internacional per protegir, gestionar i planificar els paisatges a tot Europa per tal de conservar i millorar la qualitat del paisatge i fer que el públic i les institucions i els poder locals i regionals reconeixin el valor i la importància del paisatge i prenguin part en les decisions públiques que hi estan relacionades" ("Papers de Sostenibilitat", núm. 8, pàg. 14).

El Conveni, però, no s'atura aquí, sinó que ha de mantenir una visió de futur i ser un complement als instruments legals internacionals vigents avui dia. A més, com bé diu la seva definició, el Conveni ha de ser d'abast europeu, és a dir, aplicable a totes les parts d'Europa incloses les àrees naturals, rurals, urbanes i periurbanes. No es limita només al components culturals, ni a aquells modificats per l'home ni als naturals, sinó que els tracta tots igual i, sobretot, en interacció (Déjeant-Pons, 2006).

La manera d'aplicar el Conveni comença en l'àmbit local per tal de cobrir la totalitat del territori, ja que els paisatges europeus tenen una gran diversitat i són valuosos diferentment per a tots els europeus. Això fa que fins i tot siguin importants fora de l'àmbit local i que hi hagi paisatges que tinguin trets idèntics a totes dues bandes d'una frontera. Aquests paisatges, anomenats *fronterers*, necessiten mesures especials que també han d'estar recollides en el Conveni.

S'ha de recordar que la diversitat i la qualitat dels paisatges forma part del patrimoni cultural i natural comú de tots els europeus, i que en conseqüència el seu deteriorament té una afectació a escala europea; per tant, només un conveni internacional emanat del Consell d'Europa pot proporcionar un marc legal de referència per a altres iniciatives nacionals i internacionals en aquest camp.

Existeixen avui en dia instruments legals que tracten directament o indirectament la qüestió del paisatge a Europa, però és amb l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge que per primera vegada tenim un instrument legal dedicat al paisatge d'una manera directa, específica i exclusiva, dissenyat per omplir aquest buit.

L'avantatge d'aquest instrument, per tant, és que es pot aplicar indefinidament i que es considera un complement als instruments legals internacionals existents, com ara els següents:

- El Conveni de la UNESCO sobre la protecció del patrimoni cultural i natural mundial (París, 16 de novembre de 1972).

- El Conveni del Consell d'Europa sobre la conservació de la vida silvestre i el medi ambient natural d'Europa (Berna, 19 de setembre de 1979).
- El Conveni del Consell d'Europa per a la protecció del patrimoni arqueològic d'Europa (Granada, 3 d'octubre de 1985).
- El Conveni del Consell d'Europa per a la protecció del patrimoni arqueològic (revisat) (Valletta, 16 de gener de 1992).
- L'Estratègia de diversitat biològica i de paisatge paneuropea (Sofia, 25 d'octubre de 1995).

Resumint, es pot dir que la finalitat última del Conveni Europeu del Paisatge és la promoció de la protecció, gestió i ordenació dels paisatges europeus. És el primer tractat internacional dedicat exclusivament al paisatge i el primer que abasta el conjunt d'Europa.

Per impulsar les mesures establertes en el Conveni s'organitzen trobades periòdiques on es pretén intercanviar experiències i proposar noves polítiques i instruments legals per generar noves metodologies que permetin aplicar la filosofia que inspira l'esmentat Conveni. Una de les trobades més importants, en aquest sentit, va ser la V Trobada dels Tallers del Consell d'Europa per a l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a la ciutat de Girona el mes de setembre de 2006. Aquesta trobada va ser un excel·lent aparador per conèixer què es fa –i com es fa– arreu d'Europa a l'hora de protegir, gestionar i ordenar els paisatges, sotmesos cada cop a pressions i riscos més intensos. Més de tres-cents científics i representants d'institucions i col·lectius procedents de 44 països van debatre sobre el tema “Objectius de qualitat paisatgística: de la teoria a la pràctica” i sobre l'estat actual de ratificació del Conveni Europeu del Paisatge dels diferents països membres del Consell d'Europa.

La taula 1 i la imatge 1 que s'insereix a continuació mostren l'estat de ratificació en data 20 de juliol de 2010 del Conveni Europeu del Paisatge.

Taula 1. Estat de ratificació del Conveni Europeu del Paisatge. Ressaltats els casos d'estudi

PAÏSOS	CONVENI SIGNAT	CONVENI RATIFICAT	ENTRADA EN VIGOR
Albània			
Alemanya			
Andorra			
Armènia	14/05/2003	23/03/2004	01/07/2004
Àustria			
Azerbaidjan	22/10/2003		
Bèlgica	20/10/2000	28/10/2004	01/02/2005
Bòsnia i Hercegovina	09/04/2010		
Bulgària	20/10/2000	24/11/2004	01/03/2005
Croàcia	20/10/2000	15/01/2003	01/03/2004
Dinamarca	20/10/2000	20/03/2003	01/03/2004
Eslovàquia	30/05/2005	09/08/2005	01/12/2005
Eslovènia	07/03/2001	25/09/2003	01/03/2004
Espanya	20/10/2000	26/11/2007	01/03/2008
Estònia			
Finlàndia	20/10/2000	16/12/2005	01/04/2006
França	20/10/2000	17/03/2006	01/07/2006
Geòrgia	11/05/2010		
Grècia	13/12/2000	17/05/2010	01/09/2010
Holanda	27/07/2005	27/07/2005	01/11/2005
Hongria	28/09/2005	26/10/2007	01/02/2008
Islàndia			
Irlanda	22/03/2002	22/03/2002	01/03/2004
Itàlia	20/10/2000	04/05/2006	01/09/2006
Letònia	29/11/2006	05/06/2007	01/10/2007
Liechtenstein			
Lituània	20/10/2000	13/11/2002	01/03/2004
Luxemburg	20/10/2000	20/09/2006	01/01/2007
Macedònia	15/01/2003	18/11/2003	01/03/2004
Malta	20/10/2000		
Moldàvia	20/10/2000	14/03/2002	01/03/2004
Mònaco			
Montenegro	08/12/2008	22/01/2009	01/05/2009
Noruega	20/10/2000	23/10/2001	01/03/2004
Polònia	21/12/2001	27/09/2004	01/01/2005
Portugal	20/10/2000	29/03/2005	01/07/2005
Regne Unit	21/02/2006	21/11/2006	01/03/2007
República Txeca	28/11/2002	03/06/2003	01/10/2004
Romania	20/10/2000	07/11/2002	01/03/2004
Rússia			
San Marino	20/10/2000	26/11/2003	01/03/2004
Sèrbia	21/09/2007		
Suècia	22/12/2001		
Suïssa	20/10/2000		
Turquia	20/10/2000	13/10/2003	01/03/2004
Ucraïna	17/06/2004	10/03/2006	01/07/2006
Xipre	21/11/2001	21/06/2006	01/10/2006

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Consell d'Europa.

Imatge 1. Estat de ratificació del CEP a Europa

Font: RECEP-ENELC.

2.3. ESTRUCTURA I CONTINGUTS DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

El Conveni Europeu del Paisatge, convertit en marc de referència legal europeu en relació amb el tractament del paisatge, ha suposat la dotació d'eines i instruments per poder actuar i refer la situació de pèrdua dels valors paisatgístics que s'ha donat de manera tan dràstica en les últimes dues dècades.

El CEP reconeix que “el paisatge és un element important de la qualitat de vida de les poblacions, tant en els medis urbans com en els rurals, tant en els territoris degradats com en els de gran qualitat, tant en els espais singulars com en els quotidians”. A més, fa èmfasi en el fet que “pel que fa a l'interès general, el paisatge té un paper important en els àmbits cultural, ecològic, mediambiental i social”. Per això, a partir d'aquestes consideracions generals, el CEP proposa mesures més específiques de sensibilització, de formació, gestió, protecció i ordenació dels paisatges europeus tenint en compte que “el paisatge constitueix un element essencial del benestar individual i social” (“Papers de Sostenibilitat”, núm. 8, pàg. 14-15). Aquestes mesures

han de ser aplicades per tots els països que signen el document i es troben descrites en quatre grans capítols.

El capítol introductori (preàmbul) presenta els temes posteriors que seran tractats i exposa la filosofia general del Conveni Europeu del Paisatge. Aquesta filosofia consisteix “a posar en pràctica les polítiques de paisatge adients per garantir la seva preservació com a element essencial per al benestar social”. El Conveni, per tant, consagra jurídicament el paisatge que serveix per establir una relació més estreta entre els seus membres per protegir i promoure els ideals i els principis que són de patrimoni comú, referint-se al principi democràtic i als drets humans.

El mateix preàmbul reconeix la gran riquesa paisatgística com un patrimoni cultural, social i històric que influeix en la qualitat de vida de la ciutadania i en el desenvolupament econòmic europeu. A més, es destaca que la degradació i la banalització del paisatge sorgides en les darreres dècades són conseqüència de les noves dinàmiques territorials i urbanístiques, associades a una manca de “consciència de paisatge”. Per això, l'objectiu últim ha de ser la promoció d'un desenvolupament sostenible, on el paisatge és l'element essencial per establir un relació equilibrada i harmònica entre les necessitats socials, econòmiques i ambientals. D'aquesta manera, es defineix el doble paper del paisatge. Per una banda, es presenta com un recurs per a l'activitat econòmica vinculat als diferents valors ecològics i ambientals a Europa, afirmant, fins i tot, que la seva gestió contribueix a la creació de llocs de treball. I per altra banda, se subratlla el paper del paisatge com a element vinculat a la qualitat de vida i al benestar del ciutadans, i per això es considera com a paisatge tant les zones urbanes com les rurals, o els paisatges quotidians o ordinaris. A aquests factors que mostren el valor del paisatge s'hi ha d'afegir la seva estreta relació amb la identitat d'Europa, i per tant, el paisatge és també un component del patrimoni tant natural com cultural.

Per això, amb l'entrada en vigor del CEP es reivindica la cooperació a escala europea com a factor decisiu per a la preservació de la qualitat i diversitat dels paisatges europeus, en un període en què s'han accelerat les transformacions en el paisatge, resultat dels usos i activitats en el territori, de les polítiques territorials i urbanes i, en definitiva, dels canvis en l'economia mundial. I en segon lloc, s'introdueix, per primera vegada, la participació pública tant de les autoritats públiques com dels mateixos ciutadans per a la identificació, defensa i desenvolupament dels paisatges.

2.3.1. CAPÍTOL I. DISPOSICIONS GENERALS

El capítol I defineix els objectius generals del Conveni Europeu del Paisatge, els principis que l'inspiren, l'àmbit d'aplicació del Conveni i el compromís d'incorporar el Conveni en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística dels estats signants.

El dret al paisatge no va aparèixer amb el CEP, sinó que abans del Conveni hi havia informació relativa al paisatge, però aquesta destacava per ser dispersa, limitada i lligada a un concepte molt particular del paisatge, en concret a la protecció d'aquells paisatges excepcionals. Amb l'entrada en vigor del CEP s'uneixen, per primera vegada, aquestes diversitats i es redefeixen els principals conceptes relacionats amb aquest àmbit; entre d'altres, el més important: “què s'entén per paisatge?”. La finalitat d'aquesta actuació és establir unes bases comunes consensuades, perquè totes les persones preocupades per aquest tema disposin d'un llenguatge comú aplicable a tots els estats i societats. Però, també, són definicions necessàries davant visions tradicionals i aïllades que fins ara entenien el paisatge sota conceptes de protecció.

El concepte més important que es renova és el de **paisatge**, entenent aquest com “una part del territori tal com la percep la població, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals i/o humans i de les relacions que s'estableixen entre ells”(CEP, article 1). Per primera vegada, es reflecteix clarament la idea que els paisatges evolucionen al llarg del temps a causa de rebre l'acció directa de les forces naturals i dels éssers humans. També es destaca que un paisatge constitueix un tot, englobant els components naturals i culturals. El paisatge és un espai transformat i transformable per l'acció humana en el medi, amb valors que ha anat adquirint al llarg del temps. Per això, tot el territori és paisatge, tant els paisatges naturals i rurals com els urbans i periurbans; tant aquells paisatges terrestres com els marins; tant aquells excepcionals com els de cada dia.

Per tant, amb el Conveni Europeu del Paisatge no només s'introdueix una nova manera d'entendre el paisatge com a tal, sinó també una nova política de paisatge que té com a finalitat la promoció de la protecció, gestió i ordenació dels paisatges europeus. El Conveni és el primer tractat internacional dedicat exclusivament al paisatge i el primer que abasta el conjunt d'Europa que intenta “encoratjar les autoritats públiques a adoptar polítiques i mesures a escala local, regional, nacional i internacional per protegir, gestionar i planificar els paisatges a tot Europa per tal de conservar i millorar la qualitat dels nostres paisatges i de fer que el públic, les institucions i els poders locals i regionals reconeguin el valor i la importància del paisatge i prenguin part en les decisions públiques que hi estan relacionades” (Col·lecció “Documents” Generalitat de Catalunya, 2002).

El Conveni, però, no s'atura aquí, sinó que ha de mantenir una visió de futur i ser un complement als instruments legals internacionals vigents avui dia. Aquesta acció sobre el paisatge és la **política de paisatge**, que també ha obtingut una nova definició “És la conscienciació de les autoritats públiques sobre la necessitat d'emmarcar una política oficial sobre el paisatge. Estableixen [...] eleccions estratègiques que han de servir de guia a les decisions de protecció, gestió i planificació del paisatge.” (Col·lecció “Documents” Generalitat de Catalunya, 2002).

El Conveni, a més, dóna resposta als valors que tota la societat atorga al paisatge, és a dir, no només compta l'opinió de les autoritats i experts sinó també la del conjunt de la societat. Això vol dir exigir a la mateixa societat, a través de la participació activa i amb ajuda de les autoritats públiques, l'establiment i definició de polítiques d'intervenció, que es poden traduir en mesures com ara estratègies, directrius i recomanacions per protegir, gestionar i ordenar el paisatge. Aquestes polítiques d'intervenció es formulen a partir de la definició dels **objectius de qualitat paisatgística**, que “són una declaració de les preferències paisatgístiques d'una societat, després de conèixer-ne l'estat, els valors i els riscos” (Sala, 2009). Responen a la pregunta de “quin paisatge volem?” (Sala, 2009, pàg. 57). Dels objectius de qualitat paisatgística, se'n desprenen criteris i normes concretes per tal de ser integrades en la planificació territorial i sectorial, les anomenades *directrius de paisatge*. A més, tenen una altra funció important: la d'augmentar la consciència ciutadana en relació amb el paisatge.

El Conveni dicta que la condició de paisatge engloba la totalitat del territori; per tant, no es pot sostenir com a única actitud la conservacionista o proteccionista, dominant fins ara en les normatives vigents, orientades a la consideració d'aquells paisatges excepcionals. Cal una protecció, gestió i ordenació del paisatge; conceptes expressament definits en aquest capítol primer del CEP. La **protecció del paisatge** és “el conjunt de mesures de preservació del caràcter i la qualitat presents d'un paisatge al qual s'atorga un valor elevat sobre la base de la seva configuració natural o cultural distintiva” (Col.lecció “Documents” Generalitat de Catalunya, 2002, pàg. 19).

Pel que fa a la **gestió del paisatge**, és “qualsevol mesura introduïda, d'acord amb el principi de desenvolupament sostenible, per dirigir els canvis causats per necessitats econòmiques, socials o ambientals” (Col.lecció “Documents” Generalitat de Catalunya, 2002, pàg. 13).

En tercer lloc tenim l'**ordenació del territori**, que és “el procés format per l'estudi, disseny i construcció pel qual es creen paisatges nous [...]. Implica la concepció de projectes de planificació adequats, més concretament en aquelles àrees més afectades per canvis i més perjudicades” (Col.lecció “Documents” Generalitat de Catalunya, 2002, pàg. 13).

Aquests tres conceptes són els responsables de controlar l'evolució quotidiana i la restauració i creació de nous paisatges ja que tot paisatge té elements que s'han de protegir, gestionar i ordenar de manera simultània.

En el mateix capítol hi trobem dos articles més que fan referència a l'abast d'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge, i on es remarca que és d'aplicació a tot el territori de les parts i abraça àrees naturals, rurals, urbanes i periurbanes. Comprèn tant àrees terrestres com àrees d'aigües, ja siguin interiors o marines. Afecta tant paisatges considerats destacats i singulars com aquells quotidians i degradats. I per altra banda, en l'article 3 es remarca l'objectiu del CEP, que és “la protecció, gestió i planificació dels paisatges europeus per mitjà de mesures nacionals i la cooperació europea entre les parts contractants”.

2.3.2. CAPÍTOL II. MESURES NACIONALS

El capítol II estableix que tots els estats signants del Conveni l'han d'implementar des de l'òrgan de govern més adequat per a l'acció del paisatge, sempre tenint en compte el principi de subsidiarietat i la Carta europea de l'autonomia local. Això vol dir que el Conveni s'ha d'inserir en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística de cada país, ja sigui a través de les lleis nacionals existents o, si escau, en els poders locals i regionals si tenen la competència necessària, ja que la protecció, gestió i planificació del paisatge serà més eficaç si és més propera a les autoritats afectades. Per tant, cada estat està obligat a consagrar jurídicament el paisatge (article 5.c del CEP), però la manera d'executar aquest reconeixement jurídic depèn de cadascun (Bucci, 2001).

Cada estat, per la seva banda, ha d'establir de manera clara i precisa quines tasques desenvoluparan els corresponents òrgans nacionals, regionals i locals, sobretot en aquells estats que tenen un planejament urbanístic regional i local desenvolupat (**article 4**).

Els articles 5 i 6 d'aquest capítol se centren en les mesures generals i específiques que cada estat signant haurà d'aplicar.

En l'**article 5** s'estableixen les mesures necessàries per implementar el Conveni en cada país signant. D'aquesta manera, els estats han de:

- a) reconèixer legalment el paisatge com a representant d'un component essencial de l'assentament vital de les persones, com a reflex de la diversitat del seu patrimoni [...] i com a fonament de la seva identitat local;
- b) definir i implementar polítiques de protecció, gestió i planificació d'acord amb les bases que estableix el Conveni, tenint en compte les mesures especials (article 6);
- c) involucrar la participació de la ciutadania en el tema del paisatge;
- d) encabir sistemàticament el paisatge en les polítiques de cada país signant del Conveni.

El Conveni estableix que el paisatge ha de ser reconegut jurídicament ja que és un patrimoni comú i tots els ciutadans tenen dret a gaudir d'un paisatge de qualitat. Per tant, el paisatge és un valor de gran interès tant natural com social, un objectiu ecològic i cultural. És una imatge, un recurs i un potencial per al desenvolupament que ha de ser protegit, administrat correctament i valorat mitjançant mesures apropiades que s'estableixin a través del consens entre les autoritats, els experts i la mateixa ciutadania.

Si el paisatge és un patrimoni comú, cal una implicació directa de tots els individus, i per això el CEP imposa el desenvolupament de mecanismes de participació pública per a totes les activitats relacionades amb la definició i posada en marxa de polítiques de paisatge (Prieur, 2001).

Pel que fa a l'**article 6**, de mesures específiques, cada país ha d'implementar aquestes mesures a escala nacional, regional i local. Aquestes mesures són les següents:

- a) *Augment de la conscienciació* entre la societat civil, les autoritats públiques i les organitzacions privades.
- b) *Educació i formació* a un nivell de qualitat alta, fomentant la formació pluridisciplinària en matèria de paisatge per tal de millorar l'experiència tècnica i oferint cursos escolars o universitaris en les àrees temàtiques corresponents per tractar noves qüestions relacionades amb el paisatge.
- c) *Identificació i avaluació* dels paisatges per tal d'establir una base sòlida per poder treballar a llarg termini, orientada a la millora i a la preservació del paisatge. Aquesta part implica que cada estat que hagi signat el Conveni es compromet a fer recerca a escala nacional, regional i local dels seus paisatges, sempre seguint els principis del Conveni relatius a incentivar la participació pública de la comunitat local afectada. En aquests estudis, cal avaluar la qualitat dels paisatges per establir quins necessiten una protecció especial. Una manera de fer-ho és a través de la cooperació internacional per tal d'intercanviar experiències, tal com proposa el Conveni (article 8).
- d) *Fixació dels objectius de qualitat del paisatge*, mantenint una relació clara entre els mateixos objectius, els resultats dels estudis d'identificació i anàlisi i les mesures que es creguin necessàries per assolir aquests objectius.
- e) *Implementació d'instruments legals*, administratius, fiscals i financers orientats a la protecció, gestió i planificació del paisatge a cada estat.

Les mesures específiques de cada estat signant han de portar a una assimilació del concepte de paisatge en la societat, perquè només si s'educa i s'informa sobre el paisatge, la societat pot adquirir més sensibilitat cap a aquest tema. Aquesta sensibilització és necessària perquè suposa dotar la població dels criteris suficients per poder definir quin paisatge vol i així establir els objectius de qualitat paisatgística. El Conveni no defineix mètodes de participació pública sinó que ho deixa en mans de cada estat signant, però sí que insisteix en la necessitat i en l'obligació d'establir mesures, com ara instruments legals, administratius, fiscals i financers específics, que tenen la finalitat de protegir, gestionar i ordenar el paisatge.

2.3.3. CAPÍTOL III. COOPERACIÓ EUROPEA

Una altra de les aportacions rellevants del Conveni és la cooperació europea. Aquesta és important perquè el CEP és un conveni d'abast europeu i, per tant, indirectament planteja l'obligació d'establir cooperacions a escala europea.

El capítol III del CEP, de cooperació europea, està constituït per cinc articles, cadascun dels quals relacionat amb el tema de la cooperació entre els diferents estat membres del Consell d'Europa.

En l'**article 7**, amb el títol "Polítiques i programes internacionals", s'estableix que totes les parts implicades han de cooperar tenint en compte la dimensió paisatgística de les polítiques i programes internacionals. Per tant, aquells que tenen unes polítiques de paisatge més desenvolupades han de recomanar propostes i consideracions. A més, el Consell d'Europa haurà de cooperar pel paisatge amb altres organitzacions internacionals, com ara la UNESCO, la UICN i la Unió Europea. A més, convindria que el mateix Consell d'Europa formulés estratègies per incloure el paisatge en els programes internacionals en què participa. I també invitar els estats membres de la Unió Europea a coordinar la seva actuació per integrar millor el paisatge en les polítiques comunitàries. És a dir, cal inserir en programes com ara INTERREG o Life la dimensió social que per primera vegada entra en acció amb el CEP.

Fent referència a aquest article 7, l'**article 8** centra la seva tasca en l'ajuda mútua i en l'intercanvi de la informació. Amb això, les parts es comprometen a cooperar per tal de millorar l'eficàcia de les mesures establertes en el Conveni. D'aquesta manera, s'ha de potenciar l'ajuda tècnica i científica en matèria de paisatge, així com l'intercanvi d'experiències, l'intercanvi d'especialistes en temes paisatgístics a través de cicles formatius, i sobretot, posar a disposició de qualsevol interessat informació referent a la matèria. Una de les actuacions més importants són els Tallers del Consell d'Europa per l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge. Aquestes trobades periòdiques, existents des del 2002, pretenen intercanviar experiències, proposar noves polítiques i instruments legals i generar noves metodologies que permetin aplicar la filosofia que inspira l'esmentat Conveni. Aquests tallers són el marc de referència per conèixer què es fa –i com es fa– arreu d'Europa a l'hora de protegir, gestionar i ordenar uns paisatges sotmesos cada cop més a pressions i riscos intensos.

Els Tallers per l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge són una iniciativa engegada pel mateix Consell d'Europa, però existeixen altres iniciatives regulades pels països signants del CEP. Una d'aquestes iniciatives és la *Landscape-man-culture*, una conferència creada expressament per Eslovàquia, orientada primordialment a la implementació del CEP en aquest país. En aquesta trobada, experts tant del mateix país com d'arreu d'Europa intercanvien les seves experiències i aconsellen maneres i mesures per implementar el Conveni.

Pel que fa a l'**article 9**, relatiu a paisatges transfronterers, exigeix als estats afectats que estableixin programes transfronterers per tal d'identificar, analitzar, protegir, gestionar, millorar i planificar aquells paisatges que sobrepassen les fronteres, seguint el principi de subsidiarietat establert en la Carta europea de l'autonomia local (Estrasburg, 15 d'octubre de 1985) i fent servir les eines proposades en el Conveni marc europeu sobre la cooperació transfronterera entre comunitats o autoritats territorials (Madrid, 21 de maig de 1980). Amb l'entrada en vigor del CEP, aquestes actuacions es propicien exigint als estats i a les autoritats locals i regionals l'intercanvi d'experiències i l'establiment d'acords en matèria de cooperació transfronterera.

El Conveni marc europeu sobre cooperació transfronterera, més conegut per Convenció de Madrid, estableix els protocols de cooperació transfronterera que haurien de ratificar els estats signants del CEP. La Convenció de Madrid fixa que la cooperació transfronterera ha de ser una activitat constant regulada per convenis permanents, però també cal fer èmfasis en la cooperació ocasional per a projectes específics o projectes europeus, com per exemple estudis d'impacte transfronterers on el paisatge assumeix un paper molt important.

Avui en dia, existeixen diversos acords sobre legislació comunitària en matèria transfronterera; la majoria, però, estan estructurats al voltant del medi ambient. Un exemple és la Convenció d'Hèlsinki (vegeu l'explicació detallada en l'apartat 5.4, Schleswig-Holstein, d'aquest treball) de protecció i utilització dels cursos d'aigua transfronterers i dels llacs internacionals. Per això, ara s'està treballant en la inserció del tema del paisatge en aquests acords i convencions internacionals.

Si recordem els articles 7 i 8 sobre la cooperació internacional, l'**article 10** continua en la mateixa línia i se centra en el seguiment de l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge. En aquest article queda plasmada la necessitat de fer un seguiment periòdic de l'aplicació del CEP. Això és molt difícil, però si fos possible que tots els representants i les parts signants es poguessin reunir de manera regular, per tal de dissenyar programes de coordinació conjuntament i portar un seguiment conjunt de l'aplicació del Conveni, es podrien assolir més fàcilment els objectius marcats (Consell. d'Europa, 2000).

Atesa la gran diversitat d'activitats paisatgístiques existents a Europa, el grup responsable de fer el seguiment de l'aplicació del CEP s'ha constituït en forma de Comitè d'experts del Consell d'Europa, format alhora pel Comitè per a les activitats del Consell d'Europa en l'àmbit de la diversitat biològica i paisatgística (CO-DBP) i el Comitè del patrimoni cultural (CC-PAT) perquè tenen accés directe al Comitè de Ministres del Consell d'Europa. L'Assemblea parlamentària i el Congrés de Poders Locals i Regionals (CLRAE) podran expressar la seva opinió als informes elaborats pel Comitè d'experts del Consell d'Europa. Tanmateix es

demana la cooperació activa del CLRAE en les activitats de seguiment i la concessió del Premi del Paisatge del Consell d'Europa.

Hem observat un principi de cooperació europea en matèria de paisatge en les referències fetes als paisatges transfronterers (article 9 CEP), l'intercanvi d'informació entre estats signants (article 8 CEP) i la inserció de la dimensió paisatgística en les polítiques i programes internacionals (article 7 CEP). Però potser una de les actuacions més importants és la concessió del Premi del Paisatge del Consell d'Europa (**article 11**). Aquest premi contribueix a sensibilitzar i educar en matèria de paisatge. Així, si es vol cridar l'atenció sobre els efectes de degradació en certs paisatges, és necessari il·lustrar i visualitzar aquests processos mitjançant exemples concrets que mostrin que els paisatges poden recuperar-se o reinventar-se perquè es troben intrínsecament lligats a la identitat i als valors de la mateixa població. Per això, el Consell d'Europa premia aquelles actuacions de localitats regionals i locals que gestionin aquests paisatges quotidians i ordinaris i contribueixin al seu reconeixement com a complement de la qualitat de vida i del benestar dels ciutadans.

Per tant, la nominació del Premi del Paisatge del Consell d'Europa suposa atorgar a una autoritat local o regional, o a una organització no governamental, la condició d'haver introduït “polítiques o mesures per a la protecció, gestió o planificació de paisatges que han tingut un valor durable i poden servir d'exemple a altres autoritats de tot Europa”. Aquesta nominació, doncs, és un estímul i impuls per tirar endavant altres iniciatives.

2.3.4. CAPÍTOL IV. CLÀUSULES FINALS

En aquest últim capítol del CEP, es defineixen les clàusules finals, basades en la seva majoria en les “clàusules finals de model per a convenis i acords conclusos en el Consell d'Europa” que va aprovar el Comitè de Ministres del Consell d'Europa en la reunió 315a de Diputats, el febrer de 1980.

Aquest darrer capítol, dividit en set articles, exposa les relacions del Conveni amb altres instruments, descriu el funcionament de la signatura, la ratificació i l'entrada en vigor, així com l'aplicació territorial i les esmenes.

El primer, l'**article 12**, descriu que el Conveni Europeu del Paisatge és complementari a altres instruments existents o futurs nacionals o internacionals, i per tant no els perjudica.

L'**article 13** se centra en la signatura, ratificació i entrada en vigor del Conveni. Descriu que el Conveni ha de ser ratificat, acceptat, aprovat i haver-se dipositat davant del secretari general del Consell d'Europa abans d'entrar en vigor “el primer dia del mes següent a l'expiració d'un

període de tres mesos posteriors a la data en què deu estats membres del Consell d'Europa hagin manifestat el seu consentiment a estar vinculats al CEP”.

Seguint aquesta línia, l'**article 14** fa referència a l'adhesió d'estats no membres del Consell d'Europa com també la mateixa Unió Europea, sempre que hagi estat una opinió acceptada per majoria.

L'**article 15**, per la seva banda, tracta un tema més concret sobre l'aplicació territorial del Conveni en aquells territoris que tenen una condició especial, com ara territoris d'ultramar, les illes Fer-Oer o Groenlàndia en el cas de Dinamarca, o Gibraltar, l'Illa de Man, Jersey o Guernsey, en el cas del Regne Unit. L'aplicació del Conveni en aquests casos no queda exclosa ja que seria contrari a l'objectiu i propòsit del mateix Conveni.

En els tres últims **articles (16, 17 i 18)**, es descriu que cada part en qualsevol moment pot renunciar a aquest Conveni per mitjà d'una notificació adreçada al secretari general del Consell d'Europa. Per altra banda, les esmenes poden servir per adaptar o millorar el Conveni i poden ser portades a terme per qualsevol part signant del Conveni. Aquestes esmenes, presentades davant del secretari general del Consell d'Europa, han de ser considerades pel Comitè de Ministres i, en ser aprovades, entraran en vigor el primer dia del mes després del venciment d'un període de tres mesos des de l'informe al secretari general. Amb això, el secretari general notificarà qualsevol canvi als estats membres del Consell d'Europa, qualsevol estat o la Unió Europea que hagi acceptat el Conveni.

A tall de conclusió, la redacció del Conveni Europeu del Paisatge ha comportat que es renovessin certes definicions, sobretot la definició de *paisatge*, *política de paisatge*, *qualitat de paisatge* i *paisatge transfronterer*. Pel que fa a la definició de *paisatge*, després d'explicar de manera resumida el contingut del Conveni, es reflecteix clarament la idea que els paisatges evolucionen al llarg del temps, a causa de rebre l'acció directa de les forces naturals i dels éssers humans. També es destaca que un paisatge constitueix un tot, englobant tant els components naturals com els culturals.

Amb la signatura del CEP, l'any 2000, entra en vigor el primer instrument internacional que es dedica de manera exclusiva al paisatge, tant a la seva protecció com a la seva gestió i ordenació. El Conveni és una oportunitat per innovar i per posar en pràctica, amb la renovació dels conceptes implicats en aquest àmbit, la consideració del paisatge com un objecte de dret i com un instrument per ser utilitzat per professionals, tècnics i experts. Neix, per tant, una nova política de paisatge encaminada a entendre d'una nova manera el paisatge europeu.

Per això, el Conveni no és un simple document, sinó que manté una visió de futur d'abast europeu, donant resposta al dret de la població a gaudir d'un paisatge de qualitat,

intrínsecament lligat a la qualitat de vida i el benestar individual i col·lectiu de tots els ciutadans europeus.

Amb el Conveni, per primera vegada un instrument dedicat de manera única al paisatge s'introdueix en l'àmbit de la política europea, nacional i regional. I ho fa amb decisió, intentant transmetre el seu missatge: tot és paisatge.

Tots els paisatges són importants, tant aquells considerats quotidians i ordinaris com aquells excepcionals, i l'objectiu del CEP és incloure'ls tots, prenent una nova orientació davant del paisatge, davant de tots els paisatges. Avui en dia, el CEP comença a guiar les polítiques de països, regions i localitats d'arreu d'Europa en la introducció de polítiques de paisatge, i es perfil·la, cada vegada més, com a marc de referència de la nova concepció del paisatge.

2.4. ELS REPTES DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE: L'APLICACIÓ ALS ESTATS MEMBRES DEL CONSELL D'EUROPA

El Conveni Europeu del Paisatge va ser signat el 20 d'octubre de 2000 a la ciutat de Florència (Itàlia) i va entrar en vigor el dia 1 de març de 2004. És un document curt, clar, precís i entenedor.

Aquest 2010, el Conveni compleix deu anys de funcionament i podem observar que al llarg d'aquesta primera dècada s'han donat grans canvis a escala europea. Des de països que de seguida van ratificar el Conveni i fa temps que l'apliquen, per exemple Itàlia, fins a països que l'han ratificat però que han optat per formes d'inserció diferents perquè ja disposaven d'una política de paisatge abans del CEP o perquè simplement tenen altres maneres de treballar. Un exemple el trobem en el Regne Unit. Però hi ha dos tipus més, aquells estats que estan pendents de ratificar el Conveni i de moment només l'han signat, per exemple Suïssa, i aquells estats que encara no han signat ni ratificat el Conveni perquè de moment tenen altres prioritats polítiques, com és el cas d'Alemanya. Aquestes diferents formes del tractament del paisatge comporten una diversitat paisatgística molt gran a escala europea, i per això encara es fa més difícil trobar unes bases comunes d'actuació per tal de protegir, gestionar i ordenar el paisatge europeu, justament un dels objectius clau del Conveni.

El CEP ajuda el Consell d'Europa en la seva tasca de preservar el patrimoni natural i cultural, de planificar i gestionar el medi ambient, seguint les normes de desenvolupament sostenible expressades en la Conferència de Rio el 1992, situant el paisatge com a tema central. El CEP expressa clarament que el paisatge és una part important de la qualitat de vida de tots els ciutadans, tant d'àmbits urbans com rurals. Per tant, el paisatge és un element clau per al benestar individual i social; contribueix d'una manera essencial a la cultura de cada lloc, i és el component bàsic del patrimoni cultural i natural de tot Europa. Dit d'una altra manera, "el

CEP té com a objectiu principal promoure la protecció, gestió i planificació dels paisatges europeus i organitzar la cooperació europea en matèria de paisatge” (Col·lecció “Documents” Generalitat de Catalunya, 2002, pàg. 13).

Per tal de complir aquest objectiu, l'any 2002, en la 2a Conferència de les Parts Contractants i Signatàries del Conveni Europeu del Paisatge, es va acordar crear diversos grups de treball que vetllarien per l'aplicació del Conveni en els diferents estats signants.

Aquests grups de treball van concretar quatre aspectes clau del Conveni que són considerats bàsics per a la seva aplicació. Els quatre aspectes clau són els següents:

- La consagració jurídica del paisatge i la seva integració en els programes i polítiques internacionals, nacionals i regionals.
- Els paisatges transfronterers.
- Els paisatges i el benestar individual i social.
- El paisatge i l'ordenació territorial.

En les pròximes pàgines s'intentarà reflexionar sobre aquests quatre aspectes que es proposen en el Conveni. Per tal de tenir un fil conductor, s'ha optat per seguir el volum *Documents de la Conferència sobre el Conveni Europeu del Paisatge en ocasió de la seva entrada en vigor, Estrasburg, 17 de juny de 2004*, publicat en la col·lecció “Papers de Sostenibilitat”, núm. 9 (2005), per la Generalitat de Catalunya i l'Observatori del Paisatge.

2.4.1. LA CONSAGRACIÓ JURÍDICA DEL PAISATGE I LA SEVA INTEGRACIÓ EN ELS PROGRAMES I POLÍTQUES INTERNACIONALS, NACIONALS I REGIONALS

El Conveni Europeu del Paisatge anima els estats a introduir una política de paisatge que no es limiti a protegir aquells paisatges excepcionals sinó també els quotidians. A més, a través de la cooperació europea s'intenta reforçar la presència del paisatge.

El CEP aplica el principi 4 de la Declaració de Rio, segons el qual el medi ambient i el paisatge han de ser part del procés de desenvolupament, integrant aquestes polítiques en les polítiques d'àmbit nacional i internacional, i ho fa en l'article 5.d, comproment-se a “integrar el paisatge en l'ordenació municipal i territorial, en les polítiques culturals, agrícoles, socials i

econòmiques i en qualsevol altra política amb un possible impacte directe o indirecte sobre el paisatge”, i més endavant, en l'article 7 (“Polítiques i programes internacionals”). Però abans d'explicar els mètodes d'integració, cal fer una reflexió sobre quina relació té el CEP amb altres convenis. Aquesta pregunta sorgeix perquè no es poden dissociar les polítiques i programes internacionals dels instruments jurídics sobre els quals es fonamenten. Aquests instruments jurídics segueixen els principis d'autonomia dels tractats. Cada tractat és autònom i independent d'altres, i en el dret internacional cada tractat està situat en el mateix nivell d'obligació. A més, si dos tractats internacionals entren en conflicte, no hi ha normes que ho resolguin i, per tant, s'adopten criteris d'interpretació, on en primera instància es distingeixen les normes generals de les específiques i es dona preferència a les segones, i en segona instància s'estableix una temporalitat en l'aplicació dels textos. Finalment, s'ha d'intentar buscar sempre la màxima eficàcia entres dos tractats que versen sobre temes semblants, ja sigui a través de clàusules de compatibilitat específiques o mitjançant les normes codificades pel Conveni de Viena sobre dret dels tractats (1978). Tenint en compte que el CEP és molt innovador, la compatibilitat amb altres tractats existents es troba encara molt poc definida i l'article 12 (“Relacions amb altres instruments”) entrarà en joc en futurs tractats i convenis (i aquests s'hauran de sotmetre al CEP). És a dir, en una futura aprovació d'un tractat que afecti temes de paisatge, aquest s'haurà de sotmetre als principis i les normes descrites en el CEP.

En el seu article 7, sobre polítiques i programes internacionals, el CEP intenta ser molt ambiciós, i per això la seva aplicació és complicada i requereix instruments concrets per assolir-la. Aquests instruments no estan definits encara i cada estat ha de tenir voluntat política i imaginació per aconseguir integrar el paisatge en les seves polítiques territorials i urbanístiques. Per tant, no només cal establir aquests instruments sinó que també cal trobar mecanismes de coordinació i intervenció que permetin als responsables de les polítiques dir-hi la seva en la presa de decisions.

A una escala més internacional (europea o no europea) es pot dir el mateix. Segons l'article 7, els estats han de “cooperar” i “recomanar” entre ells i també entre diferents organismes com ara el Consell d'Europa o la Unió Europea. Això implica dissenyar els corresponents mecanismes, i des del punt de vista jurídic o institucional, és impossible formular propostes concretes. Tots els mecanismes que es formulin han d'estar subjectes als mètodes de treball de cada part implicada. No obstant això, es poden fer suggeriments generals. Els estats han de “cooperar”; per tant, necessiten organitzar-se i s'hauran de dissenyar estratègies per fer-ho. També cal que els estats “recomanin”; això vol dir que els diferents estats han d'incloure decisions i recomanacions en els organismes en què participen.

Han passat deu anys des de la signatura del CEP, deu anys en què el paisatge, cada vegada més, és un tema d'interès general que s'està convertint en una peça fonamental de moltes polítiques d'ordenació del territori, del medi ambient i sectorials, ja siguin de caràcter social, cultural o econòmic. De manera lenta i discreta, s'està introduint la idea que un entorn

agradable i harmònic genera una sensació de benestar que incrementa la qualitat de vida dels ciutadans europeus.

Per tant, el Conveni s'està perfilant com un marc de referència en què predominen els processos de participació i la cooperació entre estats. Un conveni on el paisatge, cada cop més, és una realitat holística, on participen elements de tipus natural i cultural, de valoració subjectiva i objectiva, de l'àmbit quotidià i excepcional. Un conveni que té com a lema "un paisatge sense persones no és paisatge", exigint la participació pública en el paisatge i convertint-lo en dret i responsabilitat de tots els ciutadans. Per això, amb el CEP no només neix una nova política de paisatge, sinó una nova manera d'entendre el paisatge en l'àmbit europeu. Encara hi ha un llarg camí al davant per tal que el CEP influeixi en la política internacional en matèria de medi ambient, de desenvolupament sostenible i d'ordenació del territori, però aquesta primera dècada ens ha mostrat que certament estem seguint el camí correcte.

2.4.2. ELS PAISATGES TRANSFRONTERERS

Un altre punt important en l'aplicació del CEP és la cooperació transfronterera en matèria de paisatge. Les oportunitats de cooperació transfronterera són múltiples i per això, des de fa anys, és habitual que predomini aquesta pràctica en les diferents lleis i convenis. D'aquesta manera, en els tractats internacionals s'ha establert un marc legal per a la cooperació transfronterera. Aquesta cooperació pot tenir en compte el paisatge de manera directa o indirecta (els anomenats *instruments permanents*) i amb els instruments jurídics *ad hoc*.

Pel que fa als instruments permanents, aquests estan basats en el dret públic internacional sobre acords bilaterals entre estats veïns. Per facilitar aquesta cooperació transfronterera es va redactar el Conveni marc sobre cooperació transfronterera entre comunitats i autoritats territorials d'Europa (Madrid, 21 de maig de 1980). Aquest Conveni marc va ser signat per 31 estats, 21 dels quals també han signat el CEP.

L'objectiu del Conveni marc sobre cooperació transfronterera és regular les relacions transfrontereres i distribuir els poders entre les autoritats públiques afectades. Els punts que fan referència al paisatge són "les consultes entre regions transfrontereres", referides a la protecció de la natura i als indrets que cal protegir; la creació de "parcs transfronterers", i la creació de "parcs rurals transfronterers".

A part d'aquest Conveni marc, existeixen altres instruments de cooperació transfronterera, que són els següents:

- Conveni del Benelux sobre la cooperació transfronterera entre comunitats o autoritats territorials, 1986.
- Acord entre Dinamarca, Finlàndia, Noruega i Suècia de 1977.
- Conveni germano-holandès sobre cooperació transfronterera entre comunitats territorials, 1977.
- Acord entre França, Bèlgica, la comunitat francesa, la regió de Valònia i el govern de Flandes sobre cooperació transfronterera entre comunitats territorials i organismes públics, 2002.

En segon lloc, hi ha la cooperació transfronterera *ad hoc*, que són procediments per als estudis d'impacte transfronterer. Aquests estudis són una intervenció *ad hoc* i, per tant, no tenen en compte en absolut la gestió i l'ordenació del paisatge requerits en el CEP, però poden esdevenir una oportunitat per protegir i evitar el deteriorament en algunes ocasions.

Recentment, aquests estudis s'estan estenent en l'àmbit europeu com a resultat de l'acció combinada del dret comunitari i dels convenis d'Espoo, Hèlsinki i Kíev (sobre la promoció de la prevenció per la via pacífica dels conflictes internacionals provocats per problemes relacionats amb el medi ambient).

En general, es pot dir que els estats continuen tenint dificultats de cooperació transfronterera i en el futur caldrà harmonitzar la legislació sobre aquest aspecte, i sobretot la política paisatgística transfronterera.

2.4.3. ELS PAISATGES I EL BENESTAR INDIVIDUAL I SOCIAL

“El paisatge és una part important de la qualitat de vida de tots els pobles del món: en àrees urbanes i al camp, en àrees degradades i en àrees amb una elevada qualitat, en àrees a les quals es reconeix una destacada bellesa i en àrees quotidianes. És, per tant, un element clau de benestar individual i social i, a més, té una contribució fonamental a la formació de cultures locals, i també constitueix un component bàsic del patrimoni natural i cultural europeu que contribueix al benestar humà i a la consolidació de la identitat europea” (Col·lecció “Papers Sostenibilitat” Generalitat de Catalunya, 2005, pàg. 5). Aquesta definició de *paisatge* del CEP deixa molt clar que es pot establir una relació entre el paisatge i el benestar individual i social, perquè associa el paisatge amb la qualitat de vida de les persones, que de fet és un dels objectius que vol millorar el CEP.

Però aquesta relació també comporta problemes associats, ja que la relació entre paisatge i qualitat de vida no només respon als paisatges “d'alta qualitat” sinó que ha de tenir en compte

tots els paisatges. Per això, aquesta relació entre el paisatge i el benestar individual i social és molt complexa i en les pàgines següents s'intenta abordar aquesta qüestió des de diversos aspectes.

El benestar és un concepte que relaciona l'home amb el món exterior i amb ell mateix. I per tant, es parla d'una dimensió material (satisfacció de necessitats físiques i biològiques) i d'una dimensió espiritual (satisfacció de les aspiracions psicològiques i emocionals). Així doncs, en el fons és difícil separar l'element espiritual del físic.

A més, la relació entre el paisatge i el benestar individual i social ha de tenir en compte dos aspectes clau més. En primer lloc, el paisatge és allò que és percebut i perceptible, i per tant, és un valor. I en segon lloc, el paisatge té valor perquè la ciutadania l'hi atorga, a través de l'educació. Resumint, el paisatge és un valor, la ciutadania és el titular d'aquest valor i l'educació és la clau que permet al titular accedir plenament al gaudi d'aquest valor. Per tant, la noció central és *el valor*, que és tot allò que els humans considerem d'interès positiu per a la construcció del nostre projecte individual i col·lectiu com a ciutadans. Els ciutadans tenim la capacitat de decidir quins valors són positius i quins són negatius, i quins són necessaris i quins no ho són, perquè això ens fa ser persones. Però per donar valor a un paisatge cal trobar aquells valors troncats per a la seva existència, i aquesta tasca resulta de l'estudi dels quatre eixos antropològics que ens constitueixen com a persones (del Pozo, 2009):

- *L'eix teòric o racional*, que és la capacitat d'elaborar i intercanviar nocions abstractes o conceptes que permeten analitzar, descriure, elaborar interpretacions i fer propostes de transformació de la realitat, i per tant, el seu valor associat és *el coneixement*.
- La nostra condició d'éssers humans amb la capacitat de distingir entre el bé i el mal és *l'eix ètic* i configura el valor de *la dignitat*.
- *L'eix social* és la nostra capacitat, disposició i necessitat d'articular la nostra existència amb els altres. El resultat és el valor de *la bondat*.
- Finalment tenim *l'eix estètic*, que és la capacitat de sentir i de percebre; és a dir, la nostra sensibilitat. Està associat al valor de *la bellesa*.

Pel que fa al valor del paisatge, aquest es troba vinculat especialment al coneixement i a la bellesa, però també és una exigència ètica i un condicionament social. Aquests valors, però, no són entitats separades sinó que el valor existeix sempre que "algú el fa valer"; un món sense persones amb capacitat de valer no seria un món amb valors. Per això, el valor del paisatge existeix perquè els ciutadans el reconeixen com a tal. Ara bé, ens hem de preguntar si el paisatge és necessari per a la vida humana. La resposta no és fàcil però la relació entre natura i cultura ens ho explica.

El paisatge és clarament el resultat de la interacció entre natura i cultura, i la natura és l'espai "prèviament donat i irrenunciable", mentre que la cultura és resultat de la transformació de l'espai a mesura que s'ocupa. Si acceptem això, la conclusió és clara. El paisatge és un valor necessari de l'existència humana perquè és un "espai irrenunciable on la força originària de la natura amb els seus contorns i perfils i la força adaptativa, transformadora i finalment creadora de les societats humanes es troben i produeixen el resultat de l'escenari vital que fa millors o pitjors, tolerables o intolerables, les vides de les persones. Si un valor és necessari per a la vida humana, aleshores és un valor universal, que interessa a tota l'espècie" (del Pozo, 2009, pàg. 15).

Si, a més, acceptem que la ciutadania té dret al paisatge i que el paisatge és sobretot resultat de la percepció (la capacitat de mirar), cal preguntar-se si aquesta capacitat de mirar està ben desenvolupada en néixer. La resposta és simple: cal una educació per obtenir la capacitat de reconèixer, de tenir sensibilitat, per poder gaudir del bé i accedir de ple al valor del paisatge.

Una ciutadania no educada en la sensibilitat i en el coneixement del paisatge és una ciutadania titular d'un dret, responsable d'un bé, al qual no té accés per falta de la clau necessària. Per això, la relació entre el paisatge i el benestar individual i social és tan complexa i només es pot resoldre si els ciutadans estan ben informats i educats i, per tant, tenen la clau d'accés per respondre a la pregunta de quin paisatge volen. Això permet augmentar el benestar de la població i definir també la seva identitat.

Els canvis paisatgístics experimentats en els països europeus en els últims temps han augmentat el benestar de la població ja que han contribuït a millores materials, com ara millores en l'habitatge o en els transports. Però aquesta millora del benestar material i físic no ha estat distribuïda de manera uniforme a Europa. Fins i tot, ha contribuït a accentuar encara més les diferències entre regions i països, sobretot entre l'Europa occidental, l'Europa central i l'Europa oriental. També es creen diferències dins dels mateixos països, entre les regions, que comporten moviments demogràfics que impliquen un abandonament de les zones rurals i un procés de densificació de les zones periurbanes. Però, de tots els factors que han produït canvis paisatgístics, els que destaquen més són aquells que han suposat una reducció del benestar (Col.lecció "Papers Sostenibilitat" Generalitat de Catalunya, 2005, pàg. 57 – 63):

- La racionalització de les activitats per augmentar la productivitat. La racionalització en l'activitat agrària suposa una especialització de la feina i un abandonament de terres, s'està disminuint la biodiversitat i en els paisatges urbans s'ha prioritzat el rendiment econòmic.
- La cerca del benefici immediat. S'ha donat preferència a pràctiques d'organització i producció que prioritzen el transport en perjudici del paisatge.

- La desaparició de la cultura de la natura en benefici de la tecnologia. A mesura que la població és més urbana, es perd el contacte amb l'entorn natural, i es contribueix a la desaparició de la consciència del paisatge.
- La dificultat de garantir la participació pública. Tot i que un dels fonaments del CEP és la participació pública, encara és un principi poc aplicat, potser a causa de la complexitat de la seva implantació i també per la desconfiança de la població cap a les autoritats públiques.
- La tendència a la monetarització dels béns no destinats a la venda. Fa anys que els béns mediambientals s'intenten comptabilitzar a causa de la creixent preocupació pel paisatge. Això comporta un autèntic mercat que s'organitza com qualsevol altre sector de l'economia.

El CEP vol contribuir, mitjançant la protecció, la gestió i la planificació del paisatge, a la millora de la qualitat de vida i del benestar individual i social. A més, respon als diferents aspectes del benestar comentats fins ara (Col.lecció "Papers Sostenibilitat" Generalitat de Catalunya, 2005, pàg. 65 – 66):

- Contribueix al desenvolupament sostenible.
- Subratlla la dimensió cultural del paisatge.
- Cal que les autoritats s'impliquin en la gestió, protecció i planificació del paisatge.
- També cal fomentar la participació pública.
- Contribueix a la formació de les parts implicades en la planificació del paisatge.
- I sobretot, contribueix a conscienciar la població en matèria de paisatge.

2.4.4. PAISATGE I ORDENACIÓ TERRITORIAL

En l'article 5 del CEP, els estats signants es comprometen a integrar el paisatge en les seves polítiques d'ordenació del territori i urbanístiques.

L'ordenació del territori és una disciplina científica a més d'una pràctica política i administrativa que es pot aplicar a escales territorials diferents. Les escales nacionals i regionals a Europa resulten molt complexes a causa de l'existència de diferents models d'organització i de desenvolupament territorial. Aquestes polítiques poden estar encaminades a potenciar el desenvolupament endogen de cada territori, a descentralitzar les activitats o a l'accés igualitari als serveis públics i a les infraestructures.

En l'àmbit local, els objectius de l'ordenació territorial depenen de la dimensió de l'aglomeració i del tipus d'entorn, i per tant també poden ser molt diferents, encara que tenen força aspectes en comú.

L'ordenació del territori i el paisatge tenen coses en comú i convergeixen quan contribueixen a una millora de la qualitat de vida. Per altra banda, faciliten el restabliment dels lligams que han existit tradicionalment entre les persones i l'àrea on viuen, el que coneixem com *identitat*, connectant el paisatge amb la diversitat territorial.

Fins ara, la pràctica de l'ordenació del territori ha tingut un enfocament més aviat socioeconòmic, però ara, amb la integració del paisatge, adopta nous enfocaments, naturals, històrics i culturals, per assolir objectius de desenvolupament sostenible. A més, la integració del paisatge en l'ordenació del territori fomenta i facilita la participació pública durant les diferents fases d'elaboració d'un nou instrument. I un altre punt a favor d'aquesta integració és la definició dels objectius de qualitat paisatgística, que s'inclouen en els plans d'ordenació i són una bona oportunitat per donar força legislativa.

En les pàgines següents ens centrarem en la relació cada cop més important entre el paisatge i l'ordenació del territori en els tres àmbits territorials: l'escala europea, l'escala nacional i regional i l'escala local.

A) Escala europea

Les relacions entre paisatge i ordenació del territori s'han de definir en aquesta escala a partir d'estratègies generals que deriven de l'organització política de cada estat i de les configuracions naturals i històriques dels territoris. Aquestes estratègies han de seguir el principi del desenvolupament sostenible establert en la Cimera de Rio.

El territori europeu no és immens en comparació amb altres territoris, però té una diversitat i riquesa territorial i de paisatge molt gran, per la qual cosa resulta difícil establir aquestes normatives.

Els documents existents en ordenació del territori han identificat, però, grans àrees de diversitat que s'han associat amb els paisatges. Des de la Carta europea d'ordenació del territori (Torremolinos, 1983) fins als Principis directors per al desenvolupament territorial sostenible del continent europeu (2000), les distincions s'han enriquit. Al principi es distingien àrees urbanes, rurals, de muntanya, litorals, insulars i transfrontereres, i ara s'ha ampliat a valls, conques de recepció, zones de reurbanització... Aquestes noves distincions ajuden a enriquir l'objectiu del desenvolupament territorial regional equilibrat en l'àmbit europeu.

B) Escala nacional i regional

En aquesta escala, l'anàlisi suposa un ampli ventall de situacions polítiques i de competències. Des d'estats federals fins a unitaris, des d'estats grans fins a estats que per la seva grandària tenen una complexitat més aviat local, les competències en matèria d'ordenació del territori tenen una gran varietat de situacions, des de poders centralitzats fins a d'altres amb competències més regionals. De totes maneres, aquesta és l'escala adient per formalitzar directrius, normatives i recomanacions per garantir l'accessibilitat suficient al paisatge. També s'han d'identificar i delimitar aquells paisatges considerats de gran interès.

La descripció de les tipologies de paisatge s'ha de plantejar mitjançant els trets estructurals i els principals usos del sòl del territori, tenint en compte la tradició històrica i cultural de cada país. La tipologia realitzada en l'informe Dobris (1995) es pot prendre com a punt de partida gràcies a la creació dels atlas nacionals i regionals del paisatge.

C) Escala local

A escala local, el paisatge representa una experiència directa i viva, i per tant, és primordial la participació social en la definició dels objectius de qualitat paisatgística i l'efectivitat de les formes espacials i dels instruments d'ordenació del territori. L'ordenació local, però, en tot moment ha de seguir les estratègies generals proposades a escala europea.

En l'anàlisi a escala local, s'ha de tenir en compte que el paisatge moltes vegades és considerat símbol identitari i, per tant, cal comprendre els efectes que pot provocar un canvi en aquests paisatges. És a escala local on s'han de posar en pràctica els principis de sostenibilitat, la preservació de la diversitat territorial, la conservació del patrimoni històric i cultural, entre molts altres. També cal fer una llista dels conflictes i dels valors del paisatge existents, per analitzar i avaluar més acuradament aquest paisatge. Finalment, cal destacar la importància del paisatge en el desenvolupament local, perquè moltes vegades és la font de l'activitat econòmica i d'ocupació, i per tant, si una localitat té un paisatge considerat d'alta qualitat, el potenciarà mitjançant el desenvolupament sostenible.

Capítol 3

LA SOCIETAT CIVIL I EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

3.1. LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA EN EL DESPLEGAMENT DELS INSTRUMENTS PREVISTOS EN EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Durant molt de temps, només es reconeixien i valoraven els paisatges d'aquelles àrees amb una singularitat i bellesa cultural, natural i històrica, i eren aquests paisatges els que tenien figures de protecció. La resta dels espais no s'entien com a paisatge i no tenien interès legal. Però amb l'entrada en vigor del Conveni Europeu del Paisatge (CEP) això canvia, perquè per primera vegada es pren el paisatge com a objecte de dret que cal reconèixer independentment dels seus valors o caràcter.

Entre 1836 i 1919 quan per primera vegada es comença a parlar de protecció de la natura i del paisatge aquest és entès com a protecció de la natura a través d'un concepte més patriòtic. La preservació del paisatge, la flora i la fauna esdevé un símbol nacional i identitari que cal conservar per al mateix turisme alemany. A finals del segle XIX es dona un canvi de percepció amb la formació dels primers parcs nacionals als Estats Units d'Amèrica (1872, Parc Nacional de Yellowstone; 1890, Parc Nacional de Yosemite i Sequoia/Kings Canyon). El concepte de protecció serà entès com a preservació de les singularitats del paisatge i la conservació de la natura per a generacions futures.

Avui en dia el paisatge té un paper molt important en la formació i consolidació d'identitats territorials. En general, les persones se senten part del paisatge, raó important a tenir en compte quan es parla de sentit del lloc (Lowenthal, 2007). Per tant, parlar de paisatge no només és parlar d'una porció de la superfície terrestre que ha estat modificada i percebuda al llarg de dècades o segles per les societats que hi viuen, sinó que el paisatge també és ple d'experiències de la mateixa societat, espais que s'han convertit en llocs amb significat, que expressen sentiments, emocions i pensaments. El paisatge és una realitat física, dinàmica i també la representació cultural que li donem

Abans del CEP, existien poques iniciatives nacionals i internacionals en matèria de paisatge perquè faltava una definició clara sobre què s'entén per *paisatge*. Hi havia molta confusió sobre el concepte mateix, i aquesta és una de les raons per les quals el paisatge ha trigat i triga tant a esdevenir un concepte independent, legal i subjecte a la llei.

La definició de *paisatge* en el Conveni és clara i simple, entenent aquest com “[...] qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions”. Per tant, el que realment es vol aconseguir és que els ciutadans estableixin una relació amb el seu entorn, i per tant, puguin formar part de les decisions que es prenen en matèria de paisatge, i que això permeti obtenir beneficis tant personals com socials, com ara el dret a gaudir d'un paisatge

agradable i de qualitat. Aquesta nova base descrita en el CEP representa una revolució en les polítiques públiques i en les mesures relacionades amb l'ordenació del territori.

El CEP no només introdueix una nova concepció del paisatge sinó també mesures innovadores d'implementació en les polítiques sectorials. La primera mesura és que cal assegurar que cada membre (*contracting-party*) que hagi ratificat el Conveni estableixi mesures específiques, mitjançant la cooperació europea, per tal d'implementar la protecció, gestió i ordenació del paisatge. Per assegurar un bon funcionament, el CEP preveu que cada membre ha de determinar quin és el millor nivell territorial d'aplicació del Conveni segons el principi de subsidiarietat.³ Per això es proposa el nivell local com el millor nivell d'aplicació del CEP. Això no vol dir que aquells paisatges que ja tenen una figura de protecció regional, nacional o europea no s'hagin de tenir en compte. Tot al contrari, aquesta implementació s'ha de fer en concordança amb les lleis existents. D'altra manera, el paisatge amb un abast regional, nacional o europeu també ha d'establir mesures específiques que s'han d'adoptar a escala local. Aquestes mesures han d'incloure l'opinió dels ciutadans en la identificació i avaluació dels paisatges per establir els objectius de qualitat paisatgística

El segon punt innovador és que el CEP ha d'esdevenir un intermediari i complir les demandes socials i assegurar que cada ciutadà pugui establir una relació amb el seu territori i amb el seu paisatge. Cada comunitat local ha de ser preguntada i decidir quin paisatge vol. Per això, el CEP introdueix la participació pública com a element clau en els processos legals. I són els governs els que han d'ajudar les autoritats locals i regionals a portar a terme, com a part del planejament, les mesures específiques de participació perquè els ciutadans puguin decidir sobre paisatge.

Però, què s'entén per *participació pública*? Segons Michael Prieur i Sylvie Durousseau (2006, pàg. 165), experts del Consell d'Europa, el concepte *public* fa referència a la societat civil en el sentit més ampli. La participació implica incloure individus i grups que es troben fora dels òrgans que prenen les decisions, com ara governs i autoritats locals. Però això no vol dir que la participació pública impliqui la delegació completa de la presa de decisions als individus i grups locals; no és, per tant, un substitut de la presa de decisions oficial però sí que és un complement. L'objectiu és facilitar una visió complementària a les decisions que tenen els governs i autoritats locals, a través de tots els grups involucrats.

La participació pública, amb paraules d'Anna Zachrisson (2004, pàg. 12), es pot entendre com "*the sharing of power and responsibility between government and land resource users*".⁴ Però, cal

---

³ El principi de subsidiarietat diu que l'autoritat competent ha d'estar com més a prop del ciutadà per tal de poder aplicar de manera correcta el CEP.

⁴ Traducció: "la participació pública és la divisió del poder i de les responsabilitats entre el govern i els usuaris locals dels recursos".

utilitzar la participació pública? Aquesta pregunta es pot justificar a través d'una anàlisi de la situació actual, que destaca per les característiques següents:

- *La democratització.* Si només els experts i administradors fossin els que decidissin sobre el paisatge, aquest seria un paisatge imposat i obligat als ciutadans (Michael Prieur, 2006, pàg. 166-167).
- *La legitimitat.* Si els ciutadans són escoltats i tractats amb respecte, els resultats són més profitosos.
- *L'intercanvi d'informació.* Hi ha un increment del coneixement sobre el paisatge si aquest és intercanviat per diferents autoritats, compartint experiències.
- *L'heterogeneïtat i la justícia social.* L'heterogeneïtat en el paisatge és un valor i acceptar-la implica justícia social perquè comporta el reconeixement del paisatge davant tots els ciutadans.

Segons Prieur i Dourousseau (2006), hi ha diferents nivells de participació pública. El primer nivell és la definició política de participació pública i el segon nivell és la seva implementació. Per fer-ho, cal una bona estratègia de participació en totes les fases. Però la pregunta que resulta d'això és quins són els agents idonis per a la participació pública? El CEP descriu que s'hi ha d'incloure la societat civil en general, les autoritats regionals i locals i qualsevol grup, entitat o persona privada que tingui interès en la definició de com s'han d'implementar les polítiques de paisatge en un lloc concret. Això implica una bona estratègia i procediments que incloguin i tinguin en compte els conceptes i col·lectius següents en la participació pública:

- *Equitat per a tothom.*
- *El reconeixement de les necessitats dels grups especials* (per exemple, en el cas de persones amb discapacitats físiques, proveir accés al paisatge per a elles).
- *Les comunitats locals* són molt diverses, i per tant les opinions també ho són.
- *Els propietaris de terres.*
- *Els visitants i immigrants.* Aquests tenen una visió diferent del paisatge, i per tant són una altra font important que cal tenir en compte.

Un cop descrits els actors de la participació, el punt següent és determinar la manera d'informar la societat civil perquè presti atenció als processos de participació pública. Per fer-ho s'estableixen diferents mètodes d'informació i formació. Aquests mètodes poden ser els següents:

- Campanyes publicitàries.
- Exhibicions.
- Publicitat a través dels mitjans de comunicació (televisió, ràdio o internet).
- Premis de paisatge (per exemple, el *Landscape Award of the Council of Europe*).

- Concursos fotogràfics.
- Conferències i seminaris.
- Cursos de formació.
- Sortides d'estudiants o universitaris i altres col·lectius...

L'efectivitat de la participació pública depèn del grau d'implicació que les autoritats deixen als grups interessats. Per això és important establir tipologies de participació. Pretty (1995, pàg. 1251-1253) descriu set tipologies de participació, des de les formes passives de participació, en què la societat civil no té dret a decidir, fins a les formes actives, en què la societat civil pren iniciatives pròpies per lluitar per allò que vol (vegeu la taula 2):

Taula 2. Tipus de participació definits per Pretty

Tipus de participació	Característiques
1. Participació manipulada	És una participació fictícia. La societat civil és informada de les decisions preses.
2. Participació passiva	La societat civil participa i escolta però l'administració o els responsables del projecte tenen el dret a vot.
3. Participació per consulta	La societat civil participa en consultes i enquestes prèviament definides per experts.
4. Participació amb material in centiu	La societat civil participa aportant recursos i materials per facilitar la presa de decisions.
5. Participació funcional	La societat civil participa en conferències i seminaris per tal de discutir determinats problemes i propostes.
6. Participació interactiva	La societat civil participa en totes les fases d'elaboració d'un projecte. A més la participació és vista com un dret, no només com un element per aconseguir objectius. La societat civil pren les decisions sobre com i de quina manera s'ha d'actuar.
7. Participació per mobilitzacions	La societat civil pren iniciatives pròpies independentment de l'administració. El millor exemple són les plataformes en defensa del territori a Catalunya.

Font: elaboració pròpia a partir de Pretty, 1995

3.1.1. UN EXEMPLE DE PARTICIPACIÓ PÚBLICA: ELS CATÀLEGS DE PAISATGE DE CATALUNYA

A Catalunya, des de l'aprovació de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge el 2005, s'estan elaborant els catàlegs de paisatge sota supervisió de l'Observatori del Paisatge. Els catàlegs de paisatge són instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge que determinen la tipologia de paisatge a Catalunya, els seus valors i l'estat de conservació, els objectius de qualitat que han de complir i les mesures per aconseguir-ho. Són, per tant, l'instrument idoni per implementar polítiques de paisatge a través de la integració dels objectius de qualitat paisatgística en les estratègies territorials, mitjançant el consens i la

participació activa de tots els agents que intervenen en el territori i de la mateixa societat catalana. (Observatori del Paisatge, 2010, pàg. 24-25).

Els catàlegs de paisatge parteixen d'una visió integral del paisatge, per tant, inclouen conjuntament els valors naturals i culturals seguint els principis del CEP. Per això, els catàlegs de paisatge van més enllà de la simple protecció i centren els seus esforços a fer propostes de gestió i ordenació. Una altra característica dels catàlegs és l'aplicació dels resultats a tot el territori, a tot Catalunya, i no només a espais excepcionals o singulars.

I és per tot això que l'Observatori del Paisatge va incorporar la participació pública en el procés d'elaboració dels catàlegs de paisatge. Cal tenir en compte, però, que en aquest àmbit no existia una metodologia de participació pública definida i, per tant, calia primer de tot redactar un prototip de participació pública. A mesura que es van anar elaborant els catàlegs de paisatge, aquesta metodologia es va anar perfilant i millorant. El caràcter pioner i experimental de la participació pública en els catàlegs de paisatge i la manca d'un full de ruta reconegut converteixen aquesta experiència en un exemple important per comentar. (Sala, 2010, pàg. 11-13).

La participació pública en els catàlegs de paisatge és bàsica per identificar diferents valors o tipus de valors del paisatge atribuïts per la població que hi viu i en gaudeix. Cada paisatge és diferent perquè no només són realitats físiques sinó també resultat de construccions socials. La percepció de la població i els sentiments que hi ubiquem són atribucions subjectives al paisatge molt difícils de quantificar, per això cal convidar la ciutadania a participar perquè pugui decidir quin paisatge vol.

Per aquest motiu es va incorporar la participació pública en totes les fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge, com un complement per ajudar a obtenir resultats o per concertar actuacions concretes en polítiques de paisatge.

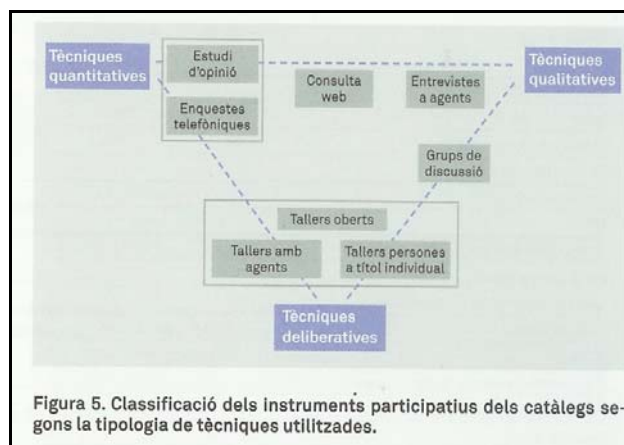
Tots els processos de participació pública en els catàlegs de paisatge tenien com a objectiu que totes les persones implicades (tant agents de paisatge com ciutadans a títol individual) i que ho desitgessin expressessin la seva opinió i percepció sobre el paisatge. En engegar el procés participatiu es va partir de la premissa que aquest havia de ser capaç de mobilitzar i atendre els principals actors de paisatge per obtenir la màxima varietat d'opinions. Per això, els mecanismes de participació pública es van dirigir principalment a dos actors: els agents de paisatge (totes aquelles entitats i persones públiques o privades amb incidència en el paisatge) i el conjunt de la societat catalana. I en segon lloc, la combinació de diferents instruments de participació va fer possible augmentar aquest ventall d'opinions.

Com que el procés participatiu en els catàlegs de paisatge era innovador i experimental, aquest es va anar dissenyant alhora que es van anar elaborant els catàlegs de paisatge.

Aquest fet, lligat a les característiques de cada territori (a Catalunya s'elaboren set catàlegs de paisatge), va fer que no tots els instruments s'apliquessin en tots els catàlegs de paisatge.

En total es van fer servir vuit instruments, però alguns només es van aplicar a un catàleg de paisatge mentre que d'altres es van aplicar a tots (observeu la figura 1):

Figura 1. Classificació dels instruments participatius dels catàlegs de paisatge

Font: Observatori del Paisatge

A continuació es descriuen els vuit instruments de participació pública en l'elaboració dels catàlegs de paisatge:

1) *L'enquesta telefònica* es va realitzar a una mostra representativa de la societat del territori de les Terres de l'Ebre. L'objectiu era obtenir una primera opinió sobre la percepció del paisatge en aquesta regió. Per iniciar aquest procés es va dissenyar un qüestionari de caràcter divulgatiu encaminat a conèixer els valors tangibles i intangibles del paisatge, i es van obtenir una sèrie d'opinions, percepcions i actituds en relació amb el paisatge de les Terres de l'Ebre.

2) *Estudis d'opinió*. Aquest instrument va consistir en una sèrie d'entrevistes realitzades per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) per tal d'obtenir una aproximació sobre la percepció i els valors del paisatge de la població de la Regió Metropolitana de Barcelona.

3) *Consulta ciutadana per mitjà del web de l'Observatori*. Aquesta consulta es va utilitzar en tots els catàlegs de paisatge, però el seu disseny va anar evolucionant al llarg de l'elaboració dels mateixos catàlegs. La consulta a través del web de l'Observatori del Paisatge (www.catpaisatge.net) anava adreçada a tota la ciutadania i, per tant, era voluntària. Durant un període de 2-4 mesos, la consulta estava activa i era accessible a tothom. Aquest procés participatiu es va engegar un cop es disposava d'una proposta avançada d'unitats de

paisatge perquè els participants hi poguessin comentar i aportar reflexions sobre les unitats de paisatge triades.

Imatge 2. Exemples de campanyes de participació en els catàlegs de paisatge

Font: Observatori del Paisatge

4) *Entrevistes a agents de paisatge.* Aquestes entrevistes en profunditat a agents de paisatge es van utilitzar en tots els catàlegs de paisatge llevat del catàleg de la Regió Metropolitana de Barcelona, on, tenint en compte les dimensions de l'àrea d'estudi, es va optar pels tallers amb agents de paisatge (concepte que explicarem tot seguit). Les entrevistes en profunditat van servir per conèixer l'opinió sobre l'estat actual del paisatge, les seves problemàtiques, els seus valors i els reptes de futur.

5) *Tallers amb agents de paisatge.* Aquests tallers van ser reunions de debat en què es van seleccionar representants d'institucions, entitats públiques o privades, sectors econòmics... per conèixer l'opinió sobre les característiques principals del paisatge, les problemàtiques i valors que presentava, i proposar accions futures encaminades a la seva protecció, gestió i ordenació. En aquests tallers, un dels objectius principals era crear el debat entre els diferents agents amb visions molt diferents sobre el mateix tema. Aquesta tècnica es va aplicar en els catàlegs de paisatge de les Comarques Centrals, la Regió Metropolitana de Barcelona i les Terres de l'Ebre.

6) *Grups de discussió.* Aquest instrument va consistir en una reunió amb agents de paisatge per tal d'obtenir una opinió conjunta resultat de la suma de diferents opinions sobre el paisatge. Aquesta tècnica es troba a mig camí entre l'entrevista amb agents de paisatge i els tallers amb agents de paisatge. Aquest mecanisme només es va aplicar al catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre.

7) *Tallers amb persones a títol individual.* Aquest instrument va consistir en reunions de debat amb persones de perfils professionals molt diferents, a títol individual. En aquestes reunions es van debatre les característiques principals del paisatge i les seves problemàtiques i valors, i es van proposar accions futures. Aquesta tècnica es va aplicar als catàlegs de paisatge de les Comarques de Girona i Alt Pirineu i Aran.

8) *Tallers oberts.* Són reunions obertes a qualsevol persona interessada en els catàlegs de paisatge. En aquestes reunions s'explica què són els catàlegs de paisatge, en quina fase d'elaboració es troben i on es poden adreçar els ciutadans per a qualsevol suggeriment, comentari o opinió. Aquest mecanisme es va adoptar en els catàlegs de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, de les Terres de l'Ebre i de les Comarques Centrals.

A més dels instruments que acabem d'explicar, en alguns casos es van fer sessions informatives dels catàlegs de paisatge amb l'objectiu d'atreure més població i obtenir un ventall encara més ampli d'opinió. Aquestes sessions, obertes a tothom, es van fer en quatre catàlegs (Comarques de Girona, Alt Pirineu i Aran, Regió Metropolitana de Barcelona i Comarques Centrals) i servien de plataforma per obtenir informació referent als catàlegs de paisatge. Una de les coses més importants en aquestes sessions era donar a conèixer el concepte de *paisatge*, que no és el mateix per a tothom, i sobretot fer entendre a la població què és un catàleg de paisatge.

A part de les sessions informatives, l'Observatori del Paisatge va habilitar una bústia de paisatge, on les persones interessades podien fer arribar la seva opinió. Aquesta bústia va estar oberta durant tot el procés d'elaboració dels catàlegs de paisatge.

Els resultats dels processos participatius demostren un cop més que la participació pública és útil i necessària per obtenir informació rellevant sobre el paisatge que serveixi per millorar i entendre, de manera clara, aquells valors que són intangibles des d'una anàlisi cartogràfica o del treball de camp.

A més, en el cas dels catàlegs de paisatge, la participació pública va ajudar a contrastar resultats, ajustar i delimitar de nou les unitats de paisatge, identificar les dinàmiques principals que es donen, i definir els objectius de qualitat paisatgística, que són els criteris que en el futur pròxim s'hauran d'inserir en les polítiques territorials i urbanístiques. Per tant, queda clar que la participació pública en tots els processos relacionats amb el Conveni i l'estimulació de la societat civil són la feina principal del CEP. Sense aquesta participació el paisatge no tindria significat, ja que no existeix paisatge sense persones. Per això, el CEP no només és un text legal sinó que és una nova via d'anàlisi que pot canviar la relació dels ciutadans europeus amb el seu entorn (el paisatge), ja que per primera vegada s'introdueixen els conceptes de protecció, gestió i ordenació en el paisatge.

El CEP ha de cobrir una gran varietat de paisatges diferents, i això comporta noves formes de protegir, gestionar i ordenar el paisatge i, en conseqüència, la creació de nous paisatges. Per a la realització d'aquesta tasca, el Conveni no estableix una línia d'actuació concreta sinó que entén que aquest és un procés de diàleg entre les tradicions de cada país. Per tal de promoure la implementació local es van crear el novembre de 2001 els *workshops for the implementation of the European Landscape Convention*, unes conferències anuals on els diferents països signants del CEP es reuneixen per intercanviar experiències i debatre sobre la implementació i aplicació del Conveni.

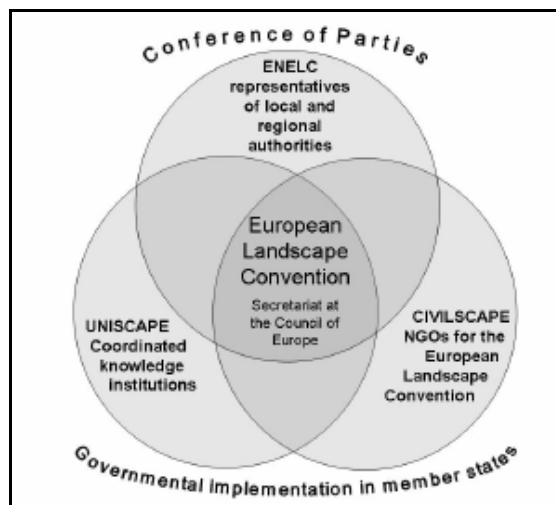
Paral·lelament, autoritats locals i regionals, universitats i la mateixa societat civil van crear les seves pròpies xarxes per ajudar a implementar el CEP. Aquestes xarxes donen suport a l'aplicació del Conveni (d'una manera coordinada a través de la xarxa European Landscape Network) i cooperen en projectes i iniciatives específiques, intercanviant informació de manera permanent.

3.2. XARXA EUROPEA DE PAISATGE - EUROPEAN LANDSCAPE NETWORK (RECEP-ENELC, CIVILSCAPE, UNISCAPE)

El Conveni Europeu del Paisatge, o Convenció de Florència, va ser adoptat pel Consell d'Europa l'any 2000 i avui és efectiu en la majoria dels països europeus. Aquest Conveni ha aportat principis innovadors en la manera d'entendre el paisatge, i per implementar aquests principis cal una cooperació europea a diferents escales i multidisciplinària. Per això, autoritats locals i regionals, universitats i la mateixa societat civil han creat diferents xarxes per implementar el CEP. Aquestes xarxes donen suport a l'aplicació del Conveni i ho fan de manera organitzada a través de la European Landscape Network (ELN), que és una mena de paraigua que serveix d'aixopluc a altres xarxes. A través de l'ELN es van establir tres xarxes que treballen per implementar el Conveni des de tres vies diferents:

- RECEP-ENELC (de les autoritats locals i regionals)
- Civilscape (de les organitzacions no governamentals)
- Uniscape (de les universitats)

Imatge 3. Mapa del funcionament de la European Landscape Network

Font: Civilscape

RECEP-ENELC:

(European Network of Local and Regional Authorities for the Implementation of the European Landscape Convention) (www.recep-enelc.net)

És la xarxa europea de les autoritats locals i regionals per a la implementació del CEP, fundada el 30 de maig de 2006 a Estrasburg amb 27 autoritats regionals i locals. Aquesta xarxa es va crear mitjançant la Resolució 178/2004 del Congrés d'autoritats locals i regionals del Consell d'Europa.

RECEP-ENELC és una associació internacional no governamental del territori que dona suport a municipis, estats, regions i qualsevol àrea o autoritat descentralitzada en la implementació del CEP. Actualment disposa de 35 membres (estat a 26 de març de 2010), els quals són: la regió de Tirol (Àustria); les regions de German Speaking Community i Lennik (Bèlgica); la regió de Provence-Alpes-Côte d'Azur (França); les regions d'Abruzzo, Ascoli Piceno, Basilicata, Biella, Calabria, Campania, Altidona, Cosenza, Emilia-Romagna, Falerna, Liguria, Marche, Milan, Piemonte, Reggio Emilia, Rieti, San Quirico d'Orcia, Toscana, Umbria i Veneto (Itàlia); la regió de Prahova (Romania); la regió de Trnava (Eslovàquia); les regions d'Andalusia, Catalunya, el Consell Insular de Mallorca, el Consell Insular de Tenerife, Múrcia i la Comunitat Valenciana (Espanya), i la regió de Västra Götaland (Suècia).

La majoria de membres són regions mediterrànies ja que són les regions fundadores. Avui dia s'està treballant en la promoció d'aquesta xarxa en regions de l'Europa central i del nord (un dels objectius de RECEP-ENELC). S'han establert contactes amb regions dels països d'Holanda, el Regne Unit, França, Alemanya, Bèlgica i la República Txeca.

RECEP-ENELC dona suport científic, tècnic, polític i administratiu a les autoritats locals i regionals per tal que tinguin l'oportunitat d'establir contactes i intercanviar experiències, tant a nivell governamental europeu com estatal i regional, amb altres ONG i entitats interessades en la implementació del CEP.

En els seus estatuts, aquesta xarxa està estructurada per una assemblea general, un consell executor, el consell rector i el comitè científic. El seu director en funcions és el Sr. Oriol Porcel Montané, de la seu central a Florència, i Andreas Hildenbrand Scheid és el director de la taula tècnica de coordinació de la RECEP, a Sevilla.

Els objectius principals d'aquesta xarxa són:

- incrementar la promoció de la xarxa i atreure-hi noves regions;
- assessorar i donar suport als membres per portar a terme les responsabilitats amb el paisatge d'acord amb el CEP;
- cooperar en tots els nivells per establir contactes i intercanviar experiències;
- ser un fòrum de diàleg de qüestions relacionades amb el paisatge.

Per aconseguir aquests objectius, RECEP-ENELC promou les activitats següents:

- desenvolupar el coneixement del concepte de *paisatge* establert en el CEP a escala regional i local sota els principis de subsidiarietat;
- organitzar reunions, conferències i altres esdeveniments internacionals per discutir els problemes i les oportunitats de la implementació del CEP;
- assessorar els membres per realitzar activitats i propostes per implementar el CEP;
- donar suport a les organitzacions i cursos de formació i d'especialització en qüestions relacionades amb la protecció, gestió i ordenació;
- participar en programes i projectes finançats per la Unió Europea relacionats amb el paisatge;
- promoure projectes que tracten la implementació del CEP.
- assessorar autoritats locals i regionals en la preparació de documents tècnics relacionats amb la identificació, l'assessorament, la participació pública, la definició dels objectius de qualitat paisatgística i l'ordenació i la gestió del paisatge.

Durant el període 2007-2009, i en l'aspecte tècnic, RECEP-ENELC va donar suport als membres en les seves activitats relacionades amb la implementació del CEP. En l'aspecte polític, i si se li demana, RECEP-ENELC dona suport directe en la redacció d'esborranys d'acords i discussions que tenen a veure amb la supervisió de lleis relacionades amb el paisatge a escala nacional i/o local. Això va passar el 2008 a Itàlia, amb la revisió de la Llei nacional sobre patrimoni cultural i de paisatge (*Codice dei beni culturali e del paesaggio*).

A escala europea, els òrgans de RECEP-ENELC han establert una relació formal amb els òrgans representatius de les conferències del Consell d'Europa. Més endavant, això també es vol fer amb el Comitè de Patrimoni Cultural i de Paisatge (CD-PATEP - Committee for Cultural Heritage and Landscape), de formació recent. Pel que fa a les universitats i a la societat civil, s'ha establert una relació de soci entre les xarxes que treballen en la implementació del CEP (Uniscape i Civilscape). Destaquen, a més, altres activitats i iniciatives recents. En primer lloc, es va acordar establir a la Comunitat d'Andalusia, en concret, al Centro de Estudios Paisaje y Territorio a Sevilla, la seu de la taula tècnica de coordinació de la REC-ENELC a principis del 2010.

Altres iniciatives en què col·labora RECEP-ENELC són activitats tan diverses com les següents:

- Donar suport o organitzar conferències com ara: *Florence +10: Conference to mark the 10th Anniversary of the ELC* (Estrasburg, 30-31 de març de 2009), *Euroscape 2020* (Stressa, 24-25 de maig de 2008), *1st Conference of the Local Implementation of the ELC* (Nova Hradý, República Txeca, 27-30 de maig de 2009) i *International Seminar Landscape and Education* (Barcelona, 19-20 de novembre de 2009).
- Donar suport a les iniciatives següents: *Projecte La Real - Bases per a una estratègia de paisatge a Mallorca* (projecte per a l'aplicació dels articles 5 i 6 del CEP a l'entorn de La Real, a Mallorca); *Estratègia Andalusia del Paisatge* (explicació detallada en l'apartat 4.4.3 d'aquest treball); *Paysmed Urban* (explicació detallada en l'apartat 3.3.2); *Progetto Paesaggio Biellese (PPB) - Biella* (projecte per aplicar els articles 5 i 6 del Conveni a la província de Biella, a Itàlia); *Biennale del Paesaggio*, i la publicació del llibre *We are the landscape. Understanding the ELC*.

CIVILSCAPE: (www.civilscape.eu)

És una xarxa internacional d'organitzacions no governamentals (ONG) a favor del CEP i del millorament de la qualitat del paisatges d'arreu d'Europa. Civilscape es crea el 23 de febrer de 2008 a Florència i està registrada com a "lobby d'organitzacions".

La iniciativa d'establir aquesta xarxa sorgeix del grup Landscape Manifesto Group of the Netherlands, i per això la seva fundació legal va ser a Waningen (Holanda). Aquest grup està format per 34 ONG que treballen conjuntament per instaurar els principis del CEP. Un dels objectius principals és la promoció internacional de cooperació en matèria de paisatge, i un dels resultats que s'han aconseguit és la creació de Civilscape.

Actualment la xarxa Civilscape compta amb 35 ONG entre les quals destaquen: Archeological Spessart-Project (Alemanya), Asociación para la Defensa del Territorio de Aljarafe (ADTA) (Espanya), Atelier dei Paesaggi Mediterranei (ADPM) (Itàlia), el Bund Heimat und Umwelt (Alemanya), el Coordinamento degli Osservatori del Paesaggio del Piemonte (Itàlia), EUCALAND Network (Alemanya), Ekopolis (Eslovàquia), Petrarca (European Academy for the Culture of Landscape), Ecovast (European Council for the Village and Small Town), EFLA (European Foundation for Landscape Architecture), Fundación Paisaje (Espanya), International Centre for Protected Landscapes (Regne Unit), Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedenschoon VZW (KVNS) (Bèlgica), Landscape Alliance Ireland (LAI) (Irlanda), Osservatorio Beni Culturali e Ambientali del Biellese (Itàlia), Regionale Landschappen Vlaanderen (RLV) (Bèlgica), Romzberk Society (Spolecnost Rozmberk) (República Txeca), Sand Glass Foundation (Bulgària), Society for Spring Ecology and Spring Conservation (Alemanya), Society for Sustainable Living in the Slovak Republic (Eslovàquia), Stichting Landschapsbeheer Nederland (Holanda), The Landscape Working Group (LWG) (Regne Unit) i Union of Parks and Landscape Specialists in Bulgaria (Bulgària).

Els estatuts de Civilscape indiquen que aquesta xarxa s'estructura de la manera següent: l'assemblea general i el consell executor, més els membres i el director, que en aquests moments és Gerhard Ermischer. Els objectius principals d'aquesta xarxa són:

- esdevenir el centre tècnic i logístic d'una xarxa europea de societat civil involucrada en temes de protecció, gestió i ordenació del paisatge;
- promoure l'intercanvi internacional d'experiències i el coneixement en la protecció, gestió i ordenació del paisatge entre les ONG europees;
- promoure el desenvolupament de projectes, cursos de formació i educació, dels membres de Civilscape;
- estimular l'atenció de la societat civil cap a la protecció, gestió i ordenació del paisatge;
- coordinar accions dels membres que poden ser importants per a l'associació;
- desenvolupar estratègies per influir en polítiques europees i nacionals que afectin el paisatge;
- fer constar el paisatge en l'agenda europea;
- produir publicacions;
- promoure la cooperació transnacional de projectes sobre gestió del paisatge.

La importància d'aquesta xarxa, de formació molt recent, parteix del fet que fins a la creació de Civilscape no existia cap estructura reglamentada d'aquest tipus en matèria de paisatge en l'àmbit europeu. Les ONG nacionals, regionals i locals trobaran en aquesta xarxa un lloc on acudir per rebre informació i ajuda per establir contactes amb altres ONG de tot Europa. Per això, el Consell d'Europa creu necessari que en les discussions sobre la

implementació del CEP existeixi una cooperació amb totes les autoritats i entitats involucrades, és a dir, des de RECEP-ENELC fins a Uniscape i Civilscape.

UNISCAPE: (www.uniscape.eu)

És una xarxa europea d'universitats per a la implementació del CEP. El seu objectiu principal és donar suport i reforçar la cooperació interdisciplinària científica de les universitats europees en tots els aspectes relatius a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, especialment les àrees i grups de recerca que treballen en temes de paisatge i per promoure els objectius i principis del CEP.

Uniscape es va fundar a Florència el gener de 2008 com a resultat d'una iniciativa de 23 universitats europees. Els membres fundadors d'aquesta xarxa són 44 universitats d'Itàlia, Espanya, Holanda, Portugal, Eslovènia i França. D'Itàlia destaquen les següents: Università degli Studi di Udine, Università di Urbino Carlo Bo, Università Ca'Foscari di Venezia, Università IUAV di Venezia, Università della Tuscia-Viterbo, Università degli Studi di Torino, Università degli Studi di Bari, Alma Mater Studiorum Università di Bologna, Università degli Studi di Camerino, Università degli Studi Gabriele D'Annunzio di Chieti-Pescara, Università degli Studi di Firenze, Università degli Studi di Ferrara, Università degli Studi di Genova, Università degli Studi di Lecce Salento, Università degli Studi di Milano, Università degli Studi di Milano Bicocca, Libera Università di Lingue e Comunicazione Milano, Politecnico Milano, Polo delle Scienze e delle Tecnologie dell'Università degli Studi di Napoli Federico II, Seconda Università degli Studi di Napoli, Università degli Studi di Napoli Parthenope, Università degli Studi Suor Orsola Benincasa di Napoli, Università degli Studi di Padova, Università degli Studi di Palermo, Università degli Studi di Pavia, Università degli Studi di Reggio Calabria Mediterranea. D'Holanda: Universiteit van Wageningen - Landscape Centre of the Environmental Sciences Group. D'Espanya: Universidad Internacional de Andalucía, Universitat Autònoma de Barcelona, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB) - Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat de Girona, Universidad de Granada, Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Escuela Técnica Superior de Arquitectura - Universidad de Málaga. De Bèlgica: Intercommunal d'Enseignement Supérieur d'Architecture (IESA) - Institut Supérieur d'Architecture Intercommunal (ISAI) (Liège, Mons, Bruxelles). De Portugal: Universidade Lusitana Lisboa, Universidade do Porto. D'Eslovènia: Univerza Nova Gorica. I de França: École Nationale Supérieure de Paris La Villette.

Segons els estatuts, Uniscape s'estructura en dos òrgans: l'assemblea general i el consell executor, més el president, el Sr. Bas Pedrolí. Les seves activitats principals són:

- promocionar i estudiar activitats relacionades amb el paisatge, la seva evolució i transformació;
- encoratjar i assistir els membres amb ajuda tècnica i científica en matèria de paisatge, a través de l'intercanvi d'experiències i resultats de projectes de recerca;
- donar suport a l'intercanvi d'experts en paisatge;
- formar i educar experts en paisatge;
- coordinar programes i màsters de paisatges europeus;
- facilitar una pàgina web educacional en matèria de paisatge, anomenada *ATLAS Project* (www.atlas-eu.org).

El projecte ATLAS és una base de dades amb una visió general i actualitzada dels programes, cursos, seminaris, congressos, entre d'altres, en matèria de paisatge, ús del paisatge i desenvolupament sostenible en els diferents nivells d'educació europea. Actualment aquesta base de dades disposa de més de tres mil cursos i està enfocada principalment a l'educació interdisciplinària de la protecció, gestió i ordenació del paisatge en les diferents universitats europees. D'aquesta manera, ATLAS es converteix en la referència per a estudiants, professionals i professors a Europa en qüestions relacionades amb el paisatge. És una pàgina web interactiva que conté una enorme base de dades en la qual, a través d'un cercador, es poden trobar els diferents cursos relacionats amb el paisatge de les universitats europees.

El projecte ATLAS va ser creat per la Comissió Europea a través del programa FP6 i va ser operatiu del 2004 al 2007. Des del 2008, Uniscape ha pres el relleu per continuar aquest projecte, comptant amb el suport de Landscape Europe i Landscape Tomorrow.

3.3. ALTRES ORGANITZACIONS I ASSOCIACIONS EUROPEES QUE TREBALLEN EN TEMES DE PAISATGE

Els principis de participació pública en el paisatge resulten del desig del Consell d'Europa de crear lligams entre la societat civil i reforçar la democràcia, tal com diu el CEP: "El paisatge és el mirall de la nostra identitat", i per tant, cadascú té el dret d'involucrar-s'hi i s'estableix la participació pública com a dret i responsabilitat. Amb el pas del temps han anat sorgint organitzacions que donen suport al CEP, tres de les quals s'acaben d'explicar. Però hi ha més iniciatives, associacions i programes que treballen des de fa anys en aquesta matèria. A continuació es descriuen les principals associacions i programes existents a escala europea dividits en dos apartats: el primer, referit a ONG, i el segon, a grups de recerca i entitats acadèmiques.

3.3.1. ORGANITZACIONS NO GOVERNAMENTALS

1) PETRARCA (ACADÈMIA EUROPEA PER LA CULTURA DEL PAISATGE)
(www.petrarca.info)

L'Acadèmia Europea per la Cultura del Paisatge és un fòrum de diàleg i de recerca per a totes aquelles persones que tenen com a objectiu la gestió i preservació dels paisatges culturals europeus. Petrarca busca noves formes de recerca per estudiar les relacions entre home i paisatge i que aquestes esdevinguin nous requisits per treballar amb el paisatge. Per això, els seus principals objectius són els següents:

- el paisatge és l'experiència directa de la terra, la flora, la fauna i l'home en el seu conjunt;
- el paisatge és el resultat de la nostra percepció;
- l'atenció que nosaltres prestem al paisatge i la informació prèvia que en tenim ens farà veure les coses d'una determinada manera;
- només existeix paisatge si l'home estableix una relació amb el seu entorn;
- el resultat són nous impulsos en la relació de l'home amb la natura, que no només seran de protecció de la natura i del paisatge sinó també de gestió i ordenació.

Petrarca dona suport al desenvolupament de pràctiques de planificació, desenvolupament i recerca del paisatge a través de *workshops*, conferències, seminaris, promoció de xarxes i cooperació internacional, nacional i regional amb diferents institucions que treballen en temes de paisatge, i a més té la funció d'assessor del Consell d'Europa en la implementació del CEP. Una altra activitat que organitza Petrarca és l'anomenada Setmana del Paisatge (*Landschaftswoche*), que consisteix a treballar durant una setmana en la redefinició de la identitat del lloc de trobada. Durant aquesta setmana es vol redefinir la identitat d'aquesta població i del seu entorn i encabir-hi noves iniciatives per a un desenvolupament sostenible. L'última trobada, el maig d'aquest any 2010, va ser al poble de Feuilla (França). Feuilla és un poble del departament d'Aude i és al bell mig del Parc Natural Regional de Narbona, a la unitat de Corbières. Amb aquests tallers es planteja com afrontar el futur davant qüestions com l'abandonament de l'agricultura (especialment la vinya), la transformació d'habitatges en segones residències, l'augment desmesurat de la superfície forestal o el desenvolupament d'un turisme responsable que respecti la natura, la seva singularitat i la identitat del territori.

La idea de Petrarca sorgeix l'octubre del 2000 arran de la conferència internacional *The Culture of the European Landscapes as a task* (Dornach, setembre 2000) a través del comitè organitzatiu i el Dornach Landscape Manifesto. Però la base es va anar establint al llarg de molts anys de feina del grup de recerca National Science Section del Goetheanum a Dornach (Suïssa).

Petrarca és avui l'única ONG internacional que centra els seus esforços en l'estudi i la gestió dels paisatges culturals europeus. La principal tasca és afavorir un desenvolupament sostenible dels paisatges europeus, incloent-hi les seves característiques naturals, culturals i espirituals.

2) ECOVAST (www.ecovast.org)

The European Council for the Village and Small Town es va fundar el 1984 per tal d'incrementar el benestar de comunitats rurals i del patrimoni rural a tot Europa. Compta amb més de 500 membres de 20 països europeus. Té delegacions a Àustria, Croàcia, Alemanya, Hongria, Macedònia (FYROM), Polònia, Romania, Rússia, Eslovàquia i el Regne Unit.

La política d'Ecovast és l'aproximació a l'Europa rural establerta en la *Strategy of Rural Europe*, publicada el 1994. Però també altres documents estratègics són d'importància:

- *Traditional Rural Buildings*
- *Agriculture and Forestry-sustainability their future in Europe*
- *Heritage Trails*
- *Interpreted Rural Community Development*
- *Landscape Identification: A guide to good practice*

A més, Ecovast és un òrgan consultiu del Consell d'Europa, de la Comissió Europea i membre permanent de l'European Council Advisory Committee of Rural Development i de Civilscape. Ecovast té un grup de recerca i de treball relacionat amb temes d'arquitectura rural i paisatge.

El document estratègic *Landscape Identification: A guide to good practice*, del 2006, té com a propòsit ser una guia per ajudar els ciutadans d'Europa a entendre, preservar i projectar el paisatge en què viuen, i donar suport als governs per implementar el CEP. Aquesta guia té els continguts següents:

- Introducció sobre paisatge.
- Identificació del paisatge.
- Matriu de paisatge (serveix per aportar les característiques del paisatge).
- Passos pràctics (ajuda a completar el punt anterior). És una guia de treball preparatiu, redacció i treball en equip per identificar i caracteritzar el paisatge d'una zona.
- Projeccions futures (identificació i comprensió del paisatge a través de l'experiència). El CEP encoratja els ciutadans i governs a identificar, assessorar, protegir, gestionar i

planificar el paisatge, i aquesta línia adapta la mateixa estratègia per decidir quin paisatge volen.

- Conclusions.
- Exemples aplicats a tres casos sobre com utilitzar la guia i com funciona. Els exemples són: Weinviertel (Àustria), Zahorie Ski (Àustria) i Small Carpathians (Eslovàquia).

3) LANDSCAPE ALLIANCE IRELAND

(www.landscape-forum-ireland.com/landscape-alliance-ireland.html)

La darrera ONG que es presenta és una associació que dedica els seus esforços a preservar i conservar la qualitat dels nostres paisatges seguint els principis del CEP. Per tant, la Landscape Alliance Ireland entén el paisatge com un tot, que afecta tot el territori, ja sigui urbà, suburbà o rural. Entre els seus objectius destaquen la voluntat d'esdevenir una plataforma oberta, un lloc per debatre qüestions relatives al paisatge amb la finalitat de detectar les problemàtiques existents en el paisatge i proposar solucions relacionades amb el tractament del paisatge.

La Landscape Alliance Ireland s'ha compromès en la implantació de polítiques de paisatge a escala local, regional, nacional, europeu i internacional per facilitar el desenvolupament d'una metodologia i un marc de referència en la protecció, gestió i ordenació del paisatge.

Fundada el 1995, és una de les associacions més antigues que treballen en temes de paisatge. És, a més, una de les associacions que treballen conjuntament amb el Consell d'Europa en el desenvolupament del CEP, i també la responsable de pressionar el govern irlandès per signar i ratificar el Conveni el 2002.

Els anys de treball en matèria de paisatge i el seu reconeixement per part del Consell d'Europa van ser un dels punts a favor per celebrar la 3a Trobada dels Tallers per l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a la ciutat de Cork el 2005, els primers tallers que es van organitzar fora d'Estrasburg.

3.3.2. GRUPS DE RECERCA I ENTITATS ACADÈMIQUES

En aquest apartat es presenten aquelles xarxes que són entitats acadèmiques o grups de recerca.

4) LANDSCAPE EUROPE (www.landscape-europe.net)

Xarxa interdisciplinària d'instituts de recerca amb experiència en temes d'assessorament, planificació i gestió del paisatge, amb l'objectiu d'implementar i educar un

desenvolupament sostenible. Landscape Europe vol expandir el coneixement dels paisatges europeus amb l'establiment de contactes amb governs i ONG. A més, treballa estretament amb instituts de recerca i grups de recerca per donar suport a la qualitat i als valors del paisatge, especialment els paisatges culturals i estètics, a la diversitat del paisatge i al desenvolupament sostenible.

Landscape Europe vol esdevenir el centre de lideratge europeu de l'estudi del paisatge, tant cultural com social i econòmic. I produir publicacions i guies sobre polítiques de paisatge per posar el tema del paisatge en l'agenda oficial d'Europa. Per això, estableix com a eixos d'actuació:

- la integració de les activitats de recerca;
- la gestió conjunta de la base de dades i de la xarxa;
- el treball interdisciplinari;
- l'educació i formació en matèria de paisatge.

5) LANDSCAPE TOMORROW (www.landscape-tomorrow.eu)

Xarxa de recerca per al desenvolupament sostenible i multifuncional del paisatge resultat de la iniciativa del grup de recerca Leibniz - Centre for Agricultural Landscape Research (ZALF). Aquesta xarxa treballa en temes d'usos del sòl, planificació del paisatge i desenvolupament rural.

El paisatge té associades multitud de funcions que s'hi poden desenvolupar (com ara l'agricultura, l'explotació forestal o la indústria). La història ens ha ensenyat que la multifuncionalitat de la utilització del paisatge està relacionada amb la distinció entre paisatge natural i cultural, que ha portat a una diversitat enorme de paisatges a Europa. Per això, avui és necessari fer-hi una nova aproximació, mitjançant el desenvolupament sostenible, per poder identificar les diferents característiques d'aquests paisatges.

Per aconseguir-ho cal més esforç científic en els estudis de paisatge europeus, a través de la interdisciplinarietat. Amb això, la feina principal d'aquesta xarxa és ajuntar en un mateix lloc els principis de funcionament i desenvolupament del paisatge, la identificació d'estratègies de sostenibilitat en el desenvolupament rural, establir una multifuncionalitat en els usos del sòl i donar suport a la diversitat i identitat dels paisatges europeus.

6) LANDSCAPE CHARACTER NETWORK (LCA)
(www.landscapecharacter.org.uk)

La Landscape Character Network se centra en l'assessorament sobre temes de paisatge i del CEP. La LCA és important perquè és una eina que serveix per millorar les singularitats en

el paisatge i promoure el desenvolupament sostenible. A més, és la primera xarxa internacional sobre paisatge que es dedica a la protecció, gestió i ordenació de tots els tipus de paisatge a Europa.

Aquesta xarxa lliure és informal i la seva feina principal és la comunicació i informació dels temes relacionats amb el paisatge a tota persona interessada. Posa a disposició de tothom informació sobre novetats, enllaços, recursos i esdeveniments en temes de paisatge i de la Convenció Europea del Paisatge. Aquesta feina gira al voltant del projecte Euroscape 2020, que se centra en la divulgació i recerca del paisatge en un termini de vint anys.

La història d'aquesta xarxa comença l'any 1999 amb la creació de la Countryside Character Network (CCN). Al començament, la feina principal se centrava en la producció i distribució d'un butlletí sobre programes i esdeveniments en relació amb l'espai rural. A partir del 2002, amplia el camp d'actuació i també inclou temes relacionats amb el paisatge i el CEP, fet que va comportar la seva reestructuració. El 2006, canvia de nom i adopta el que té actualment, per tal de reflectir de manera més clara els interessos que representava.

També des del 2006, la fusió entre la Countryside Agency Landscape, l'Access and Recreation Division, l'English Nature i parts del Rural Development Service per formar la Natural England, una agència integrada de la gestió dels espais rurals i de la terra, ha fet que aquesta esdevingués la segona coordinadora de LCA.

7) LANDSCAPE RESEARCH GROUP (www.landscaperesearch.org)

El Grup de Recerca de Paisatge, amb base al Regne Unit, té com a fites encoratjar l'intercanvi d'idees i experiències per promoure la recerca i l'estudi en matèria de paisatge i medi ambient. Aquest grup de recerca té en compte tots els tipus de paisatge, seguint la definició del CEP.

Per promoure la recerca i l'estudi, ha creat dues revistes de publicació mundial: la primera és *Routledge Journal Landscape Research*, i l'altra, *Newsletter Landscape Research Extra*.

I per acabar hi ha un projecte que no té cabuda en cap dels dos apartats anteriors però que, per la seva rellevància i ressò a Europa, cal mencionar.

8) PAYSMED URBAN (<http://www.paysmed.net/pays-urban>)

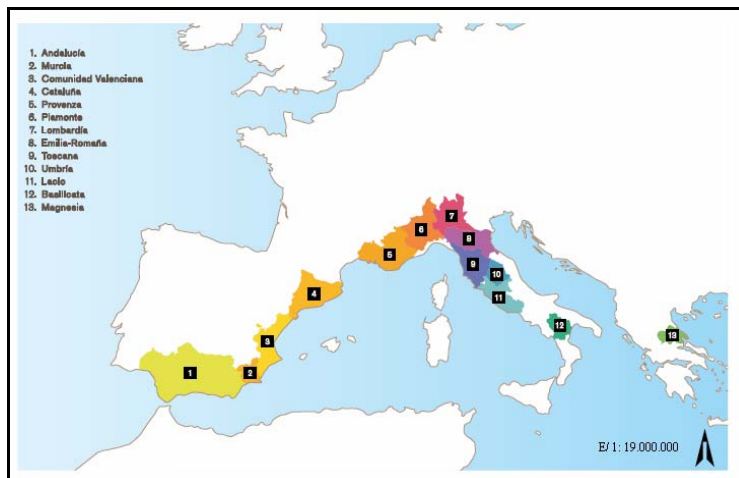
Aquest projecte és un instrument d'integració i divulgació del coneixement sobre els paisatges europeus. Paysmed Urban és un projecte europeu conegut amb el nom de "PAYS.DOC: Bones pràctiques per al paisatge mediterrani (2004-2007)" del programa

INTERREG IIIB, amb la participació de 13 regions d'Europa (vegeu imatge 4) i amb la coordinació del projecte per part d'Andalusia. En aquest projecte es desenvolupen les línies de treball següents (www.paysmed.net):

- *L'observació virtual del paisatge mediterrani*: elaboració i gestió d'un sistema de reconeixement i observació dels paisatges mediterranis. El recurs principal és la fotografia, i a través de la selecció d'un nombre significatiu d'escenaris (al voltant de 500) es pretén obtenir una percepció global del paisatge mitjançant la interpretació analiticocientífica amb una aproximació interdisciplinària. La finalitat és crear a partir d'imatges un sistema comú de reconeixement i observació de les característiques del paisatge mediterrani i de les seves problemàtiques.
- *El catàleg de bones pràctiques*: les bones pràctiques en el paisatge, les experiències i el diàleg en temes de paisatge, la informació i comunicació eficaces, la difusió dels valors del paisatge i la participació social són els factors clau per a una consciència cada vegada més madura i respectable cap al paisatge.
- *La creació i gestió d'un portal web sobre el paisatge*.
- *Redactar guies estratègiques i directrius sobre paisatge per a la seva aplicació en els instruments de política territorial*: les guies que actualment existeixen són sobre paisatges agraris, industrials, culturals i d'infraestructures. L'objectiu d'aquesta línia d'actuació és l'elaboració de guies de recomanació de bones pràctiques amb la finalitat última d'esdevenir un instrument útil per respondre a les fites de la millora dels paisatges mediterranis.
- *El Premi Mediterrani del Paisatge*.

Aquest projecte consisteix en el desenvolupament i l'aplicació de pràctiques dels continguts del CEP i de l'Estratègia Territorial Europea (1999) en les polítiques públiques concertades (sobretot territorials, urbanes, ambientals, infraestructurals, agràries, turístiques i culturals), a través de diverses línies de treball i accions relacionades entre si. L'objectiu és la millora de la gestió i ordenació del paisatge mediterrani a través de la identificació i valoració de les experiències locals, que són les "bones pràctiques". Aquestes han de servir de model per a l'elaboració de directrius i guies que garanteixin una gestió adequada de les transformacions del paisatge.

Imatge 4. Regions que configuren el projecte Paysmed

Font: www.paysmed.net

Els principis innovadors del CEP, sobretot respecte al nou concepte de paisatge, han comportat l'adopció de noves metodologies per tal d'implementar el Conveni. Aquesta implementació ha de garantir tres punts. En primer lloc, cal establir una cooperació europea a diferents escales no només per sensibilitzar la població sinó també per educar-la i, sobretot, per educar tècnics perquè puguin treballar en aquests temes. En segon lloc, aquesta cooperació ha de ser multidisciplinària perquè enriqueixi substancialment la percepció i les maneres de tractar el paisatge. I en tercer lloc, cal involucrar la població en la presa de decisions i animar-la a participar en els processos d'implementació del CEP.

És precisament per aquests motius que s'han creat institucions, xarxes, grups de recerca i entitats acadèmiques (presentades en aquest capítol) que dediquen els seus esforços a donar suport a l'adopció del CEP als països membres del Consell d'Europa, a través de la participació pública.

Aquestes institucions entenen que els processos de participació són molt importants perquè ens proporcionen l'opinió de la societat, que cada vegada es troba més implicada en les qüestions territorials i paisatgístiques. Perquè, per la societat, parlar de paisatge no només és parlar d'una porció de la superfície terrestre que ha estat modificada i percebuda al llarg de dècades o segles per les col·lectivitats que hi viuen, sinó que el paisatge també és ple d'experiències viscudes per la mateixa societat, espais que s'han convertit en llocs amb significat, que expressen sentiments, emocions i pensaments. Per tant, el paisatge també és un símbol identitari, i això fa que sigui tan important tenir en compte l'opinió de la societat, i que aquesta esdevingui el factor clau per a la definició d'una bona política de paisatge.

Els éssers humans tenen una responsabilitat cap al medi ambient per protegir-lo i conservar-lo per a generacions futures. Aquesta afirmació es troba descrita en el primer principi de la Declaració d'Estocolm (1972) de la Conferència de Medi Ambient de les

Nacions Unides: “*Man has the fundamental right to Freedom, equality and adequate conditions of Life, in an environment of a quality that permits a life of dignity and well-being...*”.⁵ Aquest principi es va reafirmar en la Declaració de Rio el 1992, on a més es va coincidir que la millor manera per tractar els problemes ambientals és a partir de la participació de tots els ciutadans. Avui dia ningú discuteix o dubta del primer principi de la Declaració d'Estocolm, però el que sí que cal és garantir l'accés a la informació sobre problemàtiques ambientals i establir processos de participació perquè la ciutadania tingui consciència i pugui prendre part en la presa de decisions.

La necessitat de preservar el medi ambient és d'importància vital i és responsabilitat de cada ciutadà. El Consell d'Europa treballa en aquest tema, i és per això que amb l'entrada en vigor del CEP no només es posa l'accent en la protecció, gestió i ordenació dels paisatges europeus, sinó també en la cooperació entre estats, i s'incentiva la participació pública perquè els ciutadans puguin decidir quin paisatge volen. Amb l'entrada en vigor del Conveni, Europa adopta un compromís amb el desenvolupament sostenible establint una relació equilibrada entre les necessitats socials, econòmiques i ambientals de la població europea, a partir de la participació dels poders públics i privats. Això queda clarament reflectit en l'article 5.c del CEP: “Cal establir procediments de participació tant en els poders públics com en els privats”.

La participació pública és molt important en el CEP i es justifica per sis raons que s'han anat enumerant en aquest capítol. En primer lloc, la participació pública reforça la identitat local. La població europea s'ha adonat que la qualitat i la diversitat de molts paisatges europeus s'està deteriorant i, en conseqüència, s'està perdent la seva identitat, fet que té un efecte advers sobre la qualitat de la vida quotidiana de la mateixa població. La segona raó és que la participació pública és resultat de processos democràtics consensuats, i per tant, tots els membres d'una societat decideixen el paisatge que volen i no només els experts i administradors, perquè llavors el paisatge seria imposat i obligat als ciutadans (Prieur, 2006). En tercer lloc, la participació pública comporta legitimitat: si els ciutadans són escoltats i tractats amb respecte, els resultats de la participació són profitosos. Una altra raó és que els processos participatius ajuden a veure amb més claredat les problemàtiques actuals i allò que més preocupa els ciutadans, que moltes vegades és diferent del que pensen els governs. Finalment, l'última raó és l'heterogeneïtat i la justícia social. L'heterogeneïtat en el paisatge és un valor i acceptar-la implica justícia social perquè comporta el reconeixement del paisatge davant de tots els ciutadans. Per això la participació ciutadana és tan important en el CEP, i a més s'ha de produir en tots els àmbits, tant el nacional com el regional i el local, i en totes les fases d'elaboració i implementació del Conveni.

---

⁵ Traducció: “L'home té el dret fonamental a la llibertat, a la igualtat i a unes condicions de vida adequades, en un medi ambient de qualitat que permeti una vida en dignitat i benestar.”

La manca d'una metodologia concreta de participació pública ha fet que qualsevol estat o regió dissenyi la seva pròpia metodologia, i això ha proporcionat un ric repertori d'experiències arreu d'Europa de processos participatius. Tots aquests processos, però, tenen un factor comú, educar, conscienciar i animar la població a participar en la definició de quin paisatge volen. I aquesta tasca es desenvolupa a través de metodologies tan diversos com:

- campanyes publicitàries;
- exhibicions;
- increment de la presència en els mitjans de comunicació;
- premis de paisatge;
- itineraris i visites guiades en el paisatge;
- documentació del paisatge a través de la fotografia;
- treballs de camp des de les universitats, grups de recerca i escoles;
- excursions d'escoles i instituts.

A través d'aquestes activitats, i moltes altres, es vol fer entendre que el paisatge és un bé comú i, per tant, que la seva protecció, gestió i ordenació és una responsabilitat compartida. A més, la diversitat i la qualitat dels paisatges forma part del patrimoni cultural i natural comú de tots els europeus, i en conseqüència el seu deteriorament té una afectació a escala europea; per tant, un conveni internacional emanat del Consell d'Europa pot proporcionar un marc legal de referència per a altres iniciatives nacionals i internacionals en aquest camp.

Capítol 4

POLÍTIQUES DE PAISATGE A ESPANYA: L'APLICACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE EN EL CONJUNT DEL TERRITORI ESPANYOL I EN TRES REGIONS CONCRETES

4.1. INTRODUCCIÓ

Un dels primers països escollits per fer-ne un estudi més exhaustiu va ser Espanya, un país que de bon principi va signar el Conveni però que ha trigat set anys a ratificar-lo i que tot just ara comença a aplicar-lo.

La regió mediterrània té una gran diversitat i riquesa de paisatges. La interacció i convivència dels factors naturals propis d'aquesta regió amb l'acció humana han configurat una varietat paisatgística extraordinàriament rica en valors culturals i naturals. Aquesta riquesa constitueix un patrimoni històric, ambiental, cultural i social únic, i dota d'una identitat pròpia els seus habitants. Dels països de la regió mediterrània, la tria d'Espanya era clara per diverses raons. D'una banda, és el país on es redacta aquesta tesi doctoral i, per tant, es considerava important estudiar-lo a fons. I de l'altra, és un país membre del Consell d'Europa que va signar el CEP quan es va aprovar a Florència el 2000 però que fins fa dos anys encara no l'havia ratificat i que tot just ara comença a implementar, a poc a poc, les mesures que s'hi estableixen, i en aquest sentit també reunia unes condicions interessants per a l'objecte d'aquest treball.

Per tal de realitzar l'estudi del cas d'Espanya d'una manera més entenedora, s'ha optat per escollir-ne tres regions (comunitats autònomes) i descriure amb detall la seva política de paisatge. Les tres comunitats escollides són: Catalunya, la Comunitat Valenciana i Andalusia. Les regions escollides són fruit de les entrevistes realitzades i de la reunió i relació d'autors que han escrit sobre temes de paisatge i polítiques de paisatge des del passat fins a l'actualitat.

Catalunya i la Comunitat Valenciana s'han triat per dues raons. En primer lloc, les dues regions són pioneres a l'hora de tenir i aplicar una llei específica dedicada al paisatge, i per tant, són un bon exemple per mirar com implementen el tractament del paisatge en les polítiques territorials i urbanístiques. En segon lloc, les opinions obtingudes en les diferents entrevistes realitzades a experts coincidien en la rellevància d'aquestes dues regions.

Pel que fa a Andalusia, va passar una mica el mateix. Per una banda, els experts entrevistats pensaven que seria una bona idea escollir Andalusia per dues raons: en primer lloc, encara que aquesta comunitat no té una llei de paisatge, és un bon exemple per observar i estudiar com es fa política de paisatge en una comunitat que ha escollit implementar una política de paisatge diferent de la d'altres comunitats autònomes. I en segon lloc, la creació del Centro de Estudios Paisaje y Territorio com a seu central per fomentar la interacció entre les universitats andaluses i l'administració pública en el treball i la recerca que es fa en matèria de paisatge i ordenació del territori. A més, des de finals del 2009 és la seu de la taula tècnica de coordinació de la RECEP-ENELC i es troba en la fase final de la redacció de l'Estratègia Andalusia del Paisatge.

4.2. ESPANYA

Espanya, oficialment Regne d'Espanya, és un país membre de la Unió Europea amb una superfície de 504.645km², essent el quart país més gran del continent europeu després de Rússia, Ucraïna i França.

En l'actualitat Espanya és un “estat d'autonomies”, un país formalment unitari però que funciona com a federació descentralitzada de comunitats autònomes, cadascuna d'elles amb diferents nivells d'autogovern.

El clima d'Espanya és molt divers però amb un predomini del caràcter mediterrani en quasi tota la seva geografia. Les costes del sud i de l'est es troben sota la influència del clima mediterrani de costa que destaca per temperatures altes a l'estiu i suaus a l'hivern. A mesura que ens endinsem el clima es torna més extrem. Aquest clima s'anomena mediterrani continental amb temperatures baixes a l'hivern, altes a l'estiu i precipitacions irregulars. Generalment, les comunitats més occidentals reben més precipitació, per això Galícia i Cantàbria tenen un clima més oceànic.

També destaca el clima de muntanya en els diferents sistemes muntanyosos, així com un clima àrid/semiàrid a les zones del sud-est i un clima subtropical a les Illes Canàries.

El relleu és bastant elevat (660m de mitjana) en comparació amb la resta dels països europeus, exceptuant Suïssa, Àustria, Andorra i Liechtenstein. El relleu de l'Espanya peninsular s'articula entorn a la Meseta que ocupa la major part de la Península Ibèrica. A part, trobem la gran depressió del Guadalquivir i de l'Ebre. Al voltant d'aquests tres sistemes s'articulen els grans sistemes muntanyosos: Pirineus, Sistema Ibèrica, Serralada Cantàbrica, Sistema Central i Sistemes Bètics que dibuixen un ric patrimoni paisatgístic que cal conservar i protegir, i que en els últims anys s'està notant un interès creixent en el paisatge.

Des de l'aprovació del CEP l'any 2000, els tallers per a l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge són els mitjans establerts pel Consell d'Europa per tractar en profunditat els diferents aspectes del Conveni, i serveixen com a fòrums de debat i d'intercanvi d'idees i de pràctiques de treball. Aquests tallers, i en concret la V Trobada dels Tallers per a l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a la ciutat de Girona durant l'any 2006, han servit per demostrar l'interès que el paisatge està adquirint a Espanya a través de múltiples accions que es duen a terme.

Aquest interès creixent es nota sobretot en les comunitats autònomes gràcies a la distribució de les competències sectorials. Les comunitats autònomes són clau en l'aplicació de les polítiques del CEP, i d'aquí l'interès de les comunitats perquè Espanya ratifiqui el Conveni. Moltes comunitats estan treballant en aquesta matèria. Així, les Illes Canàries van elaborar les directrius de paisatge; la Comunitat Valenciana, Catalunya i Galícia van aprovar lleis de

paisatge el 2004, 2005 i 2008, respectivament, i moltes altres consideren el paisatge a través d'instruments específics.

El 2004, amb l'entrada en vigor del CEP, el llavors Ministeri de Medi Ambient espanyol va anunciar una sèrie de compromisos a causa de la creixent demanda en matèria de paisatge. Aquests compromisos consistien a assumir els criteris innovadors del CEP per a la seva aplicació en el territori, contribuir a desbloquejar la ratificació i, sobretot, establir un dispositiu de col·laboració amb les comunitats autònomes, el Ministeri de Cultura, institucions i experts per al desenvolupament del Conveni i impulsar polítiques operatives en matèria de paisatge.

En el present capítol s'especifiquen les transformacions territorials i paisatgístiques que s'han dut a terme des de l'aprovació del CEP l'any 2000 fins a l'actualitat per el govern espanyol. Es presenten les diferents lleis, normatives i instruments que s'han creat o no per protegir, gestionar i ordenar el paisatge, així com les diferents iniciatives per sensibilitzar i animar a la societat civil a participar. Arribant a explicar de manera clara quina és la realitat política i administrativa a Espanya i responnent a la pregunta si s'aplica o no el Conveni Europeu del Paisatge.

4.2.1. LA RELACIÓ ENTRE DESENVOLUPAMENT TERRITORIAL I PAISATGE

La recent ratificació del Conveni per part d'Espanya és una oportunitat per organitzar la seva aplicació d'acord amb els criteris que proposa. El CEP (l'únic tractat internacional dedicat exclusivament a aquesta matèria) ha significat per a Espanya una autèntica revolució en el tractament del paisatge. La consideració del paisatge com "qualsevol part del territori tal com la percep la població, el caràcter de la qual és el resultat de la interacció entre els factors naturals i culturals" aporta un nou enfocament al concepte de *territori* i fa imprescindible incorporar l'element de la percepció humana en les polítiques territorials i urbanístiques.

El Ministeri de Medi Ambient, a través de la Secretaria General del Territori i de la Biodiversitat (SGTiB), assumeix la responsabilitat del seguiment de l'aplicació del Conveni, així com les tasques de proveir informació en matèria de paisatge, difondre els principis i objectius del Conveni i cooperar amb les comunitats autònomes, responsables de l'aplicació de les polítiques pròpies del Ministeri i de la filosofia del CEP.

Amb això, el Ministeri de Medi Ambient (des de l'abril de 2008, Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Mar) és el representant de l'Estat dels grups que treballen en paisatge i col·labora amb les comunitats autònomes, el Ministeri de Cultura, institucions i experts impulsant el Conveni. I com a representant, implementa la nova dimensió territorial europea del paisatge en el marc del desenvolupament territorial sostenible. El paisatge és entès en un sentit més territorial vinculat a la percepció humana. S'aparta de la idea tradicional segons la qual el

paisatge és un espai exclusivament per ser protegit, i l'amplia a un espai que ha de ser protegit però també gestionat i ordenat. Per altra banda, el desenvolupament territorial ha de ser un desenvolupament sostenible definit com "desenvolupament econòmic basat en una estructura espacial sòlida, tan equilibrada com sigui possible, utilitzant els valors i les identitats pròpies del territori, combinant-los amb una gestió racional dels recursos i del patrimoni natural i cultural" (Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Mari).

Aquest nou enfocament del paisatge és resultat, en gran part, del nou paper que se li ha assignat en els principals documents de la Unió Europea i del Consell d'Europa, on el paisatge no només és una expressió de la realitat tal com se'ns presenta sinó que també és una construcció social i cultural. Són quatre els instruments que han comportat un canvi en la concepció del paisatge i del seu tractament. En primer lloc hi ha l'Estratègia Territorial Europea (ETE), adoptada per la Conferència Europea dels Ministres d'Ordenació del Territori (CEMAT) a Postdam l'any 1999. Aquesta estratègia és també coneguda sota el nom anglès European Spatial Development Perspective (ESDP). L'ETE és un referent de les polítiques territorials de la Unió Europea que s'articula en tres grans eixos:

- el desenvolupament territorial policèntric;
- la nova relació camp-ciutat, accés equivalent a les infraestructures;
- la gestió prudent del patrimoni cultural i natural.

I reclama una política que actuï sobre el paisatge, recomanant la seva conservació i desenvolupament i la recuperació dels paisatges deteriorats.

En segon lloc trobem l'Agenda Territorial de la Unió Europea, adoptada per la CEMAT a Leipzig el 2007. Aquest instrument pretén aprofundir en el concepte de cohesió territorial i introduir la dimensió territorial reforçant l'estructura territorial de la Unió Europea, per obtenir més coherència de les polítiques comunitàries i nacionals amb impacte territorial i promoure la cooperació a Europa.

El tercer instrument és la Xarxa Europea de l'Observació sobre Cohesió i Desenvolupament Territorial (antic Observatori en Xarxa per al Desenvolupament Territorial Europeu - ESPON). És un programa de cooperació sorgit de les iniciatives comunitàries INTERREG en el qual participen 27 països. El principal objectiu és augmentar el coneixement sobre les estructures territorials, les tendències i els impactes en les polítiques del territori europeu; afavorir el desenvolupament d'aquestes polítiques, i contribuir a la formació d'una comunitat científica de desenvolupament territorial europea. S'organitza a través de la unitat de coordinació amb seu a Luxemburg, i amb representació institucional de cada país en el Comitè de Seguiment. En el cas d'Espanya, és a través de l'Observatori per a la Sostenibilitat d'Espanya.

Finalment, com a quart instrument tenim el mateix Conveni Europeu del Paisatge, que és el primer i únic dedicat exclusivament al paisatge i planteja dotar-lo de caràcter jurídic i organitzar la cooperació per a la seva protecció, gestió i ordenació a Europa. A més, és coherent i aposta pel desenvolupament sostenible.

Aquests instruments atorguen un nou significat al paisatge, entenent-lo com un ens dinàmic i viu, i en constant transformació. El paisatge és un tot i afecta tot el territori, vinculat a la percepció humana, i per tant, ha de ser no només protegit sinó també gestionat i ordenat. Aquest canvi de mentalitat es nota a Espanya i ha portat a un canvi en la definició del que entenem per paisatge i, de retruc, a la ratificació del CEP. En l'apartat següent s'expliquen cronològicament els passos que han portat Espanya a adoptar la filosofia del Conveni Europeu del Paisatge.

4.2.2. ESTAT DE LA POLÍTICA DE PAISATGE ABANS DE LA RATIFICACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE, PERÍODE 2000-2007

Espanya, malgrat la seva extraordinària riquesa paisatgística, ha tingut un escàs desenvolupament en aquesta matèria. La manca d'una llei específica en matèria de paisatge i, per tant, l'absència d'una determinació jurídica sobre què s'entén per paisatge ha derivat en una varietat molt gran d'interpretacions.

A excepció del Reial decret 1803/1999, el paisatge es té en compte en un nombre molt limitat de lleis i normes jurídiques, canalitzades en la legislació relativa a espais protegits, urbanisme i patrimoni cultural. I per tant tracten el paisatge sota l'etiqueta de "protegir", i no d'ordenar i conservar tal com preveu el Conveni. Per això, l'aparició del Conveni, fins i tot abans de ser ratificat per Espanya, ha suposat un canvi important de tendència i un fort impuls.

El període 2000-2007, fins a la ratificació del Conveni, ha suposat una feina incansable del Ministeri de Medi Ambient (a través de l'antiga Direcció General de Conservació de la Natura); el Ministeri de Cultura; institucions com ara universitats; experts, entre els quals destaquen Florencio Zoido, José Pérez Lázaro i Rafael Mata, i les gestions del Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació per desenvolupar una figura jurídica dedicada al paisatge.

El desenvolupament del Conveni també és feina de les comunitats autònomes ja que són organismes competents en molts aspectes, i tenen atribuïdes les competències d'ordenació del territori, gestió del medi ambient i del patrimoni cultural i el planejament urbanístic. El paper actiu de les comunitats autònomes en defensa de la ratificació del CEP ha suposat un impuls més per al govern per desbloquejar els problemes diplomàtics (reconeixement jurídic del paisatge, assumptió dels criteris innovadors del CEP, desbloqueig de la ratificació i establiment d'un dispositiu de col·laboració amb les comunitats autònomes).

Des de la signatura del CEP l'any 2000, les comunitats autònomes es van anar adherint testimonialment al Conveni, tal com va fer Catalunya el desembre de 2000. I d'aquesta manera han fet pressió al govern perquè el ratifiqui manifestant-se obertament en totes les reunions, congressos i seminaris on han tingut veu.

El 2002 es va celebrar la primera conferència dels responsables d'Ordenació del Territori i Medi Ambient de les comunitats autònomes a Las Palmas de Gran Canaria amb el títol *Polítiques de paisatge i ordenació del territori sobre el Conveni Europeu del Paisatge*. L'objectiu d'aquesta reunió va ser intercanviar criteris sobre polítiques i instruments per tal d'afavorir l'aplicació del Conveni. Una declaració consensuada per totes les comunitats autònomes va deixar clara la voluntat de cooperació en la ratificació del CEP.

En una segona trobada a Barcelona, l'any 2004, on van tornar a assistir totes les comunitats autònomes a més de representants del Ministeri de Medi Ambient, es va acordar una posició comuna en la conferència del Consell d'Europa que es faria el mateix any. Aquest acord consistia a crear un grup de treball format per representants de les comunitats autònomes amb participació de l'administració de l'Estat dedicat a impulsar la ratificació del CEP.

El balanç d'aquesta feina és el següent:

- S'ha reconegut l'especificitat del paisatge com a ens propi sense altres consideracions addicionals.
- S'ha reforçat la base jurídica, sobretot en l'aspecte econòmic.
- Hi ha més atenció al tractament dels recursos paisatgístics.
- S'ha fet extensiu el concepte de paisatge a tot el territori.
- S'ha reconegut el seu caràcter transversal.
- S'ha incorporat el paisatge en la reforma dels estatuts d'autonomia, tenint en compte el paper de la identitat paisatgística.
- S'ha subratllat el dret de la població a gaudir d'un paisatge de qualitat.

A més, en els últims set anys des de la signatura del CEP, es participa activament en el seguiment del Conveni i en les activitats del Consell d'Europa a través de seminaris, tallers i conferències. Destaquen les trobades anuals dels Tallers per a l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge, uns fòrums per conèixer què es fa –i com es fa– arreu d'Europa per protegir, gestionar i ordenar uns paisatges sotmesos cada cop més a intenses pressions i riscos. En aquestes trobades s'intercanvien experiències, es proposen noves polítiques i instruments legals i es generen noves metodologies que permetin aplicar la filosofia en què s'inspira el CEP.

Cal destacar dues iniciatives més que demostren l'interès que el paisatge està adquirint a Espanya pocs anys després de la signatura del Conveni Europeu del Paisatge a Florència. La primera, és la redacció de l'*Atlas de los paisajes de España*, editat el 2003 pel Ministeri de Medi Ambient. Aquest document és un projecte d'investigació finançat a través d'una ajuda europea INTERREG de cooperació transnacional per realitzar una “*caracterización e identificación de los paisajes de la Península Ibérica e Islas*” en el marc de l'Estratègia Territorial Europea (ETE) i del Conveni Europeu del Paisatge (CEP). En aquest atlas es fa per primera vegada una cartografia general i una anàlisi i valoració dels paisatges d'Espanya. Es mostra la gran varietat de paisatges, les tendències i dinàmiques d'aquests paisatges, així com la necessitat d'intervenció per a la seva protecció, gestió i ordenació. L'atles pot servir com a font d'informació per a polítiques sectorials i territorials amb incidència en el paisatge i té com a objectius identificar, caracteritzar i cartografiar la diversitat paisatgística de l'Estat espanyol seguint i concordant amb l'article 6.c del Conveni Europeu del Paisatge de “mesures específiques”. Fent servir una escala de treball d'1:200.000, utilitza una jerarquia en tres nivells per definir la varietat paisatgística existent:

- unitats de paisatge
- tipus de paisatge
- associacions de paisatge

La segona iniciativa és el *Manifest per a una nova cultura per al territori* editat el 2006 per professionals relacionats amb el territori com ara urbanistes, geògrafs, arquitectes o enginyers. Els objectius d'aquest instrument són denunciar, seguint l'informe del Parlament Europeu sobre *L'impacte de la urbanització extensiva a Espanya (2006)*, l'abús de la urbanització massiva i alertar de la necessitat i urgència d'establir les bases per a una nova cultura del territori. El territori és un bé no recuperable, essencial i limitat i, per tant, ha de ser entès com a recurs, com a cultura i com a part de la nostra memòria històrica. És un referent identitari i tots els ciutadans han de poder gaudir-ne i preservar-ne els valors per a generacions posteriors. Cal integrar una nova cultura del territori en la legislació estatal, autonòmica i local proporcionant un marc adequat de funcionament del mercat, on prevalguin els valors de sostenibilitat ambiental, l'eficiència funcional i l'equitat social.

Però totes aquestes iniciatives no serveixen si no es fa una incorporació progressiva del paisatge en la legislació aplicable a les polítiques públiques. Aquests són els eixos principals i el pas previ per incorporar els objectius de qualitat paisatgística en les polítiques sectorials, com es preveu en el CEP. Destaquen tres lleis i un reglament recents que incorporin el paisatge en la seva legislació:

1. Llei del sòl 8/2007, de 28 de maig, que estableix “el principi de desenvolupament territorial i urbà sostenible”. Per això, les polítiques destinades a la regulació,

ordenació, ocupació i transformació dels sòl han d'incorporar l'ús racional dels recursos, entre els quals hi ha el patrimoni cultural i el paisatge.

2. Llei del patrimoni natural i de la biodiversitat, 42/2007, de 13 de desembre. Primera i única llei estatal que fa una menció explícita al CEP en el preàmbul i en l'article 34, sobre paisatges protegits. Aquesta llei no pretén ser l'instrument d'aplicació del CEP a Espanya, cosa que deixa molt clara en el preàmbul: "*Las políticas de protección del paisaje, como legislación básica del art. 149.1.23ª [...] seran introducidas en la política ambiental española en un momento posterior*". La Llei del patrimoni natural i de la biodiversitat assumeix la definició de paisatge del Conveni, estableix figures específiques de protecció del paisatge en els espais naturals protegits i inclou el paisatge en l'ordenació d'aquests espais. Així mateix atribueix al paisatge el potencial de servir com a connector coherent als espais de la Xarxa Natura 2000, que representa una quarta part del territori espanyol.
3. Llei de desenvolupament sostenible del medi rural, 45/2007, de 13 de desembre. Introdueix el paisatge com a recurs que s'ha de protegir i conservar. Entre els seus objectius destaquen la millora de la qualitat mediambiental i la protecció dels paisatges protegits en el pla estratègic nacional del patrimoni natural.
4. Reglament de planificació hidràulica RD 907/2007, de 6 de juliol. Aquest reglament tracta el paisatge conjuntament amb el model territorial i el patrimoni hidràulic sense tenir un abast concret.

Una cosa que ha de quedar clara és que l'aplicació del Conveni a Espanya ha de ser una responsabilitat compartida quant a la distribució de les competències, tant sectorials com territorials, amb les comunitats autònomes i els municipis. Pràcticament totes les comunitats autònomes treballen en aquesta matèria a través de diferents organismes:

- Algunes han optat per redactar lleis explícites de paisatge que s'inspiren en el CEP, com ara la Comunitat Valenciana (2004), Catalunya (2005) i Galícia (2008). Actualment estan desenvolupant els instruments d'aplicació (catàlegs, cartes, plans de paisatge...) així com la posada en marxa de les entitats que vetllen pel seu compliment, com ara l'Observatori del Paisatge de Catalunya (explicació més detallada sobre la política de paisatge a Catalunya en l'apartat 4.3).
- Altres consideren el paisatge a través d'instruments específics com ara les cartes, catàlegs o directrius de paisatge. Així, les Illes Canàries van elaborar les directrius de paisatge i Andalusia va crear el Centro de Estudios Paisaje y Territorio (explicació més detallada en l'apartat 4.4). Aquests instruments donen suport a la planificació territorial.

- I un tercer grup opta per desenvolupar estratègies territorials i de paisatge; documents generals d'ordenació del territori que s'inspiren en el CEP i que són una altra manera de fer, diferent de les lleis de paisatge. Destaquen l'Estratègia Andalusina del Paisatge i l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana.

La gran demanda, sobretot de les comunitats autònomes, va comportar el 2005 que el Congrés dels Diputats adoptés per unanimitat una proposició no de llei en què se sol·licitava al govern la ratificació del Conveni.

4.2.3. ESTAT DE LA POLÍTICA DE PAISATGE DESPRÉS DE LA RATIFICACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE, 2008 - ACTUALITAT

La ratificació del CEP per part d'Espanya no va ser efectiva fins al novembre de 2007. Van ser necessaris set anys des de la signatura del CEP per solucionar la reserva diplomàtica existent en el Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació.

El dia 26 de novembre de 2007, i amb l'ajuda de moltes institucions (Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí, les comunitats autònomes, institucions, experts i el Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació), el Conveni Europeu del Paisatge va ser ratificat. La ratificació suposa el seguiment i l'aplicació del Conveni per Espanya. En aquest cas, pel sistema de distribució de competències d'Espanya, l'administració general (el Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí) compartirà aquesta tasca amb les autoritats regionals i locals.

L'entrada en vigor va arribar tres mesos després, en concret el dia 1 de març de 2008. La ratificació i entrada en vigor suposa assumir la responsabilitat de prestar atenció al paisatge, tant pel seu interès social, ambiental, cultural i econòmic en el conjunt del nostre territori com també com a part del continent europeu.

Pel que fa al Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí, els compromisos que ha de complir són al mateix temps una oportunitat. Aquests compromisos es poden desglossar en tres:

1. El Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí és l'òrgan representatiu del seguiment del Conveni, i té la responsabilitat de protegir i conservar els recursos naturals.
2. Conservar i protegir la biodiversitat i també el medi rural.
3. És el responsable d'algunes polítiques d'impacte en el territori (aigües, costa, recursos naturals i política agrària).

En la primera fase d'implementació del CEP a Espanya, el Ministeri de Medi Ambient ha d'impulsar els objectius següents:

- Assumir els criteris innovadors i impulsar l'aplicació en les activitats en funcionament, la difusió i l'elaboració d'estudis.
- Establir un dispositiu de col·laboració entre les comunitats autònomes, el Ministeri de Cultura i experts per tal d'impulsar l'aplicació del CEP.
- Participar en les tasques de seguiment del CEP i en les activitats del CE (Consell d'Europa), ja siguin conferències, tallers o la web del mateix CE.
- Realitzar una primera caracterització dels paisatges a través de la redacció dels atles de paisatge d'Espanya.
- Incorporar progressivament la consideració del paisatge en la legislació i en els instruments de les polítiques públiques amb incidència en el territori.
- Impulsar tasques de difusió, publicacions específiques i participació en cursos i seminaris.

Però, quin és el balanç de la feina feta fins ara (període 2008-principis 2010)? Si es fa una revisió de la feina feta en matèria de polítiques i instruments de paisatge en les diferents comunitats autònomes, s'ha de fer referència també al paper del govern central en aquesta matèria. Aquest tema és molt complex i en les pàgines següents s'ha resumit de manera clara i sistemàtica la producció legislativa, normativa i planificadora que les comunitats autònomes han fet en els darrers anys, sobretot des de l'aprovació del Conveni Europeu del Paisatge ara fa deu anys.

La gran diversitat de polítiques i instruments de paisatge existents en les comunitats autònomes dibuixen un mosaic divers de solucions i possibilitats, al mateix temps que el govern central encara no té una metodologia concreta de com implementar i aplicar el CEP a Espanya.⁶ Però clarament es defineixen tres maneres de tractar les polítiques i instruments de paisatge en les comunitats autònomes.

En primer lloc, trobem aquelles comunitats que han elaborat lleis de paisatge pròpies (els casos de la Comunitat Valenciana, Catalunya i Galícia). En segon lloc, aquelles on les actuacions en matèria de paisatge són més esporàdiques i responen a la voluntat d'incorporar determinades lectures i consideracions puntuals pel que fa al paisatge en documents urbanístics i de planificació territorial o d'ordenació d'espais protegits. Alguns exemples són les comunitats de Madrid, Astúries i Extremadura. En tercer lloc, trobem els casos intermedis, amb un ventall ampli d'actuacions en matèria de paisatge que difícilment es poden classificar. De totes maneres, trobem comunitats com Cantàbria i La Rioja que han anunciat l'elaboració

---

⁶ Les classificacions següents han tingut en compte el capítol *Les polítiques i els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge a l'Estat Espanyol*, publicat en la col·lecció "Plecs de Paisatge", sèrie "Eines", 2, de l'Observatori del Paisatge (2009).

de lleis de paisatge i que probablement tenen esborranys legislatius que incorporen el paisatge en temes determinats d'espais naturals protegits o d'ordenació del territori. O altres comunitats que destaquen pels seus enormes treballs en matèria de paisatge però que no disposen de cap llei explícita, i que per tant han fet servir altres procediments, sobretot encabint el paisatge en l'ordenació del territori per tal d'inserir la filosofia del CEP en les seves polítiques territorials i urbanístiques. En són exemples les Illes Canàries i Andalusia. Una altra situació intermèdia és la d'aquelles comunitats que fa poc que han aprovat o estan a punt d'aprovar documents generals d'ordenació del territori (les anomenades *estratègies territorials*). En aquests nous textos apareix el paisatge tenint com a marc de referència el Conveni Europeu del Paisatge. Els exemples que destaquen són Andalusia (estratègia territorial, 2009), Navarra (estratègia territorial, 2005) o les directrius d'ordenació del territori de Castella i Lleó (2008). En totes apareix el paisatge com a element clau de l'ordenació del territori, però és un petit començament perquè encara no queda clar de quina manera s'adaptarà el paisatge en la planificació territorial i urbanística. Com a últim cas intermedi, trobem aquelles regions que han elaborat estudis de paisatge a escala autonòmica o comarcal (casos de La Rioja i Múrcia). Aquestes han realitzat estudis de paisatge de tipus inventari i, per tant, tenen poca transcendència.

Previsiblement, i segons s'ha pogut constatar, hi haurà dues comunitats autònomes que tindran alhora llei de paisatge i document d'ordenació del territori (o estratègia territorial que incorpora el paisatge). Són els casos de Galícia (directrius d'ordenació del territori en aprovació inicial el 2008 i Llei de paisatge de 2008) i la Comunitat Valenciana (Llei d'ordenació territorial i protecció del paisatge de 2004 i el document de bases per a la formulació de l'estratègia territorial, 2008). En canvi, altres només tindran documents d'ordenació del territori i no llei de paisatge, com el País Basc (Euskal-Hiria_NET, 2009) i Castella-la Manxa (continguts avançats de l'estratègia territorial, 2009). S'ha de subratllar que aquests nous documents d'ordenació del territori es distingeixen molt dels de la primera generació (per exemple, el cas català, 1995), ja que introdueixen el tema del paisatge, que moltes vegades en els primers no es tenia en compte. S'ha pogut observar, a més, que la línia general d'introducció de les polítiques de paisatge és a través de l'ordenació del territori (en són exemples les comunitats d'Andalusia, la Comunitat Valenciana i Cantàbria), però també en algun cas és a través del medi ambient (Galícia, el País Basc i Astúries, per exemple).

Queda plasmat de manera clara i entenedora que realment es pot observar un canvi de mentalitat i concepció de les comunitats autònomes cap al paisatge. Es poden veure moltes iniciatives de les comunitats que apliquen la filosofia del CEP, però també queda molta feina per fer. I caldrà veure què passarà un cop el govern central hagi definit les línies d'actuació per implementar el CEP en les polítiques sectorials amb incidència en el paisatge.

El paper de l'Estat en el mosaic tan divers de polítiques i instruments de paisatge és complicat de definir. Per això s'ha optat per tenir com a referència Florencio Zoido, expert i redactor del

Conveni Europeu del Paisatge. En diversos articles (2000, 2003, 2006), defensa que les comunitats autònomes són l'escala òptima per a la implementació de les polítiques de paisatge, i que, al mateix temps, l'Estat hauria de desenvolupar instruments i criteris, sostinguts en una legislació, que evitin la confusió i dispersió ja existent en matèria de paisatge. Recentment, defensa que l'Estat ha d'adquirir compromisos (nacionals i internacionals) i que alhora ha de garantir que cada ciutadà tingui el dret a gaudir d'un paisatge agradable i de qualitat. Per tant, l'Estat ha de trobar la manera de coordinar totes les actuacions que s'estan fent en matèria de paisatge. Recordem que l'Estat ha trigat set anys a ratificar el Conveni, quan ja s'havien aprovat dues lleis de paisatge autonòmiques, a la Comunitat Valenciana i a Catalunya.

Encara que el govern central s'ha compromès a treballar a favor del paisatge, encara no s'ha materialitzat cap normativa ni instrument concret. Però sí que s'han dut a terme iniciatives concretes que deixen entreveure una certa voluntat. Aquestes iniciatives són:

- la redacció de l'*Atlas de los paisajes de España* el 2003;
- la traducció del Conveni Europeu del Paisatge a les principals llengües que es parlen a Espanya el 2007;
- l'aprovació de la llei general en matèria d'espais naturals (Llei 42/2007 del patrimoni natural i de la biodiversitat) a les Corts Generals;
- la Llei 8/2007 del sòl;
- la Llei 45/2007, de desenvolupament sostenible del medi rural.

Com a conclusions, podem dir que l'escenari que se'ns presenta a l'Estat espanyol quant a polítiques de paisatge és molt heterogeni i amb un panorama molt divers. Això és degut en gran part a la gran autonomia que tenen les comunitats autònomes a l'hora de desenvolupar les seves polítiques de paisatge, que en certa manera és un reflex de l'interès variable de cada comunitat a aplicar una nova política de paisatge inspirada en el CEP. A més, el govern estatal, que ha trigat molt a ratificar el Conveni, encara no ha precisat les seves responsabilitats, però queda clar que una de les seves funcions és i serà supervisar la tasca de les comunitats. Fins ara, encara s'han de definir els instruments i normatives que dictin les línies d'actuació per aplicar el CEP a tot el territori espanyol.

També cal esmentar que la major part de les polítiques de paisatge estan encaminades a la planificació territorial i urbanística. Aquesta no és, però, la filosofia del Conveni Europeu del Paisatge, i per tant, cal que l'administració central es decideixi a entendre el paisatge d'una manera molt més àmplia i que "impregni de forma transversal totes les polítiques imputades en tots els àmbits de govern" (Paül i Queralt, pàg. 101, dins "Plecs de Paisatge", 2, 2009).

Per això la implementació del CEP a Espanya és una responsabilitat compartida de l'administració, segons les competències, tant sectorials com territorials, amb les comunitats autònomes i els municipis. A més, pel que fa al Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí,

els compromisos del CEP representen una oportunitat triple: és el representant en els dos processos de seguiment de l'Agenda Territorial Europea i del mateix CEP; és el responsable de la protecció i conservació dels recursos naturals, la biodiversitat i alhora del medi rural, i també és el responsable de les polítiques territorials.

Ratificar el Conveni comporta per al conjunt de totes les administracions, independentment de l'escala, adoptar les mesures següents:

- Considerar els valors naturals, ecològics, ambientals, culturals i econòmics del paisatge d'Espanya i la seva relació amb les tipologies, activitats i pràctiques socials.
- Estendre el caràcter jurídic del paisatge. Cal aplicar el Conveni com a base i en tots els sectors per tal de garantir la protecció, gestió i ordenació dels paisatges.
- Identificar i qualificar els paisatges d'Espanya (per exemple, mitjançant els atlas dels paisatges d'Espanya o els catàlegs de paisatge a escala regional).
- Introduir el paisatge en l'educació i formació d'experts i tècnics.
- Sensibilitzar la població i fomentar la participació pública, per tal de fer una gestió del territori més integrada.
- Estimular la concertació administrativa (l'experiència adquirida en el període anterior a la ratificació pot ser una bona base).
- Incloure el paisatge en la política europea i fomentar la cooperació en aquest àmbit.

Atès això, l'administració general hauria d'establir en el pròxims anys les bases per a la formulació d'una política específica del paisatge tal com estableix el Conveni. Això vol dir integrar el paisatge en totes aquelles polítiques, plans i projectes d'abast territorial, com és el cas de les infraestructures, i més concretament les carreteres.

Per continuar endavant cal fer un seguiment de l'aplicació del Conveni mitjançant informes periòdics establerts pel Consell d'Europa, ja que l'entrada en vigor del Conveni suposa un compromís inexcusable amb la consideració del paisatge per part d'Espanya, encara que avui dia no sàpiga quins seran els instruments a seguir per a la incorporació del paisatge en les polítiques territorials i urbanístiques.

Espanya es troba tot just al principi i encara està buscant les maneres d'implementar el CEP en el seu territori. Ara per ara, continuen sent les comunitats autònomes les que desenvolupen aquesta tasca, que pot ser molt diferent d'una comunitat a una altra, per l'absència d'una línia d'actuació comuna. La manca d'un full de ruta fa que cada comunitat autònoma tingui llibertat absoluta per aplicar el CEP en les seves polítiques sectorials amb incidència en el paisatge. En els tres apartats següents es presenten tres comunitats autònomes (Catalunya, Andalusia i la Comunitat Valenciana) que tenen tres maneres ben diferents de desplegar una nova política de paisatge. Dues (Catalunya i la Comunitat Valenciana) ho fan a través de lleis específiques de paisatge, i Andalusia, a través d'una estratègia territorial.

4.3. CATALUNYA

4.3.1. ANTECEDENTS

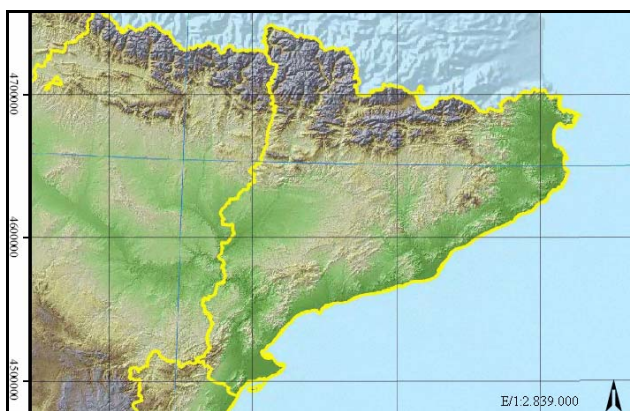
Catalunya, amb una superfície de 32.000 km², té una gran diversitat paisatgística molt condicionada pel mar Mediterrani i les grans unitats de relleu (el sistema mediterrani català o serralades costaneres catalanes, la Depressió Central catalana i els Pirineus al nord), en un territori relativament petit.

Gairebé en totes les actuacions relacionades amb política de paisatge a Catalunya, se cita com a marc de referència el Conveni Europeu del Paisatge. El Conveni deixa molt clar quines mesures s'han de prendre per protegir, gestionar i ordenar el paisatge. La seva signatura va despertar molt d'interès a Catalunya ja que reflectia la preocupació existent per la transformació i les tensions en el territori.

El Parlament de Catalunya, en la Resolució 346/VI, es va adherir al CEP per unanimitat el desembre del 2000, tres mesos després de la signatura del text. Aquesta adhesió es pot descriure com el punt de partida de la consideració del paisatge dins de l'administració pública catalana. Més tard, les bases del CEP van servir de referència per a la definició de les polítiques de paisatge a Catalunya. Per aquestes raons, és interessant estudiar a fons quina és la realitat política i administrativa per arribar a entendre perquè aquesta comunitat autònoma es considera un exemple a seguir, a nivell nacional i també europeu, de la seva política de paisatge. En l'actualitat aquesta comunitat compta amb una llei de paisatge implantada i acceptada i que està desenvolupant els instruments previstos en ella. Per altra banda, també centra els seus esforços en la sensibilització de la societat civil.

En les properes pàgines es farà un repàs històric dels inicis de la política de paisatge a Catalunya i es presenta el seu marc institucional. A continuació es descriu el marc legal d'aquesta política de paisatge i s'estudien a fons tots els instruments previstos en ell. Finalment, es presenten les accions que es duen a terme per sensibilitzar la societat civil.

Imatge 5. Comunitat Autònoma de Catalunya

Font: IGN

A finals del 2000, Catalunya no disposava d'una política específica de paisatge, ni existia cap organisme dintre de l'administració pública que se'n fes càrrec. Però sí que s'havia observat una certa preocupació pel tema, perquè moltes competències que hi tenien relació s'havien traspassat a les comunitats autònomes, com ara medi ambient, ordenació del territori, planejament urbanístic i patrimoni cultural, i eren aquestes àrees les que havien anat treballant en matèria de paisatge. A escala estatal hi havia hagut petites actuacions pensant sobretot en aquells paisatges excepcionals que requereixen figures de protecció, i posteriorment es va aprovar la Llei 4/1989 de protecció de la natura, que defineix aquests paisatges excepcionals i estableix nivells de protecció segons la singularitat dels paisatges. A Catalunya destaquen la Llei d'espais naturals de 1985 i el posterior Pla d'espais d'interès natural (PEIN), l'any 1992, que seguiran la línia iniciada per la llei estatal de protecció de la natura (Llei 4/1989), com a primeres iniciatives per gestionar i protegir el paisatge al nostre país.

L'any 2002, amb l'aprovació a Catalunya de la nova Llei 2/2002 d'urbanisme, que en principi semblava tenir més sensibilització pel tema del paisatge, s'apostava per un desenvolupament sostenible, inspirant-se en la Conferència de Rio (1992) i en la Carta d'Aalborg. En l'article 9 es parla de la protecció del paisatge però referint-se a aquell paisatge excepcional que es troba sota figures de protecció, i indicant que "el planejament urbanístic ha de preservar els valors paisatgístics d'interès especial, el sòl d'alt valor agrícola, el patrimoni cultural i la identitat dels municipis, i ha d'incorporar les prescripcions adequades perquè les construccions i les instal·lacions s'adaptin a l'ambient on estiguin situades o bé on s'hagin de construir i no comportin un demèrit per als edificis o les restes de caràcter històric, artístic, tradicional o arqueològic existents a l'entorn". Més endavant, en l'article 47, es fa una anàlisi del règim d'actuacions en usos ramaders, usos forestals i usos rústics que per raons arquitectòniques, històriques i paisatgístiques s'havien de preservar i recuperar. Aquestes actuacions havien d'incloure informes sobre rehabilitacions i reconstruccions de masies i cases rurals admetent nous habitatges en sòl no urbanitzable només si estaven vinculats a una explotació agrícola, que prèviament havia de tenir un estudi d'impacte paisatgístic. Amb la modificació d'aquesta llei mitjançant la Llei 10/2004, la necessitat es reforça establint mesures per reduir els efectes sobre la qualitat del paisatge de les edificacions, serveis, carreteres, en sòl no urbanitzable.

Durant l'any 2002, el grup PSC-Ciutadans pel Canvi, grup que llavors estava a l'oposició, va presentar la proposició de llei de paisatge al Parlament de Catalunya, la qual va ser rebutjada per la majoria parlamentària de llavors. Un any després, amb la constitució del nou govern tripartit format pels principals partits d'esquerra (PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA), la proposta va ser represa.

Aquest nou govern va reestructurar l'organització i les tasques dins de la Generalitat afavorint la introducció de les polítiques de paisatge. Però també l'entrada al govern de persones amb una trajectòria més enfocada a temes de medi ambient, ordenació del territori o paisatge, com ara Oriol Nel·lo, actual secretari de Planificació Territorial del Departament de Planificació

Territorial i Obres Públiques, o Joan Ganyet, director general d'Arquitectura i Paisatge, va fer que s'impulsés la redacció de la llei de paisatge.

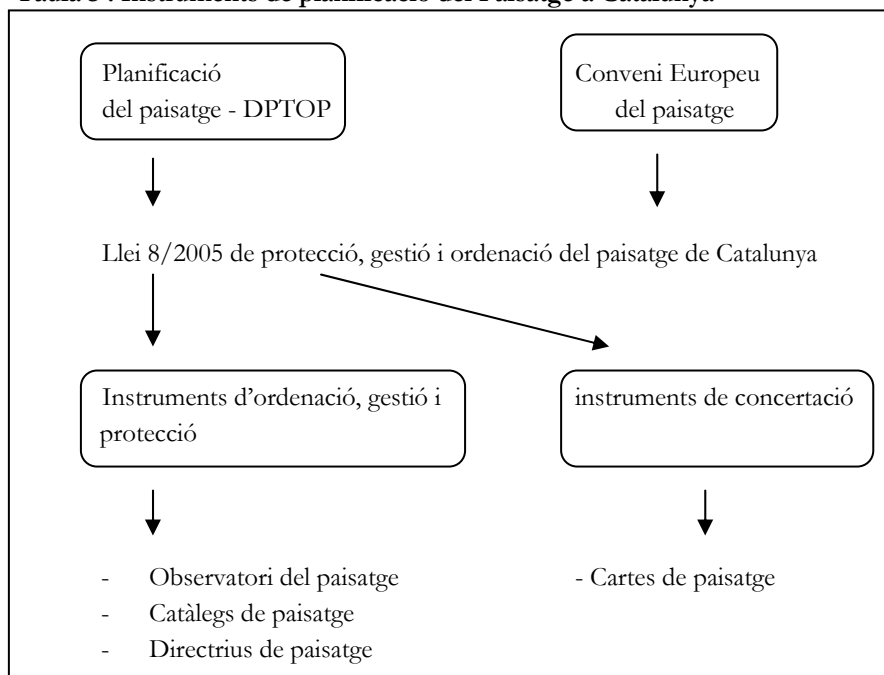
Abans de les eleccions del 2003, es van produir alguns avenços, com ara la traducció al català i posterior difusió del text del Conveni Europeu del Paisatge per part del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible i l'organització d'una jornada, celebrada el dia 9 de gener de 2003, sobre iniciatives i experiències d'incorporació del Conveni Europeu del Paisatge a Catalunya.

Cal dir que el paisatge apareix també en la reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya elaborada a principis del 2005 i sobre la qual el Tribunal Constitucional va dictar sentència el passat 9 de juliol de 2010. En concret, es parla de paisatge en dos articles:

- En l'article 27, de drets i deures en relació amb el medi ambient. "Els ciutadans de Catalunya tenen el dret de gaudir en condicions d'igualtat dels recursos naturals i del paisatge, i el deure de fer-ne un ús responsable".
- I en l'article 46, de medi ambient, sostenibilitat i equitat territorial. "Els poders públics tenen el deure d'establir instruments perquè tothom pugui gaudir del patrimoni natural i paisatgístic. L'aplicació de la política ha de vetllar per la protecció, gestió i ordenació del paisatge".

Totes aquestes iniciatives i la constitució del nou govern van implicar una nova orientació política en matèria de paisatge, i va ser el moment idoni per tirar endavant la proposta de llei de paisatge. És en aquests moments, després de les eleccions, quan per primera vegada en la història de Catalunya hi ha l'empenta necessària i també els mitjans necessaris per iniciar la redacció d'una llei pròpia dedicada exclusivament al paisatge. En els darrers vint anys, el gran impacte de dinàmiques territorials i urbanístiques en el paisatge, sobretot pel que fa al creixement dispers en forma de taca d'oli, ocupant grans àrees del territori sense tenir en compte moltes vegades aquells paisatges singulars, han donat lloc a noves maneres de concebre el territori mitjançant nous paisatges que s'han creat, com ara els paisatges degradats o buits. Per això és tan important l'aprovació de la Llei 8/2005 de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, que intenta preservar els valors naturals, patrimonials, culturals, socials i econòmics que s'han anat perdent.

Taula 3 . Instruments de planificació del Paisatge a Catalunya

Font: elaboració de partir del DPTOP

4.3.2. MARC INSTITUCIONAL

La nova política territorial i de paisatge de Catalunya es fonamenta en la promoció d'un desenvolupament econòmic i social del país compatible amb l'equilibri territorial, els principis de sostenibilitat i la millora de la qualitat dels nostres paisatges. Per tant, es pot dir que la nova política impulsada pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP) es fonamenta en tres pilars:

- reconèixer les potencialitats i la diversitat paisatgística de Catalunya;
- evitar el deteriorament dels valors paisatgístics i de la qualitat de vida dels ciutadans iniciat en els últims anys;
- fomentar el caràcter integrat de les activitats en el territori, perquè el paisatge esdevingui un element clau del desenvolupament.

Aquesta nova política de paisatge del govern català es va acabar de definir al llarg de l'any 2005, i es va estructurar en cinc eixos principals d'actuació:

1. Nova estructura organitzativa dins del DPTOP
2. Aprovació de la llei de paisatge
3. Posada en marxa de l'Observatori del Paisatge
4. Inici de la redacció dels catàlegs de paisatge
5. Redacció de les cartes de paisatge

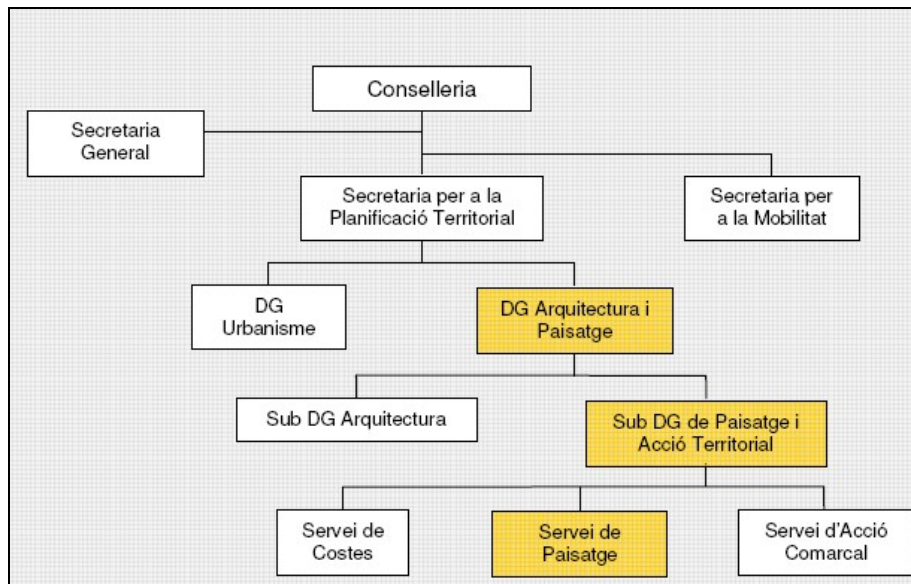

1. Nova estructura organitzativa en el DPTOP. Dintre del DPTOP es crea un nou organisme relatiu als temes de paisatge: la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge (a partir de l'antiga Direcció General d'Arquitectura i Habitatge, ja que la cartera d'habitatge passa a dependre del Departament de Medi Ambient). Les tasques d'aquest nou organisme dirigit per l'arquitecte Joan Ganyet són molt diverses. Una de les funcions més importants és definir la política de paisatge a Catalunya seguint els criteris del CEP. Altres funcions són conscienciar la població de la importància del paisatge, les polítiques de muntanya, l'ordenació del litoral o la rehabilitació de barris antics.

La mateixa Direcció General d'Arquitectura i Paisatge crea una Subdirecció General de Paisatge i Acció Territorial encarregada de promoure i desenvolupar les polítiques de paisatge en l'àmbit català. El subdirector és el geògraf Jaume Busquets.

Com a òrgan tècnic es crea el Servei de Paisatge a principis del 2005. Té les funcions de coordinar l'aplicació de les polítiques de paisatge, establir criteris per a la selecció d'actuacions sobre el paisatge, elaborar convenis sobre valorització de paisatge, fer campanyes de difusió i fer el seguiment d'iniciatives i metodologies sorgides dels països signants del CEP.

Figura 2. Organigrama del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP) de la Generalitat. Competències relacionades amb la gestió del paisatge

Font: DPTOP (www.gencat.net/dptop)

La política de paisatge a Catalunya queda integrada quasi exclusivament en el DPTOP ja que no hi ha cap òrgan de coordinació de departaments. Hi ha, però, altres departaments, com ara el de Medi Ambient i Habitatge (DMAH) i el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca

(DARP), que també treballen en aquests temes i formen part del consell rector de l'Observatori del Paisatge.

2. Aprovació de la Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya. A partir de la seva aprovació, el paisatge s'ha d'incorporar en les polítiques del govern, destacant el DPTOP però també altres polítiques sectorials (explicació detallada en l'apartat 4.3.3).

3. Creació de l'Observatori del Paisatge de Catalunya. La seva creació està emparada per la Llei 8/2005 de paisatge. Aquest organisme és un consorci entre l'administració pública, les universitats i les entitats públiques i privades relacionades amb el tema del paisatge. Els seus estatuts el defineixen com a organisme vinculat a l'administració pública, amb forta presència a la Generalitat de Catalunya, però alhora és un organisme independent.

Les tasques principals són la recerca, el suport i assessorament al govern, la difusió de coneixement i la conscienciació dels valors del paisatge als ciutadans. Com bé diu en la seva web, l'Observatori del Paisatge es marca com a principals objectius “incrementar el coneixement que té la societat catalana dels seus paisatges i donar suport a l'aplicació a Catalunya del Conveni Europeu del Paisatge”. I continua “[...] l'Observatori serà l'espai de trobada entre la Generalitat de Catalunya, l'administració local, les universitats, els col·lectius professionals i el conjunt de la societat en tot allò referent a la gestió i conservació del paisatge, [...] l'Observatori, en definitiva, és concebut com un centre de pensament i d'acció en relació amb el paisatge”.

La constitució de l'Observatori del Paisatge se situa l'any 2004 i disposa d'una seu “tècnica” a Olot i la seu “social” a Barcelona. La idea d'Observatori del Paisatge sorgeix de la iniciativa d'una sèrie d'institucions vinculades al paisatge, entre les quals es troben la Universitat de Girona, l'Escola d'Arquitectura ETSAB-UPC, l'antiga Fundació Territori i Paisatge de Caixa Catalunya i l'Ajuntament d'Olot. La idea era crear una entitat que, per una banda, servís de centre d'informació (un observatori) sobre el paisatge, i per l'altra, fes recerca. Amb el nou govern, arran de les eleccions, la Generalitat de Catalunya es va voler involucrar en aquest projecte però mantenint l'Observatori com a consorci.

Segons els estatuts de constitució, l'Observatori del Paisatge està format pels òrgans següents:

El consell rector, l'òrgan superior del Consorci de l'Observatori del Paisatge. Presidit pel conseller del Departament de Política Territorial i Obres Públiques i format per més de trenta institucions (vegeu la figura 3), assumeix les funcions de govern, direcció superior, administració, orientació i definició de les grans línies d'actuació.

La comissió executiva. És l'òrgan permanent d'administració, gestió i proposta, i el consell rector li pot delegar atribucions. La comissió està presidida pel director general d'Arquitectura

i Paisatge i pot tenir, segons els estatuts, un màxim de sis membres. Actualment en formen part: el DPTOP, l'Ajuntament d'Olot, la Diputació de Barcelona, l'Obra Social de Caixa Catalunya, el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i la Diputació de Girona.

El consell assessor. És l'òrgan consultiu i d'assessorament de l'Observatori. En formen part institucions molt diverses i persones a títol individual vinculades a la temàtica paisatgística.

Actualment la direcció de l'Observatori del Paisatge està presidida pel Dr. Joan Nogué, catedràtic de la Universitat de Girona. Juntament amb l'àrea tècnica i administrativa configuren la seu tècnica a Olot (Garrotxa). A més, formen part de l'Observatori del Paisatge moltes altres institucions diverses (institucions i associacions científiques, d'investigació, ecologistes, ambientals, agràries, econòmiques i empresarials, ens públics, consorcis públics i privats, sindicats, entitats excursionistes o educatives i culturals) i persones que han destacat per la seva vinculació amb la temàtica del paisatge (la Sra. Maguelonne Déjeant-Pons, responsable del CEP al Consell d'Europa; el Sr. Riccardo Priore, de RECEP-ENELC, i la Sra. Margarita Ortega, del Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí).

La primera tasca de l'Observatori del Paisatge, després de la seva constitució, ha estat la redacció del prototip d'elaboració dels catàlegs de paisatge (vegeu l'annex), així com la coordinació dels catàlegs de paisatge que s'estan elaborant des del 2005.

Aquest consorci té la gran responsabilitat de ser un intermediari entre l'administració pública, les universitats, els col·lectius professionals i el conjunt de la societat. Aquesta funció no és fàcil, però l'equip humà que hi ha al darrere ha fet possible que l'Observatori sigui avui un centre de referència en qüestions relacionades amb el paisatge, i moltes vegades la primera parada per obtenir assessorament per a aquelles persones que treballen en temes de paisatge, tant a escala catalana com espanyola i europea. I sembla que de mica en mica també està traspasant els límits europeus.

Figura 3. Membres del Consell Rector de l'Observatori del Paisatge

Departament d'Economia i Finances	Universitat Autònoma de Barcelona
Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca	Universitat de Barcelona
Departament de Medi Ambient i Habitatge	Universitat Politècnica de Catalunya
Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació	Universitat de Girona
Departament de Comerç, Turisme i Consum	Universitat de Lleida
Departament de Cultura	Universitat Rovira i Virgili
Departament de Governació i Administracions Públiques	Universitat Oberta de Catalunya
Departament de Treball i Indústria	Col·legi d'Arquitectes de Catalunya
Ajuntament d'Olot	Col·legi de Biòlegs de Catalunya
Diputació de Barcelona	Col·legi de Geògrafs de Catalunya
Diputació de Girona	Col·legi d'Enginyers de Monts/Forests de Catalunya
Diputació de Lleida	Col·legi d'Enginyers de Camins, Canals i Ports. Taller d'Enginyeria
Diputació de Tarragona	Col·legi d'Enginyers Agrònoms de Catalunya
Federació de Municipis de Catalunya	Col·legi d'Ambientòlegs de Catalunya
Associació Catalana de Municipis	Col·legi de Geòlegs de Catalunya
Fundació Territori i Paisatge	Col·legi d'Enginyers Tècnics Agrícoles i Perits Agrícoles de Catalunya

Font: web Observatori del Paisatge (www.catpaisatge.net)

4. Coordinar la redacció dels catàlegs de paisatge. Els catàlegs de paisatge són instruments sorgits de la Llei de paisatge que fan una diagnosi de la tipologia de paisatges a Catalunya així com de l'estat actual del paisatge. El principal objectiu dels catàlegs és contribuir a la incorporació del paisatge en les polítiques territorials, principalment en els plans territorials parcials en el marc de la Llei 23/1983, de política territorial. La Llei 8/2005 de paisatge defineix els catàlegs de la manera següent: “Documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, identifiquen els seus valors i estat de conservació, i proposen els objectius de qualitat que han de complir”. Els catàlegs són, per tant, estudis de paisatge que abasten tot el territori català dividint-lo en unitats de paisatge. I en segona instància, es proposen els objectius de qualitat paisatgística de cada unitat, que més tard constitueixen les directrius, normes i recomanacions que s’han d’integrar en les polítiques territorials (informació més detallada en l’apartat 4.3.3).

5. Cartes del paisatge. Són iniciatives comarcals i locals, dirigides a la protecció, reconeixement i promoció del paisatge d’un lloc concret. Aquestes iniciatives s’inspiren en les *Charte Paysagère* de França. Les cartes es concreten mitjançant la signatura pública del document on s’estableixen els compromisos a seguir i el calendari d’execució. Les cartes de paisatge són, per tant, acords voluntaris de “bones pràctiques”. La primera carta que es va elaborar i va ser signada és la de l’Alt Penedès (2004). Al cap d’un any, es va signar la carta del Berguedà (2005), seguida de les cartes de paisatge de la Vall de Camprodon, de l’Alt Empordà i de la Vall de

Tenes, totes signades el 2009. Actualment es troben en fase d'elaboració les cartes de paisatge del Priorat i la Conca de la Riera d'Argenton (més informació en l'apartat 4.3.3).

A més a més, en el marc de la nova política de paisatge, la Generalitat de Catalunya inclou altres actuacions que cal comentar:

- Actuacions exemplificadores. Actuacions principalment en llocs degradats que tenen algunes mancances (solen ser àrees periurbanes), que comporten una millora i protecció del paisatge i que, per tant, també deriven en una millora de la qualitat de vida.
- Enfortir la normativa respecte a l'avaluació de l'impacte paisatgístic recollida en la Llei d'urbanisme.
- Incidir en la necessitat de formació i del canvi dels valors de la societat.

4.3.3. LLEI 8/2005 DE PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ DEL PAISATGE DE CATALUNYA

L'aprovació de la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya ha estat possible gràcies a diferents iniciatives portades a terme a Catalunya, Espanya i el conjunt europeu (explicades anteriorment).

Abans de l'adhesió testimonial al Conveni, s'havia observat només una certa preocupació pel tema del paisatge a escala local, ja que moltes competències s'havien traspassat a les comunitats autònomes, com ara medi ambient, ordenació del territori, planejament urbanístic i patrimoni cultural, i han estat aquestes les que han treballat en matèria de paisatge. A escala estatal, hi havia hagut petites actuacions pensant sobretot en aquells paisatges excepcionals que requereixen figures de protecció.

La Llei 8/2005 que surt d'aquest context té per objectiu "el reconeixement, la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, a fi de preservar els seus valors naturals, patrimonials, culturals, socials i econòmics en un marc de desenvolupament sostenible. Amb aquesta finalitat, aquesta llei impulsa la plena integració del paisatge en el planejament i en les polítiques d'ordenació territorial i urbanístiques, i també en les altres polítiques sectorials que hi incideixen de manera directa o indirecta." De tal manera que es percep el paisatge "com qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals i humans i de llurs interrelacions" (Generalitat de Catalunya, 2005). Per tant, per primera vegada aquesta llei no exclou cap tipus de paisatge, sinó que entén el paisatge com un tot i l'àmbit d'aplicació de la Llei de paisatge és tot Catalunya, referint-se tant als paisatges naturals com als paisatges resultat de l'acció humana.

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge estableix que el paisatge ha de ser integrat en qualsevol política sectorial, és a dir, tots els plans, programes i actuacions han de considerar el paisatge en les seves polítiques, així com també en el planejament territorial. Aquesta llei estableix principalment les bases de la política de paisatge del govern català. D'una banda, segons el preàmbul, “dota els paisatges catalans de la protecció jurídica pertinent”, i de l'altra, “estableix els instruments per gestionar-los i millorar-los”.

La nova política de paisatge és molt ambiciosa i suposa un gran repte per a les polítiques públiques ja que aquestes han d'inserir el paisatge per tal de reconèixer-lo jurídicament.

La Llei 8/2005 està estructurada en cinc capítols:

En el capítol I, de disposicions generals, es presenten els objectius generals d'aquesta llei, la definició de paisatge, els principis en què s'inspira, l'àmbit d'aplicació, el compromís de la plena integració del paisatge en el planejament, les actuacions per portar-ho a terme i la cooperació amb altres organismes. Sense esmentar-ho explícitament, aquest primer capítol s'inspira íntegrament en el CEP. La definició de paisatge (article 3) és quasi idèntica a la del Conveni i s'entén el paisatge com “[...] qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions”. També passa el mateix amb l'àmbit d'aplicació (article 4), el qual considera que “les disposicions i mesures que estableix aquesta llei són aplicables al conjunt del territori de Catalunya, tant si el paisatge és el resultat d'una acció humana intensa com si hi predominen els elements naturals [...]”.

Pel que fa a l'article 2, és la primera vegada que en una llei catalana apareix que els ciutadans i ciutadanes tenim “dret al paisatge” i, per tant, es considera un objectiu jurídic. Seguint en la mateixa línia, l'article 5 estableix que el paisatge s'ha d'integrar en les polítiques d'ordenació del territori i sectorials. Encara que la Llei no descriu els mecanismes per fer-ho, sí que deixa clar que s'ha de considerar.

Finalment, en aquest capítol I cal destacar que aquesta llei porta el nom “de protecció, gestió i ordenació”. Per tant, és la primera vegada que no només es considera la protecció, sinó també la gestió i ordenació dels paisatges, tant excepcionals com habituals.

El capítol II, titulat *El paisatge en el planejament territorial*, desplega els dos instruments fonamentals que serviran per inserir el paisatge en les polítiques territorials: els catàlegs de paisatge i les directrius de paisatge.

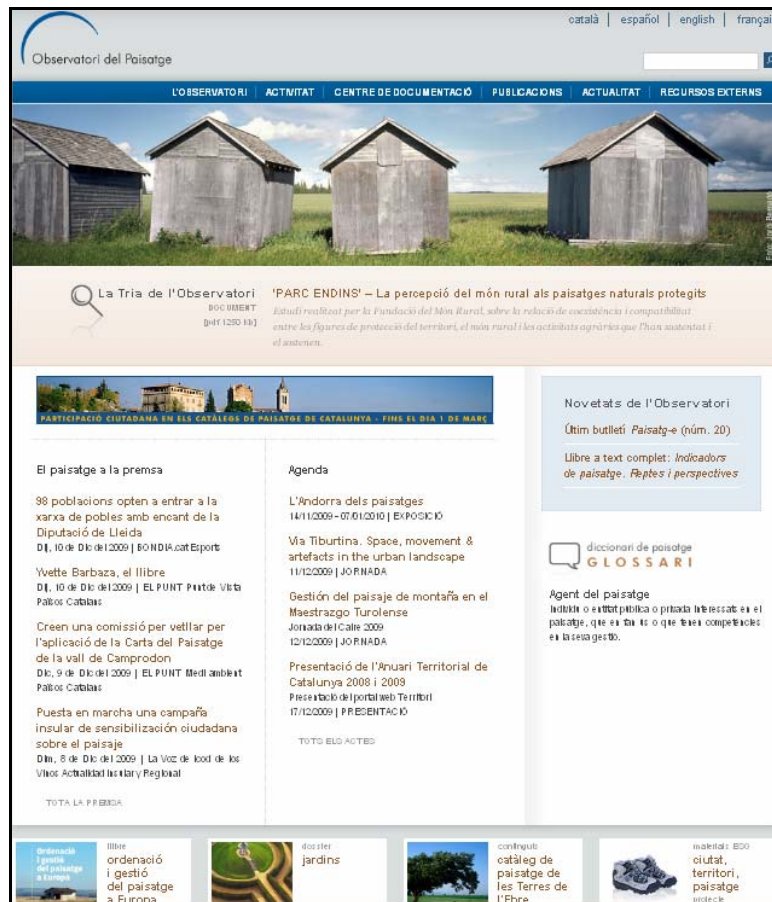
Els catàlegs són instruments pioners a Espanya i probablement esdevindran els pilars de la política paisatgística catalana. Dels catàlegs es desprenen les directrius de paisatge, determinacions que precisen i incorporen les propostes d'objectius de qualitat paisatgística que

s'han d'integrar en els plans territorials parcials (PTP) i els plans directors territorials (PDT) (explicació més detallada en l'apartat 4.3.4 d'aquest estudi).

Les directrius de paisatge són el punt clau d'aquesta llei ja que defineixen per primera vegada el paisatge normativament i són aquestes les que s'han d'integrar en la planificació territorial de Catalunya. Tot i això, crec que encara s'han de precisar més els instruments existents per tal de tenir una línia clara sobre com traspassar les directrius de paisatge de l'escala territorial a la municipal per tal d'incorporar el paisatge en les polítiques urbanístiques i municipals; perquè és en aquest nivell on es fan més visibles les degradacions en el paisatge. Cal afegir que la introducció de les directrius de paisatge en les polítiques sectorials és encara una qüestió per resoldre ja que per fer-ho cal impulsar polítiques transversals (no sempre fàcils d'engegar a causa d'obstacles organitzatius o institucionals) que garanteixin que el paisatge sigui un punt més en les polítiques del territori i que no sigui entès de manera independent. És aquí on cal una bona coordinació entre els organismes afectats i segurament també cal un ens o institució que esdevingui el mediador entre l'administració pública, universitats, col·lectius professionals i el conjunt de la societat. Un exemple pot ser l'Observatori del Paisatge, un ens amb personalitat jurídica pròpia, sent ja el coordinador de l'elaboració dels catàlegs de paisatge, pot ser un intermediari que afavoreixi el diàleg i eviti la fragmentació entre les diferents administracions.

El capítol III està dedicat a la creació de l'Observatori del Paisatge (explicada en l'apartat 4.3.2 d'aquest treball), que es descriu com “una entitat de suport i col·laboració amb l'administració de la Generalitat en totes les qüestions relacionades amb l'elaboració, l'aplicació i la gestió de les polítiques de paisatge”.

Figura 4. Web de l'Observatori del Paisatge en quatre idiomes

Font: www.catpaisatge.net

Com que anteriorment ja hem descrit l'Observatori del Paisatge, ara només farem el resum de les seves funcions:

- establir criteris per adoptar mesures de protecció, gestió i ordenació del paisatge;
- establir criteris per formular objectius de qualitat paisatgística;
- establir mecanismes d'observació de l'evolució i transformació del paisatge;
- proposar actuacions per millorar, restaurar i crear paisatge;
- elaborar i coordinar els catàlegs de paisatge;
- impulsar campanyes de sensibilització social respecte al paisatge;
- difondre estudis i metodologies de treball en matèria de paisatge;
- estimular la col·laboració científica i acadèmica en matèria de paisatge;
- fer el seguiment d'iniciatives europees de paisatge;
- realitzar cursos, conferències i seminaris per formar i informar sobre polítiques de paisatge;
- crear un centre de documentació obert a tothom.

Els capítols IV i V de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge se centren en “la concertació i la sensibilització en les polítiques de paisatge” i “el finançament”.

En el capítol IV es fa referència a les normes i instruments de sensibilització de la població. Si bé no es concreten, sí que es parla d'una en concret, les cartes de paisatge (explicació més detallada en l'apartat 4.3.5 d'aquest estudi).

Finalment, en el capítol V es parla del finançament d'aquesta llei i les seves actuacions. Aquest finançament és a través del Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, que és un instrument financer de la Generalitat creat expressament amb la finalitat de destinar-lo a les actuacions de millora paisatgística que s'acompleixin d'acord amb els criteris que estableix la Llei 8/2005. Aquest fons es dota a través dels pressupostos de la Generalitat i amb aportacions d'administracions, entitats i empreses.

Sent aquesta llei la primera en el nostre país que actua sobre un tema tan important com és el paisatge, té certes mancances que s'hauran d'anar solucionant al llarg dels pròxims anys. Un dels grans reptes és el tema del finançament, resultat de les dotacions dels pressupostos de la Generalitat, que cada any varien. Un altre repte és que el govern ha de fer actuacions si vol que la població comenci a veure resultats, activitat que la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge ja està portant a terme. Un altre gran repte és afinar més els instruments del planejament territorial per combatre la banalització i la degradació dels nostres paisatges. I l'últim gran repte, i el més important, és el de la sensibilització i l'educació dels ciutadans. Aquí el govern ha de fer un esforç per donar resposta a les expectatives cada cop més grans de la població en matèria de paisatge, de tal manera que quedi clar que el paisatge és cada cop més un tema d'interès general i que no es troba reclòs exclusivament en certs sectors de la població. D'aquesta manera, el govern ha de promoure la consideració del paisatge en diversos programes educatius a diferents nivells, i també ha de fomentar l'intercanvi d'experiències i ha de donar suport als projectes de recerca i a la difusió de coneixement sobre el paisatge.

4.3.4. INSTRUMENTS DE PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ DEL PAISATGE A CATALUNYA (CATÀLEGS DE PAISATGE I DIRECTRIUS DE PAISATGE)

a) Catàlegs de paisatge

Vet aquí uns instruments creats per la Llei de paisatge i definits com “documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia del paisatge de Catalunya, identifiquen els seus valors i l'estat de conservació, i proposen els objectius de qualitat paisatgística que han de complir” (Llei 8/2005). O també es descriuen com “instrument nou per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge a Catalunya, concebuts principalment com a eines de suport a la planificació territorial. Alhora, però, són de gran utilitat en el desenvolupament d'altres

polítiques i estratègies de caràcter sectorial lligades al paisatge (conservació de la natura, agricultura, indústria, infraestructures de transport, cultura i turisme), així com la sensibilització de la societat catalana sobre el paisatge i els valors ambientals, culturals i estètics” (Prototipus de catàleg de paisatge, maig 2005). Els catàlegs de paisatge s’adapten així als principis i a les estratègies d’acció que estableix el CEP, que insta els països que el ratifiquen a identificar els seus paisatges, avaluar-ne l’estat i definir els objectius de qualitat paisatgística.

A Catalunya existeix poca informació referent al paisatge i la que hi ha és molt heterogènia. Per primera vegada, els catàlegs de paisatge esdevindran els referents del paisatge a Catalunya ja que aquests estudis abasten el conjunt del territori, treballant a la mateixa escala que els plans territorials i sectorials, i s’integraran en el planejament. El seu objectiu principal és el de contribuir a la incorporació del paisatge en els plans territorial parcials, en els plans directores territorials i urbanístics i en els plans sectorials. La incorporació de la variable *paisatge* en els plans territorials parcials és important perquè jeràrquicament se situen per sobre del planejament urbanístic, però també és important en altres tipus de polítiques i estratègies de caràcter sectorial (com ara la conservació de la natura, les polítiques de transport...), així com en la sensibilització de la societat catalana sobre el paisatge i els valors ambientals, culturals i estètics.

L’àmbit d’aplicació dels catàlegs és el conjunt del territori català, amb una escala de treball que comprèn les set regions (vegueries) fixades per la Generalitat (Alt Pirineu i Aran, Comarques Centrals, Comarques de Girona, Camp de Tarragona, Terres de Lleida, Terres de l’Ebre i Àrea Metropolitana de Barcelona). L’anàlisi del paisatge es fa a través d’una visió integradora prenent els components naturals i culturals conjuntament, defensant els valors del paisatge, atenent la diversitat i involucrant en tot moment la ciutadania en la definició de quin paisatge volem.

Imatge 6. Àmbits d'aplicació dels catàlegs de paisatge

Font: Observatori del Paisatge

Per tant, els catàlegs de paisatge són documents al servei de la societat civil i permeten obtenir una decisió pública documentada en matèria de paisatge. Bàsicament tenen les funcions següents:

- Fan una diagnosi del paisatge (descripció, identificació dels valors i principals problemàtiques paisatgístiques).
- Defineixen el objectius de qualitat paisatgística, traduïts més tard en normes (obligatòries), directrius (línies estratègiques) i recomanacions. D'aquesta manera es contesta a la pregunta "quin paisatge volem?".
- Aporten informació de referència, així com orientacions i directrius per als professionals, i també instruments de formació i sensibilització per als responsables de la presa de decisions.
- Actuen com a document de partida per a la definició d'estratègies regionals i locals o específiques del paisatge en el territori, com ara les cartes de paisatge.
- Actuen com a document base per a campanyes de sensibilització sobre la diversitat del paisatge a Catalunya i dels seus valors, i per a la inserció del paisatge en els diferents nivells de l'ensenyament.

Segons la Llei 8/2005, cada catàleg ha de tenir uns continguts mínims que consisteixen en:

- un inventari dels valors paisatgístics;
- l'enumeració de les activitats amb més influència sobre la configuració del paisatge;
- l'assenyalament dels principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge;

- la delimitació de les unitats de paisatge (àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents sobre les quals pot recaure un règim diferenciat de protecció, gestió i ordenació);
- la definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge (“que expressi les aspiracions de la col·lectivitat”);
- la proposta de mesures i accions per assolir els objectius (és a dir, les directrius de paisatge).

El Decret 343/2006 designa l'Observatori del Paisatge com a coordinador dels set catàlegs de paisatge establint convenis amb grups de recerca de les universitats catalanes per configurar grups de treball interdisciplinaris.

L'Observatori coordina, dirigeix i supervisa l'elaboració dels catàlegs de paisatge. Un cop acabada la redacció dels catàlegs, aquests s'entreguen al Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP) i la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge de la Generalitat de Catalunya per tal de ser aprovats inicialment i sotmetre'ls a exposició pública per ser aprovats definitivament pel conseller del DPTOP.

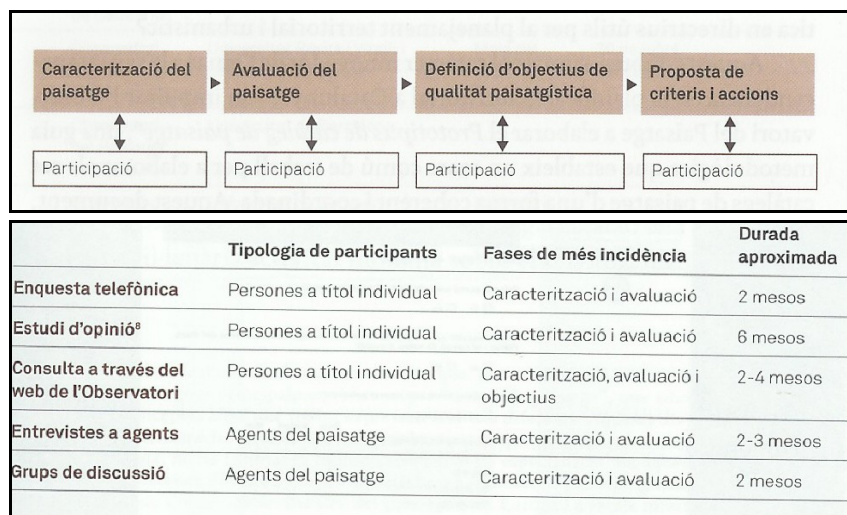
Perquè cada catàleg sigui coherent, l'Observatori del Paisatge ha elaborat una metodologia de treball anomenada *Prototipus de catàleg de paisatge*. Aquesta és una guia, en actualització permanent, que estableix un marc comú de treball per a l'elaboració dels set catàlegs d'una manera coherent i coordinada. Aquest document és semblant a les *guidelines* d'origen anglosaxó, que van ser avaluades per més de setanta institucions, grups de recerca i experts en paisatge per obtenir el màxim consens. La metodologia proposada es basa en cinc fases:

1. Identificació i caracterització del paisatge: divisió en unitats de paisatge, i subunitats quan sigui necessari més detall.
2. Avaluació del paisatge.
3. Definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge.
4. Establiment de mesures i propostes d'actuació: en forma de normes, directrius i recomanacions, que afectin la normativa de planificació territorial, urbanística i sectorial.
5. Establiment d'indicadors de seguiment.

En cada una de les fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge s'han definit instruments de participació pública. Queda clar que és responsabilitat de l'administració pública vetllar per la protecció i bona gestió del paisatge, però també cal que els ciutadans s'hi involucrin i reclamin el seu dret a tenir un paisatge de qualitat. Els catàlegs incorporen la consulta i la participació pública per la importància que tenen en la detecció de factors més perceptius, identitaris i intangibles en el paisatge com, per exemple, el sentit de pertinença a un lloc.

Per tal de captar el màxim d'opinions sobre un paisatge s'utilitzen diversos mecanismes de participació pública a diferents nivells (vegeu la imatge 7):

Imatge 7. Fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge i el seu vincle amb la participació en diferents nivells

Font: Observatori del Paisatge

El treball de redacció dels catàlegs i l'intercanvi amb altres experiències europees contribueixen a ajustar i actualitzar de manera constant el prototip de catàleg de paisatge, així com també es van ajustant i definint periòdicament els processos de participació pública.

Els catàlegs de paisatge, inspirats en el CEP, utilitzen la idea d'unitats de paisatge com a unitat bàsica de treball (aquesta facilita la comprensió i la visualització de l'estructura del funcionament del territori i de la diversitat del paisatge existent).

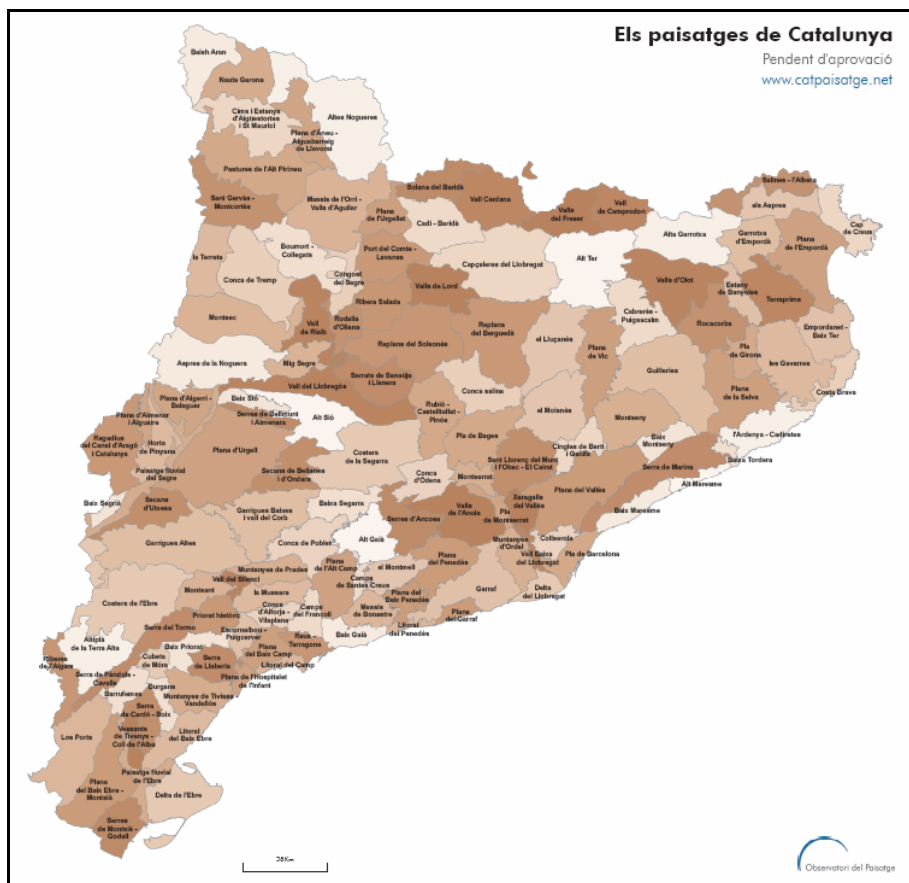
La redacció dels catàlegs de paisatge ha fet possible, per primera vegada, veure un mapa d'unitats de paisatge per a tot Catalunya (veure la imatge 8), una informació fins ara inexistent. S'han identificat un total de 135 unitats de paisatge a Catalunya (amb una extensió mitjana de 237 km², una extensió adequada perquè aquestes unitats s'integrin en els plans territorials parcials o en els plans directors territorials), fet que evidencia la gran varietat paisatgística. Aquestes 135 unitats identificades són resultat de l'anàlisi i la interacció de diversos factors: el clima, les formes de relleu, la vegetació, els usos del sòl, l'organització de l'espai, el patrimoni, l'activitat humana sobre el territori, la percepció i molts altres factors. Una altra cosa que cal remarcar és que s'ha tingut en compte la continuïtat paisatgística en els límits administratius entre cadascun dels set àmbits ja que moltes vegades aquesta delimitació no segueix criteris paisatgístics.

Amb la voluntat de fer més propers els paisatges a la població catalana, aquestes unitats s'han establert a partir del reconeixement popular, sorgit en molts casos de la consulta pública i de la

participació ciutadana. Així doncs, trobem unitats com les Valls d'Olot, el Moianès o la Conca de Tremp que són noms ben arrelats entre la societat que hi viu i que formen part de la memòria col·lectiva.

Les unitats de paisatge constitueixen, per tant, la peça bàsica a la qual es podran aplicar polítiques de paisatge concretes. La seva extensió les fa perfectes per ser integrades en els plans territorials parcials i en els plans directors territorials. Però hi ha un altre punt important que resulta de les unitats de paisatge i és disposar d'un mapa d'unitats de paisatge que constitueix una eina pedagògica⁷ molt poderosa entre la societat, i sobretot entre els joves, per tal de conscienciar de la gran diversitat de paisatges existents a Catalunya i de la importància dels seus valors naturals, culturals, històrics, socials, simbòlics i identitaris, així com de la seva singularitat i dels seus riscos.

Imatge 8. Proposta de mapa d'unitats de paisatge de Catalunya (pendent d'aprovació definitiva)

Font: Observatori del Paisatge

En total es redacten set catàlegs de paisatge, corresponents als set àmbits territorials del DPTOP. S'han aprovat els catàlegs del Camp de Tarragona, les Terres de Lleida i les Terres de

⁷ En el curs 2009/2010 de batxillerat, s'ha inclòs per primera vegada en els llibres de text de l'assignatura de Geografia el mapa d'unitats de paisatge de Catalunya.

l'Ebre. S'ha acabat la redacció del catàleg de les Comarques de Girona i estan en procés de redacció els catàlegs de l'Alt Pirineu i Aran, les Comarques Centrals i l'Àrea Metropolitana de Barcelona (vegeu la taula 3).

Taula 4. Estat d'elaboració dels catàlegs de paisatge

CATÀLEGS	INICI	LLIURAMENT AL DPTOP	INFORMACIÓ PÚBLICA PER PART DEL DPTOP	APROVACIÓ PER PART DEL DPTOP
Camp de Tarragona	2005	31 d'Octubre de 2006	30 de juliol de 2008	24 de maig de 2010
Terres de Lleida	2005	31 d'Octubre de 2006	27 de novembre de 2007	10 de setembre de 2008
Alt Pirineu i Aran	2006	Previst octubre de 2010		
Comarques Gironines	2006	26 de febrer de 2010	07 de setembre de 2010	26 de novembre 2010
Terres de l'Ebre	2006	23 de Juliol de 2009	9 de novembre de 2009	22 de juliol de 2010
Regió Metropolitana de Barcelona	2007	Previst 2010		
Comarques Centrals	2008	Previst novembre de 2010		

Font: Observatori del Paisatge

El contingut dels catàlegs de paisatge està format pels valors paisatgístics, les activitats o processos que incideixen o han incidit sobre el paisatge, els principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge, la delimitació de les unitats de paisatge, la definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat i la proposta de mesures i accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística. Aquests objectius són coherents amb els objectius generals de qualitat paisatgística que l'Observatori del Paisatge ha definit per a tot Catalunya, i que són els següents (font: www.catpaisatge.net):

1. Uns paisatges **ben conservats, gestionats i ordenats**, independentment de la seva tipologia (urbans, periurbans, rurals o naturals) i del seu caràcter.
2. Uns paisatges **vius i dinàmics** –els existents i els de nova creació a través de la intervenció–, capaços d'integrar les inevitables transformacions territorials sense perdre la seva idiosincràsia.
3. Uns paisatges **heterogenis**, que reflecteixin la riquesa i la diversitat paisatgística de Catalunya i que s'allunyin de l'homogeneïtzació.
4. Uns paisatges **endregats i harmònics**, que evitin el desordre i la fragmentació.
5. Uns paisatges **singulars**, que s'allunyin de la banalització.
6. Uns paisatges que mantinguin i potenciïn els seus **referents i valors**, tangibles i intangibles (ecològics, històrics, estètics, socials, productius, simbòlics i identitaris).
7. Uns paisatges sempre **respectuosos** amb el llegat del passat.

8. Uns paisatges que transmetin **tranquil·litat**, lliures d'elements dissonants, de sorolls discordants i de contaminació lumínica i olfactiva.
9. Uns paisatges que puguin ser **gaudits** sense posar en perill el patrimoni i la idiosincràsia.
10. Uns paisatges que **atenguin la diversitat social** i contribueixin al benestar individual i social de la població.

Els objectius de qualitat paisatgística “són una declaració de les preferències paisatgístiques d'una societat, després de conèixer-ne l'estat, els valors i els riscos. Responen a la pregunta de “quin paisatge volem” (“Plecs de Paisatge”, “Eines”, 2, 2009, pàg. 57). A més tenen una altra funció important, la d'augmentar la consciència ciutadana en relació amb el paisatge. I són una guia i un marc de referència per a l'administració i el conjunt de la societat.

En els catàlegs de paisatge, els objectius de qualitat paisatgística sorgeixen dels atributs, valors i reptes identificats en els paisatges de Catalunya, després de recollir l'opinió dels ciutadans, agents socials i econòmics de cada un dels set catàlegs de paisatge. Per això, els objectius de qualitat paisatgística es formulen per a cadascun dels sets àmbits territorials i per a cada unitat de paisatge identificada en els mateixos catàlegs de paisatge, coherentment amb els objectius generals de qualitat paisatgística que va formular l'Observatori del Paisatge. Dels objectius de qualitat paisatgística, cada catàleg en desprèn criteris i normes concretes per tal de ser integrades en la planificació territorial i sectorial, les anomenades *directrius de paisatge*.

b) Directrius de paisatge

Les directrius de paisatge són determinacions basades en els catàlegs de paisatge que incorporen i precisen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials parcials (PTP) o en els plans directors territorials (PDT). Per tant, contribueixen a millorar la qualitat dels paisatges de Catalunya i la qualitat de vida dels seus ciutadans.

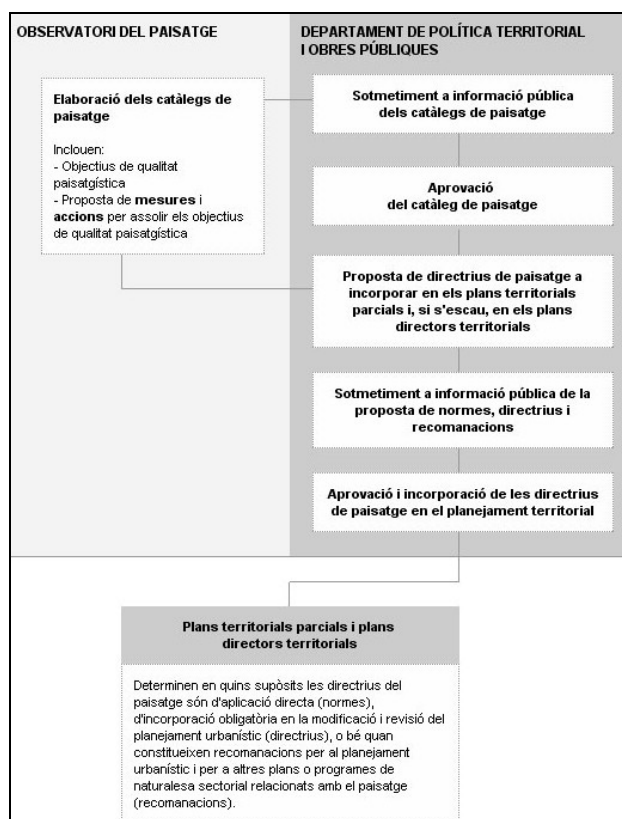
Tal com estableix la Llei de paisatge, “les directrius són un conjunt de normes i recomanacions que, per tal d'assolir els objectius de qualitat paisatgística establerts en els catàlegs, s'incorporen normativament en el planejament territorial i es tenen presents en les actuacions amb incidència sobre el paisatge. La Llei de paisatge, a més, estableix que les directrius poden ser també d'aplicació directa al planejament urbanístic, d'incorporació obligatòria en la seva modificació o revisió, o bé constituir recomanacions a aquesta escala de planejament”. (Sala, 2009, pàg.42).

Els PTP i els PDT determinen quan i com s'incorporen les directrius en el planejament, i també determinen quines són d'informació obligatòria (normes) i quines són recomanacions. Aquest procés d'integració es pot resumir (vegeu la taula 4). En primer lloc, els catàlegs de

paisatge amb les directrius es posen a informació pública per ser aprovats posteriorment. I més tard, es decideix com i quan integrar les directrius en el planejament.

Taula 5. Procés d'integració de directrius en el planejament

Font: web de l'Observatori del Paisatge

Els catàlegs de paisatge són la principal eina per introduir el paisatge en el planejament territorial i urbanístic. Això suposa un veritable repte ja que no existeixen gaires experiències similars a Europa.

La qüestió de la introducció de les directrius de paisatge en les polítiques sectorials és un tema encara no resolt ja que es requereixen polítiques transversals que garanteixin que les polítiques de paisatge no siguin independents de les polítiques sectorials amb incidència en el territori. Això requereix una coordinació efectiva entre les diferents administracions, així com mecanismes i instruments que permetin fer convergir les directrius de paisatge derivades dels PTP i dels PDT amb les polítiques sectorials (Sala, 2010).

A continuació s'especifiquen les primeres directrius aprovades a Catalunya corresponents als plans territorials de les Terres de l'Ebre i de les Comarques de Girona. En la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, l'article 11.f estableix que els catàlegs de paisatge han d'incorporar una proposta de mesures i accions necessàries per complir els objectius de qualitat paisatgística. A més, aquests han de servir per a la definició de

les directrius de paisatge que estableix la mateixa Llei de paisatge i que ha d'elaborar el Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya per a la seva incorporació en el planejament territorial.

En el catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre es proposen mesures i accions per contribuir a assolir cada un dels quinze objectius de qualitat paisatgística definits en aquest àmbit territorial. Alguns d'aquests objectius, per la seva naturalesa i la seva escala territorial, poden tenir una especial incidència en l'elaboració de les directrius de paisatge. D'altres, poden generar i orientar la seva expressió en diverses actuacions sectorials o en projectes d'escala més detallada. En aquest catàleg s'estableixen dos tipus diferents de directrius de paisatge. Per una banda, les directrius generals, basades en el conjunt dels catàlegs de paisatge i que són d'aplicació a tot el territori català. Aquestes directrius generals adopten la llista següent de components o aspectes del paisatge que han de ser objecte de regulació:

- Geomorfologia
- Aigua
- Modelació agrària
- Fites visuals i fons escènics
- Extensió urbana
- Construccions aïllades
- Infraestructures lineals
- Àrees especialitzades
- Espais degradats
- Miradors i itineraris

Per altra banda, es defineixen les quinze directrius específiques per al territori de les Terres de l'Ebre, basades en els objectius de qualitat paisatgística (OQP) descrits en el catàleg de les Terres de l'Ebre (Pla territorial de les Terres de l'Ebre, Generalitat de Catalunya):

- Directriu OQP1. Uns assentaments urbans amb un creixement ordenat, respectuós amb la singularitat dels nuclis, amb perímetres nítids, dimensionat d'acord amb les necessitats reals i que no compromet el caràcter agrari dels espais circumdants.
- Directiu OQP2. Unes urbanitzacions endreçades i dotades d'elements de qualitat paisatgística.
- Directriu OQP3. Uns paisatges litorals gestionats integralment, amb unes intervencions adreçades a dotar-los de qualitat i de noves identitats, a la vegada que se'n millori l'accessibilitat per al gaudi i l'ús social amb respecte als valors naturals i estètics que contenen.

- Directriu OQP4. Uns paisatges naturals ben conservats, amb qualitat paisatgística, i que compaginin l'activitat agropecuària, l'extracció de recursos naturals i l'ús turístic i de gaudi.
- Directriu OQP5. Uns assentaments disseminats amb unes construccions aïllades (masos, magatzems agrícoles, granges, coberts d'eines, etc.) vinculats a la viabilitat de les explotacions agràries.
- Directriu OQP6. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, conduccions de gas i d'electricitat...) integrades paisatgísticament i que no malmetin la continuïtat paisatgística i social del territori.
- Directriu OQP7. Uns espais periurbans que aportin nous elements d'interès en el paisatge, i amb uns accessos als nuclis urbans ordenats paisatgísticament.
- Directriu OQP8. Unes àrees especialitzades (industrials, logístiques, comercials, de producció d'energia, de tractament o abocament de residus, etc.) ubicades en zones visuals no preferents o notòries i dissenyades (o redissenyades) tot tenint en compte la integració amb l'entorn de les façanes que confronten amb el sòl no urbanitzable o amb la xarxa viària.
- Directriu OQP9. Uns paisatges de les infraestructures energètiques, conformats per centrals eòliques i centrals solars fotovoltaïques, planificades amb visió de conjunt a escala regional i disposades en el paisatge en relació amb els seus elements configuradors.
- Directriu OQP10. Uns fons escènics de qualitat que mantinguin els referents visuals i identitaris de les Terres de l'Ebre.
- Directriu OQP11. Una xarxa de miradors i itineraris paisatgístics que posin en valor les panoràmiques més rellevants i permetin interactuar amb la diversitat i els matisos dels diferents paisatges de les Terres de l'Ebre.
- Directriu OQP12. Uns paisatges dels entorns urbans i naturals de l'Ebre, de la resta de rius ebrencs i del conjunt de barrancs que en conservin els valors i siguin accessibles per a activitats de gaudi respectuós.
- Directriu OQP13. Un paisatge del delta de l'Ebre vinculat a la conservació, gestió i revalorització del conreu de l'arròs, de la xarxa de camins, canals i recs, i del patrimoni arquitectònic, com també d'altres valors naturals, històrics, estètics i simbòlics que aquest espai conté.
- Directriu OQP14. Un paisatge conformat per la pedra seca i per mosaics agroforestals i agraris, productiu i conservat com a referent estètic i identitari de les Terres de l'Ebre.
- Directriu OQP15. Una arquitectura vinculada als paisatges de secà i de regadiu tradicional, a les construccions defensives i a les edificacions religioses, que els doti d'un contingut i significació territorial i paisatgística.

Els plans territorials intervenen en la protecció i ordenació del paisatge i l'objectiu del planejament és aportar normes i directrius perquè el territori evolucioni en el sentit de millorar

la cohesió social, l'eficiència econòmica i la sostenibilitat ambiental. D'aquestes propostes se'n deriven conseqüències immediates per al paisatge, i per tant, la seva evolució serà conseqüència de l'evolució del model territorial.

Per altra banda, en el pla territorial s'incorporen criteris específics de paisatge adoptats per preservar el paisatge com un valor social i un actiu econòmic del territori. Per això, amb la incorporació de les directrius de paisatge en un document específic del Pla territorial de les Terres de l'Ebre es pretén donar resposta a l'article 12 de la Llei 8/2005 i els articles 13 i 14 del Reglament corresponent. D'aquesta manera, les directrius de paisatge es basen en:

- els catàlegs de paisatge elaborats i en curs d'elaboració. Aquests catàlegs han fonamentat la definició de les directrius de caràcter general que formen part d'aquest document,
- i incorporen disposicions més específiques, com la delimitació d'unitats de paisatge i les directrius derivades dels objectius de qualitat paisatgística que proposa el catàleg de les Terres de l'Ebre.

El segon pla territorial que ha aprovat directrius de paisatge és el Pla territorial de les Comarques Gironines.

Seguint la proposta del catàleg de paisatge de les Comarques de Girona, es proposen mesures i accions per contribuir a assolir cada un dels divuit objectius de qualitat paisatgística definits en aquest àmbit territorial.

En aquest pla territorial també s'estableixen dos tipus diferents de directrius de paisatge. Les directrius generals, que adopten la mateixa llista de components i aspectes del paisatge descrita en el Pla territorial de les Terres de l'Ebre, i les divuit directrius específiques definides per a les Comarques Gironines, basades en els objectius de qualitat paisatgística (OQP) descrits en el catàleg de les Comarques de Girona (Pla territorial de les Comarques Gironines, Generalitat de Catalunya):

- Directriu OQP1. Uns assentaments urbans amb un creixement ordenat, respectuós amb la seva singularitat, amb perímetres nítids, dimensionat d'acord amb les necessitats reals i que no comprometi els valors del paisatge dels espais circumdants.
- Directriu OQP2. Unes entrades dels nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge circumdant, amb uns passejos arbrats recuperats i reestructurats com a elements caracteritzadors del paisatge.
- Directriu OQP3. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions integrades en el paisatge i que millorin la

interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat i la permeabilitat ecològica i social respecte a les seves característiques ambientals i paisatgístiques.

- Directriu OQP4. Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris, ubicades en zones visuals no preferents o notòries i dissenyades o redissenyades tenint en compte la integració en l'entorn, els tractaments de façana i les tipologies constructives, així com que respectin els espais identitaris i patrimonials de les poblacions on s'ubiquen.
- Directriu OQP5. Uns parcs eòlics i fotovoltaics, inserits en el paisatge en relació amb els seus elements configuradors, sense afectar conques visuals extenses o panoràmiques obertes sobre fites paisatgístiques rellevants.
- Directriu OQP6. Uns paravents de xiprers i unes tanques arbrades cuidats i protegits com a elements estructurals i característics del patrimoni rural de Planes de l'Empordà i l'Empordanet-Baix Ter.
- Directriu OQP7. Un sistema de canals i infraestructures hidràuliques recuperades, rehabilitades i valorades a partir de la seva consideració com a element configurador i estructurador del paisatge.
- Directriu OQP8. Uns paisatges fluvials de la Muga, el Fluvià, el Ter i la Tordera ben conservats i revaloritzats com a identificadors del paisatge i reforçats en el seu paper de connectors paisatgístics i d'espai d'oci i gaudi social.
- Directriu OQP9. Uns paisatges d'aiguamolls i zones humides protegits, ben gestionats i revaloritzats com a elements configuradors del paisatge, on es potenciïn els seus valors naturals, pedagògics i d'oci.
- Directriu OQP10. Un sistema d'urbanitzacions ordenat i integrat en el paisatge, de manera que es minimitzi el seu impacte visual i es valoritzi la seva imatge.
- Directrius OQP11. Unes platges i dunes del litoral gironí ben conservades i gestionades d'acord amb les seves característiques urbanes, semiurbanes o naturals.
- Directriu OQP12. Un sistema de construccions rurals tradicionals (masies, coberts, cabanyes, murs de pedra seca, etc.) conservades i valoritzades on es promouran el seu manteniment i la integració de les noves construccions amb volumetries, materials i revestiments propis del lloc.
- Directriu OQP13. Uns paisatges naturals ben conservats, amb qualitat paisatgística, viables ecològicament i que compaginin l'activitat agropecuària, l'extracció de recursos naturals i l'ús turístic i de gaudi.
- Directriu OQP14. Un paisatge agrícola de les planes de l'Empordanet-Baix Ter, la Selva, Valls d'Olot, Plana de l'Empordà, etc., preservat i ben gestionat arreu que mantingui a cada lloc la diversitat d'elements que el caracteritzen i el doten d'identitat pròpia.
- Directriu OQP15. Unes singularitats geomorfològiques (volcans, penya-segats, cales, cingleres, etc.) preservades com a elements configuradors del paisatge, revaloritzant el seu caràcter i el contacte amb el seu entorn.

- Directriu OQP16. Un sistema d'itineraris i miradors que emfatitzin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir i interactuar amb la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Gironines.
- Directriu OQP17. Unes fites i fons escènics preservats i revaloritzats que es mantinguin com a referents visuals i identitaris de qualitat.
- Directriu OQP18. Una façana marítima que mantingui la identitat paisatgística de cada lloc i els valors propis de caràcter natural, històric, cultural i etnogràfic bastits a primera línia de costa (espais naturals, camins de ronda, fars, edificis d'estil modernista i colonial, passejos marítims, "tinglados" i instal·lacions portuàries).

Encara queda un llarg camí per incorporar definitivament les directrius de paisatge en el planejament territorial però sembla que ara s'està fent l'esforç necessari per tirar endavant aquesta qüestió. Amb l'aprovació inicial dels plans territorials de les Comarques Gironines i de les Terres de l'Ebre, que incorporen per primera vegada un apartat dedicat exclusivament a les directrius de paisatge, s'està avançant en la incorporació jurídica del paisatge en el planejament territorial, i per tant, a la llarga es contribuirà a la millora de la qualitat dels paisatges de Catalunya i de la qualitat de vida dels seus ciutadans.

L'Observatori del Paisatge, com a ens jurídic propi i responsable de l'elaboració dels catàlegs de paisatge, podria desenvolupar una funció rellevant per garantir tècnicament unes directrius de paisatge adequades i un control dels resultats dels processos d'integració basat en el diàleg. Encara que a Catalunya la voluntat d'incorporar el paisatge en les polítiques sectorials cada vegada és més gran, encara falta una relació prou avançada entre els objectius d'integració paisatgística en totes les polítiques públiques. La societat, per altra banda, tampoc té prou consciència de la importància de conservar i preservar el paisatge. Els catàlegs són una oportunitat idònia per avançar en aquestes dues direccions i han de permetre avançar amb fermesa cap a una nova cultura del territori on els factors paisatgístics tenen una gran importància.

4.3.5. INSTRUMENTS DE CONCERTACIÓ: CARTES DE PAISATGE

c) Cartes de paisatge

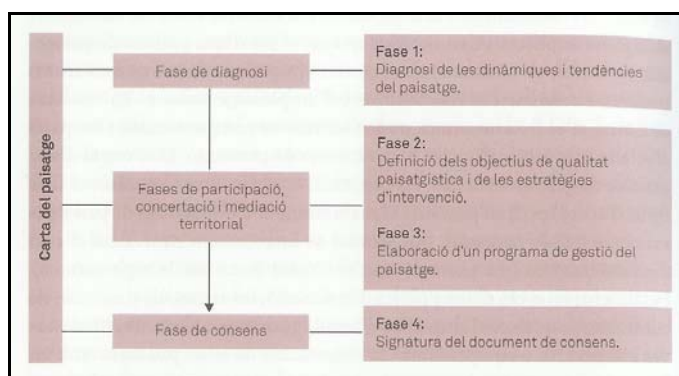
Les cartes de paisatge són iniciatives supralocals, normalment d'àmbit comarcal, dirigides a la protecció i promoció del paisatge. La Llei les defineix com "instruments de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats per acomplir actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge que tinguin per objectiu mantenir-ne els valors" (article 14.1 de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge).

En les cartes de paisatge l'objectiu màxim és arribar a una sèrie d'acords entre diferents agents implicats, tant privats com públics. Aquests acords poden ser molt diversos, des d'actuacions urbanístiques, compromisos a l'hora d'edificar, la manera d'intervenir en l'espai agrícola o forestal, etc. S'emmarquen en el context de la governança, entenent que la gestió no és una responsabilitat exclusiva de l'administració pública sinó que també cal implicar-hi diferents agents afectats. Per tant, les cartes de paisatge no són una simple declaració testimonial de principis, sinó que són un document de caràcter públic i de compromís a favor del paisatge. Per això, les parts signants es comprometen davant la societat a formar part d'un projecte col·lectiu, a treballar en conjunt per assolir els objectius proposats i a desenvolupar mesures i accions territorials, urbanístiques, agràries, turístiques, de desenvolupament local, a potenciar el patrimoni cultural i natural, etc. És a dir, la carta de paisatge és un *full de ruta* que ha de servir per posar un marc comú de referència per facilitar l'entesa i el consens entre els agents implicats en les transformacions i la gestió del paisatge d'una determinada comarca, regió, mancomunitat o conjunt de municipis.

L'impuls d'agents locals, econòmics i altres actors d'una zona en concret pot posar en marxa la redacció d'una carta de paisatge i arribar a uns acords de principis i mesures d'actuació per protegir i millorar el paisatge. Només amb la posterior signatura pública aquesta carta de paisatge entra en vigor.

Algunes iniciatives de cartes de paisatge ja existien abans de la Llei, però amb la seva entrada en vigor s'impulsen, ja que són mecanismes de gestió del paisatge, i a més, s'institucionalitzen. I és a partir de llavors que la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge del DPTOP comença a donar suport tècnic a la redacció de les cartes de paisatge. Segons la Llei, les cartes no poden contradir els catàlegs ja que són dins del marc normatiu dels catàlegs. El mateix passa a l'inrevés (articles 14.3 i 14.4 de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge). A més, el protocol *La carta de paisatge: un instrument col·lectiu i voluntari de compromís a favor del paisatge*, elaborat per la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge (DGAiP) de la Generalitat de Catalunya, estableix un conjunt de requisits per a la redacció i signatura de les cartes de paisatge. Aquests requisits s'emmarquen en les quatre grans fases d'elaboració d'una carta de paisatge, representades en la imatge següent:

Imatge 9. Fases d'elaboració d'una carta de paisatge

Font: Observatori del Paisatge

Fase 1. Diagnosi de les dinàmiques i tendències del paisatge. En la primera fase s'analitzen les dinàmiques paisatgístiques i els valors de paisatge, s'identifiquen els impactes i els riscos del paisatge a la zona de la carta i es detecten els reptes i les oportunitats. Per tant, es concreta una anàlisi DAFO de la zona de la carta.

Fase 2. Definició dels objectius de qualitat del paisatge i de les estratègies d'intervenció. Quan s'acaba la fase 1 s'inicien les fases de participació, en les quals l'equip de redacció exposa els resultats de la fase 1. D'aquesta manera es vol arribar al màxim consens en la definició dels objectius de qualitat del paisatge. A aquest consens s'hi arriba a través de la participació ciutadana, la concertació social i la mediació territorial mitjançant una comunicació en els dos sentits, des dels experts i científics cap a la població, i viceversa. Un cop consensuats els objectius de la carta, es presentaran les estratègies d'intervenció recordant que el CEP anuncia com a intervencions la protecció, gestió i ordenació del paisatge.

Fase 3. Elaboració d'un programa de gestió de paisatge. En aquesta fase es concreten les accions específiques que els agents han de fer per assolir els objectius de qualitat del paisatge definits en la carta i les estratègies d'intervenció. S'assignen, per tant, les responsabilitats i es redacten els continguts del programa de comunicació i la difusió dels continguts i dels compromisos.

Fase 4. Signatura del document de consens de la carta del paisatge. En la fase final es redacta un document de consens per tal de ser signat per la major part dels agents públics i privats implicats directament en la promoció de la carta de paisatge.

A Catalunya hi ha diverses cartes de paisatge en procés d'elaboració i unes quantes ja estan signades. La primera carta de paisatge aprovada a Catalunya va ser la de l'Alt Penedès (2004), seguida de la carta de paisatge del Berguedà (2007), la carta de paisatge de la Vall de Camprodon (Ripollès), la carta de paisatge de l'Alt Empordà i la carta de paisatge de la Vall de Tenes (Vallès Oriental), totes signades el 2009. A més es troben en procés de redacció les cartes de paisatge del Priorat i de la Conca de la Riera d'Argentona.

Des de l'aprovació el 2005 de la Llei de paisatge, el nombre de sol·licituds per a la redacció de cartes de paisatge a la DGAiP ha augmentat gairebé exponencialment. A mesura que es redacten més cartes de paisatge i es configuren com a instruments, cal començar a fer una reflexió metodològica sobre aquest instrument de concertació perquè esdevingui una eina útil per a la gestió de la dinàmica del paisatge.

Finalment, cal dir que el balanç del desplegament de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya és força positiu, tal com diu Joan Ganyet (Ganyet, 2009, pàg. 14). Fa cinc anys de l'aprovació de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge i la feina feta en aquests primers anys es pot resumir de la manera següent:

S'han començat a aplicar i desplegar els principals instruments previstos en la Llei: els catàlegs de paisatge i les cartes de paisatge ja són una realitat. Pel que fa als catàlegs, fins ara se n'han aprovat definitivament dos i inicialment un altre. Els quatre restants estan en un període avançat de l'elaboració i és previst que es finalitzin i s'aprovin tots a finals d'aquest 2010. Per altra banda, s'ha consolidat l'Observatori del Paisatge com a entitat que dona suport, assessora i moltes vegades actua com a mediador entre l'administració i el conjunt de la població. Catalunya ha esdevingut en aquests cinc anys un referent no només espanyol sinó també europeu en relació amb polítiques de paisatge, i això és degut al treball de la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques i l'Observatori del Paisatge. De totes maneres, cal ser prudent; s'ha fet una bona feina, però cal que continuï. L'èxit depèn de l'empenta de tots, tant de l'administració pública, com de les universitats, els col·lectius professionals i sobretot la societat civil. La feina més important ara, a part de continuar aplicant els instruments que preveu la Llei, és conscienciar, formar i educar la societat civil perquè hi hagi un canvi de mentalitat, i per tant, una nova cultura del territori.

En el pròxim apartat es presenten les diferents actuacions de concertació i sensibilització de la societat civil, així com les seves reaccions davant de transformacions territorials.

4.3.6. PAISATGE, TERRITORI I SOCIETAT CIVIL A CATALUNYA

El paisatge té un paper molt important en la formació i consolidació d'identitats territorials. En general, les persones se senten part del paisatge, raó important a tenir en compte quan es parla de sentit del lloc (Lowenthal, 2007). Per tant, parlar de paisatge no només és parlar d'una porció de la superfície terrestre que ha estat modificada i percebuda al llarg de dècades o segles per les societats que hi viuen, sinó que el paisatge també és ple d'experiències de la mateixa societat, espais que s'han convertit en llocs amb significat, que expressen sentiments, emocions i pensaments. El paisatge és una realitat física i també la representació cultural que li donem; la fisonomia externa i visible d'una determinada porció de la superfície terrestre i la

percepció individual i social que genera; un tangible geogràfic i la seva interpretació intangible. Si acceptem això, també hem d'acceptar el caràcter dinàmic dels paisatges. Els paisatges són dinàmics i es troben en contínua transformació i mutació (Nogué, 2007).

No hi ha dubte que en les últimes dues dècades, i en un període molt curt, hem modificat el territori com mai abans hem sigut capaços de fer, això no ha comportat una millora del paisatge sinó tot al contrari, ha comportat el seu empobriment. Durant aquest període, la dispersió del territori construït ha provocat una fragmentació territorial amb conseqüències ambientals i paisatgístiques preocupants, empitjorades per l'abandonament de l'activitat agrària. El creixement urbanístic desorganitzat, desordenat i deslligat dels assentaments urbans ha destruït la lògica territorial en molts llocs. La sensació de caos i desconcert són els factors dominants en aquests nous territoris sense discurs i sense un paisatge amb originalitat (Nogué, 2008). Si la transformació del paisatge és tan intensa i tan ràpida, es produeixen dos efectes: el risc de destrucció del paisatge és molt alt i es perden aquells trets que li donen personalitat i continuïtat històrica. És llavors quan assistim a la “destrucció” del paisatge.

La conflictivitat territorial és reflex, moltes vegades, de la por de perdre el sentit del lloc, i precisament per això el paisatge actua com a catalitzador. A causa de la pèrdua de la idiosincràsia territorial per processos no consensuats i gairebé sempre mal explicats, la societat civil reacciona d'una manera cada vegada més indignada, i genera un estat d'opinió. En resum, la societat civil es converteix en un instrument de diàleg i constitueix el mitjà a través del qual un col·lectiu de ciutadans s'uneix per aconseguir un objectiu comú, fora dels paràmetres establerts per l'administració.

La preocupació creixent pel paisatge i pel territori a Catalunya ha generat una gran quantitat de moviments socials que reaccionen de manera negativa a les intenses i violentes transformacions dels seus paisatges. Aquests moviments s'estructuren en forma de plataformes, és a dir, en “grups d'interès, d'estructura organitzada, formalitzada i estable, on el predomini dels interessos sectorials es troba estrictament vinculat als membres del grup, i amb una orientació cap a la pressió política” (Alfama, 2007, pàg. 56).

Els orígens d'aquest fenomen se situen a finals de la dècada dels setanta i a principis dels vuitanta, quan es comença a notar un increment de la sensibilitat de la població cap als creixents impactes ambientals, ecològics i socials que provoca el sistema de producció i consum. És en aquest moment quan es donen els primers conflictes territorials, i en conseqüència el sorgiment de les primeres plataformes en defensa del territori, lligat a la creixent crisi de confiança de la població cap a l'administració pública. Les plataformes d'aquesta primera etapa tenen en general un caràcter més aviat ecologista i es concentren en àrees periurbanes (Alió i Jori Garcia, 2009, pàg. 433).

Vint anys després, a finals dels anys noranta i principis del 2000, assistim a un canvi de perfil, de contingut i, fins i tot, d'estratègia. Les mobilitzacions s'estenen a tot el territori català en bona mesura com a reacció als efectes negatius de la dispersió urbana visibles en el paisatge (Wylie, 2006). Segons dades de les dues associacions de plataformes de Catalunya (la Unió de Plataformes de Catalunya i la Federació d'Ecologistes de Catalunya), la majoria de les plataformes existents avui dia es van fundar a partir de l'any 2000, precisament el mateix any en què es firma el CEP, al qual Catalunya es va adherir immediatament.

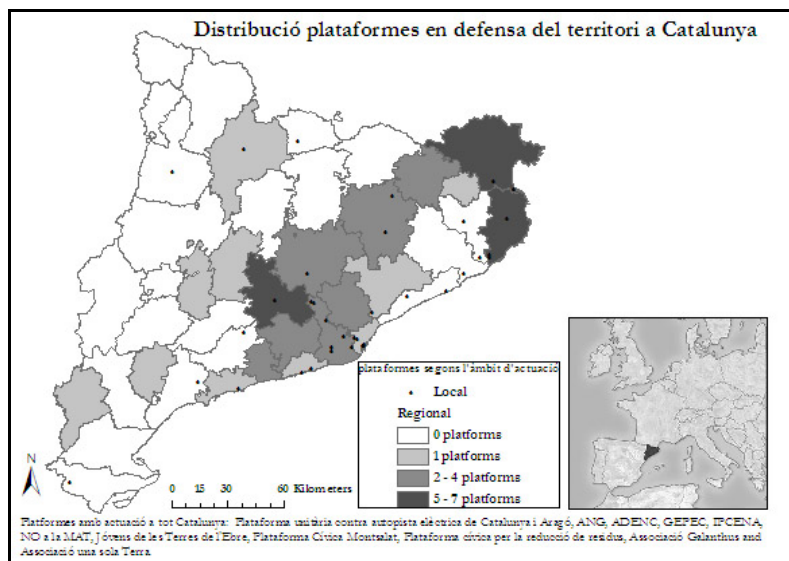
Quasi totes aquestes plataformes s'associen a causa d'un conflicte territorial concret; no obstant això, amb el pas del temps integren altres conflictes territorials entre els seus objectius, fet que moltes vegades obliga a combinar diferents escales de treball i d'actuació simultània. Un exemple és el cas de l'entitat IADEN (Institució Alt-empordanesa per a la Defensa i l'Estudi de la Natura), una de les plataformes més antigues de Catalunya. Fundada el 1980 com a entitat estrictament ecològica, va desenvolupar amb el pas dels anys noves activitats, fins a generar, el 2002, una plataforma en defensa de la identitat paisatgística de les dues comarques de l'Empordà: Salvem l'Empordà. Una cosa semblant va passar amb la plataforma del Jovent de les Terres de l'Ebre. Fundada el 2001 com a reacció al Pla Hidrològic Nacional i el consegüent transvasament de les aigües de l'Ebre cap a altres regions espanyoles per reconvertir moltes hectàrees de secà en regadiu i per a projectes d'urbanització de la costa mediterrània. Avui dia, després de guanyar la batalla, aquesta plataforma centra els seus esforços en altres problemàtiques de la regió, com ara la massificació de parc eòlics o de centrals nuclears.

Si els objectius d'actuació de les plataformes s'amplien també ho fa, inevitablement, l'àmbit d'aplicació. Un exemple és la plataforma No a la MAT, en contra de la línia de molt alta tensió que vol interconnectar Espanya amb França a través dels Pirineus orientals mitjançant una xarxa de doble circuit de 400.000 volts. Si bé el seu origen és el 2004 en una de les comarques més afectades pel tram de la línia (l'Alt Empordà), ràpidament el seu àmbit d'actuació va cobrir quatre comarques més.

La proliferació de les plataformes en defensa del territori, en un espai relativament petit com Catalunya (vegeu la imatge 10), mostra la riquesa de la societat civil catalana. Fa dos anys, es va fundar una espècie de "confederació" de plataformes (Unió de Plataformes) per fer front comú a problemàtiques ambientals i territorials comunes a Catalunya, encara que no hagi tingut gaire èxit. Sigui com sigui, la proliferació de les plataformes en defensa del territori és un fenomen molt interessant, que, a més, es dona en un moment en què la participació ciutadana en les estructures polítiques és molt baixa, i que va més enllà de l'explosió ecològica i minoritària dels anys vuitanta, ja que ara agrupa col·lectius de persones de totes les franges socials i de múltiples procedències.

A causa del risc de pèrdua irreversible del sentit del lloc i de la pròpia identitat local, com a resultat de processos no consensuats i gairebé sempre mal explicats per l'administració, la societat civil reacciona de manera cada vegada més indignada i organitzada, reclamant una nova cultura del territori. La progressiva conscienciació ambiental, l'extensió galopant de la ciutat dispersa, l'extraordinari avanç del sector de la construcció, la implantació en el territori d'estructures de tot tipus, algunes d'antipàtiques i molestes als ulls dels ciutadans, són els factors que han fet que el paisatge hagi entrat de ple en el debat territorial i que hagi augmentat el nombre de plataformes en defensa del territori de manera exponencial.

Imatge 10. Distribució de les plataformes en defensa del territori a Catalunya

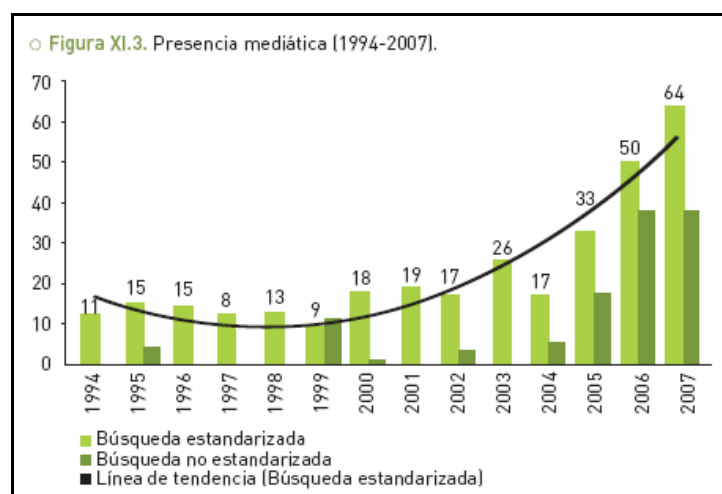
Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Unió de Plataformes de Catalunya i de l'Associació d'Ecologistes de Catalunya

La veritat és que la proliferació d'aquest tipus de conflictivitat obeeix a una sèrie de factors comuns. En primer lloc, i com s'ha comentat més amunt, la creixent importància del lloc i de les identitats territorials en un context de globalització ha suposat una tensió entre el que és local i el que és global que no sempre es resol de manera satisfactòria. I en segon lloc, una crisi de confiança en les institucions i en els sistemes de representació política convencionals, en no trobar-hi la resposta desitjada.

Les plataformes en defensa del territori són un tipus de reacció que sorgeix davant de les transformacions territorials que es donen. Aquestes, però, són només una manera de reaccionar. Hi ha altres actuacions, no tan radicals, com són les actuacions de concertació i sensibilització, que ajuden a fer que la societat prengui consciència del paisatge i s'involucri en la seva protecció i conservació. Aquestes actuacions són molt diverses i sorgeixen des de tots els àmbits, tant públics com privats.

Una de les actuacions més directes que es poden observar en els últims anys és l'augment considerable dels temes de paisatge en els mitjans de comunicació. Tot i que de moment no existeix un estudi concret sobre aquest augment en l'àmbit català, sí que a escala estatal, en una anàlisi hemerogràfic recent de notícies i reportatges (OSE, 2009), es constata un augment gairebé exponencial de la presència de la temàtica del paisatge. Això és degut principalment a l'aparició de revistes i diaris, sobretot digitals, especialitzats en temes de medi ambient, ordenació del territori i paisatge, com ara la *Revista de Sostenibilitat* de la Diputació de Barcelona.

Imatge 11. Presència mediàtica del paisatge

Font: OSE, 2009

Aquest estudi s'ha basat en la recerca de diferents arxius digitals de diaris, com ara *El País*, l'arxiu físic d'articles de premsa del Centro de Estudios Paisaje y Territorio i l'arxiu digital de l'Observatori del Paisatge, en funcionament des del 2005.

Un altre indicatiu de l'increment dels temes de paisatge en els mitjans de comunicació són diferents programes que centren la seva temàtica al voltant del medi ambient i en els quals cada vegada més també apareixen temes de paisatge. En són exemples els programes *El medi ambient* i *Espai Terra*, tots dos a Televisió de Catalunya. El primer és un programa d'educació que s'emet des del 1992, encaminat a conscienciar l'espectador sobre la importància de la conservació del medi ambient. El segon és un espai que ofereix una mirada original sobre Catalunya i els seus ciutadans centrat en la divulgació i informació sobre el territori, la natura, la meteorologia i el medi ambient. Destaca, però, el programa *El paisatge favorit de Catalunya* (www.tv3.cat/elpaisatge/programa.htm), que es va emetre l'any 2009 a Televisió de Catalunya, i que situa en un primer pla el paisatge de casa nostra. En aquesta sèrie documental, vint-i-quatre personalitats de Catalunya (entre elles, Jordi Pujol, Pasqual Maragall, Antoni Bassas, Josep Cuní o Carme Ruscalleda) presenten el seu racó de Catalunya preferit. En cada capítol es presenten tres paisatges i és l'espectador el que, a través de missatges de text, pot escollir el paisatge que li agrada més.

La tria d'aquests vint-i-quatre paisatges inicials del programa *El paisatge favorit de Catalunya* és resultat d'una selecció acurada amb l'assessorament de l'Observatori del Paisatge, que va elaborar una llista dels paisatges principals, i a continuació es va fer la cerca de personatges prou coneguts que tinguessin alguna relació (identitària, emocional...) amb algun dels paisatges i que els poguessin presentar. Una altra vegada és l'Observatori del Paisatge el que se situa capdavanter en la comunicació i conscienciació de la societat.

A part de disposar d'una web multilingüe (la pàgina web està disponible en català, castellà, anglès i francès), l'Observatori és un punt de referència, sobretot virtual, en la recerca d'informació sobre el paisatge. Una altra activitat de l'Observatori del Paisatge per fomentar la comunicació en matèria de paisatge és la presentació de tres butlletins electrònics:

- *Agenda del paisatge*, un butlletí mensual que ofereix informació sobre congressos, seminaris, jornades... i que posa l'accent a Catalunya, però també a tot el món.
- *Paisatge*, butlletí bimestral que conté informació sobre paisatge en l'àmbit català, espanyol i internacional. A més, conté informació sobre notícies relacionades amb l'Observatori del Paisatge i el paisatge, novetats en paisatge (sobretot, nous documents i normatives), referències bibliogràfiques, articles de premsa i agenda d'activitats (seminaris, conferències, jornades...).
- *Dietari de paisatge*, recull electrònic setmanal sobre notícies relacionades amb el paisatge que apareixen en els mitjans de comunicació escrits. Es posa l'accent en el cas català, però també en l'espanyol i l'internacional.

A més a més, l'Observatori del Paisatge ha iniciat dues col·leccions de llibres per incrementar encara més la difusió i sensibilització. La primera d'aquestes dues col·leccions es diu "Plecs de Paisatge", i té dues sèries temàtiques: "Reflexions" i "Eines".

La sèrie "Reflexions" és un recull d'articles de jornades i conferències que tracten una temàtica o problemàtica concreta del paisatge. El 2008 es va publicar el llibre *Paisatge i salut*.

La segona sèrie temàtica, "Eines", és un recull de normatives, instruments i metodologies per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge i disposa actualment de dues publicacions:

- *Indicadors de paisatge. Reptes i perspectives*, 2009
- *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*, 2009

La segona col·lecció és "Documents", una col·lecció de textos, de petit format, que tracten una temàtica de paisatge de curta extensió. S'acaba de publicar el llibre *Paisatge i participació ciutadana* (abril 2010).

Ahora, l'Observatori del Paisatge ha creat també el seu propi centre de documentació, que disposa avui de més de dos mil arxius.

Un altre objectiu i repte que s'estableix en la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge és l'educació en matèria de paisatge. Un primer pas es va materialitzar amb el projecte "Ciutat, territori i paisatge" (www.catpaisatge.net/educacio/). Aquest projecte, destinat a alumnes dels centres d'educació secundària obligatòria de Catalunya, es va aplicar amb caràcter experimental durant el curs 2007-2008. A través d'una web educativa i materials didàctics es pretén fomentar una cultura del territori i sensibilitzar els estudiants en el paisatge. El projecte el promou el DPTOP, el Departament d'Educació i l'Observatori del Paisatge, i s'ha començat a implementar oficialment el gener del 2009. És un projecte pioner tant pel que fa als materials didàctics que s'apliquen com a la manera d'educar i "ha merescut l'atenció de tota la comunitat educativa catalana i del Consell d'Europa" (Ganyet, 2009, pàg. 26).

Cal destacar que s'està treballant en la difusió i sensibilització de la població arreu de Catalunya. Hi ha un creixent compromís de l'administració amb el paisatge però la societat civil encara no té prou consciència de la importància del paisatge, sobretot de la importància de la seva preservació i conservació ja que el paisatge és un valor intrínsecament lligat a la identitat i qualitat del benestar de la societat.

La meua opinió és que les coses són ja bastant complicades i que per assumir i gestionar aquests conflictes (sobretot referits a les plataformes en defensa del territori) cal aplicar una nova cultura del territori respectuosa, funcional, eficient i socialment solidària. Amb "socialment solidària" em refereixo al fet que l'administració pública ha d'incorporar la participació ciutadana en totes les seves polítiques públiques. Un primer pas i exemple són els catàlegs de paisatge i les cartes de paisatge, explicades en aquest mateix capítol. Però també cal que la mateixa administració eduqui i informi la societat civil.

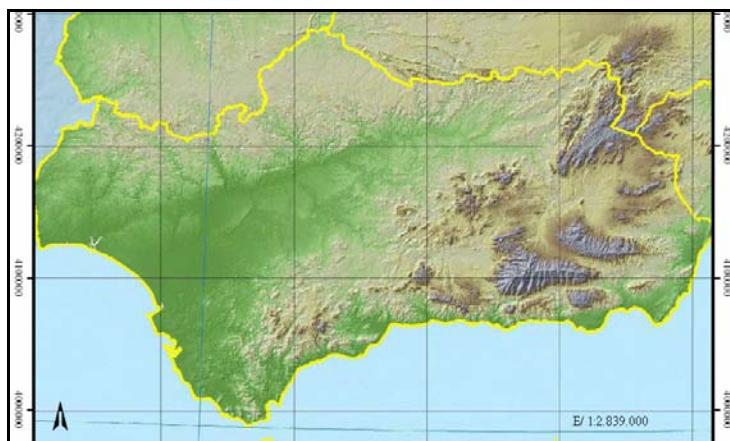
Per altra banda, hi ha el consens que els processos de participació ciutadana són molt importants a l'hora de definir les actuacions que es volen fer en el paisatge. Perquè aquests processos ens proporcionen l'opinió de la societat, que cada vegada es troba més implicada en les qüestions territorials i paisatgístiques. Perquè, per la societat, parlar de paisatge no només és parlar d'una porció de la superfície terrestre que ha estat modificada i percebuda al llarg de dècades o segles per les societats que hi viuen, sinó que el paisatge també és ple d'experiències viscudes per la col·lectivitat, i per tant aquesta li assigna un valor. Els espais s'han convertit en llocs amb significat, que expressen sentiments, emocions i pensaments. A més, el paisatge és un símbol identitari, i això fa que sigui tan important tenir en compte l'opinió de la societat, perquè aquest factor és clau per a la definició d'una bona política de paisatge, i de retruc, una nova cultura del territori.

4.4. ANDALUSIA

4.4.1. ANTECEDENTS

Andalusia és, en aquests moments, un territori especialment actiu en temes de paisatge. El paisatge ha estat present en moltes activitats socials, artístiques, intel·lectuals i en instruments legislatius de planificació i gestió del paisatge. Per altra banda, l'aportació de poetes i pintors andalusos a la cultura paisatgística espanyola i europea ha estat molt rellevant i molt difosa, com també les aportacions científiques, sobretot la recerca i el treball des de les seves universitats. A més, la comunitat d'Andalusia té una gran diversitat paisatgística, tot i que, si bé en les últimes dècades el paisatge dels llocs més ben valorats ha millorat, els problemes es continuen centrant en el dels llocs habituals i comuns.

Imatge 12. Comunitat Autònoma d'Andalusia

Font: IGN

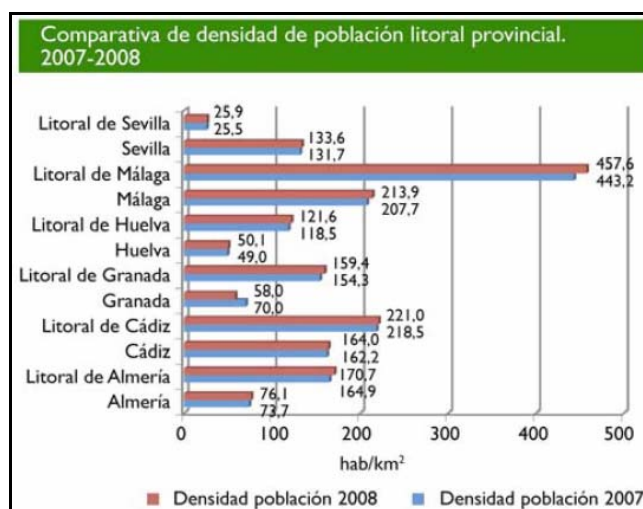
Un dels llocs on s'observa més degradació, i fins i tot destrucció, del paisatge és al litoral. En l'últim informe sobre medi ambient d'Andalusia, això queda demostrat en xifres. L'any 2008, un 40,3% de la població andalusa vivia al litoral, amb un increment anual aproximat del 2,62%. Si bé es constata una davallada de l'increment,⁸ la densitat augmenta i s'obté una densitat mitjana el 2008 de 397,39 hab./km². Això comporta conseqüències notables, sobretot pel que fa al desequilibri entre la urbanització de l'interior i la urbanització del litoral de les províncies andaluses. En totes les províncies s'observa un augment de la densitat de població i dels desequilibris en la població de l'interior i del litoral, però és a la província de Màlaga on aquests efectes són més notoris (densitat mitjana: 450 hab./km²), tal com s'observa en la imatge següent.

---

⁸ Si es comparen les dades del 2008 amb les del 1991, l'increment de la població que viu al litoral representa un 31,68%, segons dades de la Conselleria de Medi Ambient de la Junta d'Andalusia.

Imatge 13. Comparació de densitats de població litoral-interior per províncies

Font: Conselleria de Medi Ambient de la Junta d'Andalusia

El conjunt de la conca mediterrània, i en concret la costa andalusa, ha experimentat un creixement molt significatiu en els últims cinquanta anys. Però la gènesi d'aquest creixement té realitats socioeconòmiques ben diferents que generen tensions mediambientals diferents. Així, en el cas de la costa sud-oriental, el creixement és degut a una intensificació de l'agricultura d'hivernacles, mentre que a la Costa del Sol està propiciat per l'evolució del sector del turisme i, de retruc, l'augment del nombre de residències.

Aquest creixement desmesurat, sobretot a la Costa del Sol, posa en evidència les transformacions importants del paisatge. Durant l'última meitat del segle XX, l'evolució del turisme i les segones residències suposa un augment de la superfície urbanitzada mai vist (vegeu la imatge 14). En diversos informes de la Conselleria de Medi Ambient de la Junta d'Andalusia, que estudien diferents períodes, queda constatat que durant el període 1956-1991 s'observa un augment dels paisatges agrícoles i dels paisatges urbans, mentre que els paisatges naturals disminueixen. Tot al contrari passa en el període 1991-2005. En aquests anys, la superfície dels paisatges agrícoles disminueix, però els paisatges naturals augmenten i els paisatges urbans continuen augmentant a un ritme molt ràpid. Per tant, la superfície que ocupen els paisatges agrícoles disminueix a causa de l'abandonament agrícola, i es reconverteixen molts d'aquests paisatges en paisatges naturals. Però els problemes continuen; l'augment anual de la zona urbana al litoral andalús és molt significatiu i cal establir un nou model de gestió del litoral que estabilitzi aquest procés de destrucció de paisatge. Els desastres urbanístics a la Costa del Sol són un clar indicatiu que alguna cosa està anant molt malament.

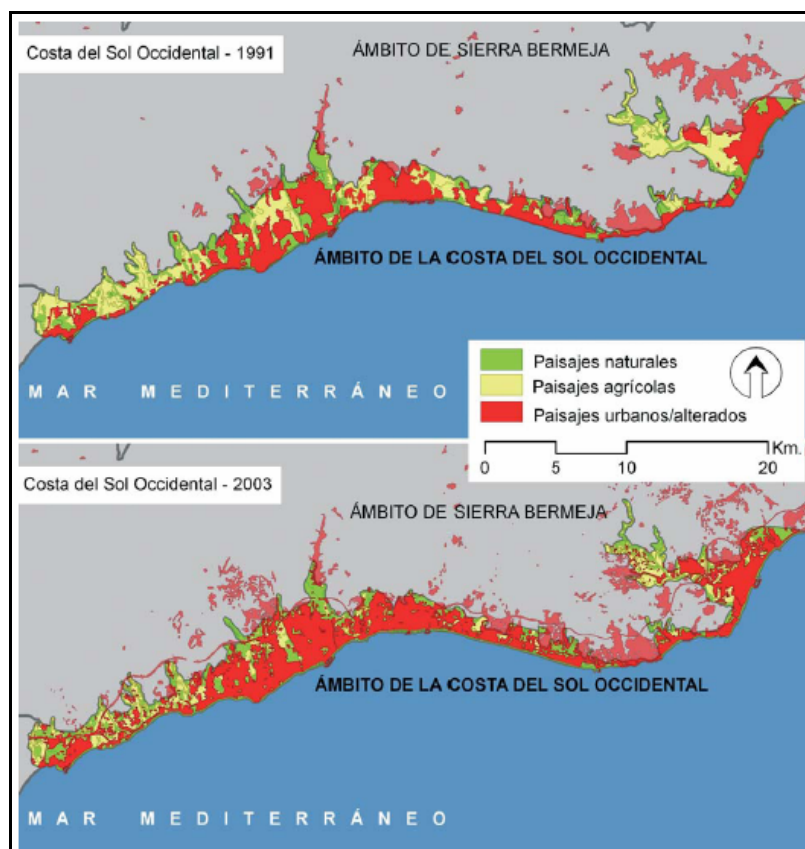
La successiva conscienciació ambiental, que directament afecta també l'augment de la conscienciació paisatgística, fa que es posin en marxa moltes iniciatives per lluitar contra la destrucció del litoral i aconseguir la protecció, gestió i ordenació correcta d'aquest paisatge: una de les més ambiciosos és l'Estratègia Andalusia del Paisatge.

Són aquests exemples, els paisatges del litoral, els paisatges en els límits urbans, al llarg de les carreteres, on s'observa una degradació paisatgística més accentuada.

Per aquestes raons i al ser una de les comunitats autònomes que des de bon principi es van adherir de forma testimonial al CEP, és interessant estudiar a fons quina és la seva realitat política i administrativa per arribar a conèixer si aquesta comunitat aplica o no el conveni.

En l'actualitat aquesta comunitat no té una llei específica dedicada al paisatge i ha optat per una altre manera per encabir el paisatge en el planejament. En aquests apartat es farà un repàs dels antecedents de la seva política de paisatge i es presenta el seu marc institucional. A continuació es descriu el marc legal on s'ha optat inserir el paisatge en l'ordenació del territori, desenvolupant una Estratègia de Paisatge que es perfila com el marc escollit per implementar el paisatge en el planejament seguint els principis del CEP. Amb l'estratègia s'adoptarà, per tant, una normativa transversal que regularà tots els paisatges relatius a la protecció, gestió i ordenació del paisatge. Finalment es presenten les iniciatives polítiques de paisatge a Andalusia per aplicar els principis del CEP.

Imatge 14. Evolució de la urbanització a la Costa del Sol occidental (1991-2003)

Font: Conselleria de Medi Ambient de la Junta d'Andalusia

El paisatge i els valors del paisatge d'Andalusia han estat previstos en diverses normes jurídiques des de la creació de la mateixa comunitat autònoma. L'Estatut d'Autonomia aprovat el 1981 destaca en l'article 12.3, "d'objectius bàsics", la necessitat de protegir el paisatge. En la

reforma de l'Estatut el 2007, el paisatge va cobrar més importància (ara es menciona en els articles 28, 33, 37 i 125). A més, s'especifica el dret de cada ciutadà a gaudir d'un medi ambient i d'un paisatge saludables i de qualitat, protegits pels poders públics.

Existeix una certa tradició acadèmica en la dedicació política al paisatge des de fa bastants anys. S'està treballant i fent recerca en paisatge, i és per això que Andalusia juntament amb Catalunya van ser pioneres a l'hora d'adherir-se testimonialment al Conveni Europeu del Paisatge. A més, a escala internacional, Andalusia des de fa anys col·labora en diferents projectes de caire ambiental i paisatgístic. En la dècada dels noranta, destaca la col·laboració amb la regió francesa del Llenguadoc-Rosselló i determinades regions italianes en qüestions relacionades amb matèria de paisatge. Com a resultat d'aquesta col·laboració, l'any 1993 les regions d'Andalusia, el Llenguadoc-Rosselló i la Toscana van elaborar i signar la Carta del paisatge mediterrani (també coneguda com Carta de Sevilla). Aquesta carta és un antecedent immediat i directe del Conveni Europeu del Paisatge perquè introdueix una nova manera d'entendre el paisatge, estableix una connexió preferent amb les polítiques d'incidència en el paisatge (l'ordenació del territori, el medi ambient, l'agricultura...), per primera vegada defineix objectius de qualitat paisatgística i incentiva l'educació i sensibilització de la població com a factor primordial en qualsevol actuació en matèria de paisatge.

La Carta de Sevilla va ser adoptada en la 3a Conferència Permanent dels Poders Locals i Regionals d'Europa del Consell d'Europa a Taormina (Itàlia), l'abril de 1993. Aquest organisme es va comprometre, mitjançant la Resolució 256/1994, a elaborar "una convenció sobre la gestió i protecció del paisatge natural i cultural de tot Europa", tenint com a base la Carta de Sevilla. Des de llavors, el paisatge a Andalusia ha format part de diferents programes i iniciatives comunitàries (LEADER, PRODER, INTERREG), s'han declarat dos paisatges protegits (Río Tinto i el corredor del Guadiana) i el 2005 es va elaborar el mapa dels paisatges d'Andalusia (explicació detallada en l'apartat 4.4.4) (Paül i Queralt, 2009).

Diferents lleis andaluses han inclòs el paisatge en les seves normatives a causa de la manca d'una llei pròpia sobre el paisatge. És el cas del Pla d'ordenació territorial d'Andalusia (POTA), aprovat mitjançant el Decret 206/2006, del 28 de novembre, que conté els objectius i mesures encaminades a l'ordenació i al foment del paisatge. A més, el mateix pla coordina un programa d'actuació per a la protecció i millora dels paisatges rurals, la recuperació paisatgística i la creació d'una xarxa de miradors andalusos (Paül i Queralt, 2009).

En un àmbit espacial més reduït, de subregions, existeixen diversos plans d'ordenació territorial que contenen mesures específiques orientades a l'ordenació, gestió i conservació del paisatge d'acord amb la Llei 1/1994, d'11 de gener, d'ordenació del territori d'Andalusia (LOTA), la qual especifica expressament que els plans d'ordenació del territori han d'indicar les zones en què s'ha de produir la protecció i millora del paisatge.

Fins a l'agost de 2009 s'han aprovat onze plans subregionals; dos estan en tramitació, i cinc més, en fase de redacció. El primer es va aprovar pel Decret 244/1999, de 27 de setembre, de l'aglomeració urbana de Granada, i ja contenia especificacions en matèria de paisatge. Però són els plans de nova generació, com ara el Pla d'ordenació del territori de l'aglomeració de Màlaga, aprovat pel Decret 308/2009, els que prenen el paisatge com a criteri bàsic de l'ordenació del territori i, per tant, és present en totes les fases d'elaboració (Paül i Queralt, 2009).

Des de la constitució de la comunitat autònoma d'Andalusia el 1982, la Junta d'Andalusia ha tingut en compte el paisatge en diferents polítiques sectorials (urbanisme, medi ambient, ordenació del territori, infraestructures, turisme, patrimoni, agricultura o desenvolupament rural). Però és des de l'ordenació del territori que aborda una perspectiva integrada i més completa de les qüestions relacionades amb la protecció, gestió i ordenació del paisatge. Els vincles entre ordenació del territori i paisatge són molt estrets, perquè el paisatge és un component del territori i un recurs per a la seva ordenació. A més, l'ordenació del territori vetlla per les activitats humanes que tenen repercussió directa sobre els usos del sòl i el desenvolupament del territori. És per això que les actuacions en matèria de paisatge es porten a terme des de l'ordenació del territori i és aquest ens l'encarregat de vetllar pel correcte funcionament de les actuacions que es fan en el paisatge.

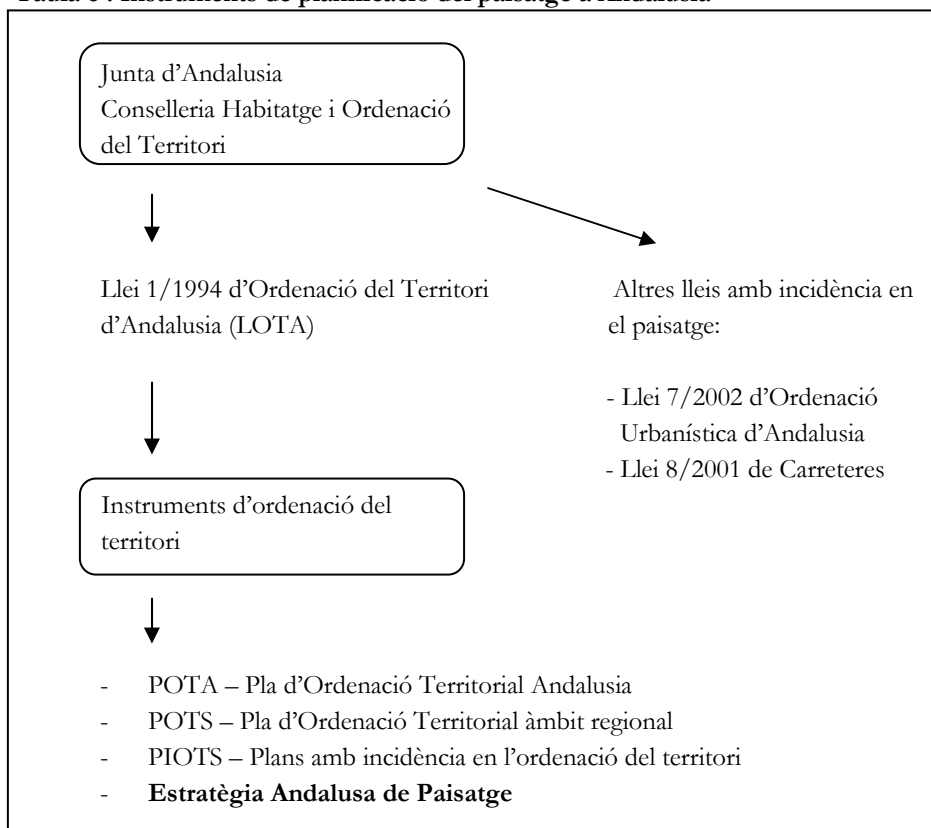
L'Estatut d'Autonomia d'Andalusia indica que les competències en matèria d'ordenació del territori depenen de la Junta d'Andalusia. Aquestes competències es desenvolupen a través de la Secretaria General de Planificació i Desenvolupament Territorial, que depèn de la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori i té les funcions següents:

- la definició i programació general en matèria d'ordenació del territori, del litoral i del paisatge;
- l'elaboració i tramitació dels plans d'ordenació del territori i altres instruments de la política territorial;
- el seguiment dels plans d'ordenació del territori i l'impuls i coordinació del seu desenvolupament i execució;
- la realització de plans, programes i actuacions previstos en els plans d'ordenació del territori i el desenvolupament de la política d'espais públics metropolitans o supramunicipals;
- la coordinació de plans, programes i actuacions urbanístiques d'interès regional o d'especial rellevància territorial;
- la promoció de l'ordenació del territori amb altres polítiques sectorials de l'administració pública;
- l'elaboració d'informes en matèria d'ordenació del territori i la seva coordinació;
- l'elaboració de normatives, estudis i activitats d'investigació en matèria d'ordenació del territori, del litoral i del paisatge;

- el suport tècnic a l'Observatori Territorial d'Andalusia i el desenvolupament i gestió del Sistema d'Informació Territorial d'Andalusia;
- l'impuls, l'elaboració i el seguiment estratègic, segons les competències, especialment les relacionades amb el paisatge, de la sostenibilitat urbana i la gestió integrada de les àrees litorals;
- a través de la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori, la participació activa en xarxes de cooperació entre regions europees en l'àmbit de l'ordenació del territori i del paisatge. Aquestes xarxes són: la xarxa METREX (xarxa de regions i àrees metropolitanes europees) i la RECEP (xarxa d'autoritats regionals i locals per la implementació del CEP).

Andalusia no disposa d'una llei de paisatge i sembla que de moment tampoc està entre les seves prioritats. Andalusia ha optat per aplicar les bases del CEP d'una altra manera. A través dels instruments existents en matèria d'ordenació de territori, introdueix les actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge. La manca d'una llei de paisatge a la qual s'haurien de sotmetre les polítiques sectorials que afecten el paisatge ha comportat buscar un altre sistema per inserir aquestes actuacions. Aquesta altra via és a través de la integració directa de les actuacions en les mateixes polítiques sectorials, el que a Alemanya es coneix com *Primärintegration* (integració primària), en què els diferents instruments de planificació paisatgística s'elaboren directament com a part integral dels plans territorials i urbanístics. A Catalunya i a la Comunitat Valenciana, aquest procés és diferent. Primer de tot, s'elaboren els diferents instruments de planificació paisatgística com a documents propis, i en segon lloc, es realitza la inserció i integració parcial o completa dels seus continguts en els respectius planejaments territorials i urbanístics. Per entendre el perquè d'aquesta posició, potser seria bo conèixer la política territorial andalusa amb una mica més de detall.

Taula 6 . Instruments de planificació del paisatge a Andalusia

Font: elaboració a partir de la Conselleria Habitatge i Ordenació del Territori d'Andalusia

4.4.2. MARC INSTITUCIONAL

La política territorial d'Andalusia es fonamenta en la promoció d'un desenvolupament econòmic i social del país compatible amb l'equilibri territorial, els principis de sostenibilitat i la millora de la qualitat dels paisatges. Per tant, es pot dir que la política impulsada per la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori i, en concret, la Secretaria General de Planificació i Desenvolupament Territorial es fonamenta en els pilars següents:

- Reconèixer les potencialitats i la diversitat paisatgística d'Andalusia.
- Evitar el deteriorament dels valors paisatgístics iniciats en els últims anys i de la qualitat de vida dels ciutadans.
- Fomentar el caràcter integrat de les activitats en el territori, perquè el paisatge esdevingui un element clau del desenvolupament.
- Actuar de manera exemplificativa; actuacions principalment en llocs degradats que tenen algunes mancances com ara les àrees periurbanes, per tal de millorar la protecció del paisatge.
- Enfortir la normativa respecte a l'avaluació de l'impacte paisatgístic.

- Formar en el canvi dels valors de la societat.

El marc institucional es fonamenta en la Llei 1/1994, d'ordenació del territori d'Andalusia (LOTA), d'11 de gener, aprovada pel Decret 83/1995. L'articulació interna i externa d'Andalusia, la distribució geogràfica de les activitats i usos del sòl, conjuntament amb el desenvolupament econòmic, la protecció de la natura i del patrimoni històric, són els pilars d'aquesta llei. Tot això amb el propòsit d'aconseguir plena cohesió i integració territorial d'Andalusia, la millora de les condicions de benestar i de qualitat de vida, mitjançant el desenvolupament equilibrat i sostenible.

La Llei d'ordenació del territori d'Andalusia és la base per a les lleis d'ordenació territorial subregionals i locals, i al mateix temps es fonamenta en la llei d'ordenació del territori estatal i europea. El contingut de la LOTa està format per cinc capítols més les disposicions generals i addicionals. En les disposicions generals es diu que la Junta d'Andalusia és la responsable de vetllar per l'ordenació del territori i s'estableixen els instruments d'ordenació del territori següents:⁹

- Pla d'ordenació territorial d'Andalusia (POTA)
- Plans d'ordenació territorial d'àmbit subregional (POTS)
- Plans amb incidència en l'ordenació del territori (PIOTS)

La característica principal d'aquests plans és la seva configuració flexible, adaptats a les escales d'anàlisi, on la singularitat ve donada per les particularitats del territori objecte d'estudi. La funció principal és establir els elements bàsics per a l'organització i estructuració del territori en relació amb:

- el sistema de ciutats i estructuració d'assentaments;
- el sistema d'articulació territorial (xarxa de transport, espais lliures, equipaments i infraestructures...);
- l'ordenació bàsica dels usos del sòl;
- el sistema de protecció i prevenció de riscos en el territori, que serveix de marc de referència territorial per al desenvolupament de plans, programes i actuacions.

Des de l'entrada en vigor de la Llei 1/1994, la Junta d'Andalusia ha dut a terme una intensa tasca amb un balanç positiu:

- l'aprovació del POTA pel Decret 206/2006;

---

⁹ En aquest apartat es presenten els tres instruments d'ordenació del territori principals. S'ha optat per descriure el quart instrument, l'Estratègia Andalusia del Paisatge, en un apartat a part, ja que és l'instrument per excel·lència en matèria de paisatge a Andalusia.

- POTS que descriuen les principals àrees urbanes d'Andalusia, incloent-hi els nou centres (regions) i el litoral andalús.

En el capítol 1 de la LOTA es descriu el primer instrument d'ordenació del territori, el Pla d'ordenació territorial d'Andalusia (POTA), que estableix els elements bàsics per a l'organització i l'estructuració del territori d'Andalusia i és el marc de referència per a la resta de plans regulats per la Llei. El contingut s'estructura en:

- un diagnòstic DAFO;
- l'esquema d'articulació territorial format pel sistema de carreteres, ciutats i àrees d'influència;
- els criteris territorials bàsics per a la delimitació de les àrees de planificació territorial, ambiental, econòmica i sectorial;
- les determinacions dels plans d'ordenació territorial subregionals i dels plans amb incidència territorial;
- la previsió del desenvolupament, el seguiment i l'execució dels plans i l'estimació econòmica.

Aprovat pel Decret 206/2006, de 28 de novembre, marca un inici important del treball conjunt dels diferents governs andalusos per consolidar a Andalusia l'ordenació del territori com a funció pública. El POTA estableix els objectius generals d'orientació per a la redacció, la composició i les funcions de la comissió de redacció, el procediment i els terminis. A més, ha de ser capaç de donar resposta a les noves exigències de la política territorial, cada vegada més àmplies i complexes, i integrar-les cada cop amb més perspectives ecològiques, ambientals, paisatgístiques i econòmiques. Els resultats dels canvis estructurals del territori que s'han donat en els últims anys han comportat una destrucció i un consum dels recursos naturals com mai abans hem vist. Per això, el POTA intenta donar resposta als problemes territorials a partir d'una proposta de futur encaminada a una millora de l'articulació de l'espai andalús i l'activació de les potencialitats de desenvolupament de totes i cadascuna de les parts que configuren el territori.

El POTA es configura com l'instrument de referència pel que fa a l'organització i estructuració del territori i intenta consolidar l'ordenació del territori com a funció pública a Andalusia. És, a més, el resultat d'una àmplia participació pública (aquesta s'ha d'incloure en totes les fases d'elaboració), i per tant, té consens democràtic per part de la població, vol esdevenir a llarg termini l'instrument de referència i d'orientació de les planificacions i les polítiques públiques. Per tant, establirà un model territorial a Andalusia i un conjunt d'estratègies de desenvolupament territorial, com són els sistemes de ciutats, el sistema d'articulació regional (xarxa de carreteres, telecomunicacions...), el sistema regional de protecció del territori, el reforçament de la dimensió i del protagonisme de la regió euromediterrània o la integració interna i externa, per tant a escala nacional i europea. Per això, el gran objectiu del POTA és

contribuir al desenvolupament sostenible, cohesionat i competitiu d'Andalusia, fent una atenció especial en el paisatge i estructurant les propostes paisatgístiques en dos eixos d'actuació:

- l'ordenació del paisatge, amb directrius dirigides als plans subregionals, el planejament urbanístic, les infraestructures i la política agrària;
- el foment del paisatge, difusió del paisatge i dels seus valors.

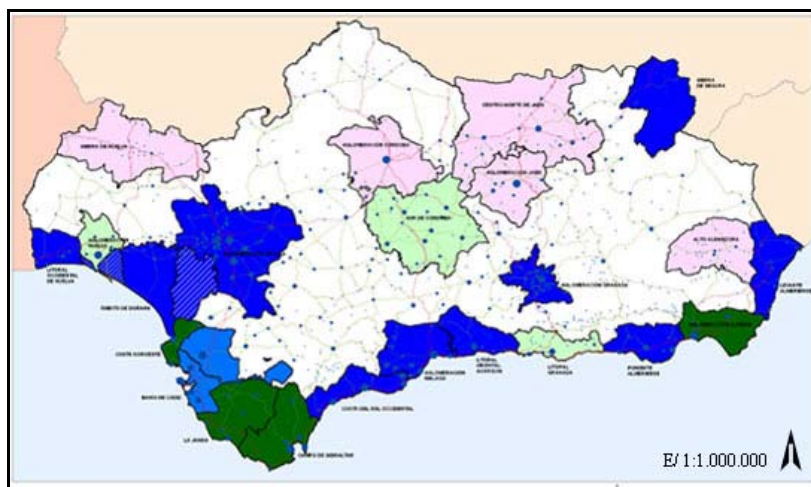
Per portar a terme aquests dos eixos de treball, és clau la formulació d'un programa coordinat sobre el paisatge, de caràcter interdisciplinari, impulsat des de la conselleria responsable en matèria d'ordenació del territori. Aquest programa es desenvoluparà a partir d'una estratègia sobre el tractament del paisatge en les polítiques públiques aplicant el CEP. En aquest sentit, la comissió interdepartamental de valoració territorial i urbanística (on hi ha representades totes les conselleries), en la reunió del 20 d'octubre de 2009, va donar un primer impuls per a l'elaboració de l'Estratègia Andalusia del Paisatge (explicació detallada en l'apartat 4.4.3).

El POTA, en certa manera, intenta esdevenir l'instrument d'ordenació del territori per excel·lència, tenint com a objectiu principal contribuir al desenvolupament sostenible i fer que Andalusia tingui un model territorial competitiu de totes i cada una de les regions del territori.

En el capítol 2 es descriu el segon instrument, els plans d'ordenació territorial subregionals (POTS), que estableixen els elements bàsics per a l'organització i estructuració del territori coordinant les polítiques de planificació, els programes i projectes de les administracions i entitats públiques, així com les activitats dels particulars. Els continguts són els següents:

- els objectius territorials i propostes de desenvolupament durant el pla vigent;
- l'esquema d'infraestructures bàsiques i distribució dels equipaments i serveis necessaris per al desenvolupament dels objectius proposats;
- indicació de les zones d'ordenació i els usos del territori, de la protecció i millora del paisatge, dels recursos naturals i del patrimoni històric;
- establiment de criteris i mesures que puguin desenvolupar els diferents òrgans de l'administració pública;
- determinacions dels plans amb incidència en l'ordenació del territori i dels plans urbans vigents;
- concreció de les determinacions del pla, les previsions d'execució i el seguiment del pla.

Imatge 15. Estat dels plans d'ordenació territorial subregional d'Andalusia

Font: Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori. Llegenda: en blau fosc, plans aprovats; en blau cel, en revisió; en verd fosc, en tramitació; en verd clar, en redacció; en rosa, altres àmbits d'estudi.

A part, també inclourà una memòria informativa amb una anàlisi i diagnòsi DAFO, una memòria econòmica, una normativa que contindrà les determinacions d'ordenació i de la gestió del pla i la documentació gràfica. Acabada la redacció del pla es posa a exposició pública i finalment s'aprova per decret del consell de govern i després ho fa el Parlament. L'àmbit d'aplicació d'aquest pla són diversos municipis respectant les àrees definides en el POTA, que són vinculants per als plans d'incidència en l'ordenació del territori i en el planejament urbanístic general, i adoptant tres tipus de determinacions: normes, directrius i recomanacions. La funció principal d'aquests plans és establir elements bàsics per a l'organització i estructuració del territori, perquè esdevinguin en el seu àmbit el marc de referència territorial per al desenvolupament i la coordinació de polítiques, plans i projectes de l'administració. Dit d'una altra manera, els POTS intenten resoldre els problemes i aprofitar les oportunitats que resulten de les actuacions en el territori. Per fer-ho, cal desenvolupar una proposta integral d'estructuració i organització territorial per a cada àmbit d'estudi que garanteixi una coordinació i un desenvolupament de les polítiques sectorials i urbanístiques futures. Tot encaminat a aconseguir un desenvolupament del territori més eficaç i competitiu que contribueixi a una millora de la qualitat de vida i del benestar dels ciutadans de l'àmbit territorial. En certa manera, els POTS tenen la funció d'executar, ja que és l'escala d'anàlisi adequada per implementar les mesures i objectius previstos en el POTA.

En el capítol tres de la LOTA es defineix l'últim dels instruments, els plans amb incidència en l'ordenació del territori (PIOT). Aquests plans són l'expressió territorial d'anàlisi i diagnòsi del territori. Contenen els objectius territorials a aconseguir d'acord amb les necessitats territorials i estableixen els criteris per a l'ordenació del territori. A més, són la justificació de la coherència de continguts amb el POTA i els POTS. El contingut dels PIOT està format per aquelles actuacions singulars que no es troben incloses en la LOTA o el POTA. Aquestes actuacions singulars normalment fan referència als aspectes següents: els sistemes de ciutats,

eixos de comunicació i infraestructures, els usos del sòl i localització d'activitats o equipaments de tota mena com ara educació, equipaments sanitaris o culturals.

En els dos capítols següents de la LOTA es concreta que les determinacions que resulten dels plans poden ser normatives, directrius i recomanacions. Per altra banda, s'insisteix que el POTA és vinculant per als POTS i els PIOT, al mateix temps que els POTS són vinculants per als PIOT. Pel que fa a la "vigència, revisió i modificació", s'estableix que els òrgans responsables d'ordenació del territori, que coordinen les activitats de la Junta d'Andalusia en aquesta matèria i que adoptaran les mesures necessàries per preveure i facilitar la concertació i cooperació entre l'administració estatal i local, són la Comissió d'Ordenació Territorial i Urbanística d'Andalusia i les comissions provincials.

Finalment, en les disposicions addicionals es destaca la necessitat de la formulació del POTA en el termini d'un any a partir de l'entrada en vigor de la Llei. A més, s'estableix que els nous instruments d'ordenació del territori substitueixin els plans directors territorials de coordinació previstos en el text refós de la Llei sobre el règim del sòl i ordenació urbana aprovada pel Decret 1/1992, de 26 de juny.

Hi ha dos marcs legals més existents a Andalusia, a part de la LOTA, que tenen incidència en el paisatge: en primer lloc, la Llei d'ordenació urbanística d'Andalusia 7/2002, de 17 de desembre. Entre els seus objectius destaquen els que fan referència al paisatge: la protecció del paisatge i del patrimoni històric i artístic, així com l'ús racional i sostenible dels recursos naturals i la protecció del medi ambient i del paisatge, especialment del litoral. En els articles 3, 14, 46 i 57 també es menciona el paisatge, però sempre fent referència a la protecció de la natura i del paisatge seguint els principis de sostenibilitat per tal de millorar la qualitat ambiental, preservant la diversitat biològica i millorant la conservació dels espais naturals.

En segon lloc hi ha la Llei 8/2001 de carreteres de la Comunitat d'Andalusia. L'anterior llei de carreteres, de 1988, tenia com a objectiu la planificació, projecció, construcció, conservació, finançament, ús i explotació de les carreteres estatals. Aquesta ha resultat insuficient per dotar els poders públics dels instruments jurídics i tècnics adequats per a l'estructuració i configuració del sistema viari. Per altra banda, l'ordenació del territori i la protecció del medi ambient són dues funcions que destaquen pel seu paper important en la producció normativa i en la intervenció en l'entorn i que van quedar marginades en la versió de 1988. La Llei 1/1994 d'ordenació del territori d'Andalusia pretén contribuir a la cohesió i integració de la comunitat, establint com a objectiu principal l'articulació territorial interna i externa, la distribució geogràfica de les activitats i usos del sòl en coordinació amb el desenvolupament econòmic, la protecció de la natura i del patrimoni natural i cultural. Per això, la reforma de la llei de carreteres, que a través de plans i actuacions incideix en el territori, ha de tenir en compte les premisses de la LOTA. Però també ha de tenir en compte la Llei 7/1994 de protecció ambiental, que estableix mesures, procediments i tècniques amb l'objectiu de prevenir,

conservar i minimitzar els efectes de les actuacions sobre el medi ambient. D'aquesta manera, l'objectiu últim de la nova Llei de carreteres és dotar d'un marc normatiu propi que compleixi els objectius següents:

- Precisar i classificar el repartiment de competències.
- La seguretat viària.
- Dinamitzar l'explotació, el manteniment i la conservació del domini públic viari.
- L'Estatut d'Autonomia, en els articles 12.3, 5 i 6, descriu que tots els ciutadans tenen el dret a gaudir d'un medi ambient i un paisatge i que són els poders públics els que vetllaran pel seu compliment. Per això, la Llei de carreteres ha de respectar les normatives existents en relació amb el medi ambient, el paisatge i el patrimoni natural i cultural en les seves intervencions.

Concretament, aquest últim punt queda plasmat en l'article 12, de "zones de domini públic adjacent". En realitzar qualsevol actuació, les zones adjacents han de quedar integrades en l'entorn natural i s'han de fer actuacions de restauració paisatgística. Per la seva banda, l'article 31, de "projectes de restauració paisatgística", estableix que la Llei de carreteres es responsabilitza de la restauració i conservació del paisatge del domini públic viari, ja sigui resultat d'actuacions viàries o no. L'article 20 especifica que els plans d'ordenació del territori, de medi ambient, el pla director d'infraestructures d'Andalusia i el pla de transports metropolitans marquen els criteris de planificació viària, és a dir, per a qualsevol actuació viària prevista cal tenir en compte el que diuen aquests plans. Finalment, en els articles 36 i 37, de "protecció i intervenció ambiental", es torna a reforçar la posició que qualsevol actuació viària prevista cal sotmetre-la a avaluació ambiental a través d'un estudi, d'acord amb el que preveuen els articles 11 i annexos de la Llei de protecció ambiental.

El resultat final és una Llei de carreteres més sensibilitzada amb el paisatge i que incorpora els següents objectius de qualitat paisatgística en les seves actuacions:

- La incorporació de la variable *paisatge* en la planificació, el disseny i l'execució de les infraestructures.
- El disseny de les infraestructures integrades en el paisatge.
- La protecció de les infraestructures singulars.
- La promoció de l'accés, la contemplació i el gaudi d'un paisatge des de les infraestructures viàries.
- La millora de l'entorn paisatgístic de les carreteres.

Per això es col·labora amb el Centro de Estudios Paisaje y Territorio, adscrit a la Conselleria d'Obres Públiques i Transport i a les universitats, en la redacció d'un manual sobre incorporació del paisatge en la planificació i projecció de carreteres, i un altre sobre la catalogació de carreteres paisatgístiques a Andalusia.

4.4.3. L'ESTRATÈGIA ANDALUSA DEL PAISATGE

La Llei d'ordenació del territori 1/1994 (LOTA) estableix un sistema de plans territorials (instruments de planificació integral del territori) a diferents escales de treball. En aquest apartat s'explicarà de manera més precisa el quart instrument d'ordenació del territori: l'Estratègia Andalusina del Paisatge.

El paisatge és un actiu per a un desenvolupament sostenible ja que és un factor identitari, és patrimoni i és un recurs per al desenvolupament econòmic. “Per tant, és un capital territorial rellevant per al desenvolupament sostenible i la qualitat de vida dels ciutadans” (*Reunión Impulso, Comisión Interdepartamental de Valoración Técnica y Urbanística*, Sevilla, 26 d'octubre de 2009).

Si ens fixem en el POTA, aprovat el 2006, estructura les propostes de paisatge en dos eixos d'actuació: l'ordenació del paisatge, a través de la incorporació de directrius en els plans subregionals, en el planejament urbanístic, en les infraestructures i en les polítiques agràries; i el foment del paisatge, és a dir, amb mesures destinades a la difusió del paisatge i dels seus valors. Per a la posada en marxa dels dos eixos d'actuació, cal formular un programa coordinat sobre el paisatge, de caràcter interdepartamental, impulsat per la conselleria responsable. Aquest programa s'elabora a partir d'una estratègia sobre el tractament del paisatge. En una reunió per impulsar l'estratègia mantinguda el 26 d'octubre del 2009, la comissió interdepartamental de valoració territorial i urbanística, on hi ha representades totes les conselleries i agències competents d'accions amb repercussió directa en el paisatge, va fer un primer pas per elaborar l'Estratègia Andalusina del Paisatge. A principis d'aquest 2010 s'ha començat a treballar en la seva redacció.

L'Estratègia Andalusina del Paisatge aplicarà a tota la comunitat autònoma els principis del Conveni Europeu del Paisatge, apostant per la preservació de la qualitat del paisatge en tot el territori i la promoció de la seva protecció i ordenació.

Fins ara, el govern andalús ha inclòs el paisatge en algunes polítiques sectorials, sobretot aquelles que hi tenen més relació, com ara el medi ambient o l'ordenació del territori. Amb la nova Estratègia, això canviarà i s'intentarà millorar la coordinació i l'ampliació del paisatge en altres polítiques i es començarà a treballar en aspectes que fins ara no s'havien treballat tant, com per exemple la contaminació visual al llarg de les infraestructures viàries o la degradació del paisatge rural. A més es treballarà en la integració del paisatge en nous camps com les energies renovables o en les repercussions del canvi climàtic en el paisatge. A més, l'Estratègia Andalusina del Paisatge significarà una aportació important per a l'economia sostenible a

Andalusia, ja que el paisatge és un valor del patrimoni històric i cultural, un factor identitari, però també és un recurs per al desenvolupament.

Altres reptes que es proposen en l'Estratègia són reforçar la protecció del paisatge en els plans subregionals d'ordenació del territori i la creació de més espais públics lliures supramunicipals.

Des del 1982 es pot observar un increment d'iniciatives de la Junta d'Andalusia en matèria de paisatge, però encara són insuficients ja que continua faltant un paisatge de qualitat en els espais habituals. Les accions que es porten a terme són moltes però encara estan poc coordinades, a causa, en part, de la manca d'un marc legal explícit, com el que existeix a Catalunya o a la Comunitat Valenciana. Això fa que moltes vegades no es pugui parlar d'una política integrada del paisatge. Amb la redacció de l'Estratègia Andalusia del Paisatge es volen unificar totes les polítiques que integren el paisatge i aconseguir així:

- una transversalitat del paisatge;
- un enfocament interdisciplinari de totes les polítiques de la Junta d'Andalusia amb incidència en el paisatge;
- aprofitar els avantatges d'una estratègia integrada i compartida per tots;
- orientar l'acció paisatgística de la Junta d'Andalusia, en el seu conjunt, cap a l'aplicació del CEP, ratificat per Espanya el 2008 (integrar en els tres eixos d'acció del CEP: protecció, gestió i ordenació del paisatge);
- impulsar i fer publicitat de l'esforç que Andalusia fa en el tema del paisatge cap a l'exterior, tant a Espanya com a Europa, recordant que Andalusia és una de les regions impulsores del CEP (Carta del paisatge mediterrani, Sevilla, 1992), és soci fundador de RECEP i coopera en multitud de projectes europeus (PAYS.DOC, PAYS.MED URBAN) i, des del 2009, és seu de l'òrgan administratiu de la xarxa europea que impulsa la protecció del paisatge (RECEP).

Per aconseguir aquestes fites, cal un treball en conjunt de les diferents conselleries que tenen incidència en el paisatge; per tant, la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori, la Comissió de Medi Ambient/Agència Andalusia de l'Aigua, la Comissió d'Obres Públiques i Transport, la Comissió d'Agricultura i Pesca, la Comissió de Cultura/Institut Andalus del Patrimoni Històric, la Comissió de Turisme, Comerç i Esport, la Comissió d'Innovació, Ciència i Empresa/Agència Andalusia d'Energia i la Comissió d'Educació. La coordinadora de les polítiques de paisatge, però, serà la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori (CVOT), que impulsa l'elaboració de l'Estratègia Andalusia del Paisatge en una de les seves competències en matèria de paisatge (Decret 239/2008, d'estructura orgànica).

En l'elaboració de l'Estratègia Andalusia del Paisatge, el govern d'Andalusia compta amb el suport de la Xarxa Europea d'Ents Locals i Regionals per a l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge (RECEP-ENELC) i l'assessorament científic del Centro de Estudios Paisaje y

Territorio, i la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori és l'organisme encarregat de redactar-la.

L'Estratègia Andalusina del Paisatge, un cop aprovada, serà l'instrument jurídic que marcarà les polítiques de paisatge a la comunitat autònoma d'Andalusia. Aquest instrument esdevindrà el marc de referència i proposarà les línies estratègiques a seguir quant a polítiques de paisatge, adoptant i aplicant els principis del Conveni Europeu del Paisatge. Per tant, l'Estratègia Andalusina del Paisatge serà el marc legal per excel·lència del paisatge a Andalusia i es podrà entendre com una alternativa en la manera de fer polítiques de paisatge sense tenir una llei específica de paisatge.

En l'última reunió de constitució del grup de treball, mantinguda el 18 de gener de 2010, es van acabar de definir els objectius i principis de l'Estratègia Andalusina del Paisatge. Una de les preguntes que es va resoldre és el perquè de la necessitat d'una estratègia de paisatge. La resposta és simple i entenedora: és l'instrument de governança integrada i coordinada del paisatge, que aplica de manera efectiva el CEP. Dit d'una altra manera, a través del seu enfocament integrat, permetrà una major eficàcia en la integració de les actuacions paisatgístiques en el conjunt de les polítiques sectorials, ja que suposa més coordinació i interacció entre totes les polítiques andaluses amb incidència en el paisatge. A més, suposa l'orientació de l'acció paisatgística de la Junta d'Andalusia, en el seu conjunt, cap a l'adopció del CEP a través de l'aplicació en tot el territori dels objectius i principis del CEP. Per tant, un cop s'aprovi l'Estratègia Andalusina del Paisatge i entri en vigor, aquest instrument tindrà el mateix valor que una llei de paisatge, i això fa que de moment no hi hagi intencions d'elaborar una llei de paisatge.

4.4.4. DIFERENTS INICIATIVES DE POLÍTIQUES DE PAISATGE A ANDALUSIA

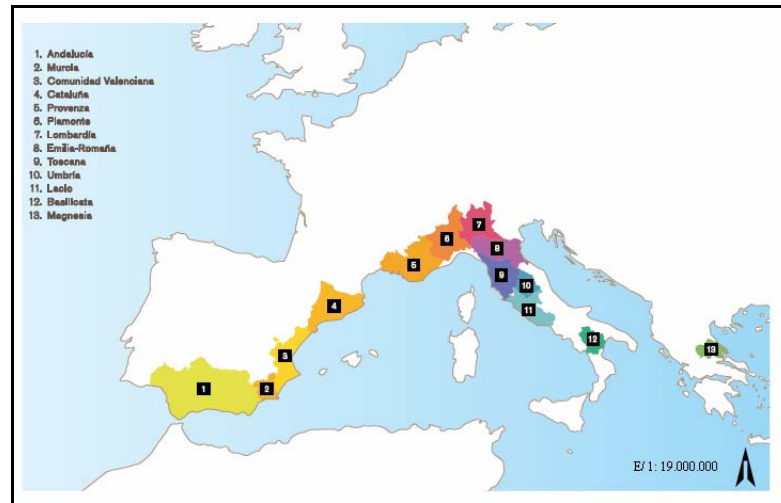
L'extraordinària riquesa i diversitat paisatgística de la comunitat d'Andalusia és un valuós patrimoni cultural i natural per a la identitat i la qualitat de vida dels seus ciutadans. El CEP destaca que el paisatge té un paper molt important en el desenvolupament cultural, ecològic, mediambiental, social i econòmic dels països que el ratifiquen. Des de l'Estatut d'Andalusia el 1982, la Junta d'Andalusia ha tractat el paisatge en diverses polítiques (urbanisme, infraestructures, medi ambient); però és sobretot l'ordenació del territori, pel seu caràcter horitzontal, la que aborda des d'una perspectiva integrada i més completa qüestions relacionades amb els tres grans pilars d'intervenció del paisatge descrites en el CEP: la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge.

Els vincles entre el paisatge i l'ordenació del territori són molt estrets, ja que el paisatge és un component del territori. Per això, el paisatge ha estat present i ha desenvolupat un paper actiu en l'ordenació del territori, en què es destaquen les fites següents:

- 1) La celebració de l'exposició *Paisaje mediterráneo* en l'exposició universal Expo 1992 de Sevilla, resultat de la cooperació de les regions d'Andalusia, el Vèneto i el Llenguadoc-Rosselló.
- 2) La redacció de la Carta del paisatge mediterrani, signada a Sevilla pels presidents d'Andalusia, la Toscana i el Llenguadoc-Rosselló el 1992 i adoptada per la 3a Conferència de Regions Mediterrànies el 1993. El Congrés de Poders Locals i Regionals d'Europa va prendre aquest document com a base per elaborar el CEP (Resolució 256/1994).
- 3) La convocatòria del I Premi de Paisatge Mediterrani el 1999, en el marc de la cooperació en matèria de paisatge entre Andalusia, la Toscana i altres regions d'Espanya (programa INTERREG IIC).
- 4) La publicació del llibre *Paisaje y ordenación del territorio* el 2002, editat per la Conselleria d'Obres Públiques i Transport i la Fundació Duques de Soria. Un recull de contribucions en matèria de paisatge per experts de diferents disciplines procedents tant d'Espanya com d'Europa.
- 5) La realització del projecte europeu "PAYS.DOC: Bones pràctiques per al paisatge mediterrani (2004-2007)" del programa INTERREG IIIB, amb la participació de tretze regions d'Europa (observeu la imatge 16). A Andalusia li va correspondre la coordinació del projecte. En aquest projecte es desenvolupen les línies de treball següents (www.paysmed.net): l'observació virtual del paisatge mediterrani, el catàleg de bones pràctiques, la creació i gestió d'un portal web sobre el paisatge, la redacció de guies estratègiques i directrius sobre paisatge per a la seva aplicació en els instruments de política territorial i el premi mediterrani del paisatge. El projecte consisteix en el desenvolupament i l'aplicació de pràctiques dels continguts del CEP i de l'Estratègia Territorial Europea (1999) en les polítiques públiques concertades (sobretot territorials, urbanes, ambientals, infraestructurals, agràries, turístiques i culturals) a través de diferents línies de treball. L'objectiu és la millora de la gestió i ordenació del paisatge mediterrani a través de la identificació i valoració de les experiències locals, que són les "bones pràctiques". Aquestes han de servir com a model per a l'elaboració de directrius i guies per garantir una gestió adequada per a les transformacions del paisatge.

Imatge 16. Països que configuren el projecte Paysmed

Font: Projecte Paysmed

- 6) La creació el 2005 del Centro de Estudios Paisaje y Territorio. Aquest centre té com a objectiu ampliar la cooperació entre la Conselleria d'Obres Públiques i Transport i les universitats públiques d'Andalusia, per fomentar la recerca i la interacció positiva entre investigadors, científics i docents. Altres objectius que té el centre són:
- el coneixement del paisatge i el territori d'Andalusia;
  - el desenvolupament d'aspectes innovadors i tecnològics dels coneixements del paisatge i del territori;
  - l'ajuda a la transmissió, a l'educació i a la formació sobre el paisatge i el territori;
  - potenciar una cultura del territori i la informació sobre el paisatge i el territori als ciutadans;
  - potenciar la imatge d'Andalusia a través de la diversitat paisatgística;
  - ser l'instrument d'ajuda i suport de les administracions públiques;
  - actualització sistemàtica dels coneixements territorials a través de la creació de l'Observatori del Paisatge Andalusí;
  - cooperació amb les diferents institucions científiques andaluses;
  - participació en xarxes d'investigació científica d'àmbit nacional i internacional.

L'activitat actual del centre es basa en la millora del coneixement del paisatge d'Andalusia, la sensibilització social, l'educació i formació i les actuacions estratègiques (objectius, criteris i propostes). Aquesta activitat es desenvolupa a través de conferències, congressos, seminaris, cursos de formació i especialització, però sobretot a través de la divulgació de les novetats en matèria de paisatge que es poden trobar en la seva web (www.paisajeyterritorio.es).

Des de fa poc, el Centro de Estudios Paisaje y Territorio té dues responsabilitats més de gran envergadura: en primer lloc, l'assessorament científic a la Conselleria

d'Habitatge i Ordenació del Territori en l'elaboració de l'Estratègia Andalusia del Paisatge. I en segon lloc, des de principis d'aquest any 2010 aquest centre comparteix seu amb la taula tècnica de coordinació de la RECEP. La ubicació d'aquestes dues seus a Sevilla pot resultar molt beneficiosa per a la mateixa comunitat. Pot aportar un desenvolupament d'accions de protecció, gestió i ordenació del paisatge en el marc de les polítiques de la Junta d'Andalusia. A més, Sevilla esdevindrà una capital del coneixement en matèria de paisatge, cosa que facilitarà encara més a la Junta d'Andalusia l'accés a informació relativa al paisatge i, el que és més important, obtindrà de primera mà un accés complet a les pràctiques de paisatge realitzades pels membres de la RECEP i, per tant, les podrà aprofitar i, sobretot, millorar-les i implementar-les en les seves polítiques de paisatge, especialment en l'Estratègia Andalusia del Paisatge.

- 7) La creació el 2005 del Laboratori de Paisatge Cultural a l'Institut Andalusí de Patrimoni Històric, que depèn de la Conselleria de Cultura de la Junta d'Andalusia. Aquest centre té com a finalitats aprofundir en el coneixement dels paisatges culturals andalusos en tres línies d'actuació: la identificació de paisatges singulars, el foment de paisatges culturals i la definició de criteris d'actuació en els paisatges culturals. En un informe recent sobre l'activitat que ha portat a terme aquest centre, mostra que ha realitzat fins al 2007 cinc projectes de gran envergadura: la caracterització patrimonial de categories i àmbits paisatgístics definits per la Conselleria de Medi Ambient; el Model Andalusí de Predicció Arqueològica (MAPA); les actuacions paisatgístiques a l'Ensenada de Bolonia; el paisatge en el conjunt arqueològic dels dòlmens d'Antequera, i la participació i percepció social en la gestió de conjunts patrimonials.

El paisatge és un recurs important en els processos de participació pública i social durant l'elaboració dels plans i projectes que tenen incidència territorial, i és el resultat de les relacions entre les societats i el medi natural. Destaquen diferents iniciatives de sensibilització i participació ciutadana en el paisatge i el medi ambient. Una és la campanya *Cuidemos la costa*, del 2008. Aquesta campanya educativa, en què van participar més de 4.500 escolars de 102 centres de les províncies de Màlaga, Cadis, Almeria, Huelva i Granada, està emmarcada en el Programa internacional dels vigilants de la costa d'Europa (Coastwatch Europe) de la Unió Europea amb la finalitat de protegir el litoral a través de l'educació ambiental. En concret, en aquest projecte es va elaborar una anàlisi de la situació ambiental de la costa, a través de jornades d'inspecció i recollida de dades en diverses platges de la costa andalusina. La finalitat era sensibilitzar els joves en la protecció i conservació de la biodiversitat i dels ecosistemes de la costa.

Un altre projecte de sensibilització ambiental és l'Estratègia andalusina d'educació ambiental (EadEA) (www.eadea.org), un document de referència per al desenvolupament de programes i accions d'educació ambiental, dirigit a tots els sectors de la societat. Aquest document, redactat el 2001, és resultat d'un procés de debat, d'anàlisi i de reflexió col·lectiva, per

concretar els objectius clau: la construcció d'un marc general que estableixi les línies d'actuació en educació ambiental a Andalusia i la mobilització i dinamització de recursos humans i materials. L'estratègia compta actualment amb més de 820 entitats de tota mena i es troba inclosa en el pla de medi ambient per al període 2004 -2010.

Finalment, cal destacar un últim procés participatiu que s'està fent notar com cap altre a la comunitat autònoma. Em refereixo al mateix procés participatiu de l'Estratègia Andalusia del Paisatge. En aquest projecte participen les delegacions provincials, l'administració general de l'Estat, les administracions locals (ajuntaments, diputacions provincials i mancomunitats), empresaris, sindicats, organitzacions agràries, grups de desenvolupament rural, ONG, associacions, fundacions i centres de coneixement (universitats i centres d'investigació). Però, és la participació activa dels municipis la més important, perquè són aquests els que tenen les competències en planejament i gestió urbanística i, per tant, són els responsables de moltes actuacions en el territori, i incideixen de manera directa en la millora o alteració de la qualitat dels paisatges. Per tant, una feina molt important del procés participatiu consisteix a conscienciar els alcaldes i tècnics locals sobre la importància del paisatge, i fer-los veure que el paisatge és patrimoni i un capital molt valuós per a un desenvolupament sostenible i competitiu.

En la segona fase del procés participatiu s'organitzen vuit jornades participatives provincials conjuntament amb una exposició itinerant sobre l'Estratègia. Està previst que aquesta segona fase s'iniciï el juny de 2010 i finalitzi l'octubre del mateix any. En aquestes sessions es presentarà l'Estratègia al públic assistent per tal de posar-la a debat i així obtenir un ventall ampli d'opinions, recomanacions i propostes que s'incorporaran en un informe tècnic preliminar. Un cop acabat aquest informe, s'enviarà als assistents de les jornades per obtenir una segona opinió per elaborar després l'informe final.

L'última fase del procés de participació consisteix en la comunicació de l'Estratègia Andalusia del Paisatge a la població. En aquesta fase de sensibilització es preveu l'elaboració d'una estratègia de comunicació, mitjançant la creació d'un portal web de l'Estratègia Andalusia del Paisatge, integrat en la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori. En aquest portal web es preveuen les funcions següents:

- l'oferiment d'informació sobre l'Estratègia, el seu procés d'elaboració, estat d'elaboració, aplicació i seguiment;
- esdevenir una plataforma de treball per al procés d'elaboració de l'Estratègia i per al mateix procés participatiu;
- fer visible el compromís de la Junta d'Andalusia amb el paisatge en les diferents polítiques sectorials;
- contribuir a l'aplicació efectiva del Conveni Europeu del Paisatge.

Aquest portal ha d'incorporar tota la informació referent a actuacions en el paisatge i esdevenir un portal que centralitzi tota la informació en matèria de paisatge i, per tant, la seva finalitat última serà sensibilitzar i comunicar als ciutadans els valors del paisatge. El portal de l'Estratègia vol esdevenir, a més, un instrument interactiu en matèria de paisatge de l'administració autonòmica, dels ens locals i de la societat en general, oferint informació i documentació d'interès nacional i internacional sobre bones pràctiques en paisatge.

A part de les diferents fases del procés participatiu de l'Estratègia, hi ha altres mesures per sensibilitzar la població:

- la cobertura continuada del procés d'elaboració de l'Estratègia Andalusia del Paisatge a través dels mitjans de comunicació (un exemple és un programa sobre paisatge emès per Canal Sur 2 d'Andalusia en la sèrie *Espacios protegidos*);
- la presentació de l'Estratègia en conferències, seminaris i esdeveniments de la Junta d'Andalusia;
- la col·locació d'informació de l'Estratègia a través d'un enllaç en diferents portals com ara l'Observatori del Paisatge de Catalunya, la RECEP-ENELC, el Centro de Estudios Paisaje y Territorio, l'EFILA (European Federation of Landscape Architecture) o l'Associació Espanyola de Paisatgistes.

A part de tot el que s'ha dit, el paisatge és un factor de benestar social, un indicador de la qualitat del medi ambient i un component de la identitat cultural entre la societat i el seu entorn. Per això són molt importants els processos de participació i comunicació social en el desenvolupament dels instruments de planificació territorial. Cal avançar cap a una gestió integrada del paisatge entenent aquests processos com a dinàmics i flexibles, de participació i cooperació en tots els nivells i sectors de l'administració pública i de la ciutadania, per tal d'equilibrar els objectius ambientals, econòmics, socials i culturals en termes de paisatge.

En un moment en què Espanya ha ratificat el CEP i s'estan implantant les agendes locals 21, el govern d'Andalusia ha preparat un marc legal de política paisatgística basat en l'Estratègia Andalusia del Paisatge. Amb aquest instrument també s'estan desenvolupant normatives i mètodes que regulin la participació ciutadana en totes les fases d'elaboració d'un pla o projecte. Una de les iniciatives més ambicioses ha estat la creació el 2005 del Centro de Estudios Paisaje y Territorio a través d'un conveni de col·laboració subscrit per la Conselleria d'Obres Públiques i Transport de la Junta d'Andalusia i les universitats de Sevilla, Granada, Màlaga, Còrdoba, Cadis, Almeria, Huelva, Jaén, la Universitat Internacional d'Andalusia i la Universitat Pablo Olavide. Aquest centre no només vol ampliar la cooperació entre les entitats que s'acaben d'enumerar sinó que també vol fomentar la recerca i la interacció entre investigadors, científics i docents. Des de fa molt poc temps, té dues responsabilitats més: ha esdevingut l'assessor científic de la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori en l'elaboració de l'Estratègia Andalusia del Paisatge, i en segon lloc, a principis d'aquest 2010 el

Centro de Estudios Paisaje y Territorio ha estat nomenat seu de la taula tècnica de coordinació de la RECEP-ENELC. Aquesta ubicació és molt beneficiosa per a tota la comunitat autònoma, ja que pot comportar un desenvolupament d'accions de protecció, gestió i ordenació del paisatge en el marc de les polítiques de la Junta d'Andalusia. A més, Sevilla esdevindrà una capital del coneixement en matèria de paisatge, cosa que facilitarà encara més a la Junta d'Andalusia l'accés a informació relativa al paisatge.

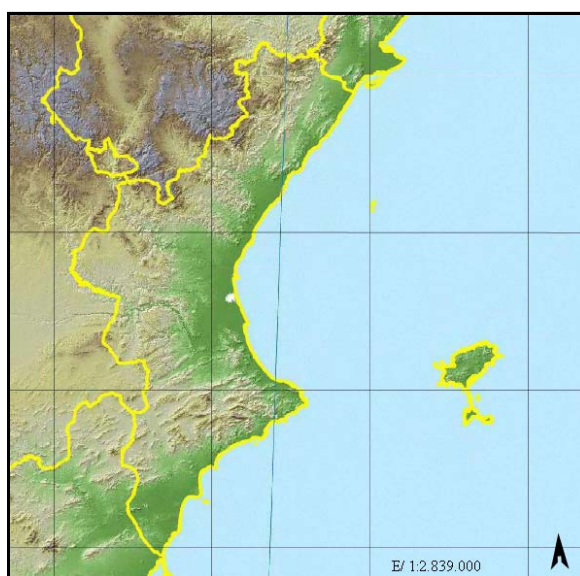
Per tant, el marc legal escollit per Andalusia sembla que és l'Estratègia Andalusia del Paisatge, que s'ha començat a engegar amb molta força a principis d'aquest 2010. Fa la sensació que és el marc escollit i sobretot la línia escollida per implementar el paisatge en el planejament seguint els principis del Conveni Europeu del Paisatge. Amb la nova estratègia s'adoptarà una normativa transversal que regularà tots els aspectes relatius a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, i que al mateix temps integrarà totes les disciplines que afecten el paisatge sota un mateix paraigua regulat per un únic organisme, en aquest cas la Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori de la Junta d'Andalusia.

4.5. COMUNITAT VALENCIANA

4.5.1. ANTECEDENTS I MARC INSTITUCIONAL

L'objectiu de la política de paisatge de la Comunitat Valenciana és preservar i potenciar la diversitat i riquesa dels seus paisatges gestionant aquest procés d'una manera sostenible, creant espais que garanteixin i augmentin la qualitat de vida i garantint-hi l'accés. Un segon objectiu és mantenir i enriquir la diversitat, la qualitat i l'accessibilitat dels paisatges de la Comunitat Valenciana, potenciant el seu desenvolupament social i econòmic i donant-hi suport.

Imatge 17. Comunitat Autònoma Valenciana

Font: IGN

Amb aquesta finalitat, la Comunitat Valenciana incorpora el concepte de paisatge del Conveni Europeu del Paisatge (CEP), establint els punts següents en la seva normativa:

- el paisatge és un recurs de tots i un element fonamental per millorar la qualitat de vida i la sostenibilitat ambiental, social i econòmica;
- la integració de la dimensió natural i cultural del paisatge, així com del seu caràcter dinàmic;
- la percepció del paisatge és individual i social, i s'estableix la participació com a mètode obligat en qualsevol acció que es vulgui emprendre;
- l'àmbit d'aplicació és el conjunt del territori (tant les zones urbanes com les rurals, naturals o periurbanes, entre d'altres);
- cal protegir, gestionar i ordenar el paisatge;
- la consideració de totes les escales d'intervenció des de la planificació territorial fins a la local;
- establir els objectius generals i mecanismes i instruments per executar-los;

- promoure la cooperació interdisciplinària i supramunicipal;
- introduir el paisatge com a criteri de planificació territorial i urbanística.

Aquesta nova manera de concebre el paisatge s'està donant en una comunitat marcada per les transformacions urbanístiques i infraestructurals del litoral més importants de tot Espanya. Per això, i perquè la Comunitat Valenciana va ser la primera comunitat en adoptar una llei de paisatge, són les raons per estudiar quina és la realitat política i administrativa i així entendre el context de les transformacions territorials i paisatgístiques.

En les properes pàgines s'endinsarà en la política de paisatge d'aquesta comunitat que ha establert un marc legal inspirat en el CEP, definint les actuacions i els instruments que articulen la política de planificació territorial i urbanística, i que més endavant, a mitjà i llarg termini, integraran el paisatge

Des de l'aprovació de la llei de paisatge en 2004, tres dels set instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge han començat a ser una realitat: l'Estratègia territorial, el Pla d'Acció territorial de protecció de l'Horta i la xarxa d'Infraestructura Verda. L'estudi d'aquests tres instruments, entre altres, ajudarà a concloure si aquesta comunitat està aplicant o no el CEP:

Imatges 18 i 19. Destrucció de la costa a la Comunitat Valenciana

Font: Marina d'Or i Informe Greenpeace

La Comunitat Valenciana té una superfície de 2.330.500 ha i d'aquestes només un 9,4% es troba sota alguna figura de protecció. En canvi, si ens fixem en el litoral, les coses canvien lleugerament. Dels 534 km de costa, 111 km estan sota alguna figura de protecció, fet que representa un 20,8% de la superfície, però per altra banda, un 58% de la costa està urbanitzada o declarada sòl urbanitzable. A més, les figures de protecció que es fan servir són simples declaracions formals de la Generalitat Valenciana, que ha signat una sèrie de documents que

contenen els mapes on es dibuixen les àrees de protecció, però sense haver desenvolupat els instruments necessaris per garantir-la. Per això, aquestes zones es troben sota una gran amenaça. Per exemple, la Generalitat té catalogades 48 zones humides que ocupen una superfície de més de 45.000 ha, el 90% del litoral.¹⁰ Encara que aquestes zones humides formen la xarxa més densa i ben distribuïda d'Europa, són les zones més amenaçades per l'urbanisme i la contaminació.

A causa d'això, la Comissió Europea ha denunciat Espanya al Tribunal de Justícia Europeu per incompliment de dues directives europees. En concret, Espanya, però sobretot la Comunitat Valenciana, incompleixen la Directiva 1993/37/CEE sobre adjudicació de contractes en obres públiques i la Directiva 2004/18/CEE sobre adjudicació de contractes d'obres públiques i de serveis.

La Comunitat Valenciana incompleix aquestes dues directives perquè va crear, mitjançant la Llei de regulació de l'activitat urbanística (Llei 6/1994, LRAU), la figura de l'agent urbanístic, que té l'autoritat per presentar qualsevol proposta d'urbanització sense la necessitat de tenir cap propietat en l'àmbit d'actuació. D'aquesta manera es delega la gestió urbanística a una iniciativa privada que difícilment representa els interessos públics. Com a resultat d'això, entre els anys 1987 i 2000 la superfície de sòl artificial a la Comunitat Valenciana ha augmentat un 52%, i ha passat de 76.652 ha a 116.601, segons dades de l'Observatori de Sostenibilitat d'Espanya.

En l'últim informe anual de Greenpeace sobre la destrucció de la costa s'assenyala la Comunitat Valenciana com la comunitat autònoma que menys es preocupa pels seus espais naturals i per la seva costa en els últims deu anys. El 2005, els nivells d'urbanització de la costa se situaven al voltant del 38%, amb un increment anual del 2%. A poc a poc, la Generalitat intenta revertir aquest problema. Si el 2002 la superfície de la costa amb alguna figura de protecció era al voltant del 15%, el 2009 ja era del 20,6%. Però encara més de la meitat dels espais protegits tenen algun tipus d'amenaça a causa de projectes urbanístics, d'infraestructures o contaminació, i la Comunitat Valenciana és la comunitat autònoma amb més espais naturals amenaçats de tot el litoral espanyol. Aquest informe assenyala, a més, un total de 46 irregularitats urbanístiques al llarg de la costa valenciana en el període 2008-2009. Entre les més importants hi ha la construcció de nous gratacels a Benidorm que incompleixen la normativa urbanística; el projecte Dolores Golf, on es volen reconvertir 1.600.000 m² d'horta tradicional en un camp de golf amb més de 2.600 habitatges; un pla urbanístic amb més de 4.600 habitatges, més un hotel, un camp de golf i un port esportiu a Sant Fulgenci (Alacant), i la construcció d'una macroubanització de més de 12.000 habitatges a Catarroja (València).

Aquesta comunitat ha estat pionera a Espanya a aprovar una llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge. El setembre del 2004 es va adherir al CEP i es va comprometre a posar

---

¹⁰ Dades obtingudes de l'últim informe de Greenpeace sobre l'estat actual del litoral, *La destrucció de la costa, 2009*.

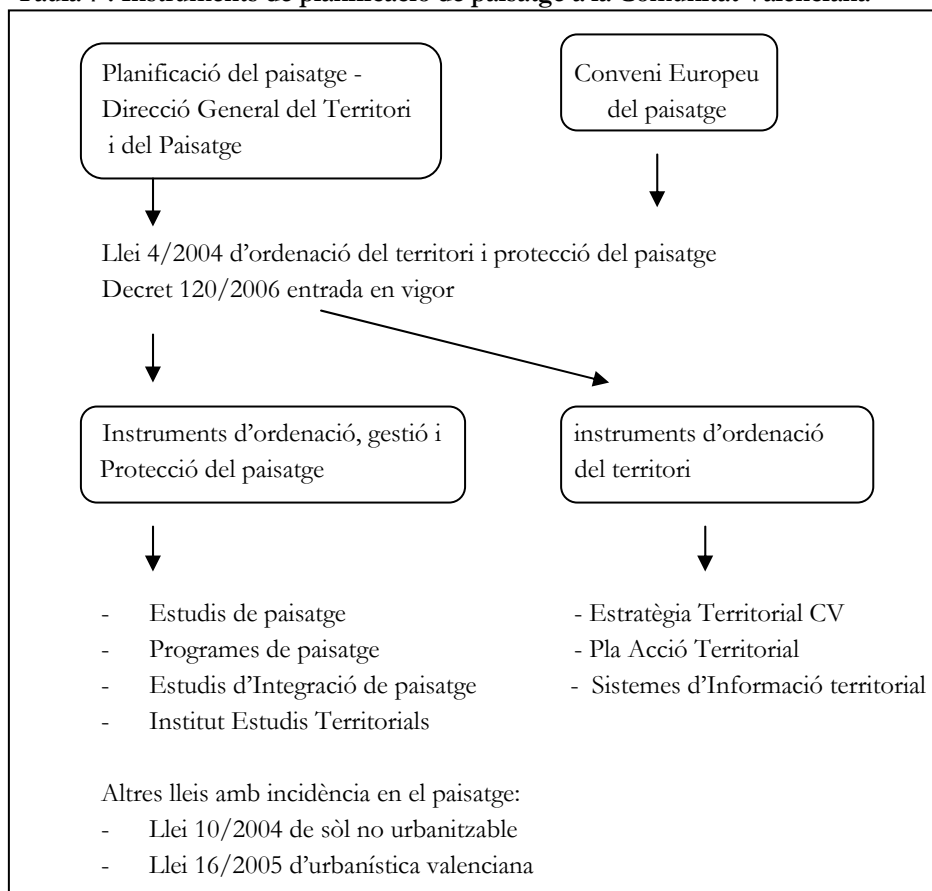

en marxa una nova política de paisatge destinada a preservar la qualitat de l'entorn mitjançant la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge. Aquesta nova política de paisatge s'estructura al voltant de les accions següents: la definició d'un nou marc legal, mitjançant l'aprovació de la Llei 4/2004 d'ordenació del territori i protecció del paisatge, que incorpora una creixent sensibilització social i paisatgística, integrant per primera vegada el paisatge en una llei. L'entrada en vigor es va fer a través de l'aprovació del Reglament de paisatge mitjançant el Decret 120/2006, d'11 d'agost, que regula la intervenció pública en matèria de paisatge, desenvolupa els instruments per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge i estableix les bases de la participació pública dels ciutadans en matèria de paisatge. Aquest reglament ha permès concretar conceptes bàsics, criteris, directrius i metodologies relatives al paisatge amb un sentit pedagògic (aquest és necessari per incorporar de manera eficaç el paisatge en qualsevol marc legislatiu amb incidència en aquesta matèria). A més, el desenvolupament normatiu ha estat acompanyat per l'intercanvi d'experiències nacionals i internacionals.

L'ambiciosa política de paisatge de la Comunitat Valenciana es va reforçar amb la creació, el 2007, de la Direcció General de Territori i Paisatge, de la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge, fet que va suposar un nou impuls en el desenvolupament i execució de la nova política autonòmica de paisatge.

La tercera acció de la nova política de paisatge ha estat la definició i aplicació dels instruments de paisatge per tal d'integrar el paisatge en les polítiques territorials i urbanístiques. Per executar de manera correcta aquests instruments, cal una bona participació pública i desenvolupar i coordinar plans i projectes estratègics en matèria de paisatge i d'ordenació del territori a escala autonòmica, supramunicipal i local. Però també cal un suport tècnic i financer als ajuntaments i agents privats.

Taula 7 . Instruments de planificació de paisatge a la Comunitat Valenciana

Font: elaboració de partir de la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge

4.5.2. LLEI D'ORDENACIÓ DEL TERRITORI I PROTECCIÓ DEL PAISATGE

L'ordenació del territori és una funció pública destinada a establir una conformació física del territori d'acord amb les necessitats de la societat. La Carta europea d'ordenació del territori la defineix com "l'expressió espacial de les polítiques econòmiques, socials, culturals i ecològiques de tota la societat" (Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge de la Comunitat Valenciana, 2004).

La regulació específica per la qual s'ha de regir l'acció política i administrativa és recent i és possible a Espanya per l'organització de l'Estat en autonomies. Per això, la Comunitat Valenciana, amb competència exclusiva en matèria d'ordenació del territori (inclòs en l'article 31.9 del seu Estatut), procedeix a regular aquesta activitat, establint-ne els objectius i principis, els instruments i els procediments. Els objectius específics són l'articulació territorial interna i exterior de la Comunitat Valenciana; la distribució de les activitats i usos del sòl en concordança amb el desenvolupament econòmic i les potencialitats del territori, i la protecció

de la natura i del patrimoni històric. La finalitat és aconseguir una cohesió i una integració que millorin la qualitat de vida dels seus ciutadans, a través d'un desenvolupament equilibrat i sostenible que augmenti la seva competitivitat.

La nova Llei dota la Comunitat Valenciana d'una regulació integrada de l'ordenació territorial i urbanística. A més, la Llei es preocupa per qüestions estratègiques per al desenvolupament de la Comunitat Valenciana, com són el paisatge, l'habitatge, el litoral, l'aigua o les infraestructures, adoptant una posició decidida en relació amb la prevenció de riscos, la recuperació dels centres històrics, la millora dels entorns urbans, la promoció del patrimoni cultural i la protecció del medi ambient. A més, amb la Llei s'estableixen mesures de control per a qualsevol activitat amb incidència territorial exigint als instruments d'ordenació territorial i urbanística estudis específics de paisatge per potenciar la política en aquesta matèria i fer-ne divulgació.

La Comunitat Valenciana ha estat la primera comunitat autònoma que ha aprovat una llei que integra tots aquests nous aspectes. L'entrada en vigor de la Llei 4/2004, de 30 de juny, d'ordenació del territori i protecció del paisatge de la Comunitat Valenciana (LOTPP) és resultat de l'aprovació del Reglament de paisatge mitjançant el Decret 120/2006, d'11 d'agost, del Consell, el qual també dóna resposta a dues lleis més que incideixen en el paisatge: la Llei 10/2004 de sòl no urbanitzable i la Llei 16/2005 urbanística valenciana. La LOTPP s'estructura en cinc títols més un títol preliminar. En el títol preliminar, de disposicions generals, es presenten els objectius generals d'aquesta Llei, la definició de *paisatge*, els principis en què s'inspira, l'àmbit d'aplicació, el compromís de la plena integració del paisatge en el planejament, les actuacions per portar-ho a terme i la cooperació amb altres organismes. Sense esmentar-lo explícitament, aquest primer capítol està impregnat al cent per cent del CEP.

En el títol I, de criteris d'ordenació del territori, s'estableix que els poders públics promouen la qualitat de vida de tots els ciutadans mitjançant el desenvolupament sostenible. Pel que fa a la qualitat de vida, aquesta es pot incrementar millorant els entorns urbans, l'accés i la mobilitat en aquests entorns. En canvi, el desenvolupament sostenible suposa una tasca equilibrada i eficaç de tots els agents i ciutadans de la Comunitat Valenciana. Aquest desenvolupament només es pot aconseguir si es fa un ús racional dels recursos naturals i dels usos del sòl. A més, cal que existeixin normatives per prevenir els riscos naturals i aquells ocasionats per l'home en el paisatge i el medi ambient. Però també fer un ús racional de l'aigua, conservar el patrimoni cultural i ordenar el litoral són altres formes de desenvolupament sostenible que comporten una millora de la qualitat de vida a la Comunitat Valenciana.

Tal com indica el nom de la Llei –ordenació del territori i protecció del paisatge–, aquesta Llei té dos eixos d'actuació. Per una banda, l'ordenació del territori, i per l'altra, la protecció del paisatge. Per a cada un, la Llei descriu els instruments adients per ordenar i protegir el territori i el paisatge.

Si ens fixem en les bases de la política de paisatge de la Comunitat Valenciana, la Llei formula els principis generals, les estratègies i les directrius; adopta, segons la naturalesa de cada lloc, normes específiques per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, i integra el mateix paisatge en les polítiques d'ordenació territorial i urbanístiques. Per aconseguir aquest objectiu es formulen els instruments de protecció el paisatge, que són d'àmbit d'aplicació de tota la comunitat autònoma i segueixen els principis del CEP. La Llei preveu tres tipus d'instruments, que descriu en el títol II, de protecció i ordenació del paisatge (explicació detallada en l'apartat 4.5.3):

- Estudis de paisatge
- Programes de paisatge
- Estudis d'integració de paisatge

Seguint la mateixa línia, la Llei també preveu instruments que ordenin el territori. Aquests instruments, a diferència dels anteriors, poden ser d'àmbit d'aplicació a tota la comunitat autònoma o en àmbits territorials concrets. En el títol III es descriuen aquests quatre instruments (explicació detallada en l'apartat 4.5.3):

- Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana
- Pla d'acció territorial
- Sistema d'informació territorial
- Institut d'Estudis Territorials i de Paisatge

Els dos últims títols de la Llei, de gestió territorial i de governança del territori i del paisatge, respectivament, estableixen les mesures que afecten directament el paisatge. Pel que fa a gestió territorial, descriu la manera de materialitzar els objectius i criteris de l'ordenació del territori establerts en la Llei i el desenvolupament dels diferents instruments. Per fer-la més eficaç es proposen les línies d'actuació següents:

- Elaborar i gestionar programes i projectes per a la sostenibilitat i la qualitat de vida.
- Establir límits de consum de recursos i emissions de contaminants a partir d'un sistema d'indicadors territorials i ambientals.
- Elaborar un sistema de coordinació i control per al compliment dels objectius i criteris de l'ordenació del territori.

Però l'eficàcia de la gestió territorial només és possible si en la presa de decisions (per tant, en la governança), els processos de gestió condueixen cap a una ordenació del territori equilibrada i sostenible. Per això, cal adoptar processos basats en els principis següents:

- Un exercici responsable de les competències atribuïdes als diferents òrgans de les administracions públiques.
- Coherència entre les accions de l'administració pública que tinguin incidència sobre l'ordenació del territori.
- Eficàcia en la presa de decisions en l'ordenació del territori.
- Participació dels ciutadans en totes les fases d'elaboració de les actuacions.
- Accessibilitat a la informació territorial per a tots els ciutadans.

Amb la Llei 4/2004 d'ordenació del territori i protecció del paisatge, per primera vegada s'articula el paisatge a través d'un marc jurídic. A més, es volen establir mesures de control per a qualsevol activitat amb incidència en el territori, exigint a través d'instruments, tant d'ordenació del territori com del paisatge, estudis específics per potenciar una política de paisatge innovadora i pionera a Espanya. Aquests instruments d'ordenació del territori i del paisatge són els primers que existeixen a tot el territori espanyol i a més són específics. Per això, en l'apartat següent s'intenta donar una visió general sobre quins són aquests instruments i, sobretot, explicar amb detall quins d'aquests són una realitat i en quina fase de desplegament es troba la Llei.

4.5.3. INSTRUMENTS DE PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ DEL PAISATGE

L'aprovació de la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge el 2004, i el posterior Reglament de paisatge de la Comunitat Valenciana, que regula el seu funcionament, el 2006, dóna resposta a dues lleis més que tenen efectes en matèria de paisatge: la Llei 10/2004 del sòl no urbanitzable, de 9 de desembre, i la Llei 16/2005 urbanística valenciana, de 30 de desembre. A part, defineix els instruments de protecció, gestió i ordenació del territori i del paisatge que s'expliquen detalladament en aquest apartat (<http://www.cma.gva.es/intro.htm>). De tots els instruments que s'expliquen a continuació, cal mencionar que actualment només tres són una realitat o s'hi està treballant: la Infraestructura Verda, el Pla d'acció territorial de protecció de l'Horta de València i l'Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana, i per tant, seran aquells en què s'incidirà més.

- 1) El primer instrument que trobem són els **estudis de paisatge**: són instruments base de la planificació territorial i, per tant, acompanyen tots els plans territorials (escala autonòmica i municipal), i són de compliment obligatori. Tenen la finalitat d'assegurar que els espais i elements garanteixin la qualitat del medi ambient i del paisatge, i que l'entorn cultural quedi protegit i sigui accessible per a tots els ciutadans. Introdueixen, per tant, la variable del paisatge en l'ordenació i la planificació del territori i contenen les fases de treball següents:

- Caracterització del paisatge. És el pas previ a la definició dels objectius de qualitat paisatgística. Descriuen, classifiquen i delimiten cartogràficament les unitats de paisatge.
- Valorització del paisatge. La valoració de les unitats de paisatge i dels recursos del paisatge es fa a través d'una metodologia que assenyalava que els valors del paisatge han de considerar les preferències de ciutadans i experts, i que els valors del paisatge més vistos i singulars han de tenir més importància.
- Objectius de qualitat. D'acord amb el CEP, cada unitat de paisatge i recurs de paisatge ha de tenir objectius de qualitat paisatgística tenint en compte l'opinió pública.
- Infraestructura Verda (explicació detallada en l'apartat 4.5.4). Els objectius de la política de paisatge de la Comunitat Valenciana són definir una infraestructura verda que integri els espais amb més valor ambiental, cultural i visual facilitant-hi l'accés. A més, la Infraestructura Verda té una funció essencial en l'ordenació del territori facilitant la ubicació de nous creixements urbans i d'equipaments.

Poden formar part o no dels estudis de paisatge els **catàlegs de paisatge**, eines que serveixen per a la identificació i el reconeixement jurídic dels espais o recursos paisatgístics de més valor.

- 2) **Programes de paisatge:** concreten mesures, actuacions i projectes de paisatge necessaris per complir els objectius de qualitat paisatgística (derivats explícitament del CEP) establint mesures per preservar, millorar i posar en relleu els paisatges pel seu valor natural, visual, cultural i urbà. Segons la Llei, existeixen dos programes de paisatge a la Comunitat Valenciana: els projectes d'imatge urbana i els projectes de restauració paisatgística.
- 3) **Estudis d'integració paisatgística:** són intervencions concretes que disposen d'un pla de participació pública explícita i tenen com a objectius l'adequada ubicació, ordenació i disseny de les actuacions susceptibles d'incidir de manera notable en la qualitat o percepció del paisatge. S'apliquen sobre l'àmbit visual definit per la conca visual afectada i hauran de considerar les determinacions dels possibles estudis de paisatge o catàlegs de paisatge vigents. A més, han de preveure i valorar la magnitud i importància dels efectes de noves actuacions sobre el paisatge i la seva percepció. I finalment, determinen les estratègies per evitar possibles efectes negatius sobre el paisatge i han de formar part de qualsevol pla parcial, pla de reforma interior, pla especial, estudi de detall, sol·licitud de declaració d'interès comunitari, autorització i llicència en sòl no urbanitzable, projecte sotmès a avaluació d'impacte ambiental i projecte d'infraestructura i obra pública.

- 4) **Pla d'acció territorial del paisatge de la Comunitat Valenciana:** desenvolupa, en el conjunt del territori, els objectius de la Llei i de l'Estratègia territorial, però l'objectiu principal d'aquest instrument és establir “la xarxa d'Infraestructura Verda” (Muñoz, 2008) que inclogui espais oberts, vius, zones humides, boscos, parcs, espais agraris..., compatibles amb les necessitats urbanístiques i infraestructurals. Recollit per la Llei 4/2004 en l'article 11, ha de ser inclòs en l'Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana (exposició pública gener/febrer 2010) i la resta dels plans territorials (tant a escala subregional com sectorial).

El Pla d'acció territorial del paisatge ha de definir els paisatges d'interès regional i delimitar els àmbits subregionals que són objectius de la planificació. En els últims temps, s'han confeccionat eines concretes d'acció com ara: el pla visual de la Comunitat Valenciana (2008), que té com a objectius conèixer les preferències visuals de la població valenciana i dels seus visitants. O el pla paisatgístic de l'àrea metropolitana de València (2008), que ha permès encetar la protecció de l'Horta de València mitjançant el pla d'acció de l'Horta (explicació detallada en l'apartat 4.5.4).

- 5) **Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana** (www.cma.gva.es/ETCV): en l'article 37 de la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge es defineix l'Estratègia territorial com l'instrument de la planificació territorial que estableix les grans directrius en matèria de política d'ordenació del territori. Per tant, és un instrument que conté les directrius, orientacions i criteris que, juntament amb la Llei, constitueixen un referent de les decisions polítiques, definint el model territorial del futur i coordinant les diferents polítiques sectorials. Els seus objectius principals es resumeixen a continuació:

- establir les directrius en matèria de política territorial de la Comunitat Valenciana per als pròxims anys;
- definir el model territorial del futur per al conjunt de la comunitat;
- proposar criteris i directrius perquè les polítiques sectorials es desenvolupin coherentment amb el territori;
- proposar els àmbits territorials adients per a la planificació territorial, a escala intermèdia entre municipis i la comunitat autònoma;
- orientar les dinàmiques i processos de transformació del territori en benefici de la col·lectivitat;
- identificar i proposar línies estratègiques i accions per al desenvolupament sostenible des del punt de vista econòmic, social i ambiental;
- establir criteris, directrius i accions de caràcter territorial en l'ordenació del sòl no urbanitzable, la gestió racional dels recursos naturals i la prevenció de riscos;
- garantir l'accés a la natura i el paisatge a la població;
- reorientar els sectors productius per superar la situació actual de crisi econòmica.

La previsió de l'Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana (ETCV) engloba el període fins a l'any 2030 i recull un total de 240 propostes i més de mil actuacions amb incidència directa en el territori. Per tant, l'ETCV defineix un model territorial que s'adequa als grans reptes d'un futur sostenible del territori que sigui competitiu i de qualitat a escala europea. L'ETCV descriu el model territorial que vol la comunitat, a més de les actuacions que es volen dur a terme d'una manera coordinada per garantir una tramitació més àmplia i més fàcil. Per tant, el que es vol aconseguir és establir unes normes de joc per implantar i coordinar els diferents usos i activitats en el territori. En aquests moments, l'ETCV, després d'un llarg procés d'anàlisi ha elaborat un primer document estratègic que disposa de 25 objectius i 350 criteris i recomanacions, flexibles i oberts. Aquests, si passen el procés de participació ciutadana, són els que seran aplicats en els instruments de planificació territorial que es formulin i s'aprovin en el futur.

Ara mateix, l'ETCV està acabant el procés de participació pública i s'espera que aviat es tinguin els primers resultats que decidiran si hi ha consens en allò que s'està treballant o si cal fer una revisió completa del document.

- 6) **Sistema d'informació territorial:** és al servei de la funció pública de l'ordenació territorial i són tots aquells mitjans que permeten conèixer el territori de la Comunitat Valenciana i les relacions entre les actuacions territorials i els efectes econòmics, socials i mediambientals associats, per generar conclusions i previsions útils per a la planificació. Disposava d'una actualització permanent de la cartografia temàtica del medi físic, del paisatge, dels assentaments, de l'habitatge, de les activitats econòmiques, de les infraestructures i el transport, els equipaments i el planejament territorial i urbanístic. El seu funcionament estarà coordinat per l'Institut Cartogràfic Valencià i el futur Institut d'Estudis Territorials i de Paisatge. Actualment està en fase de constitució.
- 7) **Institut d'Estudis Territorials i de Paisatge:** un futur organisme autonòmic de caràcter mercantil que estarà adscrit a la conselleria competent en matèria de territori. Entre els seus objectius més importants destaquen l'establiment de criteris tècnics en matèria de paisatge, l'elaboració d'informes i dictàmens, la coordinació de les polítiques sectorials amb incidència en el paisatge i fer el seguiment de les actuacions i mesures proposades en aquest àmbit. Fins ara aquesta feina correspon a la Direcció General de Territori i Paisatge.

Aquest institut tindrà dues àrees tècniques: una de *territorial*, que avaluarà la qualitat territorial des d'una perspectiva global a través d'informacions obtingudes i el conjunt

d'indicadors obtinguts; i una altra àrea tècnica dedicada al *paisatge* que supervisarà i coordinarà les actuacions públiques en matèria de paisatge.

A part d'aquestes funcions, l'institut haurà d'elaborar informes i dictàmens, coordinar polítiques sectorials amb incidència en el paisatge i fer el seguiment de les actuacions i mesures proposades en aquest àmbit.

Tres anys després de la redacció de la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge i un any després de l'aprovació del Decret que regula la Llei, es crea, el 2007, la Direcció General de Territori i Paisatge, de la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge, que té per objectius definir, aplicar i supervisar el desenvolupament de la nova política de paisatge de la Comunitat Valenciana. Aquesta tasca es desenvolupa a través de la difusió, sensibilització i coordinació amb altres administracions públiques i organismes internacionals. Per a un correcte funcionament, la secretaria s'ha organitzat estructuralment en les unitats següents:

- Àrea legal i administrativa. Funció de revisió i tramitació de plans, projectes i programes, en concret dels estudis de paisatge i dels estudis d'integració paisatgística, principals instruments per integrar el paisatge en el planejament.
- Àrea de sensibilització. L'objectiu és promoure el paisatge, la participació dels ciutadans i l'assessorament i assistència als tècnics que elaboren els plans, projectes i programes.
- Àrea tècnica. Pretén proporcionar suport tècnic en el desenvolupament de plans, projectes i programes, però també ajuda financera. Elabora projectes que exemplifiquen la diversitat tipològica del paisatge. Destaquen els plans de paisatge autonòmics i supramunicipals; la Infraestructura Verda o sistema d'espais oberts (element fonamental en la protecció, gestió i ordenació del paisatge de la comunitat); plans i projectes locals, i intervencions paisatgístiques.

L'organització estructural facilita la feina per complir les seves funcions, que es resumeixen en:

- la definició i execució de les polítiques de paisatge en la Comunitat Valenciana;
- la difusió i sensibilització en matèria de paisatge;
- l'elaboració i desenvolupament del Pla d'acció territorial del paisatge de la Comunitat Valenciana;
- el foment de la participació pública;
- l'elaboració, supervisió i tramitació dels instruments previstos en la normativa de la protecció del paisatge;
- la coordinació amb altres administracions públiques nacionals i internacionals en matèria de paisatge;

- la cooperació amb ajuntaments en l'elaboració, tramitació i aplicació dels instruments de paisatge;
- la planificació del paisatge i l'impuls d'actuacions singulars de protecció, ordenació i gestió del paisatge;
- l'estimulació de la col·laboració científica i acadèmica en matèria de paisatge i del seguiment i participació en projectes internacionals, sobretot amb països signants del CEP.

El balanç de la feina que s'ha fet des de l'aprovació el 2006 del Reglament del paisatge, que regula el funcionament de la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge de la Comunitat Valenciana, es fa difícil a causa de diverses raons. Per una banda, la Comunitat Valenciana destaca per ser la primera comunitat espanyola que aprova una llei específica dedicada al paisatge seguint els principis que es proposen en el CEP. Per això, en primer lloc, cal dir que aquesta comunitat ha realitzat un gran esforç inicial per implantar una política de paisatge. Per contra, si bé l'esforç inicial és notable, després s'ha pogut observar un període de certa inactivitat, per la falta de coordinació entre els organismes responsables, que ha comportat que altres comunitats autònomes, com ara Catalunya, actualment estiguin més avançades en la implantació d'una nova política de paisatge, sobretot pel que fa a la definició dels objectius de qualitat paisatgística, que són els que realment s'integraran en la planificació territorial i urbanística.

A partir del 2007, amb la creació de la Direcció General de Territori i Paisatge de la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge, les coses canvien. Des de llavors es pot observar un gran esforç per implantar la nova política de paisatge i des de fa aproximadament un any s'intueix que s'està produint un canvi de mentalitat, no només institucional, sinó també de la societat civil. És també des d'aquest moment que es tiren endavant iniciatives com l'Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana o la Infraestructura Verda. Per tant, s'observa un cert moviment en qüestions relacionades amb el paisatge: només cal fixar-se en l'ETCV, que acaba de finalitzar el període de participació pública, o l'empenta que hi ha en la redacció de la Infraestructura Verda i el pla d'acció de protecció de l'Horta.

Per això, en l'apartat següent es comenten quins són els programes i actuacions en què s'està treballant i que estan integrats en un programa d'actuació per al període 2008-2011.

4.5.4. PROGRAMES I ACTUACIONS DE LA NOVA POLÍTICA DE PAISATGE

La Comunitat Valenciana ha posat en marxa un projecte sobre els programes i actuacions que té previst executar durant el període 2008-2011 dividit en tres línies de treball. En aquest apartat es descriuran quines són aquestes línies d'actuació previstes i s'explicaran els seus continguts.

La primera línia de treball (**Línia 1**) es dedica a la preservació de la diversitat dels paisatges de la Comunitat Valenciana mitjançant la creació d'una xarxa interconnectada de paisatges d'alt valor ambiental, cultural i visual que s'ha de convertir en l'estructura ecològica bàsica. Aquesta xarxa rep el nom de Pla d'infraestructura verda de la Comunitat Valenciana i es consolida a partir d'iniciatives com la Xarxa d'Espais Naturals Protegits o la Xarxa Natura 2000.

El Pla d'infraestructura verda de la Comunitat Valenciana potenciarà la conservació d'hàbitats i espècies i dels elements naturals; lluitarà contra el canvi climàtic; potenciarà la prevenció de riscos; reforçarà l'atractiu del territori, i preservarà els paisatges culturals i identitaris de la regió seguint els principis de la sostenibilitat del territori. Destaquen tres elements que marquen el caràcter del territori i que segueixen les bases d'aquesta primera línia de treball:

1. *Infraestructura verda de l'àrea metropolitana de València* (corredor del riu Túria, Horta, Albufera i mar Mediterrani). És una proposta integral de connexió, protecció i gestió dels quatre grans paisatges que convergeixen en l'àrea metropolitana de València: l'Albufera i els seus arrossars; el riu Túria i els seus boscos mediterranis; l'Horta històrica de la plana del Túria, i el mar Mediterrani i les seves platges. Aquest pla afavoreix l'accés i l'ús públic i posa en contacte l'àmbit urbà amb els espais agrícoles, culturals i naturals més pròxims en un territori d'excel·lència mediambiental i paisatgística.

2. *Gran Parc Metropolità d'Alacant. Corredor Montnegre-riu Serpis*. Aquest parc connectarà els paisatges més valuosos de l'àrea metropolitana d'Alacant amb els paisatges de muntanya interior, de gran valor ecològic i cultural, a través d'una xarxa de corredors per a vianants i ciclistes. Entre els seus objectius destaquen la facilitació de l'accés al paisatge i l'ús públic d'espais naturals que ja tenen alguna figura de protecció.

3. *Atlas dels paisatges de la Comunitat Valenciana i paisatges més significatius*. Aquest atlas és la primera cartografia d'unitats de paisatge regionals per a tota la Comunitat Valenciana, indica aquells paisatges més significatius que recullen la diversitat territorial i que han de ser objecte d'atenció especial. Els atlas de paisatge mostren la riquesa del paisatge a la comunitat, proporcionen coneixement sobre els tipus de paisatge existents que seran objecte de la nova política de paisatge i fan la funció de divulgació dels valors del paisatge.

Actualment es troba en fase d'elaboració la Infraestructura Verda de l'àrea metropolitana de València, la primera de les actuacions de la nova política de paisatge de la Comunitat Valenciana.

La Infraestructura Verda és un procés gradual a diferents escales, que s'elabora a través de la participació de totes les administracions i la societat civil amb la finalitat de crear una xarxa interconnectada que uneixi els espais naturals, els espais rurals, les zones verdes i els buits

urbans, evitant la fragmentació del territori. “Per tant, es vol protegir i desenvolupar la riquesa del paisatge de la comunitat, ja que aquest és un factor de la qualitat del benestar i de la vida per als ciutadans, i a més és un llegat històric, un factor identitari i un recurs econòmic” (Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge, www.cma.gva.es/v/intro.htm).

La segona línia de treball (**Línia 2**) es dedica a la protecció i gestió dels paisatges culturals i agrícoles més significatius de la Comunitat Valenciana establint quatre actuacions concretes, la primera de les quals, després de passar per un procés de participació pública el 2008, es troba en fase de redacció.

1. *Pla de protecció de l'Horta de València*. La plana al·luvial que es configura en la confluència del riu Túria, l'Albufera i el mar Mediterrani és una regió molt fèrtil, que destaca pel seu paisatge productiu únic i perquè és un testimoni històric i cultural directe. Amb una superfície aproximada de 12.000 ha, s'estructura històricament en un conjunt de xarxes de sèquies, camins i barraques entre els quals es practica l'activitat agrícola creant una important cultura de l'aigua.

L'Horta de València avui dia està patint una forta pressió urbanística que ha comportat i comporta la pèrdua d'una part important de terres fèrtils amb habitatges tradicionals. Per altra banda, s'estan donant grans processos de degradació ambiental i fragmentació del territori causats per les vies de comunicació. A més, el llindar entre l'espai urbà i la zona d'horta no ha estat objecte de gestió i s'ha convertit en un espai residual i degradat.

El pla d'acció de protecció territorial de l'Horta de València que realitza la Direcció General de Territori i Paisatge és un procés inspirat en l'Estratègia Territorial Europea i en el Conveni Europeu del Paisatge, que preveu la recuperació del paisatge, la protecció i revalorització del patrimoni, fomentar-ne l'ús públic com a espai de lleure i implantar un programa agrari per evitar la pèrdua de l'activitat. Un altre punt interessant que preveu aquest pla és la creació d'una sèrie d'itineraris a peu que facilitin la connexió entre nuclis urbans per incrementar i facilitar l'accés a aquesta zona com a espai de lleure i de l'activitat agrària tradicional.

Els objectius del pla són molt ambiciosos perquè aquest espai disposa d'un patrimoni històric i cultural molt valuós i un paisatge únic al món que ha esdevingut un símbol identitari de la societat valenciana. La zona d'horta, a més, té una gran funcionalitat per la seva proximitat amb les àrees urbanes. És, en definitiva, el gran pulmó verd i un anell de connexió entre la ciutat i l'espai de lleure que cal preservar. Per això, a part de la seva protecció i preservació cal un gran esforç per educar i informar els habitants d'aquesta regió sobre els grans tresors que tenen. Perquè només si els habitants coneixen bé el que tenen, ho sabran valorar i lluitaran per la seva preservació en cas de risc de pèrdua.

Imatge 20. Horta de València

Font: www.cma.gva/pathuerta

El pla d'acció de protecció de l'Horta afecta 45 termes municipals i estableix una diagnosi dels principals problemes, tendències i oportunitats (una anàlisi DAFO) de l'Horta, dividint-la en 24 unitats de paisatge amb diferents nivells de protecció. La versió preliminar del pla d'acció es troba estructurada en cinc línies estratègiques (www.cma.gva/pathuerta):

- configurar l'Horta com a element vertebrador de la gran Infraestructura Verda que connecti ciutats, pobles, espais naturals i rurals de l'àrea metropolitana de València;
- definir els programes necessaris per garantir la continuïtat de l'activitat agrícola;
- integrar i millorar físicament i visualment les infraestructures i vores urbanes;
- posar en valor els seus recursos culturals i visuals;
- potenciar l'ús públic i recreatiu (es preveuen accions diverses per convertir l'Horta en un espai públic i de lleure).

2. *Pla de paisatge de la vall del riu Serpis i de la vall de Gallinera.* És un pla d'acció territorial de caràcter sectorial localitzat a les depressions de les muntanyes d'Alacant. Aquesta zona té un alt valor ecològic i està formada per petits nuclis de muntanya condicionats per la presència de rius i barrancs que modelen el paisatge natural. El pla vol concebre aquesta regió com a marc d'intervenció de les polítiques territorials per garantir els seus valors ecològics i un desenvolupament sostenible. Per això, aquest pla d'acció territorial, en matèria de paisatge, ha de ser capaç d'entendre la realitat i les necessitat d'aquest territori i donar resposta a les necessitats de la població d'aquestes zones. Aquesta feina es farà a través de programes de desenvolupament per fer compatibles l'agricultura tradicional, els usos turístics i el ric

patrimoni natural i cultural de les valls interiors. Els principis que regeixen el pla són els següents:

- El desenvolupament econòmic sostenible.
- La protecció dels recursos naturals i culturals i del paisatge.
- L'accés públic a un paisatge de qualitat amb la creació d'una infraestructura verda.
- La planificació d'actuacions sectorials i ambientals des de la perspectiva supramunicipal.
- L'educació i sensibilització pels paisatges naturals i culturals.
- La promoció dels processos de participació.

3. *Pla de la vall de Guadalest.* És un pla d'acció territorial de caràcter sectorial localitzat a la comarca de la Marina Baixa, al nord de la província d'Alacant. És una depressió entre la serralada Aitana, la serralada de Serrella i la serralada de Xortà, recorreguda pel riu i embassament de Guadalest. Es troba a més alçada que la vall del riu Serpis i Gallinera, però també té un territori ric en recursos naturals i culturals amb una tradició agrícola ben assentada. El pla vol establir aquesta regió com a marc d'intervenció de les polítiques territorials per garantir els seus valors i un desenvolupament sostenible. Per això, aquest pla ha de ser capaç d'entendre la realitat i les necessitat d'aquest territori i donar-hi respostes a través de programes de desenvolupament. Els principis que regeixen el pla són els mateixos que els del pla de paisatge de la vall del riu Serpis i de la vall de Gallinera (el desenvolupament econòmic sostenible; la protecció dels recursos naturals, culturals i del paisatge; accés públic a un paisatge de qualitat amb la creació d'una infraestructura verda; una planificació d'actuacions sectorials i ambientals des de la perspectiva supramunicipal; l'educació i sensibilització pels paisatges naturals i culturals, i la promoció dels processos de participació).

4. *Pla de paisatge del Parc Natural de la Mata i Torrevella.* El Pla rector d'ús i gestió del Parc Natural de les Llacunes de la Mata i Torrevella inclou com a línia d'actuació la redacció d'un estudi sobre el paisatge tradicional per establir criteris d'anàlisi per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge del parc natural en relació amb un desenvolupament social, econòmic i cultural. Aquest pla és un estudi que es fa conjuntament entre la Direcció General de Territori i Paisatge i la Universitat Politècnica de València. L'estructura del pla proposa normatives i recomanacions per a la gestió dels usos productius dins del parc, el valor que se li atorga i les actuacions prioritàries per millorar el seu funcionament. A més, l'estudi comptarà amb una participació pública al llarg del procés d'elaboració.

Finalment, la tercera línia d'actuació (**Línia 3**) es dedica a la protecció i ordenació de les vistes cap al paisatge.

La Comunitat Valenciana disposa d'un ric patrimoni cultural i arquitectònic que moltes vegades és situat a l'entorn i al llarg de les grans infraestructures de transport (xarxa de

carreteres, l'AVE, entre d'altres). Per això, està en procés l'elaboració d'una anàlisi i recompte dels béns d'interès cultural amb valor paisatgístic per tal d'establir mesures d'ordenació i gestió de les àrees amb afectació visual. Aquest pla de protecció i ordenació de les vistes des de les comunicacions s'estructura en quatre àmbits de treball:

1. *Les vistes des de les carreteres.* La imatge que els valencians tenen del seu entorn principalment és mitjançant el que veuen des de la carretera i, per tant, l'actuació prioritària és millorar la seva imatge a través de normatives i actuacions de millora paisatgística de les vores de les carreteres. La Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge està redactant un pla que identifica les conques visuals des de les principals carreteres classificant-les en quatre categories segons la visibilitat. L'objectiu d'aquest pla és preservar aquell paisatge d'alt valor i definir normes d'integració paisatgística dels usos i activitats que s'hi implantin.

2. *Les vistes des de l'AVE.* El tren d'alta velocitat forma un nou corredor i, per tant, una nova manera de percebre el paisatge. S'estan estudiant les conques visuals del nou traçat per establir els paisatges que requereixen atenció especial. També s'ha impulsat un estudi de visibilitat delimitant les conques visuals de les línies València-Madrid, Alacant-Madrid i València-Castelló-Barcelona. En aquest estudi es determinen els objectius de qualitat paisatgística a partir dels quals es prioritzen les intervencions a les zones.

3. *Integració del paisatge de les àrees industrials.* Els nuclis industrials són els principals nodes de l'activitat econòmica i, per tant, la qualitat i la imatge ambiental i del paisatge repercuteix directament en la capacitat d'atreure noves inversions i equipaments. Per això, cal una integració del paisatge i una adequada ordenació dels espais verds en les zones industrials. La Direcció General de Territori i Paisatge està treballant en diferents propostes de localització dels nuclis industrials, al mateix temps que redacta una guia metodològica per a la integració del paisatge en nous polígons industrials i àrees logístiques.

4. *Pla de millora visual dels accessos als municipis.* L'accés als nuclis urbans és la primera impressió d'un lloc que els visitants tenen i l'estudi visual demostra que aquests espais solen ser desordenats i caòtics. La millora de la imatge, per tant, és clau. La Direcció General de Territori i Paisatge aborda el tractament dels accessos als nuclis urbans a través de subvencions als municipis per a la redacció de programes de millora urbana i guies de bones pràctiques.

A tall de resum cal comentar que la política de paisatge de la Comunitat Valenciana ha establert un marc legal inspirat en el Conveni Europeu del Paisatge, definint les actuacions i els instruments que articulen la política de planificació territorial i urbanística, i que més endavant integraran el paisatge en aquestes polítiques (Muñoz Criado, 2008). Aquests instruments estan recollits en el Reglament de paisatge de la Comunitat Valenciana, aprovat mitjançant decret. Al mateix temps, aquest document recull la participació pública com a eina que dona suport a la presa de decisions i té en compte l'opinió de la societat.

Des del 2006, quan es va aprovar el Reglament de paisatge, s'està treballant en l'aplicació de la política de paisatge a la comunitat i ha esdevingut un projecte a mitjà i llarg termini. Les primeres actuacions que es van portar a terme van ser la creació de la Direcció General de Territori i Paisatge el 2007 com a organisme encarregat d'aplicar i supervisar el desenvolupament de la política de paisatge i l'inici de la redacció de tres instruments que es descriuen en la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge de la Comunitat Valenciana. En primer lloc, l'Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana, que actualment està exposada a informació pública. En segon lloc, el Pla d'acció territorial de protecció de l'Horta de València, que el 2008 va passar el procés de participació pública i ara es troba en la fase final de la redacció preliminar, que aquest any anirà a informació pública. I en tercer lloc, el Pla de la xarxa d'infraestructura verda de la Comunitat Valenciana, en fase de redacció el tram de l'àrea metropolitana de València. Justament en l'últim congrés d'arquitectes paisatgístics a Rio de Janeiro (21-23 d'octubre de 2009) aquest pla va ser elegit com un dels cinc projectes internacionals més interessants.

També l'Observatori de Sostenibilitat d'Espanya (OSE) reconeix que la Comunitat Valenciana ha estat pionera a aprovar una llei de paisatge, desenvolupada a través d'un reglament. De totes maneres, l'informe també diu que altres comunitats, com ara Catalunya, van més avançades en l'aplicació d'una política de paisatge i en concret dels objectius de qualitat paisatgística, que al final són els que s'integraran en les polítiques de planejament. Tot això és observable en el treball *Patrimonio natural, cultural y del paisaje. Claves para la sostenibilidad territorial (2009)*.

No obstant això, es constata un procés de canvi, lent però que hi és, degut al creixent interès social pel paisatge i els compromisos polítics adquirits en matèria de paisatge per part de la Comunitat Valenciana i l'Estat espanyol, i sobretot pel fet de reconèixer que el paisatge és un recurs necessari per a la millora de la qualitat de vida i del benestar, un factor identitari, un recurs econòmic i, per tant, un recurs per al desenvolupament sostenible i un element fonamental de l'ordenació territorial. Aquest canvi es veu incrementat pel treball des de la Direcció General de Territori i Paisatge per tirar endavant l'aplicació dels diferents instruments que preveu la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge de la Comunitat Valenciana. Ara bé, aquests instruments d'ordenació del territori i protecció del paisatge previstos en la Llei només seran factibles si tenen el suport de la societat civil i, per tant, ressalten l'opinió de la població d'aquesta comunitat, resultat de processos de participació pública. En el cas de la Comunitat Valenciana, els processos de participació pública són molt diversos. Si prenem, per exemple, el pla de protecció de l'Horta de València, un símbol identitari d'aquesta comunitat, el procés de participació s'ajusta als continguts establerts en la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge, seguint els principis que s'articulen en el CEP. I per tant, el document preliminar de protecció de l'Horta és el resultat d'una fase de consulta pública als agents i a la societat en general. En aquesta consulta pública es dóna a conèixer el pla a través de reunions

informatives, exposicions i, fins i tot, la publicitat a través dels mitjans de comunicació, una eina molt potent. De totes maneres, encara s'està al principi d'iniciatives com ara programes exclusius dedicats al paisatge o al medi ambient. Però, és cert que amb l'inici de l'exposició pública del Pla d'Horta i de l'Estratègia aquestes coses estan canviant. S'observa un increment de reportatges més sensibilitzats en aquest tema i moltes vegades es prenen reportatges d'altres comunitats autònomes com a exemples.

El pla preliminar de protecció d'Horta té en compte l'opinió de la societat i pot actuar d'acord amb ella. Un cop passada la primera fase de consulta, en què s'obtenen les primeres percepcions de la societat referents al paisatge, aquestes són considerades per l'equip tècnic que elabora el pla de protecció de l'Horta de València. Per tant, s'adapta l'esborrany a les percepcions obtingudes i en el mateix moment s'engega un segon procés de participació amb entrevistes en més profunditat a diferents agents de paisatge, així com s'obre un període d'enquestes sobre el futur de l'Horta que la població en general pot contestar.

La Comunitat Valenciana ha entès que la participació pública és un aspecte clau que cal tenir en compte en qualsevol actuació que es faci en matèria de paisatge. I això es fa visible en diferents projectes, i per primera vegada es té la sensació que alguna cosa està passant. Un dels projectes que cal destacar és la creació del portal web de Participació Pública (www.participacionpublicacv.com). Aquest portal va ser creat per facilitar a empreses i administracions públiques, la definició, localització i comunicació de processos de participació pública de diferents projectes i plans que es porten a terme en matèria de paisatge i medi ambient a la Comunitat Valenciana. A més, intenta garantir el dret de tot ciutadà a informació ambiental i paisatgística, per tal de participar activament i de manera efectiva en totes les fases d'elaboració d'un projecte o pla ambiental o paisatgístic. En aquest portal, a més, hi ha una secció de notícies on es troba tota la informació relativa a diferents notícies de paisatge de la Comunitat Valenciana, d'altres comunitats autònomes, d'Espanya, d'Europa i informació internacional.

Des de fa aproximadament dos o tres anys, el tema del paisatge és una mica més present en la societat valenciana i és actualitat. Els articles amb referències al paisatge en els mitjans de comunicació han experimentat un gran augment i existeixen blocs que tracten temes relacionats amb el paisatge, com per exemple un bloc sobre la protecció de l'Horta.

Capítol 5

ALEMANYA: UNA POLÍTICA DE PAISATGE AL MARGE DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE?

5.1. INTRODUCCIÓ I PRESENTACIÓ

Alemanya és un país amb una llarga tradició acadèmica en temes de paisatge i ha estat un dels pioners a incorporar el paisatge i l'ecologia del paisatge en el seu planejament. A més, tractant-se d'una república federal formada per 16 *Länder*¹¹ amb molta autonomia, el tractament del paisatge és lleugerament o molt diferent d'un *Lander*¹² a un altre. Aquest factor sol ja pot ser decisiu en l'elecció d'Alemanya com a cas d'estudi, però dos factors més van acabar de perfilar aquest país com a segon cas d'anàlisi.

En el moment de l'aprovació del Conveni Europeu del Paisatge, l'octubre de l'any 2000, era interessant observar què farien aquells països d'Europa que ja disposaven de polítiques de paisatge pròpies. Països com ara França, el Regne Unit i Itàlia de seguida van signar el Conveni i van començar a treballar a fons per tal d'aplicar-lo. Mentrestant, Alemanya, un país membre del Consell d'Europa i de la Unió Europea des dels seus inicis, i, a més, involucrat profundament en totes les polítiques europees, va refusar signar-lo. Per això, era interessant escollir aquest país, que, ara per ara, no té intencions de signar ni ratificar el Conveni, i així trobar una resposta a les dues preguntes plantejades en aquesta tesi doctoral: en aquests deu anys de vida del CEP hi ha hagut un ric repertori d'experiències però també de frustracions, ara cal veure en quin estat de desenvolupament es troba el CEP en aquells països que l'estan implementant i també respondre a la pregunta de si pot existir una altra forma de política de paisatge al marge del Conveni.

Un altre factor clau en l'elecció d'Alemanya són les arrels de la doctoranda. Pel fet de ser d'origen alemany, l'accés a fonts d'informació originals i la possibilitat d'interactuar amb experts en el tractament del paisatge en la llengua materna suposaven un valor afegit que em semblava que podria enriquir el contingut d'aquesta tesi.

Per tal de realitzar aquest estudi del cas d'Alemanya i tenint en compte les dimensions del mateix país, tal com s'ha fet en l'anterior capítol referent a Espanya s'ha optat per escollir tres regions (*Länder*) i descriure de manera detallada la seva política de paisatge.

En el cas d'Alemanya, els *Länder* escollits són: Nordrhein-Westfalen (Renània del Rin del Nord), Schleswig-Holstein i Baden Württemberg. S'han triat aquestes tres regions per dues raons. En primer lloc, perquè el *Lander* de Nordrhein-Westfalen té una política de paisatge de les més antigues del país. En segon lloc, l'existència d'una llei estatal de gestió i preservació de la natura marca les directrius i principis de planejament de la natura i del

---

¹¹ *Länder* és el plural per descriure regions autonòmiques d'Alemanya.

¹² *Lander* és el singular per descriure una regió autonòmica d'Alemanya. Aquestes dues expressions aniran sortint al llarg d'aquest capítol i en capítols posteriors.

paisatge dels *Länder*, però alhora cada *Lander* ha d'elaborar una llei de gestió i preservació de la natura pròpia seguint la llei estatal. D'aquesta manera, les polítiques de paisatge dels *Länder* s'assemblen bastant, però hi ha diferències importants pel que fa al tipus de paisatge que té cadascun. Per això, en cada llei de gestió i preservació de la natura dels *Länder* es descriuen les mesures específiques segons el paisatge que es té, i a Nordrhein-Westfalen es presta una atenció especial als paisatges relacionats amb les explotacions mineres; en el cas de Schleswig-Holstein, als paisatges costaners, i pel que fa a Baden-Württemberg, als paisatges forestals i la preservació de la biodiversitat paisatgística.

En cada una de les regions que es presenten en aquest capítol d'Alemanya, l'estructura adoptada és la mateixa. Això és causa directa de la política de protecció de la natura i del paisatge que s'aplica en aquest país. Essent un estat federal aquest es regeix per una llei federal de protecció de la natura que obliga a cada regió (en aquest cas *Lander*) a adoptar una llei de paisatge i a desenvolupar els instruments de protecció, gestió i ordenació que descriu la llei federal. Per això, els propers apartats tots ells tenen la mateixa estructura. En primer lloc, es descriuen les realitats físiques i territorials dels *Lander* i a continuació la llei de paisatge i els seus instruments. Finalment, es farà un èmfasis especial en les associacions que treballen per a la protecció de la natura i del paisatge.

5.1.1. SITUACIÓ GEOGRÀFICA I HISTÒRIA DE LA REPÚBLICA FEDERAL D'ALEMANYA

Alemanya (*Deutschland* en alemany) és un país del centre d'Europa membre de la Unió Europea (UE) des dels seus inicis. El seu nom oficial és República Federal d'Alemanya, disposa d'una població de 82.000.000 de persones (cens març 2009), és el país amb més població de la UE i ocupa una superfície de 357.021 km².

Alemanya comparteix fronteres amb deu estats al llarg de 3.757 km. Limita al nord amb Dinamarca, a l'est amb Polònia i la República Txeca, al sud amb Àustria i Suïssa i a l'oest amb França, Liechtenstein, Luxemburg, Bèlgica i els Països Baixos.

Geogràficament parlant, Alemanya es pot dividir en tres grans regions:

- les planes del nord (*Norddeutsches Tiefland*), formades per les zones de costa al llarg del mar del Nord i del Bàltic, així com les illes.
- els altiplans centrals (*Mittelgebirgsschwelle*), un territori format per muntanyes suaus, valls fluvials i rius grans amb conques molt ben definides. Els límits d'aquesta regió són al nord la ciutat de Hannover i al sud el riu Main.
- les zones muntanyoses, que inclouen a l'oest les muntanyes d'Eifel i Hunsrück; al centre, les muntanyes del Taunus i Spessart; a l'est, la serralada del Fichtelgebirge, les muntanyes de Jura i la gran extensió forestal de la Selva

Negra o *Schwarzwald*, i al sud, els Alps, amb el pic més alt, de 2.962 m, anomenat *Zugspitze*.

Les planes del nord i els altiplans centrals són les zones d'excel·lència per desenvolupar una agricultura molt tecnificada i especialitzada (l'1% de la població treballa en el sector primari) en el conreu de cereals, la patata i l'explotació de productes làctics. És en aquestes zones, sobretot zones centrals occidentals, on es troben els grans rius alemanys. El més important és el riu Rin. Entre els seus afluents destaquen el Lahn, el Lippe, el Main, el Mosel, el Neckar i el Ruhr. Altres rius importants són l'Elba al sud-est; el Danubi al sud amb els seus afluents, el Lech, l'Isar i l'En, i l'Oder amb el seu afluent, el Neisse, a l'est.

La majoria d'Alemanya es troba sota la influència d'un clima temperat humit amb vents predominants de l'oest. El clima és moderat a causa del corrent atlàntic encara que hi ha diferències lleugeres. Així, el nord i el nord-oest tenen un clima més oceànic amb pluges durant tot l'any amb un màxim a l'estiu, mentre que a l'est el clima és més continental, amb hiverns que solen ser més freds i els estius més càlids que la mitjana. La part central i sud són les regions de transició (clima moderat i oceànic continental). Els hiverns en general solen ser freds, amb temperatures que oscil·len entre 0-5°C, i els estius són temperats (al voltant de 20-23°C) encara que poden arribar a tenir màxims que superen els 30°C.

Imatge 21. Mapa de la República Federal d'Alemanya

Font: Das Deutschland Portal

La primera vegada en la història d'Alemanya que es pot parlar d'un estat alemany és amb la finalització de l'Imperi Napoleònic el 1806, quan s'inicia un període de restauració i revolució que va culminar amb la unificació d'Alemanya i la formació d'un estat alemany, l'Imperi Alemany, el 1871. Aquest imperi s'acaba amb l'esclat de la I Guerra Mundial el

1914, que va finalitzar a través del Tractat de Versalles el 1919, en què les potències derrotades, entre elles Alemanya, van haver de responsabilitzar-se de la guerra amb la conseqüència de la pèrdua de totes les possessions a l'estranger. Així Alemanya va quedar reduïda al mínim i sota supervisió de les potències guanyadores. La humiliant situació d'Alemanya i la duresa del tractat van ser un dels factors que van facilitar l'ascensió del nazisme al país, que va conduir a la II Guerra Mundial (1939-1944).

És, però, en aquest període (des del 1836 fins al 1919) quan per primera vegada es comença a parlar de protecció de la natura i del paisatge. Aquest concepte de protecció no té el mateix significat que avui, sinó que els primers passos per protegir la natura es fan a través d'un concepte més patriòtic. La preservació del paisatge, la flora i la fauna esdevé un símbol nacional i identitari que cal conservar per al mateix turisme alemany. A finals del segle XIX es dona un canvi de percepció amb la formació dels primers parcs nacionals als Estats Units d'Amèrica (1872, Parc Nacional de Yellowstone; 1890, Parc Nacional de Yosemite i Sequoia/Kings Canyon). El concepte de protecció serà entès com a preservació de les singularitats del paisatge i la conservació de la natura per a generacions futures. El 1888, Ernst Rudorff, professor de música i considerat el primer ecologista, introdueix aquest nou concepte de protecció de la natura (*Naturschutz*).

El període d'entreguerres (1919-1939), també conegut com República de Weimar, és un període molt ric quant a la producció de normatives i directrius de protecció de la natura i del paisatge. El 1919, en la constitució de la República de Weimar apareix per primera vegada una directriu de conservació i preservació de la natura (article 150). Setze anys després, en concret el 28 de juny de 1935, entra en vigor la llei de protecció de la natura del Reich (*Reichsnaturschutzgesetz* - RNatSchG). Els primers esborranys d'aquesta llei són realitzats per Benno Wolf. A causa del seu origen jueu va ser substituït el 1933 per Hans Klose. Klose aprofita la feina feta i redacta la llei de protecció de la natura del Reich que més tard va ser aprovada per Hermann Göring.

Amb el RNatSchG s'inicia la protecció de la natura des d'un nivell estatal. L'entrada en vigor d'aquesta llei suposa un canvi en la percepció del concepte *protecció*. L'objectiu no és la protecció de la natura sinó el seu aprofitament intensiu per a altres finalitats com ara proporcionar superfície per a la construcció de fàbriques d'armament o indústria química, però també proveir prou fusta i recursos minerals de regions declarades parcs naturals i monuments per la natura. A més, es concedeixen prioritats de cacera als militars nazis també en espècies fins llavors protegides.

Hermann Göring, ministre de Cacera i Boscos del Reich, procura que a la llarga aquesta llei esdevingui una llei nazi sense tenir entre les seves prioritats la protecció de la natura. Això s'aconsegueix a través dels anomenats *Vierjahrespläne* (plans de quatre anys), que entren en

vigor poc després de l'aprovació de la llei i que tenen com a objectiu aconseguir la independència econòmica i militar d'Alemanya.

La derrota d'Alemanya en la II Guerra Mundial va suposar una altra vegada la pèrdua de tots els territoris adquirits i la reducció de l'estat al mínim sota protectorat de les potències aliades (el nord-oest controlat pel Regne Unit; el sud-oest, per França; el sud-est, pels EUA, i l'est, per la Unió Soviètica). A més, el 1949 es va dividir Alemanya en dos estats separats: la República Federal d'Alemanya (RFA) i la República Democràtica d'Alemanya (RDA).

Amb la finalització de la II Guerra Mundial queda estancada la protecció de la natura per altres prioritats polítiques. És a partir dels anys cinquanta quan es torna a treballar en aquest tema incorporant la protecció de la natura en la Constitució (article 75). Els passos següents consisteixen a adaptar la llei de protecció de la natura del Reich a la nova situació. El Tribunal Suprem és l'encarregat de fer-ho i el 1958 es presenta la reformada llei de protecció de la natura. A més, el mateix tribunal suprem estableix la redacció de lleis de protecció de la natura per a cada *Lander*. Una altra actuació és la substitució de Hans Klose, cap de la llei de 1935 i director de la seu central de protecció de la natura del Reich, per Gert Kragh. També la seu central canvia de lloc i s'estableix a la capital federal de la RFA i adopta el nom de Servei Federal per a la Protecció de la Natura i Gestió del Paisatge (Bundesamt für Naturschutz und Landschaftspflege - BANL).

Mentre que la RFA va esdevenir una potència mundial, la RDA comunista es va anar distanciant cada vegada més del seu país veí. El 1954 elabora la seva llei de protecció de la natura i crea l'institut de recerca del paisatge i de protecció de la natura (Institut für Landschaftsforschung und Naturschutz - ILN) centrant els seus esforços en la conservació i preservació de la natura autòctona.

Diversos esdeveniments, entre els quals la fugida en massa de persones cap a l'oest, així com els canvis en la Glasnost i la Perestroika, van convergir en la caiguda del Mur de Berlín el dia 9 de novembre de 1989 i la unificació de les dues Alemanyas després de 50 anys. Un any després, el dia 3 d'octubre de 1990, Alemanya va recobrar plena sobirania en eliminar-se el control polític i militar de les potències vencedores de la guerra.

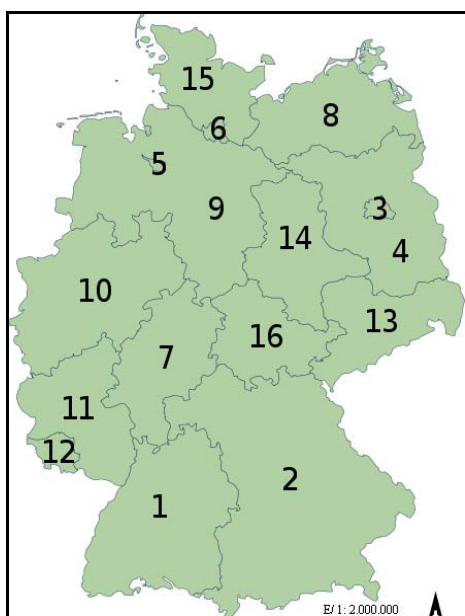
5.1.2. POLÍTICA, ORGANITZACIÓ TERRITORIAL I ECONOMIA

Alemanya és una república parlamentària, federal i democràtica amb eleccions cada cinc anys. Les últimes eleccions van ser el 30 de juny de 2010, en què va ser elegit com a president d'estat Christian Wulff. El poder executiu recau sobre la cap de govern o cancellera, Angela Merkel, reelegida en les eleccions del 27 de setembre de 2009. El cap de govern és elegit cada quatre anys i normalment sol ser el líder del partit més votat. En cas

d'haver de fer una coalició en el govern, el vicecanceller és el ministre del segon partit més votat i sol ocupar a més la funció de ministre d'Afers Exteriors (actualment, Guido Westerwelle). El poder legislatiu recau en el Parlament, compost pel Bundestag (congrés federal) i el Bundesrat (consell federal). El Bundestag és elegit de manera directa per la població segons el percentatge que obtenen els partits en les eleccions. El Bundesrat representa el govern de cada *Länder* i són membres del gabinet.

La República Federal d'Alemanya es regeix per un document constitucional de 1949 anomenat *Grundgesetz* (Llei fonamental). Amb la unificació, aquest document va ser modificat lleugerament per adequar-lo a una nova Alemanya. Alemanya està formada per 16 *Bundesländer* o *Länder* subdividits en 439 districtes. Aquests *Länder* són els següents:

Imatge 22 i taula 8. Bundesländer de la República Federal d'Alemanya.
Font: Das Deutschland Portal

Bundesländer	
1	Baden-Württemberg
2	Bayern (Baviera)
3	Berlin
4	Brandenburg
5	Bremen
6	Hamburg
7	Hessen
8	Mecklenburg-Vorpommern (Mecklenburg – Pomerània Occidental)
9	Niedersachsen (Baixa Saxònia)
10	Nordrhein-Westfalen (Renània del Nord de Westfàlia)
11	Rheinland-Pfalz (Renània Palatinat)
12	Saarland (Sarre)
13	Sachsen (Saxònia)
14	Sachsen-Anhalt (Saxònia Anhalt)
15	Schleswig-Holstein
16	Thüringen (Turíngia)

El fort desenvolupament industrial i la gran capacitat d'exportació d'Alemanya són les bases d'un poder econòmic que ja era una realitat abans de la II Guerra Mundial, i que es va recuperar ràpidament després de finalitzar el conflicte, a pesar de les greus pèrdues que va sofrir el país. Per tot això, el ressorgiment econòmic d'Alemanya va ser anomenat “el miracle alemany”. Les greus conseqüències per a la llavors República Federal d'Alemanya van ser devastadores: l'aparell productiu es va paraitzar completament, les instal·lacions energètiques, les fàbriques i la xarxa de comunicacions van quedar inutilitzables en la seva majoria, les grans ciutats estaven pràcticament destruïdes, la població es trobava dispersa i hi havia un gran nombre d'aturats, del qual formaven part un gran volum d'immigrants de les regions orientals. Les grans empreses de la indústria pesant van ser ocupades per les

potències aliades. Les instal·lacions siderúrgiques van quedar reduïdes al 10% de la seva capacitat; la indústria química, entre el 10 i el 15%; la indústria mecànica, entre el 15 i el 20%, i la tèxtil, al 20%. El sistema monetari estava consumit per la inflació, i no hi havia capital ni fons públics per reactivar el sistema productiu.

El 1949 es va començar a ajudar l'economia a través del sanejament monetari i el suport financer. En primer lloc es va reconstruir el sistema bancari i després es va produir la reforma monetària, a través de crèdits externs, popularment conegut com "Pla Marshall". La recuperació de la capacitat productiva va ser molt ràpida i la producció va arribar a ser la més elevada d'Europa (el 1950, la taxa anual de producció era del 7,6% i les exportacions estaven en el 16%). Els principis de l'economia es regien pel manteniment de la llibertat empresarial i la lliure competència. I la base de la nova política eren el desenvolupament de les exportacions i el suport del desenvolupament industrial a través de les inversions.

Amb la unificació de les dues Alemanyes el 1990, Alemanya és amb gran diferència la primera potència econòmica de la UE i una de les primeres a escala mundial, encara que continuen els reajustaments vint anys després.

Les bases de la seva indústria són molt diverses; els seus principals productes són els mitjans de transport (cotxes, trens...), els aparells elèctrics i electrònics, la maquinària, els productes químics, els materials sintètics i els aliments processats. La seva riquesa es reflecteix també en el mateix país, que disposa d'una excel·lent i àmplia xarxa de carreteres i un alt nivell de vida.

Taula 9. Activitat per sectors a Alemanya

Activitats per sectors, 2008	
Sector agrari	0,9%
Sector industrial	30,1%
Sector de serveis	69,1%

Font: World Factbook

5.2. ALEMANYA

5.2.1 PER QUÈ ALEMANYA NO SIGNA EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Si ens fixem en el nombre de signatures i ratificacions del Conveni Europeu del Paisatge (de 47 països que formen part del Consell d'Europa, 31 estats han signat i ratificat el CEP, 7 l'han signat i 9 no l'han signat) sobta que un país com Alemanya, que té una llarga tradició acadèmica en qüestions de paisatge, no hagi signat el Conveni. I que, a més, ara per

ara no tingui intencions de fer-ho perquè té prioritats diferents en temes de protecció de la natura i del paisatge.

La posada en marxa del Conveni Europeu del Paisatge suposa una gran voluntat inicial per satisfer la majoria de les necessitats dels futurs països signants. Múltiples reunions d'experts, de tota mena, van ser necessàries per elaborar el text del CEP. Aquest text, però, no satisfà tothom, i Alemanya des del principi no està d'acord amb els articles 4 i 10 de la convenció (vegeu els extractes del CEP), que diuen així:

“Article 4. Distribució de les competències

Cada part aplica aquest Conveni, particularment els articles 5 i 6, segons la distribució de competències que li és pròpia, d'acord amb els seus principis constitucionals i la seva organització administrativa, respectant el principi de subsidiarietat i tenint en compte la Carta europea de l'autonomia local. Sense contravenir les disposicions que incloem en aquest Conveni, cada part l'aplica d'acord amb les seves polítiques.”

“Article 10. Seguiment de l'aplicació del Conveni”

1. El Comitè de Ministres del Consell d'Europa encarrega als comitès d'experts competents, constituïts en virtut de l'article 17 de l'Estatut del Consell d'Europa, que facin el seguiment de l'aplicació del Conveni.
2. Després de cada una de les reunions dels comitès d'experts, el secretari general del Consell d'Europa fa arribar al Comitè de Ministres un informe sobre les tasques i el funcionament del Conveni.
3. Els comitès d'experts proposen al Comitè de Ministres els criteris d'atribució i el reglament del Premi del Paisatge del Consell d'Europa.”

Segons el govern d'Alemanya, aquests dos articles deixen entreveure la possibilitat de crear noves estructures administratives dins del CE per treballar en la implementació del CEP. A Alemanya no li agrada aquesta opció, ja que veu que les actuals estructures són altament suficients per fer un bon treball en la implementació del CEP. Aquesta és una de les raons que expliquen que Alemanya encara no hagi signat el CEP. Però la posició oficial des del Bundestag (congrés federal) és la següent, segons els autors Marschall i Werk:

“Die Zeichnung des Europäischen Landschaftsübereinkommens wird von der Bundesregierung nicht angestrebt. Aufgrund der begrenzten finanziellen und personellen Ausstattung auf der Ebene des Bundes, aber auch bei den Ländern, ist es besonders wichtig, dass auch im internationalen Bereich eine Konzentration auf Projekte erfolgt, bei denen gewährleistet ist, dass sie einen Anstoß für wesentliche Verbesserungen für den Umwelt- und Naturschutz in Deutschland und den übrigen beteiligten Staaten geben. Dies ist im Falle des Europäischen Landschaftsübereinkommens aus hiesiger Sicht nicht zu erwarten. Naturschutz spielt in dem Übereinkommen nur eine untergeordnete Rolle, es geht hier vielmehr darum, das Recht des Menschen auf Bestimmung über die ihn umgebende Landschaft zu bekräftigen und Verwaltungen auf verschiedenen Ebenen (lokal, regional,

national und international) zur Zusammenarbeit aufzurufen. Zu erwarten wäre weiterhin mittelfristig ein erhöhter Verwaltungsaufwand sowie neue kostspielige Verwaltungsstrukturen im Bereich des Europarats bzw. Bindung vorhandener personeller und finanzieller Mittel, die dann anderen Projekten nicht mehr zur Verfügung stehen.” (Marschall i Werk, 2007, pàg. 721).

En aquest article d'Ilke Marschall i Klaus Werk, el govern d'Alemanya explica que el país té una xarxa molt ben desenvolupada i equipada quant al tractament del paisatge. A més, el planejament del paisatge està regulat per una llei estatal que cobreix la totalitat del territori i que es refereix no només a la preservació de la natura i del paisatge sinó també a la seva gestió i ordenació. Aquesta llei marca els objectius i les premisses del planejament del paisatge. A Alemanya cada *Lander* segueix aquesta llei però alhora ha d'elaborar una llei de gestió i preservació de la natura. D'aquesta manera cada *Lander* és responsable de l'aplicació de les lleis corresponents al tractament del paisatge.

En una altra part de l'article, el govern menciona l'actual situació econòmica (des del 2006), amb la declaració de la retallada de pressupost per a qüestions relacionades amb la protecció de la natura i també del pressupost general de cada *Lander* com a segon punt d'oposició a la signatura del CEP. L'adhesió al CEP suposa, segons el govern, l'augment considerable de feina a causa del canvi d'estructura administrativa per tal d'adequar-la als principis del Conveni, així com l'augment de treballs relacionats amb l'elaboració d'informes periòdics sobre la implementació o la participació en projectes.

Com a últim punt en contra de l'adhesió al CEP, el Bundestag veu que el Conveni deixa en un segon nivell la protecció de la natura i el paisatge, i passa a ser prioritari el dret i l'obligació dels ciutadans a decidir sobre el paisatge. És a dir, el Bundestag entén que el CEP prioritza la participació ciutadana en els aspectes del paisatge respecte de la protecció de la natura i el mateix paisatge. El govern creu que és important la participació dels ciutadans en les qüestions de paisatge, però també és important no deixar en un segon nivell aquells paisatges que ja tenen una figura de protecció.

Les raons que el govern d'Alemanya exposa per explicar la seva posició en contra de l'adhesió al Conveni són diverses i caldrà veure què passa amb la nova llei de protecció de la natura i gestió del paisatge que acaba d'entrar en funcionament aquest mes de març del 2010. Aquesta nova llei, sorgida de la revisió de la llei del 2002, en principi segueix els mateixos objectius i premisses que l'anterior i cal veure si s'han pogut solucionar els problemes que comporten una posició negativa pel que fa al CEP.

La signatura del CEP suposa acceptar el paisatge com a objecte de dret i, per tant, la seva incorporació en les polítiques de planejament. Si Alemanya i altres països continuen oposant-se al CEP, una de les possibles solucions per tal que tots els països de la UE

segueixin els mateixos principis i objectius en el tractament del paisatge és que el Consell d'Europa (CE) convidi la UE a adherir-se a la convenció. Si això succeís, l'oposició d'Alemanya i altres països membres de la UE no seria possible i haurien d'aplicar el CEP, tal com estableixen les bases de la UE.

5.2.2. PLANEJAMENT DEL PAISATGE. PERÍODE 1975-2002

La protecció de la natura és una de les disciplines més antigues existents a Alemanya. El primer a parlar de protecció de la natura, el 1836, va ser Prússia, quan va comprar la muntanya de Drachenfels a Siebengebirge (Königswinter - Renània del Rin del Nord) per tal d'evitar l'extracció de roca que es feia servir per a la construcció de la catedral de Colònia (Köln). Aquests van ser els primers indicis a Alemanya, però no va ser fins als anys vint del segle XX quan es van tirar endavant les iniciatives de protegir la natura amb instruments jurídics.

El 26 de juny de 1936 es va establir una llei de la natura amb propostes normatives relacionades amb la protecció de la natura, coincidint amb l'època nazi a Alemanya. Durant aquesta època, el paisatge va servir com a instrument de poder i es van implementar les "normatives de paisatge", que van adquirir dret jurídic sota "el decret 14/VI del líder del Reich SS, el Führer, per a l'enfortiment de l'esperit nacional, 21 de desembre de 1942" (*Allgemeine Anordnung 14/VI des Reichsführers SS. Reichskommissars für die Fertigung deutschen Volkstums vom 21 Dezember 1942*). Aquestes "normatives de paisatge" servien per dissenyar un paisatge nacionalsocialista alemany. Encara que aquest decret conté mesures pràctiques per a la protecció de la natura, en primer lloc reflecteix una planificació idealista enfocada en la idea del paisatge com a instrument de poder per enfortir el sentiment de raça i espècie. La idea que es té de paisatge és una aproximació superficial de l'anàlisi del paisatge circumscrita a espècies de flora i fauna autòctones (Vogtmann, 2006). El règim nazi, a través d'una propaganda molt intel·ligent, aconsegueix que la població d'Alemanya entengui el paisatge, la flora i la fauna alemanys com a símbols identitaris, i d'aquesta manera la mateixa població ajuda a la seva conservació.

En els primers anys després de la II Guerra Mundial, el tema de la protecció de la natura va desaparèixer completament del panorama polític. En aquests anys marcats per la reconstrucció d'Alemanya no hi tenia lloc aquest tema. L'encarregat del govern de tirar endavant la llei de la protecció de la natura va ser Karl-Günther Kolodziejcok, que el 1969 va començar amb la feina de redactar la nova llei, que es basava en la llei de la natura de 1936 però amb molts canvis. Aquests canvis bàsicament feien referència als objectius d'aquesta nova llei, que es desmarcaven clarament dels anteriors objectius de tipus més nacionalista i socialista. Els nous objectius de la llei s'orientaven cap a la protecció de la natura (*Naturschutz*) i del paisatge (*Landschaftspflege*).

El dia 12 de novembre de 1976 va ser aprovada la nova llei tant pel Bundestag (congrés) com pel Bundesrat (consell) i el dia 24 de desembre de 1976 va entrar en vigor la Llei federal de protecció de la natura (*Bundesnaturschutzgesetz* - BNatSchG), emmarcada en l'article 75 del document constitucional (*Grundgesetz*). Un any més tard es publiquen, per primera vegada, les llistes vermelles sobre flora i fauna que cal protegir. Aquestes llistes són documents que concorden amb la llista de la International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (UICN) i les llistes que publiquen els països sobre flora i fauna en perill d'extinció. Amb l'entrada en vigor de la Llei federal el 1976, apareixen aquestes llistes i es comença a treballar per protegir el paisatge, la flora i fauna únics en el territori alemany. D'aquesta manera, el 1985 un 1% de la República Federal d'Alemanya es troba sota alguna figura de protecció (actualment Alemanya disposa de 14 parcs nacionals, 19 reserves de la biosfera, 95 parcs naturals i milers d'àrees protegides).

El 1986, després de la catàstrofe de Txernòbil, es crea el Ministeri de Medi Ambient, Protecció de la Natura i Seguretat Nuclear, que esdevindrà el ministeri responsable d'executar la Llei federal de protecció de la natura, que fins ara no es trobava assignada específicament a cap ministeri. En els anys següents es comencen a crear els primers parcs nacionals, parcs naturals i reserves de la biosfera que s'introdueixen en la reforma de la Llei de protecció de la natura de 1987, en què per primera vegada apareixen en un article de la Llei qüestions relacionades amb el manteniment d'aquests nous espais protegits.

Amb la unificació de les dues Alemanyes i la creació de la Xarxa Natura 2000 es creu oportú realitzar una tercera renovació de la Llei de protecció de la natura, incorporant-hi la Xarxa Natura 2000 i, sobretot, la recent formació del Servei Federal de la Protecció de la Natura (*Bundesamt für Naturschutz* - BfN), resultant de la unió de l'Organització Federal de la Protecció de la Natura i de la Gestió del Paisatge (*Bundesforschungsanstalt für Naturschutz und Landschaftspflege*) de la RFA i els instituts de protecció de la natura de l'antiga RDA.

La renovació de la Llei federal de protecció de la natura suposa repensar-ne els objectius. Per una banda, els objectius de la protecció de la natura i del paisatge continuen sent la base de la Llei, però a partir d'ara la creació de la Xarxa Natura 2000 començarà a ocupar un lloc prioritari en el tractament del paisatge a Alemanya. Aquesta renovació va suposar una reforma total de la Llei federal fins ara existent ja que no només el territori que afectava la Llei era més gran (s'hi incorporen cinc nous *Länder*), sinó que també la manera d'entendre la protecció de la natura i del paisatge havia canviat. Amb la reforma de la Llei el 2002 s'incorpora amb més força la cobertura de la totalitat del territori d'Alemanya amb el principi de la planificació del paisatge. És a dir, s'enforteix el principi jeràrquic del funcionament de la planificació del paisatge i aquest afecta per primera vegada la totalitat del territori.

Per tal d'implementar els principis i objectius de la Llei de protecció de la natura i del paisatge cal integrar-los en el planejament territorial i urbanístic. Per portar a terme aquesta feina s'aplicarà l'estratègia d'avaluació de l'impacte ambiental en el planejament del paisatge i també en les polítiques de planejament territorial i urbanístic per tal de garantir-ne el control.

La planificació del paisatge, amb el seu caràcter multifuncional, suposa la base, els principis i els objectius per a la integració dels aspectes relacionats amb la protecció de la natura i la gestió del paisatge en el planejament territorial i urbanístic, i la Llei de 25 de març de 2002 ho té en compte.

5.2.3. LA LLEI DE PROTECCIÓ DE LA NATURA (BUNDESNATURSCHUTZGESETZ). PERÍODE 2002-2009

La nova Llei de protecció de la natura (BNatSchG) de 2002 és una llei reformada i adaptada als nous objectius i principis de la protecció de la natura i de la gestió del paisatge que incorpora el programa de protecció europeu de la natura anomenat Xarxa Natura 2000. D'aquesta manera, el planejament del paisatge a Alemanya està regulat per una llei federal que cobreix la totalitat del territori pel que fa a la preservació, gestió i ordenació de la natura i del paisatge. Els objectius i premisses del planejament del paisatge a Alemanya es troben en el BNatSchG seguint dues premisses principals:

1. *“Landschaftsplanung hat die Aufgabe, die Erfordernisse und Maßnahme des Naturschutzes und der Landschaftspflege für den jeweiligen Planungsraum darzustellen und zu begründen. Sie dient der Verwirklichung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege auch in den Planungen und Verwaltungsverfahren, deren Entscheidungen sich auf Natur und Landschaft im Planungsraum auswirken können.”* (“El planejament del paisatge té com a objectiu assegurar la gestió i la preservació de les lleis de la natura i del paisatge del país i de cadascuna de les regions. També vetlla pel compliment dels objectius de les principals mesures en matèria de paisatge i de natura, com també en el planejament i en les qüestions relacionades amb la natura i el paisatge”).
2. *“Die Länder erlassen Vorschriften über die Landschaftsplanung und das dabei anzuwendende Verfahren nach Maßgabe der §§ 13 bis 17.”* (“Cada Lander, és a dir, cada comunitat autònoma, publicarà directrius i principis de planejament del paisatge lligats a les premisses descrites en els articles 13 a 17 de la Llei federal”).

La Llei federal marca els principis i les directrius del paisatge per a cada *Lander* incloent-hi les mesures de gestió, ordenació i preservació del paisatge. Cada *Lander*, seguint aquestes premisses, ha d'elaborar un *Landesnaturschutzgesetz* (Llei de protecció de la natura dels *Länder*). Aquestes lleis compleixen les normatives i els objectius del planejament del paisatge de la Llei federal i contenen informacions sobre les diferents prioritats polítiques dels *Länder*, així com els diferents tipus de natura i de paisatge que té cada *Lander*. Per això, aquestes lleis, que en els principis i objectius s'assemblen, en el fons són lleugerament diferents pel que fa als continguts (explicació detallada en l'apartat 5.2.4)

La renovada Llei de la natura de 2002 es divideix en 9 capítols que marquen els objectius per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge a Alemanya, així com la incorporació dels objectius i reptes de la Xarxa Natura 2000. Aquesta Llei posa l'accent no només en la protecció de la natura i el paisatge d'aquelles àrees que ja tenen una figura de protecció sinó, sobretot, en aquelles mancades d'una figura de protecció.

La Llei federal és el marc de referència per al tractament del paisatge a Alemanya i dota d'eines i instruments per poder aturar i refer la situació de pèrdua de valors paisatgístics que s'està donant. Per això, amb aquesta Llei, a part de les mesures generals, es proposen mesures específiques de sensibilització, gestió, formació, protecció i ordenació dels paisatges per promoure un desenvolupament econòmic i social del paisatge compatible amb l'equilibri territorial, els principis de sostenibilitat i la millora de la qualitat dels paisatges.

En el capítol 1, de consideracions generals, es defineixen els objectius generals de la Llei de protecció de la natura, els principis que la inspiren, l'àmbit d'aplicació i el compromís d'incorporar aquestes normatives en les polítiques d'ordenació territorial i urbanístiques. Pel que fa a l'àmbit d'aplicació, ha d'englobar el conjunt del territori alemany, tant les àrees naturals com les rurals, urbanes o periurbanes. Comprèn tant àrees terrestres com àrees d'aigua, ja siguin interiors o marines. Afecta tant paisatges considerats destacats i singulars com aquells quotidians i degradats.

El capítol 2, d'observació de la natura i planificació del paisatge, se centra en els organismes responsables de vetllar per la natura i el paisatge. En el cas d'Alemanya, aquests organismes són l'Estat, en concret el Ministeri de Medi Ambient, i els mateixos *Länder*. A més, en aquest capítol es despleguen els instruments de les polítiques de paisatge (*Landschaftsprogramme*, *Landschaftsrahmenpläne*, *Landschaftspläne*) (explicació detallada en l'apartat 5.2.4, sobre els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge).

En el capítol 3 es fa referència a la intervenció en la natura i en el paisatge. Aquesta intervenció cal fer-la d'acord amb les premisses de la Llei i es necessita un permís estatal per realitzar-hi qualsevol activitat. Dins del Ministeri de Medi Ambient hi ha diferents

òrgans que es dediquen a atorgar aquests permisos. Per a tot aquell que infringeixi la llei, hi ha conseqüències. No es pot malmetre el paisatge, i si es fa, els costos corren a càrrec de la persona que ha infringit la llei. El poder jurídic recau sobre la política de cada *Länder*, que determina les conseqüències de la infracció.

En el capítol 4 es fa referència a la protecció i a la gestió de la natura i del paisatge, en què els *Länder* decideixen què es declara zona protegida. A Alemanya existeixen les figures de protecció següents: parc nacional, parc natural, reserva de la natura, reserva de la biosfera, àrea protegida de paisatge, monument natural i ecosistemes.

Les àrees protegides de paisatge (*Landschaftsschutzgebiet* - LSG), segons l'article 26 del BNatSchG, són àrees de protecció especial per l'exceptualitat i singularitat de la natura i del paisatge, o bé perquè aquestes àrees són d'alt interès cultural o històric. Les LSG tenen la funció de preservar, desenvolupar i restaurar la funcionalitat i rendibilitat d'aquestes àrees. Són els *Länder* els encarregats de declarar una àrea o regió LSG. Segons dades del Ministeri de Medi Ambient (estat a 31 de desembre de 2006), Alemanya disposa de 7.229 àrees protegides de paisatge, que ocupen una superfície de 10,8 milions d'hectàrees (un 30% de la superfície d'Alemanya).

Imatge 23. Símbol d'àrea protegida de paisatge

Font: Ministeri de Medi Ambient

També són els *Länder* els que han de prestar una atenció especial a aquells espais sense figura de protecció específica. La majoria d'aquests espais es troben en els sectors de l'agricultura, zones costaneres, zones marines i boscos. Des del 2003 hi ha normes que uneixen directament aquests espais amb les normes i directrius de la Llei federal. Per altra banda, també cal integrar les normatives europees en la Llei federal, sobretot la Xarxa de Natura 2000.

El capítol 5, sobre gestió i protecció de flora i fauna, parla de la intrusió de l'home en aquests hàbitats. Els *Länder* estableixen les lleis per protegir i gestionar la flora i la fauna segons l'article 12 de la Directiva 92/43/EC i l'article 11 de la Directiva 79/409/EC, així com la Declaració de Rio (1992), que reafirma la Declaració de la Conferència de les

Nacions Unides celebrada a Estocolm el 1972. En aquest apartat també es fa referència a les directrius per a la importació de flora i fauna autòctones i a la intervenció de les autoritats duaneres, així com a les normes relatives al manteniment de parcs zoològics, que han de seguir la Directiva 1999/22/EC sobre manteniment d'animals en zoològics.

El capítol 6 fa referència a la preservació de la natura i del paisatge, sobretot a l'accés a la natura i al paisatge, sempre que sigui amb un ús sostenible. Tothom té dret a accedir a la natura i al paisatge, però sense malmetre'ls. D'aquesta manera es garanteix la preservació de la diversitat per a generacions futures.

En els primers sis capítols s'exposen els objectius i normatives de la Llei federal de la natura. Els tres capítols següents fan referència a la transformació i implementació d'aquests objectius i normatives. El capítol 7 posa l'accent a involucrar en la protecció de la natura i el paisatge associacions governamentals i no governamentals que des de fa anys treballen en aquests temes. D'aquesta manera, les organitzacions reben un reconeixement del Ministeri de Medi Ambient que els possibilita assistir a les reunions del ministeri i els atorga el dret d'opinió i de vot.

En les disposicions addicionals s'explica que aquells espais destinats a la protecció de la població, com ara bases militars i espais per evitar inundacions, queden exclosos d'aquesta Llei, encara que estan subjectes a directrius de protecció de la natura i del paisatge.

En l'últim capítol, de sancions, procediments penals i finançament, es fa referència a qui té el poder jurídic per imposar sancions i declara que els procediments penals els porta a terme cada *Lander*. Aquests determinen les conseqüències i els responsables de les infraccions. Per sobre dels *Länder* hi ha el Ministeri de Medi Ambient, que en qualsevol procediment pot interposar la seva paraula. Fent referència al finançament, el govern aprova la quantitat de diners que es destinen anualment a la protecció de la natura i gestió del paisatge. El Ministeri de Medi Ambient té l'última paraula respecte a la destinació dels diners i, per tant, respecte a la quantitat que rep cada *Lander*, i també és el responsable de la vigilància dels temes clau: costes, aigua i boscos.

5.2.4. INSTRUMENTS DE PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ DEL PAISATGE (*LANDSCHAFTSPROGRAMM, LANDSCHAFTRAHMENPLAN I LANDSCHAFTSPLAN*)

La legislació federal preveu l'elaboració de plans paisatgístics d'àmbit nacional i regional, i estableix connexió amb els plans d'ordenació territorial a través de la integració del planejament paisatgístic en la planificació territorial.

En els articles 5 i 6 de la Llei federal de protecció de la natura i en les disposicions de les lleis dels *Länder*, la planificació específica en matèria de paisatge cobreix la totalitat del territori a través de diferents nivells jeràrquics, constituint un autèntic sistema de planificació paisatgística format per tres plans de paisatge:

- 1) Programes de paisatge (*Landschaftsprogramm*). Són els instruments estratègics de planificació del paisatge a escala dels *Länder*. Coordinen i executen les normatives i les lleis de protecció de la natura i del paisatge per a cada *Länder*. L'escala de treball és d'1:200.000-1:100.000. En aquest instrument es defineixen els objectius i normatives bàsiques per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge en cada *Länder*. En alguns *Länder* els programes de paisatge contenen, a més, funcions com ara la protecció i gestió de la flora i la fauna, sempre tenint en compte l'article 15 de la Llei federal de protecció de la natura.
- 2) Pla marc de paisatge (*Landschaftsrahmenplan*). Són instruments amb una escala de treball regional (1:50.000-1:25.000). Aquests instruments són representacions cartogràfiques detallades dels ecosistemes i contenen informacions de l'estat de la natura i del paisatge actual, així com els espais protegits i els objectius de protecció, gestió i ordenació de la natura i del paisatge. Una part important en l'elaboració d'aquests plans marc de paisatge és la participació pública.
- 3) Plans de paisatge (*Landschaftsplan*) i plans d'espais verds (*Grünordnungsplan*). Són instruments d'àmbit local elaborats per municipis i que contenen un ampli ventall d'aspectes sobre la protecció, conservació, regeneració i desenvolupament de la natura (ecosistemes, espècies, espais protegits...) i del paisatge (unitats de paisatge, elements de paisatge sotmesos a la protecció, restauració, rehabilitació i millora del paisatge, imatge del paisatge...). Aquests instruments en principi concreten les mesures del pla marc de paisatge i les implementen seguint l'article 16 de la Llei federal de protecció de la natura. Els plans de paisatge defineixen els objectius i proposen els usos de cada part del paisatge, formulen i descriuen els límits de la urbanització i els objectius de qualitat paisatgística. Constitueixen una planificació integral del medi físic semblant als plans d'ordenació del medi natural o medi físic d'algunes comunitats autònomes.

El sistema alemany de planejament paisatgístic queda completat pel que fa als projectes pel *Länderpflegerischer Begleitplan* (pla addicional de gestió del paisatge). Aquests plans existeixen tant a escala estatal com local, i per tant, es troben descrits tant en la Llei federal com en les lleis de cada *Länder*. Aquests plans indiquen els projectes concrets que es porten a terme en el marc dels plans sectorials de dret públic i les mesures compensatòries per fer front a impactes paisatgístics.

Taula 10. Figures de planejament a Alemanya

Organisme	Planejament del paisatge	Escala
<i>Länder</i>	<i>Landschaftsprogramm</i> (programa de paisatge)	1:200.000 - 1:100.000
Regió	<i>Landschaftsrahmenplan</i> (pla marc de paisatge)	1:50.000 - 1:25.000
Local	<i>Landschaftsplan</i> (plans de paisatge)	1:10.000 - 1:5.000
Local	<i>Grünordnungsplan</i> (parcs i jardins urbans)	1:2.500 - 1:500
Zones protegides	plans especials	1:10.000 - 1:500

Font: elaboració pròpia

El planejament paisatgístic a Alemanya inclou el paisatge en relació amb tots els aspectes rellevants (*ecològics*: ecosistemes, hàbitats, protecció de recursos naturals, històrics i culturals, i *funcionals*: usos del paisatge per a activitats turístiques i recreatives, equilibri ambiental...). Altres aspectes importants en la planificació són la perspectiva dinàmica (desenvolupament del paisatge i creació de nous paisatges) i el fet que el paisatge cobreix la totalitat del territori.

Els *Länder* regulen els continguts temàtics de cada planificació paisatgística, partint de les determinacions bàsiques de la Llei federal. Aquests continguts bàsics són la integració de la planificació del paisatge en l'ordenació del territori. La legislació estableix que els objectius, requisits i mesures amb incidència territorial dels tres instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge han de ser integrats en el planejament territorial i urbanístic; és a dir, els objectius dels programes de paisatge s'han d'incorporar en l'ordenació del territori de cada *Länder*, els objectius dels plans marc de paisatge, en els respectius plans territorials subregionals, i els plans de paisatge, en el corresponent planejament urbanístic. Això es pot fer a través de dos processos:

- *Primärintegration* (integració primària). Els diferents instruments de planificació de paisatge s'elaboren directament com a part integral dels plans territorials i urbanístics. Es poden trobar exemples a Renània Palatinat, Baviera o Hessen.
- *Sekundärintegration* (integració secundària). En el primer pas s'elaboren els diferents instruments de planificació de paisatge com a documents propis, i en segon lloc, es realitza a través d'un acte formal anomenat *Abwägung* (procés de ponderació i avaluació) la integració parcial o completa dels seus continguts en els respectius planejaments territorials i urbanístics.

La integració suposa que els continguts del planejament paisatgístic obtinguin efectes jurídics. Això comporta una eficàcia jurídica directa per als procediments d'autorització o

concessió de llicències en aquelles actuacions considerades infraccions en la natura i en el paisatge segons l'article 8 de la Llei de protecció de la natura.

En els últims anys, el planejament del paisatge a Alemanya es regeix per dos principis que fan referència a la conservació i la preservació del paisatge:

- Cada persona ha de conservar, protegir i preservar els valors culturals, patrimonials i productius del paisatge.
- Els organismes i institucions, en diferent mesura, han d'implantar i vetllar pel compliment de les normes i directrius del paisatge.

Potser per això, per tot el que s'ha anat explicant en el darrer apartat, es pot arribar a entendre que sigui possible l'existència d'una política de paisatge al marge del Conveni Europeu del Paisatge. Cal veure ara què passarà amb la quarta reforma de la Llei de protecció de la natura que tot just acaba d'entrar en vigor (01/03/2010) després de ser aprovada pel Bundestag i el Bundesrat el 29 de juliol de 2009. També cal estar atents als possibles canvis que esdevindran arran de la formació del nou govern majoritàriament conservador sorgit de les últimes eleccions del 27 de setembre de 2009. Aquest nou govern, i sobretot el nou ministre de Medi Ambient, Norbert Röttgen, pot suposar una renovació de la posició d'Alemanya respecte del Conveni Europeu del Paisatge.

5.3. NORDRHEIN-WESTFALEN

El *Lander* de Nordrhein-Westfalen (Renània del Rin del Nord) està situat a l'oest d'Alemanya. El paisatge d'aquest *Lander* es caracteritza per ser planer. Dues tercers parts del seu territori es consideren planures baixes i només un terç són territoris considerats muntanyosos de poca alçada (el pic més alt és de 843,2 m, anomenat Langenberg). Per altra banda, Nordrhein-Westfalen (NRW) té el punt més baix d'Alemanya. Aquest punt es troba a sota terra en una mina, la mina de Hambach, i és a 293 m.

Imatge 24. Mapa de NRW a Alemanya

Font: Erdunde Wissen

L'extensió d'aquest *Lander* és de 34.000 km² i és el quart més gran quant a extensió (ocupa un 9,5% del territori d'Alemanya). Limita al nord-est amb el *Lander* de Niedersachsen (Baixa Saxònia); al sud-est, amb Hessen; al sud, amb Rheinland-Pfalz (Renània Palatinat), i a l'oest, amb els estats de Bèlgica i Holanda. NRW és, a més, el *Lander* amb més població d'Alemanya (18 milions d'habitants, cens del 2008), amb un 20% del territori urbanitzat. La resta (més o menys un 50%) es dedica a l'agricultura, i el 30% restant són boscos.

El 1946, sota ocupació anglesa, s'ajunten les províncies de Nordrhein (Renània del Nord) i Westfalen. Un any després s'hi incorpora la regió de Lippe i es constitueix així la província de NRW, que va esdevenir *Lander* de la RFA el 1949.

El *Lander* de NRW es divideix en cinc regions administratives o províncies: Arnsberg, Detmold, Köln, Düsseldorf i Münster, però històricament també és conegut com “*Lander* de les tres províncies de Nordrhein, Westfalen i Lippe”.

Fins abans de les dues guerres mundials, el paisatge de NRW es caracteritzava per grans terrenys naturals amb una agricultura extensiva i amb una gran extensió ocupada per boscos (font energètica principal de l'època). Amb el canvi de font energètica de la fusta al carbó, gas, petroli i electricitat que comença cap al 1850, s'inicia el desenvolupament de les infraestructures i de la xarxa de carreteres que es coneixen avui dia.

Cap al 1950, els esdeveniments polítics comporten canvis estructurals molt grans en l'economia d'aquest *Lander*, que el converteixen en el centre industrial i energètic d'Alemanya. Paral·lelament, comporta una modernització de l'agricultura, molt tecnificada, però també una reducció d'aquesta activitat a causa de l'expansió de la indústria, la urbanització, l'extracció de recursos (carbó, pedra, ciment...) i l'extensió de la xarxa de transport (carreteres, tren...). Per tot això, les veus que demanen protegir i conservar aquests territoris únics i amb patrimoni cultural i històric cada vegada es fan sentir més.

Imatge 25. Mapa de relleu de NRW

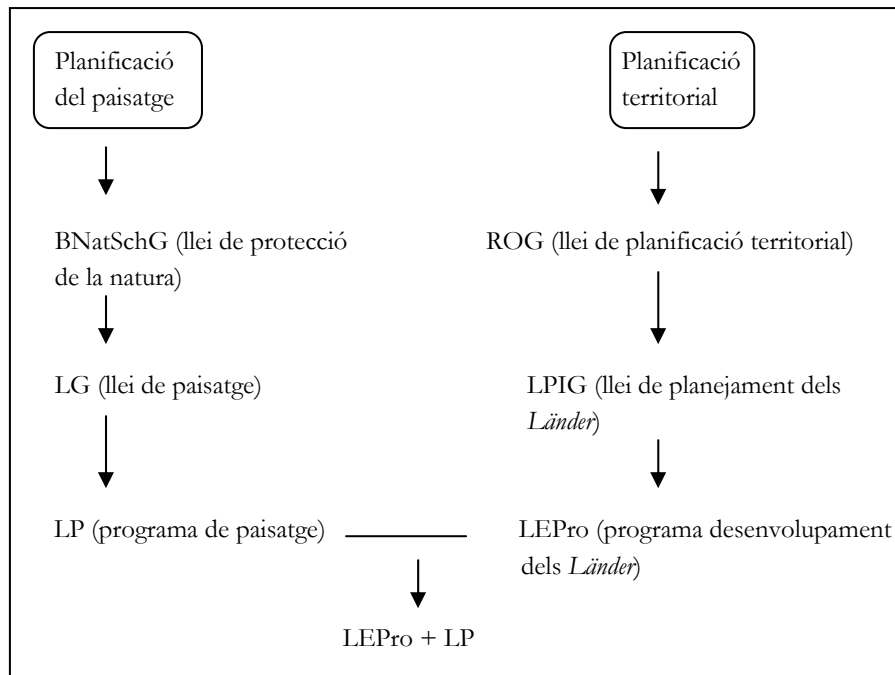
Font: Erdkunde Wissen

En els anys setanta, un 0,6% del territori estava sota alguna figura de protecció, un total de 21.798 ha. L'any 1975, la redacció de la llei de paisatge d'aquest *Lander*, amb els successius plans de paisatge i la seva cartografia, fa incrementar encara més les àrees protegides. I durant

els anys vuitanta, continua aquest augment, amb diferents programes per a la conservació de la natura i el paisatge. Programes com ara el programa per al desenvolupament de la protecció de la natura, el programa per a la conservació de les zones humides o el programa per a la conservació dels boscos fan augmentar els espais protegits fins al 3% del territori. L'any 2004, amb més d'un 6,5% del territori protegit (209.504 ha), el paisatge de NRW ocupa un lloc primordial en la política de protecció, gestió i ordenació de la natura en aquest *Länder*.

El paisatge a NRW està considerat en altres lleis i instruments a part de la llei explícita de paisatge. Una d'aquestes lleis és la de planejament territorial de NRW (*Landesplanungsgesetz*) LAG 03/05/2005, una llei més sensibilitzada en el tema del paisatge i inspirada en la Conferència de Rio (1992), i que aposta clarament per un desenvolupament sostenible. En l'article 14 del capítol 2 es fa referència a la protecció del paisatge indicant que el planejament ha de tenir en compte el paisatge i preservar els valors paisatgístics. Més endavant, en el mateix article, es dicta que els instruments de gestió i protecció de la natura i del paisatge que es descriuen en la llei de paisatge s'han de tenir en compte i s'han d'incorporar en el planejament territorial. Una altra llei que menciona el paisatge en un dels seus articles és el programa de desenvolupament dels *Länder* (LEPro - *Landesentwicklungsprogramm*), que depèn de la llei de planificació territorial (ROG - *Raumordnungsgesetz*). Aquesta llei, dividida en quatre capítols i reformada el 2007 (l'antiga era de 1989), en l'article 32 del capítol 3 proposa els objectius de la planificació territorial dels *Länder* insistint en la incorporació de la protecció de la natura i la gestió del paisatge a través de les lleis existents (BNatSchG i lleis de paisatge dels *Länder*). D'aquesta manera, la llei reformada incorpora per primera vegada el tema del paisatge.

Taula 11. Instruments de planificació a NRW

Font: elaboració pròpia a partir del Ministeri de Medi Ambient de NRW

5.3.1 LANDSCHAFTSGESETZ NORDRHEIN-WESTFALEN (LLEI DE PAISATGE) I LA INCIDÈNCIA EN EL PAISATGE MINER

El Ministeri d'Ecologia, Ordenació del Sòl i Boscos de NRW, el LÖBF (*Landesamt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten*), el 1995 acaba la redacció de la primera llei dedicada exclusivament al paisatge, el *Landschaftsgesetz* (llei de paisatge). Aquest ministeri és l'encarregat de tractar els temes de paisatge fins al 2006, a partir de llavors el responsable serà el Ministeri de la Natura, del Medi Ambient i la Protecció del Consumidor, el LANUV (*Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz*).

La llei de paisatge (LG - *Landschaftsgesetz*) ha estat reformada en dues ocasions. Una, l'any 2000 i l'última el 2007 (amb entrada en vigor a principis del 2008). Aquesta llei reformada ha estat molt criticada per les ONG de NRW a causa de la rebaixa de la implicació de les mateixes ONG en les qüestions relacionades amb la protecció de la natura i el paisatge.

El *Landschaftsgesetz* (LG) de NRW està format per 10 capítols que es regeixen pel BNatSchG i proposen les mesures i els instruments per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge a NRW. Tots els LG s'assemblen bastant, però segons les prioritats polítiques i els tipus de natura i de paisatge que té cada *Lander*, aquests divergeixen. Així, la del *Lander* de NRW destaca per la menció especial del tema de l'extracció de recursos minerals (explicació detallada més endavant).

En el capítol 1, de consideracions generals, es defineixen els objectius generals i els principis de la llei, que són els mateixos que en la llei federal (BNatSchG). Així mateix, es determina l'àmbit d'aplicació i el compromís d'incorporar les normatives en les polítiques d'ordenació territorial i urbanístiques. Pel que fa a l'àmbit d'aplicació, engloba la totalitat del *Lander* de NRW, tant les seves àrees naturals, rurals i urbanes com periurbanes. Comprèn els espais terrestres i marins, i també aquells paisatges degradats, singulars o habituals. En l'article 2D i 3 del mateix capítol es fa referència a la importància de l'educació, formació i traspàs d'informació cap a la ciutadania. Aquesta té l'obligació, segons la capacitat de cada persona, de contribuir a la protecció de la natura i del paisatge i fer-ne un ús sostenible per poder conservar-lo per a generacions futures. També és aquí on es mencionen per primera vegada les associacions per a la protecció de la natura i del paisatge existents a NRW.

En el capítol 2 es descriuen els responsables de vetllar perquè es compleixin els principis i objectius de la llei. Aquesta feina a cada *Lander* la portarà a terme el Ministeri de Medi Ambient. A més, en l'article 13 es menciona que el Ministeri de Medi Ambient té l'obligació de dictar les premisses i objectius per a la protecció de la natura i gestió del paisatge mitjançant els instruments de gestió i protecció de la natura i del paisatge. Aquests instruments de gestió i protecció es descriuen en el capítol 3 i són els programes de paisatge (*Landschaftsprogramm*) i els

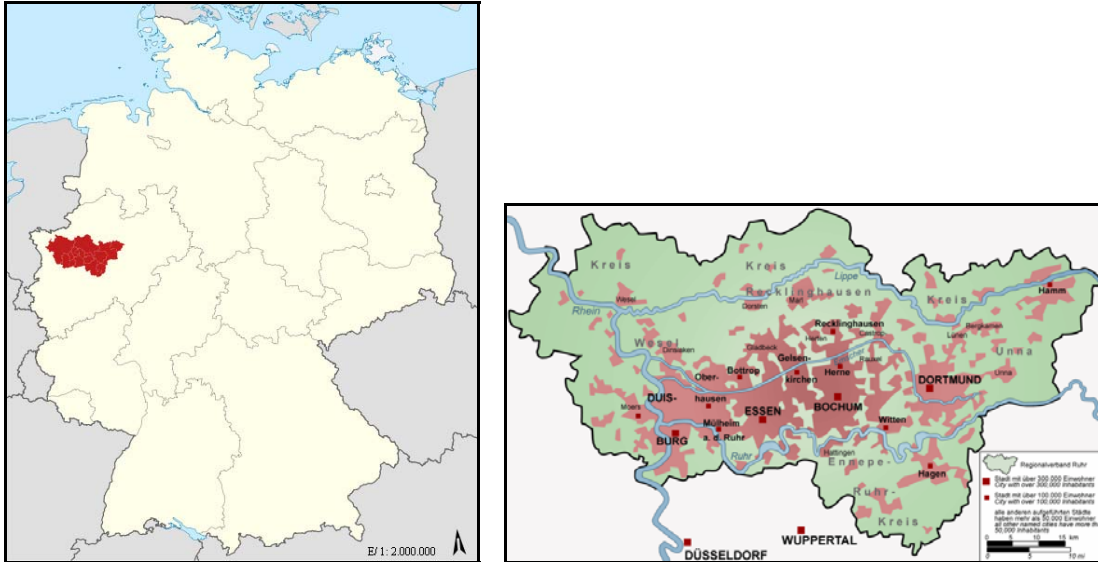
plans marc de paisatge (*Landschaftsrahmenplan*) (explicació detallada en l'apartat 5.3.2 d'aquest estudi).

En els capítols 4, 5, 6 i 7 es fa menció especial a la intervenció en la natura i en el paisatge, sempre que aquesta intervenció no perjudiqui la diversitat natural i la imatge del paisatge. Aquí, sobretot es fa referència a l'extracció de recursos minerals que, seguint unes directrius que proposa la mateixa llei, es pot dur a terme. Qualsevol infracció comporta una sanció, un judici i la restitució dels espais "destrossats". D'aquests quatre capítols, els dos primers descriuen el plans de paisatge, que són plans locals que solen afectar un municipi o més d'un i que han d'estar interconnectats. A més, en el moment de redactar un pla de paisatge s'ha de tenir en compte si ja n'existeix un (explicació detallada en l'apartat 5.3.2). En el capítol 6 de la llei de paisatge es descriuen aquells espais o àrees protegides que tenen alguna figura de protecció, com ara els parcs nacionals o parcs naturals. En aquest capítol es determina què es declara àrea protegida. A continuació, en el capítol 7, es fa menció de la Xarxa Natura 2000: aquesta ha de seguir la Directiva europea 92/43/EC i serà el LANUV el responsable, sota supervisió del Ministeri de Medi Ambient federal, de tirar endavant la implementació de la Xarxa Natura 2000.

En els últims tres capítols de la llei de paisatge de NRW es fa referència a l'accés a la natura i al paisatge, sempre que estigui d'acord amb un ús responsable. Tothom té el dret a accedir a la natura i al paisatge, però sense malmetre'ls, per tant, ha de fer-ho de manera responsable. Així es garanteix la preservació de la diversitat per a generacions futures. Un altre tema que es menciona en aquests capítols és la protecció de la fauna autòctona, quins objectius i premisses es persegueixen i, sobretot, quines directives són les directives europees de protecció de fauna i conservació de la diversitat faunística (92/43/EC i 79/409/EC). Seguint aquest tema, es fa referència a la importació de flora i fauna no autòctona com també a les normes que s'estableixen per al manteniment de parcs zoològics, que han de seguir la Directiva 1999/22/EC sobre manteniment d'animals en zoològics. En l'últim capítol, de disposicions addicionals i conclusions, es determina el finançament, que ve dictat pel Ministeri de Medi Ambient, que anualment aprova un pressupost per a cada *Lander*.

La llei de paisatge del *Lander* de NRW presta una atenció especial als paisatges miners (capítols 4 i 5) perquè aquest *Lander* té les reserves minerals més grans de tot l'Estat. Amb un total de 5.000 km² (un 15% de la superfície de NRW), la regió del Ruhr és la regió més gran d'extracció de recursos minerals de la República Federal d'Alemanya (vegeu imatges 26 i 27). I amb més de deu milions d'habitants, és una de les 30 regions metropolitanes més grans del món. És coneguda amb el nom de *Kohlenpott*, amb una connotació negativa referida a un paisatge brut i amb molt de fum, però també amb una de positiva referida a la matèria primera i de subsistència d'aquesta regió, el carbó. Aquesta regió avui ha canviat i la matèria primera ja no és el carbó ni el ferro, encara que continua sent important per a l'estructura econòmica i és garantia de subministrament energètic.

Imatges 26 i 27. Localització de la regió del Ruhr i detall de la quantitat d'explotacions mineres existents

Font: www.erdkunde-wissen.de

Al llarg del segle XVIII, el riu Ruhr es converteix en navegable i comença el *boom* de l'explotació minera. El carbó extret és transportat a través del riu cap a Holanda i Suïssa, i representa un 45% del transport fluvial el 1850. A partir del segle XIX, l'explotació ja no és superficial sinó que, amb la millora de la maquinària, es comença a fer una explotació en profunditat. Amb el temps, la nova maquinària facilita cada vegada més arribar a més profunditat. El 1808 es va arribar a 46 m de profunditat i el 1837 ja eren 130 m. En els anys quaranta del segle XIX, l'extracció de carbó i ferro té una explosió exponencial i sobrepassa, l'any 1839, el milió de tones anuals, i el 1853, més de dos milions de tones. L'explotació minera tenia un creixement constant i es va arribar a la I Guerra Mundial amb una extracció total de 114 milions de tones, extretes per més de 440.000 treballadors. L'última gran expansió es va viure als anys cinquanta del segle XX, en l'anomenat "miracle econòmic" viscut per Alemanya després de la II Guerra Mundial. El 1957, més de 600.000 treballadors van extreure més de 149 milions de tones de carbó i ferro (fet que va comportar al mateix temps un important creixement de la població en aquesta regió). Amb els canvis en el subministrament energètic, bàsicament lligat a l'ús de noves fonts energètiques com el petroli, la producció de carbó i ferro es va anar reduint i moltes mines es van tancar.

Avui en dia, la regió del Ruhr ja no és el centre miner i industrial per excel·lència sinó que és alguna cosa més: un centre científic i de coneixement que disposa de cinc universitats, múltiples museus, arxius i biblioteques, així com altres instituts que configuren aquesta regió com a nou centre educatiu, tecnològic i de recerca. Aquests canvis s'inicien a principis dels anys vint del segle passat, quan aquest paisatge industrial i miner es redescobreix i se li dona una connotació positiva. Aquesta regió té un paisatge únic que cal conservar per al futur ja que

és la font d'ingressos. Per tant, el que s'està intentant és veure-li el sentit positiu; dit en altres paraules, s'està intentant tornar a estimar aquest paisatge:

„Ruhrländ‘ soll das allen Deutschen jetzt doppelt wert und lieb gewordene Land heißen; nicht mehr geschäftsmäßig-nüchtern 'Industriegebiet'. Es sind nicht die reichen Bodenschätze, die wir bewundern, sondern das werktätige Volk, das in aller Drangsal und Not treu zum Reiche hielt und auch in den schwersten Tagen die Hoffnung auf Deutschlands Zukunft nicht verlor.“¹³

Hermann Götz (1925). “Ruhrländ - Deutschland Städtebau”, pàg. 5

Aquest any 2010, la regió del Ruhr és un paisatge industrial declarat Capital Cultural. No hi ha dubte que és la regió que ha patit més transformacions en el paisatge de tot Alemanya. Però en els últims vint anys hem pogut observar com, a través de la implicació de la societat, aquest paisatge industrial i miner està deixant pas a un paisatge on la natura (la flora i la fauna) esdevé el centre d'atenció: en antics recintes industrials creixen boscos de bedolls; naus industrials es transformen en auditoris o sales per a concerts, com per exemple a la ciutat de Bochum; altres esdevenen miradors. Tot això està passant en un context de desocupació, decreixement demogràfic i problemes d'immigració i integració. Però potser és justament aquest factor l'impuls principal d'aquestes transformacions. La societat cada vegada és més conscient que està “malvivint” en un lloc brut, gris, sense boscos... i això comporta un malestar general, un sentiment de no pertinença i finalment una pèrdua d'identitat territorial. I quan passa això, la societat reacciona reclamant un nou territori i paisatge, és a dir, una nova cultura que comporti una sensació de benestar i un augment de la qualitat de vida, cosa que ha passat i està passant en la regió del Ruhr; la societat torna a estimar el seu territori, la seva terra.

Amb l'augment de la consciència ambiental a finals del anys setanta i principis dels vuitanta, que va beneficiar el paisatge, la societat comença a preocupar-se pel territori i el paisatge, ja que davant el risc de pèrdua la societat reacciona. I aquestes reaccions són notables avui dia; encara que de manera irregular i dispersa, s'hi pot observar una clara línia: l'intent de reconvertir la regió del Ruhr en una zona atractiva, bella, una zona de descans per a la població.

Els primers canvis es donen als anys vuitanta, quan per primera vegada se celebra l'exposició anual de jardineria a la ciutat de Hamm. Per a l'exposició es va aprofitar un antic recinte industrial com a marc expositor. Altres canvis són la constitució de diversos parcs de paisatge. Els més importants són el parc de paisatge de Duisburg-Nord (Landschaftspark Duisburg-

---

¹³ **Traducció:** “Ruhrländ és com ha de ser conegut a partir d'ara per tots els alemanys aquest territori agradable i estimat; i no com a zona industrial o de negocis. No són els rics recursos minerals, que admirem, sinó la gent que hi treballa, que afectada per l'opressió i la misèria ha estat fidel, i que en els pitjors dies mai ha perdut l'esperança en el futur d'Alemanya.”

Nord, www.landschaftspark.de), el Nordsternpark a Gelsenkirchen (www.nordsternpark.de), el Ruderlarpark a Essen-Frintrop i el Bochumer Westpark (vegeu les imatges 28 i 29). Tots són antics recintes industrials reconvertits avui en parcs de paisatge accessibles a tothom, i que segueixen la filosofia de proveir espais verds als nuclis urbans per potenciar la seva atractivitat i augmentar la qualitat de vida de les persones que hi viuen. Per altra banda, moltes de les mines abandonades són avui museus o parcs miners per atreure els turistes i ciutadans a conèixer el llegat històric i cultural de la zona. En són exemples: el Deutsches Bergbaumuseum Bochum (www.bergbaumuseum.de/englishstart.html) o el LWL Industriemuseum a Witten (http://www.lwl.org/LWL/Kultur/wim/portal/S/witten/ort/English_version/).

Imatges 28 i 29. Landschaftspark Duisburg Nord (esquerra) i Nordsternpark Gelsenkirchen (dreta).
Font: Ruhr 2010

Si abans la regió del Ruhr era coneguda per la cultura del treball, l'explotació minera i les naus industrials que dominaven el paisatge, ara és un centre cultural i d'oci resultat, en gran part, de l'esforç de la societat i de projectes tan innovadors com el *Bauaustellund Emscher-Park* (1989-1999). Aquest projecte fa una prospecció futura del *Lander* de NRW amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida a les antigues zones industrials, i així contribuir a un canvi estructural de la regió del Ruhr. Aquest projecte i 120 projectes més han comportat que en deu anys el paisatge degradat per la indústria i l'extracció minera sigui ara un paisatge ple de parcs naturals i zones verdes, on antigues naus industrials són avui museus i s'ha configurat un paisatge innovador i amb un gran atractiu turístic que l'ha convertit en Capital Europea de la Cultura el 2010.

Aquest canvi no hauria estat possible sense l'existència d'instruments adients de protecció, gestió i ordenació del paisatge. El fet de disposar d'una bona legislació en aquest camp ha comportat la materialització de molts projectes que en altres circumstàncies no haurien vist la llum.

5.3.2. INSTRUMENTS DE PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ DEL PAISATGE (LANDSCHAFTSPROGRAMM, LANDSCHAFTSRAHMENPLAN, LANDSCHAFTSPLAN)

En aquest apartat es descriuen els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge existents a NRW per tenir una visió global sobre les normatives i directrius que cal tenir en compte quan es vol fer qualsevol actuació en el paisatge.

Els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge es classifiquen en tres escales segons el nivell d'anàlisi (nivell de *Lander*, de províncies i de municipis).

El primer instrument que resulta de la llei de paisatge de NRW és el *Landschaftsprogramm* (programa de paisatge). Aquest programa conté les informacions relatives als objectius i premisses generals de la protecció de la natura i gestió del paisatge que afecten tot el *Lander*. El programa proposa, a més, els models i els requisits per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge, que són establerts d'acord amb les premisses següents:

- L'evolució i preservació dels ecosistemes, és a dir, l'evolució i preservació de la diversitat de flora i fauna.
- La protecció i millora de la qualitat dels sòls, de l'aigua, de l'aire i del clima per conservar el patrimoni natural i cultural.
- El manteniment de la diversitat biològica perquè serveixi com a lloc de vivència i d'experiència per als ciutadans.

També el programa de paisatge està integrat en el planejament territorial i urbanístic del *Lander*, és a dir, en els LPIG (llei de planejament dels *Länder*), LEPro (programa de desenvolupament dels *Länder*) i ROG (llei federal de planificació territorial), i per tant, per portar a terme qualsevol acció s'ha de tenir en compte els plans existents.

Per tant, aquest programa fa una descripció exhaustiva de l'estat actual de la natura i del paisatge a NRW, projecta previsions futures i els objectius a què vol arribar en temes de sostenibilitat. A més, precisa de manera detallada a quin ús es dedica cada part del *Lander*.

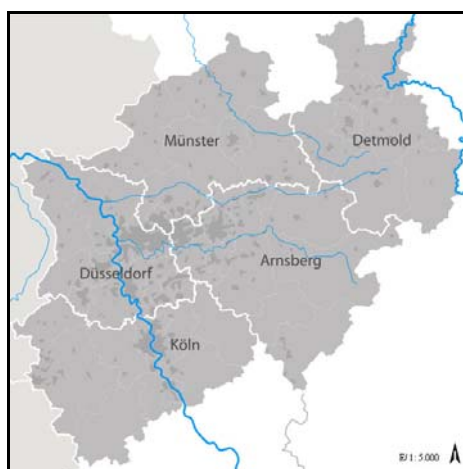
Actualment no existeix cap programa de paisatge que inclogui tots els punts descrits en el paràgraf anterior. Sí, però, diferents plans provincials que fan una diagnosi de la situació actual de la natura i del paisatge i proposen els objectius futurs a què volen arribar. De totes maneres, cal apuntar que el revisat BNatSchG, que entrarà en vigor durant el primer semestre de l'any 2010, obliga els *Länder* mancats d'alguns dels instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge a elaborar-los (articles 5 i 6 del BNatSchG). Per això, NRW ha iniciat el procés de redacció d'un programa de paisatge que tingui en compte els plans provincials i per primera

vegada incorpora un element nou: la participació ciutadana. En aquests moments encara s'està estudiant com ha de ser aquesta participació ciutadana però el que queda clar és que s'ha d'incloure en el procés de redacció.

En una segona escala d'estudi trobem els *Regionalplan* o *Landschaftsrahmenplan* (pla regional o pla marc de paisatge). Aquest pla afecta tota la regió o província i proposa els objectius i premisses de la protecció de la natura i del paisatge d'acord amb l'ordenació territorial i urbanística. A més, regula l'ús del sòl tenint en compte el que diu el programa de paisatge. En certa manera, aquests plans concreten i apliquen les premisses, els models i requisits que el programa de paisatge proposa. Així cada pla regional de NRW té models i requisits diferents segons les prioritats polítiques i els diferents tipus de natura i de paisatge que té. A més, si tenim en compte que fins ara no es té un *Landschaftsprogramm* únic, aquests plans regionals de paisatge poden ser molt diferents entre si. D'aquesta manera, la previsió futura de cada regió o província també serà diferent.

En el cas de NRW, en trobem cinc, coincidint amb les cinc províncies en què es divideix aquest *Lander*.

Imatge 30. Províncies de NRW

Font: Erdkunde Wissen

- A. El pla regional d'Arnsberg (revisat el 2008) està basat en tres pilars: la urbanització i l'estructura urbana, els sistemes naturals (protecció de boscos, millora de l'estructura dels boscos, repoblacions, zones humides, protecció de llacs i rius i zones inundables) i les infraestructures (xarxa de transports) seguint la llei de planejament dels *Länder* (LPIG) i la llei de planificació territorial (ROG). Per això, les actuacions relacionades amb la natura i el paisatge queden molt pobres i la majoria de les actuacions en aquest àmbit estan subjectes a sistemes naturals existents, és a dir, en molt poques ocasions es creen nous sistemes naturals com ara parcs naturals o zones verdes. En canvi, es treballa, i molt, en aquells

existents. De les províncies de NRW, aquesta és la menys avançada en temes relacionats amb la protecció, gestió i ordenació del paisatge.

- B. El pla regional de Detmold, encara que també segueix la llei de planejament, proposa cinc punts per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge (revisat el 2004): urbanització i estructura urbana; sistemes naturals i protecció de la natura i del paisatge; extracció de recursos propis del territori (sobretot pedra calcària); temps lliure i descans en la natura, i infraestructures (xarxa de transport, xarxa de rius i transport aeri). Els punts de treball són diferents, però tenen un objectiu comú que es descriu en la introducció del pla regional: la protecció de la natura i la gestió del paisatge, ja que en aquesta regió predominen castells i jardins medievals que avui dia són un gran atractiu turístic.
- C. Pel que fa al pla regional de Düsseldorf (1999), que actualment s'està revisant, es descriuen quatre línies per a la protecció i gestió de la natura i del paisatge: urbanització i estructura urbana (sobretot la indústria); protecció de la natura, gestió del paisatge i promoció de l'agricultura; extracció de recursos (sorres i pedra calcària), i infraestructures per promoure distàncies curtes de la feina a casa. Sembla que el nou pla regional que actualment està en exposició pública centra el focus principal en l'extracció de matèries primeres (carbó i ferro) que predominen al sud de la província de Düsseldorf. Aquí la política que proposen es basa en l'ús sostenible d'aquestes matèries primeres reduint-ne l'extracció una tercera part i compensar-ho amb energies renovables. Un altre punt important del nou pla és la preocupació de la pèrdua de la identitat cultural de la societat d'aquesta regió. Des del govern s'estan prenent mesures perquè la societat prengui consciència i se senti identificada amb el territori on viu.
- D. El pla regional de Köln, del 2009, proposa quatre mesures d'actuació: urbanització i estructura urbana (quin tipus d'urbanització volem i quina ocupació del sòl); conservació i protecció de monuments; temps lliure, descans en la natura, promoció de l'agricultura i protecció dels sistemes naturals, i infraestructures (xarxa de transports). A part d'aquestes mesures, hi ha dos capítols especials sobre riscos d'inundacions per la confluència dels rius Rhein i Ruhr i un altre sobre l'explotació de lignit, la matèria primera predominant en aquesta regió i que, per tant, també figura com a capítol individual en el LPIG (llei de planejament del *Lander*). Cal comentar que de tots els plans regionals aquest és el més innovador i el més recent, ja que entre els seus objectius més importants figuren la conservació i increment del nombre d'espais oberts per a l'oci i el temps lliure com ara zones esportives o zones verdes. Per altra banda, en l'article D.33 del pla queda explícitament descrit que cal incrementar les zones boscoses i preservar-les a través d'una planificació concreta. Els últims dos objectius que descriu el pla són la conservació dels anomenats paisatges culturals ja que la província de Köln és la que té més monuments històrics i culturals, com també monuments naturals, de tot el *Lander*. Finalment fa una menció especial de la importància d'incrementar la consciència paisatgística (articles 24 i 26

del pla regional) ja que considera que és clau per mobilitzar la societat davant el risc de pèrdua dels seus paisatges tradicionals.

- E. El pla regional de Münster, de 1999 i actualment en procés de revisió, es divideix en cinc línies d'actuació: urbanització i estructura urbana (ocupació del sòl i promoció de l'habitatge, proposta de noves ocupacions de sòl per a l'ensenyament i sistema sanitari), espais lliures (potenciant l'agricultura i els boscos per tal de protegir la natura i el paisatge), eliminació de residus (tractament de residus, gestió d'abocadors, plantes de tractament d'aigua), extracció de recursos (carbó, sorres, pedra calcària i sals) i infraestructures (xarxa de transports). A finals del 2009 es va iniciar el procés de revisió i en aquesta primera fase estan en exposició pública les propostes sobre els objectius del nou pla. Dins de les propostes figuren el tema del risc d'inundacions, les energies renovables, la conservació de la cultura agrària, l'augment del transport ferroviari en detriment del transport per carretera i l'increment dels espais oberts destinats al lleure i oci, ja siguin noves zones esportives, teatres o zones verdes. A principis d'aquest any també es va iniciar un cicle de conferències en les diferents zones d'aquesta província per tal d'informar la ciutadania i per animar-la a participar en aquest procés per conèixer més de prop la seva opinió i poder respondre adequadament a la pregunta: "què vol la ciutadania?". Està previst que aquesta fase finalitzi el mes de maig per tenir en compte aquests aspectes. Més endavant es preveu una segona ronda de conferències i entrevistes coincidint amb el període d'exposició pública.

Els cinc plans regionals exposats aquí ens mostren que les coses estan canviant. En primer lloc, dels cinc plans de NRW, tres han estat revisats en els últims cinc anys i els altres dos es troben en fase de revisió. Per tant, tots cinc es revisen en una època en què hi ha importants canvis a escala mundial, i sobretot europea, pel que fa a l'augment de la consciència ambiental i, de retruc, paisatgística. La Xarxa Natura 2000 i el CEP són punts clau d'aquest augment: des de les respectives aprovacions i entrades en vigor, el tema del paisatge i del medi ambient, ara més que mai, és en boca de tothom, des dels sectors acadèmics fins als mitjans de comunicació. I això ha fet que la població s'hagi adonat de la importància de la seva conservació i preservació, pressionant el govern perquè implementi polítiques que tinguin com a finalitat la conservació dels paisatges i territoris històrics i culturals tenint en compte l'opinió dels ciutadans. Per això, per primera vegada, amb les revisions dels antics plans regionals, s'incorpora el factor de la participació ciutadana en totes les fases de l'elaboració. D'aquesta manera, el govern té una visió més completa sobre el que realment vol la societat, i per això tres dels cinc plans ja tenen entre els seus objectius principals la preservació de la identitat cultural, tal com també queda plasmat en l'últim informe del partit polític Bündnis 90/Die Grünen (els Verds).¹⁴ Aquest informe destaca com a punt essencial la participació ciutadana en

---

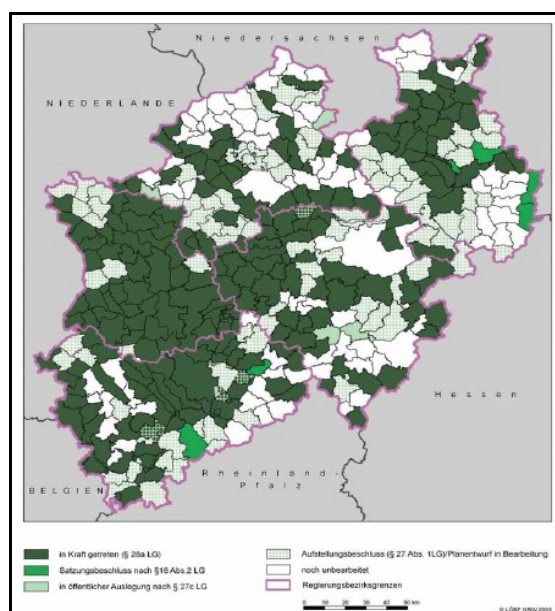
¹⁴ Bündnis 90/Die Grünen. *Grüne Regionalfraktion Düsseldorf Report 2004-2009*.

http://gruene-regionalfraktion-duesseldorf.de/fileadmin/user_upload/verbaende/rr_duesseldorf/Dokumente/Ueberuns/RegionalReport_mit_links.pdf

el procés d'elaboració d'un pla regional, i a més, considera la planificació regional com l'escala òptima per implementar mesures de planificació i ordenació i per fer-les arribar a la ciutadania.

Per tancar aquest apartat, trobem el tercer tipus d'instrument d'ordenació, gestió i protecció de la natura i del paisatge que preveu el *Landschaftsgesetz* de NRW (llei de paisatge). Aquest tercer instrument són els *Landschaftspläne* o plans de paisatge, que treballen a una escala més local. Aquests plans potencien actuacions concretes en els municipis, mitjançant la participació ciutadana per protegir, gestionar i ordenar la natura i el paisatge. La imatge 31 mostra amb dades del 2005 que el 50% de la superfície de NRW disposa d'un pla de paisatge.

Imatge 31. Plans de paisatge a NRW. En tonalitats verdes, plans de paisatge en vigor; en blau cel, en redacció, i en blanc, municipi sense pla de paisatge

Aquests plans de paisatge estan incorporats en el planejament urbanístic municipal i suposen una afectació directa. Cada pla de paisatge conté una part descriptiva i prospectiva de l'estat de la natura i del paisatge, així com una plasmació cartogràfica.

Normalment el contingut del pla de paisatge està format per:

- la concertació dels objectius i premisses de la gestió del paisatge;
- la descripció de les àrees protegides;
- la nomenclatura i descripció de la flora i fauna de l'àrea afectada pel pla;
- les disposicions especials, com per exemple l'ocupació del sòl, la descripció de quins recursos minerals s'extreuen...;
- la gestió i preservació de la natura i del paisatge, a través d'objectius i premisses de qualitat del paisatge.

Aquests plans estan previstos en la llei de paisatge del *Länder* però són els diferents municipis els que han de tenir la iniciativa de tirar endavant un pla de paisatge. Si comparem aquests plans amb la política paisatgística de Catalunya, són equiparables amb les cartes de paisatge. Els plans de paisatge també són d'iniciativa voluntària i poden no només afectar un municipi en concret sinó també diversos alhora. Per altra banda, inclouen un exhaustiu procés de participació ciutadana.

Els instruments de gestió, protecció i ordenació que estan previstos en la llei de paisatge de NRW deriven completament del BNatSchG i, per tant, el marge de joc és mínim. És a dir, pràcticament no hi ha l'oportunitat d'implementar nous instruments si la mateixa llei federal no els considera. Això té avantatges però també desavantatges. Per una banda, es té un fil conductor que obliga i dicta com s'han de fer les coses, i això és una gran ajuda perquè el factor obligació fa que les coses avancin i per això la política de paisatge que hi ha a NRW està en un estat molt avançat. Per altra banda, la imposició d'un tipus concret d'instruments fa que a primera vista les actuacions en els *Länder*, i fins i tot en les províncies i municipis, s'assemblin bastant, i no és fins que un s'hi dedica a fons que hi troba diferències. Quant als desavantatges, una de les coses que més sorprèn és la falta de polítiques innovadores que tinguin el seu inici en mobilitzacions de la societat. No s'ha pogut trobar cap pla o instrument diferent dels que preveu la llei, com tampoc s'ha pogut trobar cap mobilització que centri el seu esforç en el disseny d'un pla innovador per a la gestió, protecció i ordenació de la natura i del paisatge. Aquest factor es pot considerar un factor de risc, perquè la falta d'idees noves pot comportar un estancament de les polítiques existents un cop estiguin implementades. Un altre desavantatge és el desinterès que sembla que existeix a Alemanya per considerar altres maneres de fer. Em refereixo al fet que en l'esfera política, de moment, no hi ha interès a canviar les coses ja que es considera que estan ben fetes, sobretot pel que fa a la posició d'Alemanya davant del CEP. I només des dels àmbits acadèmics hi ha una certa pressió per canviar això, cosa que es fa més visible en els governs regionals que no pas en el federal. Potser és aquí on primer han de canviar les coses, i de moment sembla que, almenys pel que fa als plans regionals i les associacions per a la protecció de la natura i del paisatge, ja està passant, com veurem a continuació.

5.3.3. LES ASSOCIACIONS PER A LA PROTECCIÓ DE LA NATURA I DEL PAISATGE A NORDRHEIN-WESTFALEN

En cap altre lloc d'Alemanya la convivència entre zones industrials amb grans regions de paisatge rurals i naturals és tan densa com a NRW. Els centres industrials estan envoltats d'espais naturals molt variats. Des de la regió de Niederrhein fins als paisatges dels parcs històrics de la regió de Münster, o les regions dels altiplans de l'Eifel, Sauerland i Westfalen, en pocs quilòmetres els paisatges tenen una varietat enorme que cal protegir.

Diverses directives i lleis nacionals i internacionals vetllen per la protecció de la natura i la gestió del paisatge de NRW. Però dins dels poders d'aquest *Lander*, el Ministeri de la Natura, del Medi Ambient i la Protecció del Consumidor ha optat per seguir unes línies de protecció de la natura diferents de les dels altres *Länder* d'Alemanya:

- S'ha instal·lat en el ministeri una taula rodona, *Bündnis für die Natur* (pacte per la natura), on tots els actors involucrats en aquesta matèria poden intercanviar experiències i fer-se sentir.
- S'han protegit fins al 2009 un 6,4% de la superfície de NRW (el 1983 era només l'1% de la superfície). La Xarxa Natura 2000 incorpora un 8,3% de la superfície de NRW. En total, un 45,9% de la superfície de NRW es troba sota algun tipus de figura de protecció.
- Amb una planificació del paisatge ben desenvolupada i incorporada en el planejament, a través del BNatSchG i la llei de paisatge, les regions i municipis tenen els instruments necessaris per tenir avui un 50% del territori de NRW amb una clara definició de la perspectiva de desenvolupament de la natura i la gestió del paisatge.
- Amb la creació del Parc Natural (*Emscher-Landschaftspark*), amb previsió de finalització el 2014, de 430 km² s'està formant el parc de paisatge més gran d'Europa representant de la diversitat de la natura i del paisatge de la regió del Ruhr després de l'extracció minera.
- NRW disposa avui de 14 parcs naturals, que ocupen un 34% de la superfície; espais amb un patrimoni cultural situats a les regions de Rheinland, Westfalen i Lippe.

A part de la feina que fa el Ministeri de la Natura, del Medi Ambient i la Protecció del Consumidor a NRW, destaquen quatre associacions que vetllen per la protecció de la natura i del paisatge. Algunes d'aquestes associacions reben ajudes del govern, però la majoria es financen a través de les quotes dels socis. Les quatre associacions que es presenten són associacions federals que tenen delegacions en el *Lander*. Aquestes delegacions funcionen de manera autònoma basant-se, però, en els estatuts federals de cada associació. Les delegacions en els *Länder* reben el nom de *Naturschutzverbände* (associacions per a la protecció de la natura) i tenen una seu tècnica en cada *Lander* anomenada *Landesbüro der Naturschutzverbände* (delegació de les associacions per a la protecció de la natura). En el cas de NRW, aquesta oficina és a Oberhausen. Des del 1982, aquesta seu tècnica suposa el lloc de reunió per treballar conjuntament en la intervenció en els projectes que suposen una infracció en la natura.

Totes les associacions tenen el dret d'intervenir en certs aspectes del planejament, si tenen una aprovació estatal. Aquesta aprovació estatal permet la intervenció en procediments i en certs casos la intervenció per la via judicial, si creuen que en una determinada acció s'hi amaga una infracció cap a la protecció de la natura. L'aprovació estatal és atorgada als diferents *Länder* des

del Ministeri de Medi Ambient i s'executa des de cada *Lander* ja que la protecció de la natura i la gestió del paisatge és feina de cada *Lander*.

A NRW aquesta feina la porten a terme les associacions següents:

- Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband NRW (BUND)¹⁵
- Naturschutzverband Deutschland, Landesverband NRW (NABU)¹⁶
- Landesgemeinschaft Naturschutz und Umwelt NRW (LNU)¹⁷
- Schutzgemeinschaft Deutscher Wald (SDW)¹⁸

BUND: Amb més de trenta anys d'història, és una de les associacions més antigues d'Alemanya i la més gran quant a nombre de socis (disposa de més de 400.000 socis a tot el país). La BUND vetlla per la protecció de la natura i del paisatge centrant el seu treball en onze camps diferents. Aquests camps de treball, molt diferents entre si i amb seus repartides per tot NRW, són els següents: residus; residus nuclears; carbó; energia; orquídiades autòctones; agricultura; sanitat i alimentació; protecció de la natura; medi ambient; transport, i boscos i aigua. És una de les associacions històriques i la seva presència i opinió és benvinguda en el govern dels *Länder* i també en el federal. La mateixa associació fa servir aquesta posició privilegiada per fer-se sentir i moltes vegades, juntament amb la LNU, actua com a representant en el govern.

NABU: El principal objectiu d'aquesta associació és la protecció de la natura i preservar-la per a futures generacions. El 1899, Lina Hähnle va fundar a Stuttgart NABU sota el nom de Bund für Naturschutz (BfV - Associació per a la protecció de la natura). El 1965 es canvia el nom a Deutscher Bund für Vogelschutz (DBV - Associació alemanya per a la protecció dels ocells). Amb la reunificació d'Alemanya el 1989 i la incorporació de nous *Länder*, es crea la NABU que coneixem avui i es funden les delegacions de NABU a cada *Lander*. La NABU disposa de més de 300.000 socis (dades del gener de 2009) i 1.500 delegacions en els *Länder*. El seu pressupost és de 21 milions d'euros anuals, la majoria dels quals s'obtenen a través de les quotes dels socis. A més, té una revista (*Naturschutz Heute*) que és la revista més important sobre protecció de natura i de paisatge en les regions de parla alemanya. Des del 1971 es decideix anualment "l'ocell de l'any", representatiu dels problemes ambientals i del perill d'extinció d'espècies. També des del 1993 es designa "la personalitat de l'any" que destaca per la seva feina en la protecció de la natura i del paisatge. Conjuntament amb la formació de NABU es va crear la NAJU (Naturschutzjugend), on joves d'entre 6 i 27 anys poden participar en la protecció de la natura i del paisatge. És l'associació de joves més gran a Alemanya i compta amb més de 75.000 socis.

---

¹⁵ Traducció: Associació per a la protecció del medi ambient i de la natura d'Alemanya, delegació NRW.

¹⁶ Traducció: Associació per a la protecció de la natura i del medi ambient.

¹⁷ Traducció: Comunitat del *Lander* per a la protecció de la natura i del medi ambient.

¹⁸ Traducció: Comunitat per a la protecció del bosc alemany.

A NRW, la NABU es classifica en dos nivells. Un nivell representatiu en cada una de les cinc províncies de NRW i un altre de representació municipal. La feina principal, indistintament del nivell, és la protecció de la natura i la preservació del paisatge per a generacions futures. Això s'aconsegueix a través de diferents projectes, però sobretot per la cooperació de diferents instituts tant nacionals com internacionals.

LNU: Creada el 1976 i reconeguda com a primera associació en l'article 29 del BNatSchG. Per aquesta raó aquesta associació s'ha de tenir en compte en les diferents accions que afecten el planejament territorial i urbanístic, així com les intervencions en la natura i el paisatge. Els principals objectius són la protecció de la natura i la preservació del medi ambient, a més es consideren els defensors de la natura i del paisatge davant de la llei. Els seus camps de treball són molt diferents, com en l'associació BUND. Destaquen, però, els camps de residus; energia; infraestructures; protecció de la natura i gestió del paisatge, i preservació del patrimoni cultural, així com vetllar per l'agricultura, l'aigua, els boscos i la pesca.

SDW: Aquesta associació, fundada fa més de 50 anys, es dedica a la protecció de la natura, en concret dels boscos i de la preservació del medi natural. Un dels grans pilars de treball és l'educació ambiental. Els orígens d'aquesta associació sorgeixen arran de la destrucció massiva dels boscos per l'extracció minera. Des dels seus inicis, el 1946, la feina no només se centrava en la protecció dels boscos sinó que també es treballava en la protecció de la natura en general. Des del 1953, l'educació ambiental s'ha incorporat com l'altre pilar de treball, enfocada en la creació de les anomenades *Schulwaldes* (escoles de bosc), que consisteixen en escoles per a alumnes de fins a 14 anys que, a part de l'educació habitual, enfoquen les seves activitats escolars i extraescolars a la comprensió i educació del medi ambient. D'aquesta manera, uns 25.000 alumnes de NRW reben una educació ambiental.

L'educació ambiental a NRW no només es fa a través de les quatre associacions per a la protecció de la natura i del paisatge, sinó que hi ha una acadèmia que es dedica a protegir la natura i el medi ambient, la NUA (Natur-und-Umwelt-Akademie NRW). La NUA està integrada en el Ministeri de la Natura, del Medi Ambient i de la Protecció del Consumidor, el LANUV, i coopera amb les quatre associacions per a la protecció de la natura. A més també coopera amb instituts d'educació, universitats i grups de recerca.

La NUA es va fundar el 1985 com a centre de protecció de la natura de NRW sota el nom de Naturschutzzentrum NRW, i va adoptar el nom actual el 1995. L'objectiu principal és l'educació ambiental dels ciutadans a través de conferències, cursos de formació i campanyes publicitàries, i també es facilita material informatiu. Aquest tipus d'instal·lació, única a Alemanya, facilita la cooperació entre el govern i les associacions per a la protecció de la natura. Funcionant com a mediador, proporciona també un vincle directe amb els ciutadans per tal de fer arribar de primera mà una educació ambiental.

A més, a través del LANUV l'educació ambiental que s'intenta transmetre a NRW es basa en els principis de preservació i sostenibilitat de la natura i del paisatge per a generacions futures, seguint els objectius i premisses que es descriuen en les agendes 21. Per tant, es considera important incorporar els temes de participació ciutadana i la comunicació. Tots els ciutadans han d'involucrar-se en el tema de la protecció de la natura i del paisatge i han de participar proposant idees i desitjos sobre quin tipus de natura i de paisatge volen.

Tal com s'ha dit abans, les quatre associacions són associacions federals que tenen les seves delegacions a NRW i que tenen un funcionament autònom basat en els estatuts federals de cada associació, per això la feina principal d'aquestes associacions ve imposada des de les seues centrals. Però pel seu nivell d'autonomia poden portar a terme iniciatives diferents entre els *Länder* i moltes vegades aquesta és la via per a la innovació i el progrés. Així, per exemple, la delegació de la NABU a NRW s'ha especialitzat en la protecció de les zones de ribera. El *Länder* de NRW preveu en totes les seves actuacions el risc d'inundacions per la peculiar xarxa fluvial. Aquest risc es veu increment perquè la majoria del *Länder* és molt planer i de molt poca alçada, per la qual cosa la NABU NRW ha iniciat, fa uns anys, un programa de preservació i conservació tant dels boscos com de la fauna de la ribera dels principals cursos fluvials. En aquest programa es fa recompte de les espècies existents classificant-les segons el perill de desaparició del seu hàbitat natural. També s'intenta treballar per mantenir l'hàbitat, és a dir, evitar que illes fluvials desapareguin o fins i tot intentar modificar el curs fluvial en aquell lloc on el riu no té el recorregut original. Aquesta és només una de les moltes actuacions que es fan i deixa constància del treball incansable d'aquestes associacions per tal de protegir la natura, el medi ambient i el paisatge.

Un altre focus de treball de les associacions és l'educació ambiental, que es considera el punt principal per poder instaurar i aplicar noves polítiques ambientals i paisatgístiques ja que només una societat ben informada pot opinar i actuar. Cal informar la societat dels problemes ambientals i el risc de pèrdua dels seus paisatges i això ha de passar en totes les generacions. Perquè, si una societat està informada, pot reaccionar davant de canvis no agradables i pressionar el govern per actuar, o mobilitzar-se ella mateixa. El tema de les mobilitzacions, tal com les coneixem aquí a Catalunya, és encara un tema poc comú a Alemanya i les que existeixen quasi sempre es troben integrades, en el cas de NRW, en les quatre grans associacions que s'han presentat en aquest apartat. Per tant, crec que encara falta conscienciar més la ciutadania perquè reaccioni de manera més ferma davant de canvis importants, i que sigui des de la ciutadania i no només des de les associacions que es pressioni el govern.

Potser una de les coses més importants que es fan per conscienciar la ciutadania és l'organització, a través de les associacions, de marxes populars o rutes amb bicicleta. És molt comú a Alemanya fer marxes populars i rutes amb bicicleta sobretot després d'un llarg hivern. Per això, quan arriba la primavera se n'organitzen milers i sempre tenen un lema. En els últims anys, la majoria tenen com a lema problemes ambientals que afecten una determinada regió i

sobre els quals es vol cridar l'atenció. Per exemple, s'han fet moltes marxes populars per recuperar la identitat territorial de la regió del Ruhr. Aquesta regió degradada per l'extracció minera i la indústria ha trobat en aquestes marxes una font d'expressió perquè el govern hi faci alguna cosa. I això funciona, com s'ha explicat en aquest capítol.

Sembla que en els últims cinc anys les coses estan canviant, ja que els temes de medi ambient, natura i paisatge són cada vegada més habituals en els mitjans de comunicació com ara la premsa i la televisió. Cal afegir que aquest augment és palpable sobretot en l'àmbit local. Per exemple, el diari *Münsterische Zeitung*, de la ciutat de Münster, té una secció que es dedica a recollir totes les notícies que fan referència al medi ambient, la natura i el paisatge. A més, com s'ha comentat abans, totes aquestes marxes populars i rutes amb bicicleta tenen els mitjans de comunicació com a font d'expressió, ja que hi són anunciades.

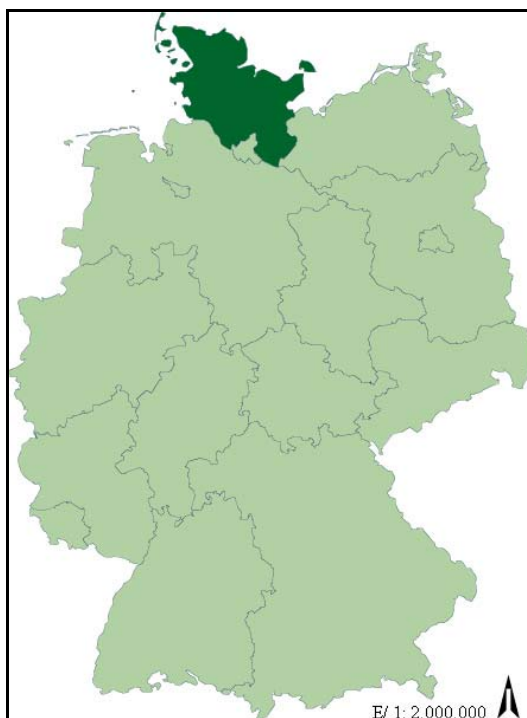
Per tant, com a punt final es pot dir que existeix una bona estructura política relacionada amb al tractament del paisatge, i que en la posició que manté aquesta estructura política s'observa una certa flexibilitat pel que fa a possibles canvis, com ara la incorporació cada vegada més gran del tema de la participació ciutadana.

5.4. SCHLESWIG-HOLSTEIN

El *Lander* de Schleswig-Holstein està situat al nord de la República Federal d'Alemanya i el seu paisatge es caracteritza per ser planer. Aquest *Lander* es coneix també com “*Lander dels mars*” perquè es troba situat entremig del mar del Nord i el mar Bàltic (la línia de costa representa el 3,2% de la totalitat europea). Darrere de Saarland, aquest és el segon *Lander* més petit (15.800 km² d'extensió), sense tenir en compte les ciutats *Lander* d'Hamburg, Berlín i Bremen. Limita al nord amb Dinamarca, al sud-oest amb els *Länder* d'Hamburg i Niedersachsen i al sud-est amb el *Lander* de Mecklenberg-Vorpommern.

Imatge 32. Mapa de Schleswig-Holstein a Alemanya

Font: Erdkunde Wissen

Aquest *Lander* té una població de 2,8 milions i destaca per tenir l'índex més baix d'immigració d'Alemanya, en part per la seva situació geogràfica i també pel seu feble desenvolupament econòmic, històricament dedicat a l'agricultura (sobretot a la producció lletera i als productes làctics) i a la pesca.

Des de la incorporació com a *Lander* de la RFA el 1949 (abans era província de Prússia), l'estructura econòmica d'aquesta regió ha estat molt més dèbil que la d'altres regions d'Alemanya i sempre s'ha situat a la cua en el desenvolupament econòmic. Les seves dues ciutats principals, Kiel i Lübeck, configuren un dels dos grans centres econòmics de Schleswig-Holstein. Aquestes ciutats, localitzades a la costa est, juntament amb la ciutat

mitjana de Flensburg, destaquen per ser el centre comercial i de construcció nàutica del *Lander*. L'altre centre econòmic de Schleswig-Holstein es configura al voltant de la ciutat *Lander* d'Hamburg, que destaca per la seva indústria mecànica, la construcció nàutica i el sector dels serveis. La resta del territori, sobretot les regions de la costa de l'oest, són les zones menys desenvolupades, que es dediquen en gran part a l'agricultura (més d'un milió d'hectàrees d'extensió), el turisme, l'energia eòlica i la pesca.

És aquí on hi ha la concentració més gran de flotes pesqueres (unes dues terceres parts del total d'Alemanya), també una quarta part de les companyies nàutiques es localitzen en aquest *Lander* i un 20% de les vendes resultants de la construcció nàutica es factura a Schleswig-Holstein. A més, cal destacar també el sector del turisme, que el 2007 aportava un 4,6% a la renda nacional, comptant que la mitjana dels altres *Länder* se situava en el 2,8%. Sobretot les illes del nord de la regió de Frísia (Nordfriesland): les illes de Sylt (considerada l'illa Capri del Nord), Helgoland, Amrum, Föhr i els balnearis de Timmendorf, Hohmacht i Damp són els principals centres turístics de Schleswig-Holstein i figuren, a més, com a primeres destinacions turístiques de la mateixa població d'Alemanya.

Geogràficament parlant, Schleswig-Holstein és la part més meridional de la península de Jutlàndia i la part més septentrional de les planes del nord (Norddeutsches Tiefland). El paisatge es divideix en tres àrees geogràfiques: la *Marsch*, el *Geest* i el *Hügeland*.

Les *Marsch* situades a l'oest són zones d'aiguamolls, per tant, molt planeres, al nivell del mar i idònies per a l'agricultura. Les *Marsch*, situades a prop del mar del Nord, són susceptibles d'inundar-se periòdicament a causa de les marees. A continuació trobem els *Geest*, que són les zones resultants de l'acumulació de sediments (sobretot sorres) provinents de les *Marsch* i, per tant, es troben a més alçada que les *Marsch* i actualment són les zones de l'agricultura extensiva, sobretot la patata. A més, els *Geest* són la protecció natural a les grans tempestes marines amb fort onatge perquè és aquí on es construeixen dics i murs de contenció. Finalment trobem els *Hügeland*, situats a l'est del *Lander*. Són les zones més elevades del *Lander* i el paisatge es caracteritza per planures i turons que s'intercalen, amb una gran quantitat de petits llacs que es troben entremig.

Imatge 33. Relleu de Schleswig-Holstein

Font: Erdkunde Wissen

Si tenim en compte les peculiars àrees geogràfiques que formen Schleswig-Holstein, podem entendre per què en els últims vuitanta anys, a través de polítiques de protecció de la natura i de gestió del paisatge, aquesta regió ha dedicat els seus esforços a declarar 189 reserves naturals i 275 àrees protegides de paisatge, sense comptar el parc nacional més gran d'Europa, que es troba en part localitzat a Schleswig-Holstein. La superfície total d'aquestes àrees és de 2.000 km², 1.600 dels quals es troben a la costa o en zones d'aigua. Per això, la majoria de les normatives i lleis de protecció de la natura i del paisatge presten una atenció especial al paisatge de costa, especialment la llei de paisatge. La llei de paisatge, per tant, està encaminada a la protecció i preservació de les zones costeres i de les aigües pròximes, fent especial èmfasi en el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer.

Fundat el 1985, el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer (Wadden Sea National Park), que inclou també regions de Dinamarca, Holanda, i els *Länder* de Niedersachsen i Hamburg, s'ha consolidat com el parc nacional més gran de l'Europa central. La superfície del parc és de 4.410 km², el 68% dels quals es troben constantment sota aigua i un 30% tenen períodes de sequera. El 1990, la UNESCO el va declarar reserva de la biosfera i conjuntament amb les regions holandeses de Wadden Sea són patrimoni de la humanitat de la UNESCO.

Imatges 34 i 35. Esquerra, extensió del Parc Nacional de Wattenmeer. Dreta, extensió del Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer

Font: Wattenmeer Nationalpark

La superfície del parc que afecta Schleswig-Holstein (marcat en blau cel a la imatge superior esquerra) es pot dividir en dues grans unitats. Per una banda, trobem la regió del nord, constituïda principalment per zones de *Marsch* i *Geest*, on abunden els paisatges d'aiguamolls a nivell del mar i molt susceptibles d'inundar-se, com també, més a prop de la costa, les zones d'acumulació de sediments, que són les proteccions naturals contra els grans temporals marins amb fort onatge. En aquesta regió del nord, les maresmes poden arribar a tenir una extensió de fins a 40 km d'amplada, a causa, en part, de les marees periòdiques. La segona regió del parc són les costes del sud, zones d'acumulació de sorres que formen dunes i grans platges. És aquí on històricament s'han situat les plataformes petroleres. Avui dia, només en queda una, la Mittelplatte A, que coincideix que també és l'última d'Alemanya. Aquesta plataforma situada mar endins extreu petroli d'una profunditat d'entre 2.000 i 3.000 m des del 1979, i per tant, ja existia abans de la fundació del parc. Quan es va constituir el parc nacional, el 1985, a poc a poc les plataformes que hi havia en aquesta regió es van anar desmuntant (a mitjan anys setanta, es comptabilitzaven fins a sis plataformes) fins que només n'ha quedat una. Sembla, però, que aquesta també té els dies comptats, per la poca rendibilitat econòmica i, per altra banda, per les pressions del mateix parc nacional, sobretot perquè molts cables de subministrament passen per les zones de dunes i platges. Un altre factor que cal tenir en compte és l'auge de les energies renovables com ara l'energia eòlica. Està en projecció un gran parc eòlic, mar endins, al llarg del parc nacional. Encara que hi ha molts punts de desacord, les converses són intenses i està previst que a partir del 2011 es comencin a construir els primers molins de vent. Cal veure, però, de quina manera se solucionarà el transport de l'energia que produeixen aquests molins cap a terra ferma. La comissió del parc nacional defensa la posició de no fer passar més cables pel parc nacional i, per tant, és un gran punt de desacord que des de fa temps s'està intentant resoldre. Caldrà està atents a les propostes que es fan per aproximar les dues posicions sense perjudicar els principis i objectius del Parc Nacional

Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer, que s'emmarquen en la preservació del patrimoni natural i l'aprofitament sostenible dels recursos naturals del parc.

El Parc Nacional de Wattenmeer no només és una àrea protegida, sinó que també és un lloc de treball i de recerca i, per tant, només pot funcionar si les persones estan interessades en la seva preservació i protecció. I això només s'aconsegueix informant-les i involucrant-les, ja que només aquelles persones que coneixen els avantatges i desavantatges de qualsevol cosa poden formar-se una opinió objectiva i interessar-se per la seva conservació o protecció. I la llei de paisatge de Schleswig-Holstein entén això per primera vegada en la seva última reforma perquè està més sensibilitzada en temes d'identitat territorial i participació de la societat.

Imatge 36. El Wattenmeer a vista d'ocell

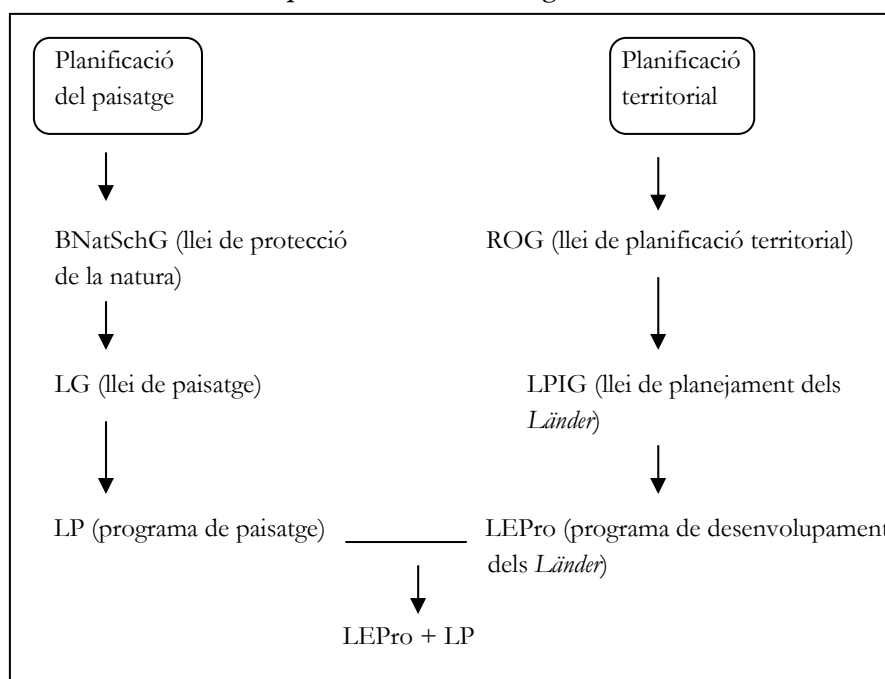
Font: National Park Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer

5.4.1. *LANDSCHAFTSGESETZ* SCHLESWIG-HOLSTEIN (LLEI DE PAISATGE) I LA INCIDÈNCIA EN ELS PAISATGES DE COSTA

El paisatge a Schleswig-Holstein està considerat en altres lleis i instruments a part de la llei explícita de paisatge. Una d'aquestes lleis és la de planejament territorial de Schleswig-Holstein (*Landesplanungsgesetz*) de 2005, una llei més sensibilitzada pel tema del paisatge que s'inspira en la Conferència de Rio (1992) i que aposta per un desenvolupament sostenible. En aquesta llei es fa referència a la protecció del paisatge indicant que el planejament ha de tenir en compte el paisatge i preservar els valors paisatgístics. Més endavant, dicta que els instruments de gestió i protecció de la natura i del paisatge, que es descriuen en la llei de paisatge, s'han de tenir en compte i s'han d'incorporar en el planejament territorial. Una altra llei que menciona el paisatge en un dels seus articles és el programa de desenvolupament dels *Länder* (LEPro - *Landesentwicklungsprogramm*), que depèn de la llei de planificació territorial (ROG - *Raumordnungsgesetz*). Aquesta llei, dividida en quatre capítols i reformada el 2005 (l'antiga era del

1996), en el capítol 3 proposa els objectius de la planificació territorial dels *Länder* insistint en la incorporació de la protecció de la natura i la gestió del paisatge a través de les lleis existents (BNatSchG i lleis de paisatge dels *Länder*). D'aquesta manera, la llei reformada incorpora per primera vegada el tema del paisatge. I encara més important, per primera vegada s'incorporen les premisses i objectius del BNatSchG i de la llei de paisatge de Schleswig-Holstein en el planejament territorial i urbanístic.

Taula 12. Instruments de planificació a Schleswig-Holstein

Font: elaboració pròpia a partir de dades del ministeri de Schleswig-Holstein

El *Ministerium für Landwirtschaft, Umwelt und ländliche Räume* (Ministeri d'Agricultura, Medi Ambient i Espais Rurals) acaba la redacció de la primera llei dedicada exclusivament al paisatge (*Landschaftsgesetz*) el 1994. Tres anys després, el 1997, aquesta llei ha estat reformada i criticada per les ONG de Schleswig-Holstein a causa de la rebaixa de la implicació de les mateixes ONG en les qüestions relacionades amb la protecció de la natura i la gestió del paisatge. És a dir, les ONG en l'actual reforma de la llei de paisatge no tenen el poder suficient per pressionar el govern a fer marxa enrere en determinades actuacions. Se'ls ha restringit el dret de votació a l'hora d'aprovar lleis i normatives en matèria de natura i de paisatge. Ara només poden donar la seva opinió, que les autoritats corresponents poden tenir en compte o no.

El *Landschaftsgesetz* (LG) de Schleswig-Holstein està format per onze capítols que es regeixen pel BNatSchG i proposen les mesures i els instruments per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge a Schleswig-Holstein. Tots els LG s'assemblen bastant perquè el BNatSchG dicta els capítols que s'han d'adoptar, però segons les prioritats polítiques i els tipus de natura i

de paisatge que té cada *Lander* els continguts dels capítols divergeixen. Així, per al *Lander* de Schleswig-Holstein destaca la menció especial del tema de la protecció de les costes (explicació detallada més endavant).

En el capítol 1, de consideracions generals, es defineixen els objectius generals i els principis de la llei, que són els mateixos que en la llei federal (BNatSchG). Per tant, la llei de paisatge de Schleswig-Holstein ha d'assegurar la gestió i la preservació de la natura i del paisatge tant a nivell de *Lander* com a nivell de país. I en segon lloc, Schleswig-Holstein es responsabilitza de publicar directrius i normatives de planejament del paisatge lligats a les premisses de la llei federal. Així mateix, determina l'àmbit d'aplicació i el compromís d'incorporar les normatives en les polítiques d'ordenació territorial i urbanístiques. Pel que fa l'àmbit d'aplicació, aquest engloba la totalitat del *Lander* de Schleswig-Holstein, tant les seves àrees naturals com les rurals, urbanes o periurbanes. Comprèn els espais terrestres i marins, i també aquells paisatges degradats, singulars o habituals. En el mateix capítol es fa referència a la importància de l'educació, la formació i el traspàs d'informació cap a la ciutadania. Aquesta té l'obligació, segons la capacitat de cada persona, de contribuir a la protecció de la natura i del paisatge i fer-ne un ús sostenible per tal de poder conservar-los per a generacions futures. Per tant, estem davant un principi innovador: cada ciutadà té el dret i l'obligació de participar en la protecció de la natura i del paisatge. Aquesta declaració que sembla tan fàcil, a l'hora de posar-la en pràctica es troba amb molts problemes, perquè la majoria dels ciutadans no són conscients que tenen aquesta obligació i aquest dret, i per tant, en primer lloc, la llei de paisatge ha d'iniciar un procés de sensibilització i conscienciació ciutadana.

En el capítol 2 es descriuen els responsables de vetllar perquè es compleixin els principis i objectius de la llei. Aquesta responsabilitat en cada *Lander* és del Ministeri de Medi Ambient corresponent. A més, en l'article 13 es menciona que el Ministeri de Medi Ambient té l'obligació de dictar les premisses i objectius per a la protecció de la natura i gestió del paisatge mitjançant els instruments de gestió i protecció de la natura i del paisatge. Aquests instruments de gestió i protecció són els programes de paisatge (*Landschaftsprogramm*) i els plans marc de paisatge (*Landschaftsrahmenplan*) i estan descrits en l'apartat 5.4.2. d'aquest estudi.

En els capítols 3 i 4 es fa menció especial de la intervenció en la natura i el paisatge, sempre que aquesta intervenció no perjudiqui la diversitat natural i la imatge del paisatge. Aquí, sobretot, es fa referència a la protecció de costes, que segueix unes directrius específiques i s'ha d'incorporar en la llei de paisatge, com per exemple les normatives de parcs nacionals. Qualsevol infracció comporta una sanció, un judici i la restitució dels espais "destrossats" al seu estat original. El capítol 4 de la llei de paisatge està dedicat a descriure aquells espais o àrees protegides que tenen alguna figura de protecció, com ara els parcs nacionals o parcs naturals, i es dedica exhaustivament al Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer. És en aquest capítol on es determina què es declara àrea protegida establint les àrees protegides de paisatge (*Landschaftsschutzgebiete* - LSG). Aquestes són àrees de protecció especial

per l'excepcionalitat i singularitat de la natura i el paisatge, o bé perquè són àrees d'alt interès cultural i històric. Les LSG tenen la funció de preservar, desenvolupar i restaurar la funcionalitat i rendibilitat de les àrees designades. A continuació, en el mateix capítol, es fa menció de la Xarxa Natura 2000; aquesta ha de seguir la Directiva europea 92/43/EC i serà el Ministeri d'Agricultura, Medi Ambient i Espais Rurals el responsable, sota supervisió del Ministeri de Medi Ambient federal, de tirar endavant la implementació de la Xarxa Natura 2000.

Els tres capítols següents (5, 6 i 7) de la llei de paisatge de Schleswig-Holstein fan referència a l'accés a la natura i al paisatge, sempre que estigui d'acord amb un ús responsable. Tothom té el dret d'accedir a la natura i al paisatge, però sense malmetre'ls; per tant, ha de fer-ho amb responsabilitat. D'aquesta manera es garanteix la preservació de la diversitat per a generacions futures. Un altre tema que es menciona és la protecció de la fauna autòctona, quins objectius i premisses es persegueixen i, sobretot, el seguiment de les directives europees de protecció faunística i conservació de la diversitat faunística (92/43/EC i 79/409/EC). Seguint aquest tema es fa referència a la importació de flora i fauna no autòctona i a les normes que s'estableixen per al manteniment de parcs zoològics, que han de seguir les directives 1999/22/EC sobre manteniment d'animals en zoològics.

Seguidament, en els capítols 8 i 9 de la llei de paisatge, es torna a recordar que el responsable d'aquesta llei és el Ministeri d'Agricultura, Medi Ambient i Espais Rurals de Schleswig-Holstein i que les normatives per a la protecció de les costes són les que s'han de tenir més en compte ja que aquest *Lander* té l'extensió més gran de costa de tot Alemanya. A més es mencionen les ONG reconegudes que treballen en la protecció de la natura i del paisatge i es determinen les funcions que tenen. Per altra banda, es destaca la feina de l'associació per a la protecció de la natura del mateix ministeri, *Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein* (Fundació per la Protecció de la Natura de Schleswig-Holstein). Aquesta associació té com a objectius principals la protecció i preservació de la diversitat ecològica, la preservació del paisatge, l'educació ambiental i la promoció d'un desenvolupament sostenible perquè entén que la qualitat de vida de les persones es troba intrínsecament lligada a la qualitat dels nostres paisatges i de la nostra natura.

En els últims dos capítols, de disposicions addicionals i conclusions, es determinen les sancions per l'incompliment de la llei del paisatge, i el finançament, que ve dictat pel Ministeri de Medi Ambient, que anualment aprova un pressupost per a cada *Lander*.

Fins ara, la llei de paisatge de Schleswig-Holstein s'assembla molt a la llei de paisatge de NRW perquè l'estructura, els principis i directrius són els mateixos i vénen descrits per la llei federal de la natura (BNatSchG). Però en dos articles de la llei de paisatge de Schleswig-Holstein trobem diferències importants amb altres lleis de paisatge dels *Länder*. En concret, destaquen els articles 7 i 15, sobre protecció de les zones costeres.

El 25% de la superfície de Schleswig-Holstein (uns 3.700 km² i sense tenir en compte les illes) té un alt risc d'inundacions. Aquesta regió està habitada per unes 300.000 persones aproximadament i per això la protecció dels paisatges de costa ha estat i és uns dels temes centrals.

Des del 1963, quan es van donar les pitjor inundacions de la història a Schleswig-Holstein (Grob, Kempe und Mauelshagen, 2003), s'ha desenvolupat un sistema complex de protecció de costa, redefinint periòdicament l'alçada de les barreres per a la protecció d'inundacions, la revisió cada quatre anys dels plans d'emergència i d'evacuació en el cas d'inundacions... sempre tenint com a objectius la protecció dels hàbitats i de les persones que hi viuen, la protecció de les zones de costa i de les illes, la preservació de l'estabilitat ecològica de les maresmes i la protecció i conservació de la natura i del paisatge, seguint les bases d'un desenvolupament sostenible. Per aconseguir aquests criteris es revisa periòdicament el pla general de protecció de costa (*Generalplan für Küstenschutz*); l'última reforma del pla és del desembre del 2001. Aquest té preferència sobre qualsevol altre pla, ja sigui la llei de paisatge o els plans d'ordenació i planificació territorial. A més, qualsevol criteri que estigui inclòs en aquest pla cal que sigui integrat en les altres polítiques sectorials, com ara les normatives referents al turisme, l'ordenació del territori, la planificació urbana o el paisatge.

El pla general de protecció de costa és un pla molt innovador perquè incorpora molts elements que fins ara no s'havien tingut en compte, com ara el tema de la integració de normatives i directrius en les polítiques sectorials o la participació pública. A més, es divideix en dos eixos de treball clarament diferenciats: un, la protecció de la costa davant del risc d'inundacions, i l'altre, la protecció de la costa de l'erosió i la pèrdua de les zones de maresme.

Pel que fa al paisatge, aquest pla preveu la conservació dels paisatges de costa i de maresmes perquè formen part de la memòria històrica i, per tant, són part de la identitat de la població de Schleswig-Holstein. No només cal conservar i protegir els paisatges naturals sinó també totes aquelles actuacions artificials, com ara els dics, que des de fa anys formen part del paisatge quotidià d'aquesta regió i, per tant, són també símbols identitaris. Des de la primera formulació del pla general de protecció de costa, en els anys seixanta, la consciència ambiental i de retruc paisatgística s'ha incrementat considerablement, i això s'ha considerat en les posteriors revisions del pla (1986, 1995 i 2001) i n'ha quedat constància en els articles 6, 7, 9 i 10 del present pla general de protecció de costa. Un segon punt important d'aquest pla és el tema de la destrucció de la natura i del paisatge a l'hora d'implantar mètodes i actuacions per evitar inundacions en la costa. El pla descriu que s'ha de prevenir, en la mesura que sigui possible, la destrucció o alteració dels hàbitats naturals i que qualsevol actuació requereix un permís especial per poder executar-la. En el cas que es donin alteracions, els responsables s'han de fer càrrec de la restauració i pagar sancions. Finalment, el pla general de protecció de costa també fa una menció especial del Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer tenint com a prioritats la seva preservació i protecció, un treball en equip conjuntament amb la

població, i també com a lloc d'expressió d'opinió, i solen fer-se periòdicament abans de començar l'època dels grans temporals.

Totes les actuacions previstes en el pla general de protecció de costa i sobretot el tema de la participació pública són qüestions importants que el govern de Schleswig-Holstein ha de tenir en compte en el moment de formular els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge. Per tant, el govern de Schleswig-Holstein té un gran repte perquè no només ha de seguir les normes que dicta el BNatSchG, que defineix clarament els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge que poden existir, sinó que, a més, la llei de paisatge del *Lander* ha de tenir present i incorporar el que diuen el pla general de protecció de costa, la llei de protecció d'aigua i els objectius i premisses del Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer.

5.4.2. INSTRUMENTS DE PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ DEL PAISATGE (LANDSCHAFTSPROGRAMM, LANDSCHAFTSRAHMENPLAN, LANDSCHAFTSPLAN) I LA INCIDÈNCIA EN ELS PAISATGES DE COSTA

A continuació es descriuen els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge existents a Schleswig-Holstein. Aquests instruments es divideixen en tres escales diferents segons el nivell d'anàlisi (nivell de *Lander*, de províncies o municipis).

El primer instrument que resulta de la llei de paisatge a Schleswig-Holstein és el *Landschaftsprogramm* (programa de paisatge). Aquest programa conté les informacions relatives als objectius i premisses generals de la protecció de la natura i gestió del paisatge que afecten tot el *Lander*. Aquest programa proposa, a més, els models i els requisits per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge, que són establerts d'acord amb les premisses següents:

- l'evolució i preservació dels ecosistemes, és a dir, l'evolució i preservació de la diversitat de la flora i fauna;
- la protecció i millora de la qualitat dels sòls, l'aigua, l'aire i el clima per conservar el patrimoni natural i cultural;
- el manteniment de la diversitat biològica perquè serveixi com a lloc de vivència i d'experiència per als ciutadans;
- clima, millora i reducció d'emissions;
- la protecció de les costes.

A més, el programa de paisatge es troba integrat en el planejament territorial i urbanístic del *Lander*, és a dir, en els LPIG (llei de planejament dels *Länder*), LEPro (programa de desenvolupament dels *Länder*) i ROG (llei de planificació territorial), seguint els principis de preservació i conservació de la natura i del paisatge, la conservació dels grans espais lliures i

dels paisatges culturals, la protecció dels espais de lleure, el desenvolupament sostenible de les infraestructures i les àrees urbanes i la destinació de les contribucions de l'agricultura i de la silvicultura a la protecció de la natura i del paisatge, que es troben definits en la llei de paisatge. El programa de paisatge en si descriu l'estat actual de la natura i del paisatge a Schleswig-Holstein i projecta previsions futures i els objectius a què vol arribar en temes de sostenibilitat. A més, detalla a quin ús es dedica cada part del *Lander*. En un capítol especial es fa referència a la protecció de les zones costaneres i l'aigua. En aquest capítol, el marc de referència és la llei de l'aigua del *Lander* de Schleswig-Holstein i, per tant, aquesta s'ha d'adaptar en la llei de paisatge (explicació més detallada al final d'aquest apartat).

El 1999 va entrar en vigor el programa de paisatge de Schleswig-Holstein elaborat a partir de plans regionals existents de les cinc regions del *Lander*. Aquest programa de paisatge té com a prioritats la conservació i protecció de la natura i del paisatge, la preservació de l'estabilitat ecològica i la protecció dels espais de costa. A més, dedica un apartat exclusivament a la Xarxa Natura 2000, que en aquells moments es configura com a instrument futur "per garantir el manteniment (o el restabliment) en un estat de conservació favorable dels hàbitats en la seva àrea de distribució natural dins del territori de la UE" (article 3).¹⁹ Aquesta xarxa és una iniciativa europea que impulsa la creació d'una xarxa d'àrees d'especial protecció, les anomenades ZEPA (zona d'especial protecció per a les aus), els LIC (lloc d'interès comunitari) i els ZEC (zona d'especial conservació), fonamentada en tres directives europees: la Directiva 79/409 CEE (Directiva Aus), la Directiva 92/43/CEE (Directiva Hàbitat) i la Directiva 2000/60/CE (Directiva marc de l'aigua).

Una altra menció especial que fa el programa de paisatge són els *Landschaftsschutzgebiete* (LSG - paisatges de protecció especial), considerant-los els espais primordials a protegir i conservar. Els paisatges de protecció especial són àrees de protecció especial per la seva excepcionalitat i singularitat, o bé perquè aquestes àrees són d'alt interès cultural o històric. Les LSG tenen la funció de preservar, desenvolupar i restaurar la funcionalitat i rendibilitat d'aquestes àrees. Són els *Lander* els encarregats de declarar una àrea com a LSG, i en el cas de Schleswig-Holstein aquestes àrees són concretades pel Ministeri d'Agricultura, Medi Ambient i Espais Rurals i s'especifiquen en la llei de paisatge de Schleswig-Holstein.

El programa de paisatge descriu les LSG, però són executades pels instruments de nivell més regional o fins i tot local. En aquest *Lander*, el programa de paisatge funciona com a marc teòric de les actuacions que es volen fer. El programa de paisatge recull totes les actuacions previstes i són els instruments com el *Landschaftsrahmenplan* o els *Landschaftspläne* els que realment compleixen la funció d'execució. Queda per veure si en la revisió del programa de paisatge, que en aquests moments s'està elaborant, es concretaran més les seves funcions i se li atorgarà potser alguna funció més, perquè seria important tenir un instrument d'abast del

---

¹⁹ Article 3 de la Directiva 92/43/CEE (Directiva Hàbitat).

Lander que tingui una funció més eficaç i executiva que no simplement la de servir com a base teòrica.

En una segona escala d'estudi trobem el *Landschaftsrahmenplan* (pla marc de paisatge). En el cas de Schleswig-Holstein, els plans d'actuació o regions de planificació de paisatge treballen a escales d'entre 1:100.000 i 1:25.000. Aquests plans proposen els objectius i les premisses de la protecció de la natura i la gestió del paisatge d'acord amb la urbanització i l'ordenació del territori. A més, regulen l'ús del sòl per a totes les regions i proposen els models i requisits per a la protecció de la natura i del paisatge per a cada pla, tenint en compte el que diu el programa de paisatge. En certa manera, aquests plans concreten i apliquen els models i requisits que proposa el programa de paisatge. Així, cada pla marc de paisatge a Schleswig-Holstein té premisses i objectius diferents segons les prioritats polítiques i els diferents tipus de natura i de paisatge que té.

Imatge 37. Regions de Schleswig-Holstein

Font: Ministeri für Landwirtschaft, Umwelt und ländliche Räume de Schleswig-Holstein

A Schleswig-Holstein es comptabilitzen cinc plans marc de paisatge, tots bastant semblants llevat dels dos últims, que tenen una singularitat. Els plans marc de paisatge IV i V tenen en la seva regió de planificació el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer i, per tant, han de tenir en compte moltes obligacions que vénen dictades pel mateix parc nacional i pel pla general de protecció de costa.

El primer pla que trobem és el Planungsraum I, de les regions de Pinneberg, Segeberg, Stormarn, Herzogstum, Lauenburg i Kiel (zona sud de Schleswig-Holstein). Aquest pla es troba actualment en revisió i està previst que entri en vigor a finals del 2010. La particularitat d'aquest projecte és que es tracta d'un pla d'elaboració conjunta amb el programa i pla marc de paisatge de la ciutat *Lander* d'Hamburg a causa del fet que les regions de Pinneberg, Segeberg, Stormarn, Herzogstum i Lauenburg formen part de la regió metropolitana de la ciutat

d'Hamburg. Aquest factor suposa una col·laboració molt estreta i la capacitat d'acceptar compromisos perquè les dues regions aconseguixin els objectius proposats, que en el cas del Planungsraum I són: el desenvolupament i ordenació territorial de la regió que ocupa aquest pla, la preservació de l'estabilitat ecològica i l'increment de la competitivitat de la regió. Per això, les línies de treball es troben enfocades en tres pilars: la urbanització i estructura urbana, els sistemes naturals (millora i protecció dels boscos i de les zones humides) i infraestructures (xarxa de transports).

En segon lloc hi ha el Planungsraum II, de les regions de Kreis Ostholstein i Hansestadt Lübeck (zona est de Schleswig-Holstein), del novembre del 2003, que proposa els objectius per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge següents: urbanització i estructura urbana; sistemes naturals i protecció de la natura i el paisatge; temps lliure i descans en la natura; infraestructures (xarxa de transports); protecció de la costa i aigües, i protecció dels paisatges culturals i històrics. Aquest pla marc de paisatge té la particularitat que en la seva regió existeixen múltiples projectes d'Agenda 21 coordinats per l'acadèmia de la natura i del medi ambient a la ciutat de Neumünster, que s'han de tenir en compte a l'hora d'establir els diferents tipus de protecció. Així, en aquest pla es comptabilitzen 19 zones de protecció de la natura, 31 zones de protecció de paisatge i 176 monuments de la natura que s'emmarquen dintre del pla general de protecció de costa.

A continuació destaca el Planungsraum III, de les regions de Kreis Rendsburg-Eckemförde i Plön, Stadt Kiel i Neumünster (zona centre de Schleswig-Holstein), del juliol del 2000, que descriu sis objectius (els mateixos que el Planungsraum II) per a la protecció i la gestió del paisatge: urbanització i estructura urbana; sistemes naturals i protecció de la natura i del paisatge; temps lliure i descans en la natura; infraestructures (xarxa de transports); protecció de la costa i aigües, i protecció dels paisatges culturals i històrics. Aquest pla marc de paisatge és quasi idèntic al II però sense tenir el factor afegit de l'Agenda 21. Comparat amb els altres plans marc de paisatge, el seu territori és el més fàcil de dissenyar perquè no es troba afectat per cap figura internacional, estatal o regional que s'hagi de tenir en compte, i potser per això de moment no se'n preveu cap revisió.

En quart lloc trobem el Planungsraum IV, de les regions de Kreise Dithmarschen i Steinburg (zona sud-oest de Schleswig-Holstein), del gener del 2005. Aquest pla concreta molt els seus objectius de protecció de la natura i del paisatge ja que més del 80% del seu territori són zones d'aigua i costa i, per tant, els seus objectius principals se centren al voltant d'aquests elements: protecció d'aigua i costa; protecció de flora i fauna autòctona; protecció dels paisatges culturals i històrics de costa; accés i temps lliure al mar i a la costa; infraestructures i urbanització a la costa; el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer, i el turisme. Com ja s'ha comentat al principi d'aquest apartat, els últims dos plans marc de paisatge tenen una particularitat que els altres tres no tenen, i és l'extensió que ocupa el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer en el seu territori. El Planungsraum IV afecta una

extensió de 117.000 ha de les 441.000 ha que té el parc nacional. Aquest factor comporta que una part important del pla marc de paisatge estigui encaminada a la descripció i al tractament del parc nacional englobant-lo en les altres polítiques sectorials. Aquest factor es veu encara més incrementat per l'existència de diversos projectes d'Agenda 21 existents en aquesta regió, i que estan coordinats per l'acadèmia de la natura i el medi a la ciutat de Neumünster, que han de tenir en compte no només el parc nacional, sinó també la seva reserva de la biosfera.

Finalment trobem el Planungsraum V, de les regions de Kreise Nordfriesland, Schleswig-Flensburg i Flensburg (zona nord de Schleswig-Holstein), del setembre del 2005, que proposa sis línies d'actuació: urbanització, infraestructures i energia; agricultura; protecció i millora dels boscos; extracció de recursos naturals; turisme, accés i temps lliure, i Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer. Aquest pla marc de paisatge es troba afectat per una extensió molt important, unes 273.000 ha, que formen part del Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer (l'extensió del parc és de 441.00 ha). La situació encara es complica més per dues particularitats més que afecten el pla. La primera, l'existència de diversos projectes d'Agenda 21 en el territori del Planungsraum V, i en segon lloc, la configuració d'un projecte de cooperació transfronterera amb Dinamarca des del 2001. El projecte de cooperació transfronterera Sønderjylland és el primer que existeix amb aquestes característiques i és finançat íntegrament a través de fons comunitaris (INTERREG III A) pel període 2000-2006. Amb aquesta cooperació el que es vol aconseguir és que, a través de la combinació de diferents tècniques hidràuliques, es pugui proveir d'aigua potable les regions frontereres del sud de Dinamarca i les regions del Planungsraum V. L'execució d'aquest projecte es porta a terme des del Ministeri de la Natura i del Medi Ambient del *Lander* de Schleswig-Holstein i el Sønderjylland Amt, Teknisk Forvaltning, Grundvansafdelinge a Tønder (Dinamarca).

Els cinc plans marc de paisatge, com hem pogut veure, s'assemblen bastant a primera vista, però la realitat ens diu una altra cosa. Dels cinc, quatre tenen particularitats que compliquen la seva redacció i, sobretot, l'execució. Tres segueixen les bases acordades en la Conferència de Rio el 1992 i apliquen en els seus territoris diferents projectes d'Agenda 21. Dos plans marc de paisatge han d'incorporar el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer a l'hora de configurar la seva política de paisatge. Això suposa la integració de múltiples normatives i directives de parcs nacionals en el seu planejament. I un, en concret el Planungsraum V, ha de tractar en un capítol a part la cooperació transfronterera, en la qual resulta que l'autoritat d'execució no és de la mateixa regió que redacta el pla sinó que ve imposada pel govern del *Lander*. Per tant, quasi tots tenen particularitats que han de tenir en compte a l'hora de definir la seva política de paisatge. Però la diferència entre tots aquests plans també ens deixa constància de les singularitats del territori d'aquest *Lander*, i per això els governs i les persones s'impliquen més per protegir i conservar allò que consideren que és seu i que forma part de la seva memòria històrica i, per tant, és un símbol d'identitat territorial. Un ciutadà de Schleswig-Holstein que visqui a la zona de frontera amb Dinamarca té uns costums i una cultura bastant diferents dels que tenen les persones que viuen al sud del *Lander*, fins i tot l'idioma és diferent.

Els ciutadans del nord tenen una cultura que es veu molt influenciada per la tradició viking de Dinamarca i, per tant, fins i tot tenen una manera d'entendre i percebre la natura i el paisatge diferent de la dels ciutadans del sud. Per això, segons cada regió, la distinció sobre què s'ha de protegir és diferent.

Per potenciar encara més aquestes regions i les seves singularitats, existeixen els plans de paisatge (*Landschaftspläne*), d'escala local, que a través de la participació ciutadana potencien actuacions concretes en el termes municipals. La taula 10 mostra l'estat actual i la quantitat de plans de paisatge existents a Schleswig-Holstein segons les cinc regions de planificació de paisatge (descrites anteriorment).

Taula 13. Plans de paisatge de Schleswig-Holstein

	Municipis	LP existent	%	LP en redacció	%	No LP	
Planungsraum I							
Lauenburg	132	114	86	0	0	18	14
Pinneberg	49	40	82	6	12	3	6
Segeberg	96	75	78	1	1	20	21
Storman	55	46	84	4	7	5	9
Planungsraum II							
Lübeck	1	0	0	1	100	0	0
Ostholstein	36	27	75	3	8	6	17
Planungsraum III							
Neumünster	1	1	0	0	0	0	0
Plön	85	62	73	4	5	19	22
RD-Eckernförde	166	110	66	13	8	43	26
Planungsraum IV							
Dithmarschen	117	70	60	13	11	34	29
Steinburg	113	58	51	8	7	47	42
Planungsraum V							
Flensburg	1	1	0	0	0	0	0
Nordfriesland	136	100	74	14	10	22	16
Schleswig -FL	136	116	85	8	6	12	9
TOTAL	1125	821	73	75	7	229	20

Font: elaboració pròpia a partir de dades del ministeri de Schleswig-Holstein

Els plans de paisatge estan incorporats en el planejament urbanístic municipal i tenen una afectació directa. Cada pla de paisatge conté una part descriptiva i prospectiva de l'estat de la natura i del paisatge, així com una plasmació cartogràfica. Normalment el contingut dels plans de paisatge està format per:

- la concreció dels objectius i premisses en la gestió del paisatge;
- la descripció de les àrees protegides;

- la nomenclatura i descripció de la flora i fauna de l'àrea afectada pels plans de paisatge;
- les disposicions especials, com per exemple l'ocupació del sòl o la descripció de les zones de costa per protegir;
- la gestió i preservació de la natura i del paisatge, a través dels objectius i premisses de qualitat del paisatge.

La llei de paisatge del *Lander* de Schleswig-Holstein fa una menció especial dels paisatges de costa perquè disposa de més de 1.200 km de costa entre el mar del Nord i el Bàltic, i és el *Lander* de la República Federal d'Alemanya amb més quilòmetres de costa. Una quarta part d'aquests 1.200 km es troba en perill constant d'inundacions. Per això la llei de protecció de l'aigua (*Landeswassergesetz*) és, juntament amb el pla general de protecció de costa (explicat anteriorment), el marc de referència per a la llei de paisatge. A causa d'això es va elaborar un pla general de protecció d'aigües que indica i descriu les zones susceptibles d'inundar-se. També especifica quines espècies s'han de protegir i quines accions s'han de dur a terme per mantenir un nivell ecològic estable.

Actualment en la llei de protecció de l'aigua de Schleswig-Holstein es comptabilitzen sis zones amb un total de 4.640 ha (article 59) propenses a inundar-se. L'objectiu de la llei és protegir aquestes zones establint àrees de seguretat per obtenir àrees naturals de retenció. Una de les accions més comunes és la construcció de dics i murs de contenció per preservar la natura i el paisatge d'aquestes zones susceptibles. D'aquesta manera es vol evitar la seva pèrdua i garantir-ne la supervivència per a generacions futures.

Des de l'1 de gener del 2008 ha entrat en funcionament un ens que és l'encarregat de vetllar per tots els temes corresponents a zones de costa i aigües, l'anomenat Landesbüro für Küstenschutz, Nationalpark und Meeresschutz (LKN-SH), que depèn del Ministeri d'Agricultura, Medi Ambient i Espais Rurals. Aquest ens està recollit en l'article 2 del capítol 1 de la llei de paisatge de Schleswig-Holstein i és l'encarregat de la protecció de les costes del mar del Nord i del mar Bàltic, així com de les illes i del Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer. A més, és el responsable de la gestió del risc d'inundacions tant a la costa com al riu Elbe, del manteniment i la gestió dels ports i de la gestió d'aigües.

Una altra mesura important en temes de protecció de costa i aigües la trobem en el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer existent en aquesta zona. Declarat parc nacional el 1985 amb 285.000 ha, el 1999 passa a 441.000 ha i la Unió Europea el declara zona de protecció d'hàbitats i d'ocells. La creació del parc nacional ha comportat la incorporació de gran part de la costa del mar del Nord sota la protecció de parc nacional. L'objectiu és mantenir i conservar aquesta regió de la manera més natural possible sota els dominis de la sostenibilitat.

Una última mesura de protecció de costa i aigües s'ha fet al mar Bàltic (*Ostsee*). En l'article 15 de la Convenció d'Hèlsinki (1992) es va acordar crear un sistema de reserva marina i de costa del mar Bàltic. La República Federal d'Alemanya ha ratificat la convenció amb la llei de protecció de l'estructura marina de les regions del mar Bàltic del 24 d'agost de 1994. Fins avui, les regions afectades per la Convenció d'Hèlsinki han creat 62 àrees (amb un total de 13.300 ha) protegides del mar Bàltic, amb l'objectiu de preservar i conservar els sistemes ecològics i naturals del mar Bàltic i protegir la diversitat biològica d'aquestes regions. A Schleswig-Holstein les regions protegides són:

- Geltinger Birk / Kalkgrund
- Oche / Schleimünde
- Hochmacher, Bucht Ost
- Fehmarn West amb Orther Bucht i Flüßer Strand

Resumint, la llei de paisatge de Schleswig-Holstein ha de tenir en compte instruments federals i internacionals que afecten el *Lander* i, per tant, aquests han de ser incorporats en la llei. Els més importants s'han comentat en aquest apartat, descrivint els objectius de cadascun i la seva forma d'integració en la llei de paisatge. D'aquests instruments destaquen el pla general de protecció de costa, la llei de protecció d'aigua, les diferents normatives que proposa el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer i la Convenció d'Hèlsinki; reglaments tots que tenen un factor comú: l'aigua i la costa. Per això és fàcil entendre per què en la llei de paisatge el tema central és l'aigua i la costa. Perquè la costa i les aigües són els factors que defineixen la població d'aquest *Lander*. En definitiva, són símbols identitaris que cal preservar. I no només això, en moltes ocasions són la font primària d'obtenció de recursos. A Schleswig-Holstein la seva economia gira entorn de l'agricultura (sobretot la producció lletera i els productes làctics) i la pesca. Per això, la població d'aquest *Lander* està molt arrelada a la seva terra i ha entès que cal dedicar els seus esforços a preservar-la i conservar-la. I és també per això que les associacions per a la protecció de la natura treballen per protegir i gestionar els paisatges de la costa i les aigües.

5.4.3. LES ASSOCIACIONS PER A LA PROTECCIÓ DE LA NATURA A SCHLESWIG-HOLSTEIN

Schleswig-Holstein és el *Lander* amb més superfície de costa de tota la República Federal d'Alemanya. Això fa que aquest *Lander* tingui uns espais naturals excepcionals i molt variats. Des de les costes brusques de l'illa de Helgoland fins a les platges immenses de les costes del mar del Nord.

Diverses directrius i lleis nacionals i internacionals vetllen per la protecció de la natura i la gestió del paisatge. En la política del *Länder*, el Ministeri d'Agricultura, Medi Ambient i Espais Rurals segueix dues línies ben clares per tal de protegir la natura i el paisatge:

- La Xarxa Natura 2000: caracteritzada a Schleswig-Holstein per estar dividida en dues grans línies d'actuació. Per una banda, la creació d'hàbitats de flora i fauna (FFH) que configuren la xarxa ecològica de Natura 2000. I per altra banda, la creació de zones de protecció d'ocells. El 2007, Schleswig-Holstein disposava de 271 zones FFH, que ocupaven 113.600 ha, i 46 zones de protecció d'ocells, amb 958.000 ha de terra i 748.000 ha d'aigua.
- L'altra línia d'actuació en què treballa el ministeri és el Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer.

La tasca del ministeri es veu reforçada pel treball de dues associacions de protecció de la natura i gestió del paisatge existents a Schleswig-Holstein. Aquestes reben un petit incentiu del govern però la major part del finançament és a partir de la quota dels socis. Les dues associacions són federals i tenen delegacions als *Länder*. El seu funcionament és autònom basant-se en els estatuts federals de cada associació.

Aquestes associacions reben el nom de *Naturschutzverbände* (associacions per a la protecció de la natura) i tenen una seu tècnica en cada *Länder* anomenada *Landesbüro der Naturschutzverbände* (delegacions de les associacions per a la protecció de la natura) que a Schleswig-Holstein és a la ciutat de Kiel.

Totes les associacions tenen el dret d'intervenir en certs aspectes del planejament, si tenen un permís estatal. Aquest permís estatal permet la intervenció en procediments i, en certs casos, la intervenció per la via judicial si creuen que en una determinada acció s'hi amaga una infracció de la protecció de la natura. El permís estatal és atorgat als diferents *Länder* des del Ministeri de Medi Ambient i s'executa des de cada *Länder* ja que la protecció de la natura i la gestió del paisatge és feina de cada un d'ells.

A Schleswig-Holstein, aquesta feina la porten a terme les associacions següents:

- Naturschutzverband Deutschland, Landesverband (NABU)²⁰
- Stiftung für Naturschutz²¹

NABU: Els principals objectius d'aquesta associació són la protecció de la natura i la seva preservació per a futures generacions. El 1899, Lina Hähnle va fundar a Stuttgart NABU sota el nom de Bund für Naturschutz (BfV - Associació per la protecció de la natura). El 1965 es

---

²⁰ Traducció: Associació per a la protecció de la natura i del medi ambient.

²¹ Traducció: Fundació per la protecció de la natura.

canvia el nom a Deutscher Bund für Vogelschutz (DBV - Associació alemanya per la protecció dels ocells). Amb la reunificació d'Alemanya el 1989 i la incorporació de nous *Länder*, es crea la NABU que coneixem avui i es funden les delegacions de NABU a cada *Länder*. La NABU disposa de més de 300.000 socis (dades del gener de 2009) i 1.500 delegacions en els *Länder*. El seu pressupost és de 21 milions d'euros anuals, la majoria dels quals s'obtenen a través de les quotes dels socis. A més, edita una revista (*Naturschutz Heute*) que és la revista més important sobre protecció de natura i de paisatge en les regions de parla alemanya. Des del 1971 es decideix anualment "l'ocell de l'any", representatiu dels problemes ambientals i del perill d'extinció d'espècies. També des del 1993 es designa "la personalitat de l'any" que destaca per la seva feina en la protecció de la natura i del paisatge. Conjuntament amb la formació de NABU es va crear la NAJU (Naturschutzjugend), on joves d'entre 6 i 27 anys poden participar en la protecció de la natura i el paisatge. És l'associació de joves més gran a Alemanya i disposa de més de 75.000 socis. A Schleswig-Holstein, la NABU es troba dividit en quatre centres: Flensburg, Kiel, Husum i Lübeck. L'objectiu principal és la protecció de la natura i la preservació d'ocells, i això s'aconsegueix a través de diferents projectes però, sobretot, amb la cooperació amb diferents institucions tant nacionals com internacionals.

La Stiftung für Naturschutz, creada el 1978, centra els seus esforços en la protecció de la natura, l'increment de la qualitat ambiental i de vida de les persones de Schleswig-Holstein i la promoció d'un desenvolupament sostenible. Aquesta associació compra terrenys i vetlla per ells intentant transformar-los en àrees protegides de natura i d'espècies per tal de preservar la diversitat biològica i la naturalitat i bellesa de les regions de Schleswig-Holstein. Actualment disposa de més de 30.000 ha, moltes de les quals formen part de la Xarxa Natura 2000. La majoria dels terrenys són accessibles i s'han convertit en cinturons verds, espais de lleure i d'educació ambiental. Per tant, la feina principal d'aquesta associació és l'educació ambiental, que, a través d'excursions a peu o amb bicicleta, intenta ensenyar la diversitat ecològica existent en aquest *Länder*.

Les dues associacions, conjuntament amb l'associació del Parc Nacional Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer i altres associacions de botànica, d'esports, de caça o de protecció de boscos, s'han unit i han creat una confederació a Schleswig-Holstein coneguda amb el nom d'AG.29, per tal d'incrementar i facilitar diferents tràmits administratius i guanyar en eficàcia. Per tant, existeix una mena de confederació d'associacions que vetlla pel correcte funcionament i el compliment de la normatives establertes en els diferents àmbits.

Cal apuntar una cosa més, la NABU és una associació federal que té una delegació a Schleswig-Holstein amb funcionament autònom basat en l'estatut federal, i per això la feina principal ve imposada des de la seu principal, a Berlín. El seu nivell d'autonomia, però, li permet portar a terme iniciatives diferents a escala de *Länder* i moltes vegades aquesta és la via per a la innovació. En canvi, la segona associació que hem vist s'ha creat a Schleswig-Holstein, a través d'una iniciativa del *Länder*, i per tant, és única a Alemanya. Això obre una línia

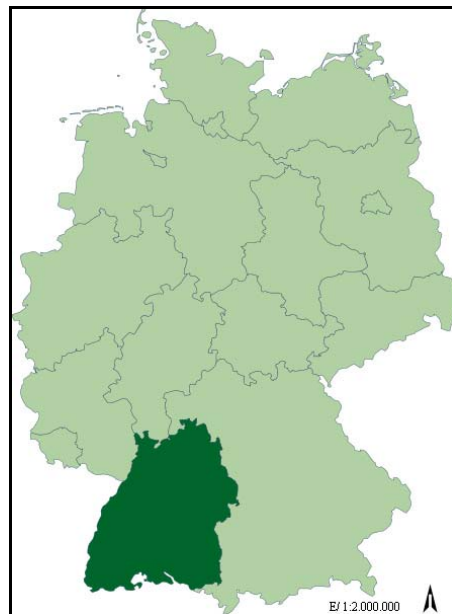
totalment nova ja que fins ara les associacions que hem vist, ja sigui a NRW o com veurem també a Baden-Württemberg, tenen un origen federal. En canvi, aquí per primera vegada trobem una associació que s'ha format íntegrament en una regió concreta i, per tant, no té línies de treball imposades des de la seu federal, sinó que pot actuar amb total llibertat en el disseny i elecció del temes. Crec que és un fet molt important que cal tenir en compte perquè ens mostra una vegada més que aquest *Lander* és molt diferent dels altres dos que estudiem en aquest treball de recerca, i no només d'aquests sinó també del conjunt d'Alemanya. Schleswig-Holstein és molt diferent geogràficament parlant, com també ho són els seus habitants. Tradicionalment, les "persones del nord", o "*Friesen*", com els anomenen a Alemanya, tenen un caràcter i uns costums molt diferents dels de la resta de l'Estat. Sempre han estat diferents, començant per la llengua: encara que l'idioma oficial és l'alemany i és el que s'ensenya a les escoles, el més comú és que les persones parlin *friesisch*, un dialecte barreja entre alemany i danès i molt complicat d'entendre per una persona d'Alemanya. I aquest fet diferenciador, l'idioma, ja per si sol els fa ser diferents. Però no només això, els *Friesen* són persones diferents i em refereixo a la seva manera de ser (és molt comú que portin la vestimenta tradicional) i el comportament davant de la natura i el paisatge. L'economia del país sempre s'ha basat en l'agricultura intensiva, els productes làctics, però sobretot en la pesca i l'obtenció de sal. Per això, aquesta població té un profund arrelament a la seva terra que es veu incrementat per l'esforç de manteniment de la seva pròpia llengua. També els *Friesen* són coneguts per ser una població robusta i molt solitària a causa del clima extrem, marcat per grans temporals marítims a l'hivern que moltes vegades els deixen incomunicats. Abans de les bones comunicacions, moltes zones de Schleswig-Holstein (les illes i aquelles zones que a causa de les mareas són accessibles un cop al dia) només es trobaven comunicades via mar i, per tant, en èpoques de forts temporals marítims podien passar dies i fins i tot setmanes incomunicats i havien de sobreviure ells mateixos. Per això, la manera de concebre la seva terra és molt diferent, hi estan més arrelats i la saben treballar, potser per això l'agricultura i la pesca encara ocupen un percentatge molt alt de les persones en actiu. I potser també és una de les raons per les quals a aquest *Lander* li està costant tant desenvolupar-se econòmicament. Però, per altra banda, és el que té una política de paisatge més avançada dels tres *Länder* que estem estudiant, resultat de les singularitats de la mateixa població.

5.5. BADEN-WÜRTTEMBERG

El *Lander* de Baden-Württemberg està situat al sud-oest de la República Federal d'Alemanya i és el tercer *Lander* més gran quant a extensió. Pel que fa al paisatge de Baden-Württemberg, es divideix en cinc àrees geomorfològiques:

- La *Oberrheinische Tiefebene*, una regió situada al centre-sud del *Lander* molt rica en recursos naturals i amb molta activitat volcànica en el passat.
- El *Schwarzwald* i *Odenwald*, les dues grans extensions de boscos a Alemanya, situades a la regió sud-oest del *Lander*.
- *Südwestdeutsche Schichtstufenland*, les regions centrals del *Lander*, caracteritzades per altiplans en alternança amb planures. Són part dels grans paisatges de l'Europa central.
- La *Schwäbische Alb*, formació muntanyosa que s'estén des del sud-oest al nord-est del *Lander* d'origen càrstic.
- L'*Alpenvorland*, regions prealpines del sud, on les formes de paisatge predominants són les restes de paisatge alpí caracteritzat per morenes i llacs alpins.

Imatge 38. Mapa de Baden-Württemberg a Alemanya

Font: Erdkunde Wissen

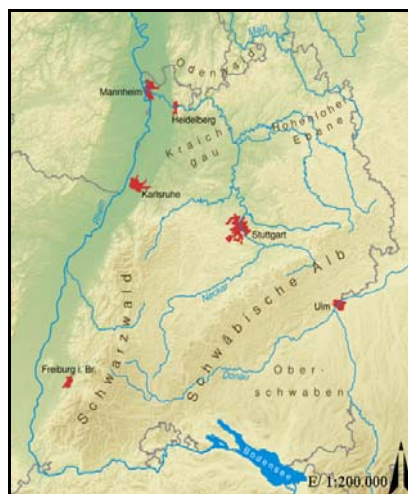
Baden-Württemberg té una extensió de 35.700 km² i una població de 10.750.000 habitants i, per tant, ocupa la tercera posició quant a dimensions i població d'Alemanya. Però fins al 1947 les coses eren bastant diferents i el *Lander* que coneixem avui estava dividit en tres *Länder*: el de Württemberg-Baden, Baden i Württemberg-Hohenzollern. És amb l'ocupació francesa, en els territoris del sud i de Hohenzollern, i l'ocupació americana després de la Segona Guerra

Mundial que els tres territoris s'integren a la RFA el 1949. En una votació popular el 1951 es decideix sobre la seva unificació i el 1952 es constitueix oficialment el *Lander* de Baden-Württemberg.

Avui dia aquest *Lander* és una de les regions més destacades d'Alemanya i d'Europa pel que fa a les indústries tecnològica i automobilística i a la recerca. És aquí on es localitzen les grans indústries de companyies com ara Trumpf i Bosch, d'impremta, o de la indústria d'automòbils, com per exemple Daimler AG, Porsche i Audi. Però Baden-Württemberg no només destaca per la seva indústria sinó també per la seva aportació al mercat del turisme: regions com la Selva Negra, els típics paisatges de les planures dels Alps, el llac de Constança, l'illa de Mainau i la Schwäbische Alb són les que concentren el segon gruix més important de turistes a Alemanya. Aquest *Lander* té un alt percentatge de la població que treballa en el sector dels serveis (actualment disposa de més de 200.000 llocs de treball i més de 10.000 llocs de formació, segons dades del Ministeri de Treball de l'any 2009). L'excel·lència dels recursos naturals que té aquesta regió, sobretot pel que fa al seu ric patrimoni cultural i històric, fa que aquest aspecte sigui el més important que cal tenir en compte a l'hora de redactar qualsevol política sectorial que afecti el territori.

Per això, la protecció de la natura i la gestió del paisatge d'aquest *Lander* estan encaminades sobretot a la conservació i preservació dels seus recursos naturals, però també a la conservació de la diversitat biològica, referint-se a flora i fauna, i sobretot de les grans extensions de boscos. I aquests són els punts als quals es presta un atenció especial en la llei de paisatge de Baden-Württemberg. Si en els dos últims *Länder* s'han comentat els paisatges miners (Nordrhein-Westfalen) i els paisatges de la costa (Schleswig-Holstein), la particularitat que exposa aquest *Lander* en la seva llei de paisatge és l'excelsió dels seus paisatges. Baden-Württemberg té la diversitat ecològica i biològica més gran de tot Alemanya.

Imatge 39. Relleu de Baden-Württemberg

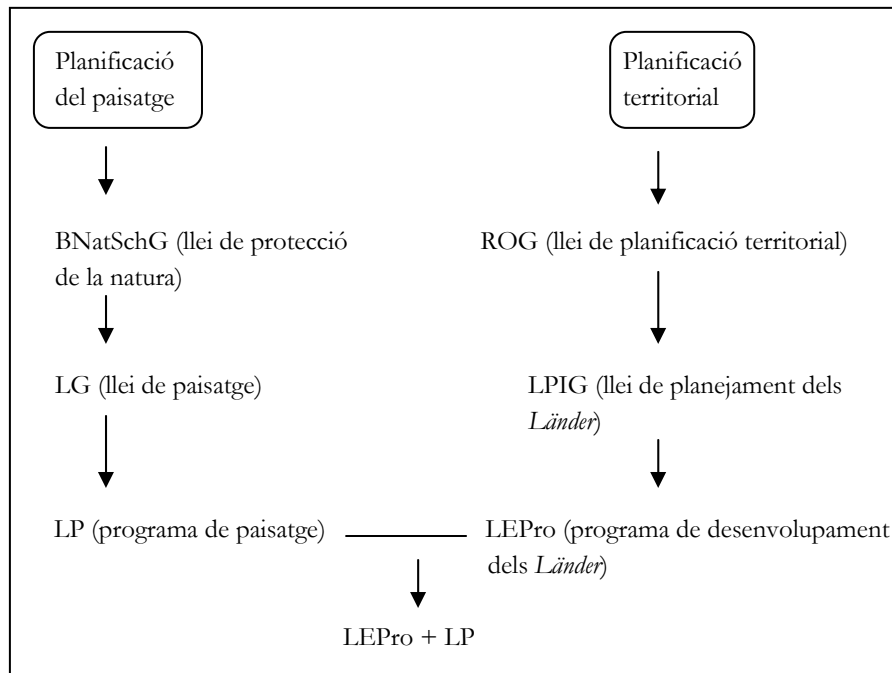

Font: Erdkunde Wissen

5.5.1. NATURSCHUTZGESETZ BADEN-WÜRTTEMBERG (LLEI DE PAISATGE) I LA INCIDÈNCIA EN LA PRESERVACIÓ DE LA DIVERSITAT BIOLÒGICA I DE LES EMPRESES TRADICIONALS

La protecció de la natura i la gestió del paisatge de Baden-Württemberg estan considerades en altres lleis i normatives a part de la llei explícita de paisatge. Una d'aquestes lleis és la de planejament territorial de Baden-Württemberg (*Landesplanungsgesetz* - LAG) del 2003 i reformada l'any passat. És una llei més sensibilitzada pel tema del paisatge que s'inspira en la Conferència de Rio (1992) i que aposta per un desenvolupament sostenible. En aquesta llei es fa referència a la protecció del paisatge indicant que el planejament ha de tenir en compte el paisatge i preservar els valors paisatgístics. Més endavant, en el mateix article, dicta que els instruments de gestió i protecció de la natura i del paisatge que es descriuen en la llei de paisatge s'han de tenir en compte i s'han d'incorporar en el planejament territorial. Una altra llei que menciona el paisatge en un dels seus articles és el programa de desenvolupament dels *Länder* (LEPro - *Landesentwicklungsprogramm*), que depèn de la llei de planificació territorial (ROG - *Raumordnungsgesetz*). Aquesta llei, del 2002, està dividida en sis capítols. En el capítol 2 es proposen els objectius de la planificació territorial dels *Länder* insistint en la incorporació de la protecció de la natura i la gestió del paisatge a través de les lleis existents (BNatSchG i lleis de paisatge dels *Länder*). D'aquesta manera la llei incorpora per primera vegada el tema del paisatge en el planejament territorial i urbanístic de Baden-Württemberg (vegeu la taula 11).

Taula 14. Instruments de planificació a Baden-Württemberg

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals

El Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals (*Ministerium für Ernährung und ländliche Räume*) acaba la redacció de la llei de paisatge el 1995. Aquesta llei, anomenada *Landesnaturenschutzgesetz* (NatSchG) en aquest *Lander*, i no *Landschaftsgesetz* com s'ha vist a Nordrhein-Westfalen i Schleswig-Holstein, ha estat reformada en dues ocasions. Una, l'any 2002, i l'última, el 2009.

El *Naturenschutzgesetz* (NatSchuG) de Baden-Württemberg està format per 11 capítols que es regeixen pel BNatSchG i proposen les mesures i els instruments per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge a Baden-Württemberg. Totes les lleis de paisatge dels *Länder* s'assemblen bastant perquè el BnatSchG defineix les línies d'actuació, però segons les prioritats polítiques i els tipus de natura i de paisatge que té cada *Lander* aquests divergeixen. Així en la del *Lander* de Baden-Württemberg destaca la menció especial del tema de l'extracció de carbó i ciment (explicació detallada més endavant), així com la conservació de la diversitat biològica i ecològica.

En el capítol 1, de consideracions generals, es defineixen els objectius generals i els principis de la llei, que són els mateixos que en la llei federal (BNatSchG). Així mateix, determina l'àmbit d'aplicació i el compromís d'incorporar els objectius en les polítiques d'ordenació territorial i urbanístiques. Pel que fa l'àmbit d'aplicació, engloba la totalitat del *Lander* de Baden-Württemberg, tant les seves àrees naturals com les rurals, urbanes o periurbanes. Comprèn els espais terrestres i marins, i també aquells paisatges degradats, singulars o habituals. En el mateix capítol es fa referència a la importància de l'educació, la formació i el traspàs d'informació cap a la ciutadania, que té l'obligació, segons la capacitat de cada persona, de contribuir a la protecció de la natura i del paisatge i fer-ne un ús sostenible per poder conservar-lo per a generacions futures. Com ja s'ha comentat en el capítol sobre Schleswig-Holstein, això és un concepte innovador perquè per primera vegada la societat té l'obligació de participar en la presa de decisions en matèria de paisatge. El problema que encara hi ha és la manca de consciència paisatgística de la població, i per això el primer pas del govern és educar i sensibilitzar la població de Baden-Württemberg.

En el capítol següent es descriuen els responsables de vetllar perquè es compleixin els principis i objectius de la llei. Aquesta feina a cada *Lander* la portarà a terme el Ministeri de Medi Ambient. A més, es menciona que el Ministeri de Medi Ambient té l'obligació de dictar les premisses i objectius per a la protecció de la natura i gestió del paisatge mitjançant els instruments de gestió i protecció de la natura i del paisatge. Aquests instruments de gestió i protecció són els mateixos que en els altres dos casos d'estudi, els programes de paisatge (*Landschaftsprogramm*) i els plans marc de paisatge (*Landschaftsrahmenplan*) i es troben descrits en l'apartat 5.5.2 d'aquest treball.

En els capítols 3 i 4 es fa una menció especial de la intervenció en la natura i en el paisatge, sempre que aquesta intervenció no perjudiqui la diversitat natural i la imatge del paisatge. Qualsevol infracció comporta una sanció, un judici i la restitució dels espais "destrossats" al

seu estat original. El capítol 4 de la llei de paisatge està dedicat a descriure aquells espais o àrees protegides que tenen alguna figura de protecció com ara els parcs nacionals o parcs naturals. En aquest capítol es determina què es declara com a àrea protegida i, per tant, s'anomenen les àrees especials de protecció, els *Landschaftsschutzgebiete*, comentats en l'apartat 5.1 d'aquest treball (d'introducció al cas d'Alemanya). A continuació, en el mateix capítol, es fa menció de la Xarxa Natura 2000, que ha de seguir la Directiva europea 92/43/EC, i serà el Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals el responsable, sota supervisió del Ministeri de Medi Ambient federal, de tirar endavant la implementació de la Xarxa Natura 2000.

En els tres capítols següents (5, 6 i 7) de la llei de paisatge de Baden-Württemberg es fa referència a l'accés a la natura i al paisatge i a la protecció de la fauna autòctona. Es descriuen quins objectius i premisses es persegueixen i, sobretot, quines són les directives europees de protecció de la fauna i conservació de la diversitat faunística que han de tenir en compte. Aquestes directives són la Directiva europea de protecció faunística 92/43/EC i la Directiva de conservació de la diversitat faunística 79/409/EC. Seguint aquest tema, es fa referència a la importació de flora i fauna no autòctona com també a les normes que s'estableixen per al manteniment de parcs zoològics, que han de seguir la Directiva 1999/22/EC sobre manteniment d'animals en zoològics.

Seguidament, en els capítols 8 i 9 de la llei de paisatge es torna a indicar que el responsable d'aquesta llei és el Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals de Baden-Württemberg, que treballa conjuntament amb l'Institut de Medi Ambient, Mesures i Protecció de la Natura (*Landesanstalt für Umwelt, Messungen und Naturschutz*). A més, es mencionen les ONG reconegudes que treballen en la protecció de la natura i del paisatge i es determinen les funcions que tenen cadascuna i els drets a intervenir en la presa de decisions.

En els últims dos capítols es determinen les sancions en cas d'incompliment de la llei de paisatge, i el finançament, que ve dictat pel Ministeri de Medi Ambient, que anualment aprova un pressupost per a cada *Lander*.

Un altre punt important que es reflecteix en la llei de protecció de Baden-Württemberg és la incidència que fa en la gran diversitat ecològica i biològica, la més gran d'Alemanya ja que en aquest *Lander* hi ha els dos rius principals d'Europa, el Rin i el Danubi. Conjuntament amb els rius Neckar, Jagst i Kocher i el Triberg (Selva Negra), les cascades més altes d'Alemanya, configuren un ric sistema fluvial. A més disposa de les dues extensions més grans de boscos, l'*Odenwald* i el *Schwarzwald* (Selva Negra) (de 130 km de llargada i 30 o 40 km d'amplada), que per si sols fan que el paisatge de Baden-Württemberg destaquí per la seva gran diversitat ecològica. Les grans extensions forestals fan que el 40% de la superfície de Baden-Württemberg sigui de massa boscosa i que s'hagin declarat set parcs naturals. A part d'això, a la zona sud del *Lander* hi ha el llac més gran d'Alemanya –el *Bodensee* (llac de Constança)– amb una gran diversitat de flora i fauna autòctona. La regió es troba en certes parts sota algun tipus

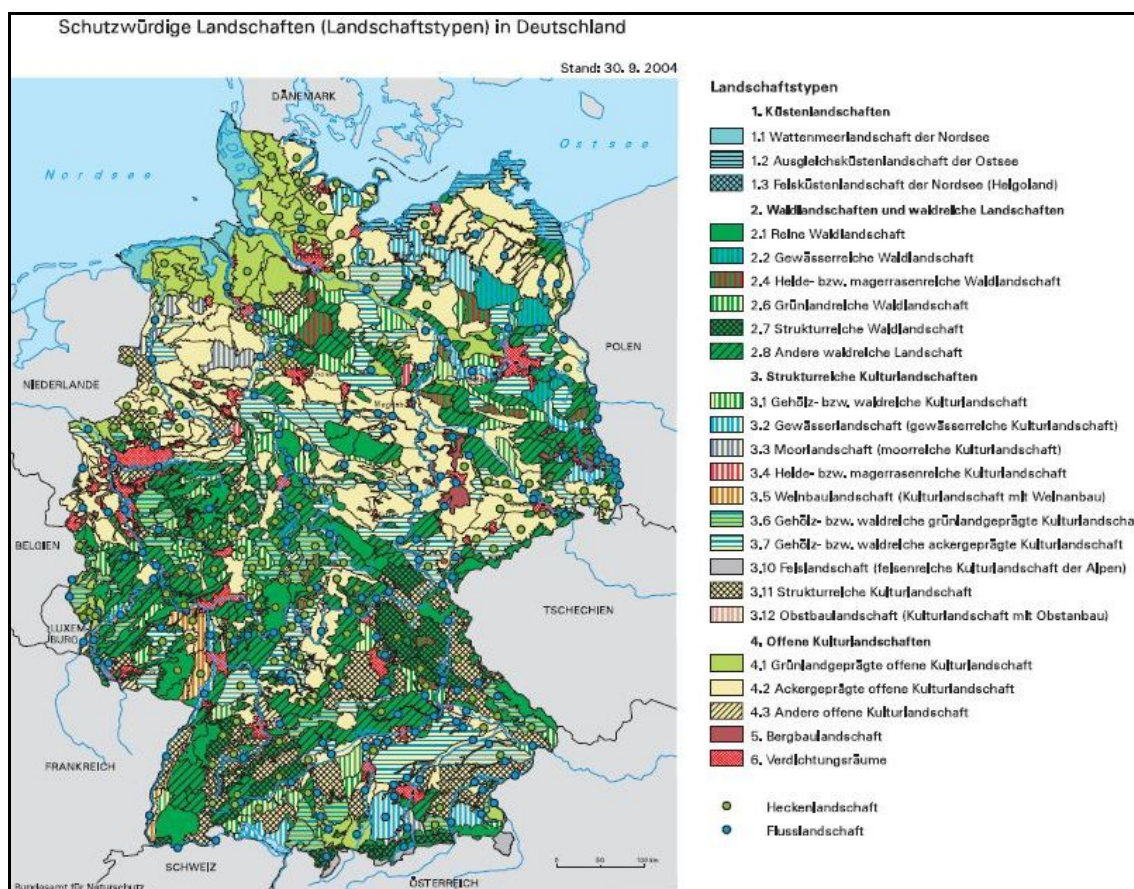
de protecció però és el conjunt el que defineix el paisatge i la cultura d'aquesta zona. I per això, les persones que hi viuen tenen molt clar que cal protegir i preservar aquesta regió única. La gran biodiversitat d'aquest *Lander* ha fet que s'engeguin iniciatives, com ara la redacció anual de l'informe ambiental on es descriuen les actuacions concretes i els problemes que hi ha en la natura i el paisatge. A més, des de l'any 2000 existeix el pla de protecció dels rius i llacs de Baden-Württemberg. Aquest pla té com a objectius principals l'augment de la qualitat de les aigües i la disminució dels contaminants que contenen, com ara nitrats. Sembla que això s'està aconseguint. Els últims informes mostren un augment important de la qualitat. Si el 1998 un 24% de les aigües no superaven els estàndards europeus de qualitat d'aigua, el 2004 només un 12% continuaven tenint problemes i actualment aquesta xifra se situa al voltant del 5%.

Per altra banda, aquest *Lander* és conegut per tenir una llarga tradició acadèmica i disposa de les universitats més antigues de la República: a Heidelberg i Tübingen, entre d'altres. A més, Baden-Württemberg no té tants recursos minerals com poden tenir altres *Länder* d'Alemanya i per això va desenvolupar altres activitats que l'han situat com a pionera en altres sectors, com ara el de la indústria automobilística, la maquinària o la impremta. Aquesta és una de les raons principals per la qual la protecció de la natura i el paisatge està enfocada cap a la conservació i preservació de la seva biodiversitat, i no tant a protegir un paisatge concret com és el cas de NRW o Schleswig-Holstein.

A Baden-Württemberg, l'objectiu principal de la política paisatgística és la preservació i conservació de la seva biodiversitat, que, amb 350 tipus de paisatges diferents, és la més alta d'Alemanya. Aquest fet ha suposat que el servei federal de protecció de la natura (*Bundesamt für Naturschutz - BfN*), que depèn del Ministeri de Medi Ambient, es posés en contacte amb aquest *Lander* per tirar endavant una iniciativa per elaborar un mapa de paisatges d'Alemanya, comparable als Atles de paisatge d'Espanya i Eslovàquia, com veurem més endavant. Des del servei federal de protecció de la natura s'ha considerat la feina feta en aquest camp per Baden-Württemberg i es creu que aquest *Lander* és l'idoni per realitzar aquest projecte perquè entén i aplica els objectius de la política de protecció de la natura i del paisatge: la preservació de la natura i del paisatge actuals; la preservació de l'estabilitat ecològica; la integració dels objectius i les premisses de la protecció de la natura i del paisatge en altres polítiques sectorials, i potenciar una política de paisatge basada en la sostenibilitat.

La redacció del primer mapa de paisatges d'Alemanya es va realitzar tenint en compte les fronteres naturals, els usos del sòl i les cobertures del sòl a través de Land Cover. El resultat va ser un mapa amb 858 paisatges diferents, que el 2004 es va publicar a través d'un geoservei en el mateix servei federal de protecció de la natura (www.bfn.de/geoinfo/landschaften/).

Imatge 40. Mapa de paisatges d'Alemanya, 2004

Font: Bundesamt für Naturschutz

L'elaboració d'un mapa de paisatges que englobés tot Alemanya va ser el primer pas. A continuació es van assignar els paisatges obtinguts en tres grans regions: les regions planeres, les regions d'alçada mitjana i la regió dels Alps i pre-Alps.

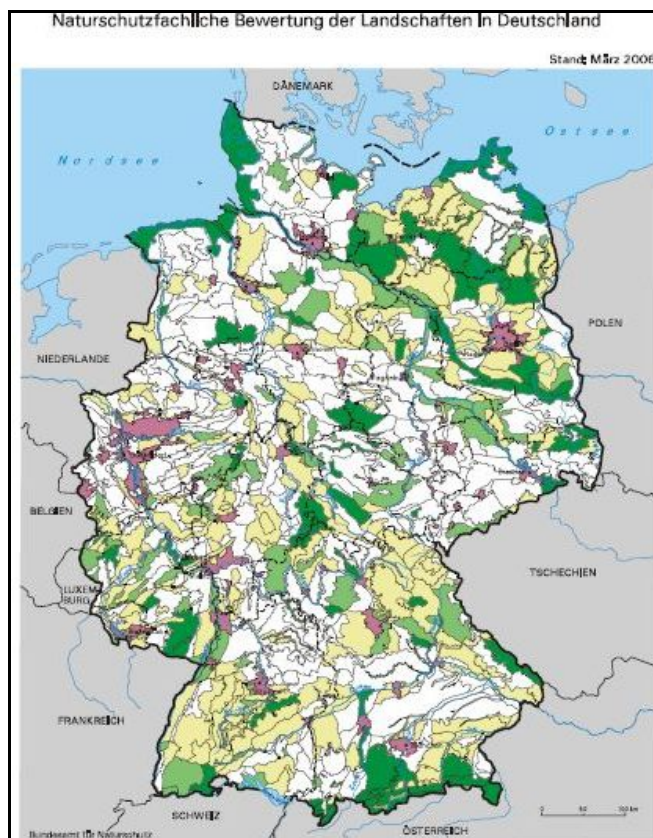
Un cop analitzats els paisatges, cadascun va ser situat en una de les tres regions, categoritzat segons el tipus de protecció que necessitava, i es va obtenir així una valoració del paisatge que en el cas d'Alemanya es va decidir desglossar en cinc categories:

- Categoria 1. Paisatges amb un nivell de protecció molt alt (parcs nacionals, reserves de la biosfera, etc.)
- Categoria 2. Paisatges amb protecció
- Categoria 3. Paisatges amb protecció però que tenen algun dèficit, com per exemple els paisatges afectats per les xarxes viàries
- Categoria 4. Paisatges sense protecció
- Categoria 5. Paisatges urbans i regions metropolitanes

Segons aquest sistema, dels 858 paisatges diferents existents a Alemanya, 402 (un 49% de la superfície d'Alemanya) estan sota algun tipus de protecció. D'aquests, 91 (un 12,3% de la

superfície) tenen un nivell alt de protecció; 90 (un 9,6% de la superfície), una protecció de la categoria dos, i 22 (que representen un 26,8% de la superfície) són paisatges amb protecció però que tenen algun dèficit, segons dades del servei federal de protecció de la natura (2006). D'aquesta manera el mapa resultant és el següent:

Imatge 41. Categorització dels paisatges d'Alemanya, 2006

Font: Servei federal de protecció de la natura (BfN). Llegenda: verd fosc: categoria 1; verd clar: categoria 2; groc: categoria 3; blanc: categoria 4, i rosa: categoria 5

L'existència d'aquests mapa suposa un pas molt important per a una millor incorporació del paisatge en les polítiques sectorials perquè per primera vegada queda plasmada la gran diversitat paisatgística d'Alemanya. També per primer cop, el govern s'adona que no només cal protegir aquell paisatge que té figures de protecció sinó també aquell que no en té, i per això, des del 2004 hi ha molts *Länder* que han iniciat el procés de revisió de les seves lleis de paisatge; entre d'altres, els tres exemples exposats en aquesta tesi doctoral. Han iniciat un procés de revisió profund en el qual per primera vegada s'incorporen aspectes com la participació. Aspectes que fins ara no s'havien tingut en compte i que ara consten en les lleis de paisatge dels *Länder*. D'aquesta manera es vol aconseguir una implicació més gran de la societat en general en els temes de paisatge i arribar a definir quins són els paisatges que vol la societat.

5.5.2. INSTRUMENTS DE PROTECCIÓ, GESTIÓ I ORDENACIÓ DEL PAISATGE (*LANDSCHAFTSPROGRAMM, LANDSCHAFTSRAHMENPLAN,* *LANDSCHAFTSPLAN*)

A continuació es descriuen els instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge existents a Baden-Württemberg. Aquests instruments es divideixen en tres escales diferents segons el nivell d'anàlisi (nivell de *Lander*, de províncies o municipis).

El primer instrument que resulta de la llei de paisatge a Baden-Württemberg és el *Landschaftsrahmenprogramm* (programa de paisatge). Aquest programa conté les informacions relatives als objectius i premisses generals de la protecció de la natura i gestió del paisatge que afecten tot el *Lander*.

- evolució i preservació dels ecosistemes, és a dir, evolució i preservació de la diversitat de flora i fauna;
- la protecció i millora de la qualitat dels sòls, l'aigua, l'aire i el clima per conservar el patrimoni natural i cultural;
- el manteniment de la diversitat biològica perquè serveixi com a lloc de vivència i d'experiència per als ciutadans;
- clima, millora i reducció d'emissions.

Aquest programa proposa a més els mòduls i els requisits per a la protecció de la natura i la gestió del paisatge. També és un programa integrat en el planejament territorial i urbanístic del *Lander*, és a dir, en els LPIG (llei de planejament dels *Länders*), LEPro (programa de desenvolupament dels *Länders*) i ROG (llei de planificació territorial).

El programa en si descriu l'estat actual de la natura i del paisatge a Baden-Württemberg i projecta les previsions futures i els objectius a què vol arribar en temes de sostenibilitat. A més, descriu de manera detallada a quin ús es dedica cada part del *Lander*.

El 1999 va entrar en vigor el programa de paisatge de Baden-Württemberg, elaborat a partir de plans regionals existents. Aquest programa de paisatge té com a prioritats la conservació i protecció de la natura i del paisatge, la preservació de l'estabilitat ecològica i la configuració i suport a la Xarxa Natura 2000. La Xarxa Natura 2000 es configura en aquells moments com a instrument "per garantir el manteniment (o el restabliment) en un estat de conservació favorable dels hàbitats de les espècies en la seva àrea de distribució natural dins del territori de la UE" (article 3).²² Aquesta xarxa és una iniciativa europea que impulsa la creació d'una sèrie de xarxes d'àrees d'especial protecció, les anomenades ZEPA (zona d'especial protecció per a les aus), els LIC (lloc d'interès comunitari) i els ZEC (zona d'especial conservació).

---

²² Article 3 de la Directiva Hàbitat, 92/43/CEE.

En una segona escala d'estudi trobem el *Landschaftsrahmenplan* (pla marc de paisatge). En els cas de Baden-Württemberg trobem 15 plans, que treballen amb escales d'entre 1:100.000 i 1:25.000:

1. Regió Donau-Iller, inclou regions i municipis d'Alb-Donau Kreis, Biberach i Ulm
2. Mittlerer Oberrhein, Baden-Baden, Karlsruhe, Rastatt
3. Mittlerer Neckar, Böblingen, Esslingen, Göppingen, Ludwigsburg, Rems-Murr Kreis, Stuttgart
4. Bodensee-Oberschwaben, Bodenseekreis, Ravensburg, Sigmaringen
5. Südliches Oberrhein, Breisgau-Hochschwarzwald, Emmendingen, Freiburg, Ortenaukreis
6. Nordschwarzwald, Lahm, Enzkreis, Freudenstadt, Pforzheim
7. Region unterer Neckar, Heiderlberg, Mannheim, Neckar-Odenwald-Kreis, Rhein-Neckar-Kreis
8. Region Franken-Heilbronn, Hohenlohekreis, Main-Tauber-Kreis, Schwäbisch-Hall
9. Hochrhein-Bodensee, Konstanz, Lörrach, Waldschut
10. Ludwigsburg-Waiblingen, Ludwigsburg
11. Aalen, Ostalbkreis
12. Unteres Remstal, Rems-Murr-Kreis
13. Neckar-Alb, Reutlingen, Tübingen, Zollernalbkreis
14. Schwarzwald-Baar-Henberg, Rottweil, Schwarzwald-Baar-Kreis, Tuttlingen
15. Sigmaringen-Donautal, Sigmaringen

Aquests plans proposen els objectius i les premisses de la protecció de la natura i la gestió del paisatge d'acord amb l'ordenació territorial i urbanística. A més, regulen l'ús del sòl per a totes les regions i proposen els models i requisits per a la protecció de la natura i del paisatge per a cada pla tenint en compte el que diu el programa de paisatge. En certa manera, aquests plans concreten i apliquen els models i requisits que proposa el programa de paisatge. Actualment, de les quinze regions de Baden-Württemberg, nou han acabat el procés de revisió dels seus plans marc de paisatge i inclouen aspectes tan innovadors com la participació pública i la cooperació transfronterera.

Els plans marc de paisatge de Baden-Württemberg es divideixen segons les regions i els municipis del *Lander*. En la imatge següent es poden observar els municipis i les regions (línia negra més gruixuda) existents.

Imatge 42. Regions de Baden-Württemberg

Font: Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals de Baden-Württemberg

En un tercer nivell d'estudi trobem els plans de paisatge (*Landschaftspläne*), d'escala local, que a través de la participació ciutadana potencien actuacions concretes en els termes municipals. Els plans de paisatge estan incorporats en el planejament urbanístic municipal i tenen una afectació directa. Cada pla de paisatge conté una part descriptiva i prospectiva de l'estat de la natura i del paisatge, així com una plasmació cartogràfica. Normalment el contingut dels plans de paisatge està format per:

- la concreció dels objectius i premisses en la gestió del paisatge;
- la descripció de les àrees protegides;
- la nomenclatura i descripció de la flora i fauna de l'àrea afectada pels plans de paisatge;
- les disposicions especials, com per exemple l'ocupació del sòl o la descripció de les zones de costa per protegir;
- la gestió i preservació de la natura i del paisatge, a través dels objectius i premisses de qualitat de paisatge.

Les necessitats i premisses de la protecció de la natura i la gestió del paisatge estan recollits tant en el programa de paisatge com en els plans marcs de paisatge i són executats pels plans de paisatge d'àmbit local. A Baden-Württemberg, segons dades del Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals de l'any 2008, tres quartes parts dels municipis d'aquest *Lander* tenen plans de paisatge en vigor i s'està treballant per acabar aquells que estan en redacció i ajudar aquells altres municipis que encara no en tenen, a través d'incentius del mateix govern per iniciar la

redacció de plans de paisatge. Perquè a Baden-Württemberg són els plans de paisatge el marc triat per executar les accions que es proposen en els altres plans d'escala superior, és a dir, del programa de paisatge i del pla marc de paisatge. Per això, tot el que figura en els programes de paisatge i els plans marc de paisatge cal que s'adopti en els plans de paisatge perquè és aquí, a escala local, on s'integren aquestes mesures en les polítiques sectorials d'ordenació del territori i la planificació urbanística.

En aquest *Lander*, el programa de paisatge i els *Landschaftsrabmepläne* funcionen com a marc teòric de les actuacions que es volen fer. El programa de paisatge recull totes les actuacions previstes, els plans marc de paisatge n'executen una petita part i són els *Landschaftspläne* els que realment compleixen la funció d'execució. Queda per veure si amb el revisat programa de paisatge, que en aquests moments s'està elaborant, es concreten més les seves funcions i se li atorga potser alguna funció més, perquè seria important tenir un instrument d'abast del *Lander* que tingui una funció més eficaç i executiva que no simplement la de servir com a base teòrica.

Però hi ha un altre instrument a Baden-Württemberg que destaca per ser un instrument d'execució i no simplement teòric. És un instrument que no ha tingut gaire ressò a escala federal i que actualment només existeix en aquest *Lander*. Només una part de la natura i del paisatge poden ser protegits, i per això s'intenta a través d'instruments de protecció, gestió i ordenació de la natura contribuir a la preservació de la biodiversitat. Un instrument que vetlla per això és la *Eingriffsregelung* (intervenció per regulació), que des de finals dels noranta ajuda a inserir les normatives i directives resultants de la planificació i gestió de la natura i del paisatge en les polítiques sectorials, sobretot pel que fa a l'ordenació del territori i la planificació urbanística. A través d'aquest instrument d'intervenció per regulació s'ha establert una línia d'actuació de com i de quina manera s'han d'integrar les actuacions previstes en la natura i en el paisatge en les polítiques sectorials. Estableix en certa manera una guia d'actuació, un full de ruta, elaborat pel mateix Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals. És un instrument ideal per fer el seguiment de la inserció de les directives de la natura i del paisatge en l'ordenació del territori i la planificació del paisatge perquè ens informa en cada moment sobre l'estat actual. Des del Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals es fa un seguiment periòdic de totes les actuacions en la natura i en el paisatge. La informació que s'obté s'analitza i després es posa a informació pública a través d'un portal web. En aquest portal web qualsevol persona pot trobar informació relativa a l'estat actual de qualsevol actuació en el paisatge i en la natura. És una llàstima que aquesta iniciativa no hagi traspassat els límits de Baden-Württemberg i que altres *Länder*, com els que s'han comentat amb anterioritat, no adoptin la *Eingriffsregelung* ja que ens ajuda a determinar quines actuacions s'han de fer, quines s'han de revisar i quines altres estan correctament implantades. Una de les recomanacions que han de sortir d'aquest treball de recerca és justament aquesta: la implantació a escala federal d'aquest instrument d'intervenció per regulació per tal de disposar d'una base de dades que ens informa de l'estat actual de qualsevol política que afecti la natura i el paisatge.

5.5.3. LES ASSOCIACIONS PER A LA PROTECCIÓ DE LA NATURA I DEL PAISATGE A BADEN-WÜRTTEMBERG

Baden-Württemberg és el *Lander* amb més diversitat ecològica i biològica i això fa que tingui uns espais naturals excepcionals i molt variats. Diverses directrius i lleis nacionals i internacionals vetllen per la protecció de la natura i la gestió del paisatge. En la política del *Lander* és el Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals el responsable de la protecció de la natura i del paisatge. La tasca d'aquest ministeri es veu reforçada pel treball d'associacions i ONG que treballen per la protecció de la natura i la gestió del paisatge. Aquestes associacions poden o no rebre ajudes del ministeri, però el finançament principal és a través de les quotes dels socis. El seu funcionament, per altra banda, és autònom, basant-se en els estatuts federals de cada associació.

Les associacions existents a Baden-Württemberg reben el nom de *Naturschutzverbände* (associacions per a la protecció de la natura) i són totes federals amb delegacions en el *Lander*. Les delegacions es corresponen amb les seues tècniques, anomenades *Landesbüro der Naturschutzverbände* (delegació de les associacions per a la protecció de la natura), que a Baden-Württemberg són a la ciutat de Stuttgart.

Totes les associacions tenen el dret d'intervenir en certs aspectes del planejament si tenen un permís estatal. Aquest permís estatal permet la intervenció en procediments i en certs casos la intervenció per la via judicial si creuen que en una determinada acció s'hi amaga una infracció cap a la protecció de la natura. El permís estatal és atorgat als diferents *Länder* des del Ministeri de Medi Ambient i s'executa des de cada *Lander* ja que la protecció de la natura i la gestió del paisatge és feina de cada *Lander*. A Baden-Württemberg aquesta feina la porten a terme les associacions següents:

- Stiftung Naturschutzfond Baden-Württemberg²³
- Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Baden Württemberg (BUND)²⁴
- Naturschutzverband Deutschland, Landesverband Baden-Württemberg (NABU)²⁵
- Landesnaturschutzverband Baden-Württemberg (LNV)²⁶

Stiftung Naturschutzfond Baden-Württemberg: creada el 1978 a través del Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals, és la primera associació quant a protecció de la natura de Baden-Württemberg. Es va reformar el 2006 i els seus objectius principals són:

---

²³ Traducció: Fundació de protecció de la natura de Baden-Württemberg.

²⁴ Traducció: Associació per a la protecció del medi ambient i de la natura d'Alemanya, delegació Baden-Württemberg.

²⁵ Traducció: Associació per a la protecció de la natura i del medi ambient.

²⁶ Traducció: Associació per a la protecció de la natura de Baden-Württemberg.

- Preservació de la naturalitat de la natura i del paisatge a través de la recerca obtenint finançament del ministeri.
- Educació i formació per contribuir a una millor comprensió de la natura i del paisatge.
- Adquisició de terrenys singulars per preservar la diversitat biològica.
- Contribució a la protecció de la natura i a la gestió del paisatge.

Pel que fa als projectes actuals d'aquesta associació, destaquen els següents:

- Premi de protecció de la natura (*Landesnaturenschutzpreis*) des del 1982. Aquest premi és atorgat cada dos anys al projecte més ambiciós en temes de protecció de la natura i del paisatge. La dotació del premi és de 15.000 €. S'hi poden presentar ONG, persones particulars o grups de persones que han de complir criteris d'innovació, educació, persistència i sostenibilitat.
- Assessorament a ONG, persones i associacions.
- Formació i educació en protecció de la natura i del paisatge.
- Adquisició de terrenys per preservar espais excepcionals.
- Preservació de la diversitat biològica i de les espècies.
- Projectes de la Unió Europea com ara els projectes LIFE sobre preservació biològica i de les espècies, concretament ocells autòctons dels Alps-Die Obstler; el projecte INTERREG III sobre treball transnacional de cooperació, o la Xarxa Natura 2000.

BUND: Amb més de trenta anys d'història, és una de les associacions més antigues d'Alemanya i la més gran pel que fa al nombre de socis (en té més de 400.000 a tot el país). A Baden-Württemberg disposa de 80.000 socis, 5.000 dels quals són actius. La BUND vetlla per la protecció de la natura i del paisatge centrant el seu treball en onze camps diferents. Aquests camps de treball són molt diferents entre si, i les seves seves estan repartides per tot Baden-Württemberg. Els camps de treball són els següents: residus; residus nuclears; carbó; energia; orquídies autòctones; agricultura; sanitat i alimentació; protecció de la natura; medi ambient; transport, i boscos i aigua, tot seguint els principis de sostenibilitat per a generacions futures.

NABU: A Baden-Württemberg hi ha quatre centres d'aquesta associació, a Stuttgart, Karlsruhe, Tübingen i Freiburg. Els principals objectius d'aquesta associació són els mateixos que s'han comentat per a Schleswig-Holstein: la protecció de la natura i la preservació per a generacions futures. Aquesta associació, que va ser adoptada pel govern federal a principis del segle passat, té els mateixos estatuts i la mateixa història per a totes les delegacions a cada *Lander*. A Baden-Württemberg, com a Schleswig-Holstein, la NABU compta amb l'ajuda de l'associació NAJU (Naturenschutzjugend), on joves poden participar en la protecció de la natura i del paisatge.

A Baden-Württemberg, la NABU es classifica en dos nivells. Un nivell representatiu en cada una de les cinc províncies de Baden-Württemberg i el nivell de representació municipal. La feina principal, indistintament del nivell, és la protecció i preservació de la diversitat biològica per a generacions futures del llac de Bodensee, dels boscos de Schwarzwald i Odenwald i dels aiguamolls i ocells de Baden-Württemberg.

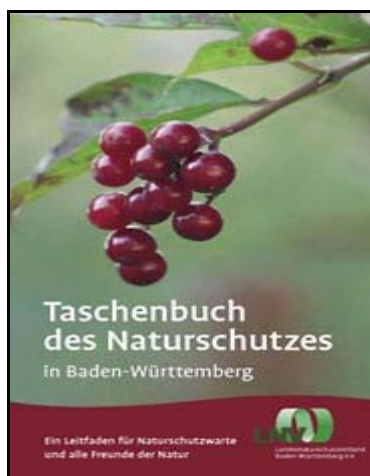
LNV: Aquesta associació, creada el 1986, és una mena de paraigua on s'aixopluguen 32 associacions amb més de 530.000 socis. Coordina totes les activitats i iniciatives que es porten a terme a Baden-Württemberg relacionades amb els temes de la protecció de la natura i la gestió del paisatge. A part, actua com a representant davant el govern, les institucions i la mateixa societat. La LNV es pot considerar com a confederació de les associacions que existeixen a Baden-Württemberg i, a més, és reconeguda pel Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals en l'article 66 del NatSchG i compta amb un pressupost de 271.000 €.

Les principals línies d'actuació són:

- la protecció de la natura, el medi ambient i el paisatge;
- la formació i educació;
- actuar d'intermediari entre associacions i el ministeri;
- fer d'assessor en temes jurídics.

Des del 2002, però, centra els seus esforços a reduir el consum d'espais lliures, resultat de les últimes dades sobre pèrdua de territori i paisatge, que des de l'any 2000 ha tingut un decreixement molt accentuat. Des de llavors, la LNV, juntament amb les altres associacions, se centra a informar i educar la societat i també el govern perquè sàpiguen què està passant i així trobar formes per evitar més pèrdues en el paisatge i en el territori. Una de les actuacions que fa és la publicació mensual de la mateixa associació on comenta, amb cooperació de diferents universitats i institucions de recerca, la situació i els problemes actuals. Una altra actuació són les cartes de manifestació en actuacions o problemes concrets. Una d'aquestes cartes ha estat la posició de les associacions de Baden-Württemberg respecte de la reforma, el 2002, del BNatSchG. Cal veure si farà el mateix ara que entrarà en vigor el nou BNatSchG (maig 2010). Una altra actuació que ha fet és la publicació, el 2007, d'una mena de diccionari que defineix i explica tots els conceptes relacionats amb la protecció de la natura a Alemanya.

Imatge 43. Taschenbuch des Naturschutzes. Font: LNV

Per altra banda, ajuda diferents entitats i associacions més petites que no tenen el pressupost suficient per elaborar i imprimir fullets, a organitzar seminaris i moltes altres activitats.

Per acabar de tancar aquest tema, cal, però, destacar una última actuació que fa la LNV i que està enfocada a l'educació ambiental. Des del 2008, ha iniciat la publicació de reportatges relacionats amb temes de medi ambient, protecció de la natura, gestió del paisatge, ordenació del territori i planificació urbanística. Aquests reportatges s'emeten a les televisions autonòmiques de Baden-Württemberg i més tard es poden adquirir a través de la seva pàgina web. De moment, la LNV ha realitzat dos reportatges: el primer, el 2008, amb el títol *Ende in Gelände* (final del terreny), que descriu la irresponsabilitat tant del govern com de la mateixa ciutadania davant el tractament del paisatge. El segon reportatge, realitzat el 2009, porta el nom de *Kurze Wege* (distàncies curtes) i ens fa un resum de l'actualitat i les perspectives referents al desenvolupament i l'ocupació del sòl.

Totes aquestes actuacions ens mostren que realment està passant alguna cosa i que hi ha mobilitzacions per protegir la natura i el paisatge. I a més, ens fan adonar que hi ha molta gent interessada en aquests temes, perquè si pensem que els socis de la LNV són més de 400.000 persones, aquestes tenen prou pes per fer reaccionar el govern.

La protecció de la natura i del paisatge, la preservació de la biodiversitat i l'educació ambiental són els objectius que el *Lander* de Baden-Württemberg s'ha fixat. Sobretot, l'educació ambiental és considerada primordial per tal d'aconseguir les altres dues. Des de les associacions es té molt clar que una societat ben informada suposa un poder molt important davant del govern, i per això estan enfocant la seva feina a educar i informar la societat. Perquè una societat que coneix el seu territori i el seu paisatge té interès a lluitar per la seva subsistència. I sembla que això està tenint ressò també en el govern de Baden-Württemberg. A principis dels anys noranta es va començar a cooperar amb la *Stiftung Landesbank Baden-Württemberg* (Fundació del Banc de Baden-Württemberg) per iniciar una publicació anomenada

Landschaft Pur (paisatge pur), que informa periòdicament sobre els espais protegits a Baden-Württemberg. Aquesta cooperació existent des del 1995 ha donat com a fruit 119 publicacions, que, en les respectives presentacions, organitzen visites guiades a les zones de protecció de l'edifici en qüestió. La gran popularitat d'aquestes publicacions ha fet que moltes vegades s'hagin hagut de reeditar i suposen una plataforma idònia per a associacions en defensa de la natura i del paisatge, la WWF o la UNESCO per col·laborar-hi. Però també ha suposat l'inici d'una altra col·laboració. Des del 2002 s'està fent en coedició amb la *Stiftung Landesbank Baden-Württemberg* (Fundació del Banc de Baden-Württemberg) una publicació anomenada *Natur und Umwelt* (natura i medi ambient) que informa mensualment sobre les actuacions que es duen a terme en la protecció de la natura i la gestió del paisatge. A més, ofereix ajudes per a projectes que tinguin com a temes centrals la protecció de la natura i del paisatge i el medi ambient.

Aquestes iniciatives són un punt de partida, i molt ben pensat, perquè sembla que el govern per fi reacciona i veu que no pot fer les coses ell sol sense tenir en compte tant les associacions per a la protecció, gestió i ordenació de la natura com la mateixa societat. Cal ara continuar treballant en aquest sentit i, sobretot, actuar de manera coordinada i no dispersa, perquè, si no, tampoc s'aconsegueixen els objectius. A part, cal implicar encara més la societat i animar-la a participar en totes les fases de decisió de qualsevol activitat que es vol fer. Deixar que la societat opini i participi enriqueix el mateix país i moltes vegades s'aconsegueixen fites més importants.

Per això, des de fa poc s'han engegat dues iniciatives més, els autocars ecològics i les estacions informatives. Des de fa uns anys hi ha quatre autocars ecològics que fan visites a les diferents escoles i instituts d'aquest *Lander* per impulsar i conscienciar els estudiants de la importància de tenir una bona educació ambiental. Cada any el tema que es presenta és diferent; així, l'any passat aquesta campanya tenia el lema de la separació de residus. La segona iniciativa és la instal·lació d'estacions informatives a cada espai que tingui una figura de protecció. El 2009 es va acabar la construcció del centre d'aprenentatge i informació d'Unteres Remstal, una zona declarada paisatge d'atenció especial. En aquestes estacions no només s'informa sobre l'àrea protegida sinó que també són lloc habitual per a conferències i xerrades sobre protecció de la natura i gestió del paisatge. Aquestes són les primeres iniciatives que fa el govern per educar i informar la ciutadania sobre l'estat de la natura i del paisatge, així com incentivar la participació i la realització de projectes innovadors per protegir i conservar la natura i el paisatge, sobretot projectes que sense aquesta ajuda financera no haurien sortit a la llum.

Cal potenciar aquestes iniciatives i, sobretot, que el govern treballi per implementar-les. Però sobretot, cal que el govern traspassi i implementi els objectius de protecció de la natura i del paisatge a les polítiques territorials i urbanístiques tal com està previst en les lleis federals de protecció de la natura. Crec que una de les millors maneres per aconseguir-ho és a través de la *Eingriffsregelung*, perquè ens ajuda a determinar quines actuacions s'han de fer, quines s'han de

revisar i quines altres estan correctament implantades. Aquesta és la recomanació principal que surt després de l'estudi d'aquest *Lander*. Primer cal implementar-la globalment a Baden-Württemberg i després a escala federal, perquè aquest instrument d'intervenció per regulació disposa d'una base de dades que ens informa de l'estat actual de qualsevol política que afecti la natura i el paisatge.

Capítol 6

ESLOVÀQUIA. EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE: DE LA TEORIA A LA PRÀCTICA

6.1. INTRODUCCIÓ I PRESENTACIÓ

En els últims anys s'està consolidant la tendència d'entendre el nostre territori d'una altra forma i, en certa manera, el paisatge "s'està posant de moda", fins al punt que 38 països han signat el Conveni Europeu del Paisatge (CEP) i, per tant, han de seguir les mesures que proposa convertint el paisatge en objecte de dret i incorporant-lo en les seves polítiques territorials i urbanístiques.

Aquest fet i la possibilitat de cooperar amb l'Observatori del Paisatge de Catalunya han acabat de perfilar el tema d'aquesta tesi doctoral i en concret la tria dels països per a la comparació de les diferents polítiques en matèria de paisatge.

Era clar que la tria no seria fàcil ja que, per poder realitzar una comparació adient, calia escollir països molt diferents tant des del punt de vista històric com social i econòmic. I en segon lloc, havien de tenir posicions diferents respecte del CEP. Així doncs, calia trobar països que estiguessin aplicant el CEP, països que no l'haguessin ratificat i països que fes poc temps que l'haguessin ratificat i que comencessin a trobar les vies per integrar el paisatge en les polítiques territorials i urbanístiques.

L'últim país que es va escollir va ser Eslovàquia. En els capítols anteriors s'han presentat dos països amb una política paisatgística molt diferent entre si, i per tant, com a tercer cas d'estudi calia trobar un altre país que fos diferent dels dos exemples estudiats anteriorment.

Els dos primers casos d'estudi, Espanya i Alemanya, són països grans quant a les seves dimensions i, per tant, interessava que el tercer cas d'estudi fos un país de dimensions relativament més petites i, si fos possible, que fos un país recent dins de la Unió Europea (UE), per tal que divergís d'Espanya i Alemanya. Aquest fet garantia que les polítiques de paisatge en el tercer país d'estudi fossin recents, en el sentit que s'havien hagut d'adaptar a les noves lleis i directrius europees. Per tant, era encara més interessant que aquest tercer país hagués ratificat el Conveni Europeu del Paisatge perquè suposava un començament des de zero de les polítiques de paisatge.

Tres països que complien els requisits marcats per al tercer cas d'estudi eren la República Txeca, Eslovènia i Eslovàquia. Tots tres eren països d'incorporació recent a la Unió Europea i a més tots tres havien ratificat el CEP, amb la qual cosa ara estaven en la situació de buscar els instruments per tal d'implementar el Conveni.

La decisió final no es va prendre fins que la tesi doctoral estava en un estat avançat, en concret en la fase de les entrevistes a diferents experts en matèria de paisatge. Especialment, els

senyors Riccardo Priore i Florencio Zoido van ser els que van ajudar a acabar d'escollir Eslovàquia com a tercer cas d'estudi d'aquest treball de recerca.

Diverses raons van ser decisives en aquesta elecció. En primer lloc, destaca la llarga tradició acadèmica en matèria de paisatge d'Eslovàquia, que ha donat lloc a interessants projectes en aquest àmbit, entre els quals cal destacar per exemple l'*Atlas de paisatge d'Eslovàquia* el 2002. Una altra raó és que en aquest país es va fundar l'Associació Internacional d'Ecologia del Paisatge (IALE - International Association of Landscape Ecology), fet que suposa un important accés a informació relativa al paisatge i un bon accés a contactes i experts en aquest tema. I l'última raó, i potser una de les més importants, és l'enorme voluntat, sobretot des dels sectors acadèmics, de tirar endavant el procés d'implementació del CEP al país, encara que hi hagi grans dificultats polítiques en aquests moments. Per aquestes raons, és interessant estudiar a fons quina és la realitat política i administrativa d'aquest país. En les properes pàgines es farà un repàs històric dels inicis de la política de paisatge a Eslovàquia enfocada en l'ecologia del paisatge abans de formar part de la Unió Europea i per tant, abans de la ratificació del CEP. A continuació es farà el mateix centrant-se en el període post-ratificació del CEP, explicant els problemes per aplicar i inserir els principis del CEP en el planejament territorial degut a la particular situació política del país. Finalment, s'explicaran les iniciatives que es porten a terme per tirar endavant la implementació del CEP, la majoria d'elles gràcies al treball incansable des dels àmbits acadèmics de les organitzacions no governamentals.

La República d'Eslovàquia, o Eslovàquia, és una república al centre-est d'Europa, membre de la UE, que té una població superior als cinc milions d'habitants (cens de juliol de 2009) en una àrea de més de 49.000 km². És un país sense costa que limita amb els països de Polònia (nord), la República Txeca i Àustria (oest), Hongria (sud) i Ucraïna (est).

El paisatge eslovac destaca per les seves muntanyes, els Càrpats, que s'estenen d'est a oest a tota la franja nord del territori. Al llarg d'aquest sistema muntanyós destaquen els pics de les muntanyes de Tatra, amb la muntanya de Gerlachovský, de 2.655 m, el punt més elevat del país. Aquesta regió és una destinació popular per a la pràctica de l'esquí. La zona sud i la plana del Danubi són les excepcions d'un relleu majoritàriament muntanyós. En aquesta part del país hi ha també els principals rius, entre els quals destaquen el Danubi, amb 172 km navegables; el Váh; el Hron, i el Tisza. Al llarg dels cursos fluvials se situen les terres agrícoles, un 41% de les quals són boscos. D'aquestes terres rurals, un 23% tenen alguna figura de protecció, fet que comporta que hi hagi un total de nou parcs nacionals, catorze àrees protegides del paisatge, quatre reserves de la biosfera i cinc àrees protegides d'ocells.

Imatge 44. Mapa de la República d'Eslovàquia

Font: Virtualsource

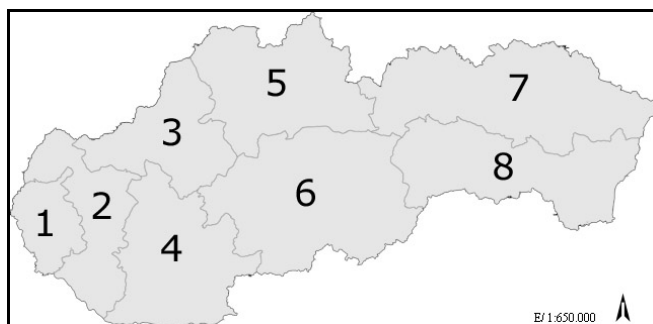
Amb l'acabament de la II Guerra Mundial es va constituir Txecoslovàquia sota la influència de la Unió Soviètica i del Pacte de Varsòvia (1955). Amb la finalització de l'era comunista el 1989, Txecoslovàquia va esdevenir una federació dels estats de la República Txeca i de la República d'Eslovàquia. L'any 1992, Eslovàquia va proclamar-se estat sobirà i l'1 de gener de 1993 els txecs i els eslovacs van acordar separar-se pacíficament. Immediatament Eslovàquia es va adherir a diverses organitzacions internacionals entre les quals destaquen: l'OTAN (Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord), l'ONU (Organització de les Nacions Unides), l'OCDE (Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic), l'OCSE (Organització per la Seguretat i Cooperació Europea), la WTO (Organització Mundial del Comerç) i la UNESCO.

Eslovàquia és una república parlamentària amb eleccions parlamentàries cada cinc anys. Les últimes eleccions van ser l'any 2009, en què va tornar a ser elegit com a president i cap d'estat Ivan Gasparovic. El poder executiu recau en el cap de govern o primer ministre, que en aquests moments és Robert Fico (2006-2010). El cap de govern és elegit cada quatre anys i normalment sol ser el líder del partit més votat.

La República d'Eslovàquia es regeix per una constitució que va ser reformada després de la separació de Txecoslovàquia l'any 1993. Pel que fa al sistema legal, es basa en el codi austro-hongarès. Aquest codi, però, va ser modificat per tal de ser adaptat a l'OCSE (Organització per a la Seguretat i Cooperació Europea).

Pel que fa a la seva organització territorial, Eslovàquia està dividida en vuit regions (*Krajov*), cadascuna anomenada segons la seva ciutat principal. Les regions gaudeixen d'una certa autonomia des del 2002, i es consideren des de llavors regions autònomes.

Imatge 45. Regions d'Eslovàquia: 1) regió de Bratislava; 2) regió de Trava; 3) regió de Trencín; 4) regió de Nitra; 5) regió de Zilina; 6) regió de Banská Bystrica; 7) regió de Presov, i 8) regió de Kosice.

Font: Virtualsource

L'economia del país tradicionalment ha estat agrícola i amb pocs recursos miners. A partir del 1948, Eslovàquia experimenta un ràpid progrés de la industrialització que repercuteix en tota la seva activitat econòmica i situa el país en un nivell de desenvolupament considerable.

El desmantellament del bloc comunista i l'entrada en una economia de mercat van provocar una caiguda de la producció, i en conseqüència, del nivell de renda. La destrucció de l'ocupació va ser molt important (al voltant d'un milió de llocs de treball entre 1989 i 1993), amb una desocupació que va arribar fins al 20% l'any 1992.

La independència (1993) i la posada en marxa d'un important procés de privatització (la renda per càpita era molt més baixa que a la República Txeca) van provocar que en el primer any d'independència el país hagués d'afrontar seriosos problemes econòmics: un dèficit fiscal creixent, el col·lapse de la projectada unió monetària amb la República Txeca i la ràpida pèrdua de reserves. En aquest període, el sector primari aportava una quarta part de la producció del país.

Avui dia l'economia del país es considera una economia desenvolupada basada en el capitalisme amb una gran privatització, sobretot en el sector bancari. Des de la constitució com a estat independent, Eslovàquia ha dut a terme importants reformes en el sistema de les taxes, en les pensions i en la seguretat social, i ha arribat a complir els requisits per entrar a formar part de la Unió Europea l'any 2004, procés que ha finalitzat amb l'adopció de l'euro el 2009.

El fet de ser un estat membre de la Unió Europea ha aportat al país gran estabilitat. Si comptem que els salaris són més baixos que a la majoria d'estats de la UE, es pot arribar a entendre per què moltes empreses i fàbriques de l'Europa occidental es traslladen a aquest país, que és avui una gran potència automobilística. Aquesta situació explica el gran ritme de creixement de l'economia en els últims anys.

Figura 5. Activitat per sectors

Sector	2002	1995
Terciari	56,3%	50,1%
Secundari	37,5%	39,7%
Primari	6,2%	10,2%

Font: Forld Factbook

6.2. L'ESTUDI DEL PAISATGE ABANS DE L'ENTRADA A LA UNIÓ EUROPEA

Des de les muntanyes més altes del sistema dels Càrpats fins a les planes fèrtils del Danubi, el paisatge d'Eslovàquia s'ha caracteritzat pels seus contrastos. Aquests contrastos han originat paisatges particulars i molt bells, amb valls panoràmiques on conflueixen rius i llacs que són grans atractius turístics.

Aquesta riquesa paisatgística disposa des de fa molt de temps d'una gran iniciativa per tal de conservar aquells paisatges particulars tant de les zones de muntanya com de les zones al voltant dels cursos fluvials. Aquestes iniciatives, sorgides a principis de segle passat, han tingut el seu origen en l'àmbit acadèmic. Una llarga tradició acadèmica en l'estudi de l'evolució del paisatge, de la ciència del paisatge i de les seves aplicacions seguint la línia de la geografia regional francesa i de la geografia cultural han anat configurant una xarxa extensa de centres de recerca i d'instituts arreu del territori que treballen en aquest àmbit.

Durant la segona meitat del segle XX, l'estudi del paisatge estarà influenciat pel desenvolupament de les ciències naturals i per la competència entre diferents disciplines, en particular la geografia i l'ecologia. Es defineixen conceptes com ara estudi del paisatge, estudi de l'ecologia del paisatge o geosistema i es funda la Slovak Academy of Sciences (Acadèmia Eslovaca de les Ciències) el 1965. Dins d'aquesta acadèmia es crea un grup de recerca, l'Institute of Landscape Biology, que serà l'encarregat de tractar els temes de paisatge. Avui en dia es coneix amb el nom d'Institute of Landscape Ecology of Slovak Academy of Sciences (ILE SAS) (Institut d'Ecologia del Paisatge). En aquest institut es donen avenços importants en l'estudi de l'ecologia del paisatge, sobretot en l'àmbit de la planificació del paisatge; fins i tot entre 1978-1982 els professors Ruzicka i Miklós implementen una nova metodologia de planificació en l'ecologia del paisatge coneguda amb la sigla de LANDEP (Landscape Ecological Planning). D'aquesta manera, Eslovàquia (en aquell temps, Txecoslovàquia) es converteix en el primer país on l'avaluació de l'impacte ambiental en l'ecologia del paisatge és implementada legalment en les polítiques territorials.

6.2.1. LANDEP (LANDSCAPE ECOLOGICAL PLANNING)

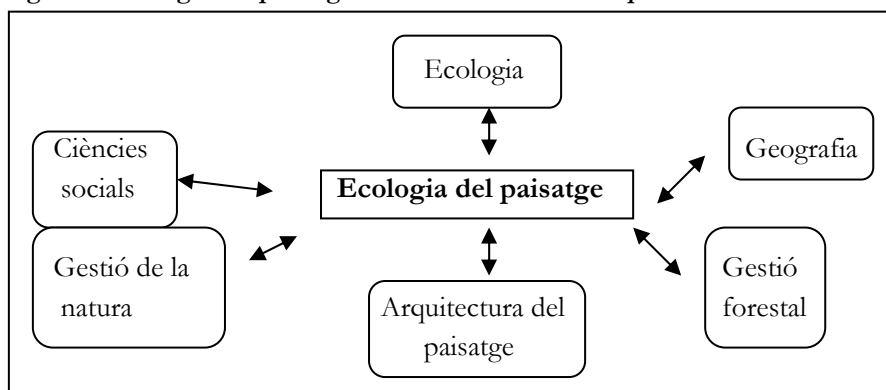
La LANDEP és un sistema de mètodes que serveixen per elaborar una varietat de solucions per a un *optimum* ecològic, i que permet obtenir informes sobre el paisatge que s'està estudiant. Aquests informes inclouen informacions de tres tipus:

- informació abiòtica: informació relativa a la geologia, el relleu, el clima...;
- informació biòtica: informació referent a la vegetació real i potencial, els usos del sòl, la fauna...;
- informació socioeconòmica: informació relativa a indicadors de població, distribució de la població, valors culturals i històrics, espais protegits...

La metodologia LANDEP segueix els principis de l'ecologia del paisatge, entenent-la com a ciència interdisciplinària que suposa la combinació del treball de geògrafs, que fan aproximacions a l'espai de tipus horitzontal en el seu estudi de la distribució i estructuració dels elements en el territori, i d'ecòlegs, que analitzen l'organització funcional de l'espai verticalment (Naveh i Lieberman, 1993).

La figura 6 mostra una representació de l'ecologia del paisatge com a intersecció de diverses disciplines teòriques i aplicades de la biologia, de la geografia i de les ciències socials.

Figura 6. Ecologia del paisatge com a ciència interdisciplinària

Font: elaboració pròpia a partir de Crow, 1991

El paisatge està concebut com a entitat funcional, un ecosistema que no només està format per un conjunt d'unitats distribuïdes en l'espai, sinó que està relacionat per una sèrie de fluxos. Per tant, l'ecologia del paisatge està integrada per un conjunt d'ecosistemes interrelacionats. El terme *landscape ecology* (*Landschaftsökologie*) va ser introduït pel biogeògraf alemany Carl Troll l'any 1939 amb l'objectiu de fer una combinació de dues disciplines, representatives de la paraula *landscape* (paisatge) i de la paraula *ecology* (ecologia). Aquestes dues disciplines són la geografia i l'ecologia, respectivament, i intenten donar resposta a qüestions que afecten les

interrelacions dels éssers humans i l'espai on viuen. Les arrels de l'ecologia del paisatge se situen a l'Europa central i de l'est, i s'entén no només com a disciplina estètica, com en el cas de l'arquitectura del paisatge, sinó també com a disciplina que forma part del medi físic, integrant la geosfera, la biosfera i les activitats humanes.

Durant els primers anys, l'ecologia del paisatge va ser una ciència quasi inexistente a causa de la situació que hi havia en aquells moments a Europa i a tot el món (període entre les dues guerres mundials). A més, l'ecologia del paisatge que s'estudiava a Europa era completament diferent de la que es feia a l'Amèrica del Nord. L'escola europea se centrava més en temes de gestió, planificació i avaluació dels paisatges modificats per l'home. En canvi, la segona escola s'ocupava més dels comportaments de patrons i processos en l'espai a diferents escales (Farina, 2005).

Molts científics van començar a treballar en temes d'ecologia del paisatge, i en especial a Alemanya en els anys seixanta i setanta. Però va ser en la dècada dels vuitanta quan va passar a ser d'interès mundial (Naveh i Liebermann, 1993; Burel i Baudry, 2001). Les intenses cooperacions internacionals en matèria d'ecologia del paisatge entre diferents països culmina amb la fundació, el 1982, de la IALE (International Association of Landscape Ecology) a la ciutat de Piest'any (Eslovàquia).

Hi ha moltes classificacions que ens intenten aproximar l'ecologia del paisatge, però d'una manera general està acceptada la classificació de Forman i Godron (1986), que Farina aplica i desenvolupa (tradició seguida pel Departament de Geografia de la Universitat de Girona), i en la qual el paisatge està format per tres característiques que són objecte d'estudi per l'ecologia del paisatge, i que es descriuen a continuació:

- Estructura: fa referència a les relacions espacials entre ecosistemes.
- Funció: descriu les interaccions entre els diferents elements espacials.
- Canvi: es refereix a l'alteració de l'estructura i de la funció del *pattern* al llarg del temps.

En els últims anys, l'activitat i la incidència de l'ecologia del paisatge en diferents sectors de la ciència i la política ha experimentat un augment molt important. Això és explicable perquè els paisatges són tangibles i heterogenis i estan involucrats íntimament en la nostra vida. Per altra banda, l'estudi del paisatge cada vegada és més interdisciplinari i també hi ha grans avenços en tecnologies com ara la informàtica, els sistemes d'informació geogràfica i la teledetecció que suposen unes millors condicions d'estudi.

En el curs dels anys, sobretot en el període 1990-2000, la metodologia LANDEP s'ha anat adaptant a aquestes noves classificacions que han anat apareixent en l'ecologia del paisatge. L'accés a noves fonts d'informació i la formulació de la primera Llei federal de medi ambient a

Eslovàquia (17/1992 i entrada en vigor el 1993) són els elements clau d'aquest canvi. Aquests canvis en la metodologia serviran de base per iniciar el procés d'adhesió d'Eslovàquia al Conveni Europeu del Paisatge.

6.2.2. INICIACIÓ DEL PROCÉS D'ADHESIÓ AL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Les raons principals per les quals s'impulsa la integració del paisatge en el planejament territorial a Eslovàquia es justifiquen per la llarga tradició acadèmica en aquest camp d'estudi, la nova metodologia del LANDEP (Landscape Ecological Planning) desenvolupada en el mateix país i la definició del concepte *territorial system of ecological stability on landscape* (sistema territorial d'estabilitat ecològica en el paisatge) que es va incloure en la legislació: *Act on nature and landscape conservation* 287/1994 i 543/2002.

Serà a través de diferents àmbits acadèmics, i sobretot impulsat per l'Acadèmica de les Ciències d'Eslovàquia, que s'introduiran reformes en el planejament territorial lligades al paisatge, sobretot a través dels:

- Landscape Ecological Plans (més tard, plans de paisatge)

El Reglament 237/2000 del Parlament d'Eslovàquia defineix els Landscape Ecological Plans com instruments obligatoris d'anàlisi que tenen una base territorial, és a dir, que s'apliquen a la planificació territorial. D'aquesta manera aquests plans s'incorporen en el planejament, i per tant, des de l'any 2000 qualsevol planejament nou ha d'incorporar un Landscape Ecological Plan. El Reglament 55/2001 del planejament del paisatge defineix els principis, la documentació i els continguts per a cada un dels nivells d'anàlisi, establint quatre escales jeràrquiques:

1. Definició de planejament territorial d'Eslovàquia (KURS)
2. Els plans de paisatge de regió
3. Els plans de paisatge municipals
4. Els plans de paisatge de zones

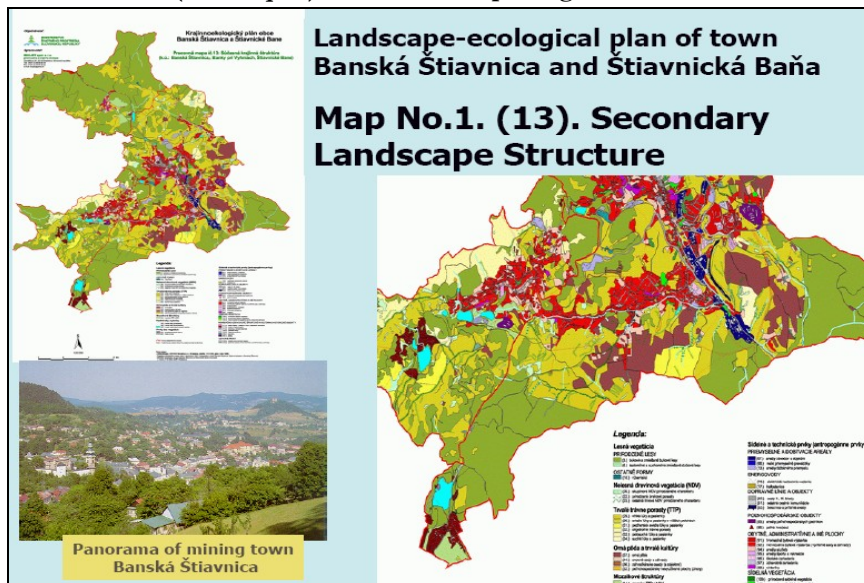
La definició de planejament territorial d'Eslovàquia (KURS) està basada en la regulació del govern eslovac 528/2002, que inclou:

- la definició, la protecció i la restauració del patrimoni cultural i natural, i la definició de conservació de la natura i del paisatge, incloent la sostenibilitat ecològica d'Eslovàquia;

- l'avaluació de la qualitat mediambiental seguint els paràmetres establerts per la Unió Europea.

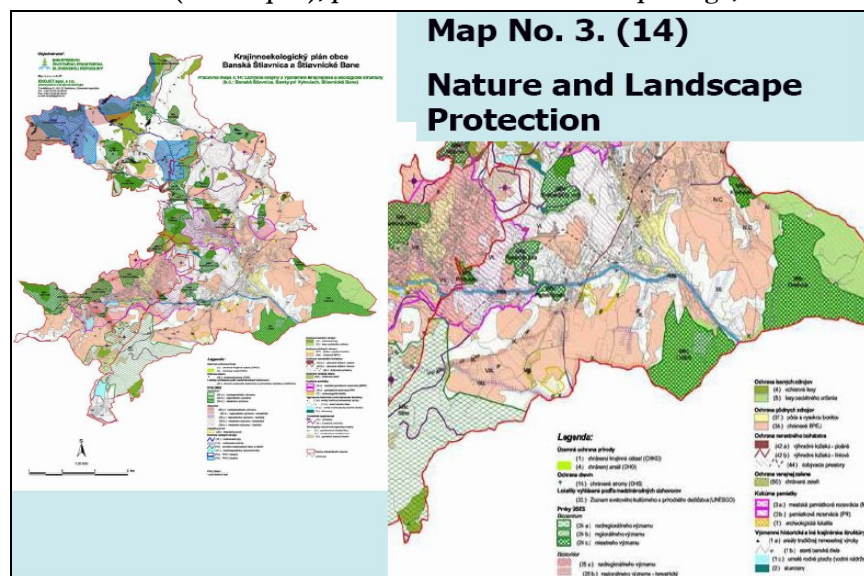
D'aquesta manera, els Landscape Ecological Plans esdevenen una part obligatòria del planejament territorial, i segons les condicions naturals de cada territori, proposen la forma d'ús més sostenible, preservant la natura i els recursos naturals, conservant la biodiversitat i donant suport a l'estabilitat ecològica del paisatge.

Imatge 46. Exemple de Landscape Ecological Plan de la ciutat de Banská Štiavnica i Štiavnická Baňa (Eslovàquia), estructura del paisatge, 2004

Font: Mária Kozová i Jan Supuka, seminari EFLA Brussel·les, 2004

Imatge 47. Exemple de Landscape Ecological Plan de la ciutat de Banská Štiavnica i Štiavnická Baňa (Eslovàquia), protecció de la natura i del paisatge, 2004

Font: Mária Kozová i Jan Supuka, seminari EFLA Brussel·les, 2004

Una altra manera d'introduir el paisatge en el planejament territorial és a través de l'instrument conegut com *atles de paisatge*. Les noves directrius introduïdes pel Ministeri de Medi Ambient els anys 2000 i 2001 per tal de poder adaptar els Landscape Ecological Plans al planejament territorial impulsen, alhora, la redacció de l'*Atles de paisatge d'Eslovàquia*. Aquesta iniciativa, portada a terme pel Ministeri de Medi Ambient (Ministry of Environment of the Slovak Republic - MoE SR) amb ajuda de la Slovak Academy of Sciences i l'Institut d'Ecologia del Paisatge representa, per primera vegada, l'obtenció d'una base d'informació ecològica i geogràfica del país.

La publicació de l'*Atles de paisatge* l'any 2002 suposa l'accés a informació i coneixement recent sobre el paisatge, la natura, l'ús del sòl i els efectes naturals i humans sobre el paisatge. Amb aquesta publicació es vol deixar constància de l'estat actual del paisatge a Eslovàquia i els seus efectes derivats de l'augment d'activitats diverses en el paisatge. També comprèn informació relativa a recursos naturals renovables per a la protecció del medi ambient, així com representa els diferents aspectes d'assentaments culturals i històrics mitjançant l'evolució de la població, la urbanització i les activitats industrials.

L'*Atles de paisatge* són un total de 760 mapes (escales 1:50.000 i 1:2.000.000) dividits en els deu capítols següents (vegeu la figura 7):

Figura 7. Classificació de paisatges utilitzada en l'*Atles*

The Landscape Atlas of the Slovak Republic, 2002	
Level 1	Low and undulating landscapes
	Hill landscapes
	Upland and mountain landscapes
Level 2	Forest landscapes
	Pasture and meadow landscapes
	Recreational landscapes
	Urbanised landscapes
	Industrial landscapes

Font: MoE SR

Tant els Landscape Ecological Plans com l'*Atles de paisatge* són només dues mesures que s'implementen a Eslovàquia i que en certa manera deixen entreveure que s'estan donant canvis en la política del país, introduint cada vegada més el paisatge com a objecte de dret i, per tant, com un bé que s'ha de preservar i conservar.

Els problemes de trobar l'organisme responsable per a la protecció i conservació del paisatge van suposar una reforma íntegra del sistema legislatiu d'Eslovàquia. Aquesta reforma es va

iniciar amb el procés d'avaluació per tal d'esdevenir membre de la Unió Europea. Accedir a ser membre de la Unió Europea suposa acceptar moltes obligacions, no només de caire polític i econòmic sinó també diversos acords internacionals de tots els nivells. Així, calia que Eslovàquia complís certs requisits mediambientals, com ara acceptar la Declaració de Rio (1992) sobre l'estratègia de biodiversitat, o les directives de la Unió Europea: 79/409/EEC, sobre conservació d'ocells; 92/43/EEC, sobre conservació d'hàbitats naturals i de flora i fauna, i 2000/60/EC, de l'aigua.

Pel que fa a l'acceptació de la Declaració de Rio, el govern eslovac va implementar un pla d'acció per a la implementació de l'estratègia nacional de biodiversitat a Eslovàquia per als anys 2003-2010 (*Updated Action plan for the implementation of the Natural Strategy on Biodiversity in Slovakia for years 2003-2010*), mitjançant la Resolució 1209/2002. L'estratègia sobre la biodiversitat a Europa té com a objectiu la implementació de la Xarxa Natura 2000 en el conjunt del territori, creant un sistema de xarxes europees d'àrees ecològiques protegides. Eslovàquia ha resultat ser un dels països que més ha avançat en la Xarxa Natura 2000 (explicació més detallada en l'apartat 6.3.3).

Tots aquests preparatius (incorporació del paisatge en el planejament territorial mitjançant els Landscape Ecological Plans i l'*Atlas de paisatge*, l'acceptació de les directives europees, entre d'altres) suposen llum verda per tal de signar el Conveni Europeu del Paisatge.

El govern d'Eslovàquia acorda, mitjançant el Decret 201/2004, que el Ministeri de Medi Ambient serà l'organisme responsable de la implementació del CEP. Aquest ministeri tindrà l'ajuda d'altres ministeris així com de l'Agència de Medi Ambient d'Eslovàquia (SEA - Slovak Environment Agency), experts de l'Associació Internacional d'Ecologia del Paisatge d'Eslovàquia (IALE-SK) i de la Slovak Academy of Sciences. El govern va acordar el 14 de juliol de 2004 l'accés al CEP i el Parlament d'Eslovàquia el va aprovar el dia 21 de setembre de 2004, i es va iniciar el procés d'adhesió d'Eslovàquia al Conveni Europeu del Paisatge.

6.3. EVOLUCIÓ DEL TRACTAMENT DEL PAISATGE 2004-2010

L'entrada com a membre de la Unió Europea el dia 1 de maig de 2004 i l'acceptació del Parlament d'Eslovàquia d'adherir-se al Conveni Europeu del Paisatge el mateix any suposa el tret de sortida de la República d'Eslovàquia a declarar el paisatge com a part del patrimoni natural i cultural europeu que contribueix a l'enfortiment de la identitat europea i a la creació de cultura.

6.3.1. ENTRADA A LA UNIÓ EUROPEA I RATIFICACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Eslovàquia va signar el CEP un any després d'haver entrat a la UE, concretament el dia 30 de maig de 2005, i el va ratificar el dia 9 d'agost de 2005. I al cap de tres mesos, el dia 1 de desembre de 2005, va entrar en vigor.

L'objectiu del Conveni era clar: donar suport a la gestió, protecció i conservació del paisatge (a tots els països signants) i organitzar la cooperació europea en aquest àmbit. Amb la signatura i posterior ratificació del CEP, Eslovàquia accepta íntegrament la convenció i es compromet a implementar el programa del CEP en el seu país centrant-se en quatre punts:

- Suport institucional: una continuació de la implementació d'una legislació de planificació del paisatge.
- Fer campanyes d'informació per tal de sensibilitzar i conscienciar la població, la cooperació mediàtica i invertir en la formació d'experts en la matèria.
- Intercanvi d'informació: assegurar la cooperació nacional i internacional en tots els nivells. Posar a disposició una llista de contactes de persones, la creació d'una xarxa d'experts i institucions per tal d'obtenir una cooperació més eficaç.
- Assistència professional: identificació dels tipus de paisatge, les característiques del paisatge, els components majoritaris dels paisatges d'Eslovàquia, etc.

Per portar a terme aquesta tasca, el Ministeri de Medi Ambient d'Eslovàquia és l'autoritat coordinadora i responsable de les obligacions i la cooperació en tots els aspectes referents al CEP. L'Agència Eslovaca de Medi Ambient (SEA-Slovak Environmental Agency) és la responsable de l'execució i de la implementació del CEP del Ministeri de Medi Ambient. Però no només la SEA és la responsable del tractament del paisatge, sinó que diversos ministeris del govern tracten el paisatge i se'n responsabilitzen. El Ministeri de Medi Ambient es fa càrrec del volum més gran i de les àrees protegides. És el ministeri responsable dels aspectes ambientals en general, de la protecció de la natura i del paisatge, de l'aigua, de la pol·lució de l'aire, del canvi climàtic, dels residus, de l'avaluació de l'impacte ambiental i del desenvolupament sostenible, per enumerar només uns quants àmbits de treball. A part d'aquest ministeri hi ha els ministeris següents que també treballen en matèria de paisatge:

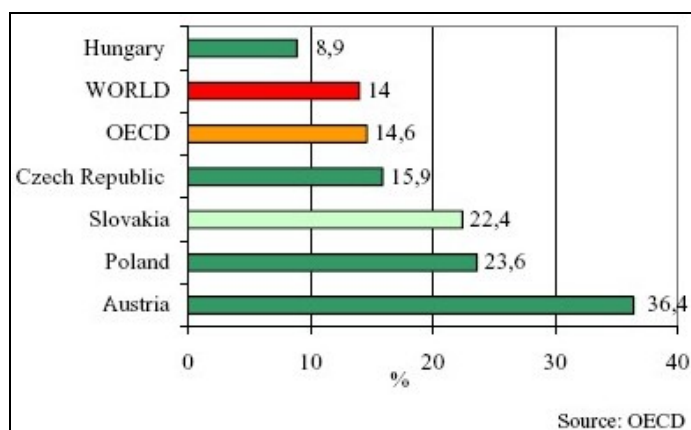
- El Ministeri de Construcció i Desenvolupament Regional. És el responsable de la planificació territorial i regional, que concep el paisatge com a espai i com a territori, tant de les zones urbanes com rurals.
- El Ministeri d'Agricultura. És el ministeri responsable de les polítiques d'agricultura i forestals i de desenvolupament rural, concebent el paisatge com a part d'aquest.
- El Ministeri de Cultura. Entén el paisatge tant en les zones rurals com urbanes, per tant, espais on cal protegir el patrimoni històric i cultural.

- El Ministeri d'Economia. Concep el paisatge com a territori d'atractiu turístic, i per tant, com a inversió per exemple en parcs industrials. És el responsable de les polítiques de mercat i de les estratègies de mercat.
- El Ministeri de Transport. És el responsable de les polítiques d'infraestructures i de transport així com de les comunicacions. Entén el paisatge com a territori per al desenvolupament del transport (carreteres, ports, aeroports...).

Totes aquestes parts es comprometen, amb l'entrada en vigor del Conveni, a implementar-lo a tots els nivells.

L'article 5 del Conveni demana diverses respostes a aquesta implementació. Una d'aquestes és el reconeixement del paisatge en els instruments legals existents i futurs. En el moment de ratificar el CEP, Eslovàquia no disposava d'una llei específica del paisatge, cosa que continua sent així avui dia. Però sí que existeixen diferents normatives, directrius i lleis que mencionen el paisatge en alguns dels seus capítols. Destaca per damunt de totes la Llei 543/2002 de protecció de la natura i del paisatge. Aquesta llei defineix el que s'entén per paisatge adoptant la definició que es proposa en el CEP i estableix cinc nivells de protecció de la natura i del paisatge. El primer nivell correspon a aquelles àrees sense cap figura específica de protecció mentre que el cinquè correspon a parcs nacionals i reserves nacionals, amb una figura de protecció molt alta (l'adhesió al CEP suposa l'augment de les àrees protegides, com es pot observar en les dues taules següents):

Taula 15. Proporció de zones protegides en relació amb països de les mateixes dimensions (2004)

Taula 16. Zones protegides a Eslovàquia, estat desembre 2007

Category	Number	Designated size of protected area (ha)	Designated size of protective zone (ha)	% of SR territory
Protected landscape areas	14	522 582	-	10.66
National parks	9	317 890	270 128	6.48+5.51
NP + PLA together	23	840 472	270 128	22.65
Protected sites	170	5 247	2 420	0.16
Nature reserves	384	12 855	244	0.27
Private nature reserves	1	3	-	0.00
National nature reserves	219	84 156	2 401	1.77
Nature monuments	230	1 606	259	0.04
National nature monuments	60	59	1 507	0.03
Total SSPA*	1 054	103 926	6 831	2.26
	110 757 ha			

* SSPA – small-size protected areas

Source: SNC SR

Per altra banda, la mateixa Constitució de la República d'Eslovàquia menciona en el capítol 6 (articles 44 i 45) el dret de protegir el medi ambient i el patrimoni cultural, i que cada persona té l'obligació d'interactuar en la gestió i preservació del medi ambient i la natura.

També la Llei 50/1976 de planificació territorial i de construcció (actualment en estat de revisió) té previst incorporar la definició de paisatge.

Així mateix, existeixen mencions de paisatge en la Llei 24/2006 d'avaluació de l'impacte ambiental i en la Llei 49/2002 de protecció de monuments.

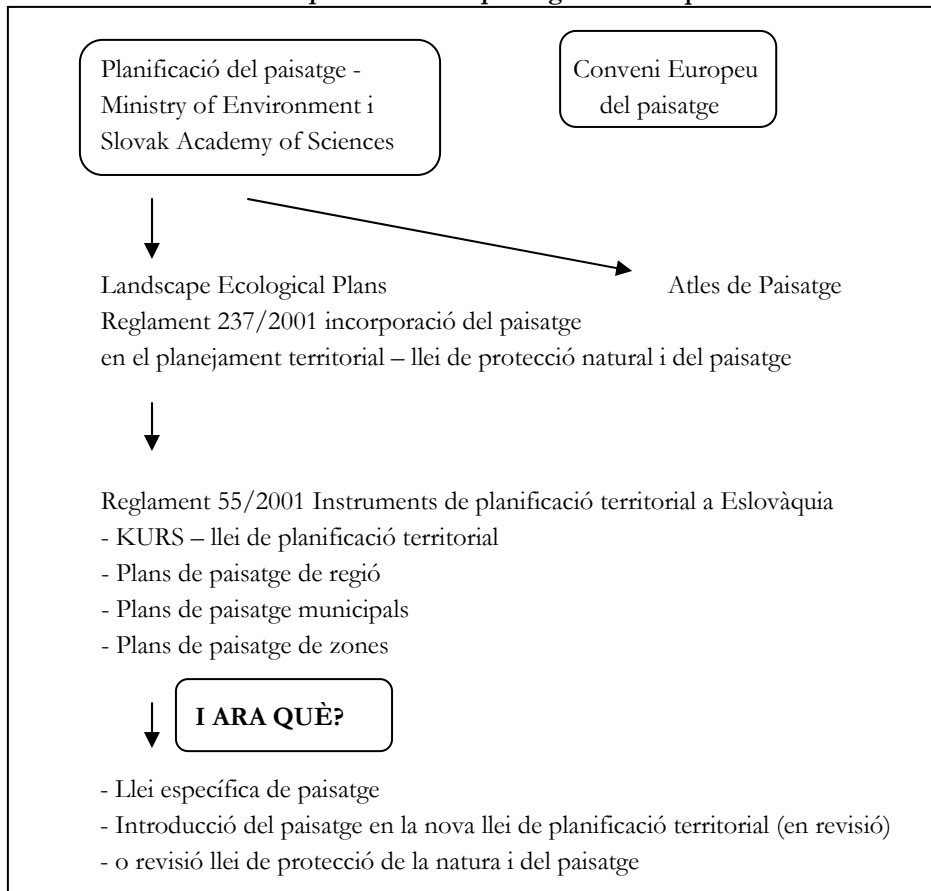
De totes maneres, la inexistència d'una llei de paisatge fa difícil l'actuació en aquesta matèria. En els últims anys, però, han anat sorgint diferents instruments que incorporen el paisatge. Destaquen els Landscape Ecological Plans (explicats anteriorment); els plans territorials sobre estabilitat ecològica nacional, regional i local; els programes de control de les àrees protegides; l'estratègia de desenvolupament sostenible eslovaca; els plans de planificació territorial, i els plans de desenvolupament rural.

A escala regional (Eslovàquia està formada per 8 regions i 79 districtes), el medi ambient i el paisatge estan representats per les autoritats regionals (Regional State Administration) i locals (District State Administration). Tant les regions com els districtes tenen certa autonomia per desenvolupar directrius i normatives pròpies per al medi ambient i el paisatge, sempre tenint en compte i seguint el que diuen les lleis estatals, regides i aplicades per l'Agència Eslovaca de Medi Ambient (SEA - Slovak Environment Agency). En certa manera, és el mateix sistema de funcionament que a Catalunya, comptant que a Eslovàquia el nivell d'autonomia no és tan elevat.

Pel que fa als parcs nacionals (9 a tot el territori) i les àrees protegides (14), la State Nature Conservancy, que depèn de la SEA, és l'encarregada de vetllar pel seu correcte funcionament.

La incorporació del paisatge en la legislació és un pas molt important i Eslovàquia encara està en procés de trobar la millor manera i, sobretot, l'instrument adient per portar-la a terme. Hi ha la voluntat de posar en marxa una proposta de llei de paisatge, d'acord amb la Resolució 482 d'11 de juny de 2003 i la Resolució 831 de 25 d'agost de 2004, però els canvis en el mateix govern, i sobretot en el Ministeri de Medi Ambient (sis ministres en quatre anys), dificulten molt la feina d'aquelles persones que treballen en aquest tema.

Taula 17 . Instruments de planificació de paisatge a Eslovàquia

Font: elaboració de partir del Ministry of Enviroment of the Slovak Republic

6.3.2. IMPLEMENTACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

L'actual situació política (sis ministres de Medi Ambient en els últims quatre anys) del país dificulta trobar un organisme únic responsable, dintre del Ministeri de Medi Ambient, per al tractament del paisatge i, per tant, també la seva incorporació en les polítiques de planejament. Des de la ratificació del CEP es treballa, però, en tres línies diferents per tal d'aconseguir aquesta fita:

1. Introduir una llei de paisatge específica.
2. Introduir el paisatge en la nova llei de planificació territorial (actualment en revisió).
3. Revisar l'actual Llei de protecció de la natura i del paisatge.

Aquestes línies de treball es veuen reforçades per la voluntat dels diferents centres i instituts de recerca d'Eslovàquia que des de fa anys treballen en aquest camp. Destaquen la Slovak Academy of Sciences, l'Institut d'Ecologia del Paisatge i, sobretot, la IALE-SK (International Association of Landscape Ecology Slovakia), de formació recent. Aquests instituts i centres de recerca aconsellen implementar el CEP primer a escales regionals i locals, perquè el percentatge d'èxit és més elevat i, a més, la implicació i participació ciutadana en aquestes escales de treball és molt més alta i de més fàcil accés.

L'article 5 del CEP estableix les mesures per implementar el Conveni en cada país signant. En l'apartat B del mateix article es dicta que cal definir i implementar les polítiques de protecció, gestió i planificació d'acord amb les bases que estableix el CEP, tenint en compte les mesures específiques (article 6), que són les següents:

- augmentar la conscienciació de la societat civil;
- educar i formar els experts en paisatge;
- identificar i avaluar el paisatge;
- fixar els objectius de qualitat paisatgística;
- implementar instruments legals per a la protecció, gestió i planificació del paisatge de cada país signant del Conveni.

Eslovàquia, per la seva banda, té els instruments següents en l'àmbit regional i local: els plans de regió (Master Plan of the Region) i els plans de ciutat (Master Plan of the Town). Aquests plans són documents que tenen un caràcter descriptiu i prospectiu i que fan una diagnosi de la situació de la regió o ciutat d'estudi. En certa manera, s'assemblen als documents DAFO (anàlisi de debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats), que ens informen de la situació actual i ens indiquen cap a on es vol anar (projeccions futures), sempre sota la terminologia del desenvolupament sostenible. Altres instruments que poden ajudar en aquesta diagnosi són els plans de desenvolupament estratègic rural nacionals, els plans d'estabilitat territorial i ecològica o les mateixes agendes 21.

Pel que fa a les mesures específiques per conscienciar i implicar la societat civil d'Eslovàquia per tal d'implementar el CEP, destaquen les campanyes de promoció a partir de pancartes, articles a la premsa i presentacions. Però sobretot, la mesura més important avui en dia és la conferència creada específicament per a la implementació del CEP: la *Landscape-man-culture* és una conferència anual orientada primordialment a la implementació del CEP a Eslovàquia. En aquesta trobada, experts tant del mateix país com d'arreu d'Europa intercanvien les seves experiències i aconsellen vies i mesures per tal d'implementar el CEP.

Una altra mesura adoptada per Eslovàquia en relació amb l'article 6 del Conveni, en aquest cas pel que fa a formació i educació per promoure el paisatge, és la participació en el programa *Village Renewal Programme*. Aquest programa, molt popular i satisfactori, centra la seva atenció en el desenvolupament de les zones rurals (i concretament a ciutats i pobles) dels països europeus. El programa, que existeix des de fa més de vint anys i a Eslovàquia es va signar l'any 1997 i s'aplica des del 1998, proposa com a objectiu principal la promoció del desenvolupament rural millorant les condicions ambientals, la preservació dels valors naturals i culturals del paisatge rural i el desenvolupament de recursos ambientalment sostenibles. Els incentius d'aquest programa provenen de la Unió Europea i del mateix govern eslovac. El programa és implementat per la SEA (Slovak Environment Agency) i cada dos anys la European Working Community for Rural Development and Village Renewal (ARGE) premia una ciutat amb l'European Award for Village Renewal. L'any 2007, la ciutat guanyadora va ser la ciutat eslovaca de Vlachovo del districte de Rožňava.

Eslovàquia ha adoptat també mesures específiques per a la identificació del paisatge per tal d'implementar el CEP. Aquestes mesures són bàsicament dues:

- *l'Atles de paisatge d'Eslovàquia*, 2002 (explicat amb anterioritat);
- *l'Atles de representació dels geoeosistemes d'Eslovàquia*, 2006.

L'*Atles de representació dels geoeosistemes* és impulsat també per la Slovak Academy of Sciences i l'Institut d'Ecologia del Paisatge. Aprovat pel Ministeri de Medi Ambient, està orientat a ser l'instrument que representa els diferents tipus de paisatge existents a Eslovàquia, amb un alt nivell de detall per tal de poder identificar les unitats de paisatge seguint el mètode de classificació de l'ecologia del paisatge (LANDEP). Aquestes unitats s'anomenen *unitats geoeosistemes* i contenen les descripcions de la vegetació potencial, l'ús actual i la seva protecció. Alhora, les unitats geoeosistemes es poden dividir en altres unitats més específiques.

En l'article 9 del CEP, de paisatges transfronterers, s'exigeix l'existència de programes transfronterers per tal d'identificar, analitzar, protegir, gestionar i millorar aquells paisatges que afectin més d'un estat. En el cas d'Eslovàquia, existeix una col·laboració excel·lent amb la República Txeca. Reunions periòdiques d'intercanvi d'experiències i l'existència d'objectius comuns en la implementació del CEP fan que aquests dos països mantinguin una relació molt estreta per tal de protegir, gestionar i conservar el paisatge tal com preveu el CEP.

6.3.3. EL TREBALL DE LES ORGANITZACIONS NO GOVERNAMENTALS EN LA IMPLEMENTACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Eslovàquia va començar a treballar amb molta empena en la implementació de Conveni durant els primers dos anys de la seva entrada en vigor. Però des de les últimes eleccions, els problemes polítics existents al país (que fins i tot porten a nivells d'estancament del Ministeri de Medi Ambient) dificulten aquesta tasca cada cop més, si no fos per la feina que fan les organitzacions no governamentals.

En l'àmbit nacional destaquen tres organitzacions:

- **Ekopolis Foundation** (membre de Civilscape). Organització fundada el 1991 que té com a objectiu conscienciar els ciutadans de la importància i de l'obligatorietat d'involucrar-se en els assumptes mediambientals. La proposta és intentar arribar a tenir una societat on els ciutadans estan interessats a participar en les polítiques públiques i a adoptar posicions crítiques per tal de poder passar a les generacions futures el patrimoni cultural i natural d'avui.
- **Society for Sustainable Living in the Slovak Republic** (membre de Civilscape). Aquesta és una organització fundada el 1993 a Bratislava en forma d'associació voluntària de professionals de l'àmbit de l'ecologia, geògrafs, filòsofs, físics, juristes, sociòlegs, economistes, educadors i altres especialistes de medi ambient. Però també artistes i periodistes han trobat en aquesta organització la manera d'expressar la seva preocupació per la supervivència de la vida a la Terra. La tasca principal és l'assessorament sobre les diferents maneres per implementar un desenvolupament sostenible per tal d'arribar a tenir un equilibri entre la natura i l'home.

Figura 8. Logotips d'Ekopolis i de la Society for Sustainable Living

Font: Civilscape

- **Urbion.** Com a tercera associació hi havia una organització estatal formada per experts de diferents disciplines que treballaven en la planificació territorial, que en el sistema eslovac està dividida en tres pilars:
  1. La planificació estratègica (art. 503/2001)
  2. La planificació urbana (art. 501/1976)

3. La planificació ecològica (art. 24/2006)

Urbion treballava en el segon pilar, de planificació urbana: la seva feina bàsica era la remodelació de la llei existent. Aquesta organització, arran dels canvis successius en el govern, va ser tancada el 1989. Avui dia funciona com a part de la SEA (Slovak Environment Agency) i des del 2003 se centra en la coordinació de la planificació territorial. Amb l'increment de la importància de la planificació ecològica en detriment de la urbana, el focus de treball també s'ha anat desplaçant.

Si tenim en compte totes les mesures que s'han anat enumerant al llarg d'aquest capítol per tal d'implementar el Conveni Europeu del Paisatge a Eslovàquia, queda clar que encara és molt aviat per avaluar l'impacte del CEP en el paisatge, però també queda clar que el paisatge sí que s'està fent notar en els diferents organismes públics ambientals d'Eslovàquia.

Encara que és observable un cert augment en el treball del tractament del paisatge, s'ha d'afegir que, si no es proposa una solució al dèbil Ministeri de Medi Ambient, la implementació del Conveni pot acabar sent un procés sense final. Només cal mirar l'objectiu principal del Ministeri de Medi Ambient, que no és la implementació del CEP sinó la implementació de la Xarxa Natura 2000.

L'entrevista a Pavlina Misikova, coordinadora de la implementació del Conveni Europeu del Paisatge a Eslovàquia, ha ajudat molt a comprendre la situació actual que viu aquest país. Eslovàquia, un país relativament recent de la Unió Europea, va començar a treballar a grans passos en la implementació del CEP. Des de la seva ratificació el 2005, està treballant per inserir i adoptar els principis del Conveni, però resulta una feina molt difícil a causa de la greu situació política que viu. Van ser els àmbits acadèmics i, sobretot, la Slovak Academy of Sciences els responsables de pressionar el govern per tal de ratificar el CEP. Feia molt de temps que aquests instituts i organismes treballaven en aquests temes, i per això van fer pressió al govern per tal d'adoptar el Conveni. El 2005 ho van aconseguir, i des de llavors existeix la iniciativa d'implementar el CEP al país, però la gran pregunta que resulta és: com?

En el període 2005-2009, el govern eslovac ha destacat per la seva inestabilitat. En quatre anys hi ha hagut sis ministres de Medi Ambient, i només això fa que la implementació del CEP es retardi ja que cada ministre té altres prioritats i primer s'han de posar al dia. A més, el govern d'Eslovàquia té un altre problema per solucionar, l'alt nivell de corrupció que existeix i que fa que temes com el medi ambient o el paisatge esdevinguin secundaris en la política del país. Aquests problemes i la manca d'un organisme competent i exclusiu responsable de la implementació del CEP al país fan difícil la seva inserció. Avui dia, la situació a Eslovàquia en relació amb el Conveni és una mica d'estar en espera del que passarà. Falta, ara per ara, l'empenta decisiva per tirar endavant la implementació d'una política de paisatge i, sobretot, que els líders del govern es posin d'acord sobre les prioritats polítiques en relació amb el país.

És a dir, que s'estableixi l'organisme exclusiu responsable de la implementació del Conveni i es posin d'acord en quina línia de treball cal seguir per inserir el paisatge en el planejament. És sobretot en la segona afirmació en la que cal treballar més, perquè des de la ratificació del CEP existeixen tres línies de treball independents: la introducció d'una llei de paisatge, la introducció del paisatge en la nova llei de planificació territorial (actualment en revisió) i la revisió de l'actual llei de protecció de la natura i del paisatge, i cal trobar una línia comuna en la qual han de treballar tots per aconseguir l'aplicació del Conveni.

Com a conclusió, cal afegir que seran segurament els àmbit acadèmics, els experts dels centres i instituts com ara la Slovak Academy of Sciences, l'Institut d'Ecologia del Paisatge, la IALE-SK o les organitzacions no governamentals els que hauran de fer un esforç molt gran per tirar endavant la implementació del Conveni Europeu del Paisatge i fer veure al govern la necessitat de tenir-lo i aplicar-lo. Aquests organismes tenen l'enorme responsabilitat de continuar creient en el CEP i no abandonar la feina iniciada fa cinc anys, quan Eslovàquia va signar el Conveni, i sobretot continuar apostant pel CEP i fent pressió al govern per tal de tirar endavant la seva implementació.

Capítol 7

ESTUDI COMPARATIU DELS CASOS ESTUDIATS

Aquest any 2010, quan en fa deu anys que es va signar el Conveni Europeu del Paisatge, és especialment convenient estudiar les diferents polítiques de paisatge existents a Europa, centrant-se en l'estudi a fons del CEP com a instrument internacional dedicat al paisatge, i intentar donar resposta a la hipòtesi de si el Conveni és l'instrument adequat per realitzar aquesta tasca i, per tant, si cada país europeu l'ha d'aplicar, o si poden existir altres tipus de política de paisatge al marge del Conveni.

En aquest capítol es pretén fer una comparació crítica de les similituds i diferències dels casos que s'han estudiat abans, per poder valorar quins són els punts forts de la recerca i com es pot arribar a fer una gestió responsable del territori i, en concret, del paisatge.

El capítol està dividit en dos apartats per poder tenir diferents perspectives de com afecta el Conveni Europeu del Paisatge als diferents nivells de legislació. En el primer apartat, a escala estatal, es farà una comparació entre els tres casos d'estudi: Espanya, Alemanya i Eslovàquia. D'aquesta manera es vol veure com s'aplica el Conveni i com funcionen les polítiques de paisatge en els tres països, i sobretot, quines són les similituds i diferències entre els tres casos estudiats.

En el segon apartat, a escala regional, es farà una anàlisi més detallada de com s'aplica el Conveni en les diferents directrius i lleis de paisatge de les regions de Catalunya, Andalusia i la Comunitat Valenciana, a l'Estat espanyol, i Nordrhein-Westfalen, Schleswig-Holstein i Baden Württemberg, a Alemanya.

Amb tot, es vol aconseguir un coneixement i una comprensió de les aportacions que s'han fet i s'estan fent en relació amb l'estudi del paisatge a escala europea, estatal i regional posant l'accent especialment en les reaccions de la societat civil davant els canvis evidents en els nostres paisatges.

7.1. COMPARACIÓ PER ESTATS: ESPANYA, ALEMANYA I ESLOVÀQUIA

En els primers capítols del Conveni s'estableix que tots els països signants han d'implementar el CEP des del nivell de govern més adequat per a l'acció del paisatge, sempre tenint en compte el principi de subsidiarietat i la Carta europea de l'autonomia local (Consell d'Europa, 1985). Això vol dir que el CEP s'ha d'inserir en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística de cada país, ja sigui a través de les lleis nacionals existents o, si escau, en els poders locals i regionals, si tenen la competència necessària, ja que la protecció, gestió i planificació del paisatge serà més eficaç si és més propera a les autoritats afectades.

Cada estat, per la seva banda, ha d'establir de manera clara i precisa quines tasques desenvoluparan els corresponents òrgans nacionals, regionals i locals, sobretot en aquells estats que tenen un planejament urbanístic regional i local desenvolupat.

Així doncs, un país que ha signat el CEP es compromet a adoptar les mesures següents per inserir el paisatge en les polítiques territorials i urbanístiques nacionals:

- Ha de reconèixer legalment el paisatge com a component essencial de la qualitat de vida i del benestar.
- Ha de definir i implementar polítiques de protecció, gestió i planificació d'acord amb el que estableix el CEP.
- Ha de fomentar l'augment de la conscienciació entre la societat civil, les autoritats públiques i les organitzacions privades.
- Ha d'educar i formar en matèria de paisatge.
- Ha d'identificar i avaluar els paisatges per poder establir els objectius de qualitat del paisatge.
- Ha d'implementar instruments legals, ja siguin administratius, fiscals o financers, per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge en cada estat.

Si ens fixem en els tres països estudiats en aquest treball de recerca, la primera cosa que ens crida l'atenció abans de començar pròpiament la comparació són les diferències enormes existents entre aquests països. Així doncs, en primer lloc podem observar que n'hi ha dos (Espanya i Alemanya) que són dos grans països d'Europa, quant a dimensions i a nombre d'habitants. I la segona gran diferència és la seva localització: dos països són de l'Europa central (Alemanya i Eslovàquia) i un (Espanya) és de l'Europa meridional, concretament un país mediterrani. Això ja fa que els seus paisatges siguin molt diferents per raó de les seves condicions naturals i històriques, i per tant, la protecció, gestió i ordenació del paisatge segurament divergirà bastant entre ells.

Primer ens fixem en **Espanya**, un país de la regió mediterrània caracteritzat per tenir una gran diversitat i riquesa de paisatges. Aquesta riquesa constitueix un patrimoni històric, ambiental, cultural i social únic. Espanya, malgrat la seva extraordinària riquesa paisatgística, ha tingut un escàs desenvolupament en matèria de paisatge, i la poca normativa que hi havia estava enfocada a la protecció d'aquells paisatges singulars.

És un “estat d'autonomies”, és a dir, un país que funciona com a federació descentralitzada de comunitats autònomes, i és en aquestes on es dona un creixent interès pels temes de paisatge. Pràcticament totes les comunitats autònomes estan treballant en aquesta matèria. Així, les Illes Canàries van elaborar les directrius de paisatge; la Comunitat Valenciana, Catalunya i Galícia van aprovar lleis de paisatge el 2004, 2005 i 2008, respectivament. I moltes altres consideren el paisatge a través d'instruments específics.

El 2004, amb l'entrada en vigor del CEP, el llavors Ministeri de Medi Ambient va anunciar una sèrie de compromisos a causa de la creixent demanda en matèria de paisatge. Aquests compromisos consistien a assumir els criteris innovadors del CEP per a la seva aplicació en el territori, contribuir a desbloquejar la seva ratificació a l'Estat espanyol i, sobretot, establir un dispositiu de col·laboració amb les comunitats autònomes, el Ministeri de Cultura, institucions i experts per al desenvolupament del Conveni i impulsar polítiques operatives en matèria de paisatge. A més, des de l'aprovació del CEP l'any 2000, es participa activament en el seguiment del Conveni i en les activitats del Consell d'Europa específiques sobre aquest tema a través de seminaris, tallers i conferències.

La pressió que van exercir sobretot les comunitats autònomes (organismes competents en aspectes relatius a la política territorial i urbanística) va comportar que el 2005 el Congrés dels Diputats adoptés per unanimitat una proposició en la qual sol·licitava al govern la ratificació del Conveni.

El Ministeri de Medi Ambient (des de l'abril de 2008, Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí), a través de la Secretaria General del Territori i de la Biodiversitat (SGTiB), assumeix la responsabilitat del seguiment de l'aplicació del Conveni, així com les tasques de proveïment d'informació en matèria de paisatge; difusió dels principis i objectius del Conveni, i cooperació amb les comunitats autònomes, responsables de l'aplicació de les polítiques pròpies del Ministeri i de la filosofia del CEP.

Espanya va ratificar el Conveni el 2007, amb la posterior entrada en vigor el 2008. Per això tot just es troba en la primera fase d'implementació i els seus objectius són els següents:

- Assumir els criteris innovadors i impulsar-ne l'aplicació en les activitats en funcionament, la difusió i l'elaboració d'estudis.
- Establir un dispositiu de col·laboració del Ministeri de Medi Ambient amb les comunitats autònomes, el Ministeri de Cultura i experts per tal d'impulsar l'aplicació del CEP.
- Participar en les tasques de seguiment del CEP i en les activitats del CE (Consell d'Europa), ja siguin conferències, tallers o la web del mateix CE.

- Realitzar una primera caracterització dels paisatges a través de la redacció dels atles de paisatge d'Espanya.
- Incorporar progressivament la consideració del paisatge en la legislació i en els instruments de les polítiques públiques amb incidència en el territori.
- Impulsar tasques de difusió, publicacions específiques i participació en cursos i seminaris.

Però, quin és el balanç de la feina feta des de la ratificació del CEP el 2007? La manca d'una metodologia i d'unes directrius comunes per implementar el Conveni fa que a Espanya hi hagi una gran diversitat de polítiques i instruments de paisatge existents en les comunitats autònomes que dibuixen un mosaic divers de solucions i possibilitats. Però sembla que s'estan definint tres maneres de tractar les polítiques i els instruments de paisatge en les comunitats autònomes.

En primer lloc, trobem aquelles comunitats autònomes que han elaborat lleis de paisatge pròpies. En són exemples la Comunitat Valenciana, Catalunya i Galícia.

En segon lloc, hi ha comunitats autònomes on les actuacions en paisatge són més esporàdiques i responen a la voluntat d'incorporar determinades lectures i consideracions puntuals en matèria de paisatge en documents urbanístics i de planificació territorial o d'ordenació d'espais protegits. Són exemples d'aquest segon tipus les comunitats de Madrid, Astúries i Extremadura.

En tercer lloc, tenim aquells casos intermedis amb un ventall ampli d'actuacions en matèria de paisatge que difícilment es poden classificar. De totes maneres, trobem comunitats autònomes com Cantàbria i La Rioja que han anunciat l'elaboració de lleis de paisatge i que probablement tenen esborranys legislatius que incorporen el paisatge en temes determinats d'espais naturals protegits o d'ordenació del territori. Altres comunitats autònomes destaquen per l'enorme treball en matèria de paisatge, sense tenir una llei explícita dedicada al paisatge sinó fent servir altres procediments, sobretot encabint el paisatge en l'ordenació del territori per tal d'inserir la filosofia del Conveni en les polítiques territorials i urbanístiques; per exemple, les comunitats de les Illes Canàries i Andalusia. Una altra situació intermèdia es dona en aquelles comunitats autònomes que fa poc que han aprovat o estan a punt d'aprovar documents generals d'ordenació del territori (les anomenades *estratègies territorials*). En són exemples les comunitats d'Andalusia, Navarra i Castella i Lleó. Com a últim cas intermedi, trobem comunitats autònomes que han elaborat estratègies de paisatge a escala regional o comarcal, per exemple les comunitats de La Rioja i Múrcia.

El que queda clar és que s'observa un canvi de mentalitat i concepció en les comunitats autònomes respecte del paisatge. Es poden veure moltes iniciatives autonòmiques però

encara queda molta feina per fer. I caldrà veure què passarà un cop el govern central hagi definit les línies d'actuació per implementar el CEP.

Definir el paper de l'Estat en el mosaic divers de polítiques de paisatge és difícil. Florencio Zoido defensa, en diversos articles, que les comunitats autònomes són l'escala òptima de treball per implementar el Conveni i que l'Estat hauria de desenvolupar instruments i criteris, sostinguts en una legislació, que evitin la confusió i dispersió ja existent en matèria de paisatge.

El mateix govern s'ha compromès amb la ratificació del Conveni a treballar-hi a fons, però encara no s'ha materialitzat cap normativa o instrument, però sí que s'han portat a terme iniciatives com ara la redacció dels atlas de paisatge d'Espanya, la traducció del Conveni a les principals llengües que es parlen a l'Estat o l'aprovació d'una llei general en matèria d'espais naturals (Llei 42/2007 de patrimoni i de la biodiversitat).

La implementació del CEP és una responsabilitat compartida de l'administració, segons les competències, tan sectorials com territorials, amb les comunitats autònomes i els municipis. Espanya es troba tot just al principi i encara està buscant les vies per implementar el CEP en el seu territori. Ara per ara continuen sent les comunitats autònomes les que desenvolupen aquesta tasca, que pot ser molt diferent d'una comunitat a una altra, per l'absència d'una línia d'actuació comuna. Amb tot això, l'administració general hauria d'establir en els pròxims anys les bases per a la formulació d'una política específica del paisatge, tal com estableix el Conveni. Això vol dir integrar el paisatge en totes aquelles polítiques, plans i projectes d'abast territorial, com és el cas de les infraestructures, i més concretament en el de les carreteres.

Com a segon país d'anàlisi trobem **Alemanya**, un país amb una llarga tradició acadèmica en temes de paisatge i que és un dels estats pioners a incorporar el paisatge en el planejament. Aquest país és una república federal, formada per *Länder* amb molta autonomia, i per això el tractament del paisatge pot ser diferent entre els *Länder*.

Si prestem atenció al nombre de països signants del CEP, sobta que un país que és la primera potència econòmica de la Unió Europea no l'hagi signat. I que a més, ara per ara, no tingui intenció de fer-ho, o bé perquè té prioritats diferents en la protecció de la natura i gestió del paisatge o bé pel clima polític existent al país.

El dret a la preservació de la natura és una de les matèries més antigues de la protecció del medi i per això no és estrany que Alemanya hagi estat pionera a formular una llei de la natura, el 1936, en què proposava normatives per a la seva protecció. Les conseqüències de la II Guerra Mundial, que va devastar el país, van fer que el tema de la protecció de la natura no recobrés força fins a l'any 1969, quan es va iniciar la redacció de la nova llei de la

natura. Aquesta llei (Llei federal de la protecció de la natura BNatSchG, 1976) incorpora molts canvis que bàsicament fan referència als objectius, que s'orienten cap a la protecció de la natura (*Naturschutz*) i la gestió del paisatge (*Landschaftspflege*).

Amb la unificació de les dues Alemanyes el 1989 i la creació de la Xarxa Natura 2000 es creu oportú renovar un altre cop la llei de protecció de la natura, incorporant la Xarxa Natura 2000 com a prioritat en el tractament del paisatge a Alemanya. Aquesta renovació va suposar una reforma total de la Llei federal fins llavors existent, ja que no només el territori subjecte a la Llei era més gran (s'hi van incorporar cinc nous *Länder*), sinó que també la manera d'entendre la protecció de la natura i el paisatge havia canviat. Amb la reforma de la Llei el 2002, s'enforteix el principi jeràrquic del funcionament de la planificació del paisatge, que afecta per primera vegada tot el territori.

La planificació del paisatge, amb el seu caràcter multifuncional, suposa la base, els principis i els objectius per a la integració dels aspectes relacionats amb la protecció de la natura i la gestió del paisatge en el planejament territorial i urbanístic. La Llei federal marca els principis i les directrius del paisatge per a cada *Lander*, incloent-hi les mesures de gestió, ordenació i preservació del paisatge. Cada *Lander*, seguint aquestes premisses, ha d'elaborar un *Landesnaturschutzgesetz* (llei de protecció de la natura dels *Länder*). Aquestes lleis compleixen les normatives i els objectius del planejament del paisatge de la Llei federal i contenen informacions sobre les diferents prioritats polítiques dels *Länder*, així com els diferents tipus de natura i de paisatge que té cada *Lander*. Per això, aquestes lleis, que en els principis i objectius s'assemblen, en el fons són lleugerament diferents pel que fa als continguts.

La Llei federal de la protecció de la natura és el marc de referència per al tractament del paisatge a Alemanya i dota d'eines i instruments per poder aturar i refer les situacions de pèrdua de valors paisatgístics que s'estan donant. Per això, amb aquesta Llei, a part de les mesures generals, es proposen mesures específiques de sensibilització, gestió, formació, protecció i ordenació dels paisatges per promoure un desenvolupament econòmic i social del paisatge compatible amb l'equilibri territorial, els principis de sostenibilitat i la millora de la qualitat dels paisatges.

Són tres els instruments concrets que estableix la Llei federal i que la llei de paisatge de cada *Lander* ha d'incorporar i aplicar: programes de paisatge (*Landschaftsprogramm*), el pla marc de paisatge (*Landschaftsrahmenplan*) i els plans de paisatge (*Landschaftsplan*). La legislació estableix que els objectius, requisits i mesures amb incidència territorial dels tres instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge han de ser integrats en el planejament territorial i urbanístic; és a dir, els objectius dels programes de paisatge s'han d'incorporar en l'ordenació del territori de cada *Lander*; els objectius dels plans marc de paisatge, en els respectius plans territorials subregionals, i els plans de paisatge, en el corresponent

planejament urbanístic. A més, són els *Länder* els que regulen els continguts temàtics de cada planificació paisatgística, partint de les determinacions bàsiques de la Llei federal.

En els últims anys, el planejament del paisatge a Alemanya s'ha regit per dos principis que fan referència a la conservació i la preservació del paisatge:

- Cada persona ha de conservar, protegir i preservar els valors culturals, patrimonials i productius del paisatge.
- Els organismes i institucions, en diferent mesura, han d'implantar i vetllar pel compliment de les normes i directrius del paisatge.

Potser per això es pot arribar a entendre que sigui possible l'existència d'una política de paisatge al marge del Conveni Europeu del Paisatge. Cal veure ara què passarà amb la quarta reforma de la llei de protecció de la natura que tot just acaba d'entrar en vigor (01/03/2010). També cal estar atents als possibles canvis que esdevindran arran de la formació del nou govern majoritàriament de dretes sorgit de les últimes eleccions, el 2009. Aquest nou govern, i sobretot el nou ministre de Medi Ambient, Norbert Röttgen, poden suposar una renovació de la posició d'Alemanya respecte del Conveni Europeu del Paisatge. És a dir, el nou Ministeri de Medi Ambient pot tenir una posició diferent davant la protecció, gestió i ordenació del paisatge, entenent-la com a treball conjunt entre la societat i l'administració pública.

Finalment, tenim **Eslovàquia**, un país recentment incorporat a la Unió Europea (2004) però que ha ratificat el CEP. Eslovàquia és una república parlamentària formada per regions que gaudeixen de certa autonomia i caracteritzada per una llarga tradició acadèmica en els estudis de l'evolució del paisatge i l'ecologia del paisatge.

En la Slovak Academy of Sciences es donen avenços importants en l'estudi de l'ecologia del paisatge, sobretot en l'àmbit de la planificació del paisatge, i s'implementa, fins i tot, una nova metodologia de planificació en l'ecologia del paisatge coneguda amb la sigla de LANDEP (Landscape Ecological Planning) entre 1978 i 1982. I és a través dels diferents àmbits acadèmics i, sobretot, impulsat per la Slovak Academy of Sciences que s'introdueixen reformes en el planejament territorial (a partir del 2000 el paisatge es comença a integrar en el planejament).

Els instruments escollits per introduir el paisatge en el planejament són dos: els plans d'ecologia del paisatge (plans obligatoris d'anàlisi amb una base territorial) i els atles de paisatge. Les noves directrius introduïdes pel Ministeri de Medi Ambient els anys 2000 i 2001 per poder adaptar els plans d'ecologia del paisatge al planejament territorial impulsen ara la redacció dels atles de paisatge d'Eslovàquia.

Les dificultats per trobar l'organisme responsable per a la protecció i conservació del paisatge van suposar una reforma íntegra del sistema legislatiu d'Eslovàquia. Aquesta reforma es va iniciar amb el procés d'avaluació per tal d'esdevenir membre de la Unió Europea. Tots aquests preparatius (incorporació del paisatge en el planejament territorial mitjançant els plans d'ecologia del paisatge i els atlas de paisatge i l'acceptació de les directives europees, entre d'altres) suposen el llum verd per signar el Conveni Europeu del Paisatge el 2005.

La incorporació del paisatge en la legislació és un pas molt important i Eslovàquia encara està en procés de trobar la millor manera i, sobretot, l'instrument adient per portar-la a terme. Existeix la voluntat d'engegar una proposta de llei de paisatge d'acord amb la Resolució 482 d'11 de juny de 2003 i la Resolució 831 de 25 d'agost de 2004, però els canvis en el mateix govern, i sobretot en el Ministeri de Medi Ambient (sis ministres en quatre anys) dificulten molt la feina de les persones que treballen en aquest tema.

Pel que fa a les mesures específiques per conscienciar i implicar la societat civil d'Eslovàquia per implementar el CEP, destaquen les campanyes de promoció a partir de pancartes, articles a la premsa i presentacions, però la conferència creada específicament per a la implementació del CEP és la mesura més important existent avui dia. La conferència *Landscape-man-culture* és una conferència anual orientada primordialment a la implementació del CEP a Eslovàquia. En aquesta trobada, experts tant del mateix país com d'arreu d'Europa intercanvien les seves experiències i aconsellen sobre maneres i mesures per implementar el CEP.

Si tenim en compte totes les mesures que s'han dut a terme per implementar el Conveni Europeu del Paisatge a Eslovàquia, queda clar que encara és molt aviat per avaluar l'impacte del CEP en el paisatge, però també queda clar que el paisatge sí que s'està fent notar en els diferents organismes públics ambientals d'Eslovàquia.

Encara que s'observa un cert augment en el treball del tractament del paisatge, s'ha d'afegir que si no es proposa una solució al dèbil Ministeri de Medi Ambient, la implementació del Conveni pot acabar sent un procés sense final.

L'entrevista amb Pavlina Misikova, coordinadora de la implementació del Conveni Europeu del Paisatge a Eslovàquia, ha ajudat molt a comprendre la situació actual que viu aquest país. Eslovàquia està treballant per inserir i adoptar els principis del Conveni però resulta una feina molt difícil a causa de la greu situació política que viu el país. A més, la manca d'un organisme competent i exclusiu responsable de la implementació del CEP fa difícil la seva inserció. Avui dia, la situació a Eslovàquia en relació amb el Conveni és d'estar en espera del que passarà. Falta, ara per ara, l'empenta decisiva per tirar endavant la implementació d'una política de paisatge, i sobretot, que els líders del govern es posin

d'acord sobre les prioritats polítiques en relació amb el país. Cal afegir que segurament seran els àmbits acadèmics, els experts dels centres i instituts com ara la Slovak Academy of Sciences, l'Institut d'Ecologia del Paisatge, la IALE-SK (International Association of Landscape Ecology) o les organitzacions no governamentals els que hauran de fer un esforç molt gran per tirar endavant la implementació del Conveni Europeu del Paisatge i fer veure al govern la necessitat de tenir-lo i aplicar-lo.

Els tres països, com hem vist en aquest petit resum, són molt diferents en la manera de fer política de paisatge. Trobem tres casos d'estudi ben diferents:

- Un país al qual ha costat ratificar el Conveni (el cas d'Espanya) i que encara està buscant els instruments estatals per implementar el CEP, però que disposa de moltes iniciatives en l'àmbit de les comunitats autònomes, algunes de molt avançades, que fa temps que integren i adopten els principis del CEP en la seva legislació autonòmica.
- Un segon país, Alemanya, fundador de la Unió Europea i profundament integrat en les polítiques internacionals, que no ha signat el Conveni i que de moment no té intenció de fer-ho. Aquest país, amb una bona política de paisatge al marge del CEP, sembla donar també bons resultats a través d'una política de paisatge jerarquitzada emanada d'una Llei federal de la protecció de la natura.
- I finalment, Eslovàquia, un país relativament nou dintre de les organitzacions internacionals. Aquest país té una gran voluntat d'adoptar els principis del CEP però troba en la política estatal el gran obstacle per implementar-los. Una política que destaca per una gran inestabilitat del mateix govern (sis ministres de Medi Ambient en quatre anys) i un alt nivell de corrupció fa que temes com el paisatge esdevinguin secundaris. Aquests problemes i la manca d'un organisme competent i exclusiu responsable de la implementació del CEP en dificulten la inserció.

Si ens fixem en Espanya i Eslovàquia, veiem que són dos països que han ratificat el Conveni però que encara estan buscant la millor manera d'implementar-lo a escala estatal. En tots dos, destaquen les iniciatives portades a terme des de les seves regions autònomes o des dels àmbits acadèmics. Amb aquestes iniciatives es pressiona el govern estatal perquè signi el Conveni. En canvi, a Alemanya no és així. En aquest cas, és el mateix govern el que promou una gestió jeràrquica del paisatge establint les lleis adients que han de complir les regions. L'existència d'un marc legal fa que les iniciatives paisatgístiques que es porten a terme sempre segueixin la Llei federal de la protecció de la natura (BNatSchG) i, per tant, tinguin clarament dictades les línies que cal seguir i no donin pràcticament marge a les innovacions, i per això es fa difícil l'execució de projectes innovadors o plans pilot relacionats amb la natura i el paisatge.

Però encara hi ha més. A Eslovàquia i Espanya es comencen a perfilar associacions i institucions que treballen per implementar els principis de la nova política de paisatge, però la situació a Alemanya és lleugerament diferent. A Alemanya hi ha associacions tradicionals que treballen en la defensa de la natura i del paisatge, però el 90% són associacions governamentals, mentre que en els altres dos països la majoria de les associacions són no governamentals i, per tant, no depenen de l'Estat.

Les associacions que treballen en la defensa de la natura i del paisatge a Alemanya són organitzacions que reben ajudes directes del govern i en molts casos han estat fundades pel mateix Estat. En canvi, a Espanya i Eslovàquia les iniciatives resulten de la mateixa població que reacciona davant dels canvis en el territori i en el paisatge. Aquestes iniciatives s'oposen a les decisions que es prenen en els governs i intenten, a través de la conscienciació ciutadana i de mobilitzacions socials, impedir accions que comporten transformacions territorials i paisatgístiques intenses.

Finalment, a Alemanya la política de paisatge té una estructura jeràrquica i per això els instruments que estableix per a la planificació del paisatge són definits en la Llei federal de la protecció de la natura. La Llei, per tant, és el marc de referència per al tractament del paisatge i proposa les mesures generals i específiques de formació, sensibilització, gestió, ordenació i protecció dels paisatges cobrint la totalitat del territori. Són, però, les regions les que regulen els continguts temàtics de cada planificació paisatgística, partint de les determinacions de la Llei federal. Per això, en principi, les polítiques de paisatge de cada regió poden assemblar-se en la forma, però el contingut varia segons les prioritats polítiques de cadascuna. Així, a Nordrhein-Westfalen es posa l'accent en el paisatge miner, i a Schleswig-Holstein, en el paisatge de costa. En canvi, a Espanya i Eslovàquia no és així. Fins ara, no existeix cap instrument nacional que reguli la política de paisatge i per això les diferents regions estan desenvolupant els seus propis instruments sense cap marc legal estatal que les guiï. Un bon exemple són les diferents lleis de paisatge aprovades a les comunitats autònomes de València, Catalunya i Galícia, o les diferents iniciatives en diverses regions d'Eslovàquia, destacant per exemple el Village Renewal Programm (programa de renovació de pobles), que promou l'educació i formació ambiental i del paisatge seguint l'article 6 del mateix Conveni. L'absència d'un instrument nacional que reguli la política de paisatge així com, en el cas d'Eslovàquia, la manca d'un organisme específic encarregat de la inserció del Conveni són els grans obstacles que cal superar en els pròxims anys per tal d'aconseguir una bona política de protecció, gestió i ordenació del paisatge inspirada en el CEP.

7.2. COMPARACIÓ PER REGIONS: CATALUNYA, ANDALUSIA, COMUNITAT VALENCIANA, NORDRHEIN-WESTFALEN, SCHLESWIG-HOLSTEIN I BADEN WÜRTTEMBERG

En aquest últim punt ens fixem en tres regions d'Espanya i tres d'Alemanya per realitzar una comparació de les polítiques de paisatge que es porten a terme a cada regió.

En aquest apartat s'ha obviat Eslovàquia perquè s'ha preferit estudiar regions de dimensions semblants, i Eslovàquia, com que és un país petit, té regions molt petites i la comparació amb les regions d'Espanya i Alemanya hauria quedat desmesurada. Eslovàquia sencera té la dimensió de moltes regions d'Espanya i Alemanya, i per tant, s'ha cregut convenient enfocar-ne l'estudi només a escala europea i estatal.

Els dos primers casos d'estudi (Espanya i Alemanya) són països grans, i per això, pel que fa al tercer cas, era interessant escollir un país de dimensions relativament més petites i, si era possible, que fos un estat recent dins de la Unió Europea i que hagués ratificat el CEP, per tal que contrastés amb Espanya i Alemanya. Aquest fet garantia que les polítiques de paisatge en el tercer país d'estudi fossin recents, en el sentit que s'havien hagut d'adaptar a les noves lleis i directrius europees.

A Espanya les tres regions escollides han estat: Catalunya, Andalusia i la Comunitat Valenciana. **Catalunya**, una comunitat autònoma que destaca per la seva gran riquesa paisatgística, ha estat pionera a adherir-se d'una manera testimonial al Conveni, l'any 2000. En aquell moment no es disposava d'una política específica de paisatge, ni existia cap organisme de l'administració pública que se'n fes càrrec, però sí que el paisatge apareixia en lleis i instruments més sectorials, quasi tots lligats al medi ambient, i per tant, el paisatge es considerava en un context de protecció.

Amb la constitució d'un nou govern el 2003, aquest es reestructura i afavoreix la introducció de les polítiques de paisatge i s'inicia la redacció de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge. D'aquesta manera, la nova política de paisatge s'enfoca a promoure el desenvolupament econòmic i social del país fent-lo compatible amb l'equilibri territorial, els principis de sostenibilitat i la millora de la qualitat dels paisatges, assumint els principis que proposa el CEP.

El Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat (DPTOP) és l'encarregat de fer-se'n càrrec i treballa amb les línies d'actuació següents: l'aprovació de la Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya (que impulsa la redacció dels catàlegs de paisatge i la redacció de les cartes de paisatge), la creació de l'Observatori del Paisatge (2004) i la creació de la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge (dins del DPTOP) (2004).

Un altre instrument no menys important deriva dels catàlegs de paisatge: les directrius de paisatge, determinacions que precisen i incorporen les propostes d'objectius de qualitat paisatgística que s'han d'integrar en els plans territorials parcials (PTP) i els plans directors territorials (PDT). Les directrius seran a la llarga el factor clau per inserir el paisatge en el planejament territorial.

Andalusia, per la seva banda, no disposa d'una llei específica de paisatge, però ha estat i continua sent un territori especialment actiu en temes de paisatge. El paisatge ha estat present en moltes activitats socials, artístiques i intel·lectuals, i en instruments legislatius de planificació i gestió territorial. Els vincles entre el paisatge i l'ordenació del territori són molt estrets, ja que el paisatge és un component del territori i un recurs útil per a l'ordenació i estructuració de sistemes. Per això, el paisatge ha estat present i ha desenvolupat un paper actiu en l'ordenació del territori, i és aquesta la responsable de promoure les polítiques de paisatge.

El marc institucional es fonamenta en la Llei d'ordenació del territori d'Andalusia (1994), que és la base per a les lleis d'ordenació territorial subregionals i locals, i que al mateix temps es basa en la legislació d'ordenació del territori estatal i europea.

La Consejería de Vivienda y Ordenación del Territorio se'n fa càrrec i estableix quatre instruments d'actuació: el Pla d'ordenació territorial d'Andalusia (POTA) (aprovat el 2006), els plans d'ordenació territorial subregionals, els plans amb incidència en l'ordenació del territori i l'Estratègia Andalusia del Paisatge.

El POTA estructura les propostes de paisatge en dos eixos d'actuació: l'ordenació del paisatge i el foment del paisatge. Per posar en marxa aquests dos eixos d'actuació cal formular un programa coordinat de paisatge, de caràcter interdepartamental i impulsat des de la conselleria responsable. Aquest programa s'elabora a partir de l'Estratègia Andalusia del Paisatge.

L'Estratègia s'aplicarà a tota la comunitat autònoma seguint els principis del Conveni Europeu del Paisatge, apostant per la preservació de la qualitat del paisatge en tot el territori i la promoció de la seva protecció i ordenació.

L'Estratègia Andalusia del Paisatge, un cop aprovada, serà l'instrument jurídic que marcarà les polítiques de paisatge a la comunitat autònoma d'Andalusia. Aquest instrument esdevindrà el marc de referència i proposarà les línies estratègiques que cal seguir quant a polítiques de paisatge, adoptant i aplicant els principis del Conveni Europeu del Paisatge. Per tant, l'Estratègia serà el marc legal per excel·lència del paisatge a Andalusia i es podrà entendre com una alternativa en la manera de fer polítiques de paisatge sense tenir una llei

específica de paisatge. Per això, ara per ara Andalusia no té intenció d'elaborar una llei de paisatge.

La gran riquesa paisatgística d'Andalusia ha fet que abans de l'existència del POTa i de l'Estratègia Andalusia del Paisatge ja hi hagués iniciatives en el paisatge, com és la Carta del paisatge mediterrani (1992), el Premi de Paisatge Mediterrani (des de 1999) i la participació en el programa europeu PAYS.DOC (2004-2007). La formació, el 2007, del Centro de Estudios Paisaje y Territorio enforteix encara més la feina en el camp del paisatge ja que comporta una cooperació més estreta entre l'administració pública i les universitats públiques d'Andalusia. Aquest centre d'assessorament té com a objectius principals conscienciar la societat andalusia en matèria de paisatge i esdevenir un centre d'estudi de referència en matèria de paisatge.

Finalment tenim la **Comunitat Valenciana**, una comunitat pionera a Espanya a aprovar una llei de paisatge (2004). L'objectiu de la política de paisatge de la Comunitat Valenciana és preservar i potenciar la diversitat i riquesa dels seus paisatges gestionant aquest procés de manera sostenible, creant espais que garanteixin i augmentin la qualitat de vida i garantint-hi l'accés, potenciant el desenvolupament social i econòmic. Amb aquesta finalitat, la Comunitat Valenciana incorpora el concepte de paisatge del Conveni Europeu del Paisatge.

La nova política de paisatge s'estructura al voltant de les accions següents: la definició d'un nou marc legal, mitjançant l'aprovació de la Llei 4/2004 d'ordenació del territori i protecció del paisatge; la creació el 2007 de la Direcció General de Territori i Paisatge, i la definició i aplicació dels instruments de paisatge per tal d'integrar el paisatge en les polítiques territorials i urbanístiques. I per poder executar correctament aquests instruments cal una bona participació pública i desenvolupar i coordinar plans i projectes estratègics en matèria de paisatge i d'ordenació del territori a escala autonòmica, supramunicipal i local. Però també cal un suport tècnic i financer als ajuntaments i agents privats.

La nova Llei dota la Comunitat Valenciana d'una regulació integrada de l'ordenació territorial i urbanística, entenent-la com a acció dinàmica, i proposa els instruments d'ordenació del paisatge següents: els estudis de paisatge, els programes de paisatge, els estudis d'integració de paisatge i els catàlegs de paisatge. Pel que fa als instruments d'ordenació del territori, en proposa els següents: l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, els plans d'acció territorial, els sistemes d'informació territorial i la creació de l'Institut d'Estudis Territorials i del Paisatge.

A més, posa en marxa un projecte sobre programes i actuacions que té previst executar durant el període 2008-2011. Aquests giren al voltant de la preservació de la diversitat del paisatge; la protecció i gestió dels paisatges culturals i agrícoles, i la protecció i ordenació de les vistes cap al paisatge.

Encara que la Comunitat Valenciana hagi estat la primera d'aprovar una llei explícita de paisatge i, per tant, l'esforç inicial és notable, és cert que després s'ha pogut observar un període de certa inactivitat, a causa de la falta de coordinació entre els organismes responsables, que ha comportat que altres comunitats autònomes, com ara Catalunya, actualment estiguin més avançades en la implantació d'una nova política de paisatge, sobretot pel que fa a la definició dels objectius de qualitat paisatgística, que són els que realment s'integraran en la planificació territorial i urbanística. Però amb la creació l'any 2007 de la Direcció General de Territori i Paisatge de la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge, les coses canvien. Des de llavors es pot observar un gran esforç per implantar la nova política de paisatge, i des de fa aproximadament un any es té la sensació que s'està produint un canvi de mentalitat, no només en l'àmbit institucional, sinó també en la societat civil. És també des d'aquest moment que es tiren endavant iniciatives com l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana o la Infraestructura Verda.

Si només ens fixem en les tres comunitats autònomes d'Espanya ja hi podem trobar diferències enormes. Totes tres estan adoptant els principis del Conveni, però només dues (Catalunya i la Comunitat Valenciana) han desenvolupat una figura específica i exclusiva que es dedica al paisatge, una llei de paisatge. Andalusia, de moment, no té intencions de desenvolupar aquest instrument.

Una altra qüestió que cal destacar són les dificultats que té Andalusia per implantar la nova política de paisatge per la manca d'una llei específica en aquesta matèria. Però, d'altra banda, està trobant altres formes a través de l'ordenació del territori per poder inserir el paisatge en el planejament. Això es concretarà amb l'Estratègia Andalusia del Paisatge, que un cop aprovada esdevindrà el marc de referència, i per tant, tindrà el mateix valor que una llei de paisatge, que proposarà les línies estratègiques que cal seguir en les polítiques de paisatge, adoptant i aplicant els principis del Conveni.

En canvi, les altres dues comunitats tenen una feina més fàcil, perquè disposen d'una llei, i aquesta, obligatòriament, els dicta els passos que han de fer per implantar la nova política de paisatge.

Un altre punt important és que totes tres en l'última dècada han iniciat un procés de transformació profunda en la manera d'entendre el paisatge i l'estan integrant també en la política, a través dels diferents instruments que han creat i també a través de la creació de centres d'assessorament: en el cas de Catalunya, l'Observatori del Paisatge; a Andalusia, el Centro de Estudios Territorio y Paisaje, i en el cas de la Comunitat Valenciana, s'està dissenyant el futur Institut d'Estudis Territorials i del Paisatge. Aquests centres estan pensats amb la finalitat tant d'assessorar, formar i educar experts i professionals en la matèria com de servir de centre d'informació per a la societat civil, i per tant, es poden

entendre com a centres de recerca i de suport al govern encarregats de la difusió del coneixement i de conscienciar els ciutadans sobre els valors del paisatge.

Quan parlem de paisatge no només parlem d'una porció de la superfície terrestre que ha estat modificada i percebuda al llarg de dècades o segles per les societats que hi viuen, sinó també d'un contenidor ple d'experiències de la mateixa societat, espais que s'han convertit en llocs amb significat, que expressen sentiments, emocions i pensaments. No hi ha dubte que en les últimes dues dècades, i en un període molt curt, hem modificat el territori com mai abans hem sigut capaços de fer-ho; això no ha comportat una millora del paisatge sinó tot el contrari, n'ha comportat l'empobriment. Davant el risc de pèrdua de la identitat territorial, la societat reacciona d'una manera cada vegada més indignada, i genera un estat d'opinió.

La preocupació creixent pel paisatge i pel territori han generat una gran quantitat de moviments socials que reaccionen en contra de les intenses i violentes transformacions dels seus paisatges. En el cas de Catalunya, aquests moviments s'organitzen a través de plataformes en defensa del territori. Aquestes, però, són només una manera de reaccionar. Hi ha altres actuacions, no tan dràstiques, com són les actuacions de concertació i sensibilització, que ajuden a fer que la societat prengui consciència del paisatge i s'hi involucri per protegir-lo i conservar-lo. Aquestes actuacions són molt diverses i sorgeixen des de tots els àmbits, tant públics com privats.

Una de les actuacions més directes que es poden observar en els últims anys és l'augment considerable dels temes de paisatge en els mitjans de comunicació. En un estudi recent de l'Observatori de Sostenibilitat d'Espanya es constata un augment gairebé exponencial de la seva presència en els mitjans; això és degut principalment a l'aparició de revistes i diaris, sobretot digitals, especialitzats en temes de medi ambient, ordenació del territori i paisatge, com ara la *Revista de Sostenibilitat* de la Diputació de Barcelona.

Un altre indicatiu de l'increment i difusió dels temes de paisatge en els mitjans de comunicació són diferents programes que centren la seva temàtica al voltant del medi ambient i en els quals cada vegada més també apareixen temes de paisatge. En són exemples els programes *El medi ambient* i *Espai Terra*, tots dos a Televisió de Catalunya.

S'observa, a més, un creixent compromís de l'administració amb el paisatge. Però la societat encara no té prou consciència de la importància del paisatge, sobretot de la importància de la seva preservació i conservació com a valor intrínsecament lligat a la identitat i qualitat del benestar de la societat civil. No obstant això, es pot observar un canvi de mentalitat, encara que lent, propiciat pel creixent interès social pel paisatge i els compromisos polítics adquirits en aquesta matèria.

Les tres comunitats autònomes presentades fins ara han trobat vies per adoptar els principis en què es basa el CEP. I per això resulta interessant comparar-les amb els tres *Länder* d'Alemanya que hem triat, que tenen una manera diferent d'implementar el paisatge en les polítiques sectorials amb incidència en aquest tema, al marge del Conveni.

El primer dels *Länder* estudiats és **Nordrhein-Westfalen**, una de les regions pioneres en les polítiques de paisatge, i una de les primeres a redactar la corresponent llei de paisatge, que se centra sobretot en la protecció dels seus paisatges miners. En segon lloc, trobem **Schleswig-Holstein**, la regió més septentrional d'Alemanya, que basa la seva política de paisatge en la protecció dels paisatges de l'aigua i la costa i que, a més, disposa del parc nacional més gran d'Europa, que comparteix amb els estats d'Holanda i Dinamarca. I en tercer lloc, la regió de **Baden-Württemberg**, el *Länder* situat al sud-oest del país, que disposa de la riquesa i la diversitat de recursos naturals i biològics més gran de tot Alemanya. Baden-Württemberg té, a més, les dues extensions forestals i el llac més gran de l'Estat, i per això la seva política de paisatge se centra en la protecció i preservació d'aquests recursos naturals.

Amb una Llei federal de la protecció de la natura acceptada i que s'està aplicant des de fa anys, els *Länder* tenen l'obligació de redactar una llei de paisatge que ve dictada pel Ministeri de Medi Ambient alemany. Per tant, la forma d'aquesta llei i els instruments que s'hi despleguen són els mateixos per a cada *Länder*, i només varia en el contingut, que resulta de les prioritats polítiques de cada regió. Sent Alemanya un estat federal, l'execució d'aquesta llei de paisatge correspon als *Länder*, però l'organisme que se'n fa càrrec no ha de ser necessàriament el Ministeri de Medi Ambient. En el cas de Nordrhein-Westfalen és el Ministeri de la Natura, del Medi Ambient i del Consumidor; a Schleswig-Holstein és el Ministeri d'Agricultura, Medi Ambient i Espais Rurals, i a Baden-Württemberg és el Ministeri d'Alimentació i Espais Rurals. Per tant, no hi ha un organisme únic encarregat del paisatge a Alemanya, sinó que cada *Länder* col·loca aquesta matèria en un dels seus òrgans de govern.

Pel que fa als instruments d'ordenació del paisatge, són els mateixos per a cada *Länder* i vénen donats per la Llei federal. Per tant, cada regió ha d'elaborar un programa de paisatge (àmbit d'aplicació a tot el *Länder*) que en certa manera fa una diagnosi i anàlisi de l'estat del paisatge a cada *Länder*. En segon lloc, trobem els plans marc de paisatge, que normalment solen ser plans que es fan per a cada una de les províncies dels *Länder*, però que en el cas de Baden-Württemberg es fan per a cadascuna de les municipalitats. Per això disposa de quinze plans marc de paisatge, mentre que els altres dos *Länder* només en tenen cinc, un per a cada província. El tercer instrument que trobem són els plans de paisatge, que poden tenir un abast municipal o supramunicipal.

Si comparem les regions d'Espanya i les d'Alemanya, les diferències són notables. Per començar, la diferència més gran és que en el cas d'Espanya les iniciatives per crear una nova política de paisatge s'han impulsat des de les comunitats autònomes, i aquestes han fet pressió al govern central per ratificar el Conveni. En canvi, a Alemanya és el mateix govern federal el que estableix les bases de la política de paisatge i dicta la manera d'introduir-la i aplicar-la en cada *Lander*. Per tant, a Alemanya la iniciativa és estatal, i no regional com en el cas d'Espanya, i es configura una política de paisatge jeràrquica, mentre que a Espanya el govern central encara està buscant les vies i els instruments per adoptar la política de paisatge estatal.

D'alguna manera, a Espanya existeix una política de paisatge d'àmbit regional, però només en certes comunitats autònomes, com ara Catalunya, Andalusia, la Comunitat Valenciana, les Balears, les Canàries, Galícia i, potser en el futur, Astúries i el País Basc. Però, en canvi, encara no s'ha implantat una política de paisatge d'àmbit estatal. El Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí espanyol encara no ha dissenyat una figura estatal responsable de la implementació del CEP sense obviar les iniciatives existents en les diferents comunitats autònomes. A Alemanya el procés ha estat invers: en primer lloc, l'Estat ha introduït una política de paisatge i ha posat les bases i els principis per a la implementació regional. I en segon lloc, els *Länder* han estat els encarregats de fer complir la política de paisatge federal.

A Espanya, les comunitats autònomes tenen bastant autonomia per introduir una política de paisatge. Els governs autonòmics decideixen com i de quina manera ho volen fer, mentre que a Alemanya això ve imposat des del govern central. Alemanya disposa d'una política de paisatge acceptada i implementada des de fa molt de temps, i aquesta és una de les raons per les quals aquest país no signa el Conveni, ja que no li aporta gaires innovacions en el camp del paisatge.

Una altra diferència gran entre les regions d'Espanya i d'Alemanya són els moviments socials a favor de la protecció del paisatge. A Espanya, aquests moviments tenen el seu origen en la preocupació creixent de la societat civil pel paisatge i el territori. L'augment de la conscienciació genera cada vegada més moviments socials que reaccionen contra les intenses i violentes transformacions del territori i del seus paisatges. Aquests moviments socials són "grups d'interès, d'estructura organitzada, formalitzada i estable, on el predomini dels interessos sectorials es troba estrictament vinculat als membres del grup, i amb una orientació cap a la pressió política" (Alfama, 2007, pàg. 56). Per tant, són grups que s'associen arran d'un conflicte territorial, i és la societat la que de manera voluntària reacciona davant el risc de pèrdua irreversible del sentit del lloc i de la pròpia identitat local, com a resultat de processos no consensuats i gairebé sempre mal explicats per part de les administracions.

A Alemanya, aquest fenomen ja no existeix tal com es coneix a Espanya. El 90% de les organitzacions que hi ha a Alemanya són organitzacions governamentals que reben ajudes del govern. És a dir, aquestes organitzacions depenen de l'Estat i és el mateix Estat el que en molts casos les ha fundat en els diferents *Länder*. Així, per exemple, l'organització NABU, que és una de les organitzacions per a la protecció de la natura a Alemanya, va ser fundada fa més d'un segle com a organització per a la protecció dels ocells per Lina Hähnle. Adoptada pel govern el 1910, és avui l'organització per a la protecció de la natura més gran d'Alemanya, amb delegacions a cada *Länder* que van ser impulsades pel govern central. Les organitzacions que reben ajudes de l'Estat són les responsables de la protecció de la natura i del paisatge a Alemanya, i per tant, quan existeix una xarxa estructurada i ben implementada d'organitzacions que vetllen per la natura i el paisatge, queda molt poc marge per a accions innovadores.

Aquest fenomen de les organitzacions és també una de les raons que expliquen per què a Espanya els orígens de la nova política de paisatge se situen a escala regional, i no estatal com en el cas d'Alemanya.

Capítol 8

CONCLUSIONS

En aquest capítol, sense repetir els resultats i conclusions que s'han anat oferint al llarg del treball, es pretén fer una revisió crítica de l'estudi per poder valorar quins són els punts forts de la recerca. En aquest context, repassarem les diferents polítiques de paisatge existents a Europa, fent èmfasi en els tres casos d'estudi plantejats, tenint com a marc de referència el Conveni Europeu del Paisatge (CEP), emanat del Consell d'Europa l'any 2000.

El capítol s'ha estructurat en tres apartats: en el primer es descriuen les principals conclusions a què s'arriba en aquests primers deu anys de funcionament del Conveni Europeu del Paisatge. En aquesta part es tornaran a enumerar els aspectes innovadors del CEP així com els reptes que ha de resoldre un conveni d'aquestes característiques, seguit dels diferents esforços d'institucions i associacions que treballen per inserir el CEP en les polítiques públiques. En el segon apartat es fa una revisió crítica dels tres països estudiats en aquesta tesi doctoral. Es destacaran els punts forts i els punts febles de cadascun a l'hora d'aplicar o no el Conveni i es descriuran les principals conclusions en el moment d'implementar una nova política de paisatge. En el tercer, es fa un repàs de les conclusions i resultats actuals respecte de la participació pública en la introducció i aplicació del CEP, per veure si es compleixen els articles 5 i 6 del Conveni, que estableixen clarament que cal involucrar la societat en la definició de "quin paisatge volem?". Finalment, per acabar aquest capítol es descriuen les conclusions finals, donant resposta a les hipòtesis plantejades al principi d'aquest treball.

8.1. ELS PRIMERS DEU ANYS DE FUNCIONAMENT DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

Abans del Conveni Europeu del Paisatge existien alguns instruments legals que feien referència al paisatge, però és amb el CEP que per primera vegada s'engega una iniciativa internacional que pren el paisatge com a objecte de dret. Existeixen projectes anteriors al Conveni, com ara l'Estratègia paneuropea de la diversitat biològica i del paisatge, que tenen com a objectiu principal la preservació de la diversitat biològica, considerant el paisatge en un segon pla. La resta de textos existents tracten el paisatge com a element menor en les polítiques ambientals, l'ordenació del territori, la protecció del patrimoni cultural i les diferents polítiques sectorials.

Amb l'aprovació del Conveni Europeu del Paisatge, l'any 2000, apareix el primer instrument internacional que es dedica exclusivament al paisatge, no només a la seva protecció, sinó també a la seva gestió i ordenació. El Conveni suposa una oportunitat per innovar, per posar en pràctica, amb un nou enfocament, la consideració del paisatge, considerant-lo com a objecte de dret i com a instrument per ser utilitzat per professionals, tècnics, experts i estudiants. Neix, així, una nova política de paisatge i, sobretot, una nova manera d'entendre el

paisatge a escala europea. A part d'això, s'ha de recordar que la diversitat i la qualitat dels paisatges formen part del patrimoni cultural i natural comú de tots els europeus, i que, en conseqüència, el seu deteriorament té una afectació d'àmbit europeu; per tant, només un conveni internacional emanat del Consell d'Europa pot proporcionar un marc legal de referència per a altres iniciatives nacionals i internacionals en aquest camp.

La importància del CEP és deguda a la seva incorporació en el camp de la política. Aquesta inserció es fa amb decisió, encara que moltes vegades navega a contracorrent: intenta transmetre el missatge segons el qual "tot és paisatge". Tots els paisatges són importants, tant els singulars com els banals, els quotidians i els que visitem, els urbans i els rurals, tot té la mateixa importància, i és aquest l'objectiu principal que el Conveni vol inculcar.

Aquesta nova posició davant del paisatge, davant de tots els paisatges, és la que està guiant les polítiques de països, regions i localitats d'arreu d'Europa en el moment d'introduir una política de paisatge. D'aquesta manera, el CEP s'està perfilant com a marc de referència, com a punt de trobada, del nou tractament del paisatge, que d'una manera lenta però decisiva s'està implantant a Europa.

Mirant enrere, aquests primers deu anys de funcionament del CEP ens han deixat un ric repertori d'experiències, èxits però també frustracions, d'accions en el paisatge arreu d'Europa. Així, a escala nacional, tenim països que prenen el paisatge com a objecte de dret i el reconeixen en les seves constitucions. Ho trobem per exemple a Itàlia, Alemanya, Suïssa o Portugal. D'altres, com ara França, la República Txeca o Suïssa, han desenvolupat lleis específiques que el tenen en compte. I uns altres tenen nombrosos treballs que identifiquen i cataloguen els tipus de paisatge que hi ha en el país. Exemples de països que han realitzat estudis de paisatge d'abast nacional són Alemanya, Àustria, Hongria, Irlanda, els Països Baixos o Portugal. Però, sens dubte, el Conveni Europeu del Paisatge és l'únic document que tracta el paisatge a escala europea i amb una nova concepció del paisatge.

Tenint en compte el que s'acaba de descriure, el CEP introdueix una nova política de paisatge a Europa, i el que és encara més important, una nova manera d'entendre el paisatge. Per tant, és necessari recordar quins són aquests aspectes innovadors del Conveni Europeu del Paisatge:

- 1) *El paisatge és la interacció entre factors naturals i humans.* El paisatge representa la realitat tal com és, però també és una construcció social i cultural; per tant, el paisatge és viu i en transformació constant. El CEP defineix diversos factors que formen part del paisatge; entre els més importants hi ha el territori, les accions i transformacions naturals, les accions i transformacions humanes, la percepció individual, la percepció social del paisatge i la interacció entre factors naturals i humans. Tots aquests factors són molt heterogenis i no sempre es poden relacionar entre si, però interactuen. I la seva comprensió només és

possible a través de diferents associacions entre els factors, que donen lloc a aquesta nova concepció de paisatge. Aquest nou concepte de paisatge introduït amb el CEP ha comportat que en la seva aplicació s'hagin produït molts imprevistos i la necessitat d'experimentar per poder afrontar aquesta temàtica amb el respecte necessari.

- 2) *El paisatge com a constructor d'identitats territorials.* La interacció de factors naturals i humans en el paisatge fa necessari involucrar la societat i l'usuari del paisatge en qualsevol activitat que hi estigui relacionada. La percepció de l'entorn per la societat fa despertar un interès i una necessitat d'actuar sobre el paisatge. Aquesta conscienciació fa que la societat senti que forma part del paisatge i que hi creï vincles. Per tant, aquest espai de paisatge es converteix en un lloc, en una identitat territorial.
- 3) *La introducció del paisatge en les polítiques públiques amb incidència en el paisatge.* El CEP insta les societats europees a definir els objectius de qualitat paisatgística. Aquests són els punts acordats entre les aspiracions de la ciutadania, l'opinió dels experts i les polítiques públiques en relació amb el paisatge. Per tant, els objectius de qualitat paisatgística són una declaració de preferències paisatgístiques d'una societat, després de conèixer el seu estat, els valors i riscos. Aquests objectius responen a la pregunta "quin paisatge volem?" i són els que s'insereixen en els instruments de planificació territorial, urbanística i sectorial. A més, els objectius de qualitat paisatgística tenen la funció de conscienciar la ciutadania en relació amb el paisatge, i esdevenen una guia i un marc de referència no només per a l'administració sinó també per al conjunt de la societat; per tant, els objectius de qualitat paisatgística tenen un rang estratègic.

Així doncs, es pot dir que el paisatge és el resultat de la manifestació formal de la realitat geogràfica, però també és conseqüència de la seva història i de la seva imatge cultural. Si tenim en compte aquesta afirmació, entenem per què el Conveni Europeu del Paisatge incideix precisament en aquesta línia convertint el paisatge en objecte de dret. Aquests aspectes innovadors fan necessari plantejar noves maneres de fer i d'actuar en aquest àmbit a l'hora d'aplicar el CEP. Per això, cal coordinació i cooperació de les administracions públiques, però també es requereix participació, implicació i concertació, com les que promouen els catàlegs de paisatge de Catalunya. A part, es planteja la necessitat de crear instruments i col·laborar amb plataformes, associacions de ciutadans, institucions i tècnics compromesos per tal de fomentar una nova cultura del paisatge.

El Conveni Europeu del Paisatge ha passat per diferents fases en la seva concreció. En la primera fase, la de construcció i disseny del futur conveni, l'únic objectiu era arribar a la seva signatura l'any 2000. En la segona fase, la d'establiment, els esforços se centraven en l'obtenció de ratificacions. I en la tercera, l'actual, el CEP es troba en la fase més crítica, on ha de demostrar el que ha aconseguit fins ara. Tot això està passant en uns moments en què encara manca una metodologia que guiï sobre el procés d'aplicació del CEP.

En aquesta tercera fase, en la qual es decideix la línia futura del CEP, hi ha dues sortides possibles. Una primera línia, d'èxit, on el CEP és un instrument cada vegada més reconegut a escala nacional i internacional. Els governs ratifiquen el Conveni, l'apliquen i afecta les preses de decisions en les polítiques públiques amb incidència en el paisatge. I per tant, el Conveni realment afecta la qualitat de vida dels ciutadans europeus. La segona línia és la de la frustració i la indiferència. No ha estat possible que els governs prenguin seriosament el CEP, i per tant, el paisatge no és una prioritat en les polítiques públiques paisatgístiques, i això comporta un deteriorament dels paisatges europeus.

El repte per no caure en aquesta segona línia és molt gran i en el passat s'han donat molts exemples de tractats i convenis que han començat a treballar amb molta empenta però que malauradament han acabat caient en la segona línia. Si ens fixem, per exemple, en la pàgina web del Consell d'Europa sobre tractats i convenis firmats, hi consta que es van adoptar 176 convenis abans del CEP i només 24 després. I el que crida més l'atenció és quants d'aquests s'han aplicat realment i, per tant, estan afectant la nostra vida de cada dia. La veritat és que són molts pocs, fins i tot tan pocs que només es recorda la Convenció dels Drets Humans. Però, és justament aquesta la finalitat que es vol aconseguir amb el Conveni Europeu del Paisatge, aconseguir que afecti la nostra vida de cada dia. Per això cal un esforç molt gran per evitar caure en la segona línia.

Hi ha, però, esperança; les coses no van tan malament. L'impacte del Conveni, sobretot a escala nacional i regional, cada vegada és més important. I el paisatge s'ha convertit en un tema central d'atenció per part dels poders públics a Europa. En definitiva, es comença a intuir una nova manera d'entendre el nostre territori i el nostre paisatge, perquè aquest "s'ha posat de moda".

Es nota que hi ha una certa inquietud en matèria de paisatge i que alguna cosa s'està movent. Exemples d'aquest fet són el nombre de ratificacions del CEP: dels 47 països membres del Consell d'Europa, 31 han ratificat el Conveni i 7 l'han signat i pròximament el ratificaran. Aquests han ajudat a formular un volum considerable d'experiències pràctiques, però hi ha uns quants reptes que cal esmentar perquè són els aspectes clau per fer un progrés real a l'hora d'implementar el CEP a escala europea, nacional i regional.

El primer gran repte és el tema de la *governance* (governança). L'eficàcia de la gestió territorial i del paisatge només és possible si en la presa de les decisions (governança), els processos de gestió condueixen cap a una ordenació del territori i un planejament urbanístic equilibrats i sostenibles. El segon gran repte de l'aplicació del Conveni és conscienciar la població de l'existència del mateix Conveni. S'han de trobar noves formes i mètodes per incrementar la participació pública. El tercer repte és preguntar a escala nacional si s'està fent una feina ben feta, perquè el simple desenvolupament de tècniques no suposa una aplicació del CEP, sinó

que cal un gran esforç per part de tots els agents implicats. I l'últim gran repte, a escala europea, és encoratjar l'intercanvi d'experiències, desenvolupar cooperacions entre països, mantenir una relació estreta amb altres convencions i tractats d'àmbit internacional com ara la Convenció sobre Patrimoni Mundial o la UNESCO, establir relacions d'interessos fora del Consell d'Europa, per exemple amb la Unió Europea, i convidar aquesta a signar el Conveni Europeu del Paisatge, perquè així es pot assegurar que països que de moment no tenen la intenció de signar el CEP, com ara Alemanya, tinguin l'obligació de fer-ho perquè són països membres de la Unió Europea.

El Consell d'Europa, com a màxim òrgan representatiu del CEP, és l'encarregat de coordinar i supervisar la implementació del Conveni en els diferents estats que l'han ratificat. El Consell d'Europa promou el desenvolupament sostenible i equilibrat prenent en consideració el paisatge per protegir la qualitat de vida i el benestar, individual i col·lectiu, de tots els ciutadans d'Europa. D'aquesta manera, el Consell d'Europa actua com a punt de trobada de totes les actuacions del paisatge a escala europea i com a impulsor de les iniciatives en el paisatge a Europa. És, a més, l'òrgan que recull totes les activitats que es fan per implementar el CEP i proposa instruments i l'intercanvi d'experiències per tirar endavant l'aplicació del CEP a Europa. Per realitzar aquesta tasca, el Consell d'Europa ha engegat diferents activitats d'àmbit europeu, estatal i regional, que han d'alleugerir la feina dels països signats per implementar el CEP, i ha constituït una plataforma (un portal web) on es pot trobar tota la informació necessària referent al paisatge.

Una d'aquestes iniciatives són les conferències del CEP, els anomenats *workshops for the implementation of the European Landscape Convention*. Aquestes conferències són trobades periòdiques en què es pretén intercanviar experiències, proposar noves polítiques i instruments per generar noves metodologies que permetin aplicar la filosofia que inspira l'esmentat Conveni. Aquestes mesures específiques són mesures de sensibilització, de formació, gestió, protecció i ordenació dels paisatges europeus aplicades per tots els països que signen el document. Una altra iniciativa són les trobades de grups de treball que tracten diferents temes en relació amb el CEP. En total, hi ha quatre grups de treball: el que treballa en la difusió de la implementació del CEP, el de finançament del CEP, el responsable de l'establiment d'una guia metodològica per implementar el Conveni i el grup que treballa en l'organització dels *workshops*. Aquests grups de treball estan formats per experts en la matèria i es troben de manera regular per tractar els temes exposats abans. L'última iniciativa del Consell d'Europa per promoure la implementació del Conveni és el *Landscape Award* o Premi del Paisatge. És una distinció que s'atorga cada dos anys a alguna iniciativa nacional, regional o local que destaca per la seva contribució a la implementació i aplicació del CEP.

Finalment, cal destacar que el Consell d'Europa va iniciar fa més de quinze anys una publicació periòdica anomenada *European Spatial Planning and Landscape*, que és un recull de les diferents experiències en matèria de paisatge i planificació espacial d'àmbit europeu, nacional,

regional i local. I des de l'entrada en vigor del CEP és el mitjà utilitzat pel Consell d'Europa per fer difusió de l'estat d'aplicació del Conveni a Europa, així com l'instrument que recull els objectius, reptes i conclusions de les diferents trobades per a l'aplicació del CEP.

Els principis innovadors del CEP, sobretot respecte al nou concepte de paisatge, han comportat l'adopció de noves metodologies per part del Consell d'Europa però també dels estats signants, per tal d'implementar el Conveni. Aquesta implementació ha de garantir tres punts. En primer lloc, cal establir una cooperació europea a diferents escales per tal de sensibilitzar la població però també per educar-la i, sobretot, per educar tècnics que puguin treballar en aquests temes. Això és feina del Consell d'Europa, que supervisa i coordina la cooperació entre els diferents països. En segon lloc, aquesta cooperació ha de ser multidisciplinària, perquè enriqueixi substancialment la percepció i les maneres de tractar el paisatge. I en tercer lloc, cal involucrar la població en la presa de decisions i animar-la a participar en els processos d'implementació del CEP.

És precisament per aquests tres motius que s'han creat institucions, xarxes, grups de recerca i entitats acadèmiques que dediquen els seus esforços a impulsar l'adopció del CEP però que treballen de manera independent del Consell d'Europa. Les més importants, existents a escala europea, són la RECEP-ENELC, una associació internacional no governamental del territori que dona suport a municipalitats, estats, regions i qualsevol àrea o autoritat descentralitzada en les implementació del CEP. Aquesta xarxa dona suport científic, tècnic, polític i administratiu a les autoritats locals i regionals per tal que aquestes tinguin l'oportunitat d'establir contactes i intercanviar experiències, tant a escala governamental europea com estatal o regional, amb altres ONG i entitats interessades en la implementació del CEP. La segona xarxa que hi ha és Uniscape, una xarxa europea d'universitats per la implementació del CEP. El seu objectiu principal és donar suport i reforçar la cooperació interdisciplinària científica de les universitats europees en tots els aspectes relatius a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, especialment les àrees i grups de recerca que treballen en temes de paisatge, i promoure els objectius i principis del CEP. Com a tercera xarxa trobem Civilscape, que és una xarxa internacional d'organitzacions no governamentals (ONG) a favor del CEP i del millorament de la qualitat dels paisatges d'arreu d'Europa. Aquesta xarxa és molt important perquè fins a la seva creació no existia cap estructura reglamentada d'aquest tipus en matèria de paisatge d'àmbit europeu. Les ONG nacionals, regionals i locals trobaran en aquesta xarxa un lloc on acudir que els informa i els ajuda a establir contactes amb altres ONG de tot Europa. Per això, el Consell d'Europa veu la necessitat que en les discussions sobre la implementació del CEP existeixi una cooperació amb totes les autoritats i entitats involucrades, és a dir, des de RECEP-ENELC, Uniscape i Civilscape.

Aquestes institucions entenen que els processos de participació són molt importants perquè ens proporcionen l'opinió de la societat, que cada vegada es troba més implicada en les qüestions territorials i paisatgístiques. Perquè, per la societat, parlar de paisatge no només és

parlar d'una porció de la superfície terrestre que ha estat modificada i percebuda al llarg del temps pels grups que hi viuen, sinó també d'un territori ple d'experiències viscudes per la mateixa societat, espais que s'han convertit en llocs amb significat, que expressen sentiments, emocions i pensaments. Per tant, el paisatge també és un símbol identitari, i això fa que sigui tan important tenir en compte l'opinió de la societat, que esdevé el factor clau per a la definició d'una bona política de paisatge.

L'origen d'aquesta progressiva conscienciació de la societat sobre la importància del paisatge parteix del fet que durant diverses dècades s'ha produït un evident distanciament entre la societat i el seu territori, fins al punt que moltes persones s'han tornat insensibles als valors paisatgístics. I per això ens trobem avui davant de molts paisatges degradats, mediocres i sense cap tipus d'originalitat. Aquests paisatges han perdut en qualitat i tenen un alt nivell de fragmentació a causa de la dispersió urbanística, les infraestructures disseminades, grans naus i magatzems, etc. Per això, figures com el Conveni Europeu del Paisatge són avui més que mai oportunes, perquè intenten conscienciar la societat per promoure un paisatge de qualitat per a futures generacions.

En les últimes dècades, i en molt poc temps, hem modificat el paisatge com mai s'havia vist abans. Desgraciadament, aquest canvi no ha suposat una millora de la qualitat del paisatge, sinó tot el contrari, ens ha portat cap al seu empobriment. Aquest deteriorament s'ha viscut no només al nostre país, sinó també a moltes altres parts d'Europa, i és per això que el Consell d'Europa va impulsar l'aprovació del Conveni Europeu del Paisatge.

8.2. ELS REPTES DE L'APLICACIÓ DEL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE A ESPANYA, ALEMANYA I ESLOVÀQUIA

Si ens fixem en aquests deu anys de funcionament del Conveni Europeu del Paisatge, podem observar grans diferències a escala europea. Des de països que de bon principi van signar el CEP i l'implementen, com són França o Itàlia, fins a d'altres que l'han signat però que varien una mica en la seva adopció i implementació perquè ja tenien una bona política de paisatge abans d'existir el Conveni, com ara el Regne Unit. Altres estats van signar-lo de seguida però encara estan pendents de ratificar-lo, com per exemple Suïssa, i d'altres criden l'atenció perquè han trigat molt a ratificar-lo i tot just estan buscant la forma correcta d'implantar-lo, com és el cas d'Espanya. Però encara cal destacar dos exemples més, aquells estats relativament nous de la Unió Europea que de seguida es van adherir al CEP, com Eslovàquia, la República Txeca o Eslovènia, i aquells altres, estats fundadors de la Unió Europea, que encara no han signat el CEP, com és el cas d'Alemanya.

En aquesta tesi doctoral es va decidir de bon principi triar tres casos d'estudi, molt diferents entre si, que ens ajudessin a entendre l'estat actual d'aplicació del CEP en aquests països i

també la situació a escala europea. La tria no va ser fàcil ja que, per poder realitzar una comparació adient, calia escollir, per una banda, països que havien ratificat el Conveni i l'estaven aplicant; per l'altra, països que no l'havien ratificat i de moment no tenien intencions de fer-ho, i finalment, països que feia molt poc temps que havien ratificat el Conveni i que començaven a trobar les vies per integrar el paisatge en les polítiques públiques paisatgístiques. Després d'un llarg procés, els tres països escollits van ser Espanya, Alemanya i Eslovàquia.

En aquest apartat es descriuen l'estat actual de les polítiques de paisatge en cada país i les principals conclusions. Per ser més coherents i tenir una visió més àmplia, en el seu moment es va optar no només per enfocar la recerca en l'estudi de cada país en l'àmbit nacional sinó també regional, i per això, primer descriurem l'estat actual de la política de paisatge a cada país i a continuació el mateix per a cada regió estudiada.

Per altra banda, s'ha obviat expressament l'aspecte social, és a dir, la importància de la societat civil en les polítiques de paisatge, a la qual ens dedicarem a fons en el pròxim apartat d'aquest capítol.

El primer cas d'estudi és **Espanya**, amb l'estudi a fons de les comunitats de Catalunya, la Comunitat Valenciana i Andalusia.

Espanya, malgrat la seva extraordinària riquesa paisatgística, ha tingut un escàs desenvolupament en aquesta matèria. La manca d'una llei específica en matèria de paisatge, i per tant, l'absència d'una determinació jurídica sobre què s'entén per paisatge, ha resultat en una varietat molt gran d'interpretacions.

L'escenari que se'ns presenta avui és molt heterogeni i amb un panorama molt divers. Això és degut en gran part a l'autonomia que tenen les comunitats autònomes per desenvolupar les seves polítiques de paisatge, que en certa manera és reflex de l'interès variable de cada comunitat en l'aplicació d'una política de paisatge inspirada en el CEP. A més, l'administració estatal, que ha trigat molt a ratificar el Conveni, encara no ha precisat el paper que hi tindrà, però queda clar que una de les seves funcions és i serà supervisar i vigilar la feina de les comunitats. Fins ara, encara ha de definir els instruments i normatives que dictin les línies d'actuació per aplicar el CEP a tot el territori espanyol.

La gran diversitat de polítiques i instruments de paisatge existents en les comunitats autònomes dibuixen un mosaic divers de solucions i possibilitats, però es poden definir tres línies de tractament. En primer lloc, destaquen aquelles comunitats autònomes que han elaborat lleis de paisatge (els casos de Catalunya i la Comunitat Valenciana):

- 1) **Catalunya** ha estat una de les pioneres a adherir-se testimonialment al Conveni, acció que va ser l'inici del període de definició de la seva política de paisatge. Aquest procés

s'institucionalitza el 2005, coincidint amb l'entrada en vigor de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya. Aquesta nova política de paisatge s'estructura en diversos eixos d'actuació:

- Una nova estructuració organitzativa dins del Departament de Política Territorial i Obres Públiques
- L'aprovació de la Llei 8/2005 de protecció, gestió i ordenació del paisatge.
- La posada en marxa de l'Observatori del Paisatge, un consorci entre l'administració pública, les universitats i entitats públiques i privades relacionades amb el tema del paisatge. Les seves tasques principals són la recerca; el suport i assessorament al govern; la difusió de coneixement, i la conscienciació dels valors del paisatge als ciutadans. Una de les tasques inicials més importants és la coordinació dels catàlegs de paisatge i fer el seguiment de la redacció de les cartes de paisatge.

La mateixa Llei 8/2005 estableix dos instruments fonamentals per inserir el paisatge en les polítiques territorials: els catàlegs de paisatge i les cartes de paisatge. Els catàlegs fan una diagnosi de paisatges a Catalunya, així com una anàlisi de l'estat actual del paisatge. Són instruments pioners a Espanya que probablement esdevindran els pilars de la política paisatgística catalana. En cada una de les fases d'elaboració s'han definit instruments de participació pública. Queda clar que és responsabilitat de l'administració pública vetllar per la protecció i bona gestió del paisatge, però també cal que els ciutadans s'hi involucrin i reclamin el seu dret a tenir un paisatge de qualitat. Els catàlegs incorporen la consulta i la participació pública per la importància que tenen en la detecció de factors més perceptius, identitaris i intangibles en el paisatge, i per tant, adopten els principis del Conveni.

Dels catàlegs de paisatge se'n desprenen les directrius de paisatge, determinacions que precisen i incorporen les propostes d'objectius de qualitat paisatgística que s'han d'integrar en els plans territorials parcials (PTP) i els plans directors territorials (PDT).

Les directrius de paisatge són el punt clau d'aquesta Llei, ja que situen per primera vegada el paisatge normativament i s'han d'integrar en la planificació territorial de Catalunya. Tot i això, crec que encara s'han de precisar més els instruments existents per tal de tenir una línia clara sobre com traspasar les directrius de paisatge de l'escala territorial a la municipal per incorporar el paisatge en les polítiques urbanístiques i municipals; perquè és en aquest nivell on es fan més visibles les degradacions en el paisatge. Cal afegir que la introducció de les directrius de paisatge en les polítiques sectorials és encara una qüestió per resoldre ja que per fer-ho cal impulsar polítiques transversals, no sempre fàcils d'engegar a causa d'obstacles organitzatius o institucionals, que garanteixin que el paisatge

esdevingui un punt important en les polítiques del territori i que no sigui entès de manera independent.

Fa cinc anys des de l'aprovació de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es pot dir que la política de paisatge a Catalunya està ben orientada i comença a donar resultats. S'han començat a aplicar i desplegar els principals instruments previstos en la Llei: els catàlegs de paisatge i les cartes de paisatge ja són una realitat. S'ha consolidat l'Observatori del Paisatge com a entitat que dóna suport, assessora i moltes vegades actua com a mediador entre l'administració i el conjunt de la població. Catalunya ha esdevingut en aquests cinc anys un referent no només espanyol sinó també europeu en relació amb les polítiques de paisatge, sobretot pel que fa a la seva manera d'aplicar el Conveni. De totes maneres, cal ser prudents; s'ha fet una bona feina però cal que aquesta continuï. L'èxit depèn de l'empenta de tots, tant de l'administració pública i les universitats com dels col·lectius professionals i, sobretot, de la societat civil. La feina més important ara, a part de continuar aplicant els instruments que preveu la Llei, és conscienciar, formar i educar la societat civil perquè hi hagi un canvi de mentalitat, i per tant, una nova cultura del territori.

- 2) La **Comunitat Valenciana**, el segon cas d'estudi, ha estat pionera a Espanya en l'aprovació d'una llei de paisatge, el 2004, amb la qual es compromet a posar en marxa una nova política de paisatge destinada a preservar la qualitat de l'entorn mitjançant la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge. Aquesta nova política de paisatge s'estructura al voltant de les accions següents: la definició d'un nou marc legal, mitjançant l'aprovació de la Llei 4/2004 d'ordenació del territori i protecció del paisatge, que incorpora una creixent sensibilització social i paisatgística elevant per primera vegada el paisatge a rang de llei. L'entrada en vigor de la Llei va portar a l'aprovació del Reglament de paisatge, mitjançant el Decret 120/2006, que regula la intervenció pública en matèria de paisatge, desenvolupa els instruments per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge i estableix les bases de la participació pública dels ciutadans en matèria de paisatge.

És difícil fer el balanç de la feina feta des de l'aprovació del Reglament de paisatge. Per una banda, la Comunitat Valenciana destaca per ser la primera comunitat autònoma espanyola que ha aprovat una llei dedicada al paisatge seguint la filosofia del CEP; per tant, ha realitzat un gran esforç inicial per tal d'implantar una política de paisatge. Per altra banda, tot i aquest notable esforç inicial, després s'ha observat un període de certa inactivitat, per la falta de coordinació entre els organismes responsables. Això ha comportat que altres comunitats autònomes, com ara Catalunya, es trobin més avançades en la implantació d'una política de paisatge, sobretot pel que fa a la definició dels objectius de qualitat paisatgística, que són els que realment s'integraran en la planificació territorial i urbanística.

A partir del 2007, amb la creació de la Direcció General de Territori i Paisatge de la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge, les coses canvien. Des de llavors es pot observar un gran esforç per implantar la nova política de paisatge, i des de fa aproximadament un any s'intueix un canvi de mentalitat, no només en l'àmbit institucional, sinó també en la societat civil. És també en aquests moments quan s'inicia l'elaboració dels tres primers instruments que proposa la Llei: l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana (actualment a informació pública), el Pla d'acció territorial de protecció de l'Horta de València (també en fase d'informació pública) i la Infraestructura Verda (un pla que pretén crear una xarxa interconnectada formada pels paisatges de més valor mediambiental, cultural i visual de la Comunitat Valenciana).

L'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana és un instrument de planificació territorial que estableix les grans directrius en matèria de política d'ordenació del territori, amb la qual cosa esdevé un referent de les decisions polítiques, defineix el model territorial del futur i coordina les diferents polítiques sectorials.

En segon lloc hi ha el Pla d'acció territorial de protecció de l'Horta de València, que el 2008 va passar el procés de participació pública i ara es troba en fase final de la redacció preliminar. Aquest procés, inspirat en l'Estratègia Territorial Europea i en el Conveni Europeu del Paisatge, preveu la recuperació del paisatge de l'Horta de València; la protecció i revalorització del patrimoni; el foment de seu ús públic com a espai de lleure, i la implantació d'un programa agrari per evitar la pèrdua de l'activitat. Els objectius del Pla són molt ambiciosos perquè l'Horta de València és un espai molt valuós, amb un paisatge únic en el món, que compta amb un patrimoni històric i cultural molt important i que ha esdevingut un símbol identitari de la societat valenciana.

En tercer lloc hi ha el Pla de la xarxa d'infraestructura verda de la Comunitat Valenciana. Actualment es troba en fase de redacció el tram de l'àrea metropolitana de València.

La Comunitat Valenciana en aquests moments tira endavant l'aplicació dels diferents instruments que preveu la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge. Ara bé, aquests instruments només seran factibles si tenen el suport de la societat civil i, per tant, si ressalten l'opinió de la població d'aquesta comunitat, resultat de processos de participació pública. El gran problema pendent de solució és l'establiment de normatives reglamentades entre el paisatge i l'ordenació del territori. El paisatge està vinculat a l'ordenació del territori però fins ara no hi cap reglamentació que estableixi i coordini les actuacions en aquests dos camps.

La segona línia de tractament del paisatge que es dibuixa en l'escenari espanyol són aquelles comunitats on les actuacions en paisatge són més esporàdiques i responen a la voluntat

d'incorporar determinades lectures i consideracions puntuals, pel que fa al paisatge, en documents urbanístics i de planificació territorial o d'ordenació d'espais protegits.

Com a tercera línia, trobem els casos intermedis, amb un ventall ampli d'actuacions en matèria de paisatge que difícilment es poden classificar. Destaquen aquelles comunitats que han anunciat l'elaboració de lleis de paisatge i que probablement tenen esborranys legislatius que incorporen el paisatge en temes determinats d'espais naturals protegits o d'ordenació del territori; altres comunitats fa poc que han aprovat o estan a punt d'aprovar documents generals d'ordenació del territori, les anomenades *estratègies territorials* (en aquests nous textos el paisatge hi apareix tenint com a marc de referència el CEP). Però ens interessen sobretot aquelles comunitats que destaquen pel seu enorme treball en matèria de paisatge sense tenir-ne cap llei explícita, i que han fet servir altres procediments, sobretot encabint el paisatge en l'ordenació del territori per tal d'inserir la filosofia del CEP en les seves polítiques territorials i urbanístiques, com per exemple Andalusia:

- 3) **Andalusia**, al contrari de Catalunya i la Comunitat Valenciana, no disposa d'una llei de paisatge i ha optat per aplicar el Conveni a través dels instruments existents en matèria d'ordenació del territori. El marc institucional d'Andalusia es fonamenta en la Llei d'ordenació del territori d'Andalusia 1/1994 (LOTA), que és la base per a les lleis d'ordenació territorial subregionals i locals. La LOTa estableix un sistema de plans territorials (instruments de planificació integral del territori) a diferents escales de treball. Aquests instruments són el Pla d'ordenació territorial d'Andalusia (POTA), els plans d'ordenació territorial subregionals (POTS) i els plans amb incidència en l'ordenació del territori (PIOT).

El POTA, aprovat el 2006, estructura les propostes de paisatge en dos eixos d'actuació: l'ordenació del paisatge, a través de la incorporació de directrius en els plans subregionals, en el planejament urbanístic, en les infraestructures i en les polítiques agràries; i el foment del paisatge, és a dir, mesures destinades a la difusió del paisatge i dels seus valors.

Per a la posada en marxa dels dos eixos d'actuació cal formular un programa coordinat sobre el paisatge, de caràcter interdepartamental, impulsat per la conselleria responsable. Aquest programa s'elabora a partir d'una estratègia sobre el tractament del paisatge, una previsió del POTA que és, a la vegada, el quart instrument que deriva de la LOTa i que actualment està en fase de redacció, l'Estratègia Andalusia del Paisatge.

L'Estratègia Andalusia del Paisatge aplicarà en tota la comunitat autònoma els principis del Conveni Europeu del Paisatge, apostant per la preservació de la qualitat del paisatge en tot el territori i la promoció de la seva protecció i ordenació.

Fins ara, el govern andalús ha inclòs el paisatge en algunes polítiques sectorials, sobretot aquelles que hi tenen més relació, com ara el medi ambient o l'ordenació del territori. Amb l'Estratègia això canviarà i s'intentarà millorar la coordinació i la introducció del paisatge en altres polítiques i es començarà a treballar en aspectes que fins ara no s'havien tractat tant, com la contaminació visual al llarg de les infraestructures viàries o la degradació del paisatge rural.

Un cop aprovada, l'Estratègia serà l'instrument jurídic que marcarà les polítiques de paisatge a la comunitat autònoma d'Andalusia. Aquest instrument esdevindrà el marc de referència i proposarà les línies estratègiques que cal seguir quant a polítiques de paisatge. Per tant, l'Estratègia Andalusia del Paisatge serà el marc legal per excel·lència del paisatge a Andalusia i es podrà entendre com una alternativa en la manera de fer polítiques de paisatge sense tenir una llei específica de paisatge.

Una altra iniciativa molt ambiciosa ha estat la creació, el 2005, del Centro de Estudios Paisaje y Territorio, que té com a objectiu ampliar la cooperació entre la Consejería de Obras Públicas y Transporte i les universitats públiques d'Andalusia per fomentar la recerca i la interacció positiva entre investigadors, científics i docents. Des de fa poc, el Centro de Estudios Paisaje y Territorio té dues responsabilitats més de gran envergadura: l'assessorament científic a la Consejería de Vivienda y Ordenación del Territorio en l'elaboració de l'Estratègia Andalusia del Paisatge. I en segon lloc, des de principis d'aquest any 2010 aquest centre comparteix seu amb la Taula Tècnica de Coordinació de la RECEP, la xarxa europea de les autoritats locals i regionals per a la implementació del CEP.

En un moment en què Espanya ha ratificat el CEP i s'estan implantant les agendes locals 21, cal que el govern d'Andalusia prepari un marc legal de política paisatgística, i per tant, cal avançar en el desenvolupament de normatives i mètodes que regulin la participació ciutadana en totes les fases d'elaboració d'un pla o projecte. El marc legal triat per Andalusia sembla que és l'Estratègia Andalusia del Paisatge, que s'ha començat a engegar amb molta força a principis d'aquest 2010. Fa la impressió que és el marc escollit i sobretot la línia escollida per tal d'implementar el paisatge en el planejament seguint els principis del Conveni Europeu del Paisatge.

La manca d'un full de ruta fa que cada comunitat autònoma tingui llibertat absoluta per aplicar el CEP en les seves polítiques sectorials amb incidència en el paisatge. Les comunitats autònomes estudiades en aquesta tesi tenen tres maneres ben diferents d'introduir una nova política de paisatge inspirada en el Conveni Europeu del Paisatge. Dues ho fan a través de lleis específiques de paisatge, i la tercera, a través d'una estratègia territorial. L'Estratègia Andalusia del Paisatge, un cop aprovada, esdevindrà el marc de referència –i per tant, tindrà el mateix

valor que una llei de paisatge– que proposarà les línies estratègiques que cal seguir en les polítiques de paisatge, adoptant i aplicant els principis del Conveni.

Un altre punt important és que en l'última dècada totes tres han iniciat un procés de transformació profunda en la manera d'entendre el paisatge i l'estan integrant també en la política, a través dels diferents instruments que han creat i també a través de la creació de centres d'assessorament: en el cas de Catalunya, l'Observatori del Paisatge; a Andalusia, el Centro de Estudios Territorio y Paisaje, i en el cas de la Comunitat Valenciana, s'està dissenyant el futur Institut d'Estudis Territorials i del Paisatge. Aquests centres estan pensats amb la finalitat tant d'assessorar, formar i educar experts i professionals en la matèria com de servir de centre d'informació per a la societat civil, i per tant, es poden entendre com a centres de recerca i de suport al govern encarregats de la difusió del coneixement i de conscienciar els ciutadans sobre els valors del paisatge.

En aquests moments, la feina més important de l'administració estatal és desenvolupar instruments i criteris, sostinguts en una legislació, que evitin més confusió i dispersió de la que existeix en matèria de paisatge. A més, l'Estat ha d'adquirir compromisos (nacionals i internacionals) i garantir que cada ciutadà tingui el dret a gaudir d'un paisatge agradable i de qualitat. Per tant, ha de trobar la manera de coordinar totes les actuacions que s'estan fent en matèria de paisatge. Espanya tot just es troba en el principi de la implementació del CEP; ara per ara continuen sent les comunitats autònomes les que desenvolupen aquesta tasca, que pot ser molt diferent d'una comunitat a una altra, per l'absència d'una línia d'actuació comuna.

El segon cas d'estudi d'aquesta tesi doctoral és **Alemanya**, amb l'estudi a fons dels *Länder* de Nordrhein-Westfalen, Schleswig-Holstein i Baden-Württemberg.

El dret a la preservació de la natura és una de les matèries més antigues de la protecció del medi i per això no és estrany que Alemanya hagi estat pionera en la formulació d'una llei de la natura, el 1936, que incorporava el paisatge en el planejament. Però fins al 1969 el tema de la protecció de la natura no recobrarà força, amb l'inici de la redacció d'una llei federal de la natura (*Bundesnaturschutzgesetz*, 1976) orientada cap a la protecció de la natura (*Naturschutz*) i la gestió del paisatge (*Landschaftspflege*). Per això és poc comprensible que, sent un dels països fundadors de la Unió Europea, Alemanya no hagi signat el Conveni.

El 1989, quan s'unifiquen les dues Alemanyes, es creu oportú renovar la Llei federal perquè el territori que ara està subjecte a la Llei és més gran (s'hi incorporen cinc nous *Länder*) i perquè la manera d'entendre la protecció de la natura i del paisatge ha canviat. Amb la reforma de la Llei, el 2002, s'enforteix el principi jeràrquic del funcionament de la planificació del paisatge, que afecta per primera vegada la totalitat del territori.

La planificació del paisatge a Alemanya té un caràcter multifuncional i és la base, els principis i els objectius per a la integració dels aspectes relacionats amb la protecció de la natura i la gestió del paisatge en el planejament territorial i urbanístic. La Llei federal marca els principis i les directrius del paisatge per a cada *Lander*, incloent-hi les mesures de gestió, ordenació i preservació del paisatge. Cada *Lander*, seguint aquestes premisses, ha d'elaborar un *Landesnaturenschutzgesetz* (lleï de protecció de la natura dels *Länder*). Aquestes lleis compleixen les normatives i els objectius del planejament del paisatge de la Llei federal i contenen informacions sobre les diferents prioritats polítiques dels *Länder*, així com els diferents tipus de natura i de paisatge que té cada *Lander*. Per això, aquestes lleis, que en els principis i objectius s'assemblen, en el fons són lleugerament diferents pel que fa als continguts. Els tres *Länder* estudiats són representatius d'aquest fet:

- 1) **Nordrhein-Westfalen** és una de les regions pioneres en polítiques de paisatge, i una de les primeres a redactar la corresponent llei de paisatge. Aquesta llei basa la seva política de paisatge en la protecció dels paisatges miners, ja que la regió compta amb les reserves minerals més grans de tot l'Estat.
- 2) La regió més septentrional d'Alemanya, **Schleswig-Holstein**, basa la seva política de paisatge en la protecció dels paisatges de l'aigua i de la costa, prestant una atenció especial al parc nacional de *Schleswig-holsteinisches Wattenmeer*. Aquest parc, que inclou regions de Dinamarca, Holanda i de dos *Länder* més, Nierdersachsen i Hamburg, s'ha consolidat com el parc nacional més gran de l'Europa central.
- 3) I finalment tenim **Baden-Württemberg**, un *Lander* localitzat al sud-oest del país que disposa de la riquesa i de la diversitat de recursos naturals més gran de tot l'Estat (compta amb les dues extensions forestals més grans d'Alemanya i el llac més gran). Per això la seva política de paisatge se centra en la protecció i preservació d'aquests recursos naturals.

Encara que en els fons les lleis de paisatge dels *Länder* són diferents perquè tenen prioritats paisatgístiques diferents, totes han de desenvolupar i aplicar tres instruments concrets que estableix la Llei federal de protecció de la natura: els programes de paisatge (*Landschaftsprogramm*), el pla marc de paisatge (*Landschaftsrahmenplan*) i els plans de paisatge (*Landschaftsplan*). La legislació estableix que els objectius, requisits i mesures amb incidència territorial dels tres instruments han de ser integrats en el planejament territorial i urbanístic; és a dir, els objectius dels programes de paisatge s'han d'incorporar en l'ordenació del territori de cada *Lander*; els objectius dels plans marc de paisatge, en els respectius plans territorials subregionals, i els plans de paisatge, en el corresponent planejament urbanístic.

Com que és la Llei federal de protecció de la natura la que estableix els instruments de gestió, protecció i ordenació, el marge de joc és mínim. És a dir, pràcticament no hi ha opció d'implementar nous instruments si la mateixa Llei federal no els considera. Això té avantatges

però també desavantatges. Per una banda, es té un fil conductor que obliga i dicta com s'han de fer les coses, i això és una gran ajuda, perquè el factor obligació fa que les coses avancin i per això Alemanya té una política de paisatge implementada i acceptada des de fa anys. Per altra banda, la imposició d'un tipus concret d'instruments fa que a primera vista les actuacions en els *Länder*, i fins i tot en les províncies i municipis, s'assemblin bastant, i per tant fins que un no s'hi dedica a fons no hi troba diferències.

Quant als desavantatges, una de les coses que més sorprèn és la falta de polítiques innovadores que tinguin el seu inici en els *Länder*. No s'ha pogut trobar cap pla o instrument diferent dels que preveu la Llei federal. Aquest factor es pot considerar un factor de risc, perquè la falta d'idees noves pot comportar un estancament de les polítiques existents un cop estiguin implementades. Un altre desavantatge és que en els cercles polítics, de moment, no hi ha interès a canviar les coses, ja que es considera que estan ben fetes, sobretot pel que fa a la posició d'Alemanya davant del CEP. I només des dels àmbits acadèmics hi ha una certa pressió per canviar això.

Alemanya, un país profundament integrat en les polítiques internacionals, compta amb una política de paisatge, al marge del Conveni, que sembla donar bons resultats. Amb una estructura jeràrquica, els instruments són definits per la Llei federal, i per tant, aquesta és el marc de referència per al tractament del paisatge. La Llei federal és també la que proposa les mesures generals i específiques de formació, sensibilització, gestió, ordenació i protecció dels paisatges en la totalitat del territori. Les regions, però, són les que regulen els continguts temàtics de cada planificació paisatgística, partint de les determinacions de la Llei federal. Per això, al principi, les polítiques de paisatge de cada regió es poden assemblar en la forma, però el contingut varia segons les prioritats polítiques de cada regió.

És segurament aquest factor, l'existència d'una bona política de paisatge, la principal causa que explicaria per què Alemanya no ha signat el Conveni. Aquesta és la posició oficial, però personalment crec que hi ha un altre factor que explicaria aquesta negativa. En les enquestes realitzades a tots els partits polítics abans de les últimes eleccions generals el 2009 (*Wahlprüfsteine zur Bundestagswahl 2009*) es visualitza un tercer punt com a factor decisiu per al no d'Alemanya al CEP. En el punt 5, sobre política cultural internacional, un aspecte qüestionat ha estat la ratificació i implementació de convencions internacionals, entre les quals el Conveni Europeu del Paisatge. De manera unànime, els partits polítics coincideixen a dir que la insuficient feina interdisciplinària entre els ministeris de natura i medi ambient, i consegüentment també del paisatge, per treballar de manera conjunta i cooperativa entre els diferents ministeris responsables és la raó per la qual Alemanya no signa el Conveni.

Caldrà veure ara què passarà amb la quarta reforma de la llei de protecció de la natura que tot just acaba d'entrar en vigor (01/03/2010). També cal estar atents als possibles canvis que es produiran arran de la formació del nou govern més conservador esdevingut de les últimes

eleccions, el 2009. Aquest nou govern, i sobretot el nou ministre de Medi Ambient, Norbert Röttgen, poden suposar una renovació de la posició d'Alemanya respecte del Conveni Europeu del Paisatge.

Per acabar, trobem **Eslovàquia**, un país recentment incorporat a la Unió Europea però que de bon principi va ratificar el Conveni. Aquest país té una llarga tradició acadèmica en els estudis de l'evolució del paisatge i l'ecologia del paisatge, i és a través d'aquests estudis que s'introdueixen reformes en el planejament territorial, com ara la inserció del paisatge. Els instruments escollits per introduir el paisatge en el planejament són dos: els plans d'ecologia del paisatge i els atles de paisatge d'Eslovàquia.

Cal mencionar les dificultats per trobar l'organisme responsable per a la protecció i conservació del paisatge, que va suposar una reforma íntegra del sistema legislatiu d'Eslovàquia. Per això, la incorporació del paisatge en el planejament territorial és un pas molt important i Eslovàquia encara està en procés de trobar la millor manera i, sobretot, l'instrument adient per portar-la a terme. Hi ha la voluntat d'engegar una proposta de llei de paisatge, però els canvis en el mateix govern, i sobretot en el Ministeri de Medi Ambient (sis ministres en quatre anys) dificulten molt aquesta tasca.

Eslovàquia està treballant per inserir i adoptar els principis del Conveni però resulta una feina molt difícil a causa de la greu situació política que viu aquest país. A més, la manca d'un organisme competent i exclusiu responsable de la implementació del CEP al país fa difícil la seva inserció. Avui dia, la situació a Eslovàquia en relació amb el Conveni és d'estar en espera del que passarà. Falta, ara per ara, l'empenta decisiva per tirar endavant la seva implementació. Cal afegir que segurament seran els àmbits acadèmics i les organitzacions no governamentals els que hauran de fer un esforç molt gran per tirar endavant la implementació del Conveni. Encara és molt aviat per poder avaluar l'impacte del CEP a Eslovàquia, però sí que s'observa un cert augment en el treball del tractament del paisatge. Es té la voluntat d'adoptar els principis del Conveni però Eslovàquia troba en la política del país el gran obstacle per implementar-lo. Una política que destaca per una gran inestabilitat del govern i un alt nivell de corrupció, i encara incapaç de crear un organisme competent responsable de la implementació del Conveni. Aquests factors fan difícil la seva inserció, i s'ha d'anar molt en compte perquè això pot acabar sent un procés sense final.

8.3. LA IMPORTÀNCIA DELS PROCESSOS DE PARTICIPACIÓ SOCIAL EN EL CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

La definició de *paisatge* del Conveni és clara i simple, entenent aquest com “una part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals i/o humans i de les relacions que s'estableixen entre ells”. Això implica que l'opinió

dels ciutadans s'ha de tenir en compte i que, per tant, cal una participació pública a tots els nivells. Perquè la participació pública és necessària per obtenir informació rellevant sobre el paisatge que serveixi per millorar i entendre aquells valors que són intangibles des d'una anàlisi cartogràfic o treball de camp. Ens referim a aquells valors resultat d'experiències viscudes per la societat, dels sentiments, emocions i pensaments que la societat ubica als llocs, i que creen identitats territorials.

La participació pública en tots els processos en matèria de paisatge és una eina útil i necessària i una de les tasques principals que proposa el CEP, ja que sense les persones el paisatge no tindria significat, perquè no existeix paisatge sense persones. Per això, el CEP no només és un text legal sinó que és una nova forma d'anàlisi que pot canviar la relació dels ciutadans europeus amb el seu entorn (el paisatge).

Per promoure la implementació del CEP a escala nacional, regional i local es van crear els *workshops for the implementation of the European Landscape Convention*, unes conferències anuals que apleguen els diferents països signants del CEP per intercanviar experiències i debatre la implementació i aplicació del Conveni.

El CEP ha de cobrir una gran varietat de paisatges diferents, i per tant, comporta noves formes de protegir, gestionar i ordenar el paisatge, i en conseqüència, la creació de nous paisatges. Per a la realització d'aquesta tasca, el Conveni no estableix una línia d'actuació concreta sinó que entén que aquest és un procés de diàleg entre les tradicions de cada país. Per això són tan importants aquestes conferències anuals, perquè permeten intercanviar experiències i perquè els països s'ajuden mútuament en el procés d'inserció del Conveni.

D'aquesta manera es vol fer èmfasi en un altre punt important que introdueix el Conveni: cal establir una cooperació europea a diferents escales per tal de sensibilitzar la població però també per educar-la i, sobretot, per educar tècnics que puguin treballar en aquests temes. Aquesta cooperació ha de ser interdisciplinària, per enriquir substancialment la percepció i les maneres de tractar el paisatge i per involucrar la població en la presa de decisions i animar-la a participar en els processos d'implementació del Conveni.

És precisament per aquest motiu que s'han creat institucions, xarxes, grups de recerca i entitats acadèmiques que dediquen els seus esforços a impulsar l'adopció del CEP per països membres del Consell d'Europa a través de la participació pública. A més, cooperen en projectes i iniciatives específiques, intercanviant informació de manera permanent.

Aquestes institucions entenen que els processos de participació són molt importants perquè ens proporcionen l'opinió de la societat, que cada vegada es troba més implicada en les qüestions territorials i paisatgístiques. Perquè, per la societat, parlar de paisatge no només és parlar d'una porció de la superfície terrestre que ha estat modificada i percebuda al llarg del

temps, sinó també d'un territori ple de sentiments i experiències viscudes per la mateixa societat. Per tant, el paisatge també és un símbol identitari, i això fa que sigui tan important tenir en compte l'opinió de la societat, que esdevé el factor clau per a la definició d'una bona política de paisatge.

En les últimes dues dècades, la dispersió del territori construït ha provocat una fragmentació i conflictivitat territorial amb conseqüències ambientals i paisatgístiques preocupants, empitjorades per l'abandó de l'activitat agrària. En aquests nous territoris sense discurs i sense un paisatge amb originalitat, la sensació és de caos i desconcert (Nogué, 2008).

Aquesta conflictivitat territorial és reflex, moltes vegades, de la por de perdre el sentit del lloc, i precisament per això el paisatge actua com a catalitzador. Davant la pèrdua de la identitat territorial a causa de processos no consensuats, i gairebé sempre mal explicats, la societat civil reacciona d'una manera organitzada i cada vegada més indignada, generant un estat d'opinió. Així, aquestes organitzacions s'estan convertint en un instrument de diàleg i un mitjà col·lectiu a través del qual la societat es pot expressar.

A Espanya, Alemanya i Eslovàquia s'observa que al llarg de les últimes dues dècades, coincidint amb la transformació massiva del territori i del paisatge, la conscienciació de la població i la implicació d'aquesta en la definició i defensa del territori i del paisatge és un procés en alça. I això es nota també en l'augment dels processos participatius en els tres països. Els governs estatals s'adonen que cal implicar la societat si es vol tenir consens a l'hora d'introduir canvis en el territori i especialment en el paisatge, tal com dicta el Conveni. S'està treballant en la difusió i sensibilització de la població perquè hi ha un creixent compromís per part de les administracions amb el paisatge, però la societat civil encara no té un grau de consciència prou alt sobre la importància del paisatge, sobretot la importància de la seva preservació i conservació com a valor intrínsecament lligat a la identitat i la qualitat del benestar de la societat civil.

A Espanya, i sobretot en l'àmbit de les comunitats autònomes, s'observa un augment de la implicació de la societat en temes de paisatge a través de tres vies. Per una banda, són les administracions regionals les que incorporen processos participatius per implementar les polítiques de paisatge en el seu territori. Així, per exemple, destaquen els processos participatius en els catàlegs de paisatge de Catalunya, en l'Estratègia Andalusina del Paisatge o en l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana (explicats tots en diversos apartats d'aquest treball).

Una segona via és l'augment notable de notícies i reportatges sobre temàtiques ambientals i de paisatge tant en els mitjans estatals com en els autonòmics. L'Observatori de Sostenibilitat d'Espanya, en un estudi recent, constata aquest augment gairebé exponencial de la presència de temes ambientals i de paisatge en revistes i diaris, blocs d'internet o programes de televisió.

Els problemes ambientals i de paisatge, l'ordenació del territori i el planejament urbanístic cada vegada són més presents en el dia a dia, i per tant, aquesta via serveix per educar i sobretot informar la ciutadania sobre l'estat, els reptes i els problemes existents.

Com a última via, destaquen diferents projectes i iniciatives de sensibilització i participació ciutadana en temes de paisatge i medi ambient en les tres comunitats autònomes comentades en aquest treball. Un cas és el projecte *Ciutat, territori i paisatge*, destinat als alumnes dels centres d'educació secundària obligatòria de Catalunya per fomentar una cultura de territori i sensibilitzar els estudiants sobre el paisatge. Altres iniciatives són la campanya *Cuidemos la costa* a Andalusia, destinada a escolars per impulsar una educació ambiental; el projecte de sensibilització ambiental *Estrategia andaluza de educación ambiental* (EadEA), adreçat a la societat en general, i la creació del portal web *Participación pública*, per facilitar a empreses i administracions públiques la definició, localització i comunicació de processos de participació pública de diferents projectes i plans que es porten a terme en matèria del paisatge i medi ambient a la Comunitat Valenciana.

En les tres comunitats autònomes mencionades s'ha iniciat un procés de transformació profunda en la manera d'entendre el paisatge i d'integrar-lo també en la política, a través dels diferents instruments que han creat i també a través de la creació de centres d'assessorament: en el cas de Catalunya, l'Observatori del Paisatge; a Andalusia, el Centro de Estudios Territorio y Paisaje, i en el cas de la Comunitat Valenciana, s'està dissenyant el futur Institut d'Estudis Territorials i del Paisatge. Aquests centres tenen la finalitat tant d'assessorar, formar i educar experts i professionals en la matèria com de servir de centre d'informació per a la societat civil i, per tant, de suport al govern en la difusió del coneixement i la conscienciació dels ciutadans sobre els valors del paisatge.

Cal, per tant, avançar cap a una gestió integrada del paisatge, entenent els processos participatius com a dinàmics i flexibles, i de cooperació en tots els nivells i sectors de l'administració pública i de la ciutadania, per tal d'equilibrar els objectius ambientals, econòmics, socials i culturals en termes del paisatge.

Finalment, pel que fa a l'Estat espanyol cal fer una menció especial del cas de Catalunya, on la preocupació creixent pel paisatge i pel territori ha generat una gran quantitat de moviments socials que reaccionen de manera negativa a les intenses i violentes transformacions que s'hi donen. Aquests moviments s'estructuren en forma de plataformes en defensa del territori. El seu origen és resultat de l'agrupació voluntària d'un conjunt de la població que reacciona davant transformacions en el territori i la creixent crisi de confiança de la població cap a l'administració pública. Aquests moviments són un clar índex de l'augment de conscienciació de la població sobre les qüestions territorials i mostren, per altra banda, la riquesa de la societat civil catalana en un territori relativament petit.

Eslovàquia treballa en un línia semblant per tal de conscienciar i sensibilitzar la societat per implementar el CEP. Té diverses iniciatives per promoure la sensibilització i la participació de la societat eslovaca. Destaquen campanyes de promoció a partir de pancartes, articles a la premsa i presentacions, però, sobretot, la creació específica de la conferència *Landscape-man-culture*. Aquesta conferència anual reuneix experts eslovacs i d'arreu d'Europa que intercanvien experiències i aconsellen instruments i mesures per tal d'implementar el Conveni a Eslovàquia.

Una altra eina és la participació d'Eslovàquia en el programa *Village Renewal Programme*, que centra la seva atenció en el desenvolupament de les zones rurals dels països europeus, a través de la millora de les seves condicions ambientals, la preservació dels valors naturals i culturals del paisatge rural i la promoció de recursos ambientalment sostenibles. Però també la creació de diverses associacions no governamentals de suport a la implementació del Conveni deixen constància del fet que Eslovàquia ha començat a treballar amb molta empenta per inserir els principis del Conveni. També l'educació i la sensibilització de la població en qüestions territorials i de paisatge són accions que cada vegada tenen més importància.

Així doncs, a Espanya i Eslovàquia hi ha associacions i institucions que treballen per implementar la filosofia del Conveni. En canvi a Alemanya la situació és diferent. Les associacions tradicionals que treballen en la defensa de la natura i del paisatge són gairebé totes associacions governamentals, és a dir, depenen del govern federal, mentre que a Espanya i Eslovàquia són associacions no governamentals.

Les associacions a Alemanya reben ajudes directes de l'Estat, el qual fins i tot n'és el fundador, mentre que als altres dos països les associacions són iniciatives que resulten de la mateixa població, que s'oposa a les decisions que es prenen en els governs.

Una altra diferència és la política de paisatge d'Alemanya, que té una estructura jeràrquica, amb una Llei federal de protecció de la natura que és el marc de referència per al tractament de la natura i del paisatge a tot l'Estat i als *Länder*. Són, però, aquests *Länder* els que regulen els continguts temàtics. A Espanya i Eslovàquia no és així. Fins ara, no existeix cap instrument nacional que reguli la política de paisatge i continuen sent les regions les que desenvolupen els seus propis instruments sense cap marc legal estatal que les guiï. Aquesta és una de les raons que expliquen per què s'han generat una gran quantitat de moviments socials que reaccionen contra les intenses i violentes transformacions en el territori i el paisatge.

Tots aquests processos de sensibilització, educació i participació pública en el paisatge que s'han comentat resulten del desig del Consell d'Europa de crear lligams entre la societat civil i reforçar la democràcia. Tal com diu el CEP, "el paisatge és el mirall de la nostra identitat", i per tant, cadascú té dret a involucrar-s'hi i s'estableix la participació pública com a dret i responsabilitat.

8.4. CONSIDERACIONS FINALS

Han passat deu anys des de la signatura del Conveni Europeu del Paisatge; deu anys en què s'ha tingut l'oportunitat d'innovar, de posar en pràctica, amb un nou enfocament, la consideració del paisatge, establint-lo com a objecte de dret. Han passat deu anys en què el paisatge, cada vegada més, és un tema d'interès general que transcendeix els àmbits especialitzats, i s'està convertint en una peça fonamental de moltes polítiques d'ordenació del territori i polítiques sectorials de caràcter social, cultural i econòmic. De manera lenta i discreta, s'està introduint la idea que un entorn agradable i harmònic genera una sensació de benestar que incrementa la qualitat de vida dels ciutadans europeus.

I això també es nota en el nombre de països que adopten el CEP com a marc legal. El Conveni Europeu del Paisatge es perfila cada vegada més com un instrument perfecte per continuar treballant en matèria de paisatge; com a marc de referència, en què predominen els processos de participació i la cooperació entre estats per damunt de tot, per tal de protegir, gestionar i ordenar el paisatge. El CEP entén que el paisatge és cada cop més una realitat holística, on participen elements de tipus natural i cultural, de valoració objectiva i subjectiva, de l'àmbit quotidià i excepcional.

Per tant, estem assistint a un canvi de paradigma, a una nova sensibilitat davant del paisatge. L'Europa del segle XXI és una Europa marcada per profunds canvis en el seu paisatge. Aquests canvis s'han produït a una velocitat mai vista abans i han comportat no una millora sinó tot el contrari, un empitjorament de la qualitat dels nostres paisatges. Davant aquesta pèrdua, la societat reacciona, generant un estat d'opinió. Aquestes reaccions són cada vegada més nombroses, com també cada cop es donen més processos participatius que consideren la societat civil en l'elaboració de projectes i instruments en matèria de paisatge. Per això, més que mai cal conscienciar, sensibilitzar i educar la societat, perquè una societat ben informada pot respondre millor a la qüestió central del Conveni de "quin paisatge volem?".

Un paisatge sense persones no és un paisatge. Aquesta frase es comença a fer notar exigint cada vegada més la participació en el paisatge, convertint-la en un dret de responsabilitat i en l'única garantia perquè generacions futures puguin gaudir d'un paisatge de qualitat. I és justament aquest concepte el que incorpora el CEP. Amb el CEP no només neix una nova política de paisatge, sinó una nova manera d'entendre el paisatge a escala europea. Per tant, el Conveni no és un simple text legal, sinó que manté una visió de futur d'abast europeu.

Després d'aquest estudi a fons de les polítiques de paisatge a Europa en el marc del Conveni Europeu del Paisatge, han quedat clares dues coses: per una banda, la necessitat d'introduir una política de paisatge a Europa, i per l'altra, que la seva implementació s'ha de materialitzar en totes les escales d'anàlisi, tant l'europea i estatal com la regional. Però, com s'ha de portar a

terme aquest procés? Això és feina de cada estat. I són els estats els que n'han d'assumir la responsabilitat i trobar la millor manera, cadascun per la seva banda, d'introduir una política de paisatge que segueixi o no la filosofia del CEP. Per això podem trobar diferents sistemes d'aplicació, com mostren els exemples estudiats en aquest treball de recerca.

Cada país europeu ha de trobar la millor manera d'aplicar una política de paisatge. Cada estat és responsable de les seves polítiques de paisatge: aquells que han ratificat el Conveni tenen un marc de referència per fer-ho, mentre que aquells països que no han signat el Conveni poden o no tenir una política de paisatge ben desenvolupada. Queda clar, però, que amb el Conveni, per primera vegada en la història, es redacten unes bases comunes sobre com s'entén el paisatge, i per això aquest instrument s'ha convertit en el marc de referència primordial per aplicar polítiques de paisatge.

Encara hi ha un llarg camí al davant per tal que el CEP influeixi en la política internacional en matèria de paisatge, de medi ambient, de desenvolupament sostenible i d'ordenació del territori, però de moment podem afirmar que la feina feta en aquests primers deu anys ha estat molt productiva. Molts països, entre els quals Espanya i bona part de les seves comunitats autònomes, han incorporat el paisatge en la seva agenda política després de l'aprovació del CEP. En aquests primers deu anys de vida, el Conveni ha suposat una autèntica revolució en la majoria dels països europeus en la manera d'entendre, veure, percebre, gestionar, protegir i ordenar els seus paisatges. Emanat del Consell Europeu, aquest tractat internacional és avui el marc legal per a 31 països que l'han ratificat i 7 més que l'han signat. Però encara hi ha més, el Conveni és vist com un model per països no europeus, especialment Àsia i l'Amèrica Central i del Sud.

El Conveni ha suposat una revalorització de les pràctiques de gestió, planejament i ordenació en matèria de paisatge, a més de subratllar la necessitat d'educar i formar professionals i els mateixos ciutadans en qüestions de paisatge. Per això, el Conveni s'està perfilant com un punt de trobada de la renovada política de paisatge.²⁷ Això és un fet positiu que cal destacar d'aquests primers anys de funcionament, juntament amb l'enorme esforç per implantar aquest tractat en els països membres del Consell d'Europa. Una de les coses més importants que falta fer per assegurar el CEP com a marc de referència d'una nova política de paisatge per a tots els països membres del Consell d'Europa és convidar la Unió Europea a signar el Conveni, perquè així aquells països que de moment no tenen la intenció de signar el CEP tindran l'obligació de fer-ho pel fet de ser membres de la UE. D'aquesta manera s'assegurarà que tots els països europeus tinguin com a marc comú el Conveni Europeu del Paisatge, i per tant, aquest esdevindrà l'instrument legal que caldrà seguir per protegir, gestionar i ordenar els paisatges europeus.

---

²⁷ Rafael Mata Olmo (2009). "Deu anys del Conveni Europeu del Paisatge. Ordenació i gestió del paisatge a Europa". *Paisatg-e, Butlletí Bimestral de l'Observatori del Paisatge de Catalunya*, núm. 21 (gener-febrer 2010) [butlletí electrònic]. <<http://www.catpaisatge.net/cat/butlleti/index.php>>

Capítol 9

BILIOGRAFIA

AAVV. 2006: Instrumentos para la acción paisajística, dins Rafael Mata i Àlex Tarroja (coord.) *El paisaje y la gestión del territorio*. Diputació de Barcelona.

AAVV. 2000: Landscape conservation law: present trends and perspectives in International and Comparative Law. Proceedings of a colloquium. IUCN.

AAVV. 2001: Politiques publiques et paysages: analyse, évaluation, comparaisons, séminaire de lanceent Albi, 28 – 30 mars 2000. Paris: Cemagref ed.

Abranson, Allen i Theodossopoulos, Dimitros. 2000: Land, Law and Environment: Mithical Land, Legal Boudaries. Pluto Press, London / Sterling (Virgina).

Aguiló, Miguel. 1999: El paisaje construído. Una aproximación a la idea de lugar. *Colección de Ciencias, Humanidades e ingeniería* 56. Colegio de Ingenieros de caminos, canales y puertos, Ed. Castalia, Madrid.

Alcoberro, Ramon. 2007: Del NIMBY a la desobediència. Publicat a USERDA- suplement de pensament ecologista de El Triangle. www.alcoberro.info. ALCOBERRO, Eva. et al.: 2007.

Alfama, Eva; Casademunt, Àlex; Coll-Planas, Gerard; Cruz, Helena i Martí, Marc. 2007: Per una nova cultura del territori?. Icària, Barcelona.

Alió Torres, M^o Àngels i Jori Garcia, Gerard. 2009: Evolución de las movilizaciones ambientales en Cataluña entre 1970 y 2007, dins J. M. Feria Toribio et al. *Territorios, Sociedades y Políticas*. Universitat Pablo de Olavide i Asociación de Geógrafos Españoles, Sevilla.

Alonso, Julián; Muguruza, Carmen i Fernández, Antonia. 2002: Geografía. Curso de acceso. 4ª Edició. Centre d'estudis Ramón Aceres, Madrid.

Álvarez Sala, Damián. 2002: un programa de actuaciones para los paisajes de Andalucía. P: 222 – 230, dins Florencio Zoido, Carmen Venegas (Coord.) *Paisaje y Ordenación del Territorio*. Consejería de Obras Públicas y transportes, Fundació Duques de Soria, Sevilla.

Antrop, Marc. 2004: Landscape research in Europe. Ed. Belgeo.

Antrop, Marc. 2003: Why landscape of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning* 70: 21 – 34. Ed. Elvesier, Ghent.

Antrop, Marc. 2003: Landscape change and the urbanization process in Europe. *Landscape and Urban Planning* 67: 9 – 26. Ed. Elsevier, Ghent.

Antrop, Marc; Palang, Hannes; Halmfrid, Staffan i Alumnäe, Helen. 2003: Rural landscapes: past process and future strategies. *Landscape and Urban Planning* 70: 3 – 8. Ed. Elsevier, Ghent.

Antrop, Marc. 2002: Assessing multi-scale values and multifunctionality in landscapes, dins *Multifunctional Landscapes. Volum I: Theory, Values and History*. Whitpress Southampton, Boston.

- Antrop, Marc i Mander, Ülo. 2002: Continuity and change in landscapes, dins *Multifunctional Landscape. Volum III: Continuity and Change*. Whitpress Southampton, Boston.
- Balibar, Etienne. 2009: Europe as Borderland. *Environment and Planning D: Society and Space* 27: 190 – 215.
- Benson, John F. i Roe Maggie H. 2000: Landscape and Sustainability. Spon Press, London.
- Betgen, Véronique. 2009: Résistances philosophiques. PUF, París.
- Berlan-Darqué, Martine; Luginbühl, Yves i Terrasson, Daniel. 2008: Landscape: from knowledge to action. Quae, Versailles.
- Berlan-Darqué, Martine i Terrason, Daniel. 2001: Politiques publiques et paysages. Actes du séminaire d'Albi, 28 – 30 mars 2000. Cemagref, Paris.
- Berque, Augustin. 1995: Les raisons du paysage. Hazan, París.
- Berque, Augustin, 1990: Médiance de milieux en paysage. Reclus, Montpellier.
- Birks, Hillary H; Birks. H.J.B; Emilkaland, Peter i Dagfinn, Moe. 1988: The Cultural Landscape: past, present and future. Cambridge University Press.
- Birnbaum, Charles A. i Capella Peters, Christine. 1996: Guidelines for the treatment of Cultural Landscapes. The secretary of the Interior's Standards for the treatment of Historic Properties. US Department of the Interior, National Park Service, Cultural Resource Stewardship and Partnership Heritage Preservation Service, Historic Lands Initiative, Washington.
- Blanquer Criado, David. 2002: Ordenación y gestión del territorio turístico. Tirant lo Blanch, València.
- Boletín Oficial del Estado BOE núm. 31, dimarts 5 de febrer de 2008: La Ratificación del Convenio Europeo del Paisaje.
- Bolós, Maria de. 1992: Manual de ciencia del paisaje. Teoría, métodos y aplicaciones. Masson, S.A, Barcelona.
- Bondi, Liz; Davidson, Joyce i Smith, Nick. 2005: Emotional Geographies. Ashgate, Burlington (Vermont).
- Bordotto, Patrizia; Henke, Roberto; Macri, Maria Carmela i Salvioni, Cristina. 2008: Participation in rural Landscape Conservation Schemes in Italy. *Landscape Research* 33 (3): 347 – 363.
- Brown, Terry J. i Itami, Robert M. 1982: Landscape Principles Study: Procedures for Landscape Assessment and Management – Australia. *Landscape Journal* 1(2): 113 – 121. University of Wisconsin Press.

Bruns, Dietrich. 2006: Die Europäische Landschaftskonvention. Bedarf es eines deutschen Sonderwegs? *Stadt und Grün* 12: 14 – 19.

Bucci, M. 2001: “The role of local and regional authorities towards de adoption and the implementation of the European Landscape Convention”. Dins *First Conference of the Contracting and Signatory States to the European Landscape Convention*, T-FLOR1 (2001), 7, Consell d'Europa. www.coe.int/t/e/Cultural_Co.operation/Environent/Landscape

Burel, François i Baudry, Jacques. 2001: Ecología del paisaje. Conceptos, métodos y aplicaciones. Ed. Mundi-Prensa, Madrid.

Busquets, Jaume i Cortina, Albert. (Ed.). 2009: Gestión del paisaje. Manual de protección, gestión y ordenación del paisaje. Ed. Ariel, Barcelona.

Busquets, Jaume i Cortina, Albert. 2005: La carta del paisatge de l'Alt Penedès: un instrument de concertació d'estratègies de gestió del paisatge. *Espais* 50: 104 -111.

Buttimer, Anne. 1980: Sociedad y medio en al tradición geogràfica francesa. Oikos-Tau, Barcelona.

Campillo, Xavier. 23 de maig 2004: La situación, presente y futuro. El paisaje que se define ahora resulta de una abandono carente de los controles más elementales. La Vanguardia.

Canevari, Annapaola i Palazzo, Danilo. 2001: Paesaggio e territorio: Strumenti di pianificazione e modi di governo. Franco Angeli / DIAP, Milà.

Cantero, Nicolas. 2005: Paisaje, memoria histórica e identidad territorial. Universitat Autònoma de Madrid i Fundació Duques de Soria, Madrid.

Cañellas Boltà, Sílvia; Indegrad, Rønnaug; Strand, Roger; Waldrón, Talía. 2005: La gestió pública del paisatge a Catalunya. Presentat al V Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC): “Paisatge, territori i societat a les terres de parla catalana”. Menorca, 14 – 16 d'Octubre 2005.

Cartei, Gian Franco. 2007: Convenzione europea del paesaggio e governo del territorio. Ed. Il Mulino, Bologna.

Castells, Manel. 1997: La era de la información, economía, sociedad y cultura.

Clementi, Alberto. 2004: Interpretazioni di paesaggio. Melmeti Ed., Roma.

Cohen, Jean i Arato, Andrew. 1994: Civil Society and Political Theory. Cambridge MIT Press, Massachussetts.

Colafranceschi, Daniela. 2007: Land and Scape Series: Landscape +100 palabras para habitarlo. Ed. Gustavo Gili, Barcelona.

Coll, Domingo; Mallart, Jordi i Casamajor, Lluís (ED.).1997: A l'entorn de la frontera. *Col.lecció transfronterera* 3. Societat Antropogeogràfica a Barcelona, Centres d'Estudis Transfronterers, Oikos Tau, Barcelona.

Colectivo de Geógrafos (Ed.) 1980: Eliseo Reclus. La geografía al servicio de la vida. Antología. Editorial 71/2, Barcelona.

Col·legi de Geògrafs de Catalunya, Associació de Geògrafs Espanyols i Societat Catalana de Geografia. 2006: Manifest per una nova cultura del territori.

Consell d'Europa. 2009: Landscape and Rural Heritage. Proceeding/Actes, Sibiu, Romania 20 – 21 /09/2007. 6th Meeting of the Workshops of the Council of Europe for the Implementation of the European Landscape Convention. *European spatial planning and landscape* 88. Council of Europe Publishing.

Consell d'Europa. 2007: Landscape and Society. Ljubljana, Slovenia 11 -12/05/2006. 4th Meeting of the Workshops of the Council of Europe for the Implementation of the European Landscape Convention. *European spatial planning and landscape* 83. Council of Europe Publishing.

Consell d'Europa. 2007: Landscape for urban, suburban and peri-urban areas, Cork, Ireland 16 – 17/06/2005. 3rd Meeting of the Workshops of the Council of Europe for the Implementation of the European Landscape Convention. *European spatial planning and landscape* 82. Council of Europe Publishing.

Consell d'Europa. 2002: Catàleg del Conveni Europeu del Paisatge. *Col·lecció de Documents* 9, Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient i Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible. www.gencat.es/mediamb.

Consell d'Europa. 2000: Conveni Europeu del Paisatge. *Col·lecció Documents* 9. Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient; Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS).

Comitè de Desenvolupament Territorial. 1999: Per un desenvolupament equilibrat i sostenible de la Unió Europea. *Estudis urbans* 14 *Perspectiva de desenvolupament del territori europeu*. Discussió final de la reunió dels ministres responsables de l'ordenació del territori de la Unió Europea. Ed. Generalitat de Catalunya.

Cortina, Albert. 2009: La participación, mediación y concertación en paisaje. Dins Jaume Busquets i Albert Cortina (coords.) *Gestión del paisaje*. Ariel, Barcelona.

Dahrendorf, Ralph. 1996: Economic opportunity. *Civil Society and Political Liberty. Development and Change* 27: 229 – 249.

Dear, Michael. 1993: Understanding and Overcoming the NIMBY Syndrome. *Journal of the American Planning Association* 58 (3):288 – 301.

Déjeant-Pons, Maguelonne: “La Convención Europea del Paisaje”, pàg. 347. Dins Rafael Mata Olmo i Àlex Tarroja, 2006: *El paisaje y la gestión del territorio: Criterios paisagísticos en la ordenación del territorio y el urbanismo*. “Xarxa de Municipis”, 5. Diputació de Barcelona.

Devine-Wright, Patrick. 2005: Beyond NIMBYism: towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy. *Wind Energy* 7:125 – 139.

Dietrich, Martin i Van der Straaten, Jan. 2004: *Cultural Landscapes and Land Use, The Nature Conservation – Society Interface*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Direcció General d'Arquitectura i Paisatge. 2006: *La carta de paisatge: un instrument col·lectiu i voluntari i de compromís a favor del paisatge*. Departament de Polítiques Territorials i Obres Públiques, Barcelona.

Farina, Almo. 2000: *Landscape ecology in action*. Kluwer Academic Publishers, Holanda.

Farina, Almo. 1998: *Principles and Methods in Landscape Ecology*. Chapman and Hall, Cambridge.

Ferguson, Adam. 1980: *An Essay on the History of Civil Society*. Transaction Publishers, New Jersey.

Fernández Rodríguez, Carmen. 2007: *La protección del paisaje. Un estudio de Derecho español y comparado*. Ed. Marcial Pons i Ed. Jurídicas y sociales, Madrid/Barcelona.

Folch, Ramon. 2003: *El territorio como sistema. Concepción y herramientas de ordenación*. *Colección Territorio y Gobierno*. Ed. Visiones i Diputació de Barcelona.

Forman, R.T.T i Godon, M. 1986. *Landscape Ecology*. Wiley and Sons, New York.

Fortià, Josep Maria. 2000: *La intervenció en el paisatge: claus per a un debat*. Servei de Publicacions de la Universitat de Girona i Fundació Privada, Girona.

Franco Cartei, Gian. 2007: *Convenzione europea del paesaggio e governo del territorio*. I Mulino.

Garcia Garcia, Xavier. 2003: *Catalunya es revolta*. Angle Editorial, Barcelona.

Generalitat de Catalunya, Departament de Polítiques Territorials i Obres Públiques. 2007: *Línies estratègiques d'actuació en el paisatge*. Barcelona.

Generalitat de Catalunya. 2006: *Llei 8/2005 i Reglament de protecció, gestió i ordenació del Paisatge*. *Quaderns de legislació*, Barcelona.

Generalitat de Catalunya, 2006: *Decret 343/2006, 19 de setembre per el qual es desenvolupa la Llei 8/2005 de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística*. *Diari oficial de la Generalitat de Catalunya* 4723: 39.384 – 39.388.

Generalitat de Catalunya. 2005: *Conveni Europeu del Paisatge*. *Papers de Sostenibilitat* 8. Consell Assessor per el desenvolupament sostenible, Observatori del Paisatge.

Generalitat de Catalunya. 2005: *Documents de la Conferència sobre el Conveni Europeu del Paisatge en ocasió de la seva entrada en vigor, Strasbourg 17 de juny de 2004*. *Papers de sostenibilitat* 9. Consell Assessor per el desenvolupament sostenible, Observatori del Paisatge.

Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient i Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible. 2002: Conveni Europeu del Paisatge. *Col·lecció Documents 9*. Barcelona.

Gharadjedeghi, Bahram *et al.*. 2004: Landschaftstypen in Deutschland. Bundesamt für Naturschutz.

Giner, Salvador i Arbós, Xavier. 1990: La Governabilitat i l'esdevenidor de les societats modernes. Edicions 62, Barcelona.

Golhke, Frank. 1994: Thoughts on Landscape. *Landscape Journal*. 14 (1) 1 – 10. University of Wisconsin Press.

Gómez Orea, Domingo. 1994: Ordenación del territorio: una aproximación desde el medio físico. Serie Ingeniería Geoambiental. Ed. Instituto Tecnológico Geominero de España i Ed. Agrícola Española, Madrid.

Governa, Francesca. 2002: Del government a la governance. El canvi de les formes i les modalitats de l'acció col·lectiva en el camp urbà i territorial. Traduït per Jaume Feliu i Torrent.

Grasseni, Cristina. 2004: Skilled Landscape: mapping practices of locality. *Environment and Planning D: Society and Space* 22: 699 – 717.

Grob, Dieter; Kempe, Michael i Mauelshagen, Franz. 2003: Naturkatastrophen – wahrgenommen, gedeutet, dargestellt. Günter Narr Verlag, Tübingen.

Guibernau, Montserrat. 1996: Los nacionalismos. Ariel, Barcelona.

Guillén, Rafael. 1998: Los estados transparentes: Nueva versión revisada y ampliada. Ed. Pre-Textos Poesia i Diputació de Granada, Sevilla.

Hann, Chris i Dunn, Elizabeth. 1996: Civil Society: challenging western models. Routledge, New Jersey.

Harvey, David. 2003: Espacios de esperanza. Ed. Akal, Madrid.

Haswell, Susan Olsen. 1994: A garden apart: an agricultural and settlement history of Michigan's Sleeping Bear Dunes National Lakeshore region. National Park Service, Michigan Bureau of History.

Hayden, Dolores. 1995: Power of Place. Urban Landscape and Public History. Cambridge MIT Press, Massachusetts.

Herberg, Alfred. 2002: Landschaftsrahmenplanung in Deutschland. Ihre Implementation in Brandenburg vor dem Hintergrund ihrer Entstehung und Entwicklung in Deutschland. *Forschungsberichte aus den Ingenieurwissenschaften*. Mensch und Buch Verlag, Berlín.

Hervás Más, Jorge. 2009: Ordenación del territorio, urbanismo y protección del paisaje. Adaptado al Real Decreto Legislativo 2/2008, 20 de junio, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley de Suelo. Bosch, Sabadell.

- Hildebrand, Andreas. 2000: el paisaje en las políticas públicas de la Junta de Andalucía. Un balance y una propuesta de acción para el futuro. *Andalucía geográfica* 7: 15 – 26.
- Hubbard, Phil. 2006: NIMBY by another name? A reply to Wolsink. *Transactions of the Institute of British Geographers* 31: 92 – 94.
- Hubbard, Phil. 2005a: Accomodation Otherness: anti asylum centre and the maintance of white privileged. *Transactions of the Institute of British Geographers* 30: 52 – 65.
- INFOPROMA (Associació Interdisciplinar de Professionals del Medi Ambient). 2007: Butlletí de la delegació catalana d'Aproma. L'efecte NIMBY o “sí, però aquí no”. 23.
- IUCN – The World Conservation Union. 2000: Landscape Conservation Law: present trends ans perspectives in International and Comparative Laws. IUCN Environmental Policy and Law paper 39. Cambridge.
- Jari Manzano, Jordi. 2005: El sistema constitucional de protecció del medi ambient. Col·lecció Institut d'Estudis Autònomic: 42. Generalitat de Catalunya, Departament de Relacions Institucionals i Participació, Barcelona.
- Jones, Michael. 2007: The ELC and the question of Public Participation. *Landscape Research* 33(5): 613 – 633. Routledge Taylor and Francis Group.
- Jupp, Eleanor. 2008: The Feeling of participation: Everyday spaces and urban changes. *Geoforum* 39: 331 – 343.
- Keane, John. 1988: Democracy and Civil Society. Verso, Londres.
- Krönert, Rudolf; Steonhardt, Uta i Volk, Martin. 2001: Landscape Balance and Landscape Assessment. Springer Verlag, Berlín.
- Kwasniak, Arlene J. 1996: A Framework for How Laws and Legal Policies Shape Landscapes. *Landscape Journal* 15 (2): 154 – 162. University of Wisconsin Press.
- Lake, Robert W. 1993: Rethinking NIMBY. *Journal of the American Planning Association* 58: 87 – 93.
- Landscape Journal Special Issue. 1998: Exhibit Catalog. University of Wisconsin Press.
- Lavoie, Caroline. 2005: Sketching the Landscape: Exploring a Sense of Place. *Landscape Journal* 24(1): 13 – 31. University of Wisconsin Press.
- León Rodríguez, Rafael. 2002: Del síndrome “NIMBY” al efecto “NIMBY”. La fogata digital.
- Lipschutz, Ronnie D. i Mayer, Judith 1996c: Global civil society and global environmental governance: the politics of nature from place to planet. Albany Stat University of New York Press.

Llausàs, Albert. 2005: Caracterització i anàlisi dels canvis paisatgístics de les closes a la Plana de l'Alt Empordà a una escala de treball per al període 1957 – 2001. Inèdit. Treball de recerca. Doctorat de Medi Ambient de la Universitat de Girona.

Lowenthal, David. 2007: Living with and looking at landscape. *Landscape Research* 32(5): 635 – 656. Routledge, New York/Londres.

Lowenthal, David. 1998: El pasado es un país extraño. Akal, Madrid.

Lucas, P.H.C. 1992: Protected Landscapes. A guide for policy-makers and planners. The World Conservation Union, Chapman and Hall Publishing, London.

Luginbühl, Yves. 2006: Landscape and individual and social well-being. Dins Consell d'Europa *Landscape and sustainable development: challenges of the European Landscape Convention*. Consell d'Europa, Estrasburg.

Luginbühl, Yves. 2004: "Landscapes and individual and social well-being". Dins *Conference on the European Landscape Convention on the occasion of its entry into force*, T-FLOR (2004), 3, Consell d'Europa, Estrasburg, pàg. 18. www.coe.int/t/e/Cultural_cooperation/Environment/Landscape/.

Luginbühl, Yves. 1989: Paysages. Textes et representations du paysage du siècle des Lumières à nos jours. La Manufacture, Paris.

Lukassen, David. 2008: Das Umweltgesetzbuch – Fortschritt oder Rückschritt für Umweltschutz? *Natur und Recht* 30: 559 – 561. Springer Verlag.

Lynch, Kevin. 1960: The Image of the City. Cambridge MIT Press, Massachusetts.

Marsch, William H. 2005: Landscape Planning. Environmental applications. Fourth Edition. Wiley and Sons Publishing, USA.

MacDonald, Eric i Alanen, Arnold R. 2000: Tending a comfortable wildness: a history of agricultural landscapes on North Manitou Island, Sleeping Bear Dunes National Lakeshore. U.S. Department of Interior, National Park Service, Midwest Field Office, Michigan.

Mallarach, Josep Maria. 2003: La introducció de l'avaluació ambiental estratègica en l'ordenació del territori: reptes i experiències, *Diversitas* 41. Segones jornades d'Avaluació d'Impacte Ambiental de Planejament Urbanístic i Territorial, Olot, abril 2002. Ed. Universitat de Girona.

Marschall, Ilke; Werk, Klaus; Brandt, Edmund; Heck, Andreas i Bieling, Landi 2008: Rechtliche Handlungsmöglichkeiten zur Offenhaltung der Landschaft am Beispiel Baden-Württemberg. *Natur und Recht* 30: 673 – 684. Springer Verlag.

Marschall, Ilke i Werk, Klaus. 2007: Die Europäische Landschaftskonvention: Ziele, Inhalt sowie derzeitige landschaftspolitische Bedeutung in Deutschland. *Natur und Recht* 29: 719 – 722. Springer Verlag.

Martin, Michael. 1996: Back-alley as Community Landscape. *Landscape Journal* 15(2): 138 – 153. University of Wisconsin Press.

Martínez de Pisón, Eduardo. 1998: El concepto de paisaje como instrumento de conocimiento ambiental. A: Martínez de Pisón (ed.) *Paisaje y Medio Ambiente*. 9 – 28. Fundación Duques de Soria, Universidad de Valladolid.

Massey, Doreen. 1994: *Space, Place and Gender*. Cambridge University Press, Massachussets.

Mata Olmo, Rafael. 2010: Deu anys del Conveni Europeu del paisatge. Ordenació i gestió del Paisatge a Europa. www.catpaisatge.net.

Mata Olmo, Rafael i Tarroja, Àlex. 2006: El paisaje y la gestión del territorio: Criterios paisatgísticos en la ordenación del territorio y el urbanismo. *Xarxa de municipis* 5. Diputació de Barcelona.

Mata Olmo, Rafael i Sanz, Concepción. (Coord.). 2003a: Atlas de los paisajes de España. Ministerio de Medio Ambiente, Madrid.

Matless, David. 1998: *Landscape and Englishness*. Reaktion Books, Londres.

Maurel, Marie Claude i Rousselet, Kathy (Coord.). 2008: *Revue d'études comparatives Est – Ouest. De la décollectivisation au développement local en Europe central et orientale*. Volume 39(4). Armand Colin Publishers, París.

Maurel, Marie Claude i Rousselet, Kathy (Coord.). 2007: *Revue d'études comparatives Est – Ouest. Le développement rural en Allemagne réunifiée: modèles, contextes, enjeux*. Volume 39(3). Armand Colin Publishers, París.

McErnaney, Marla J.; Tishler, William H. i Alanen, Arnold R. 1995: *Farming at the water's edge: an assessment of agricultural and cultural landscape resources in the proposed Port Oneida Rural Historic District at Sleeping Bear Dunes National Lakeshore*. Midwest Regional Office, National Park Service, Michigan.

Ministry of Environment Slovak Republic, 2008: *State of Environment Report, Slovak Republic 2007*.

Ministry of Environment Slovak Republic. 2007: *State of Environment Report, Slovak Republic 2006*.

Ministry of Environment Slovak Republic, 2006: *State of Environment Report, Slovak Republic 2005*.

Mitchell, Don. 2004: *Deat Admist Abunance: Landscapes as Systems of Social Reproduction*. En el marc del III Seminari Internacional sobre Paisatge: Els paisatges de la Postmodernitat, Olot 21 – 23 d'Octubre de 2004. Document inèdit.

Muñoz Criado, Aranzazu. 2008: La política de paisaje de la comunidad valenciana. *Cuadernos geográficos* 43(2): 99 – 121.

Muñoz, Francesc. 2008: *Urbabanilización: Paisaje communes y lugares globales*. Ed. Guatavo Gil, Barcelona.

- Naveh, Zeh i Lieberman, Arthur. 1004: Landscape ecology – theory and application. Springer Verlag.
- Naveh, Zeh. 1982. Landscape ecology as an emerging branch of human ecosystem science. *Advances ecological Research* 12: 189 - 237. Academic Press, Londres.
- Nel.lo, Oriol. (Ed.) 2003: Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya. Empúries i Càtedra de Geografia i Pensament Territorial de la Universitat de Girona.
- Nogué, Joan; Wilbrand, Stephanie. 2010: Landscape, Territory and Civil Society in Catalonia. *Environment and Planning D: Society and Space* 28(4): 638 – 642. Pion Publication.
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Sala, Pere i Bretcha, Gemma. (eds.). 2010: Paisatge i participació ciutadana. *Documents 1*. Observatori del Paisatge i Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya.
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura i Bretcha, Gemma (eds.). 2009: Ordenació i gestió del paisatge a Europa. *Plecs de Paisatge. Eines 2*. Observatori del Paisatge.
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura i Bretcha, Gemma (eds.). 2009: Indicadors de paisatge. Reptes i perspectives. *Plecs de Paisatge. Eines 1*. Observatori de Paisatge.
- Nogué, Joan (Ed.). 2009: Entre paisajes. Àmbit, Barcelona.
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura i Bretcha, Gemma (eds.). 2008: Paisatge i Salut. *Plecs de paisatge. Reflexions 1*. Observatori de Paisatge.
- Nogué, Joan (Ed.). 2008: El paisaje en la cultura contemporánea. Biblioteca Nueva, Madrid.
- Nogué, Joan i Sala, Pere. 2007: Els valors del paisatge. *Perspectiva escolar* 311: 2 – 9.
- Nogué, Joan. 2007: Observatorio del paisaje de Cataluña: la emergencia de territorios sin discurso y de paisajes sin imaginario. *Ambienta* 63: 27 – 34.
- Nogué, Joan (Ed.). 2007: La construcción social del paisaje. Biblioteca Nueva, Madrid.
- Nogué, Joan i Romero, Joan (Ed.). 2007: Las otras geografías. Tirant lo Blanch, València.
- Nogué, Joan. 10 de gener de 2007: Jardines comestibles y terapéuticos. La Vanguardia.
- Nogué, Joan. 2007: Algo se mueve en el paisaje. www.catpaisatge.net.
- Nogué, Joan. 2006: La necessària revisió dels paisatges de referència, *Nexus* 36: 36 – 49.
- Nogué, Joan i Sala, Pere. 2006: Prototipus de catàleg de paisatge. Bases conceptuals metodològics i procediments per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya. Observatori de Paisatge, Olot.
- Nogué, Joan. 8 de novembre de 2006: Paisajes en el paisaje. La Vanguardia.

Nogué, Joan. 2006: el tratamiento de la temática paisajística en Cataluña y en España p: 53 - 60, dins Rafael Mata i Àlex Tarroja (Coord.). *El paisaje y la gestión de la ordenación del territorio. Criterios paisajísticos en la ordenación del territorio y el urbanismo*. Diputació de Barcelona.

Nogué, Joan. 21 d'agost de 2006. Qué hacemos con el paisaje?. La Vanguardia

Nogué, Joan. 2006: Las carreteras y el paisaje. Document inèdit.

Nogué, Joan. 2006: El paisatge i el seu observatori. *La Punxa* 40: 68 – 73.

Nogué, Joan. 2005: Nacionalismo, territorio y paisaje en Cataluña, dins *Paisaje, memoria histórica e identidad nacional*. P 147 – 169. Ed. Nicolàs Ortega Cantero, Universitat Autònoma de Madrid i Fundació Duques de Soria, Madrid.

Nogué, Joan. 2005: Paisatge i identitat territorial en un context de globalització. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* 60: 173 – 183.

Nogué, Joan. 15 de juny de 2005: la otra mitad del paisaje. Pintores, poetas y arquitectos han sido conscientes de la necesidad de mirar hacia arriba: el cielo, un espacio que muchas veces ignoramos. La Vanguardia.

Nogué, Joan. 16 de març de 2005: Territorio ocultos: Geografías de la invisibilidad. La Vanguardia.

Nogué, Joan. 2004: Els paisatges de la postmodernitat. En el marc del III Seminari Internacional sobre Paisatge: Els paisatges de la Postmodernitat, Olot, 21 – 23 d'Octubre de 2004. Document inèdit.

Nogué, Joan i Vicente, Joan. 2004: Landscape and National Identity in Catalonia. *Political Geography* 23: 113 – 132.

Nogué, Joan. 2004: Paisatge, territori i identitat. Text de la conferència impartida a Montblanc el dia 16 de juny de 2004. Document inèdit.

Nogué, Joan. 2003: El paisaje: una mirada des de la geografia. *Dyónisos* 5: 64 – 69.

Nogué, Joan. 2003: Un territori esquarterat: el paisatge de les taques d'oli. *Transversal* 20: 42 – 47.

Nogué, Joan: 23 de febrer de 2003: lugares vacíos, paisajes ignorados. La Vanguardia.

Nogué, Joan i Vicente i Rufí, Joan. 2001: Geopolítica, identidad y globalización. Ed. Ariel Geografía, Barcelona.

Nogué, Joan. 1985. Una lectura geogràfico-humanista del paisatge de la Garrotxa. Col·legi Universitari de Girona. Diputació de Girona.

Nora, Pierre (Ed.) 1984 – 1992: Les Lieux de mémoire. Gallimard, París.

Norton, William. 1995: Human Geography. 2nd Edition. Oxford University Press, New York.

Norton, William. 1987: Explorations in the Understanding of Landscape. A Cultural Geographic Contributions in Sociology 37. Greenwood Press, Connecticut.

Olwig, Kenneth R. I Mitchell, Don. 2007: Special issue: justice, power and political landscape. *Landscape Research* 32(5). Routledge Press, New York/Londres.

Olwig, Kenneth R. 2007: The practice of landscape “Conventions” and the Just Landscapes: The Case of the European Landscape Convention. *Landscape Research* 32(5): 579 – 594. Routledge Press, New York/Londres.

Olwig, Kenneth R. 2005: Editorial: Law, polity and the changing meaning of Landscape. *Journal Landscape Research on Landscape and Law* 30 (3): 293 – 298. Routledge Press, New York/Londres.

Ortega, Margarita. 2008: Aplicación del Convenio Europeo del Paisaje en España. www.conama9.org/conama9/download/files/GTs/3265_ppt_MOrtega.pdf.

Ortega Cantero, Nicolas. 2005: Paisaje, memoria histórica e identidad nacional. Universitat Autònoma de Madrid i Fundació Duques de Soria, Madrid.

Ortega Cantero, Nicolas. 2004: Naturaleza y cultura en la visión geogràfica moderna del paisaje p 9 - 35, dins Nicolas Ortega Cantero Ed., *Naturaleza y cultura del paisaje*. Ed. de la Universitat Autònoma de Madrid

Ortega Delgado, Margarita. 2008: Políticas de paisaje en España, para la aplicación del CEP, representación de la administración general del estado. 2º Congreso Internacional Paisaje e Infraestructuras, Granada, noviembre 2008.

Page, Robert R.; Gilbert, Cathy A. i Dolan, Susan A. 1998: A Guide to cultural landscape reports: contents, process and techniques. US Department of the Interior, National Park Service, Cultural Resource Stewardship and Partnerships, Park Historic and Cultural Landscape Program, Washington.

Palang, Hannes i Fry Gary. 2003: Landscape Interfaces. Cultural Heritage i Changing Landscapes. Kluwer Academic Publishers, Landscape Series, London.

Palka, Eugene J. 1994: Comnig to Grips with the concept of Landscape. *Landscape Journal* 14(1) 63 – 73. University of Wisconsin Press.

Palol Gratacós, Sergi. 2007: Anàlisi dels instruments jurídics per a la gestió de la biodiversitat i el paisatge: Propietat, béns ambientals i funció ecològica. Sessió del Doctorat de Medi, Universitat de Girona.

Paül, Valerià i Queralt, Arnau: 2009: Les polítiques i instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge a l'estat espanyol. Dins *Ordenació i gestió del paisatge a Europa. Plecs de Paisatge, Eines* 2: 64 – 104.

Pintó i Fusalba, Josep (eds.). 2010: Eines i instruments per a les polítiques de paisatge. *Diversitas* 65. Servei de Publicacions de la Universitat de Girona.

Policies and Priorities for Ireland's Landscape. Conference Papers, Tullamore Co. Offaly, Ireland, April 1999. Heritage Council of Ireland Editions.

Pozo del, Joan Manuel. 2009: Paisatge, Ciutadania i Educació. Conferència d'obertura del Seminari Internacional de Paisatge i Educació, Barcelona 19 i 20 de novembre de 2009. Text inèdit.

Pretty, Jules. 1995: Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development* 23 (8): 1247 – 1263.

Prieur, Michael i Dourousseau, Sylvie. 2006: Landscape and public participation in: Landscape and Sustainable Development. *Challenges of the ELC*: 165 – 207. Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Prieur, Michael. 2001: "Landscape policies: contribution to the well-being of European citizens and to sustainable development (social, economical, cultural and ecological aspects)". Dins *First Conference of the Contracting and Signatory States to the European Landscape Convention*, T-FLOR1 (2001), 8, Consell d'Europa.

www.coe.int/t/e/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape

Priore, Riccardo, 2009: No People, No Landscape. La Convenzione Europea del Paesaggio: luci e ombre nel processo di attenzione in Italia. Ed. Franco Agnelli. Milà.

Priore, Riccardo. 2009: The European Landscape Convention: an introduction. Opening Session of the Workshop "Changing Landscapes", University Mediterranea of Reggio Calabria, 2 de juliol de 2009.

Priore, Riccardo. 2006: Convenzione Europea del paesaggio. Il testo tradotto e commentato. Centro Stampa d'Ateneo, Reggio Calabria.

Projecte NORCAT – Management of Complexity, Scientific Uncertainty a Public Participation in environmental and Landscape Governance in Nordland and Catalunya. www.norcat.com.

Razzo, Ludwig. 2007: Natur und Recht: 30 Jahre Bundesnaturschutzgesetz als Säule eines neuen Umweltgesetzbuches. *Natur und Recht* 29: 330 – 333. Springer Verlag.

RECEP-ENELC. 2009: The European Landscape Convention: a litmus test for the exercise of local and regional authorities' public responsibilities at national and international level. Document prepared as a contribution of RECEP-ENELC to the 5th Conference on the European Landscape Convention, Strasbourg, Council of Europe, on 30 – 31 March 2009.

RECEP-ENELC. 2007: European Landscape Convention – Florence Convention – Synoptic presentation of the status of landscape policies pursued by the member states of the Council of Europe (2006 – 2007).

RECEP-ENELC. 2000: Opinion 13 (2000) on the draft European landscape Convention prepared by the select Committee of Experts set up by the Committee of Ministers.

RECEP-ENELC. 1998: Recommendation 40 (1998) on the draft European landscape Convention.

RECEP (European Network of Local and Regional Authorities for the Implementation of the European Landscape Convention). 1997: Explanatory memorandum on the Recommendation 31 (1997) and Resolution 53 (1997). The Preliminary Draft European Landscape Convention.

RECEP-ENELC. 1997: Recommendation 31 (1997) on the preliminary draft European landscape Convention. 4th Session.

Rocha, L. 20 de setembre d 2006: Espacios: Paisaje. La Crítica.

Roger, Alain. 2000. Breu tractat del paisatge. La Campana. Barcelona.

Rose, Mitch i Wylie John. 2006: Guest editorial. Landscape. *Environment and Planning D: Society and Space* 24: 475 – 479.

Rossi, Antonio de; Durbiano, Giovanni; Governa, Francesca; Reineiro, Luca i Robiglio, Matteo. 1999: Linee nel Paesaggio. Esplorazioni nei territori della trasformazione. Ed. UTET libreria, Torí.

Runte, Alfred. 1990: Yosemite: the embattled wilderness. University of Nebraska Press.

Runte, Alfred. 1997: National parks: the American experience. University of Nebraska Press.

Sabaté, Xavier. 2008: Participació ciutadana i ordenació del paisatge: el cas de Catalunya. *Mètode. Revista de Difusió de la Investigació* 58: 78 – 85.

Sala i Matí, Pere. 2007: Girona, capital europea del paisaje. www.catpaisatge.net.

Salbaza Hernae, Alain. 2006: La consagración jurídica del paisaje a través del Convenio Europeo del Paisaje. Treball de recerca inèdit. IVAP – Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea.

Sandhu, Harjinder S. i Foster John H. 1982: Landscape Sensitive Planning: A Benefit / Cost Assessment. *Landscape Journal* 1(2): 67 – 75. University of Wisconsin Press.

Sargolini, Massimo. 2005: Paesaggio: Territorio del dialogo. Ed. Kappa, Roma.

Seguin, Jean-François. 2006: Landscape and sustainable development: challenges of the European Landscape Convention. Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Serrano Giné, David. 2007: Paisaje y políticas públicas. *Investigaciones Geográficas* 42: 109 – 123. Instituto Universitario de Geografía, Universidad de Alicante.

Shanks, Andrew. 1995: Civil Society, Civil Religion. Blackwell Publishing, Cambridge.

Shaw, Martin. 1996: Civil Society and Media Global Crisis: Representing Distant Violence. Printer Publishing, Londres.

Smith-Middleton, Holly i Alanen Arnold R. 1998: Impressions of Indian River: a landscape history of Sitka National Historical Park. Alaska Systems Support Office, National Park Service.

Smith-Middleton, Holly i Alanen, Arnold R. 1999: Testaments to place and time: a cultural landscape report for Sitka National Historical Park. Alaska Systems Support Office, National Park Service.

Steiner, Frederick; Young, Gerald i Zube, Ervin. 1988: Ecological Planning Retrospect and Prospect. *Landscape Journal* 7(1): 31 – 39. University of Wisconsin Press.

Sullivan, William C. 1997: Landscape transformed. *Landscape Journal* 16(2): 197 – 198. University of Wisconsin Press.

Tàbara, David. 2000: Sostenibilitat, integració i participació social en els processos d'agenda local 21. Jornada Agenda 21 i Societat Agenda XXI de Lloret de Mar, Juny 2000.

Tarroja, Àlex; Camagni, Roberto i altres. 2006: Una nueva cultura del territorio. Criterios sociales y ambientales en las políticas y el gobierno del territorio, dins *Nuevas estrategias territoriales. Ordenación y desarrollo del territorio en Europa y Cataluña* 4. Curs CUIMB febrer 2006, Diputació de Barcelona.

The Nature Conservation – Society Interface. 2004: Cultural Landscapes and Land Use. Springer Verlag.

Theater, Elizabeth K. 1997: Voluntary organizations as agents in the becoming of place. *The Canadian Geographer* 41(3): 226 – 234.

Thompson, Ian. 2007: Landscape research. *Journal of the Landscape Research Group* 32. Routledge, Taylor & Francis Group, Oxford.

Thorne, James F. 1987: Landscape Ecology. *Landscape Journal* 6(2): 153 – 154. University of Wisconsin Press.

Tishler, William H. 2006a: Door County's emerald treasure: a history of Peninsula State Park. University of Wisconsin Press.

Tishler, William i Garber, Randy. 1999: Historical presentation and the land: an emerging land use concerns. Department of Landscape Architecture and Environmental Awareness Center. College of Agricultural and Life Sciences, School of Natural Resources. UW – Madison.

Tishler, William; Garber, Randy i Alanen, Arnold R. 1977: Historic preservation and the cultural landscapes: an emerging land use planning concerns 7. University of Wisconsin - Madison, Department of Landscape Architecture and the Environment Awareness Center, College of Agricultural and Life Sciences, School of Natural Resources, Department of Landscape Architecture. University of Wisconsin – Madison.

Trefethen, James B. 1976. American Landscape 1776 – 1976. Two Centuries of Change. Wildlife Management Institute. Edited by Kenneth J. Subol, Washington.

- Tuán, Yi-Fu. 2003: Escapismo. Formas de evasión en el mundo actual. Ed. Península/Atalaya, Barcelona.
- Turrin, Eugenio. 1979: *Semiologia del paesaggio italiano*. Longanesi, Milà.
- University of Wisconsin, Department of Natural Resources. 1991: Beneficial landscapes practices. Madison.
- Valdunciel i Coll, Juli. 2004: Nous territoris i nous paisatges: de l'espai xarxa a la ciutat difusa. *Revista Papers*, Barcelona.
- Virilio, Paul. 1997: *El Cibermundo. La política de lo peor*. Càtedra, Barcelona.
- Vogtmann, Harmut. 2007: 100 Jahre Naturschutz als Staatsaufgabe 1906 – 2006. Brücken in die Zukunft bauen. Bundesamt für Naturschutz.
- Walter, François. 1990: *Les Suisses et l'environnement, Une histoire du rapport à la nature du 18e siècle à nous jours*. Ed. Zoes, Ginebra.
- Websky von, Michael. 2002: The German landscape management legislation. *Naturoopa* 98.
- Weng, Yen-Chu. 2006: Spatiotemporal changes of Landscape patterns in response to urbanization. Master Research. UW – Madison.
- Wilbrand, Stephanie. 2008: Quan la carretera traeix al paisatge. *Revista de Girona* 248. Diputació de Girona.
- Wilbrand, Stephanie. 2006: Girona, capital europea del paisatge. *Revista de Girona* 239. Diputació de Girona.
- Williams, Brenda Wheeler; Alanen, Arnold R.; Tishler, William H. 1996: Coming trough with rye: an historic agricultural landscape study of South Manitou Island at Sleeping Bear Dunes National Lakeshore. Midwest Field area, National Park Service.
- Wilson, Chris i Groth, Paul. 2003: *Everyday America. Cultural Landscape Studies after J.B. Jackson*. University of California Press, Berkeley.
- Winchester, Hilary P.M; Kong, Lily i Dunn, Kevin. 2003: *Landscapes. Ways of imagining the world. Insights into Human Geography*. Series Editoris: Paul Knox and Susan Smith. Pearson Educational Limited, Essex.
- Wisconsin Council of Natural Beauty. 1967: *Landscape beautification guide*. Madison, Wisconsin.
- Wisconsin Department of Natural Resources. 2003: *Gifting your land: protecting Wisconsin's landscape*. Madison, Wisconsin.
- Wisconsin Department of Public Instruction. 1962: *Reading Wisconsin's Landscape*, 2nd Edition. State Department of Public Instruction, Madison, Wisconsin.

Wylie, John. 2006: Depths and folds: on landscape and the gazing subject. *Environment and Planning D: Society and Space* 24: 519 – 535.

Wylie, John. 2007: *Landscape*. Routledge, London i New York.

Wolsink, Maarten. 2006: Invalid theory impedes our understanding: a critique on the persistence of the language of NIMBY. *Transactions of the British Geographers* 31: 85 – 91.

Zachrisson, Anna. 2004: Co-management of Natural Resources. Paradigma, Shifts, Key Concepts and Cases. *Mountain Mista Programme Report 1*. Umeå: Mountain Mista Programmes.

Zimolank, Chester E. i Stansfield, Charles A. 1983: *The human landscape. Geography and Culture*, 2nd Edition. Charles E. Merrill Publishing, Glasboro State College, Columbus, Ohio.

Zoido, Florencio. 2009: Desenvolupament i aplicacions de la Convenció Europea del Paisatge. *El paisatge i la gestió del territori*. Ed. Espais, Universitat de Sevilla.

Zoido, Florencio. 2000: proteger y realzar el paisaje. *Andalucía Geográfica* 7: 7 -14.

Zoido, Florencio. 2003: La Convención Europea del Paisaje y su aplicación en España. Un acuerdo internacional para la ordenación del territorio europea, dins Ramon Floch (coord.) *El territorio como sistema. Conceptos y herramientas de ordenación* p. 243-262. Diputació de Barcelona.

Zoido, Florencio. 2006: Bases para la aplicación del Convenio Europeo del Paisaje en España. www.upo.es/ghf/documentos/paisaje/Zoido_Basesaplicacionconvencioeuropeopaisaje.pdf

Zonn, Leo E. 1984: Landscape Depiction and Perception. A transactional Approach. *Landscape Journal* 3 (2): 144 – 150. University of Wisconsin Press.

Zube, Ervin H. 1984: Themes in Landsape Assessment Theory. *Landscape Journal* 3(2): 104 – 110. University of Wisconsin Press.

1000 Friends of Wisconsin Land Use Institute. 2005: *Wisconsin landscape: a quartely newsletter of 1000 friends of Wisconsin and 1000 friends of Wisconsin Land Use Institute*. Volume 9 (1). Stevens Point, Wisconsin.

PÀGINES D'INTERNET CONSULTADES

- Agenda Territorial de la UE. 2007 (no editat). Leipzig.
http://www.mma.es/portal/secciones/desarrollo_territorial/
- Assessing Cultural Landscape. <http://crm.cr.nps.gov/archive25-03/25-03-7.pdf>.
- Association of Towns and Communities of Slovakia: www.zmos.sk
- ATLAS project – Action for Training in Land Use and Sustainability: <http://www.atlas-eu.org/>
- Brief 36 – Assessing Cultural Landscape.
www.nps.gov/history/hps/tps/briefs/brief36.htm
- Bundesamt für Naturschutz: www.bfn.de
- Bundesjustizministerium. Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege.
http://www.gesetz-im-internet.de/bnatschg_2002/index.html (Llei federal de la natura d'Alemanya)
- Centro de Estudios Paisaje y Territorio: <http://www.paisajeyterritorio.es/>
- Civilscape – Non-governmental organisations for the Implementation of the European Landscape Convention: <http://www.civilscape.eu/civilscape/content/en/index.html>
- Consejería de Medio Ambiente de la Junta de Andalucía. 2009: Informe Anual de Medio Ambiente 2008. www.juntadeandalucia.es/medioambiente.
- Consejería de Obras Públicas y Transportes de la Junta de Andalucía.
<http://www.juntadeandalucia.es/obraspublicasytransportes/www/>.
- Consejería de Vivienda y Ordenación del Territorio de la Junta de Andalucía.
http://www.juntadeandalucia.es/viviendayordenaciondelterritorio/www/jsp/estatica.jsp?pma=1&ct=11&pmsa=0&e=ordenacion_territorio/paisaje.html.
- Consell d'Europa: www.coe.int
- Council of Europe – Congress of Local and Regional Authorities:
www.coe.int/t/congress/default_EN.asp
- Council of Europe – European Landscape Convention:
www.coe.int/T/DG4/CultureHeritage/Default_en.asp
- DBU: Deutsche Bundesstiftung Umwelt: www.dbu.de
- Departament de Medi Ambient i Habitatge: <http://mediambient.gencat.cat/cat/inici.jsp>
- Ministeri de Medi Ambient Eslovàquia:
http://www.enviro.gov.sk/servlets/page?c_id=5300&lang_id=2
- Departament de Polítiques Territorials i Obres Públiques:
<http://www10.gencat.cat/ptop/AppJava/cat/index.jsp>
- Direcció General Arquitectura i Paisatge:
http://www10.gencat.net/sac/AppJava/organisme_fitxa.jsp?codi=13857
- Dirección General de Territorio y Paisaje, Conselleria de medio ambiente, agua, urbanismo y vivienda: www.cma.gva.es
- Directrius de paisatge Lander de Rheinland-Pfalz.
http://rlp.juris.de/rlp/NatSchG_RP_rahmen.htm
- ECLAS: European Council of Landscape Architecture Schools:
www.elcas.org/2006/index.php
- ECOVAST: European Council for the Village and Small Town: www.ecovast.org
- EFLA: European Foundation for Landscape Architecture: www.efla.org
- Estrategia Territorial Europea (ETE).
http://www.mma.es/portal/secciones/desarrollo_territorial/
- Generalitat de Catalunya, Departament de Polítiques Territorials i Obres Públiques. 2010: Pla Territorial de les Comarques Gironines, aprovació inicial febrer 2010. Normes d'ordenació territorial. Directrius de paisatge. www.gencat.cat.

- Generalitat de Catalunya, Departament de Polítiques Territorials i Obres Públiques. 2010: Pla Territorial de les Terres de l'Ebre, aprovació inicial juliol 2010. Normes d'ordenació territorial. Directrius de paisatge. www.gencat.cat.
- Generalitat de València. 2008: Objetivos y criterios de la estrategia territorial de la comunidad valenciana. <http://www.cma.gva.es/arbDin/indice.aspx?Nodo=56685&idioma=C>
- German Counties Association: www.landskrestag.de
- Greenpeace, 2009: La destrucción de la costa 2009: Informe anual de Greenpeace sobre el estado actual del litoral. www.greenpeace.org/espana/campaigns/costa/destrucc-n-oda-costa.
- Greenpeace. 2010: La destrucción de la costa 2010: Informe anual de Greenpeace sobre el estado actual del litoral. www.greenpeace.org/espana/campaigns/costa/destrucc-n-toda-costa. Data consulta 20 de juny 2010.
- Helsinki Convention, 1992: www.helcom.fi/Convention/en_GB/convention/
- IALE: International Association for Landscape Ecology: www.landscape-ecology.org
- IUCN – International Union for Conservation of Nature: www.iucn-org
- Laboratori d'Anàlisi i Gestió del Paisatge de la Universitat de Girona: www.udg.edu/paisatge
- Landesamt für Natur. Umwelt und Verbraucherschutz NRW: http://www.lanuv.nrw.de/home_natur2.htm
- Landesamt für Umwelt, Messungen Naturschutz Baden Württemberg: <http://www.lubw.baden-wuerttemberg.de/servlet/is/35855/>
- Landesbüro für Naturschutzverbände Nordrhein-Westfalen. 2007: Sonderheft Landschaftsgesetze – Novelle. *Rundschreiben* 30, Oberhausen. www.Lb-naturschutz-NRW.de.
- Landschaftsplanung in Nordrhein-Westfalen (Alemanya) www.naturschutzrecht.net/Gesetze/NRW/1gnrw01.html.
- Landscape Europe: www.landscape-europe.net
- Landscape Research Group: <http://www.landscaperesearch.org/>
- Landschaftsschutz Deutschland: <http://www.landschaftsschutz.de/>
- La paraurbanització i els fenòmens paisatgístics associats. [www.ub.es/geocrit/sn/sn-146\(076\).html](http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-146(076).html).
- LCN: Landscape Character Network: <http://www.landscapecharacter.org.uk/node/181>
- Llei de carreteres d'Andalusia. http://noticias.juridicas.com/base_datos/CCAA/an-18-2001-html
- Ministeri de medi ambient d'Alemanya: Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit: www.bmu.de
- Ministerio de Medio Ambiente, medio rural y marino: www.mma.es
- Ministerium für Landwirtschaft, Umwelt und Ländliche Räume: http://www.schleswig-holstein.de/MLUR/DE/MLUR_node.html
- Ministerium für Umwelt, Naturschutz, Landwirtschaft und Verbraucherschutz NRW: <http://www.umwelt.nrw.de/>
- Ministerium Umwelt, Naturschutz und Verkehr Baden Württemberg: <http://www.uvm.baden-wuerttemberg.de/servlet/is/1538/>
- Naturschutzbund Deutschland: www.nabu.de
- Naturschutz Deutschland – Freunde der Erde: www.bund.net
- Naturschutzgeschichte Deutschland: www.naturschutzgeschichte.de
- Normes i directrius del Lander de Saarland. www.umwelt.saarland.de.
- Observatori del Paisatge: www.catpaisatge.net
- Observatori de la Sostenibilitat d'Espanya: <http://www.sostenibilidad-es.org/observatorio%20sostenibilidad/>

- Observatorio Europeo del Paesaggio: www.osservatorioeuropeopaesaggio.eu
  - PAYS.DOC – PAYS.MED.URBAN project: www.paysmed.net
  - Petrarca – European Academy for the Culture of Landscape: <http://www.petrarca.info/>
  - Planejament i directrius del paisatge del Lander de Nordrhein-Westfalen. <http://www.naturschutzrecht.net/Gesetze/NRW/lgnrw01.html>.
  - Planejament i directrius del paisatge del Lander de Nordrhein-Westfalen. <http://www.naturschutzrecht.net/Gesetze/NRW/lgnrw01.html>. Data consulta: 11.12.2009.
- RECEP-ENELC. 2000: Opinion 220. Assembly debate on 26 June 2000 (17th Sitting). Draft European landscape Convention. <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta00/copi220.html>
- RECEP-ENELC – European Network of Local and Regional Authorities for the Implementation of the European Landscape Convention: <http://www.recep-enelc.net/>
  - Scenic America: www.scenic.org
  - Slovak Republic Strategy for Sustainable Development <http://www.tur.vlada.gov.sk/784/the-slovak-republic-strategy-for-sustainable-development.php>
  - Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein: <http://www.stiftung-naturschutz-sh.de/>
  - Uniscape – European Network of Universities for the Implementation of the European Landscape Convention: <http://www.uniscape.eu/>
  - Wahlprüfsteine – Deutsche Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte e.V. Bundestagswahl. 2009. www.dguf.de

Annex I

RESUM ENTREVISTES PERSONALS

ANNEX I

En aquest Annex es presenten els resums de deu entrevistes realitzades al llarg de l'any 2009 a diverses personalitats expertes en matèria de paisatge. De comú acord amb les persones entrevistades no es reproduïxen íntegrament les entrevistes.

ENTREVISTES PERSONALS

1 - RICCARDO PRIORE

Director i coordinador del Departament de la Carta Social Europea i director general de Drets Humans i Afers Legals del Consell d'Europa.

Ha estat fins a l'any passat director de la European Network of Local and Regional Authorities for the Implementation of the European Landscape Convention (RECEP-ENELC).

Anteriorment, també havia estat executiu del Consell d'Europa, en l'oficina del Congrés de les Autoritats Locals i Regionals. Responsable del projecte del Conveni Europeu del Paisatge, de l'organització de les negociacions intergovernamentals, de la Conferència de la signatura del Conveni Europeu del Paisatge i activitats relacionades amb la RECEP per a la implementació de la convenció.

És professor de Dret Polític i de Dret de les Ciències Ambientals Europees a la Universitat Politècnica de Torí. A més, és professor visitant de diverses universitats italianes i europees.

És membre del col·legi d'experts del Ministeri d'Educació, d'Universitats i Recerca Científica (MIUR) d'Itàlia, que avalua projectes d'interès nacional en el dret ambiental.

Membre del consell assessor de l'Observatori del Paisatge de Catalunya i del projecte PROCEP (projecte per a la realització del Conveni Europeu del Paisatge).

És expert i consultor en institucions privades i públiques italianes i europees en relació amb temes de dret ambiental. Ha publicat diversos llibres de dret, política europea i administració descentralitzada.

ENTREVISTA mantinguda a Roma el dia 1 de gener de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva en la definició de diverses línies de recerca d'aquesta tesi doctoral.

L'entrevista s'ha estructurat en dos grans apartats (Conveni Europeu del Paisatge i consulta de la selecció de països per a l'estudi).

El primer apartat, dedicat íntegrament al Conveni Europeu del Paisatge, es divideix alhora en quatre qüestions:

1. Orígens dels Conveni Europeu del Paisatge (CEP): processos que inicien el CEP, quins són els fets decisius per a la iniciació, com, quan i on.

2. La filosofia del Conveni Europeu del Paisatge.
3. Estat actual del Conveni i pròxims passos.
4. Desplegament del Conveni a països i regions a partir d'organismes creats expressament, com ara RECEP-ENELC, Civilscape o Uniscape.

En aquest primer apartat s'ha intentat respondre a les qüestions del perquè del nou enfocament de política de paisatge a Europa i per què justament en aquests moments. Realment ens trobem davant un nou paradigma?

S'ha volgut entendre la filosofia que hi ha darrere del Conveni i, sobretot, en quina fase es troba la seva implementació i aplicació.

Aquesta entrevista també ha servit per obtenir informació rellevant sobre el procés de constitució de la xarxa RECEP-ENELC, els seus objectius i reptes i les principals línies de treball. Aquí el Sr. Riccardo Priore ha estat de gran ajuda perquè ha sabut apuntar directament als documents més rellevants que s'havien de tenir en compte.

El segon gran apartat de l'entrevista ha consistit en la solució de problemes de base. La tesi doctoral consisteix en una comparativa de la política de paisatge a diferents països europeus. La selecció dels tres països que calia estudiar va resultar difícil, ja que, per una banda, interessava estudiar països amb una política de paisatge molt diferent, i per l'altra, que fossin països relativament nous dintre de la Unió Europea i que no tinguessin una àmplia recerca en aquest camp. És a dir, es volia obviar països com ara el Regne Unit, França o Anglaterra, que tenen molta bibliografia feta sobre aquest tema. I com a últim factor decisiu en la tria de països i el més important: hi havien d'estar representats els països que haguessin ratificat el Conveni Europeu del Paisatge, els que no ho haguessin fet i aquells que no ho farien mai. El primer país quedava clar des del principi, Espanya; país origen de la tesi. Però el problema se situava en la selecció dels altres dos països. Concretament entre dos grups. El primer, format per Alemanya i Suïssa, i el segon, per Eslovàquia, Eslovènia i la República Txeca. L'entrevista va ajudar a seleccionar els països d'Alemanya i Eslovàquia.

Per tant, aquesta entrevista va ser clau per tirar endavant la recerca de la tesi doctoral i es va realitzar en una fase inicial de la tesi.

2 - MARGARITA ORTEGA

Arquitecta urbanista i diplomada en Ordenació del Territori.

Actualment és la vocal assessora de la Subdirecció de Desenvolupament Territorial de la Direcció General de Desenvolupament Sostenible del Medi Rural, del Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí espanyol. És la responsable dels temes relacionats amb matèria territorial i de paisatge dintre de l'Administració General de l'Estat.

Ha participat en grups de treballs internacionals en temes de paisatge i ordenació del territori en la Unió Europea i en el Consell d'Europa. A més, ha coordinat els grups de treball en la matèria esmentada en les diferents regions espanyoles.

És membre del Comitè d'Alts Funcionaris de la CEMAT (Conferència de Ministres responsables de l'Ordenació del Territori del Consell d'Europa).

ENTREVISTA mantinguda a Madrid el dia 14 d'abril de 2009.

La persona entrevistada ha estat la persona clau per respondre a les qüestions relacionades amb el Conveni Europeu del Paisatge a Espanya i la seva ratificació.

En concret, l'entrevista s'ha estructurat en dos grans apartats. El primer fa referència al Conveni Europeu del Paisatge (explicant els orígens i la seva filosofia ja que aquesta persona ha estat involucrada de bon principi en temes de paisatge i ordenació del territori i és la representant d'Espanya). La senyora Margarita Ortega és la responsable en temes de paisatge del Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí espanyol i ha estat implicada des del principi en la definició i assessorament per part d'Espanya del Conveni Europeu del Paisatge. Per tant, era interessant integrar en aquest treball el seu punt de vista i, sobretot, obtenir una explicació detallada del procés d'elaboració del Conveni Europeu del Paisatge.

El segon apartat se centra íntegrament en l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a Espanya.

Espanya, país signant del Conveni i que des de fa poc també l'ha ratificat, comença a trobar els instruments per tal d'implementar-lo.

Les preguntes que s'han fet en aquesta entrevista pretenen solucionar dubtes sobre l'estat actual d'Espanya després de ratificar el Conveni. Per tant, s'ha fet èmfasi en la feina que s'està fent des de l'administració central per implementar i aplicar el CEP, i sobretot s'ha intentat entendre per què a Espanya li està costant tant establir una metodologia comuna per tal d'inserir el CEP en les polítiques públiques amb incidència en el paisatge. A més,

s'ha tingut l'oportunitat de resoldre dubtes referents al procés de ratificació, és a dir, respondre a les preguntes de quins han estat els passos que van portar a la ratificació, les línies estratègiques que se segueixen i quines persones són les responsables i els assessors d'aquest procés. I és interessant perquè molts d'aquests assessors són persones que des de fa anys treballen en aquests temes, i dos en concret van ser assessors en la redacció del Conveni Europeu del Paisatge.

Un cop resolta els dubtes sobre el procés de ratificació del Conveni per part d'Espanya, es van aclarir els aspectes actuals, els problemes i els reptes per implementar-lo. En primer lloc, es van aclarir els pròxims passos en el procés d'implementació del Conveni i quina entitat o administració té la competència per aplicar-lo, és a dir, quina és la administració que coordina el procés d'inserció. Aquí les respostes van ser decisives per comprendre el difícil procés d'implementació del Conveni Europeu del Paisatge en qualsevol país, especialment si es comença des de zero, com és el cas d'Espanya. Fins a l'entrada en vigor del Conveni a Espanya, pràcticament no existien iniciatives que prenguessin el paisatge com a objecte de dret. És a partir de la seva ratificació que l'Estat espanyol ha de trobar les vies i, sobretot, els instruments que permetin inserir el paisatge en les polítiques sectorials. I el més important, ha de proposar una guia metodològica que tingui en compte totes les iniciatives que s'han fet des de les comunitats autònomes, ja que per la manca d'un full de ruta aquestes han optat, cadascuna per la seva banda, per adoptar tècniques diferents i redactar instruments propis per aplicar la filosofia del Conveni.

Un punt decisiu d'aquesta entrevista ha estat l'establiment d'una línia cronològica, sense espais buits, sobre els processos que han portat Espanya a ratificar finalment el Conveni l'any 2008 havent estat un dels primers països a signar-lo l'any 2000. Per tant, s'ha obtingut no només una línia cronològica de l'activitat d'Espanya des de l'any 2000 fins al 2009, sinó també accés per a la consulta de documents del Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí que tracten qüestions relacionades amb el Conveni i la seva ratificació a Espanya.

3 - GUILLAUME LACQUEMENT

Geògraf de formació, actualment és professor titular del Departament de Geografia i d'Organització de la Universitat de Perpinyà.

És membre del Laboratori Mutacions del Territori a Europa (Universitat Paul Valéry Montpellier III - Universitat de Perpinyà CNRS).

La seva recerca se centra en l'ordenació del territori i del paisatge de diferents *Länder* d'Alemanya. Ha publicat diversos llibres i articles, entre els quals destaca *La décollectivisation dans les nouveaux Länder allemands: acteurs et territoires face au changement de modèle agricole* (L'Harmattan, 1996).

ENTREVISTA mantinguda a Perpinyà el dia 1 de setembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva en la definició de diverses línies de recerca d'aquesta tesi doctoral, sobretot pel que fa a un cas d'estudi concret: el país d'Alemanya.

L'entrevista s'ha estructurat en dos grans apartats (Alemanya i la seva política de paisatge, i en segon lloc, les regions adequades per als casos d'estudi).

En la primera part de l'entrevista s'han preguntat qüestions específiques relacionades amb la política de paisatge que hi ha a Alemanya.

Es va aclarir que Alemanya no té una llei específica de paisatge però sí, i des de fa anys, una llei de protecció de la natura que incorpora en un dels seus articles la protecció, gestió i ordenació del paisatge. Aquesta llei de protecció de la natura marca les directrius i principis de planejament del paisatge per a cada *Länder* incloent les directrius de gestió, ordenació i preservació del paisatge. Cada *Länder*, per la seva part, elabora una llei de gestió i preservació de la natura seguint aquestes directrius.

Pel que fa a les figures de planejament existents a Alemanya, cal destacar-ne quatre, que cobreixen la totalitat del territori a través de diferents nivells jeràrquics i que depenen del Ministeri de Medi Ambient. Aquestes figures de planejament són les següents: els programes de paisatge, els plans de paisatge de regió, els plans de paisatge i els plans d'ordenació verda.

En aquest primer apartat, era important obtenir una visió global sobre la política de paisatge estatal i resoldre la qüestió de per què Alemanya ara per ara no té intencions de signar ni ratificar el Conveni Europeu del Paisatge.

Guillaume Lacquement és un expert en temes de transformació del territori i del paisatge rural a Alemanya. Des de fa anys, col·labora amb diversos grups de recerca alemanys que tracten aquests temes, i per tant, ha estat de gran ajuda perquè ha pogut proporcionar de primera mà bibliografia en alemany, però també contactes que al llarg de la tesi doctoral han servit per contestar qüestions relacionades amb la negativa d'Alemanya a ratificar el Conveni.

La segona part de l'entrevista es va centrar en la resolució dels dubtes sobre la tria dels *Länder* que s'inclourien en l'estudi de casos. Hi havia de bon principi dos *Länder* que eren clars per la seva política de paisatge. Aquests *Länder* són els de Nordrhein-Westfalen i Baden Württemberg. Nordrhein-Westfalen perquè va ser el primer a redactar una llei de paisatge de *Länder* i avui en dia té una política de paisatge molt avançada enfocada especialment a la recuperació dels paisatges miners. I Baden-Württemberg perquè és el *Länder* amb la diversitat biològica i natural més gran de tot Alemanya, i per això és adient estudiar-lo a fons.

Però la tria del tercer cas no va resultar gens fàcil, ja que calia decidir-se entre dos *Länder*, Bayern i Schleswig Holstein. L'entrevista va permetre inclinar la balança cap al més adequat, Schleswig Holstein, per dues raons. Per una banda, basa la seva política de paisatge en la protecció de les aigües i de la costa, i en aquest context té el parc nacional més gran de l'Europa central. I en segon lloc, la població d'aquest *Länder* és particular i té una cultura bastant diferent de la resta d'Alemanya, per la seva localització i per les influències d'altres cultures al llarg de la seva història.

Així doncs, els tres casos d'estudi que es van acordar en aquesta entrevista tenen una manera de tractar el paisatge molt diferent i, a més, la seva política de paisatge fa èmfasi en paisatges singulars de cada *Länder* on cal una atenció més especial. A Nordrhein-Westfalen, el tractament del paisatge miner ocupa una zona central de la llei de paisatge. El mateix passa a Schleswig-Holstein amb els paisatges de la costa, i a Baden-Württemberg, que prioritza la protecció de les zones forestals i la diversitat biològica.

D'aquesta manera es van acordar els *Länder* per a l'estudi de casos i en concret la bibliografia recomanada per tenir una impressió més bona sobre la política de paisatge a Alemanya. A més, la persona entrevistada va ajudar a contactar amb altres persones que calia entrevistar. Per tant, va ajudar a establir el contacte amb dos persones més entrevistades en aquesta tesi i va facilitar l'accés a informació molt concreta sobre protecció de la natura i del paisatge que és difícil d'obtenir.

4 - FLORENCIO ZOIDO NARANJO

Llicenciat en Filosofia i Lletres per la Universitat de Sevilla i doctor en Geografia Regional per la mateixa universitat.

Des del 1970 és professor del Departament de Geografia de la Universitat de Sevilla, i des del 1993, catedràtic.

Del 1985 al 1986, va ser director general d'Urbanisme de la Junta d'Andalusia. El 1986, va ser nomenat director general del Centre d'Estudis Territorials i Urbans de la Junta d'Andalusia.

Del 1990 al 1993, es converteix en director general d'Ordenació del Territori. L'any següent, i fins a l'any 2000, és membre del grup de treball creat pel Consell d'Europa per redactar el Conveni Europeu del Paisatge.

El 1993, crea el grup de recerca Estructuras y Sistemas Territoriales. Realitza diferents investigacions individuals o formant part d'un grup de recerca multidisciplinari sobre l'espai rural i les ciutats d'Andalusia, l'ordenació del territori i el paisatge. És membre de la Secció Científica de la Casa de Velázquez.

En el període 1997-2000 va ser president de l'Associació de Geògrafs Espanyols, president del Comitè Espanyol de la Unió Geogràfica Internacional i president de la Comissió Gestora del Col·legi Professional de Geògrafs.

El 1999, li atorguen el Premi Andalusia d'Economia i Hisenda.

El 2006, esdevé director del projecte *Observatorio de la cohesión, la diversidad y el desarrollo territorial. Aplicación multiescalar en Andalucía*.

Des del 2005, és director del Centro de Estudios Paisaje y Territorio.

Les seves principals publicacions són: *Colonización agraria en Andalucía* (1977), *Babía de Cádiz. Bases para la ordenación del planeamiento urbanístico* (1983), "Ordenación del territorio en España. Evolución reciente de las principales estructuras y sistemas territoriales" (1996), "La nueva realidad geográfica española" (1996), "Geografía i ordenación del territorio" (1998), *Diccionario de geografía urbana, urbanismo y ordenación del territorio* (2000), *Informe de desarrollo territorial de Andalucía* (2001), *Paisaje y ordenación del territorio* (2002), *Andalucía. Segundo informe de desarrollo territorial* (2006), "Los paisajes del agua en Andalucía" (2007), "Paisaje e infraestructuras. Interacción, sinergies y prioridades de actuación" (2007), "Territorialidad y gobierno del territorio, hacia una nueva cultura política" (2007).

ENTREVISTA mantinguda a Sevilla el dia 8 de setembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva en la definició de diverses línies de recerca d'aquesta tesi doctoral.

L'entrevista s'ha estructurat en tres grans apartats (el Conveni Europeu del Paisatge; la consulta i captació d'informació de la política de paisatge a Andalusia, i la consulta sobre la selecció de la tercera regió d'estudi a Espanya).

El primer apartat, dedicat íntegrament al Conveni Europeu del Paisatge, es divideix alhora en dues qüestions:

1. Els orígens i la filosofia del Conveni Europeu del Paisatge: processos que inicien el CEP, quins són els fets decisius per a la iniciació, com, quan i on. Així com l'estat actual del Conveni i els passos que se seguiran a partir d'ara (ja que aquesta persona ha estat involucrada des del principi en la redacció del Conveni).
2. L'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge a Espanya. Espanya, país signant del Conveni i que des de fa poc també l'ha ratificat, comença a trobar els instruments per tal d'implementar-lo. Les preguntes que s'han fet en aquesta entrevista corresponen a solucionar dubtes sobre l'estat actual d'Espanya després de ratificar el Conveni; el procés de ratificació i les línies estratègiques que se segueixen; els responsables d'aquest procés; els pròxims passos, i qui té la competència sobre el Conveni a Espanya.

En la segona part de l'entrevista es va fer èmfasi en qüestions relacionades amb la comunitat d'Andalusia. Sent una regió d'estudi, va ser interessant saber quina és la seva política de paisatge, si té establerta una llei de paisatge específica i com implementa el Conveni.

Pel que fa a Andalusia, de moment no té llei de paisatge i tampoc es veuen intencions de tirar endavant aquest procés. Està treballant en el paisatge però a través d'altres mètodes i de moment està en espera de saber quines són les línies que se seguiran en el procés d'implementació del Conveni a Espanya.

També es van fer preguntes relacionades amb institucions i organismes no governamentals en defensa del paisatge a Andalusia. Es va preguntar per la seva existència i, en concret, sobre quines són les tasques que desenvolupen.

La tercera part de l'entrevista va servir per discutir la tercera comunitat autònoma que seria convenient com a cas d'estudi, a part de Catalunya i Andalusia, que ja eren clares. Després de moltes preguntes, es va acordar que fos la Comunitat Valenciana, perquè està realitzant una bona política de paisatge i a més és la primera comunitat autònoma que va tenir una llei

específica de paisatge. Les altres dues opcions, que finalment es van descartar, eren Galícia i les Illes Canàries.

Aquesta entrevista ha estat molt important per definir diverses línies de recerca així com per tenir una visió de conjunt sobre el procés de redacció del Conveni Europeu del Paisatge.

5 - PAVLINA MISIKOVA

Llicenciada en Ciències Ambientals a Eslovàquia, va treballar durant anys com a professora associada a la Universitat Eslovaca de Tecnologia de Bratislava. Compaginava aquesta feina amb la feina a diferents organismes no governamentals de l'àrea de les ciències ambientals i del paisatge.

Ha estat l'encarregada de la Divisió de Natura i de la Protecció del Paisatge, en el Departament d'Ordenació del Paisatge del Ministeri de Medi Ambient eslovac.

Actualment és la coordinadora de la implementació del Conveni Europeu del Paisatge a Eslovàquia, representant de la República Eslovaca en el CDPATEP (Steering Committee for Cultural Heritage and Landscape) del Consell d'Europa, a més de ser la directora de la Nature and Landscape Protection d'Eslovàquia.

ENTREVISTA mantinguda a Madrid el dia 25 de setembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva per tal de conèixer a fons la política paisatgística que es porta a terme al país d'Eslovàquia.

Ha estat important tenir un punt de vista concret sobre quins són els temes més forts de la política de paisatge a Eslovàquia i sobre quin és l'estat actual d'implementació del Conveni Europeu del Paisatge.

Aquestes qüestions han estat resoltes per la persona responsable de la implementació del Conveni en aquest país.

L'entrevista s'ha dividit en cinc apartats, tots centrats en l'aspecte del tractament del paisatge a Eslovàquia i en la importància del Conveni Europeu del Paisatge en un país relativament nou dins de la Unió Europea (UE).

El primer apartat s'ha centrat a esbrinar una mica sobre la història del paisatge del mateix país. S'ha sabut que té una llarga tradició acadèmica de l'estudi i de la defensa del paisatge i que aquest és el factor que va propiciar la ràpida adhesió al Conveni en el moment d'entrar a formar part de la UE.

La segona qüestió important ha estat quina és la situació actual d'Eslovàquia quant a la implementació del Conveni. Actualment la situació és difícil pel factor polític. La inseguretats política estatal suposa que moltes mesures no es tirin endavant en el període previst i que es donin retards considerables. La inexistència d'una llei específica del paisatge

fa incrementar encara més aquest endarreriment, i de moment no sembla que aquesta proposta es tiri endavant.

Els dos apartats següents han servit per aclarir quin o quins són els organismes encarregats de tirar endavant la implementació del Conveni i qui la finança. Pel que sembla, diversos ministeris (el de Medi Ambient, el d'Agricultura, el de Cultura, el d'Economia, el de Transport i el de Construcció i Desenvolupament Regional) es reparteixen les tasques, en un complex joc per satisfer els diferents ministeris.

En l'última part de l'entrevista es volia esbrinar si existeixen organismes o associacions en defensa del territori i del paisatge a Eslovàquia. Segons la persona entrevistada, les organitzacions que treballen més en aquesta temàtica són la IALE d'Eslovàquia (International Association of Landscape Ecology) i Ekopolis, dues associacions més aviat ecologistes però que en els últims temps han ampliat el seu camp de treball introduint-hi més temes relacionats amb el paisatge i la seva ordenació, gestió i protecció.

Per tant, aquesta entrevista va ser clau per tirar endavant la recerca de la tesi doctoral relacionada amb l'estudi del cas d'Eslovàquia. A més, va servir per obtenir de la mateixa entrevistada un gran volum de documentació i bibliografia relacionada amb el Conveni Europeu del Paisatge a Eslovàquia.

6 - GERHARD ERMISCHER

Doctor en Filosofia, és actualment membre de l'Archeological Spessart Projekt and Pathways to Cultural Landscapes (Baviera, Alemanya) des dels anys noranta.

Com a president de l'Associació Alemanya de Prehistòria i Història Antiga (Deutsche Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte e.V), va tenir l'enorme responsabilitat d'elaborar unes enquestes de participació ciutadana sobre múltiples temes relacionats amb la cultura i la natura d'Alemanya en les últimes eleccions. Aquest informe havia de servir com a ajuda als polítics per saber l'opinió de la societat civil.

La seva feina principal consisteix, però, en la implementació de Civilscape, xarxa de la qual és el coordinador. Civilscape és una xarxa internacional d'organitzacions no governamentals a favor de la implementació del Conveni Europeu del Paisatge.

ENTREVISTA mantinguda durant el Seminari Internacional Paisatge i Educació a Barcelona el dia 19 de novembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva en la definició d'una part concreta d'aquesta tesi doctoral. Es tracta del capítol 3, sobre institucions i organitzacions que treballen en matèria de paisatge.

L'entrevista s'ha estructurat al voltant d'un gran tema: la mateixa xarxa Civilscape.

Civilscape és una xarxa d'organitzacions no governamentals (ONG) a favor de la implementació del Conveni Europeu del Paisatge i del millorament de la qualitat dels paisatges d'arreu d'Europa.

La iniciativa d'establir aquesta xarxa sorgeix del grup de recerca Landscape Manifesto Group of the Netherlands. Aquest grup, format per 34 ONG, treballa conjuntament per instaurar els principis del Conveni Europeu del Paisatge. Un dels seus objectius principals és la promoció internacional de cooperació en matèria de paisatge.

Amb aquesta entrevista s'ha intentat respondre a les qüestions del funcionament d'aquesta xarxa, la seva cooperació i participació amb altres xarxes, la feina realitzada en els primers dos anys de vida i el seu finançament.

S'ha volgut entendre la filosofia que hi ha darrere de Civilscape i, sobretot, en quina fase es troba i quines són les activitats previstes durant els pròxims anys.

Per altra banda, s'ha aprofitat aquesta entrevista per resoldre qüestions relacionades amb la promoció de l'intercanvi internacional d'experiències i coneixement en la protecció, gestió i ordenació del paisatge entre les ONG europees. S'ha volgut entendre com funciona exactament aquest intercanvi i quins són els instruments utilitzats. De la mateixa manera, s'ha volgut esbrinar com funciona la promoció de nous projectes, cursos de formació i educació dels diferents membres de Civilscape, i sobretot entendre les línies d'actuació per estimular l'atenció de la societat civil cap a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, és a dir, quines són les línies que fa servir Civilscape per sensibilitzar la societat civil en temes de paisatge.

Ha estat important entendre el funcionament i la filosofia d'aquesta xarxa d'organitzacions no governamentals perquè, per una banda, és de formació recent però al mateix temps s'està posicionant de manera molt forta a escala europea, esdevenint el marc de referència de les ONG. Les ONG nacionals, regionals i locals trobaran en aquesta xarxa un lloc on acudir que els informa i els ajuda a establir contactes amb altres ONG de tot Europa. Per això, el Consell d'Europa veu necessari que en les discussions sobre la implementació del CEP existeixi una cooperació amb totes les autoritats i entitats involucrades, és a dir, des de RECEP-ENELC, Uniscape i Civilscape.

En una part final de l'entrevista s'ha tornat a aprofitar l'oportunitat per respondre novament a la pregunta sobre per què Alemanya no ratifica el Conveni Europeu del Paisatge.

Per tant, aquesta entrevista va ser clau per tirar endavant la recerca de la tesi doctoral, sobretot de la part relacionada amb el tema d'institucions i organitzacions europeus i estatals que treballen en la implementació del Conveni Europeu del Paisatge. Aquesta entrevista es va realitzar en una fase desenvolupada de la tesi.

7 - BAS PEDROLI

Director de la xarxa Uniscape d'universitats per a la implementació del Conveni Europeu del Paisatge.

A més, és professor associat a la Universitat de Wageningen (Holanda) en el grup de recerca Landscape Dynamics Group. Altres responsabilitats i càrrecs de Bas Pedroli són: secretari general de Landscape Europe; membre del Scientific Council of the French National Research Programme on Landscape and Sustainable Development; membre de Civilscape; membre de la comissió executiva de Petrarca, i membre del Scientific Board of the International Forest Institute - Moscou.

És expert en temes de dinàmiques de paisatge i polítiques de paisatge, ecologia del paisatge i planificació del paisatge. Assessor per al Conveni Europeu del Paisatge, està treballant en la coordinació de la xarxa Uniscape per reforçar la implementació del Conveni des de les universitats.

ENTREVISTA mantinguda durant el Seminari Internacional Paisatge i Educació a Barcelona el dia 19 de novembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva en la definició de diferents línies de recerca d'aquesta tesi doctoral.

L'entrevista s'ha estructurat en dos grans apartats (la xarxa Uniscape i el projecte ATLAS).

El primer apartat està dedicat íntegrament a la xarxa d'universitats Uniscape per a la implementació del Conveni Europeu del Paisatge. Uniscape té com a objectiu principal donar suport i reforçar la cooperació interdisciplinària científica de les universitats europees en tots els aspectes relatius a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, especialment les àrees i grups de recerca, i promoure els objectius i principis del Conveni Europeu del Paisatge.

En aquest apartat s'ha intentat respondre a les qüestions del seu funcionament, cooperació i participació amb altres xarxes, la feina realitzada en els primers dos anys de vida i el seu finançament.

S'ha volgut entendre la filosofia que hi ha darrere d'Uniscape i, sobretot, en quina fase es troba i quines són les activitats previstes durant els pròxims anys.

Uniscape és una xarxa independent del Consell d'Europa que dóna suport a la implementació del Conveni Europeu del Paisatge des de la perspectiva de l'educació. És a

través de la cooperació científica i l'assessorament que es poden resoldre qüestions relatives a la implementació del Conveni en els diferents estats europeus. Aquesta xarxa, a més, serveix com a punt de trobada per a entitats acadèmiques i grups de recerca per poder obtenir informació i contactes en matèria de paisatge.

En la segona part de l'entrevista s'han aclarit qüestions relacionades amb el projecte ATLAS. Aquest projecte és una base de dades amb una visió general i actualitzada dels programes, cursos, seminaris, congressos, entre d'altres, en matèria de paisatge, ús del paisatge i desenvolupament sostenible en els diferents nivells d'educació europea.

Amb l'entrevista s'ha volgut conèixer més sobre aquest projecte perquè es tracta d'una iniciativa única que intenta encabir en un mateix portal totes les activitats relacionades amb el paisatge que es duen a terme a escala europea.

Per tant, aquesta entrevista va ser clau per tirar endavant la recerca de la tesi doctoral, sobretot en relació amb el tema d'institucions i organitzacions europees i estatals que treballen en la implementació del Conveni Europeu del Paisatge. Aquest punt en concret ha esdevingut un capítol sencer de la tesi, que recull el treball de les institucions i organitzacions europees que treballen en la implementació del CEP però que, sobretot, s'esforcen a conscienciar i educar els ciutadans europeus. S'ha volgut entendre el paper del Conveni Europeu del Paisatge a través d'institucions i xarxes d'organitzacions no governamentals.

8 - LAURENS BOCKEMÜHL

Coordinador de Petrarca, l'Acadèmia Europea per la Cultura del Paisatge.

ENTREVISTA mantinguda durant el Seminari Internacional Paisatge i Educació a Barcelona el dia 19 de novembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva en la definició d'una part concreta d'aquesta tesi doctoral. Ens referim a la definició del capítol 3, sobre institucions i organitzacions que treballen en matèria de paisatge.

L'entrevista s'ha estructurat al voltant d'un gran tema: la mateixa acadèmia Petrarca.

L'Acadèmia Europea per la Cultura del Paisatge (Petrarca) és un fòrum de diàleg i de recerca per a totes aquelles persones que tenen com a objectiu la gestió i preservació dels paisatges culturals europeus. Petrarca és avui l'única ONG internacional que dirigeix els seus esforços a l'estudi i a la gestió dels paisatges culturals europeus. La feina principal és afavorir un desenvolupament sostenible dels paisatges europeus, incloent les seves característiques naturals, culturals i espirituals.

Amb aquesta entrevista s'ha intentat respondre a les qüestions del funcionament d'aquesta xarxa, la seva cooperació i participació amb altres xarxes, la feina realitzada en els últims anys i el seu finançament. S'ha volgut entendre la filosofia de Petrarca i, sobretot, en quina fase es troba i quines són les activitats previstes durant els pròxims anys.

Una part de l'entrevista s'ha centrat a saber més sobre el suport al desenvolupament de pràctiques de planificació i de recerca del paisatge per part de Petrarca. Aquesta tasca es fa principalment a través de tallers, conferències, seminaris, la promoció de xarxes i la cooperació internacional, nacional i regional amb diferents institucions que treballen en temes de paisatge. Una altra funció important de Petrarca és la de ser assessor del Consell d'Europa en la implementació del Conveni Europeu del Paisatge. Però segurament l'activitat de més ressò de Petrarca és l'anomenada Setmana del Paisatge (*Landschaftswoche*), que consisteix a treballar durant una setmana en la redefinició de la identitat del lloc de trobada. Durant aquesta setmana es vol aconseguir una imatge més clara de la situació actual de la població i encabir noves iniciatives per a un desenvolupament sostenible. Aquesta entrevista, doncs, ha servit per conèixer més a fons els principis i la filosofia que hi ha darrere de l'organització de la Setmana del Paisatge, i sobretot esbrinar una mica més sobre les activitats programades en la pròxima trobada, que tindrà lloc l'any 2010 al poble de Feuilla (França).

9 - MAGUELONE DÉJEANT-PONS

Doctora en Dret per la Universitat de Montpeller i treballadora del Consell d'Europa des del 1987.

Ha estat administradora del Tribunal Europeu de Drets Humans i de la Direcció de Medi Ambient i Autoritats Locals, del Consell d'Europa. Des del 2001 és cap de la Divisió de Patrimoni Cultural, d'Ordenació Territorial i del Paisatge del Consell d'Europa; directora del Spatial Planning and technical and assistance Division: Secretary of the European Landscape Convention, i responsable de la European Conference of Ministers responsible for Spatial Planning (CEMAT).

ENTREVISTA mantinguda durant el Seminari Internacional Paisatge i Educació a Barcelona el dia 19 de novembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat decisiva en la definició de diverses línies de recerca d'aquesta tesi doctoral.

L'entrevista s'ha estructurat en un gran apartat, el Conveni Europeu del Paisatge. Com a responsable de la Divisió de Patrimoni Cultural, d'Ordenació del Territori i del Paisatge del Consell d'Europa, ha estat una gran ajuda per respondre a qüestions relacionades amb els orígens del Conveni Europeu del Paisatge, la seva filosofia, el punt de vista del Conveni des del Consell d'Europa i la seva expansió cap a països de l'Est, països no europeus.

Aquest apartat dedicat íntegrament al Conveni Europeu del Paisatge es divideix en cinc qüestions:

1. Orígens dels Conveni Europeu del Paisatge (CEP): processos que inicien el CEP, quins són els fets decisius per a la iniciació, com, quan i on.
2. La filosofia del Conveni Europeu del Paisatge.
3. Estat actual del Conveni i pròxims passos.
4. Desplegament del Conveni cap a països no europeus.
5. La posició del Consell d'Europa davant del Conveni.

En aquest apartat s'ha intentat respondre a les qüestions del perquè del nou enfocament de política de paisatge a Europa i per què justament en aquests moments. S'ha volgut entendre la filosofia del Conveni i, sobretot, en quina fase es troba la seva implementació i aplicació.

Aquesta entrevista és decisiva perquè Maguelonne Déjeant-Pons és la responsable de la inserció del CEP des del Consell d'Europa i, per tant, la màxima representant a entrevistar per saber més sobre la posició del Consell d'Europa en aquests temes.

Per tant, aquesta entrevista va ser clau per tirar endavant la recerca de la tesi doctoral ja que va resoldre punts importants i, sobretot, va ajudar a entendre la posició que el Consell d'Europa té davant el Conveni Europeu del Paisatge a través de la cap encarregada de la implementació del Conveni a Europa.

A més, la Sra. Maguelonne Déjeant-Pons va proporcionar diversos articles sobre el Conveni Europeu del Paisatge i va indicar persones que caldria entrevistar en relació amb aspectes concrets dels processos d'implementació del Conveni als diferents països europeus, o experts en el CEP que no formen part del Consell d'Europa. Per altra banda, va proporcionar documents i referències bibliogràfiques importants per al segon capítol de la tesi doctoral, referit íntegrament al Conveni Europeu del Paisatge.

10 - TERRY O'REGAN

Fundador i coordinador de Landscape Alliance Ireland. Expert i assessor del Consell d'Europa, membre del European Landscape Convention Steering Committee.

Llicenciat en Horticultura, és membre de l'Irish Landscape Institute i de l'Institute of Horticulture (Irlanda).

ENTREVISTA mantinguda durant el Seminari Internacional Paisatge i Educació a Barcelona el dia 19 de novembre de 2009.

La persona entrevistada ha estat important per resoldre qüestions relacionades amb la implementació del Conveni Europeu del Paisatge.

L'entrevista s'ha estructurat en un gran apartat, el Conveni Europeu del Paisatge.

Com a expert i assessor del Consell d'Europa en relació amb el Conveni Europeu del Paisatge, ha estat una gran ajuda en la resposta a qüestions relacionades amb la filosofia del Conveni, el punt de vista des del Consell d'Europa i, sobretot, des de la Landscape Alliance Ireland, una associació que fa anys que treballa a favor del paisatge.

Aquesta entrevista dedicada íntegrament al Conveni Europeu del Paisatge es divideix en quatre qüestions:

1. La filosofia del Conveni Europeu del Paisatge. Ha estat interessant obtenir la seva visió sobre aquesta filosofia i poder-la comparar amb altres visions resultat d'entrevistes anteriors.
2. Estat actual del Conveni i pròxims passos. Com a assessor del CEP per al Consell d'Europa i també assessor per a la implementació del CEP a Irlanda, Terry O'Regan ha aportat una riquesa temàtica important a la tesi. Ha ajudat a entendre que hi ha dues posicions davant del CEP: per una banda, la posició oficial des del Consell d'Europa, i per l'altra, la posició dels equips tècnics encarregats d'implementar el Conveni a escala estatal. Aquests dues visions han ajudat a comprendre les dificultats que té el Conveni per esdevenir el marc de referència de les polítiques de paisatge a Europa a causa de la diversitat enorme de maneres de fer i tractar el paisatge a escala europea.
3. Desplegament del Conveni a Europa i cap a països no europeus Una de les coses que més ha sorprès en aquesta entrevista ha estat l'èmfasi que es posa en l'aplicació del CEP en països no europeus, com ara Turquia. Segons O'Regan, és un dels pilars en què està treballant el Consell d'Europa perquè considera que tot és paisatge i que no es poden

marcar fronteres, per tant, una de les coses més importants és la cooperació transfronterera en temes de paisatge.

4. La posició del Consell d'Europa davant del Conveni i la posició des de la Landscape Alliance Ireland. S'ha intentat respondre a les qüestions del perquè del nou enfocament de política de paisatge a Europa i per què justament en aquests moments. S'ha volgut entendre la filosofia del Conveni i, sobretot, en quina fase es troba la seva implementació i aplicació. Per tant, aquesta entrevista va ser clau per tirar endavant la recerca de la tesi doctoral ja que va resoldre punts molt importants de la recerca i, sobretot, va ajudar a entendre la posició que el Consell d'Europa té davant el Conveni Europeu del Paisatge i la posició davant del mateix Conveni d'una associació no governamental com és la Landscape Alliance Ireland.

Aquesta entrevista ha servit per solucionar certs aspectes que potser en altres entrevistes, oficials del Consell d'Europa, no s'han contestat tan obertament. Sobretot ha estat interessant saber més del tema de les diferents posicions davant el Conveni, la posició oficial i la dels equips de treball. Havent estat l'última, ha estat interessant també contrastar entrevistes posteriors per obtenir noves opinions sobre el procés d'inserció del Conveni Europeu del Paisatge en les polítiques públiques d'Europa i l'estat de ratificació dels països.

Annex II

ANNEX II

En aquest Annex es presenten els textos íntegres del Conveni Europeu del Paisatge, de la llei de protecció, gestió i ordenació del Paisatge de Catalunya, de la llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge de la Comunitat Valenciana, els Objectius i criteris de l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana, així com les Propostes i objectius de l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana utilitzats al llarg d'aquesta tesi doctoral.

CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE

(Florència 20.X.2000)

Preàmbul

Els estats membres del Consell d'Europa, signataris d'aquest conveni,

Considerem que l'objectiu del Consell d'Europa és establir una unió més ferma entre els membres, a fi de salvaguardar i de promoure els ideals i els principis que en constitueixen el patrimoni comú, i que aquest objectiu es persegueixi particularment amb la conclusió d'acords dins dels àmbits econòmic i social;

Tenim l'interès d'assolir un desenvolupament sostenible que es fonamenti en un equilibri harmoniós entre les necessitats socials, l'economia i el medi ambient;

Constatem que, pel que fa a l'interès general, el paisatge té un paper important en els àmbits cultural, ecològic, mediambiental i social, que constitueix un recurs favorable per a l'activitat econòmica i que si es protegeix, es gestiona i se'n fa una ordenació adequada pot contribuir a la creació de llocs de treball;

Som conscients que el paisatge contribueix a elaborar les cultures locals i que representa un component fonamental del patrimoni cultural natural d'Europa, alhora que contribueix al benestar dels éssers humans i a consolidar la identitat europea;

Reconeixem que, a tot arreu, el paisatge és un element important de la qualitat de vida de les poblacions, tant en els mitjans urbans com en els rurals, tant en les zones degradades com en les de més qualitat, tant en els espais singulars com en els quotidians;

Advertim que l'evolució de les tècniques de producció agrícola, silvícola, industrial i minera, que les pràctiques en matèria d'ordenació del territori, d'urbanisme, de transport, d'infraestructures, de turisme i de lleure i, encara més, que els canvis econòmics mundials continuen, en molts casos, accelerant la transformació dels paisatges;

Volem respondre a la voluntat pública de gaudir de paisatges de qualitat i de tenir un paper actiu en la seva transformació;

Estem convençuts que el paisatge és un element fonamental del benestar individual i social i que protegir-lo, gestionar-lo i planificar-lo impliquen drets i responsabilitats per a tothom;

Tenim presents els textos legals internacionals que pertanyen als àmbits de la protecció i gestió del patrimoni natural i cultural, al de l'ordenació del territori, al de l'autonomia local i de la cooperació entre fronteres, especialment el Conveni sobre la conservació de la vida agresta i del medi natural d'Europa (Berna, setembre de 1979), el Conveni per la protecció del patrimoni arquitectònic d'Europa (Granada, 3 d'octubre de 1985), el Conveni europeu per la protecció del patrimoni arqueològic (revisat) (La Valette, 16 de gener de 1992), el Conveni marc europeu sobre la cooperació transfronterera entre comunitats o autoritats territorials (Madrid, 12 de maig de 1980) i

els protocols addicionals, la Carta europea de l'autonomia local (Estrasburg, 15 d'octubre de 1985), el Conveni sobre la diversitat biològica (Rio, 15 de juny de 1992), el Conveni relatiu a la protecció del patrimoni mundial, cultural i natural (París, 16 de novembre de 1972) i el Conveni sobre l'accés a la informació, la participació del públic en el procés de presa de decisió i l'accés a la justícia en matèria mediambiental (Aarhus, 25 de juny de 1998);

Reconeixem que la qualitat i la diversitat dels paisatges europeus constitueixen un recurs comú per a la protecció, la gestió i l'ordenació de tots els paisatges europeus.

I per això convenim els punts següents:

CAPÍTOL I. DISPOSICIONS GENERALS

Article 1. Definicions

A l'efecte d'aquest Conveni:

- a. "Paisatge" designa una part del territori tal com la percep la població, el caràcter de la qual resulta de l'acció dels factors naturals i/o humans i de les relacions que s'estableixen entre ells;
- b. "Política de paisatge" designa la formulació que les autoritats públiques competents fan dels principis generals, les estratègies i les orientacions que permeten adoptar una sèrie de mesures concretes amb vista a protegir, gestionar i planificar el paisatge;
- c. "Objectiu de qualitat paisatgística" designa, per a un paisatge concret, la formulació que fan les autoritats públiques competents de les aspiracions que tenen les poblacions pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn;
- d. "Protecció dels paisatges" inclou les accions de conservació i de manteniment dels trets significatius o característics d'un paisatge, justificades pel valor patrimonial que es deriva de la configuració natural del lloc i/o de la intervenció humana;
- e. "Gestió dels paisatges" inclou les accions que persegueixen, des de la perspectiva del desenvolupament sostenible, la conservació del paisatge amb la finalitat de guiar i harmonitzar les transformacions induïdes per les evolucions socials, econòmiques i mediambientals;
- f. "Ordenació del paisatge" inclou les accions de futur particularment fermes destinades a valorar, restaurar o crear paisatges.

Articles 2. Àmbit d'aplicació

Amb la reserva de les disposicions de l'article 15, aquest Conveni s'aplica a tot el territori de les parts i abraça els espais naturals, rurals, urbans i periurbans. Inclou els espais terrestres, les aigües interiors i les marítimes. Es refereix tant als espais que podem considerar singulars com als paisatges quotidians i als paisatges degradats.

Article 3. Objectius

L'objectiu d'aquest Conveni és promoure la protecció, la gestió i l'ordenació dels paisatges i organitzar la cooperació europea en aquest àmbit.

CAPÍTOL II. MESURES NACIONALS

Article 4. Distribució de les competències

Cada part aplica aquest Conveni, particularment els articles 5 i 6, segons la distribució de competències que li és pròpia, d'acord amb els seus principis constitucionals i la seva organització administrativa, respectant el principi de subsidiarietat i tenint en compte la Carta europea de l'autonomia local. Sense contravenir les disposicions que incloem en aquest Conveni, cada part l'aplica d'acord amb les seves polítiques.

Article 5. Mesures generals

Cada una de les parts es compromet a:

- a. reconèixer legalment el paisatge com a part essencial de l'entorn de les poblacions, expressió de la diversitat del seu patrimoni cultural i natural comú i fonament de la pròpia identitat;
- b. definir i aplicar les polítiques de paisatge destinades a protegir, gestionar i planificar els paisatges per mitjà de l'adopció de les mesures concretes referides a l'article 6;
- c. aplicar procediments de participació pública, de participació de les autoritats locals i regionals i d'altres actors vinculats a la definició i a la implementació de les polítiques del paisatge que s'esmenten al punt *b* anterior;
- d. integrar el paisatge en les polítiques d'ordenació del territori i d'urbanisme i en les polítiques cultural, mediambiental, agrícola, social i econòmica, i també en altres polítiques que puguin comportar un efecte directe o indirecte sobre el paisatge.

Article 6. Mesures concretes

A. Sensibilització

Cada part es compromet a fer créixer entre la societat civil, les organitzacions privades i les autoritats públiques la sensibilització sobre el valor dels paisatges, el seu paper i la transformació que pateixen.

B. Formació i educació

Cada part es compromet a promoure:

- a. la formació d'especialistes que coneguin els paisatges i que hi puguin intervenir;

- b. programes pluridisciplinaris de formació sobre política, protecció, gestió i ordenació del paisatge adreçats als professionals del sector privat i del públic i a les associacions vinculades;
- c. formació específica a les escoles i a les universitats que tracti, per mitjà de les disciplines vinculades, els valors associats al paisatge i les qüestions relatives a protegir-lo, gestionar-lo i planificar-lo.

C. Identificació i qualificació

1. Amb la mobilització activa dels actors vinculats de conformitat amb l'article 5.c i amb vista a millorar el coneixement del paisatge, cada part es compromet a:

- a. i) identificar els propis paisatges en el conjunt del seu territori;
- ii) analitzar-ne les característiques i també les dinàmiques i les pressions que els modifiquen
- iii) fer-ne un seguiment de les transformacions;
- b. classificar els paisatges identificats tenint en compte els valors particulars que els atribueixen els actors i les poblacions afectades.

2. Els treballs d'identificació i classificació es guiaran a partir de l'intercanvi d'experiències i metodologies que organitzaran les parts a escala europea en aplicació de l'article 8.

D. Objectius de qualitat paisatgística

Totes les parts es comprometen a formular objectius de qualitat paisatgística per als paisatges identificats i classificats, després d'una consulta pública, de conformitat amb l'article 5.c.

E. Aplicació

Per posar en pràctica les polítiques de paisatge, totes les parts es comprometen a aplicar uns mitjans d'intervenció destinats a protegir, gestionar i/o planificar els paisatges.

CAPÍTOL III. COOPERACIÓ EUROPEA

Article 7. Polítiques i programes internacionals

Les parts es comprometen a cooperar tenint en compte la dimensió paisatgística de les polítiques i programes internacionals i a recomanar, si s'escau, que s'hi incorporin les consideracions paisatgístiques.

Article 8. Ajuda mútua i intercanvi d'informació

Les parts es comprometen a cooperar per reforçar l'eficàcia de les mesures adoptades d'acord amb els articles d'aquest Conveni, i en particular, es comprometen a:

- a. oferir una assistència tècnica i científica mútua per mitjà de la recollida i l'intercanvi d'experiències i de resultats dels treballs de recerca en matèria de paisatge;
- b. afavorir els intercanvis d'especialistes en paisatges, especialment per a la formació i la informació;
- c. intercanviar informació sobre totes les qüestions que es tracten a les disposicions d'aquest Conveni.

Article 9. Paisatges transfronterers

Les parts es comprometen a fomentar la cooperació entre fronteres a escala local i regional i, segons les necessitats, a elaborar i aplicar programes comuns de valoració del paisatge.

Article 10. Seguiment de l'aplicació del Conveni

1. El Comitè de Ministres del Consell d'Europa encarrega als comitès d'experts competents, constituïts en virtut de l'article 17 de l'Estatut del Consell d'Europa, que facin el seguiment de l'aplicació del Conveni.
2. Després de cada una de les reunions dels comitès d'experts, el secretari general del Consell d'Europa fa arribar al Comitè de Ministres un informe sobre les tasques i el funcionament del Conveni.
3. Els comitès d'experts proposen al Comitè de Ministres els criteris d'atribució i el reglament del Premi del Paisatge del Consell d'Europa.

Article 11. Premi del Paisatge del Consell d'Europa

1. El Premi del Paisatge del Consell d'Europa pot ser concedit a les administracions locals i regionals i a les agrupacions vinculades que, en el marc de la política de paisatge d'una part membre d'aquest Conveni, hagin aplicat una política o mesures destinades a la protecció, la gestió o l'ordenació sostenible dels respectius paisatges, que en demostrin una eficàcia sostenible i que, d'aquesta manera, funcionin com a exemple per a altres administracions locals europees. La distinció també es podrà atribuir a les organitzacions no governamentals que hagin demostrat una contribució especialment remarcable en l'àmbit de la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge.
2. Les sol·licituds per a optar al Premi del Paisatge del Consell d'Europa s'hauran de trametre als comitès experts esmentats a l'article 10. Les administracions locals i regionals transfrontereres i les agrupacions de les administracions locals o regionals vinculades poden ser-ne candidates, amb la condició que gestionin conjuntament el paisatge en qüestió.
3. A partir de la proposta dels comitès d'experts esmentats a l'article 10, el Comitè de Ministres defineix i publica els criteris d'atribució del Premi del Paisatge del Consell d'Europa, n'aprova les normes i concedeix el premi.
4. La concessió del Premi del Paisatge del Consell d'Europa ha de servir perquè les persones que el rebien vetllin per la protecció, la gestió i l'ordenació sostenible dels paisatges vinculats.

CAPÍTOL IV. CLÀUSULES FINALS

Article 12. Relacions amb altres instruments

Les disposicions d'aquest Conveni no afecten les disposicions més estrictes en matèria de protecció, gestió i ordenació dels paisatges incloses en altres instruments nacionals o internacionals de caràcter vinculant que ja estan en vigor o que hi entraran.

Article 13. Signatura, ratificació, entrada en vigor

1. Aquest Conveni està obert a la signatura dels estats membres del Consell d'Europa. Serà sotmès a ratificació, acceptació o aprovació. Els instruments de ratificació, acceptació o aprovació seran presentats davant del secretari general del Consell d'Europa.

2. El Conveni entrarà en vigor el primer dia del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data en què deu estats membres del Consell d'Europa hagin manifestat el consentiment a estar vinculats pel Conveni d'acord amb les disposicions del paràgraf anterior.

3. El Conveni entrarà en vigor, per a tots els signataris que posteriorment manifestin el seu consentiment a vincular-s'hi, el primer dia del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data de l'instrument de ratificació, d'acceptació o d'aprovació.

Article 14. Adhesió

1. Després de l'entrada en vigor d'aquest Conveni, el Comitè dels Ministres del Consell d'Europa podrà convidar la Comunitat Europea i tots els estats europeus que no siguin membres del Consell d'Europa a adherir-se al Conveni, segons una decisió presa per majoria prevista a l'article 20.d de l'Estatut del Consell d'Europa i per unanimitat dels estats membres que tenen dret a un escó en el Comitè de Ministres.

2. Per a qualsevol estat que s'hi adhereixi o per a la Comunitat Europea si s'hi adhereix, aquest Conveni entrarà en vigor el primer dia del mes que segueix a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data de dipòsit de l'instrument d'adhesió davant del secretari del Consell d'Europa.

Article 15. Aplicació territorial

1. Tots els estats o la Comunitat Europea poden, en el moment de la signatura o en el moment en què dipositen l'instrument de ratificació, d'acceptació, d'aprovació o d'adhesió, especificar el o els territoris en què s'aplicarà aquest Conveni.

2. Totes les parts poden, immediatament després, per mitjà d'una declaració adreçada al secretari general del Consell d'Europa, ampliar l'aplicació d'aquest Conveni a qualsevol altre territori especificat a la declaració. El Conveni, pel que fa a aquest nou territori, entrarà en vigor el primer dia del mes que segueix a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data de recepció de la declaració per part del secretari general.

3. Qualsevol declaració feta en virtut dels dos paràgrafs anteriors es podrà retirar pel que fa a qualsevol dels territoris especificats en la declaració per mitjà d'una notificació adreçada al secretari general. La retirada serà efectiva el primer dia del mes que segueix a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data de recepció de la notificació per part del secretari general.

Article 16. Denúncia

1. Totes les parts, en qualsevol moment, poden declarar la denúncia d'aquest Conveni adreçant una notificació al secretari general del Consell d'Europa.

2. La denúncia serà efectiva el primer dia del mes que segueix a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data de recepció de la notificació per part del secretari general.

Article 17. Esmenes

1. Totes les parts o els comitès experts esmentats a l'article 10 poden proposar esmenes a aquest Conveni.

2. Tota proposta d'esmena ha de ser notificada al secretari general del Consell d'Europa, el qual la comunica als estats membres del Consell d'Europa, a les altres parts i a tots els estats europeus que no en siguin membres que hagin estat convidats a adherir-se a aquest Conveni d'acord amb les disposicions de l'article 14.

3. Totes les propostes d'esmena són examinades pels comitès d'experts esmentats a l'article 10, els quals sotmeten el text adoptat a una majoria de tres quartes parts dels representants de les parts al Comitè de Ministres per a aprovar-les. Un cop han estat aprovades al Comitè de Ministres per la majoria establerta a l'article 20.d de l'Estatut del Consell d'Europa i per la unanimitat dels representants dels estats parts amb dret a un escó al Comitè de Ministres, el text es transmet a les parts perquè l'acceptin.

4. Pel que fa a les parts que les acceptin, les esmenes entraran en vigor el primer dia del mes que segueix a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data en què tres parts membres del Consell d'Europa hagin informat el secretari general que les han acceptades. Quant a altres parts que les hagin acceptat posteriorment, l'esmena entrarà en vigor el primer dia del mes que segueix a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data en què la part esmentada hagi informat el secretari general que l'acceptava.

Article 18. Notificacions

El secretari general del Consell d'Europa notificarà als estats membres del Consell d'Europa, a tots els estats i a la Comunitat Europea que hagin acceptat aquest Conveni:

- a. qualsevol signatura que se'n faci;
- b. la formalització de qualsevol instrument de ratificació, acceptació, aprovació o adhesió;
- c. totes les dates d'entrada en vigor d'aquest Conveni d'acord amb els articles 13, 14 i 15;

- d. tota declaració feta en virtut de l'article 15;
- e. tota anul·lació feta en virtut de l'article 16;
- f. totes les propostes d'esmena, totes les esmenes que s'adoptin d'acord amb l'article 17 i també la data en què aquestes esmenes entren en vigor;
- g. qualsevol altra acta, notificació, informació o comunicació que tingui a veure amb aquest Conveni.

En prova de conformitat, els sotasignats, degudament autoritzats per fer-ho, signem aquest Conveni.

Fet a Florència, el 20 d'octubre de 2000, en francès i en anglès, tots dos textos igualment fefaents, en un sol exemplar que serà formalitzat als arxius del Consell d'Europa. El secretari general del Consell d'Europa en trametrà una còpia certificada i compulsada a cada estat membre del Consell d'Europa i també a tots els estats o a la Comunitat Europea que han estat convidats a adherir-se a aquest Conveni.

DISPOSICIONS FINALS

Primera

Desenvolupament i aplicació

S'autoritza el Govern perquè, en el termini de tres mesos a comptar de l'entrada en vigor d'aquesta llei, dicti les disposicions necessàries per a desenvolupar-la i aplicar-la.

Segona

Entrada en vigor

Aquesta llei entra en vigor l'endemà d'haver estat publicada en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*.

Per tant, ordeno que tots els ciutadans als quals sigui d'aplicació aquesta Llei cooperin al seu compliment i que els tribunals i les autoritats als quals pertorqui la facin complir.

Palau de la Generalitat, 8 de juny de 2005

PASQUAL MARAGALL I MIRA

President de la Generalitat de Catalunya

JOSEP M. RAÑÉ I BLASCO

Conseller de Treball i Indústria

(05.159.098)

LLEI

8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge.

EL PRESIDENT DE LA GENERALITAT
DE CATALUNYA

Sia notori a tots els ciutadans que el Parlament de Catalunya ha aprovat i jo, en nom del Rei i d'acord amb el que estableix l'article 33.2 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, promulgo la següent

LLEI*Prèmbul*

I

Catalunya gaudeix d'una gran riquesa i diversitat de paisatges. La geologia, l'orografia, la climatologia i altres factors naturals s'han conjuntat amb l'acció humana per dotar el territori català d'una varietat paisatgística extraordinària.

Aquesta riquesa paisatgística constitueix un patrimoni ambiental, cultural, social i històric que influeix en la qualitat de vida dels ciutadans i que esdevé sovint un recurs de desenvolupament econòmic, en particular per a les activitats turístiques, però també per a les agrícoles, ramaderes i forestals. D'altra banda, la varietat del mosaic paisatgístic contribueix a la preservació de la biodiversitat i constitueix un factor positiu en la prevenció dels incendis forestals, de l'erosió del sòl i de les inundacions.

Disortadament, les darreres dècades els paisatges catalans han conegut sovint processos de degradació i de banalització. L'extensió desmesurada i poc ordenada de la urbanització, l'impacte de determinades infraestructures, l'abandonament de l'agricultura, de la silvicultura i de la ramaderia, la degradació d'algunes àrees urbanes i la sobrefreqüentació d'alguns paratges han contribuït a aquests processos, que

posen en perill els valors ambientals, culturals i històrics que aquests paisatges contenen i incrementen els riscos geològics i altres riscos ambientals.

Davant d'aquesta situació, el Parlament de Catalunya, per mitjà de la Resolució 364/VI, del 14 de desembre de 2000, acordà de manera unànime adherir-se al Conveni europeu del paisatge, aprovat pel Consell d'Europa el dia 20 d'octubre de 2000. El Conveni reclama a tots els països membres que posin en pràctica polítiques de paisatge, que és definit com "un element essencial per al benestar individual i social, la protecció, gestió i planejament del qual comporten drets i deures per a tothom".

Aquesta llei té per objecte donar contingut positiu a aquesta adhesió. Així, dota els paisatges catalans de la protecció jurídica pertinent i estableix els corresponents instruments per a gestionar-los i millorar-los.

II

Aquesta llei s'adapta a la terminologia internacional en matèria de paisatge definida pel dit Conveni europeu, d'acord amb el qual s'entén per paisatge una àrea, tal com la percep la col·lectivitat, el caràcter de la qual és el resultat de la interacció de factors naturals i humans; per objectiu de qualitat paisatgística, la formulació per les autoritats públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn; per protecció del paisatge, les accions destinades a conservar i mantenir els trets destacats o característics d'un paisatge, justificades pels valors patrimonials, ambientals i econòmics, que provenen de la configuració natural i de la intervenció humana; per gestió del paisatge, les actuacions dirigides a guiar i harmonitzar les transformacions induïdes pels processos socials, econòmics i ambientals, i per ordenació del paisatge, les actuacions que presenten un caràcter prospectiu particularment accentuat encaminades a millorar, res-taurar o crear paisatges.

Partint de la concepció integradora del paisatge que deriva d'aquestes definicions, aquesta llei estableix que les seves disposicions són aplicables al conjunt del territori de Catalunya: tant a les àrees naturals, rurals, forestals, urbanes i periurbanes i als paisatges singulars com als paisatges quotidians o degradats, siguin de l'interior o del litoral.

Aquesta llei vetlla per la protecció del paisatge i defineix els instruments dels quals el Govern es dota per a reconèixer-ne jurídicament els valors i per a promoure actuacions per a conservar-lo i millorar-lo. Així, aquesta llei té per objectiu fer compatible el desenvolupament econòmic i urbanístic amb la qualitat de l'entorn, atenen els valors patrimonials, culturals i econòmics.

Aquesta llei no pretén regular de manera omnicompreensiva tots els elements que influeixen en la producció i la transformació del paisatge. Les legislacions sectorials han de regular l'impacte paisatgístic de les actuacions urbanístiques i de les infraestructures productives i extractives, entre d'altres. L'objecte d'aquesta llei és servir de referència per a aquestes legislacions i per a l'acompliment d'actuacions específiques en l'àmbit de la gestió del paisatge, sens

perjudici del que disposin les normes, els plans i els programes en matèria ambiental i agrària i la resta de la legislació sectorial que sigui aplicable a determinats espais o categories de protecció.

III

Aquesta llei s'estructura en cinc capítols. El primer, titulat "Disposicions generals", estableix l'objecte de la Llei, els seus principis inspiradors, la definició de paisatge, l'àmbit d'aplicació, les polítiques de paisatge, la tipologia d'actuacions sobre aquest i les seves finalitats. Com a objecte de la Llei s'estableix la integració del paisatge en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística i en les altres polítiques sectorials que hi incideixin. D'acord amb aquest objectiu, l'àmbit d'aplicació d'aquesta llei és la totalitat del territori de Catalunya, tant les àrees on predominen els elements naturals com les que han conegut una assenyalada transformació humana. Aquesta aplicació de la Llei no exclou, tanmateix, l'aplicabilitat d'una altra legislació sectorial a determinats espais o categories de protecció.

Pel que fa al capítol II, relatiu al paisatge en el planejament territorial, s'estableixen els instruments que han de servir per a la protecció, la gestió o l'ordenació del paisatge en el marc d'aquesta llei. Així, es creen els catàlegs del paisatge, com a documents que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya i llurs valors actuals i potencials i que proposen els objectius de qualitat. S'estableixen també les directrius del paisatge, mitjançant les quals s'incorporen les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en el planejament territorial.

El capítol III, dedicat a l'organització, es refereix a l'Observatori del Paisatge, com a entitat de suport i de col·laboració amb la Generalitat en les qüestions relacionades amb l'elaboració, l'aplicació i la gestió de les polítiques de paisatge.

En el capítol IV s'impulsa la creació i la utilització de nous instruments de concertació d'estratègies sobre el paisatge, com les cartes del paisatge. Així mateix, el Govern es compromet a fomentar la sensibilització de la societat vers el paisatge, l'ensenyament i la formació d'especialistes en aquesta matèria.

Finalment, en el capítol V, per tal que es puguin assolir els objectius d'aquesta llei, es crea el Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, com a instrument financer de la Generalitat. L'objectiu del Fons és el finançament d'actuacions específiques per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge que s'executin d'acord amb els criteris que fixin aquesta llei i el reglament que la desplegui.

En les disposicions finals s'autoritza el Govern a dictar les normes per a desplegar aquesta llei.

CAPÍTOL I

Disposicions generals

Article 1

Objecte

Aquesta llei té per objecte el reconeixement, la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge,

a fi de preservar els seus valors naturals, patrimonials, culturals, socials i econòmics en un marc de desenvolupament sostenible. Amb aquesta finalitat, aquesta llei impulsa la plena integració del paisatge en el planejament i en les polítiques d'ordenació territorial i urbanístiques, i també en les altres polítiques sectorials que hi incideixen de manera directa o indirecta.

Article 2 Principis

Els principis que han d'inspirar l'actuació dels poders públics en matèria de paisatge són:

- a) Afavorir l'evolució harmònica del paisatge d'acord amb els conceptes d'utilització racional del territori, de desenvolupament urbanístic sostenible i de funcionalitat dels ecosistemes.
- b) Preservar, amb l'adopció de mesures protectores del paisatge, el dret dels ciutadans a viure en un entorn culturalment significatiu.
- c) Reconèixer que el paisatge és un element de benestar individual i col·lectiu que, a més de valors estètics i ambientals, té una dimensió econòmica, cultural, social, patrimonial i identitària.
- d) Considerar les conseqüències sobre el paisatge de qualsevol actuació d'ordenació i gestió del territori i valorar els efectes de l'edificació sobre el paisatge.
- e) Afavorir la cooperació entre les diverses administracions públiques en l'elaboració i l'execució del planejament i de les polítiques de paisatge.

f) Promoure la col·laboració de la iniciativa pública i privada en l'impuls d'actuacions, l'adopció d'instruments i la presa de decisions sobre el paisatge.

g) Impulsar la participació en les polítiques de paisatge dels agents socials, professionals i econòmics, especialment dels col·legis professionals, les universitats, les associacions de defensa de la natura i els representants de les organitzacions empresarials i sindicals.

h) Fomentar la formació en matèria de paisatge.

Article 3 Definició de paisatge

S'entén per paisatge, als efectes d'aquesta llei, qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions.

Article 4 Àmbit d'aplicació

Les disposicions i les mesures que estableix aquesta llei són aplicables al conjunt del territori de Catalunya, tant si el paisatge és el resultat d'una acció humana intensa com si hi predominen els elements naturals, sens perjudici del que disposin les normes, els plans i els programes en matèria ambiental, agrícola, forestal i ramadera i la resta de la legislació sectorial que sigui aplicable a determinats espais o categories de protecció.

Article 5 Polítiques de paisatge

Els poders públics, en l'àmbit competencial respectiu, han d'integrar, per mitjà dels diferents plans i programes i d'altres actuacions, la consideració del paisatge en les polítiques d'orde-

nació territorial i urbanística, agrícola, forestal, ramadera, d'infraestructures, cultural, social, econòmica, industrial i comercial, i, en general, en qualsevol altra política sectorial amb incidència directa o indirecta sobre el paisatge.

Article 6 Tipologia d'actuacions sobre el paisatge

1. Les actuacions públiques que s'executin sobre el paisatge han d'anar dirigides a protegir-lo, gestionar-lo i ordenar-lo.

2. Són actuacions de protecció del paisatge les dirigides a la conservació i el manteniment dels aspectes significatius o característics d'un paisatge, justificades pels valors d'aquest, que provenen de la configuració natural o de la intervenció humana.

3. Són actuacions de gestió del paisatge les dirigides a guiar i harmonitzar les transformacions induïdes pels processos socials, econòmics i ambientals.

4. Són actuacions d'ordenació del paisatge les que presenten un caràcter prospectiu particularment accentuat i tenen per objectiu mantenir, restaurar, millorar, modificar o regenerar paisatges.

Article 7 Cooperació en política de paisatge

El Govern ha d'impulsar l'acord amb les administracions competents dels territoris veïns per a establir programes paisatgístics comuns en les àrees en què sigui convenient.

Article 8 Finalitats de les actuacions sobre el paisatge

Les actuacions que s'executin sobre el paisatge poden tenir, entre d'altres, les finalitats següents:

a) La preservació dels paisatges que, per llur caràcter natural o cultural, requereixen intervencions específiques i integrades.

b) La millora paisatgística de les perifèries i de les vies d'accés a les ciutats i les viles, i també l'eliminació, la reducció i el trasllat dels elements, els usos i les activitats que les degraden.

c) El manteniment, el millorament i la restauració dels paisatges agrícoles i rurals.

d) L'articulació harmònica dels paisatges, amb una atenció particular vers els espais de contacte entre els àmbits urbà i rural i entre els àmbits terrestre i marí.

e) L'elaboració de projectes d'integració paisatgística d'àrees d'activitats industrials i comercials i de les infraestructures.

f) El foment de les actuacions de les administracions locals i de les entitats privades en la promoció i la protecció del paisatge.

g) L'adquisició de sòl per a incrementar el patrimoni públic de sòl en les àrees que es considerin d'interès per a la gestió paisatgística.

h) L'atribució de valor al paisatge com a recurs turístic.

CAPÍTOL II El paisatge en el planejament territorial

Article 9 Instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge

1. Es creen els catàlegs del paisatge i les directrius del paisatge com a instruments per a protegir, gestionar i ordenar el paisatge.

2. L'aprovació dels catàlegs del paisatge correspon al Departament de Política Territorial i Obres Públiques, amb uns tràmits previs d'informació pública i de consulta als ens locals i a les organitzacions econòmiques i socials concernides.

3. Correspon al Departament de Política Territorial i Obres Públiques incorporar als plans territorials parcials i, si escau, als plans directors territorials, pel que fa a llur àmbit, les directrius del paisatge que responguin a les propostes dels objectius de qualitat paisatgística que contenen els catàlegs del paisatge.

4. La col·lectivitat, les entitats, els ens locals, els altres departaments de la Generalitat i altres administracions participen en la tramitació de les directrius del paisatge en el marc i amb els mitjans que estableixen la normativa referent a la tramitació del planejament territorial i la normativa sobre el règim jurídic de les administracions públiques i el procediment administratiu comú, especialment pel que fa al compliment dels tràmits d'informació pública i de consulta o informe.

Article 10 Catàlegs del paisatge

1. Els catàlegs del paisatge són els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, identifiquen llurs valors i llur estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir.

2. L'àmbit territorial dels catàlegs del paisatge es correspon amb el de cadascun dels àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials. En els espais limítrofs entre dos plans territorials parcials, s'ha de vetllar per la coherència i la continuïtat de les unitats de paisatge.

Article 11 Contingut dels catàlegs del paisatge

Els catàlegs del paisatge tenen com a mínim el contingut següent:

a) L'inventari dels valors paisatgístics presents en llur àrea.

b) L'enumeració de les activitats i dels processos que incideixen o han incidit de manera més notòria en la configuració actual del paisatge.

c) L'assenyalament dels principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge.

d) La delimitació de les unitats de paisatge, enteses com a àmbits estructuralment, funcionalment o visualment coherents sobre els quals pot recaure, en part o totalment, un règim específic de protecció, gestió o ordenació en els termes que estableix l'article 6.

e) La definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge. Aquests objectius han d'expressar les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.

f) La proposta de mesures i accions necessàries per a assolir els objectius de qualitat paisatgística.

Article 12 Directrius del paisatge

1. Les directrius del paisatge són les determinacions que, basant-se en els catàlegs del paisatge, precisen i incorporen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els

plans territorials parcials o en els plans directores territorials.

2. Els plans territorials parcials i els plans directores territorials determinen els supòsits en els quals les directrius són d'aplicació directa, els supòsits en els quals són d'incorporació obligatòria quan es produeixi la modificació o la revisió del planejament urbanístic i els supòsits en els quals les actuacions requereixen un informe preceptiu de l'òrgan competent en matèria de paisatge. Els plans territorials parcials i els plans directores territorials també poden determinar quan les directrius del paisatge són recomanacions per al planejament urbanístic, per a les cartes del paisatge i per a altres plans o programes derivats de les polítiques sectorials que afectin el paisatge. En aquest darrer supòsit, els plans o els programes que s'aprovin han d'ésser congruents amb les recomanacions de les directrius del paisatge.

CAPÍTOL III

L'Observatori del Paisatge

Article 13

L'Observatori del Paisatge

1. L'Observatori del Paisatge és una entitat de suport i col·laboració amb l'Administració de la Generalitat en totes les qüestions relacionades amb l'elaboració, l'aplicació i la gestió de les polítiques de paisatge.

2. L'Observatori del Paisatge adopta la forma de personificació jurídica que s'adequa més a les seves funcions, d'acord amb el que en cada cas disposi la normativa reguladora aplicable a la figura jurídica que correspongui.

3. La composició de l'Observatori del Paisatge ha de comprendre una àmplia representació dels diversos agents que actuen sobre el territori i el paisatge o que hi estan relacionats. En concret, hi han d'estar representats els departaments de la Generalitat concernits, els ens locals i els sectors socials, professionals i econòmics.

4. L'Observatori del Paisatge compleix les funcions que li atribueix aquesta llei i les funcions relatives a la prestació d'assessorament científicotècnic que li assignin les disposicions que es dictin per a desplegar aquesta llei i les normes constitutives del mateix Observatori.

5. L'Observatori del Paisatge pot participar en les xarxes dels observatoris europeus del paisatge i en les iniciatives i els projectes de recerca i de difusió de coneixements i metodologies que s'adoptin en l'àmbit de la Unió Europea.

6. L'Observatori del Paisatge ha d'elaborar cada quatre anys un informe sobre l'estat del paisatge a Catalunya. El Govern ha de presentar aquest informe al Parlament de Catalunya.

CAPÍTOL IV

La concertació i la sensibilització en les polítiques de paisatge

Article 14

Cartes del paisatge

1. Les cartes del paisatge són els instruments de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats per a complir actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge que tinguin per objectiu mantenir-ne els valors.

2. El Govern, els consells comarcals, els ajuntaments i les altres administracions locals poden impulsar l'elaboració de les cartes del paisatge.

3. El contingut de les cartes del paisatge ha de tenir en compte el que estableixen els catàlegs del paisatge que incideixen en llur àmbit.

4. El contingut de les cartes del paisatge que s'hagin formalitzat en absència de catàlegs del paisatge s'ha de tenir en compte en els catàlegs del paisatge que s'elaborin posteriorment.

5. Les cartes del paisatge han de tenir en compte els catàlegs del patrimoni cultural, artístic i natural d'àmbit municipal en els casos en què estiguin aprovats.

Article 15

Mesures de sensibilització, educació i suport

1. El Govern ha de fomentar la sensibilització de la societat, de les organitzacions privades i dels poders públics respecte al paisatge i als seus valors, respecte a la seva importància cultural, social i econòmica, respecte a la seva evolució i respecte a la necessitat de promoure i potenciar la seva protecció, gestió i ordenació.

2. El Govern ha de promoure la consideració del paisatge en els programes dels diversos nivells educatius i, en particular, en els destinats a la formació d'especialistes. Així mateix, ha de fomentar l'intercanvi d'experiències i ha de donar suport als projectes de recerca i de difusió dels coneixements sobre el paisatge.

3. El Govern, en l'àmbit de les seves competències i en funció dels recursos disponibles, ha de potenciar les activitats de les administracions locals i de les diverses organitzacions públiques i privades que compleixin actuacions de promoció i protecció del paisatge, especialment les que tinguin per objecte la custòdia del territori per a la preservació dels seus valors paisatgístics, i ha de donar suport a les dites activitats.

CAPÍTOL V

Finançament

Article 16

Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge

Es crea el Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, com a instrument financer de la Generalitat, amb la finalitat de destinar-lo a les actuacions de millorament paisatgístic que s'acompleixin d'acord amb els criteris que estableixen aquesta llei i la normativa que es dicti per a desplegar-la.

Article 17

Objecte del Fons

El Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge té per objecte fomentar l'acompliment d'actuacions paisatgístiques que tinguin com a finalitats les que estableix l'article 8.

Article 18

Dotació del Fons

1. El Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge es dota amb les aportacions del Govern per mitjà dels pressupostos de la Generalitat i amb les aportacions de les altres administracions, entitats i empreses.

2. L'aportació del Govern al Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge procedeix de les partides que els pressupostos de la Generalitat adscriuen anualment al Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

Article 19

Participació en el Fons

Poden rebre finançament del Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge:

a) Els ens públics, per a acomplir actuacions destinades a alguna de les finalitats que estableix l'article 8 i qualsevol altra actuació que tingui per objecte la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge.

b) Les entitats privades sense ànim de lucre legalment constituïdes que tinguin entre els seus objectius acomplir actuacions paisatgístiques.

c) Les persones físiques o jurídiques de naturalesa privada, per a acomplir actuacions que tinguin per objecte alguna de les finalitats que estableix l'article 8.

Article 20

Procediment

La normativa que es dicti per a desplegar aquesta llei ha d'establir el procediment de participació en el Fons per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, els programes que s'han de finançar i els percentatges que s'hi han d'aplicar, el contingut dels projectes i els altres requisits que s'han de complir per a accedir als ajuts.

DISPOSICIÓ ADDICIONAL

Mesures destinades als diversos nivells educatius

El Govern, en compliment del que disposa l'article 15.2, ha d'aprovar en el termini d'un any les mesures per a fomentar els valors de respecte, protecció i cura del paisatge destinades als diversos nivells educatius.

DISPOSICIONS TRANSITÒRIES

Primera

Informe de l'òrgan competent en matèria de paisatge en absència de directrius del paisatge

Els plans territorials parcials i els plans directores territorials han d'establir, en absència de directrius del paisatge, els casos en els quals l'òrgan competent en matèria de paisatge ha d'emetre l'informe a què fa referència l'article 12.2.

Segona

Tramitació i aprovació de les directrius del paisatge incorporades a plans aprovats

Les directrius del paisatge que s'hagin d'incorporar als plans territorials parcials o als plans directores territorials ja aprovats s'han de tramitar i aprovar seguint el mateix procediment establert per a la modificació del pla al qual s'hagin d'incorporar.

DISPOSICIONS FINALS

Primera

Desplegament

S'autoritza el Govern a dictar les normes necessàries per a desplegar i aplicar aquesta llei.

Segona

Entrada en vigor

Aquesta llei entra en vigor en el termini d'un mes a comptar del dia en què es publica en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*.

Per tant, ordeno que tots els ciutadans als quals sigui d'aplicació aquesta Llei cooperin al seu compliment i que els tribunals i les autoritats als quals pertorqui la facin complir.

Palau de la Generalitat, 8 de juny de 2005

PASQUAL MARAGALL I MIRA

President de la Generalitat de Catalunya

JOAQUIM NADAL I FARRERAS

Conseller de Política Territorial i Obres Públiques

(05.159.143)

DECRET

116/2005, de 14 de juny, del Consell Social de la Llengua Catalana.

El Decret 28/1991, de 18 de febrer, de creació del Consell Social de la Llengua Catalana, va constituir l'esmentat Consell com a òrgan d'assessorament, consulta i implicació social en la política lingüística de la Generalitat, per tal d'afavorir la contribució dels seus membres i dels sectors de la societat a què pertanyen a l'impuls de l'ús social de la llengua catalana.

Posteriorment, el Decret 148/2000, d'11 d'abril, va modificar-lo amb la finalitat d'adaptar-lo al nou marc normatiu que estableix la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, fer-ne més àgil el funcionament i potenciar la seva tasca atribuint-li la funció d'avaluar cada any els objectius i els resultats de la política lingüística del Govern i, en especial, l'informe anual que preveu l'article 39.3 de la Llei de política lingüística, així com funcions d'assessorament.

Aquest Decret adapta la composició del Consell a la societat d'aquest nou segle; garanteix la necessària pluralitat i interdisciplinarietat de les persones vocals i simplifica el seu funcionament fent-lo més àgil, en la mesura en què permet que la Comissió Permanent pugui crear ponències sectorials i especials, com a òrgans auxiliars del Ple i la Permanent, tot això amb l'objectiu d'incentivar la participació i estimular la implicació de la societat en el foment de l'ús social de la llengua catalana.

Finalment, aquest Decret introdueix un criteri de paritat de gènere en la seva composició entre els vocals que són nomenats per la persona titular del departament competent en matèria de política lingüística.

Per tot això, un cop escoltat el Consell Social, a proposta del conseller primer, i d'acord amb el Govern,

DECRETO:

Article 1

Finalitat del Consell

1.1 El Consell Social de la Llengua Catalana és l'òrgan d'assessorament, consulta i participa-

ció social en la política lingüística desenvolupada o impulsada pel Govern de la Generalitat de Catalunya.

1.2 El Consell Social de la Llengua Catalana s'adscriu al Departament competent en matèria de política lingüística.

Article 2

Funcions

Són funcions del Consell:

a) Avaluar els objectius i els resultats de la política lingüística del Govern de la Generalitat i, en especial, l'informe anual que preveu l'article 39.3 de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística. Amb aquesta finalitat, el Consell elabora anualment un dictamen sobre les actuacions realitzades o impulsades l'any anterior pel Govern de la Generalitat.

b) Estudiar i analitzar, a instàncies del Govern, les qüestions relacionades amb el foment i la promoció de la llengua catalana en tots els àmbits de la societat.

c) Dictaminar sobre els projectes d'instruments de planificació lingüística general que hagin de ser aprovats pel Govern.

d) Proposar al Govern l'elaboració d'estudis i dictàmens, i l'adopció de mesures adequades als objectius generals de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística i del Decret 162/2002, de 28 de maig, quant a la promoció de l'ús d'un llenguatge simplificat i no discriminatori i de la terminologia catalana normalitzada.

e) Qualsevol altra que les lleis o els reglaments li atribueixen.

Article 3

Composició

3.1 El Consell de la Llengua Catalana estarà integrat pel president o presidenta, pels vicepresidents o vicepresidentes, els o les vocals i el secretari o secretària.

3.2 Tenen la condició de membres del Consell:

a) El president de la Generalitat, que n'exerceix la presidència.

b) La persona titular del departament competent en matèria de política lingüística, que n'exerceix la vicepresidència primera.

c) La persona titular de la Secretaria de Política Lingüística, que n'exerceix la vicepresidència segona.

d) La persona que exerceix la presidència de l'Institut d'Estudis Catalans, que n'exerceix la vicepresidència tercera.

e) La persona titular de la Subdirecció General de Política Lingüística, que n'exerceix la secretària, amb veu però sense vot.

f) Els/les vocals següents:

Dues persones que siguin membres, en representació de les organitzacions sindicals, del Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, a proposta del mateix Consell.

Dues persones que siguin membres, en representació de les organitzacions empresarials, del Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, a proposta del mateix Consell.

Una persona en representació del Consell Escolar de Catalunya.

Una persona en representació del Consell Interuniversitari de Catalunya.

Una persona en representació de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Una persona en representació del Consell In-

terdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica.

Una persona en representació de l'Associació Catalana de Municipis i Comarques.

Una persona en representació de la Federació de Municipis de Catalunya.

Una persona en representació de la Institució de les Lletres Catalanes.

Una persona en representació del Consell Nacional de Dones de Catalunya.

Una persona en representació del Consell Nacional de Joventut.

Una persona en representació de l'Associació Catalana de Radiodifusió Privada.

Una persona en representació de la Federació de Ràdios Locals de Catalunya.

Dues persones en representació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió.

Dues persones en representació de l'Ens Públic de Radiotelevisió Espanyola.

Una persona en representació de les organitzacions de defensa dels consumidors i usuaris, a proposta del Consell de les Persones Consumidores de Catalunya.

Una persona en representació de les entitats que promouen l'ús del català en les noves tecnologies, a proposta de la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació.

Una persona en representació de les entitats que actuen en l'àmbit de l'acolliment i la integració de les persones immigrades, a proposta de la Secretaria per a la Immigració.

Una persona en representació de l'Institut Català de les Indústries Culturals.

Una persona en representació de la Societat General d'Autors i Editors.

Dues persones en representació de la Mesa de Televisions Locals.

Una persona en representació del Consell General de les Cambres Oficials de Comerç, Indústria i Navegació de Catalunya.

Una persona en representació del Col·legi Oficial d'Enginyers Industrials de Catalunya i de l'Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya.

Una persona en representació del Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN).

Una persona en representació d'Òmnium Cultural.

Una persona en representació de l'Institut Joan Lluís Vives.

Dues persones en representació dels col·legis professionals i de les entitats associatives representatives d'interessos vinculats amb l'àmbit jurídic i judicial, respectivament, a proposta del Departament de Justícia.

g) Entre 30 i 40 persones vocals designades per la persona titular del departament competent en matèria de política lingüística, d'entre persones de competència i prestigi reconegut en l'àmbit de l'estudi de la llengua catalana o del foment del català, en qualsevol activitat de la societat. Amb l'objectiu de perseguir la paritat de gènere, els nomenaments fets a l'empara d'aquest epígraf tendiran a assolir una participació mínima del 40% de persones de cada sexe.

Igualment, es perseguirà la igualtat entre el nombre de vocals designats en representació de les entitats especificades en l'epígraf anterior i els designats per la persona titular del departament competent en matèria de política lingüística, en virtut del qual disposa aquest epígraf.

ordenanza, el importe de las tasas que se devenguen con motivo de la expedición de la licencia municipal de edificación y de ocupación, según la normativa aplicable en la materia.

Disposición adicional cuarta. *Autorizaciones administrativas.*

La regulación sobre autorizaciones administrativas, a la que se hace referencia en el capítulo II del título III de esta ley, será de aplicación, a partir de su entrada en vigor, para edificios cuyo destino principal sea el de vivienda.

Mediante decreto podrá establecerse la aplicación del contenido, en todo o en parte, de este capítulo II del título III, a edificios destinados a otros usos distintos de vivienda.

Disposición transitoria primera. *Solicitudes de licencia municipal de edificación en tramitación.*

Lo dispuesto en esta ley será de aplicación a las obras contempladas en el artículo 2 de la presente ley, para cuyos proyectos se solicite la correspondiente licencia municipal de edificación a partir de su entrada en vigor.

Disposición transitoria segunda. *Plazo para la efectiva aplicación de las licencias municipales de edificación y de ocupación.*

1. En tanto los ayuntamientos no adopten las medidas adecuadas para la puesta en marcha de la licencia municipal de edificación y la licencia de ocupación del edificio, será aplicable el sistema de autorizaciones y licencias actualmente en vigor.

2. En el plazo de un año a partir de la entrada en vigor de la presente ley, los ayuntamientos adoptarán las medidas necesarias para aplicación efectiva de lo establecido en la presente ley para la implantación de la licencia municipal de edificación y la licencia de ocupación.

3. En tanto los ayuntamientos no adopten las medidas adecuadas para la puesta en marcha de la licencia de ocupación, será de aplicación la legislación autonómica vigente en materia de obtención y expedición de la cédula de habitabilidad.

Disposición derogatoria única.

Quedan derogadas todas las disposiciones de igual o inferior rango que se opongan a esta ley.

Disposición final primera. *Fundamento competencial.*

Esta ley se dicta al amparo de la competencia que corresponde a la Comunidad Valenciana de conformidad con los artículos 31.9 y 34.1.5 de su Estatuto de Autonomía y las competencias en materia de control de calidad de la edificación y vivienda transferidas a la Comunidad Valenciana en virtud del Real Decreto 1720/1984, de 18 de julio.

Lo dispuesto en esta ley será de aplicación sin perjuicio de las competencias legislativas y de ejecución que corresponden al Estado.

Disposición final segunda. *Autorización al Consell de la Generalitat para el desarrollo de esta ley.*

El Consell de la Generalitat, a propuesta de la consellería competente en materia de arquitectura, dictará las disposiciones necesarias para el desarrollo de esta ley.

Disposición final tercera. *Entrada en vigor.*

La presente ley entrará en vigor a los seis meses de su publicación en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana.

Por tanto, ordeno que todos los ciudadanos, tribunales, autoridades y poderes públicos a los que corresponda, observen y hagan cumplir esta Ley.

Valencia, 30 de junio de de 2004.

FRANCISCO CAMPS ORTIZ,
Presidente

(Publicada en el «DOGV» número 4.788, de 2 de julio de 2004)

13470 LEY 4/2004, de 30 de junio, de Ordenación del Territorio y Protección del Paisaje.

Sea notorio y manifiesto a todos los ciudadanos que las Cortes Valencianas han aprobado y yo, de acuerdo con lo establecido por la Constitución y el Estatuto de Autonomía, en nombre del Rey, promulgo la siguiente Ley:

PREÁMBULO

I

El derecho a disfrutar de un medio ambiente adecuado para el desarrollo de la persona, el deber de conservarlo y la racional utilización de los recursos naturales, junto a la necesaria armonización del crecimiento económico equilibrado para la mejora de las condiciones de bienestar y calidad de vida son principios rectores de la política social y económica, recogidos en la Constitución española, que constituyen un presupuesto básico en la ordenación del territorio y deben regir la actuación de los poderes públicos en esta materia. La orientación de las actuaciones seguidas en el desarrollo y aplicación de estos principios ha sufrido una evolución que transita desde unos planteamientos correctivos o de conservación a otros de prevención. Pero en la actualidad ya no son suficientes las acciones tendentes a corregir o prevenir. Una concepción moderna de estos principios incluye el ejercicio de una función integradora y dinámica de las acciones públicas dirigida a lograr las condiciones necesarias para un adecuado desarrollo económico y social de la Comunidad Valenciana, y complementada con actuaciones directas de mejora, recuperación y regeneración del medio ambiente y los recursos naturales.

Los estados miembros de la Unión Europea, con la adopción de la Estrategia Territorial Europea, han acordado unos modelos y objetivos territoriales comunes para el futuro desarrollo. Las políticas de desarrollo territorial pretenden conseguir un desarrollo equilibrado y sostenible del territorio europeo. Para ello se establecen unos objetivos comunes que deben alcanzarse por igual en todas las regiones de la Unión Europea. La Comunidad Valenciana asume el reto de definir su propia estrategia territorial de acuerdo con los objetivos comunitarios de procurar la cohesión social y económica, la conservación de los recursos naturales y del patrimonio cultural, y la competitividad más equilibrada de su territorio.

El desarrollo sostenible fue definido en el informe Brundtland como aquél que satisface las necesidades del presente sin comprometer la capacidad de las futuras generaciones para satisfacer las propias. El desarrollo sostenible tiene como objetivo la mejora de la calidad de vida de todos los ciudadanos, aumentando la cohe-

sión social de la Comunidad mediante un desarrollo económico compatible con la protección y mejora de la naturaleza, y una utilización racional de los recursos naturales, de forma que no quede comprometido el futuro de las generaciones venideras.

Ante estos planteamientos, indicadores de la nueva realidad, se formula una regulación que establece el marco donde tiene cabida la armonización de las distintas políticas sectoriales con incidencia territorial de forma que, tal y como establece la Estrategia Territorial Europea, se creen nuevas formas de colaboración institucional con el fin de contribuir a que, en el futuro, las distintas políticas sectoriales que afectan a un mismo territorio, que hasta ahora actuaban de forma prácticamente independiente, formen parte de una actuación integrada coherente con las claves de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana. Además, es necesario, para el logro de los objetivos señalados, no sólo la cooperación activa de las políticas sectoriales sino también la cooperación entre los municipios de la Comunidad Valenciana, con el fin de poner los objetivos de la planificación territorial estratégica al alcance de los ciudadanos, así como de dar cumplimiento a los principios de participación y de subsidiariedad.

Esta nueva ley, formulada en el ejercicio de las competencias exclusivas atribuidas a la Generalitat por el artículo 31.9 de nuestro Estatuto de Autonomía, aprobado por Ley Orgánica 5/1982, de 1 de julio, supera los obsoletos planteamientos existentes, dotando de flexibilidad a los instrumentos para la ordenación del territorio frente al rígido sistema vigente y dando a la relación entre los instrumentos una dimensión transversal. Se diseña un sistema de ordenación del territorio flexible e innovador, basado en instrumentos que puedan apoyarse y complementarse unos con otros, para el logro de los objetivos y principios materiales de ordenación establecidos en la ley.

Se abandona la idea de una ordenación del territorio rígida, íntimamente ligada y dependiente de la macro-planificación económica, que estuvo en auge en la década de los ochenta, y se apuesta por planteamientos basados en estrategias territoriales, en los que tiene una importante participación el conjunto de la sociedad, que se justifican en la voluntad de identificar la vocación de las distintas partes del territorio para garantizar la sostenibilidad y mejorar su competitividad. La ley se empeña en un proyecto de progreso sostenible que vertebré la Comunidad Valenciana, haciéndola competitiva en el marco del estado y del arco mediterráneo europeo, como suma de los proyectos individuales y colectivos de sus ciudadanos y con un doble fin: el desarrollo sostenible y la mejora de la calidad de vida de los ciudadanos.

Uno de los rasgos de identidad de la Comunidad Valenciana es su gran diversidad social, cultural, lingüística, natural, concentrada en un reducido espacio territorial caracterizado por la presión urbanizadora que se ejerce sobre lugares de elevada calidad ambiental y paisajística, junto al creciente abandono y transformación de las tierras agrícolas. El dinamismo de las acciones sobre el territorio de la Comunidad Valenciana obliga a una acción global e integradora cuya instrumentación precisa de una nueva ley que defina la gobernanza del territorio e involucre a todas las administraciones en el proceso de planificación y gestión territorial, conforme al papel que corresponde a cada una de ellas y racionalice sus relaciones competenciales. Además, los nuevos planteamientos de la ordenación del territorio y la incidencia que en la legislación estatal sobre el urbanismo ha tenido la intervención del Tribunal Constitucional y la Ley 6/1998, de 13 de abril, sobre Régimen del Suelo y Valoraciones y su reciente modificación, requieren de un nuevo marco jurídico. Un marco jurídico

que exige mayor rigor y objetividad y menos voluntarismos en el planeamiento territorial y urbanístico.

Esta ley dota a la Comunidad Valenciana de una regulación integrada de la ordenación del territorio y del urbanismo, entendido éste en sentido estricto, creando los necesarios puentes de enlace entre ambas funciones públicas. La competencia autonómica en la decisión de los aspectos de relevancia territorial y su coordinación con los planeamientos urbanísticos municipales requiere de una norma de rango legal que establezca el marco para la adecuada conexión entre la ordenación territorial y la urbanística. Se establece una nueva normativa orientada al desarrollo de la Comunidad, tanto en su expansión económica, social y cultural, como en la protección, recuperación y mejora de todo aquello que la identifica como territorio singular.

II

Con el propósito antes anunciado, la ley parte de una concepción dinámica de la ordenación del territorio como función pública encaminada a un objetivo integrador de políticas sectoriales con incidencia territorial, adoptando así la concepción que de aquella tarea tiene establecida la Comunidad Europea y que ha refrendado el Tribunal Constitucional.

El objetivo al que se orienta la función pública de ordenación territorial es el de la protección y mejora de la calidad de vida de las personas, mediante el desarrollo equilibrado y sostenible basado en las características del territorio y en la gestión racional de los recursos naturales. Conforme a ello, la función pública que esta ley regula se enmarca en los principios rectores de la Constitución española.

La ley reconoce que la intervención en el territorio debe producirse mediante los instrumentos que ella misma contempla, si bien establece un conjunto de criterios de ordenación del territorio que han de servir de fundamento a estos instrumentos, sin perjuicio, en su caso, de su carácter de normas de aplicación directa. La relación de estos principios se obtiene de las experiencias de la ya dilatada práctica de la Generalitat en este ámbito competencial, dando cabida a los más relevantes elementos sobre los que han de incidir las decisiones de trascendencia territorial. Así, la ley se ocupa de cuestiones tan estratégicas para el desarrollo de la Comunidad Valenciana como son el paisaje, la vivienda, el litoral, el agua o las infraestructuras; adopta una posición decidida en relación con la prevención de los riesgos naturales o inducidos, la recuperación de los centros históricos, la mejora de los entornos urbanos, la revitalización del patrimonio rural, la promoción del patrimonio cultural y la protección del medio natural y realiza una contribución decisiva en el desarrollo sostenible mediante la ordenación de acciones con incidencia directa e inmediata sobre recursos naturales como suelo y agua y potenciando el ahorro y la mayor eficiencia en el consumo de energía así como su producción mediante fuentes renovables.

El paisaje constituye un patrimonio común de todos los ciudadanos y elemento fundamental de su calidad de vida, que la ley aborda desde la más actual concepción del mismo emanada del Convenio Europeo del Paisaje. Se establecen medidas para el control de la repercusión que sobre el mismo tiene cualquier actividad con incidencia territorial. Se exige a los instrumentos de ordenación territorial y urbanística estudios específicos de paisaje y se potencia la política en esta materia asignándole las funciones de coordinación, análisis, diagnóstico y divulgación al Instituto de Estudios Territoriales y del Paisaje.

Para que el sistema de planeamiento territorial se convierta en realidad, la ley parte de la necesaria sim-

plificación y flexibilización de los instrumentos de ordenación territorial, elimina trámites innecesarios, apuesta por la operatividad y diseña procedimientos que recuerdan, en esencia, los de los planes urbanísticos recogidos en la legislación vigente, aprovechando la práctica surgida con ocasión de la aplicación de ésta. Entre los instrumentos de ordenación territorial de ámbito supramunicipal que esta ley establece destacan la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana y los planes de acción territorial.

La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana es el resultado de un proceso que concluye en un instrumento de ordenación del territorio, contiene las directrices, orientaciones y criterios que, junto con la ley, constituyen un referente de las decisiones públicas de incidencia territorial contenidas en los distintos instrumentos de planeamiento, estableciendo las pautas de armonización y de coordinación de las distintas políticas sectoriales y proyecciones económicas y sociales.

Los planes de acción territorial, desde la perspectiva supramunicipal, dotarán de coherencia espacial a la ordenación de las distintas políticas públicas sectoriales y asegurarán el respeto a las exigencias territoriales y urbanísticas en la implantación de las infraestructuras públicas. Se establece un modelo ágil de planes, tanto en la definición de su objetivo y ámbito territorial como en la determinación de los documentos que deban integrarlo para la consecución de sus fines, si bien se establecen una serie de exigencias mínimas que permiten la operatividad de cada tipo de plan.

La década de los noventa supuso el impulso definitivo de la consideración de las variables medioambientales en los procesos de planificación, implementando la realización de estudios de impacto ambiental. La ley, de acuerdo con la directiva europea de evaluación ambiental estratégica, prevé la elaboración de estos estudios para una evaluación estratégica ambiental que requiere profundizar en la componente más socioeconómica y urbanística, ampliando sus contenidos para la evaluación de los planes territoriales y urbanísticos.

Otro de los instrumentos que se incorpora al régimen de ordenación del territorio es el Sistema de Información Territorial, cuyo principal fin es obtener y manejar información para su utilización en los planes y proyectos de incidencia territorial y facilitar el acceso a ella de cualquier ciudadano. Complementario al Sistema de Información Territorial es el Instituto de Estudios Territoriales y del Paisaje. Este juega un papel fundamental en las dos áreas que constituyen su objeto. Así en el área de territorio le corresponden funciones de análisis y diagnóstico formulando propuestas y escenarios alternativos para hacer frente a los problemas identificados. El área del paisaje será el referente en esta materia estableciendo criterios técnicos, emitiendo informes y dictámenes, coordinando las políticas sectoriales con incidencia en el paisaje y realizando el seguimiento de las decisiones adoptadas para evaluar su eficacia.

Conviene resaltar que la ley pretende que los instrumentos de ordenación del territorio se lleven a la práctica, para lo cual dedica un título a la gestión del territorio. En el se articulan medidas de diversa naturaleza cuyo objeto es la materialización de los objetivos y criterios de ordenación contenidos en la ley y desarrollados en la planificación territorial. Junto a la creación de mecanismos nuevos como los umbrales de ocupación que tienen por finalidad la garantía de un desarrollo sostenible de las implantaciones territoriales o las cuotas de crecimiento y el fondo de equidad territorial como medidas de compensación territorial se regulan mecanismos ya existentes de forma que la mejora de su gestión permita garantizar el acceso a la vivienda a los ciudadanos y unos entornos urbanos de mayor calidad.

El articulado de la ley concluye con un título dedicado a la gobernanza del territorio. Una institución basada en el Libro Blanco de la Gobernanza de la Unión Europea implantada en países como Francia. La Gobernanza constituye un modelo en la toma de decisiones territoriales basado en los principios de responsabilidad, coherencia, eficacia, participación social y accesibilidad a la información territorial.

Las disposiciones adicionales de la ley se ocupan de la adopción de normas para la armonización legislativa, de la regulación del derecho de tanteo y retracto urbanístico, así como de otras cuestiones relativas a la clasificación y programación del suelo urbanizable, a los convenios urbanísticos y a la declaración de utilidad pública que lleva implícita la aprobación de determinados instrumentos.

En las disposiciones transitorias es destacable la previsión de la adecuación de los planes municipales a los instrumentos de ordenación del territorio.

En la elaboración del proyecto de ley se ha dado una amplia participación ciudadana e institucional. En particular, en cuanto a la audiencia de las asociaciones empresariales, organizaciones sindicales y agrarias, colegios profesionales, universidades valencianas, la Federación Valenciana de Municipios y Provincias, el Comité Económico y Social; y es conforme con el Consejo Jurídico Consultivo de la Comunidad Valenciana.

TÍTULO PRELIMINAR

Disposiciones generales

Artículo 1. *Objeto y ámbito de aplicación de la ley.*

1. La presente ley tiene por objeto la regulación del marco de la ordenación del territorio valenciano.

2. Las disposiciones contenidas en esta ley son de aplicación en todo el territorio de la Comunidad Valenciana.

Artículo 2. *Objetivos.*

1. Los objetivos de la ordenación del territorio y el desarrollo urbanístico en la Comunidad Valenciana son la mejora de la calidad de vida de los ciudadanos y el desarrollo sostenible.

2. La política territorial de la Generalitat dirigida a la mejora de la calidad de vida de los ciudadanos se basará, fundamentalmente, en:

a) Mejora del entorno urbano y de su incidencia sobre el paisaje.

b) Accesibilidad del ciudadano en el entorno urbano.

c) Eficiencia de la movilidad urbana y fomento del transporte público.

d) Calidad, racionalidad y eficiencia en la ordenación e implantación de los equipamientos y dotaciones públicas de la ciudad o del medio rural, procurando la convergencia cuantitativa y cualitativa con las zonas urbanas desarrolladas.

e) Implementación de un sistema policéntrico de ciudades.

f) Previsión en las zonas de desarrollo urbano de suelo para viviendas sujetas a algún régimen de protección pública.

g) Participación activa de los ciudadanos y de las administraciones en los procesos de planificación territorial y urbanística.

3. La política territorial de la Generalitat para el desarrollo sostenible de la Comunidad Valenciana se basará, fundamentalmente, en:

a) Identificación y protección de los hitos geográficos que constituyan referentes del paisaje de este territorio.

- b) Utilización racional de los recursos naturales.
- c) Protección de los espacios naturales que alberguen ecosistemas, hábitats de especies y elementos naturales significativos, frágiles, limitados o amenazados.
- d) Conservación y puesta en valor del patrimonio cultural.
- e) Proporcionada ocupación del suelo por los crecimientos urbanos e infraestructuras, procurando un óptimo desarrollo con la menor ocupación de suelo.
- f) Implantación de las infraestructuras necesarias para el desarrollo de la Comunidad Valenciana con arreglo a criterios de calidad, economía, eficiencia, ambientales y territoriales.
- g) Incremento de la eficiencia en la transformación, transporte y utilización de los recursos energéticos en la Comunidad Valenciana, principalmente fomentando el uso de energía procedente de fuentes renovables.
- h) Racionalización de la estructura territorial del sistema agrario valenciano, implementando medidas para su conservación y desarrollo cualitativo.
- i) La vertebración del territorio que conlleve la superación de los desequilibrios territoriales existentes en el ámbito de la Comunidad Valenciana, con el tratamiento diferenciado de las distintas zonas que lo componen desde la perspectiva de la competitividad territorial, promoviendo un desarrollo económico y social equilibrado y sostenible en todo el territorio de la Comunidad Valenciana.

Artículo 3. *Colaboración y vinculación.*

1. La ordenación del territorio es una función pública que corresponde a la Generalitat y a los municipios y provincias en el marco de esta ley.
2. Todas las administraciones públicas, en el marco de sus competencias, velarán por el cumplimiento de los objetivos y contenidos de la presente ley.
3. Las administraciones públicas y los particulares colaborarán en el cumplimiento de esta ley y de los instrumentos de ordenación del territorio en ella regulados. Especialmente, permitirán el acceso a la información disponible para la elaboración de los citados instrumentos de ordenación del territorio y, en caso necesario, facilitarán el acceso a su propiedad para la toma de datos necesarios para su elaboración.
4. Todas las instituciones, entidades y personas físicas o jurídicas quedarán obligadas al cumplimiento de las determinaciones contenidas en esta ley y de la ordenación territorial y urbanística aprobada conforme a la misma. Los instrumentos de ordenación del territorio previstos en esta ley prevalecerán, por su contenido de interés público supramunicipal, a cuantas disposiciones reglamentarias municipales contradigan o se opongan a sus determinaciones normativas.

TÍTULO I

Criterios de Ordenación del Territorio

Artículo 4. *Alcance.*

1. Los poderes públicos promoverán la mejora de la calidad de vida de todos los ciudadanos, mediante acciones que contribuyan al progreso, la cohesión económica y social, la conservación y el aprovechamiento eficiente de los recursos naturales, la promoción del patrimonio cultural, la calidad ambiental y la competitividad equilibrada del territorio valenciano tanto en el medio urbano como en el rural. A tal efecto se dotarán de los instrumentos más adecuados a sus fines.
2. Los criterios de ordenación del territorio definidos en el presente título informarán los instrumentos de planeamiento territorial y urbanístico.

CAPÍTULO I

Calidad de vida de los ciudadanos

Artículo 5. *Mejora de entornos urbanos.*

1. Se entenderá por actuaciones para la mejora del entorno urbano las que puedan llevar a cabo los poderes públicos tendentes a la planificación, a la obtención onerosa de los correspondientes terrenos, a la ejecución de las respectivas obras o a la realización de cualquier otro gasto de inversión, vinculadas a cualquiera de las siguientes finalidades:

- a) Intervenciones en áreas urbanas, especialmente en núcleos históricos o áreas degradadas, con el fin de revitalizarlas, regenerar la morfología urbana tradicional o conseguir una mejor integración urbanística o social en el conjunto del municipio, especialmente mediante la edificación en solares vacantes, generación de espacios libres y rehabilitación de edificios con destino a equipamientos públicos o a la construcción de viviendas, especialmente sujetas a algún régimen de protección pública.
- b) Integración del paisaje periférico en la ciudad, articulando la transición entre ésta y el entorno rural.
- c) Implantación y mejora de la calidad de los servicios urbanos —abastecimiento de agua, alcantarillado, alumbrado público, sistema viario, previsión de plazas de aparcamiento público y otros análogos— e incremento de los espacios libres y zonas verdes en las zonas urbanas infradotadas.
- d) Implantación de medidas y técnicas destinadas a lograr una mayor calidad del ambiente urbano mediante la disminución de la contaminación acústica y vibraciones, la reducción de la contaminación lumínica y de cualquier emisión o elemento que perturbe la calidad atmosférica, o cualquier otra de análoga naturaleza.
- e) La correcta organización de las actividades urbanas de forma que se fomente la adecuada implantación de las actividades en función de su relevancia, fomentando la convivencia de distintas funciones sobre un mismo espacio urbano que responde al modelo de ciudad mediterránea.
- f) La construcción de arquitectura de calidad que aumente el patrimonio urbano de las ciudades, reforzando el valor cultural de las mismas.

2. Los municipios deberán destinar una parte de los ingresos procedentes de la participación en las plusvalías de las distintas actuaciones urbanísticas que se produzcan en su término municipal, para la mejora de los entornos urbanos.

Artículo 6. *Accesibilidad del ciudadano en el entorno urbano.*

1. Los poderes públicos con competencia en la planificación territorial y urbanística establecerán en los instrumentos de ordenación las condiciones que deban reunir, al menos, los espacios públicos y los edificios de pública concurrencia de forma que se garantice a todas las personas con movilidad reducida o limitación sensorial, la accesibilidad y el uso libre y seguro de su entorno. Asimismo velarán porque en su ejecución se implanten los criterios de accesibilidad establecidos en la normativa correspondiente.

2. Cuando éstos reúnan especiales valores culturales, se armonizarán las soluciones necesarias para satisfacer esta demanda sin merma de tales valores.

Artículo 7. *Movilidad urbana y transporte público.*

1. La planificación urbanística y territorial establecerá reservas de suelo que permitan la configuración

de una red de comunicaciones en las ciudades y entre las diferentes áreas urbanas en las que exista una relación funcional o, de acuerdo con los correspondientes instrumentos de ordenación territorial, sea deseable establecer esa relación, conforme a las siguientes características:

a) Los instrumentos de planificación territorial y urbanística propondrán recorridos peatonales o no motorizados, separados del tránsito rodado y seguros, que permitan la conexión interurbana y el acceso a los equipamientos y dotaciones que conformen la ordenación estructural urbanística en los ámbitos donde la intensidad del tráfico motorizado así lo requiera.

b) Se crearán redes de comunicación urbanas e interurbanas dentro de las áreas funcionales que faciliten la accesibilidad de los ciudadanos, especialmente mediante el transporte público.

c) Se fomentará la implantación de servicios regulares de transporte público y colectivo dentro de las diferentes áreas funcionales.

d) Se generalizará la implantación de instalaciones que faciliten la intermodalidad en los medios de transporte.

2. Los poderes públicos establecerán medidas que fomenten y hagan atractivo el uso del transporte público o colectivo. Asimismo podrán implantar medidas que limiten el tránsito de vehículos privados por razones de mejora de la calidad del ambiente urbano de las áreas urbanas.

Artículo 8. *Equipamientos y dotaciones públicas.*

1. La planificación territorial y urbanística, al prever los nuevos crecimientos urbanos, deberá articular eficazmente los espacios públicos procurando una integración funcional de los municipios. A estos efectos, la planificación territorial y urbanística deberá:

a) Identificar equipamientos y dotaciones que presen un servicio supramunicipal a fin de conseguir una mayor calidad de las instalaciones y mejor eficacia en la prestación del servicio. Estos equipamientos tendrán la consideración de red primaria en el planeamiento del municipio donde se ubiquen.

b) Establecer, en los procesos de crecimiento urbano de las ciudades previstos en la planificación, las garantías necesarias para lograr un uso racional de los servicios e infraestructuras, asegurando un equilibrio entre el asentamiento de población y su dotación de servicios.

c) Prever zonas verdes y parques públicos en las ciudades en una proporción no inferior a diez metros cuadrados de zona verde por habitante, con relación al total de población prevista en el plan.

2. Los poderes públicos procurarán un diseño de los espacios y edificios de uso público que garantice su efectiva utilización por los ciudadanos y su accesibilidad, especialmente mediante la eliminación de las barreras arquitectónicas.

Artículo 9. *Acceso a la vivienda.*

1. Las acciones de nueva urbanización incluirán medidas para satisfacer las demandas de viviendas de protección pública mediante la calificación y producción de suelo para su edificación.

2. A tal fin, los planes de acción territorial y los planes generales deberán incluir en la memoria justificativa el análisis y diagnóstico sobre la situación de la vivienda, tanto libre como de protección pública, en su ámbito de ordenación, a los efectos de establecer las reservas de suelo u otras medidas urbanísticas necesarias para dar respuesta a las necesidades derivadas

de dicho estudio. Su contenido estará adaptado al grado de complejidad del mercado de la vivienda en el ámbito objeto del respectivo plan.

3. Las entidades locales deberán contribuir a la puesta en el mercado de viviendas de protección pública.

Artículo 10. *Participación ciudadana.*

1. Los planes de ordenación territorial y urbanísticos se someterán al trámite de información pública y participación previsto en esta ley y en la legislación urbanística de aplicación en la Comunidad Valenciana.

2. Cuando un municipio considere que la tramitación de un plan urbanístico puede tener efectos significativos en el territorio de otro término municipal, aquél remitirá a éste una copia del documento de planeamiento simultáneamente al trámite de información pública.

3. El Consell de la Generalitat se encargará de fomentar mecanismos de participación de los ciudadanos que contribuyan a la formación de las políticas y estrategias territoriales y en materia de vivienda.

CAPÍTULO II

Desarrollo sostenible

Artículo 11. *Protección del paisaje.*

1. Los planes de ordenación del territorio, los planes generales y los instrumentos de planificación urbanística que prevean un crecimiento urbano incorporarán un estudio sobre el paisaje que necesariamente deberá identificar los hitos geográficos y aquellas características del territorio que constituyan referentes del paisaje del ámbito de la planificación y ordenación.

2. La Generalitat aprobará un Plan de Acción Territorial del Paisaje en el que, además de identificar y proteger los paisajes de relevancia regional en el territorio valenciano, se establecerán directrices y criterios de elaboración de estudios de paisaje, de su valoración y de su consecución protección.

3. El paisaje actuará como criterio condicionante de los nuevos crecimientos urbanos y de la implantación de las infraestructuras. Los planes que prevean los crecimientos urbanos y los planes y proyectos de infraestructuras contendrán un estudio sobre la incidencia de la actuación en el paisaje, que se incluirá en los estudios de evaluación estratégica ambiental.

4. Los estudios de paisaje deberán proponer medidas correctoras y compensatorias de los impactos paisajísticos que hagan viable el proyecto, y las administraciones con competencias para su aprobación las incorporarán al contenido de la resolución.

Artículo 12. *Utilización racional de los recursos naturales.*

El desarrollo de la Comunidad Valenciana debe realizarse mediante una utilización racional de los recursos naturales. Los instrumentos de ordenación territorial y urbanística establecerán una regulación de uso y ocupación del suelo y de gestión del agua conforme a los criterios indicados en los artículos siguientes.

Artículo 13. *Utilización racional del suelo.*

1. Los crecimientos urbanísticos y los proyectos con incidencia territorial significativa deberán definirse bajo los criterios de generación del menor impacto sobre el territorio y menor afección a valores, recursos o riesgos naturales de relevancia presentes en el territorio.

2. Se procurará un modelo de ciudad compacta evitando una implantación urbanística dispersa y respetando la morfología del tejido urbano originaria.

3. El trazado de las infraestructuras lineales se adecuará a los corredores que, en su caso, establezcan los instrumentos de ordenación territorial aprobados por el Consell de la Generalitat.

4. Se establecerán mecanismos de control de los incrementos de ocupación del suelo, articulando los instrumentos de gestión territorial para hacer efectivo el principio de equidad territorial.

5. Cualquier propuesta de modificación del planeamiento que suponga una alteración de las directrices definitorias de la estrategia de evolución urbana y de ocupación del territorio establecida en los planes generales municipales requerirá para su aprobación la presentación ante la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo, a efectos de concierto previo, del nuevo modelo territorial municipal que se propone, acorde con su contexto supramunicipal, iniciándose así el procedimiento de revisión del plan.

6. Toda clasificación de suelo no urbanizable en suelo urbanizable, mediante cualquier medio admitido por la legislación urbanística al margen de la revisión de plan general, supone la cesión gratuita a la administración de suelo no urbanizable protegido, no productivo, con una superficie igual a la reclasificada con las siguientes condiciones:

a) Estas cesiones tendrán el carácter de dotación de parque público natural perteneciente a la red primaria en el planeamiento que las ampare, computando a los efectos previstos en el artículo 8.1.c) de la presente ley, sin que en ningún caso puedan suponer incremento de las obligaciones de los propietarios, previstas por la legislación en materia del régimen de propiedad del suelo.

b) Estas cesiones se realizarán a cargo de la actuación sin perjuicio de las cesiones de suelo dotacional público correspondiente a la red secundaria conforme a la legislación urbanística.

c) El planeamiento podrá delimitar áreas en las que se materialice la cesión por su interés público local, o pertenecientes a entornos de los espacios naturales protegidos.

d) En municipios en que no sea posible hacer efectivas estas cesiones, por no disponer de suelo con las características referidas, podrán ser sustituidas por aportaciones monetarias del valor equivalente del suelo no cedido, determinado conforme a la legislación estatal en materia de valoraciones, que deberán ser destinadas a programas y proyectos para la sostenibilidad y la calidad de vida definidos en el capítulo II del título IV de esta ley.

e) Quedan excluidas de la obligación de tal cesión aquellas reclasificaciones singulares promovidas por la administración pública, sus concesionarios o agentes, que tengan por objeto la implantación de cualquier tipo de equipamiento o actuaciones de interés público y social. De igual modo las actuaciones de uso dominante residenciales o industriales cuyo Índice de Edificabilidad Bruta sea inferior a 0,35 m²t/m²s.

Artículo 14. *Prevención de riesgos naturales o inducidos.*

1. Los terrenos forestales clasificados como suelo no urbanizable que hayan sufrido los efectos de un incendio no podrán clasificarse o reclasificarse como urbano o urbanizable.

2. Cualquier actuación urbanística que afecte a masas arbóreas, arbustivas o a formaciones vegetales de interés, deberá compatibilizar su presencia con el desarrollo previsto, integrándolas en los espacios libres y zonas verdes establecidos por el plan. Cuando ello no fuera posible, deberá reponerlas en su ámbito en idéntica proporción, con las mismas especies, y con análogo porte y características.

Lo dispuesto en el párrafo anterior, será de aplicación incluso cuando dichas masas arbóreas o arbustivas hayan sufrido los efectos de un incendio.

El planeamiento urbanístico deberá contemplar estas medidas en las fichas de planeamiento y gestión de los sectores y unidades de ejecución o, cuando sea preciso, en las fichas de los ámbitos sujetos a actuaciones aisladas.

3. El Consell de la Generalitat aprobará un Plan de Acción Territorial contra el Riesgo Sísmico que tendrá por objeto prevenir daños sobre bienes y personas. A tal efecto establecerá:

a) Orientaciones sobre usos del suelo y medidas concretas de ubicación de edificaciones e infraestructuras.

b) División del territorio en categorías en función de su riesgo.

c) Normativa específica para cada una de dichas zonas que regule edificaciones, infraestructuras, servicios urbanos y otras construcciones e instalaciones análogas.

d) Medidas para corregir el riesgo sobre construcciones, instalaciones o usos ya existentes.

e) Mecanismos de colaboración y cooperación entre los distintos departamentos del Consell de la Generalitat y entre éste y los Ayuntamientos.

4. El planeamiento territorial y urbanístico adoptará medidas activas contra la erosión del suelo, como principal causa de la desertificación de la Comunidad Valenciana y por su repercusión sobre el paisaje, la productividad vegetal y el ciclo hidrológico, controlando su avance mediante la adecuada gestión del recurso natural suelo.

5. Todos los cauces públicos y privados deberán mantenerse expeditos. No se autorizará su aterramiento o reducción sin que exista un proyecto debidamente aprobado por el organismo de cuenca competente, que prevea y garantice una solución alternativa para el transcurso de las aguas, sin perjuicio de las limitaciones establecidas en la legislación en materia de aguas.

6. El planeamiento urbanístico deberá orientar los futuros desarrollos urbanísticos hacia las zonas no inundables o, en el supuesto de que toda la superficie del municipio así lo fuera, hacia las áreas de menor riesgo, siempre que permitan el asentamiento. Cualquier decisión de planeamiento que se aparte de este criterio deberá justificar su idoneidad en un estudio de inundabilidad más específico, realizado con motivo de la actuación que se pretende.

7. Las administraciones públicas tendrán en cuenta en la asignación de los usos del suelo, los objetivos de prevención de accidentes graves en los que intervengan sustancias peligrosas y de limitación de sus consecuencias.

Artículo 15. *Ordenación del litoral.*

1. El litoral de la Comunidad Valenciana, por sus especiales valores ambientales y económicos, debe ser objeto de una ordenación específica. El Consell de la Generalitat aprobará un Plan de Acción Territorial del Litoral de la Comunidad Valenciana de carácter sectorial que establecerá las directrices de ocupación, uso y protección de la franja costera, y en el que deberán tenerse en cuenta los siguientes criterios:

a) Asegurar la racional utilización del litoral armonizando su conservación con los restantes usos, especialmente con los de ocio, residencia, turismo, equipamientos y servicios públicos y, en su caso, reservar espacios de costa para atender a las demandas de usos marítimos de especial relevancia para sectores estratégicos de la economía valenciana.

b) La gestión racional de los recursos como el agua, el suelo, las playas, el paisaje, los espacios naturales de interés, las infraestructuras, los equipamientos y el patrimonio cultural, podrá limitar el desarrollo urbanístico del litoral.

c) Se definirá el riesgo de erosión e inundación en el borde costero derivado del efecto combinado de la erosión y de la acción de los temporales marinos, estableciendo las medidas correctoras y de limitación de usos consecuentes para minimizar los impactos potenciales.

d) Se establecerá una ordenación de las tipologías de edificaciones admisibles de acuerdo con las características y los usos predominantes en cada zona del litoral valenciano.

e) Se adoptarán medidas para la mejora del frente marítimo en los núcleos urbanos costeros y para la preservación de los elementos del paisaje litoral que le dotan de singularidad.

2. La conselleria competente en ordenación del litoral elaborará los Planes de Acción Territorial de carácter sectorial que sean necesarios para la mejor consecución de tales fines.

Artículo 16. *Aprovechamientos minerales y energéticos.*

A fin de promover el aprovechamiento racional de los recursos naturales minerales y energéticos en la Comunidad Valenciana, el Consell de la Generalitat aprobará planes de acción territorial de carácter sectorial, con el objeto de asegurar simultáneamente la eficiencia de las explotaciones y los recursos energéticos, su seguridad, la conservación, recuperación y mejora del medio ambiente afectado por las mismas y del patrimonio cultural, con especial atención al arqueológico y paleontológico, así como el fomento y mejora del medio rural en los municipios en que tales explotaciones y aprovechamientos energéticos tengan una presencia significativa.

Artículo 17. *Uso eficiente de los recursos hídricos.*

La planificación territorial y urbanística, conforme a la Directiva 2000/60/CE, de 23 de octubre de 2000, por la que se establece un marco comunitario de actuación en materia de política de aguas, establecerá medidas para la consecución de los siguientes fines:

a) Protección del agua con el fin de prevenir su deterioro, mejorar los ecosistemas acuáticos y terrestres y los humedales.

b) Uso sostenible del agua que garantice su ahorro y el suministro suficiente y en buen estado a la población, basado en una gestión integral y conjunta de aguas superficiales y subterráneas, y en la recuperación completa de los costes.

c) Procurar políticas de consenso basadas en la participación ciudadana y en la transparencia e información.

Artículo 18. *Protección de la calidad de los recursos hídricos.*

1. Con el fin de conseguir la conservación de la calidad de los recursos hídricos, el Consell de la Generalitat aprobará planes de acción territorial de carácter sectorial; además los planes territoriales y urbanísticos deberán:

a) Identificar y caracterizar las masas de agua superficiales, artificiales y subterráneas.

b) Prevenir la contaminación de las masas de agua mediante la delimitación de zonas y perímetros de protección y la eliminación de vertidos contaminantes.

c) Proteger las masas de agua destinadas a consumo humano mediante su incorporación al régimen de protección del suelo no urbanizable de especial protección.

d) Establecer los perímetros de protección de las captaciones de agua destinadas a consumo humano con un régimen de protección similar al descrito en el punto anterior o mediante su incorporación a la red primaria de espacios libres y zonas verdes cuando afecten a suelos urbanos y urbanizables. Los perímetros se establecen con carácter general en 300 m. contados desde el límite exterior del punto de captación, salvo que estudios pormenorizados justifiquen una distancia distinta a la indicada.

2. Los desarrollos urbanísticos y la implantación de usos sobre el territorio deberán adoptar las medidas para eliminar los vertidos de sustancias contaminantes a los cauces y al medio marino, y garantizar la calidad de las aguas subterráneas evitando su contaminación. A estos efectos, los instrumentos de planificación urbanística deberán prever que todos los sectores de suelo urbanizable dispongan en su desarrollo de sistemas de saneamiento que impidan fugas de aguas residuales, y de depuración, con condiciones de reutilización, del agua o, en su caso, con condiciones de vertido a cauce público o al medio marino con las características de calidad mínimas establecidas por la Directiva 80/778/CEE, de 15 de julio de 1980, relativa a la calidad de las aguas destinadas al consumo humano, modificada por la Directiva 98/83/CE, de 3 de noviembre de 1998.

3. La implantación de usos del suelo en el medio rural que puedan tener incidencia en la contaminación de las aguas subterráneas deberá tener en cuenta la relación de las zonas vulnerables a la contaminación y exigirá la realización de estudios que acrediten la ausencia de incidencia de la implantación de dichos usos en la calidad de las aguas subterráneas.

Artículo 19. *Uso sostenible del agua.*

1. El uso sostenible del agua es un objetivo prioritario en materia de gestión del agua en la Comunidad Valenciana. Para su consecución, las acciones de los poderes públicos en la ordenación del territorio y el urbanismo tienen por objeto:

a) Asegurar en cantidad y calidad los caudales para el consumo humano, la agricultura, el desarrollo de la actividad económica y los sistemas ecológicos de cauces y zonas húmedas.

b) Procurar un uso racional y eficiente del agua. Para ello deberán, al menos, mejorar la red de distribución y realizar un tratamiento adecuado de las aguas residuales que permitan su reutilización o reciclaje.

c) Establecer mecanismos que garanticen una gestión integral del agua y la recuperación completa de sus costes.

d) Garantizar el equilibrio entre la extracción y alimentación de las aguas subterráneas mediante una gestión conjunta de aguas superficiales y subterráneas, la proporcionalidad entre la oferta y la demanda, y la minimización de los riesgos derivados de acontecimientos extremos como sequías y avenidas.

2. La implantación de usos residenciales, industriales, terciarios, agrícolas u otros que impliquen un incremento del consumo de agua, requerirá la previa obtención de informe favorable del organismo de cuenca competente, o entidad colaboradora autorizada para el suministro, sobre su disponibilidad y compatibilidad de dicho incremento con las previsiones de los planes hidrológicos, además de la no afectación o menoscabo a otros usos existentes legalmente implantados.

El informe previo deberá emitirse en el plazo de tres meses, transcurridos los cuales sin que el organismo de cuenca se hubiera pronunciado al respecto se entenderá otorgado en sentido favorable.

La suficiente disponibilidad a la que se refiere el párrafo primero podrá ser justificada mediante el compromiso de ejecución, de infraestructuras generadoras de recursos hídricos a través de la aplicación de nuevas tecnologías, como la desalación de agua de mar o aguas subterráneas salobres, aprovechamiento de aguas depuradas, potabilización o alternativas similares.

Reglamentariamente, o a través de instrucciones técnicas, se establecerán los métodos para contrastar la idoneidad de las técnicas de generación de recursos hídricos que permitan acreditar la compatibilidad de las nuevas actuaciones consumidoras de agua potable u otros usos, debiendo garantizarse el uso sostenible y eficiente del agua.

No será necesaria la emisión del informe previsto en el párrafo anterior cuando la implantación de los referidos usos se verifique en aplicación de instrumentos de planeamiento que hayan sido objeto del correspondiente informe.

3. Los planes generales municipales establecerán limitaciones precisas a la clasificación del suelo cuando se carezca de suministro de los recursos hídricos necesarios con garantía de potabilidad.

Artículo 20. *Protección del medio natural.*

1. La planificación territorial y urbanística integrará la protección, conservación y regeneración del medio natural garantizando el mantenimiento del equilibrio ecológico.

2. A este propósito, el planeamiento territorial y urbanístico incorporará:

a) La red de espacios naturales protegidos, recogiendo en los instrumentos de planeamiento la delimitación de éstos y las previsiones de ordenación, uso y gestión incluidas en los diferentes instrumentos de planificación ambiental previstos en la Ley de la Generalitat 11/1994, de 27 de diciembre, de Espacios Naturales Protegidos de la Comunidad Valenciana, aprobados para cada uno de dichos espacios.

b) La red de espacios que integran Natura 2000, conforme a las previsiones de las directivas 79/409/CEE, de 2 de abril de 1979, relativa a la conservación de las aves silvestres, y 92/43/CEE, de 21 de mayo de 1992, relativa a la conservación de los hábitats naturales y de la fauna y flora silvestres, incorporando la delimitación de dichos espacios conforme a la propuesta del Consell de la Generalitat, y previendo un régimen adecuado a lo establecido en el artículo 6 de la referida Directiva 92/43/CE, en el Real Decreto 1997/1995, de 7 de diciembre, y en las normas y planes que se aprueben en su desarrollo.

c) Las zonas húmedas, las cuevas y las vías pecuarias de interés natural, asignándoles el régimen de protección previsto para cada uno de estos espacios en la Ley de la Generalitat 11/1994, de 27 de diciembre, de Espacios Naturales Protegidos de la Comunidad Valenciana.

d) El Catálogo de Montes de Dominio Público y de Utilidad Pública o Protectores, asignándoles el régimen de protección previsto en la Ley 3/1993, Forestal de la Comunidad Valenciana, así como los terrenos que sean clasificados como Áreas de Suelo Forestal de Protección en el Plan de Ordenación Forestal de la Comunidad Valenciana, en desarrollo de la Ley Forestal.

e) La Red de Microrreservas Vegetales de la Comunidad Valenciana.

3. El planeamiento urbanístico establecerá y definirá medidas específicas de protección para:

a) El paisaje, conforme a lo establecido en el título II de esta ley.

b) Aquellos otros espacios naturales que, sin estar incluidos en figuras de planificación ambiental referidas en los apartados anteriores, reúnan valores, recursos, ecosistemas, hábitats naturales o de especies que sean merecedores de ser protegidos.

c) La rehabilitación de espacios naturales profundamente transformados, definiendo las medidas para disminuir su impacto paisajístico.

d) Aquellos terrenos que presenten especiales valores agrarios y sea conveniente su preservación para el medio rural.

4. Las medidas específicas de protección y mejora de parajes, espacios y recursos naturales y su entorno de influencia natural, previstas en el apartado anterior, podrán adaptar las que prevé la legislación forestal, agraria y de espacios protegidos que se ajusten a las características de lo protegido u otras específicas más adecuadas al fin perseguido.

Asimismo se adoptarán medidas para que el disfrute social de los parajes, espacios y recursos naturales sujetos a protección redunde en una mejora de su calidad ecológica asegurando su sostenibilidad.

5. Las acciones tendentes a la transformación del suelo en su estado natural se restringirán en aquellos espacios que tengan protección por sus valores naturales de interés ambiental, de acuerdo con su legislación específica o en el planeamiento territorial y urbanístico aplicable. En todo caso, deberán ser respetuosas, en su modo y emplazamiento, con los recursos y espacios naturales susceptibles de protección.

6. La ordenación pormenorizada de los suelos urbanizables colindantes con los cauces deberá disponer terrenos destinados a espacios públicos libres de edificación junto al dominio público hidráulico y a lo largo de toda su extensión, con las dimensiones adecuadas a su naturaleza, régimen hidráulico, y condiciones paisajísticas. Las mismas disposiciones serán aplicables a masas de agua, tales como lagos, lagunas, pantanos, embalses y otros análogos.

7. Los planes urbanísticos y territoriales preverán corredores verdes que desempeñen funciones de conexión biológica y territorial, cuyos ejes estarán constituidos por los barrancos, vías pecuarias, ríos u otros hitos geográficos identificables en el territorio, ayudando a la vertebración de los espacios naturales de la Comunidad Valenciana.

8. Los instrumentos de ordenación urbanística y territorial que permitan la implantación de nuevos usos, incluidas las infraestructuras, que generen o puedan generar emisiones de gases a la atmósfera, deberán contener los mecanismos de limitación, control y compensación necesarios, de conformidad con la normativa sectorial de aplicación. Estos mecanismos se establecerán en función, tanto de los previsibles efectos de la nueva clasificación, como de los acumulativos de los que produzcan los asentamientos existentes.

Artículo 21. *Conservación y puesta en valor del patrimonio cultural.*

El planeamiento territorial y urbanístico tendrá como objetivo la conservación y promoción del patrimonio cultural y deberá ajustarse a las previsiones contenidas en la legislación sobre patrimonio cultural valenciano. A tal efecto incluirá, al menos, las determinaciones necesarias para que:

1. Se favorezca la conservación y recuperación del patrimonio arqueológico, los espacios urbanos relevan-

tes, los elementos y tipos arquitectónicos singulares y las formas tradicionales de ocupación humana del territorio, conforme a las peculiaridades locales.

2. En las áreas de manifiesto valor cultural y, en especial, en los conjuntos y cualesquiera otros elementos declarados como bienes de interés cultural y sus entornos, así como en los denominados bienes de relevancia local y sus entornos, en su caso, se asegure que las construcciones de nueva planta y la reforma, rehabilitación y ampliación de las existentes armonicen con el entorno cultural, en particular, en cuanto a altura, volumen, color y composición.

Artículo 22. *Revitalización del patrimonio rural.*

1. El planeamiento territorial o urbanístico adoptará las medidas necesarias para lograr la adecuada recuperación y revitalización del patrimonio rural valenciano.

2. Toda iniciativa de ordenación o uso del territorio en zonas del medio rural valenciano afectadas por procesos tendenciales de pérdida de población procurará establecer las condiciones adecuadas para fomentar el sostenimiento y permanencia de la población o, en su caso, la recuperación y consolidación de núcleos residenciales permanentes.

3. El Consell de la Generalitat aprobará un Plan de Acción Territorial del Sistema Rural Valenciano, de carácter sectorial, con la finalidad de proteger y mejorar el medio rural. El plan contemplará instrumentos y programas específicos que eviten la infrautilización de recursos, el envejecimiento demográfico y el declive económico en las zonas rurales, así como, para la conservación y, en su caso, recuperación de los espacios naturales y de la fauna y flora silvestres.

4. Las administraciones establecerán el marco de las ayudas públicas de fomento para estimular o modernizar la actividad agraria, mediante instrumentos económicos para su mantenimiento y mejora, así como la actividad turística y de servicios.

5. Las construcciones y edificaciones radicadas en el medio rural deberán armonizar con el paisaje y su entorno natural. Las actividades que se desarrollen serán compatibles con los valores protegidos y con el mantenimiento y la sostenibilidad del medio rural.

6. La Huerta de la Comunidad Valenciana, como espacio de acreditados valores medioambientales, históricos y culturales, debe ser objeto de protección. Para ello, el Consell de la Generalitat aprobará un Plan de Acción Territorial de Protección de la Huerta Valenciana, en el que se definirán las zonas merecedoras de protección y las medidas urbanísticas correspondientes, así como los programas de actuación pública necesarios para favorecer el sostenimiento de las actividades propias de la huerta y la permanencia de la población con un nivel de vida adecuado.

7. El Plan de Acción Territorial de Protección de la Huerta Valenciana incluirá un Catálogo de Bienes y Espacios Rurales Protegidos en el que se comprendan las edificaciones, construcciones y cualquier otro elemento de interés cuya alteración deba someterse a condiciones o limitaciones restrictivas, de acuerdo con la especial valoración que merezcan dichos bienes y espacios protegidos, sin perjuicio de que por los municipios afectados se elabore un documento de protección más específico.

Artículo 23. *Implantación de infraestructuras.*

1. La planificación e implantación de infraestructuras de transporte, energía, agua y comunicaciones tendrá como objetivos:

a) Atender las necesidades de desarrollo de la Comunidad Valenciana.

b) Dotar al territorio de vías de comunicación, niveles de dotaciones y equipamiento que incrementen su competitividad.

c) Reducir al mínimo sus posibles efectos ambientales, culturales y territoriales negativos.

d) Establecer condiciones que permitan la equidad territorial y la igualdad de los ciudadanos en el acceso a los bienes y servicios públicos esenciales.

e) Aplicar criterios de rentabilidad social y proporcionalidad en la asignación de los recursos.

f) Contribuir a la seguridad y calidad del suministro energético de la Comunidad Valenciana.

g) Impulsar el desarrollo de las zonas rurales de la Comunidad Valenciana.

2. Las administraciones públicas deberán coordinar sus planes y proyectos para la implantación de infraestructuras, potenciando la compatibilidad de usos y su integración en redes homogéneas que reduzcan el consumo de recursos sin menoscabo de su accesibilidad y utilización por los ciudadanos.

3. El trazado y diseño de las nuevas infraestructuras deberá realizarse en consideración a las características del territorio en el que se implanten. La integración paisajística de las infraestructuras, el respeto al medio natural y cultural y la prevención de riesgos naturales deben ser criterios de elección de dicho trazado y diseño.

4. El planeamiento urbanístico deberá establecer las reservas de terrenos necesarios para facilitar la creación o ampliación de las infraestructuras previstas en los instrumentos de ordenación territorial que apruebe el Consell de la Generalitat para alcanzar los objetivos referidos en el apartado 1 de este artículo.

5. Los nuevos crecimientos urbanísticos o usos del suelo que requieran de infraestructuras de comunicación, transporte, energía o cualesquiera otras deberán apoyarse en las ya existentes o previstas en los planes de acción territorial integrales o sectoriales correspondientes. Excepcionalmente, cuando resulte justificado desde el punto de vista territorial y de la planificación de las infraestructuras, las actuaciones podrán incluir el trazado, diseño y ejecución de las infraestructuras necesarias para resolver las necesidades y demandas de transporte, accesibilidad y movilidad que se generen o puedan generarse en el futuro.

En cualquier caso, los crecimientos urbanísticos o usos del suelo que generen nuevas demandas de transporte, accesibilidad y movilidad, deberán asumir los costes de construcción o ampliación de las infraestructuras necesarias para satisfacerlas, con cargo a los propietarios o al promotor según lo que determine la legislación en materia de régimen del suelo y en materia de urbanismo.

6. La clasificación del suelo destinado a infraestructuras se realizará en función de la asignación al territorio de las distintas clases de suelo previstas en la legislación urbanística.

7. El planeamiento territorial y urbanístico ordenará las infraestructuras de suministro de energía y de comunicaciones, delimitando pasillos para el paso de dichas instalaciones atendiendo a la vulnerabilidad del medio, integrándolas en la estructura del territorio, y resolviendo la compatibilidad con los usos existentes o previstos y con los valores culturales y paisajísticos.

Artículo 24. *Incremento de la eficiencia de los recursos energéticos.*

1. La política territorial de la Generalitat contribuirá a los objetivos de ahorro y eficiencia energética de la Comunidad Valenciana. Además de los criterios regulados en el presente capítulo de la ley, que contribuirán a una reducción del consumo de recursos energéticos, tales como el fomento del transporte público o el modelo

de ciudad compacta frente al disperso, la planificación territorial establecerá, de acuerdo con las previsiones efectuadas por las administraciones competentes, el marco para la implantación de instalaciones de aprovechamiento de las fuentes de energía especialmente renovables, con capacidad suficiente para, al menos, satisfacer las necesidades presentes y futuras de la Comunidad Valenciana.

2. De conformidad con su legislación sectorial, la gestión de los residuos se basará en la reducción de su producción, en la reutilización, la valorización, el aprovechamiento energético y, en última instancia, en su eliminación. Los instrumentos de planificación territorial y urbanística adoptarán las medidas necesarias para facilitar instalaciones que contribuyan a dicha gestión, tales como puntos de recogida selectiva, ecoparques, plantas de tratamiento y valorización, y otras destinadas a la adecuada gestión de los residuos.

TÍTULO II

Protección y Ordenación del Paisaje

CAPÍTULO I

Objeto y ámbito de aplicación

Artículo 25. *Objetivos.*

Es objetivo de esta ley, en materia de paisaje, promover la protección, gestión y ordenación del paisaje, así como organizar la cooperación entre órganos de la administración en este campo, en el marco del Convenio Europeo del Paisaje, formulado en Florencia el 20 de octubre de 2000.

Artículo 26. *Ámbito de aplicación.*

1. Su ámbito de aplicación incluye todos los espacios naturales, las áreas urbanas, periurbanas y rurales, y alcanza tanto a los espacios terrestres como a las aguas interiores y marítimas. Conciernen a los paisajes considerados como notables, a los paisajes cotidianos y, también, a los degradados.

2. De acuerdo con ello, las medidas establecidas en este título serán de aplicación a la totalidad del territorio de la Comunidad Valenciana, sin perjuicio de otras legislaciones que sean aplicables en determinados espacios o categorías de protección.

CAPÍTULO II

Políticas de paisaje

Artículo 27. *Políticas en materia de paisaje.*

1. Los poderes públicos fijarán, en su respectivo ámbito competencial, políticas en materia de paisaje formulando los principios generales, estrategias y directrices, y adoptando, en función de la naturaleza de cada espacio, las medidas específicas para la protección, gestión u ordenación del paisaje.

2. Asimismo integrarán el paisaje en las políticas en materia de ordenación territorial y urbanística, cultural, medioambiental, agraria, social, turística y económica, así como en cualquier otra que pueda tener un impacto directo o indirecto sobre él.

3. Los particulares podrán realizar propuestas de programas de restauración paisajística en los programas

para el desarrollo de actuaciones integradas que, en su caso, formulen, pudiendo ser presentados de forma específica o como anexos en los planes parciales o de reforma interior.

Artículo 28. *Fines de las acciones públicas.*

Son fines de toda actuación pública de regulación del uso y aprovechamiento del suelo, o de utilización de éste:

a) Conservar y, en su caso, preservar los espacios, recursos y elementos naturales y culturales, para impedir la alteración o degradación de sus valores paisajísticos.

b) Mantener y mejorar la calidad paisajística y cultural del entorno urbano, regulando los usos del suelo, las densidades, alturas y volúmenes, el uso de tipologías y morfologías edificatorias, así como el empleo de materiales, texturas y colores adecuados para la formación del entorno visual.

Artículo 29. *Acciones.*

1. A los efectos de esta ley, se entiende por paisaje el territorio tal y como lo perciben los ciudadanos, cuyas características son resultado de la acción y la interacción de factores naturales y/o humanos.

2. Las medidas de protección del paisaje son acciones encaminadas a conservar y mantener los aspectos significativos o característicos de un paisaje. Se propondrán para aquellos espacios en que esté justificado su valor patrimonial derivado de su configuración natural y/o de la acción del hombre.

3. La gestión del paisaje está constituida por acciones encaminadas a garantizar el mantenimiento regular de un paisaje, con el fin de guiar y armonizar las transformaciones inducidas por los procesos sociales, económicos y medioambientales desde una perspectiva de desarrollo sostenible.

4. La ordenación del paisaje está constituida por acciones que tienen por objeto mejorar, restaurar o crear paisajes.

CAPÍTULO III

Instrumentos de ordenación paisajística

Artículo 30. *Instrumentos de ordenación y gestión del paisaje.*

1. Los planes de acción territorial y, en su ausencia o complemento, los planes generales definirán y orientarán las políticas de paisaje en la Comunidad Valenciana.

2. Para conseguir estos fines, los planes de acción territorial y los planes generales deberán contener un estudio de paisaje donde se establezcan los principios, estrategias y directrices, que permitan adoptar medidas específicas destinadas a la catalogación, valoración y protección del paisaje en sus respectivos ámbitos de aplicación.

3. Los citados planes inventariarán y catalogarán los recursos paisajísticos, tanto naturales como culturales. Asimismo podrán establecerse catálogos paisajísticos de ámbito local o regional independientes de los citados instrumentos. Los primeros tendrán la tramitación de los planes generales y los segundos la correspondiente a planes especiales.

Artículo 31. *Estudios de paisaje.*

Los estudios de paisaje:

a) Establecen los objetivos de calidad paisajística del ámbito de estudio.

b) Analizan las actividades y procesos que inciden en el paisaje.

c) Indican las medidas y acciones necesarias para cumplir los objetivos de calidad según los tipos contemplados en el artículo 29 de esta ley.

Artículo 32. *Objeto de los estudios de paisaje.*

1. Los estudios de paisaje incluidos en los instrumentos de planeamiento territorial y general tienen por objeto:

a) Definir y delimitar las unidades paisajísticas que estructuran su ámbito a partir de las cuencas visuales más importantes para la percepción del territorio, determinadas por la diversidad morfológica y funcional, así como por los aspectos visuales y perceptivos.

b) Delimitar las áreas que han de ser objeto de atención prioritaria por la calidad, fragilidad o aptitud de su paisaje, y proponer acciones ordenadoras y/o gestoras destinadas a garantizar su conservación y puesta en valor.

c) Establecer un régimen jurídico de protección para las unidades de paisaje de alto valor y de sus elementos singulares, con la finalidad de evitar su posible ocultación por la interposición de barreras visuales.

d) Delimitar zonas para la protección de las vistas, siluetas y fachadas urbanas de los núcleos, consideradas de elevado valor.

e) Proponer medidas para la mejora paisajística de los ámbitos degradados, especialmente los existentes en las periferias de los núcleos y en las conurbaciones propias de las grandes aglomeraciones urbanas.

f) Proponer medidas de restauración o rehabilitación paisajística en ámbitos con un elevado grado de deterioro o con una alta incidencia en la percepción del territorio.

2. Los instrumentos de ordenación y gestión de carácter sectorial con incidencia en el paisaje incorporarán estudios de paisaje con el objeto y alcance previstos en los números anteriores. Su tramitación se ajustará al procedimiento establecido para la evaluación estratégica ambiental.

Artículo 33. *Normas generales de integración paisajística en la planificación territorial y urbanística.*

Los instrumentos de ordenación territorial que apruebe el Consell de la Generalitat, de acuerdo con los estudios de paisaje que contengan, establecerán medidas conducentes a una adecuada integración paisajística de los planes y actuaciones comprendidas en sus respectivos ámbitos, procurando incorporar, salvo en casos en que existan acreditadas razones de interés público, los siguientes criterios:

a) Adecuación a la pendiente natural del terreno, de modo que ésta se altere en el menor grado posible y se propicie la adecuación a la topografía del terreno, tanto del perfil edificado como del parcelario, de la red de caminos y de las infraestructuras lineales.

b) Impedir la construcción sobre elementos dominantes o en la cresta de las montañas, bordes de acantilados y cúspide del terreno, salvo las obras de infraestructuras y equipamientos de utilidad pública que deban ocupar dichas localizaciones.

c) Incorporación de los elementos topográficos significativos como condicionante de proyecto, tales como laderas y resaltes del relieve, cauces naturales, muros, bancales, caminos tradicionales y otros análogos, proponiendo las acciones de integración necesarias para no deteriorar la calidad paisajística.

d) Integración de la vegetación y del arbolado preexistente y, en caso de desaparición, establecimiento

de las medidas compensatorias que permitan conservar la textura y la escala de compartimentación original de los terrenos.

e) Preservación de los hitos y elevaciones topográficas, manteniendo su visibilidad y reforzando su presencia como referencias visuales del territorio y su función como espacios de disfrute escenográfico.

f) Mantenimiento del paisaje agrícola tradicional y característico de los espacios rurales por su contribución a la variedad del paisaje e integración en él de las áreas urbanizables previstas.

g) Mantenimiento del paisaje abierto y natural, sea rural o marítimo, de las perspectivas que ofrezcan los conjuntos urbanos históricos, típicos o tradicionales, y del entorno de carreteras y caminos de carácter pintoresco, no admitiendo la construcción de cerramientos, edificaciones u otros elementos cuya situación o dimensiones limiten el campo visual o desfiguren sensiblemente tales perspectivas.

Artículo 34. *Normas de aplicación directa en medio rural.*

1. No podrán realizarse construcciones que presenten características tipológicas o soluciones estéticas propias de las zonas urbanas, salvo en los asentamientos rurales que admitan dicha tipología.

2. Se prohíbe la colocación y mantenimiento de anuncios, carteles y vallas publicitarias, excepto los que tengan carácter institucional y fin indicativo o informativo, con las características que fije, en su caso, la administración competente o, tratándose de dominio público, cuente con expresa autorización demanial y no represente un impacto paisajístico.

3. Las nuevas edificaciones deberán armonizar con las construcciones tradicionales y con los edificios de valor etnográfico o arquitectónico que existieran en su entorno inmediato. Además, deberán tener todos sus paramentos exteriores y cubiertas terminadas, empleando formas, materiales y colores que favorezcan una mejor integración paisajística, sin que ello suponga la renuncia a lenguaje arquitectónico alguno.

Artículo 35. *Normas en relación con el paisaje urbano.*

1. El planeamiento municipal propiciará una estructura urbana adecuada para lograr la integración de los núcleos de población en el paisaje que lo rodea, definiendo adecuadamente sus bordes urbanos, silueta y accesos desde las principales vías de comunicación.

2. Definirá las condiciones tipológicas justificándolas en las características morfológicas de cada núcleo. Igualmente, contendrá normas aplicables a los espacios públicos y al viario, para mantener las principales vistas y perspectivas del núcleo urbano. Se prestará especial atención a la inclusión de los elementos valiosos del entorno en la escena urbana, así como las posibilidades de visualización desde los espacios construidos.

3. Contendrá determinaciones que permitan el control de la escena urbana, especialmente sobre aquellos elementos que la puedan distorsionar como medianerías, retranqueos, vallados, publicidad, toldos, etc.

4. Para la mejor consecución de este fin en relación con la más efectiva y eficaz participación ciudadana, la administración podrá exigir la utilización de técnicas de modelización y previsualización que permitan controlar el resultado de la acción que se proyecta.

Artículo 36. *Programas de imagen urbana.*

Los documentos de planificación urbanística delimitarán ámbitos para el desarrollo de programas de imagen urbana destinados a mejorar la calidad y el atractivo de los espacios más emblemáticos de los cascos urbanos y de su entorno inmediato.

TÍTULO III

Instrumentos de ordenación territorial

CAPÍTULO I

Estrategia territorial de la Comunidad Valenciana

Artículo 37. *Concepto y ámbito.*

1. La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana establece los objetivos, criterios y directrices para la ordenación territorial de la Comunidad. Las estrategias se expresarán mediante propuestas de carácter orientador y dinamizador, cuyo nivel de vinculación será establecido en las mismas.

2. Podrán proponerse estrategias específicas para ámbitos menores cuando éstas aparezcan como factores necesarios para el logro de los objetivos globales del territorio.

3. La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana podrá concretarse en los demás instrumentos de ordenación territorial.

Artículo 38. *Contenido de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana.*

La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana incorporará líneas de acción, iniciativas y orientaciones definidas de forma coherente para el desarrollo territorial de ámbito comunitario incluyendo, al menos:

a) Identificación de los objetivos y acciones estratégicas de la Comunidad Valenciana en el contexto español y europeo, de acuerdo con la evolución previsible del contexto social y económico.

b) Definición de una estructura territorial, adecuada a las características de la Comunidad.

c) Criterios, directrices y orientaciones territoriales necesarios para que las políticas sectoriales se desarrollen de forma coherente entre sí y con la planificación territorial, asegurando su coordinación y su contribución más eficaz a los objetivos de desarrollo sostenible de la Comunidad Valenciana.

d) Definición de las características de las áreas funcionales y de los ámbitos territoriales de escala intermedia como ámbitos de gestión y planificación territorial. Se entiende por área funcional el ámbito adecuado para la ordenación del territorio a escala supramunicipal, capaz de articular el espacio regional de forma efectiva, delimitada de acuerdo con criterios que reflejan la funcionalidad del territorio, tales como los movimientos de la población para satisfacer sus necesidades de servicios, las relaciones entre espacios de residencia y áreas de actividad, los flujos de tránsito dominante y los procesos de expansión urbana e industrial.

e) Referencias territoriales, directrices y criterios de actuación para las estrategias territoriales de escala subregional y para las iniciativas de la administración local, autonómica y central.

f) Identificación y caracterización de los proyectos singulares y de las acciones de dinamización fundamentales para impulsar los procesos de cambio en el territorio que sean coherentes con los principios y objetivos establecidos en esta ley.

g) Criterios, directrices y acciones de carácter territorial a considerar en la ordenación del suelo no urbanizable, la gestión de los recursos y espacios naturales, la prevención de los riesgos naturales y la mejora de la calidad ambiental del territorio.

Artículo 39. *Documentación.*

La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana se formalizará en un documento con los siguientes contenidos:

a) Síntesis del diagnóstico territorial, que expresará los grandes retos territoriales de la Comunidad, mediante la identificación de las opciones y riesgos de futuro existentes.

b) Líneas de acción, iniciativas y orientaciones definidas de forma coherente e interrelacionada para la organización y el desarrollo del territorio.

c) Directrices de ordenación territorial, que establecerán su propio ámbito y grado de vinculación.

d) Estudio para la evaluación ambiental estratégica.

Artículo 40. *Formulación.*

Corresponde a la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo coordinar y promover la elaboración y formulación de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana.

La elaboración de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana requerirá la colaboración de las distintas administraciones públicas y de los agentes económicos y sociales más representativos de la Comunidad Valenciana.

Artículo 41. *Tramitación y aprobación.*

1. Finalizada la redacción técnica de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana, la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo, simultáneamente:

a) Lo someterá a información pública, por un periodo mínimo de dos meses, anunciada en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana, en los boletines oficiales de las provincias de Alicante, de Castellón y de Valencia, y en un diario no oficial de amplia difusión en cada una de las provincias señaladas. El cómputo del plazo se iniciará a partir del día siguiente de la fecha del último anuncio publicado. Durante el periodo de información pública, el documento de la Estrategia Territorial deberá encontrarse depositado, para su consulta y alegaciones de los particulares, en un local de la administración promotora sito en cada una de las tres capitales de provincia.

b) Recabará informes de los municipios y de los distintos departamentos u órganos competentes de las administraciones públicas en relación con sus respectivas competencias, salvo que ya se hubiesen alcanzado acuerdos entre administraciones previamente respecto de los contenidos de la estrategia territorial en la fase de avance.

c) La falta de emisión en el plazo de dos meses de los informes señalados no interrumpirá la tramitación del procedimiento.

2. Concluidos los trámites señalados e informadas las alegaciones presentadas, la Conselleria competente en ordenación del territorio y urbanismo se pronunciará sobre éstas e introducirá las modificaciones oportunas, lo aprobará provisionalmente y lo elevará al Consell de la Generalitat para su aprobación definitiva, mediante decreto, quien deberá dar cuenta a las Cortes Valencianas.

Artículo 42. *Publicación y vigencia.*

1. La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana entrará en vigor el día siguiente al de la publicación en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana del decreto por el que se aprueba, con transcripción de las directrices

de ordenación territorial, previstas en el artículo 39.c) de esta ley.

2. La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana tendrá vigencia indefinida, sin perjuicio de los plazos u otras circunstancias que se puedan establecer en ella para su revisión.

3. La Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana podrá ser modificada conforme al procedimiento establecido en esta ley para su aprobación.

4. La Generalitat impulsará las acciones necesarias para la mayor divulgación y conocimiento público de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana aprobada.

CAPÍTULO II

Planes de acción territorial

SECCIÓN 1.ª REGLAS COMUNES

Artículo 43. *Concepto y ámbito.*

Los planes de acción territorial son instrumentos de ordenación territorial que desarrollan, en ámbitos territoriales concretos o en el marco de sectores específicos, los objetivos y criterios de esta ley y de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana. El ámbito de los planes de acción territorial puede comprender, en todo o en parte, varios términos municipales.

Artículo 44. *Tipos.*

Los planes de acción territorial serán de carácter sectorial o integrado, según sus objetivos y estrategias estén vinculados a uno o a varios sectores de la acción pública.

Artículo 45. *Suspensión de licencias.*

1. A propuesta del órgano que formule un plan de acción territorial, por plazo máximo de un año y ámbito territorial definido, el Consell de la Generalitat podrá acordar la suspensión de licencias y de acuerdos de programación con el fin de estudiar su elaboración o reforma.

2. La convocatoria de la información pública de un plan de acción territorial anunciada en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana determinará, por sí misma, la suspensión del otorgamiento de licencias y de la adopción de acuerdos aprobatorios de programas, en aquellas áreas del territorio cuyas nuevas determinaciones supongan modificación de la ordenación urbanística vigente, por el plazo máximo de un año y con las demás condiciones y términos establecidos en la legislación urbanística de la Comunidad Valenciana. La administración que formule el plan podrá excluir de la suspensión aquellas actuaciones que sean compatibles con las determinaciones existentes y con las previstas en el plan en tramitación.

Artículo 46. *Aprobación definitiva y efectos.*

1. Corresponderá al Consell de la Generalitat la aprobación definitiva mediante decreto de los planes de acción territorial.

2. Los planes de acción territorial podrán desarrollar, completar o incluso modificar la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana, cualesquiera otros planes de acción territorial o planes urbanísticos para su ámbito geográfico específico, como consecuencia del análisis territorial más pormenorizado desarrollado en el plan. A tal efecto incorporarán, en su caso, un anexo en el

que se concretarán las mejoras o modificaciones que se proponen y las razones que las justifiquen.

Su formulación y tramitación se ajustará a lo previsto en los artículos 55 y 60 de esta ley.

Artículo 47. *Publicación y vigencia.*

1. Los planes de acción territorial entrarán en vigor el día siguiente al de la publicación del Decreto del Consell de la Generalitat de su aprobación definitiva en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana, con transcripción de sus determinaciones normativas, que habrá de incluir en cualquier caso las normas de ordenación, previstas en el artículo 52.2.b, y las modificaciones que puedan introducir en las normas urbanísticas del planeamiento urbanístico o territorial vigente, previstas en el artículo 53.2 de esta ley.

2. Los planes de acción territorial tendrán vigencia indefinida, sin perjuicio de los plazos u otras circunstancias que se puedan establecer en ellos para su revisión o modificación.

3. La Generalitat impulsará las acciones necesarias para la mayor divulgación y conocimiento público de los planes de acción territorial aprobados.

SECCIÓN 2.ª PLANES DE ACCIÓN TERRITORIAL INTEGRADOS

Artículo 48. *Contenido.*

Los planes de acción territorial integrados deberán incluir, entre otros, los siguientes contenidos: definición de objetivos, análisis, diagnóstico y estrategias del plan.

Artículo 49. *Definición de objetivos.*

Los planes de acción territorial integrados definirán sus objetivos, que deberán ser coherentes con los objetivos y criterios de ordenación territorial que se establecen en esta ley y con los objetivos, criterios y directrices que, para su ámbito, haya establecido, en su caso, la estrategia territorial de la Comunidad Valenciana. Los objetivos de los planes de acción territorial integrados deberán definirse con el grado de concreción suficiente para orientar el desarrollo y ejecución de las estrategias del plan.

Artículo 50. *Análisis territorial.*

Los planes de acción territorial integrados analizarán la información territorialmente relevante en su ámbito de actuación y, en particular, la relativa al medio físico, al paisaje, al patrimonio cultural, a los indicadores de renta y bienestar, a los asentamientos y evolución de población, al sistema productivo, a las infraestructuras, los equipamientos, la vivienda y el planeamiento urbanístico y sectorial, así como otros datos que proporcione el Sistema de Información Territorial.

Artículo 51. *Diagnóstico del territorio.*

Los planes de acción territorial integrados contendrán un diagnóstico sobre la problemática y oportunidades de su ámbito de actuación, identificando sus causas y definiendo a los agentes cuya actuación sea relevante para alcanzar los objetivos del plan. Asimismo, valorarán los efectos que la consecución de los objetivos propuestos tendrá sobre el medio físico, el paisaje, el patrimonio cultural, la población, la actividad económica, las infraestructuras y equipamientos, la vivienda y la administración y gobierno del territorio.

Artículo 52. *Estrategias del plan.*

1. La naturaleza, contenido y alcance de las estrategias de los planes de acción territorial integrados ven-

drán determinados por la problemática del ámbito de actuación y por los objetivos, criterios y directrices que haya establecido la estrategia territorial de la Comunidad Valenciana. En todo caso, los planes de acción territorial integrados deberán hacer explícita la relación entre sus estrategias y sus objetivos.

2. Las estrategias de los planes de acción territorial integrados serán:

a) Proyectos y acciones dinamizadoras para impulsar los procesos de cambio en el territorio.

b) Normativa de ordenación, constituida por un texto articulado que establecerá su propio ámbito y grado de vinculación, según se precise, sobre los usos del suelo y las actividades. Estas normas podrán ser de aplicación directa o diferida a través del planeamiento urbanístico o de la planificación sectorial.

Artículo 53. *Documentación.*

1. Los planes de acción territorial integrados constarán, como mínimo, de documentos de información, de objetivos y estrategias y de estudio para la evaluación ambiental estratégica.

2. Los planes de acción territorial integrados incluirán, en su caso, un anexo de las modificaciones que afecten al planeamiento territorial o urbanístico vigente, que se sustanciará de acuerdo con las consideraciones que se realizan en el artículo siguiente.

3. El estudio para la evaluación ambiental estratégica se elaborará y tramitará conforme a su legislación específica, en estos casos dicho estudio profundizará sobre los efectos en los aspectos socioeconómicos y del impacto de la localización sobre las infraestructuras y usos del suelo.

4. Incluirán estudios de paisaje y catálogos conforme a lo establecido en el título II de esta ley.

5. Podrán prever acciones para la sostenibilidad y la calidad ambiental definiendo programas y proyectos conforme a lo establecido en el título IV de esta ley.

6. Podrán proponer órganos para la gobernanza del territorio en su ámbito, conforme a lo establecido en el título V de esta ley.

Artículo 54. *Relación de los planes de acción territorial integrados con otros instrumentos de ordenación territorial y urbanística.*

1. Los planes de acción territorial integrados serán coherentes con el resto de instrumentos de ordenación territorial e integrarán lo previsto en los instrumentos de planificación medioambiental en los términos previstos en la Ley de la Generalitat 11/1994, de 27 de diciembre, de Espacios Naturales Protegidos de la Comunidad Valenciana, y en las Directivas 79/409/CEE, de 2 de abril de 1979, relativa a la conservación de las aves silvestres y 92/43/CEE, de 21 de mayo de 1992, relativa a la conservación de los hábitats naturales y de la fauna y flora silvestres, así como en los de protección del patrimonio cultural conforme a la Ley de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

2. En cumplimiento de su función de coordinación supramunicipal y de su finalidad integradora de políticas sectoriales, cuando la complejidad o relevancia de los problemas territoriales así lo aconseje, los planes de acción territorial integrados podrán prefigurar las determinaciones de la ordenación estructural de los planes generales, para su posterior incorporación a éstos.

3. Los planes de acción territorial integrados podrán reservar terrenos para dotaciones de interés supramunicipal, clasificar directamente terrenos y articular la ordenación urbanística de centros, ejes o entornos de amplia influencia supramunicipal.

4. Los planes de acción territorial integrados podrán modificar directamente planes de acción territorial o planes urbanísticos aprobados. En tales supuestos, deberán incorporar un anexo en el que, además de concretar las mejoras en la ordenación que se proponen y las razones que las justifiquen, se acompañe un documento de refundición que refleje tanto las nuevas determinaciones como las que queden en vigor.

Artículo 55. *Formulación y tramitación.*

1. Los planes de acción territorial integrados serán elaborados y formulados por la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo o, en su caso, por los municipios en los términos establecidos en esta ley.

2. Los planes de acción territorial integrados se tramitarán según las normas previstas para la estrategia territorial de la Comunidad Valenciana, con las siguientes especificaciones:

a) El periodo de información pública será como mínimo de dos meses, y se anunciará en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana y en un diario no oficial de amplia difusión en la provincia afectada por el plan. El documento para consulta pública se encontrará depositado en un local de la administración promotora sito en la capital de cada una de las provincias afectadas y, en su caso, de los ayuntamientos afectados por el cambio de ordenación.

b) Cuando se trate de un plan que contenga determinaciones de mejora o modificación de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana o de otros planes aprobados, en los anuncios de apertura del periodo de información pública y en los requerimientos de informe que se dirijan a los órganos y administraciones públicas afectadas en sus competencias, se hará constar expresamente dicha circunstancia.

c) Se recabará el dictamen de los municipios cuyo planeamiento urbanístico pueda verse afectado por las determinaciones del Plan de Acción Territorial Integrado.

d) El plazo para emitir los informes y dictámenes por las distintas administraciones públicas afectadas será de dos meses contados a partir de la fecha de la recepción de su solicitud. Su falta de emisión en plazo no interrumpirá la tramitación del plan.

3. En el caso de que un Plan de Acción Territorial Integrado suponga una modificación de otro Plan de Acción Territorial formulado por una administración u órganos distintos de los que formule aquel, su tramitación requerirá la solicitud de informe a dicha administración u órgano antes de iniciar el periodo de información pública. Este informe no tendrá carácter vinculante, y se entenderá favorable a la modificación propuesta si no se hubiera evacuado en el plazo de un mes desde la solicitud.

4. Cuando circunstancias especiales de conurbación o recíproca influencia territorial entre términos municipales vecinos aconsejen la elaboración coordinada de su ordenación urbanística, o la consideración conjunta de ella para sectores comunes, los municipios interesados podrán formular planes de acción territorial integrados, siempre que se agrupen con motivo de la elaboración de ese plan de ámbito supramunicipal en cualquiera de las modalidades permitidas por la legislación de régimen local. Dichos planes se tramitarán conforme a lo dispuesto en los apartados anteriores, con las siguientes especificaciones:

a) La entidad local competente para acordar el sometimiento del plan a información pública, con carácter previo a la apertura de ella, concertará con la Conselleria competente en materia de ordenación del

territorio y urbanismo la definición del modelo territorial elegido acorde con su contexto supramunicipal.

El dictamen preceptivo de los municipios integrados en la entidad local promotora tendrá carácter vinculante en lo que se refiera a la ordenación urbanística de su término municipal.

Igualmente, le corresponderá recabar los distintos informes sectoriales y acordar su aprobación provisional.

b) Acordada la aprobación provisional, la entidad local promotora del plan lo remitirá a la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo, interesando su aprobación definitiva a los efectos de su elevación al Consell de la Generalitat.

SECCIÓN 3.ª PLANES DE ACCIÓN TERRITORIAL SECTORIALES

Artículo 56. *Contenido.*

Los planes de acción territorial sectoriales se podrán elaborar según los contenidos y especificaciones establecidas para los planes de acción territorial integrados, con las particularidades que sean necesarias en función de los objetivos específicos y del sector de acción pública al que se refieran.

Artículo 57. *Determinaciones.*

1. Los planes de acción territorial sectoriales establecerán las determinaciones necesarias para el cumplimiento de sus objetivos y serán coherentes con los objetivos y criterios de ordenación establecidos en esta ley y, en su caso, en la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana.

2. Podrán establecer reservas de terrenos cuando sea necesario para el cumplimiento de sus objetivos.

Artículo 58. *Documentación.*

1. Los planes de acción territorial sectorial constarán, como mínimo, de documentos de información, de objetivos y estrategias, de análisis y de estudio para la evaluación ambiental estratégica.

2. Los objetivos y las estrategias se elaborarán de acuerdo con lo previsto en los artículos 49 y 52 de esta ley respecto a los planes de acción territorial integrados.

3. El estudio para la evaluación ambiental estratégica se elaborará y se tramitará conforme a su legislación específica.

Artículo 59. *Relación de los planes de acción territorial sectoriales con otros instrumentos de ordenación territorial y urbanística.*

1. Los planes de acción territorial sectoriales serán coherentes con el resto de instrumentos de ordenación territorial e integrarán lo previsto en los instrumentos de planificación medioambiental en los términos previstos en la Ley de la Generalitat 11/1994, de 27 de diciembre, de Espacios Naturales Protegidos de la Comunidad Valenciana, y en las Directivas 79/409/CEE, de 2 de abril de 1979, relativa a la conservación de las aves silvestres y 92/43/CEE, de 21 de mayo de 1992, relativa a la conservación de los hábitats naturales y de la fauna y la flora silvestres, así como en los de protección del patrimonio cultural conforme a la Ley de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

2. Los planes de acción territorial sectoriales podrán modificar directamente planes de acción territorial o planes urbanísticos aprobados. En tales supuestos, deberán incorporar un anexo en el que, además de concretar

las mejoras en la ordenación que se proponen y las razones que las justifiquen, se acompañe un documento de refundición que refleje tanto las nuevas determinaciones como las que queden en vigor.

Artículo 60. *Formulación y tramitación.*

1. Los planes de acción territorial sectoriales podrán ser promovidos y elaborados por las distintas administraciones territoriales y sus órganos o departamentos competentes en razón de la materia.

2. Los planes de acción territorial sectoriales se tramitarán según las normas previstas para la estrategia territorial de la Comunidad Valenciana, con las siguientes especificaciones:

a) Estos planes deberán ser objeto de informe de la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo en el plazo de un mes. Dicho informe versará sobre materias objeto de su competencia, será preceptivo y deberá evacuarse con carácter previo a la apertura del periodo de información pública. Si transcurrido un mes desde la solicitud efectuada por la administración o departamento promotor del plan, dicho informe no hubiera sido formulado, se entenderá que es favorable.

b) Corresponde a la Conselleria competente por razón de la materia o sector a que se refiera el plan de acción territorial sectorial acordar la apertura del periodo de información pública. Si el plan contiene determinaciones que modifiquen planes de acción territorial formulados por una administración u órgano distinto del que formule aquél, la Conselleria a la que corresponda acordar la apertura del periodo de información pública, antes del inicio de éste, le solicitará la emisión de informe. Este informe no tendrá carácter vinculante, y se entenderá favorable a la modificación propuesta si no se hubiera evacuado en el plazo de un mes desde la solicitud. En cualquier caso se dará audiencia a los agentes sociales más representativos de la colectividad, y en especial de los sectores económicos que puedan estar interesados en función de su naturaleza.

c) El periodo de información pública será como mínimo de dos meses, y se anunciará en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana y en un diario no oficial de amplia difusión en las provincias afectadas por el plan. El documento para consulta pública y presentación de alegaciones se encontrará depositado en un local de la administración promotora sito en la capital de cada una de las provincias afectadas y, en su caso, de los ayuntamientos afectados por el cambio de ordenación.

d) Cuando el plan contenga modificaciones de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana o de otros planes aprobados, en los anuncios de apertura del periodo de información pública y en los requerimientos de informe que se dirijan a los órganos y administraciones públicas afectadas se hará constar expresamente dicha circunstancia.

e) Se recabará dictamen de los municipios cuyo planeamiento urbanístico pudiera verse afectado por las determinaciones del Plan de Acción Territorial Sectorial.

f) El plazo para emitir los informes y dictámenes por los distintos departamentos y órganos competentes será de dos meses contados a partir de la fecha de la recepción de su solicitud. Su falta de emisión en plazo no interrumpirá la tramitación del Plan.

g) La aprobación provisional corresponderá a la Conselleria competente por razón de la materia que promueva el Plan de Acción Territorial Sectorial; producida ésta lo elevará al Consell de la Generalitat a efectos de su aprobación definitiva, salvo que implique modificación de la Estrategia Territorial de la Comunidad

Valenciana, en cuyo caso la propuesta que se eleve al Consell de la Generalitat para su aprobación definitiva deberá ir acompañada de un informe del Conseller competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo.

CAPÍTULO III

Sistema de información territorial

Artículo 61. *Instrumentos al servicio del sistema de información territorial.*

Serán instrumentos al servicio de la función pública de ordenación territorial todos aquellos medios que permitan conocer el territorio de la Comunidad Valenciana y las relaciones entre las actuaciones territoriales y los efectos económicos, sociales y medioambientales asociados, de tal modo que se puedan generar conclusiones y previsiones útiles para la planificación.

Artículo 62. *El Sistema de Información Territorial.*

1. La Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo dispondrá de un Sistema de Información Territorial, como servicio público, para obtener, disponer y difundir información veraz sobre la situación física del territorio, el paisaje, el patrimonio cultural, riesgos y aptitudes, modos de asentamientos, vivienda, grados de ocupación, distribución espacial de actividades, afecciones y cualesquiera otras circunstancias de interés territorial.

Utilizará bases espaciales de referencia a las escalas adecuadas para realizar trabajos de ámbito regional, provincial y municipal, pero también para completar los anteriores con información del contexto territorial nacional y europeo.

2. El Sistema de Información Territorial mantendrá actualizada la cartografía temática del medio físico, del paisaje, de los asentamientos de población, de la vivienda, de las actividades económicas, de las infraestructuras y transporte, de los equipamientos y del planeamiento territorial o urbanístico y sectorial que resulte necesaria para el cumplimiento de las funciones de análisis y diagnóstico.

3. El funcionamiento del Sistema de Información Territorial se desarrollará de manera coordinada con el Instituto Cartográfico Valenciano y el Instituto de Estudios Territoriales y del Paisaje.

4. Reglamentariamente se establecerán los medios del régimen de acceso al Sistema de Información Territorial, garantizando su utilización pública.

Artículo 63. *Obligatoriedad del Sistema de Información Territorial.*

1. La elaboración de los instrumentos de planeamiento urbanístico y territorial deberá utilizar la información suministrada por el Sistema de Información Territorial. No obstante, cuando con ocasión de la redacción del planeamiento de que se trate se efectúen análisis más detallados del territorio, las decisiones podrán fundamentarse en la información proporcionada por éstos.

2. La Conselleria competente en territorio y urbanismo publicará y mantendrá actualizadas cartografías temáticas para el uso racional del suelo. Mediante orden del Conseller competente en tales materias, podrán declararse de necesaria observancia para la redacción del planeamiento los estudios territoriales y las cartografías temáticas que sean relevantes.

Artículo 64. *Cooperación y garantías estadísticas.*

Los agentes territoriales, organismos públicos, concesionarios o particulares facilitarán la información que

les solicite la Conselleria competente en ordenación del territorio y urbanismo para mejorar el funcionamiento del Sistema de Información Territorial. Serán objeto de protección y quedarán amparados por el secreto estadístico los datos personales que obtenga el Sistema de Información Territorial tanto directamente de los informantes como de los archivos y registros administrativos.

CAPÍTULO IV

Instituto de estudios territoriales y del paisaje

Artículo 65. *Funciones y objeto.*

1. Se crea el Instituto de Estudios Territoriales y del Paisaje como organismo autónomo de carácter mercantil adscrito a la Conselleria competente en materia de territorio que tiene por objeto el análisis, diagnóstico y formulación de propuestas y alternativas para la ordenación territorial de la Comunidad Valenciana.

2. Quedará integrado en la Red Europea de Observatorios Territoriales y cooperará estrechamente con la Secretaría Permanente de esta red europea y con el Observatorio Nacional Español.

3. Se habilita al Consell de la Generalitat para adoptar las medidas de carácter financiero y presupuestario necesarias para el correcto funcionamiento del mencionado organismo.

Artículo 66. *Composición.*

1. El instituto tendrá, al menos, dos áreas técnicas: una dedicada al paisaje y otra al territorio. Asimismo será sede del Consejo del Territorio y el Paisaje.

2. La organización y régimen del instituto se desarrollará mediante decreto del Consell de la Generalitat.

Artículo 67. *Funciones del Área de Territorio.*

El Área de Territorio evaluará la realidad territorial desde una perspectiva global a través de la información obtenida y de un conjunto de indicadores de diagnóstico y seguimiento. La información y la evaluación territorial realizada conllevará:

a) Detección de la problemática existente en el espacio en los plazos precisos para la toma de decisiones.

b) Construcción de escenarios alternativos para el desarrollo a largo plazo del territorio.

c) Facilitar la gestión para evaluar la eficacia de las políticas de ordenación territorial.

d) Proponer la Estrategia Territorial Valenciana.

e) Analizar e informar con carácter preceptivo los proyectos y planes cuya aprobación sea competencia de la Generalitat que tengan incidencia sobre el territorio. El informe deberá ser emitido en el plazo de un mes, transcurrido el cual se entenderá otorgado en sentido favorable.

f) Seguimiento y evaluación del desarrollo de los planes de acción territorial integrados, así como de los planes de acción territorial sectoriales cuando lo solicite el órgano encargado de su gestión.

Artículo 68. *Funciones del Área de Paisaje.*

El Área de Paisaje supervisará y coordinará las actuaciones públicas en materia de paisaje. A tal efecto:

a) Informará los planes de paisaje, programas de imagen urbana, inventarios y catálogos previstos en el título II de esta ley.

b) Establecerá criterios técnicos para su elaboración.

c) Detectará los problemas relativos al paisaje, proponiendo las acciones de protección, gestión u ordenación del paisaje que resulten más adecuadas para la toma de decisiones.

d) Hará un seguimiento de las acciones adoptadas para evaluar la eficacia de las políticas de paisaje.

e) Impulsará y fomentará campañas de concienciación, divulgación y formación.

TÍTULO IV

Gestión Territorial

CAPÍTULO I

Disposiciones generales

Artículo 69. *Objeto de la gestión territorial.*

La gestión territorial tiene por objeto la materialización de los objetivos y criterios de la ordenación del territorio establecidos en la presente ley y desarrollados en los diferentes instrumentos de ordenación previstos.

Artículo 70. *Finalidades de los poderes públicos para la gestión del territorio.*

Los poderes públicos, en el ejercicio de sus competencias en materia de ordenación del territorio, adoptarán las medidas previstas en esta ley con las siguientes finalidades:

a) Fomentar un desarrollo sostenible, favoreciendo la protección del territorio, el paisaje y el patrimonio cultural asociado al mismo.

b) Garantizar una utilización racional de los recursos.

c) Promover la cohesión social facilitando a los ciudadanos el acceso a la vivienda y mejorando el entorno de las ciudades y del medio rural.

d) Garantizar la equidad intraterritorial y la competitividad de la Comunidad Valenciana.

Artículo 71. *Instrumentos de gestión territorial.*

Para la consecución del objeto y las finalidades indicadas en los artículos anteriores, las administraciones públicas podrán utilizar los siguientes instrumentos de gestión:

a) Programas y proyectos para la sostenibilidad y la calidad de vida.

b) Umbrales de consumo de recursos y emisión de contaminantes a partir de un sistema de indicadores territoriales y ambientales.

c) Recursos financieros provenientes de:

Cuotas de sostenibilidad.

Gestión del patrimonio público de suelo.

El Fondo de Equidad Territorial.

d) Sistemas de coordinación y control del cumplimiento de los objetivos y criterios de ordenación del territorio establecidos en esta ley y de los instrumentos de planificación territorial.

CAPÍTULO II

Acciones para la sostenibilidad y calidad de vida

Artículo 72. *Objeto, fines y ámbito.*

1. Son acciones para la sostenibilidad y para la mejora de la calidad de vida de los ciudadanos las que teniendo por objeto la consecución de alguno de los objetivos establecidos en el artículo 2.2 y 2.3 de la presente ley,

se acometen como consecuencia de la gestión territorial y son financiadas con los recursos previstos en su artículo 71.c).

2. Tales acciones se materializarán mediante los programas y proyectos desarrollados en los artículos siguientes.

3. Pueden comprender la ejecución de obras, la implantación de instalaciones y la prestación de servicios, y referirse a cualquier campo de la acción pública como la recuperación medioambiental, paisajística o del patrimonio cultural, las infraestructuras, el transporte, la educación, la promoción social, la activación económica, la agricultura, la mejora del medio rural, o cualquier otra necesaria para la consecución de sus objetivos.

SECCIÓN 1.ª PROGRAMAS PARA LA SOSTENIBILIDAD Y PARA LA CALIDAD DE VIDA

Artículo 73. *Funciones.*

Los programas para la sostenibilidad y para la calidad de vida establecen los compromisos temporales, económicos, financieros y administrativos para la ejecución de uno o varios proyectos que tienen por objeto la consecución de los objetivos establecidos en el artículo 2 de la presente ley.

Artículo 74. *Iniciativa y gestión.*

1. Corresponde la iniciativa y gestión de los programas para la sostenibilidad y la calidad de vida:

a) A los ayuntamientos cuando sean financiados con los fondos procedentes de la enajenación del aprovechamiento urbanístico resultante de la gestión del suelo urbanizable, a que se refiere el artículo 86, del canon y compensaciones por instalaciones en el suelo no urbanizable, a que se refiere el artículo 85.1, y los financiados con la mitad destinada al propio municipio o a otros vinculados territorialmente a él, procedente de la adquisición de cuotas de sostenibilidad a que se refiere el artículo 84.2.a).

La gestión de estos últimos, cuando afecte a varios municipios, requerirá la suscripción de convenios entre ellos, que garanticen su viabilidad.

b) A la Generalitat los programas financiados por el Fondo de Equidad Territorial. Cualquier municipio podrá proponer una iniciativa de programa para su financiación.

2. Los planes de acción territorial podrán contener la previsión de programas de actuaciones para la sostenibilidad y para la calidad de vida.

3. En cualquier caso, corresponde la aprobación de dichos programas y de los proyectos que lo desarrollen al Consell de la Generalitat.

Artículo 75. *Documentación y contenido.*

Los programas para la sostenibilidad y para la calidad de vida contendrán los siguientes documentos:

a) Memoria descriptiva que proponga el ámbito de la actuación, identifique los problemas detectados y establezca los objetivos que se plantean.

b) Memoria justificativa de su adecuación a los fines establecidos para esta clase de actuaciones, a los criterios establecidos por esta ley y a las determinaciones de los planes de acción territorial vigentes en su ámbito. Justificación de los beneficios que se esperan obtener en relación con los problemas detectados.

c) Relación de proyectos que desarrollarán el programa. Cronograma global de las actuaciones y coste

de las mismas relacionado con la obtención de las fuentes de financiación.

d) Estudio económico-financiero que concrete los medios que se comprometerán para la ejecución del programa.

Artículo 76. *Tramitación.*

La tramitación de los programas será la misma que la establecida para los planes parciales en la legislación urbanística en vigor de la Generalitat.

SECCIÓN 2.ª PROYECTOS PARA LA SOSTENIBILIDAD Y PARA LA CALIDAD DE VIDA

Artículo 77. *Funciones.*

Los proyectos para la sostenibilidad y para la calidad de vida definen todas las acciones necesarias para la ejecución de cada actuación, incluyendo las obras, instalaciones y servicios que sean necesarios.

Artículo 78. *Promoción.*

La iniciativa para la promoción de proyectos corresponde al órgano que inició el programa o a otra administración pública.

Los particulares podrán proponer iniciativas de proyectos para su ejecución indirecta.

Artículo 79. *Documentación y contenido de los proyectos.*

La documentación y contenido de cada proyecto serán los adecuados para la consecución de la actuación que desarrollan. En cualquier caso, contendrán:

- Justificación de la adecuación al programa que desarrollan.
- Definición de las actuaciones objeto del proyecto, incluso de las obras o instalaciones si fueren precisas, con grado de precisión suficiente para poder ser desarrolladas, por persona física o jurídica diferente al redactor.
- Presupuesto de ejecución de la actuación.
- Planificación temporal.

Artículo 80. *Tramitación.*

La tramitación de los proyectos será la misma que la establecida para los planes parciales en la legislación urbanística en vigor de la Comunidad Valenciana.

CAPÍTULO III

Umbrales de sostenibilidad

Artículo 81. *Sistema de indicadores territoriales y ambientales. Umbrales.*

1. El Consell de la Generalitat establecerá, mediante decreto, indicadores de consumo de recursos, especialmente de agua, suelo y de energía, así como de emisión de contaminantes, al suelo, agua y atmósfera para todo el ámbito de la Comunidad Valenciana. Los planes de acción territorial integrados previstos en el artículo 48 y siguientes de esta ley, podrán establecer indicadores específicos para el ámbito de su respectiva área funcional. El Sistema de Información Territorial llevará un registro actualizado de los parámetros objeto de regulación.

2. El decreto del Consell de la Generalitat y los planes de acción territorial integrados referidos en el apartado anterior fijarán, basándose en los citados indicadores, umbrales de consumo de recursos y emisión de

contaminantes para sus respectivos ámbitos de actuación. Podrán hacerlo de forma paulatina, ajustándose a la disponibilidad de datos y de criterios científicos emanados de instituciones de reconocida solvencia, y con respeto a los legalmente establecidos por la legislación sectorial correspondiente.

Artículo 82. *Planificación urbanística sostenible.*

1. Los municipios ejercerán su competencia de planificación urbanística, con los límites que impongan los valores territoriales, naturales, paisajísticos, culturales dignos de protección y la disponibilidad de recursos en su término municipal.

2. Los municipios velarán porque el planeamiento previsto no supere los umbrales de consumo de recursos y emisión de contaminantes fijados por decreto o establecidos en los planes de acción territorial que afecten a su término.

3. A tal efecto los planes generales, planes especiales y planes parciales de mejora o cualquier otro instrumento previsto en la legislación urbanística que permita la transformación de nuevos espacios establecerán en su memoria justificativa el porcentaje de suelo efectivamente ocupado, el susceptible de ocupación en ejecución del planeamiento vigente, y el que resultaría de la aprobación del documento tramitado, así como la intensidad de los usos previstos. El mismo tratamiento darán al resto de conceptos para los que existan indicadores territoriales y ambientales, referidos a todo el ámbito municipal.

4. Serán beneficiarios prioritarios de las acciones para la sostenibilidad y la calidad de vida financiadas con cargo al fondo de equidad territorial, en primer lugar los municipios que establezcan políticas encaminadas a la reducción de sus indicadores iniciales y en segundo lugar, los que los mantengan por debajo de los umbrales establecidos.

CAPÍTULO IV

Cuotas de sostenibilidad

Artículo 83. *Cuotas de sostenibilidad.*

Son cuotas de sostenibilidad las aportaciones derivadas de las acciones consumidoras de recursos o emisoras de contaminantes a las acciones para la sostenibilidad y la calidad de vida, conforme a lo establecido en la presente ley.

Artículo 84. *Cuotas de sostenibilidad derivadas de la gestión urbanística.*

1. El planeamiento municipal podrá sobrepasar, por causa justificada, los umbrales establecidos. En tal supuesto, los municipios contribuirán a la sostenibilidad destinando, anualmente y durante la vigencia del plan, una cantidad cuyos parámetros se determinarán por la normativa reglamentaria, a programas y proyectos para la sostenibilidad y la calidad de vida a que se refiere el capítulo II del presente título. Mediante decreto, el Consell de la Generalitat regulará la cuantía y la forma en que debe calcularse esta cuota.

2. El importe resultante de las cuotas de sostenibilidad aportadas por un municipio se destinará:

a) La mitad a programas o proyectos para la sostenibilidad y para la calidad de vida del propio municipio, o a otros que le estén vinculados territorialmente y pre-

senten índices menores a los umbrales de consumo de recursos y emisión de contaminantes, o los reduzcan.

b) La mitad, al Fondo de Equidad Territorial.

Artículo 85. *Cuotas de sostenibilidad derivadas de actuaciones en suelo no urbanizable.*

1. Los ingresos procedentes del canon establecido para las actuaciones en el suelo no urbanizable con declaración de interés comunitario serán destinados íntegramente a actuaciones tendentes al mantenimiento y recuperación del territorio o del paisaje, en el ámbito del propio municipio.

2. Las actuaciones implantadas a través de planes especiales compensarán al Fondo de Equidad Territorial en concepto de cuota de sostenibilidad con el importe equivalente al coste de las dotaciones y obras de urbanización que hubieran resultado de su implantación sobre suelo clasificado como urbanizable establecidas en la legislación urbanística vigente.

Quedan exceptuadas del régimen del canon y de las cesiones de este artículo las infraestructuras que se atenderán a lo establecido en el artículo 87 de esta ley.

Artículo 86. *Gestión de los patrimonios públicos de suelo.*

En el marco establecido por la legislación básica estatal sobre los patrimonios públicos de suelo, el Consell de la Generalitat podrá regular la financiación de actuaciones de interés social para la protección, mejora o recuperación del entorno urbano, territorio y paisaje con recursos provenientes de la gestión de dicho patrimonio, así como las que tengan por objeto la promoción de viviendas sujetas a algún régimen de protección pública.

Artículo 87. *Cuotas de sostenibilidad derivadas de la implantación de infraestructuras.*

1. La ejecución de proyectos de cualquier tipo de infraestructura, excepto las agrarias que contribuyan a la sostenibilidad, que discurra o vuele sobre terrenos clasificados como no urbanizables con independencia de la naturaleza pública o privada de su promotor, deberá contribuir al mantenimiento y recuperación del territorio y el paisaje.

2. Los particulares titulares o promotores de la infraestructura asignarán al Fondo de Equidad Territorial, y siempre dentro del cómputo total de las cargas, una cuantía equivalente al 2% del presupuesto de ejecución.

3. Los presupuestos anuales de las administraciones públicas que incluyan la ejecución de infraestructuras incorporarán el criterio de sostenibilidad a las mismas, destinando una cantidad equivalente, al menos del 2% del total asignado a tal fin, al Fondo de Equidad Territorial, que no supondrá incremento presupuestario.

4. Las promovidas por la administración del estado se regularán conforme a su propia normativa.

CAPÍTULO V

Fondo para la equidad territorial

Artículo 88. *Fondo para la Equidad Territorial.*

1. El Consell de la Generalitat instrumentalizará un Fondo para la Equidad Territorial de naturaleza finalista con el objeto de administrar los fondos provenientes de la gestión territorial y la financiación de programas y proyectos para la sostenibilidad y la calidad de vida.

2. Los recursos del Fondo para la Equidad Territorial estarán constituidos por:

a) Los procedentes de la gestión territorial, conforme al presente título.

b) Recursos asignados por los presupuestos de la Generalitat.

c) Fondos provenientes del estado y de la Unión Europea que le puedan ser asignados.

d) Aportaciones de instituciones y particulares.

TÍTULO V

Gobernanza del territorio y paisaje

Artículo 89. *Principios de gobernanza.*

La toma de decisiones para una ordenación equilibrada y sostenible del territorio se fundamentará en procesos basados en los siguientes principios:

a) Ejercicio responsable de las competencias atribuidas por los diferentes órganos de las administraciones públicas, con garantía del principio de información recíproca.

b) Coherencia en las acciones de la administración pública que tengan incidencia sobre la ordenación del territorio dentro de un sistema complejo.

c) Eficacia en la toma de decisiones de ordenación territorial.

d) Participación de los ciudadanos en las fases de los procesos de decisión sobre políticas, planes y programas territoriales.

e) Accesibilidad a la información territorial de todos los ciudadanos.

Artículo 90. *Concertación y armonización de las competencias administrativas con transcendencia territorial.*

1. Las relaciones entre administraciones públicas afectadas en las materias reguladas por esta ley se regirán por los principios de coordinación y cooperación, y garantizarán la plena aplicación y eficacia de los instrumentos de ordenación del territorio, sin perjuicio de las competencias atribuidas a cada una de ellas.

2. Las administraciones públicas con competencias en materia de ordenación territorial y urbanística o sectorial con relevancia territorial o que ejerzan actos de ocupación o utilización del suelo o el subsuelo deberán concertar las actuaciones que afecten al territorio valenciano y, en especial, la aprobación de los instrumentos de planificación y ejecución, pudiendo a tal fin formalizar convenios de colaboración y cooperación entre administraciones.

3. La administración de la Generalitat prestará la cooperación y asistencia activa que otra administración pudiera recabar para el eficaz ejercicio de sus competencias. A estos efectos deberá coordinarse con la administración general del estado y, en su caso, de la Unión Europea para la ejecución de actuaciones estratégicas de interés suprarregional.

Artículo 91. *Competencias del Consell de la Generalitat en materia de ordenación territorial y paisaje.*

1. El Consell de la Generalitat dirigirá la política territorial y en materia de paisaje en la Comunidad Valenciana, y establecerá las estrategias, directrices y objetivos para su ordenación mediante disposiciones reglamentarias y los instrumentos regulados en la presente ley.

2. En el ejercicio de sus competencias sobre la ordenación del territorio y el paisaje, el Consell de la Generalitat actuará de forma coherente, integrando en las políticas, planes y programas sectoriales que tengan incidencia territorial, las estrategias, directrices y objetivos

establecidos en la presente ley y en los instrumentos que la desarrollen.

El Consell de la Generalitat realizará la función de coordinación a que se refiere el artículo 90 de la presente ley.

3. En caso de discrepancia entre el Consell de la Generalitat y las entidades locales, previo mutuo conocimiento de las posiciones mantenidas por cada una de las partes, prevalecerá la decisión del Consell de la Generalitat, que deberá estar justificada en la aplicación de los criterios y objetivos establecidos en la presente ley y en los instrumentos de ordenación territorial, sin perjuicio de acudir a las técnicas de control de la legalidad de los actos y acuerdos de las corporaciones locales previstas en la Ley 7/1985, de 2 de abril, Reguladora de las Bases del Régimen Local.

4. El Consell de la Generalitat podrá delegar las competencias a que se refiere el presente artículo en una Comisión Delegada del Consell de la Generalitat, en la que estarán representados los departamentos con competencias en materia de territorio, medio ambiente, urbanismo, economía, industria, cultura e infraestructuras.

5. Si el planeamiento urbanístico contuviera determinaciones incompatibles con la ejecución de infraestructuras previstas en instrumentos de ordenación territorial aprobados por el Consell de la Generalitat conforme a lo dispuesto en esta ley, prevalecerán éstos, debiendo iniciarse el procedimiento oportuno para la correspondiente adaptación de los planes urbanísticos. En cualquier caso, la falta de adaptación de éstos no impedirá la ejecución de las infraestructuras correspondientes.

Artículo 92. *Competencias de la Conselleria competente en materia de territorio, medio ambiente y urbanismo.*

1. La Conselleria competente en materia de territorio, medio ambiente y urbanismo impulsará y desarrollará la política territorial del Consell de la Generalitat mediante la elaboración y tramitación de los planes territoriales y urbanísticos, así como aprobando o proponiendo su aprobación en los términos previstos en la presente ley. Elaborará y tramitará el decreto de creación del Fondo de Equidad Territorial previsto en el artículo 88.

2. La Conselleria competente en materia de territorio, medio ambiente y urbanismo impulsará y desarrollará la política de paisaje del Consell de la Generalitat mediante la elaboración y tramitación de los planes de paisaje, inventarios y catálogos, así como aprobándolos o proponiendo su aprobación.

3. La Conselleria competente en materia de territorio, medio ambiente y urbanismo prestará la cooperación y asistencia activa que otra administración pudiera recabar para el eficaz ejercicio de sus competencias a que se refiere el artículo 90 de esta ley.

Para el ejercicio de sus competencias, impulsará el desarrollo del Instituto de Estudios Territoriales y del Paisaje, como órgano de análisis, diagnóstico y formulación de propuestas y alternativas, y de los órganos y foros de debate y participación ciudadana previstos en los artículos 99 y 100 de esta ley.

Artículo 93. *Otros órganos de la Generalitat.*

Los departamentos de la Generalitat en la elaboración, tramitación y aprobación de planes, programas y proyectos con incidencia territorial, deberán integrar las estrategias, directrices y objetivos territoriales fijados en la presente ley o en los instrumentos en ella previstos.

Artículo 94. *Competencias de la administración local.*

Las diputaciones, los ayuntamientos y los órganos de gobierno y administración de las demás entidades

locales participarán en la política territorial de la Comunidad Valenciana mediante su intervención en los procesos de toma de decisiones del Consell de la Generalitat sobre la ordenación del territorio y a través de la formulación, tramitación y propuesta de la planificación urbanística conforme a lo establecido en los artículos 95 y 96 de la presente ley.

Artículo 95. *Ordenación del territorio mediante la planificación urbanística.*

1. Los planes generales y los planes especiales regulados en la legislación urbanística, en desarrollo de las funciones que les son propias, pueden establecer ciertas determinaciones de ordenación territorial, según lo establecido en los artículos siguientes.

2. En todo caso, los planes generales y especiales, al establecer su ordenación territorial y urbanística, justificarán su adecuación a las previsiones establecidas en esta ley y en los instrumentos de ordenación del territorio que les afecten.

Artículo 96. *Determinaciones de ordenación territorial en el planeamiento municipal.*

1. Los planes generales y, en su caso, los planes especiales actúan como instrumentos de ordenación del territorio cuando adoptan decisiones y establecen propuestas en su propio ámbito que, por su importancia, resultan de trascendencia supramunicipal.

2. Se consideran propuestas de trascendencia supramunicipal el establecimiento de reservas de suelo para infraestructuras, zonas verdes y espacios libres, dotaciones y equipamientos susceptibles de vertebrar el territorio o para el emplazamiento de actuaciones estratégicas de interés público. Además de aquellas determinaciones de los planes municipales, que conforme a la legislación urbanística, la administración de la Generalitat está facultada para formular reparos u objeciones en los actos de competencia autonómica de aprobación definitiva de dichos planes.

Artículo 97. *Adecuación de los planes municipales a los instrumentos de ordenación del territorio.*

1. Los planes generales al establecer su ordenación urbanística estructural, estarán sujetos a los criterios y determinaciones propias de los instrumentos de ordenación del territorio que sean de aplicación en su ámbito, al menos en las directrices definitorias de la estrategia de evolución urbana y ocupación del territorio, en la clasificación del suelo, en la división del territorio en zonas de ordenación urbanística, en la ordenación del suelo no urbanizable, en el tratamiento de los bienes de dominio público no municipal, en la ordenación de los centros cívicos o actividades susceptibles de generar tráfico intenso, así como en la delimitación de la red estructural o primaria de dotaciones públicas.

2. Los planes especiales no previstos en el planeamiento, las modificaciones de planeamiento general y los planes parciales de mejora que conlleven clasificaciones de suelo no urbanizable en urbanizable deberán fundamentar su adecuación o mejora de las determinaciones de la ordenación territorial y urbanística incorporando un estudio para la evaluación ambiental estratégica que incluya la justificación de dicha adecuación.

Artículo 98. *Seguimiento de otros instrumentos con incidencia territorial y resolución de conflictos.*

1. Con el fin de velar por la eficacia de la política territorial de la Generalitat y la consecuente aplicación de los criterios, directrices y objetivos establecidos en

la presente ley y en los instrumentos en ella previstos, la administración pública, sus concesionarios o agentes, que promuevan un plan, programa o proyecto con incidencia en el territorio, remitirán a la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo un ejemplar del documento, salvo cuando se trate de planes, programas o proyectos que hayan de ser aprobados por el Consell de la Generalitat, por sus comisiones delegadas o por cualquiera de las Consellerias en ejercicio de sus respectivas competencias. En estos casos, el órgano responsable de su tramitación, en cualquier momento anterior a la aprobación, podrá solicitar a la Conselleria competente en territorio y urbanismo que se pronuncie sobre su conformidad con los mencionados criterios, directrices, objetivos e instrumentos.

2. En el plazo de un mes desde la fecha de entrada en la Conselleria competente en materia de ordenación del territorio y urbanismo del documento al que se refiere el apartado anterior, ésta deberá emitir informe sobre la adecuación o no del plan, proyecto o programa a las determinaciones de esta ley. Su falta de emisión en plazo se entenderá favorable a la actuación.

Si el informe fuera negativo o introdujera condiciones o modificaciones no aceptadas por la administración promotora de la actuación, la divergencia de criterios se resolverá por el Consell de la Generalitat, salvo que se trate de obras o proyectos de interés general del estado, en cuyo caso se estará a lo que disponga la legislación aplicable.

Artículo 99. *Cauces de participación.*

La Generalitat fomentará la utilización de los cauces de participación existentes y creará aquellos otros que sean necesarios para facilitar, fomentar y garantizar la participación institucional y de los ciudadanos en la toma de decisiones en materia de ordenación del territorio.

Artículo 100. *Juntas de participación de territorio y paisaje.*

1. El Consell de la Generalitat aprobará mediante decreto la composición y funciones de las juntas de participación de territorio y paisaje.

2. Éstas constituyen el cauce directo de intervención ciudadana en la política territorial y del paisaje, debiendo dar cabida en su composición tanto a las instituciones públicas a que se refieren los artículos anteriores como a las asociaciones cuyos fines tengan vinculación directa con el territorio o el paisaje.

3. Las funciones que se les atribuyan se referirán como mínimo a:

a) Informe previo de los planes de acción territorial integrados que afecten total o parcialmente al ámbito de la junta.

b) Participación en la definición de los objetivos de calidad paisajística de los planes de paisaje.

c) Informe previo de los programas y proyectos para la sostenibilidad y la calidad de vida que afecten total o parcialmente al ámbito de la junta.

Disposición adicional primera. *Referencias entre normas legales.*

Las referencias contenidas en la Ley 6/1994, de 15 de noviembre, de la Generalitat, Reguladora de la Actividad Urbanística, a la pertinencia de aplicar instituciones legales reguladas en la Ley 6/1989, de 7 de julio, de la Generalitat, de Ordenación del Territorio de la Comu-

nidad Valenciana, se entenderán efectuadas respecto a los instrumentos y determinaciones establecidas en la presente ley.

Disposición adicional segunda. *Avances de los instrumentos de ordenación del territorio.*

1. Los órganos competentes para la formulación de la Estrategia Territorial y de los Planes de Acción Territorial podrán formular documentos preliminares, que sirvan de orientación para su redacción, así como para suscitar consultas y negociaciones con las diferentes Administraciones públicas afectadas y con los agentes económicos y sociales más representativos de la Comunidad Valenciana.

2. Estos documentos, que podrán ser expuestos al público a fin de dar cabida a la participación ciudadana, sólo tendrán efectos administrativos internos, considerándose actos preparatorios de la redacción definitiva del correspondiente instrumento de ordenación.

Disposición adicional tercera. *Derechos de tanteo y retracto urbanístico.*

Se reconoce a la Generalitat y a los municipios la prerrogativa del ejercicio de los derechos de tanteo y retracto administrativo para los fines propios de la actividad urbanística, en los siguientes términos:

1. A efectos de incrementar el patrimonio público del suelo municipal o autonómico, intervenir en el mercado inmobiliario y facilitar el cumplimiento de los objetivos de los planes, el planeamiento territorial y urbanístico podrá delimitar áreas de reserva de terrenos en las que las transmisiones onerosas de todos o algunos de los bienes inmuebles ubicados en ellas quedarán sujetas al ejercicio de los derechos de tanteo y retracto a favor de la administración titular de la reserva efectuada.

2. El procedimiento aplicable para el ejercicio del derecho de tanteo y retracto se efectuará, en defecto de legislación sectorial aplicable, conforme a lo siguiente:

a) Los propietarios de los bienes afectados por estas delimitaciones deberán notificar a la administración titular de la reserva, la decisión de enajenarlos o permutarlos, con expresión del precio o contraprestación y demás condiciones esenciales de la transmisión, a efectos del posible ejercicio del derecho de tanteo por la administración interesada durante un plazo de sesenta días naturales, a contar desde el día siguiente a aquel en que se haya producido dicha notificación.

b) La administración interesada podrá ejercitar el derecho de retracto cuando no se les hubiere hecho la notificación prevenida en el apartado anterior, se omitiere en ella cualesquiera de los requisitos exigidos o resultase inferior al precio efectivo de la transmisión o menos onerosas las restantes condiciones de ésta.

c) Este derecho de retracto deberá ejercitarse en el plazo de sesenta días naturales, contados desde el día siguiente al de la notificación de la transmisión efectuada, que el adquirente deberá hacer en todo caso a la administración municipal o autonómica correspondiente, mediante la entrega de copia de la escritura o documento en que fuere formalizada.

d) Los efectos de la notificación para el ejercicio del derecho de tanteo caducarán a los cuatro meses siguientes a la misma sin que se efectúe la transmisión. La transmisión realizada transcurrido este plazo se entenderá efectuada sin dicha notificación, a efectos del ejercicio del derecho de retracto.

e) No podrán inscribirse en el Registro de la Propiedad las transmisiones efectuadas sobre bienes inmuebles incluidos en las expresadas delimitaciones, si no

consta acreditada la realización de las notificaciones contempladas anteriormente.

f) A los efectos anteriores, la administración titular de los derechos de tanteo y retracto para la adquisición preferente sobre los bienes inmuebles afectados, remitirá a los Registros de la Propiedad correspondientes copia certificada de los planos que reflejen la delimitación de las áreas de suelo sometidas a tanteo y retracto administrativo, acompañada de la relación aprobada de bienes y derechos afectados, mediante traslado de copia del acuerdo de delimitación adoptado y de las notificaciones a los propietarios realizadas en el período de información pública. Iguales documentos se remitirán al Colegio Notarial de Valencia.

3. Los efectos derivados del ejercicio de los derechos de tanteo y retracto caducarán, recuperando el propietario la plena disposición del bien correspondiente, por el mero transcurso del plazo de seis meses, salvo que las partes hayan fijado otro de mutuo acuerdo, a contar desde la adopción de la correspondiente resolución de adquisición sin que la Administración haya hecho efectivo el precio en la forma convenida, que podrá pagarse en metálico o mediante la entrega de terrenos de valor equivalente, si las partes así lo convienen.

Disposición adicional cuarta. *Nueva redacción del artículo 10 de la Ley 6/1994, de 15 de noviembre, de la Generalitat, Reguladora de la Actividad Urbanística.*

El artículo 10 de la Ley 6/1994, de 15 de noviembre, de la Generalitat, Reguladora de la Actividad Urbanística, queda redactado de la siguiente manera:

«Artículo 10. *Clasificación y programación del suelo urbanizable.*

1. La clasificación como suelo urbanizable supone la aptitud de los terrenos para su urbanización, previa programación de los mismos. El programa para el desarrollo de la correspondiente actuación integrada es el instrumento urbanístico básico para la transformación del suelo, que ultima la delimitación del ámbito de la actuación, ratificando el establecido por el planeamiento o modificándolo, y establece las condiciones definitivas para su desarrollo.

El desarrollo del suelo urbanizable comporta necesariamente la ejecución de la totalidad de las infraestructuras de servicios, internas y externas, que precise y genere la actuación para no menguar los niveles de servicios existentes o deseables, a cargo de la correspondiente actuación. En especial, deberá garantizar el cumplimiento de los objetivos imprescindibles y complementarios de los programas definidos en el artículo 30 de esta ley.

Hasta que se apruebe definitivamente el programa para el desarrollo de la correspondiente actuación integrada, en esta clase de suelo regirán las siguientes limitaciones, sin perjuicio de las demás que resulten aplicables en virtud de otras leyes:

1.ª Deberán respetarse las determinaciones sobre usos que establezca el planeamiento general municipal.

2.ª Sólo podrán realizarse aquellas construcciones destinadas a explotaciones agrícolas, forestales, ganaderas, cinegéticas o similares, que guarden relación directa con la naturaleza y destino de la finca, y se ajusten a los planes o normas establecidos por la Conselleria competente en materia de agricultura y en tal sentido haya ésta emitido

informe, así como las correspondientes a obras y servicios públicos.

3.ª Los tipos de estas construcciones habrán de ser adecuados a su emplazamiento y condición aislada, conforme a las normas que el planeamiento general establezca, quedando prohibidas las edificaciones características de las zonas urbanas.

4.ª Excepcionalmente, se podrán autorizar con carácter provisional las obras de reparación o reforma —sin ampliación— previstas en esta clase de suelo. Las ampliaciones de industrias legalmente implantadas y en funcionamiento se podrán autorizar en los términos previstos en el régimen transitorio previsto a tales efectos en la Ley del Suelo No Urbanizable.

5.ª En las transmisiones de propiedad, divisiones y segregaciones de terrenos no podrán efectuarse fraccionamientos en contra de dicha ley o de las determinaciones que sobre parcela mínima contenga el planeamiento general municipal si exige una superficie mayor y, en su defecto y en cualquier supuesto, la que disponga la legislación agraria.

2. Lo dispuesto en este artículo es también aplicable al suelo apto para urbanizar de las Normas Subsidiarias del Planeamiento Municipal vigentes.»

Disposición adicional quinta. *Declaración de utilidad pública.*

La aprobación de los instrumentos de ordenación territorial y la de los proyectos de actuaciones para la sostenibilidad y para la calidad de vida lleva implícita la declaración de utilidad pública de las obras, instalaciones y servicios contemplados a los efectos previstos en la legislación sobre expropiación forzosa.

Disposición adicional sexta. *Proyectos de infraestructuras de especial relevancia.*

Los proyectos de infraestructuras de especial relevancia podrán ser declarados de interés general de la Comunidad Valenciana por el Consell de la Generalitat. En tal caso, si los proyectos elaborados por la administración autonómica resultaran incompatibles con las determinaciones de un plan urbanístico en vigor y no fuera posible resolver las discrepancias mediante acuerdo, la decisión del órgano autonómico competente respecto a la ejecución del proyecto prevalecerá sobre el planeamiento urbanístico.

Disposición transitoria primera. *Régimen transitorio de los procedimientos.*

Se podrán seguir tramitando y aprobando los instrumentos de planeamiento y gestión no adaptados a la presente ley, conforme a las disposiciones de la legislación anterior, si se encuentran en período de información pública, o si desarrollan planes de acción territorial aprobados con anterioridad a la entrada en vigor de la presente ley. No obstante, el promotor del expediente podrá desistir en cualquier momento de su tramitación, si prefiere acogerse a las disposiciones de esta ley.

Disposición transitoria segunda. *Régimen transitorio de las previsiones de evaluación ambiental estratégica.*

1. En tanto no se desarrolle la normativa para la evaluación ambiental estratégica prevista en la Directiva 2001/42/CE, de 27 de junio de 2001, relativa a la evaluación de los efectos de determinados planes y pro-

gramas en el medio ambiente, se seguirán realizando estudios de impacto ambiental conforme a su legislación.

2. Los estudios de impacto ambiental de los instrumentos de ordenación territorial y urbanística, además de los contenidos requeridos por la legislación de impacto ambiental, deberán incluir el análisis y la integración de las políticas territoriales en la propuesta de planificación, y evaluar los efectos de una actuación concreta sobre el territorio. En concreto incluirán los siguientes contenidos:

a) Definición de objetivos, que serán todos los expresados en esta ley, además de los de la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana u otros más por menorizados si fuera procedente.

b) Descripción de los impactos directos que quieren producir sobre el territorio o la sociedad a través de la actuación de que se trate. Se expresará su magnitud cuantitativa y cualitativa, como consecuencia de comparar los cambios previsibles en la situación futura considerando que la actuación se lleva a cabo, respecto de lo previsible si no se realizara.

c) Descripción de los impactos indirectos o no voluntarios que puede producir la actuación de que se trate sobre la sociedad y el territorio. Se desarrollará conforme a como se ha indicado en el apartado anterior. Esta descripción exigirá de la valoración de estos impactos indirectos como positivos o negativos.

d) La descripción de los impactos directos o indirectos se referirá a los efectos socioeconómicos y a los efectos urbanístico-territoriales.

e) Medidas correctoras o compensatorias de dichos impactos.

3. A los efectos establecidos en esta disposición, se considerarán:

a) Efectos socioeconómicos: las afecciones al empleo, a la inversión, a la renta, al valor del suelo y de las edificaciones, a las variaciones sobre la población residente, a su nivel de formación, salud, seguridad y calidad de vida en general, así como cualquier otro aspecto de esta índole que sea relevante.

b) Efectos urbanístico-territoriales: los que afectan a la clasificación y calificación urbanística del suelo, a la accesibilidad y a la movilidad, al equilibrio territorial, a la segregación espacial de los asentamientos, a la renovación urbana y otros análogos que resulten pertinentes.

4. Los estudios de impacto ambiental incluirán estudios de paisaje, conforme a lo establecido en el artículo 32.1 de esta ley.

Disposición transitoria tercera. Fijación de umbrales.

Las determinaciones pertenecientes a la gestión territorial vinculadas a la fijación de umbrales de consumo de recursos y emisión de contaminantes previstas en el artículo 81 y siguientes de esta ley, serán de aplicación desde la entrada en vigor del decreto del Consell de la Generalitat que fije el primero de ellos.

Disposición transitoria cuarta. Adecuación de los planes municipales a los instrumentos de ordenación del territorio.

La adecuación de los planes municipales a los instrumentos de ordenación del territorio en los términos

previstos en el artículo 97 de la presente ley será exigible a aquellos que aún no hayan sido sometidos al trámite de información pública en el momento de la publicación de la aprobación definitiva de los correspondientes instrumentos de ordenación territorial.

Disposición transitoria quinta. Reclasificaciones de suelo.

Los municipios cuyos planes generales no estén adaptados a la Ley de la Generalitat 6/1994, de 15 de noviembre, Reguladora de la Actividad Urbanística, o cuyas directrices definitorias de la estrategia de evolución urbana y de ocupación del territorio no contuvieran los criterios a tener en cuenta ante los eventuales cambios de planeamiento, tendentes a reclasificar suelo, que puedan sobrevenir, previstos en el artículo 7.1.B) del Reglamento de Planeamiento de la Comunidad Valenciana quedan eximidos de la exigencia a la que se refiere el artículo 13.5 de esta ley durante un año a contar desde su entrada en vigor.

Disposición derogatoria primera. Derogación de normas.

Queda derogada la Ley 6/1989, de 7 de julio, de la Generalitat, de Ordenación del Territorio de la Comunidad Valenciana, en lo que no estuviera derogada por la disposición final segunda de la Ley 6/1994, de 15 de noviembre, de la Generalitat, Reguladora de la Actividad Urbanística.

Disposición derogatoria segunda. Cláusula general de derogación.

Quedan derogadas cuantas disposiciones legales o reglamentarias contradigan o se opongan a lo dispuesto en la presente ley.

Disposición final primera. Desarrollo y aplicación de la ley.

Se faculta al Consell de la Generalitat para dictar cuantas disposiciones sean precisas para el mejor desarrollo y aplicación de la presente ley.

Disposición final segunda. Entrada en vigor.

La presente ley entrará en vigor el día siguiente al de su publicación en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana.

Por tanto, ordeno que todos los ciudadanos, tribunales, autoridades y poderes públicos a los que corresponda, observen y hagan cumplir esta Ley.

Valencia, 30 de junio de 2004.

FRANCISCO CAMPS ORTIZ,
Presidente

(Publicada en el «DOGV» número 4.788, de 2 de julio de 2004)

Objetivos
y criterios de la estrategia territorial
de la **Comunitat Valenciana**

(ETCV)

Junio de 2008

La Ley de Ordenación del Territorio y de Protección del Paisaje (LOTPP) en su artículo 37 define la Estrategia Territorial de la Comunidad Valenciana (ETCV) como el instrumento que establece los objetivos, criterios y directrices para la ordenación territorial de la Comunidad Valenciana.

La LOTPP exige que, como mínimo, estos objetivos, criterios y directrices se refieran a:

- El contexto español y europeo de la Comunidad en el marco del diseño de unos escenarios económicos y sociales en horizontes futuros.
- La definición de un modelo territorial (estructura) adecuada a los grandes retos que plantea el futuro sostenible del territorio de la Comunidad Valenciana.
- Coordinación de las políticas sectoriales que puedan tener incidencia territorial.
- Definición de los ámbitos territoriales (áreas funcionales) óptimos para la planificación a escala intermedia.
- Criterios para esta planificación intermedia a escala subregional, así como para las iniciativas de la administración local.
- Identificación y caracterización de proyectos singulares y acciones de dinamización del territorio para impulsar cambios en el territorio.
- Criterios y Directrices de carácter territorial a considerar en la ordenación del suelo no urbanizable, espacios naturales, prevención de riesgos naturales y la mejora de la calidad ambiental del territorio.

Es decir que lo que se pretende con la ETCV es la definición de un modelo territorial de la Comunidad Valenciana que sea capaz de integrar las políticas sectoriales, que tenga en cuenta las amenazas y oportunidades de nuestro contexto exterior, que fomente las acciones impulsoras de cambios en el territorio, que establezca directrices de gestión de todo el suelo no urbanizable y que defina los ámbitos adecuados para la planificación de carácter subregional.

Pero al margen de este contenido, la legitimidad y validez de la ETCV debe estar basada en el consenso y la participación pública. No será un buen instrumento de planificación si no es asumido por el conjunto de agentes que operan en el territorio, y si no se consigue involucrar a todos los colectivos ciudadanos principales receptores de sus propuestas.

Para ello, el primer documento de la ETCV, Objetivos y Criterios de la Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana, se somete a la consulta ciudadana, para que este proceso empiece desde su fase más temprana y se prolongue en todos los episodios de los que consta la ETCV.

Este primer documento consta de 25 grandes objetivos, abiertos y flexibles, y hasta 350 criterios y recomendaciones, las cuales van a ser aplicados tanto en la ETCV como en los instrumentos de planificación territorial que se formulen y aprueben en el futuro. Están inspirados en la legislación territorial valenciana, así como en el conjunto de estrategias territoriales europeas, nacionales y regionales que se han aprobado hasta el momento presente, constituyendo una auténtica envolvente ética en torno a lo que deberá ser el desarrollo sostenible de un territorio.

25 Objetivos para la Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana

1. Ser el territorio con las mejores condiciones de vida del Arco Mediterráneo Europeo.
2. Mantener la diversidad y la vertebración del sistema de ciudades.
3. Situar el área urbana de Valencia en la liga de las grandes ciudades europeas.
4. Convertir el área urbana de Alicante y Elche en el gran nodo de centralidad del sudeste peninsular.
5. Desarrollar todo el potencial metropolitano del área urbana de Castellón.
6. Garantizar la igualdad de las condiciones de vida en el conjunto del territorio.
7. Gestionar de forma integrada y creativa el patrimonio ambiental.
8. Ser el territorio europeo más eficiente en la gestión de los recursos hídricos.
9. Reducir al mínimo posible los efectos de los riesgos naturales e inducidos.
10. Planificar y gestionar de forma integrada el litoral.
11. Reorientar el modelo turístico hacia pautas territoriales más sostenibles.
12. Proteger el paisaje como activo cultural, económico e identitario.
13. Aplicar la gestión territorial para la obtención de los espacios de mayor valor ambiental y cultural.
14. Gestionar de forma activa e integrada el patrimonio cultural.
15. Preparar el territorio para su adaptación y lucha contra el cambio climático.
16. Favorecer la puesta en valor de las nuevas potencialidades energéticas del territorio.
17. Convertir a la Comunitat Valenciana en la principal plataforma logística del Mediterráneo.
18. Mejorar las conectividades externa e interna del territorio.
19. Garantizar el derecho a una movilidad sostenible.
20. Compatibilizar la implantación de infraestructuras con la protección de los valores del territorio.
21. Mejorar la cohesión social en el conjunto del territorio.
22. Utilizar la planificación territorial para garantizar el acceso a la vivienda.
23. Definir unas pautas racionales y sostenibles de ocupación de suelo.
24. Prever en cantidad suficiente y adecuada suelo para la actividad económica.
25. Desarrollar fórmulas innovadoras de gobernanza territorial.

Objetivo 01

Ser el territorio con las mejores condiciones de vida del Arco Mediterráneo Europeo

Crterios y recomendaciones de planificación

- 001** Las estrategias de desarrollo económico tenderán a potenciar aquellas actividades, o sectores, en las que la Comunitat Valenciana tiene ventajas comparativas.
- 002** Se debe aprovechar nuestra especialización turístico-residencial para desarrollar nuevas actividades de mayor valor añadido en torno al ocio, salud, deporte, cultura, nuevas energías, entretenimiento etc.
- 003** Siguiendo las directrices de Política Regional de la Unión Europea, se debe mejorar los indicadores referentes a las fuerzas motrices de la competitividad: la innovación, la capacidad emprendedora, el talento y la conectividad.
- 004** Se deben desarrollar condiciones de vida adecuadas para la atracción y retención del denominado capital creativo; es decir, colectivos de elevada formación y talento con capacidad de generar procesos de innovación tanto para los sectores tradicionales como para nuevos nichos de demanda.
- 005** Es prioritario insistir en la atracción de grandes eventos culturales y deportivos para “vender” la imagen de la Comunitat al exterior y producir efectos inducidos de alta rentabilidad.
- 006** Por su posición en el arco mediterráneo, el centro peninsular, y el norte de África, la Comunitat cuenta con grandes ventajas territoriales para desarrollar los servicios logísticos.
- 007** Se debe aprovechar la capacidad emprendedora y los contactos de los emigrantes con sus países de origen para desarrollar proyectos con beneficios mutuos, tanto para la Comunitat como para estos países.
- 008** Es necesario avanzar en la senda de la desmaterialización de la economía, produciendo cada vez más con menos, y desacoplando nuestra calidad de vida del consumo de recursos naturales.
- 009** Se debe mejorar las condiciones ambientales, territoriales y paisajísticas de la Comunitat para que actúen como factores de dinamización del desarrollo sostenible del territorio.
- 010** La cohesión social, al margen de sus objetivos estrictos de mejora del capital social, es un factor de competitividad territorial de primera magnitud.
- 011** Asimismo, la tolerancia, entendida como apertura, integración, y respeto a la diversidad, es fundamental para prevenir conflictos sociales y para atraer población creativa.
- 012** Las actuaciones que se realicen sobre el territorio no deben de menoscabar nuestros activos culturales e identitarios.
- 013** Se deben conseguir liderazgos políticos, fuertes y participativos, capaces de aglutinar a los diversos agentes sociales en grandes proyectos colectivos.
- 014** La política de alianzas territoriales, la creación y participación en redes de ciudades y territorios es, en determinados casos, una estrategia muy coherente para lograr ventajas en el mercado global.
- 015** Es prioritario coordinar las estrategias territoriales con las económicas para evitar contradicciones y pensar las inversiones en términos de relaciones funcionales.

Objetivo 1

Ser el territorio con las mejores condiciones de vida del Arco Mediterráneo Europeo

Crterios y recomendaciones de planificación

- 016** Se debe favorecer la concentración de la producción de servicios avanzados que funcionan mediante clusters territoriales.
- 017** Las políticas de I+D + i deberán armonizar la innovación en los sectores tradicionales con nuevas especialidades de futuro.
- 018** La Comunitat Valenciana debe de aprovechar su posición estratégica en cuanto a las relaciones con el Arco Mediterráneo y el centro peninsular.

Objetivo 02

Mantener la diversidad y la vertebración del sistema de ciudades

Crterios y recomendaciones de planificación

- 019** Se establecerán estrategias territoriales de crecimiento diferenciadas para cada núcleo urbano, o tipología de núcleos, en función de sus potencialidades territoriales.
- 020** Es necesario potenciar el establecimiento de redes de cooperación entre las ciudades medias de la Comunitat Valenciana.
- 021** Las áreas funcionales se tienen que delimitar atendiendo a las relaciones funcionales: desplazamientos para la provisión de bienes y servicios, las relaciones por motivos de trabajo, los flujos de transporte y los procesos de expansión urbana y territorial.
- 022** Los planes y programas de equipamientos y servicios se adecuarán a la organización funcional del sistema de ciudades.
- 023** Además de su dotación local, se favorecerá la implantación, en las ciudades que polarizan el territorio, de determinados equipamientos públicos especializados y adecuados al área que abastecen.
- 024** Se coordinarán las políticas de suelo para residencia, vivienda protegida y actividades productivas dentro del conjunto del área funcional.
- 025** De la misma manera esta coordinación se tiene que extender a los temas culturales, deportivos, sanitarios, educativos, infraestructuras y servicios de transportes.
- 026** Es prioritario el mantenimiento de los modelos urbanos tradicionales de estas ciudades medias y su calidad ambiental.
- 027** Se debe acrecentar el capital social de estas ciudades en relación con las nuevas formas de gobernanza territorial y la participación del conjunto de agentes públicos y privados.
- 028** Las áreas funcionales del territorio deben ser utilizadas como ámbito intermedio de planificación territorial.
- 029** Se propondrán esquemas de transporte público de altas prestaciones entre las distintas cabeceras de las áreas funcionales del territorio.
- 030** Se desarrollarán planes específicos de cualificación urbana para las ciudades medias con menor dinamismo económico y demográfico
- 031** Además de sus tamaños funcionales las relaciones urbanas se debe considerarlas a través de sus flujos.
- 032** Es recomendable fomentar el policentrismo en cualquier escala del territorio.

Objetivo 03

Situar el área urbana de Valencia en la liga de las grandes ciudades europeas

Crterios y recomendaciones de planificación

- 033** Se debe favorecer el aumento de la masa crítica del área metropolitana de Valencia, especialmente por lo que respecta a su tamaño funcional.
- 034** Se debe de reforzar el carácter policéntrico del área metropolitana de Valencia, apoyando los nuevos crecimientos en los nodos preexistentes y evitando la dispersión de los usos del suelo.
- 035** Se deben de potenciar nuevas zonas de centralidad en el área metropolitana para disminuir la presión en los espacios centrales, aumentando las opciones residenciales y de nuevos empleos.
- 036** Es prioritario orientar los nuevos crecimientos en función de los grandes sistemas de transportes colectivos y permitiendo mayores densidades en el entorno de los puntos de carga.
- 037** Es conveniente desarrollar operaciones de remate de las periferias urbanas de los nodos metropolitanos que permitan una lectura fácil de la interface campo-ciudad.
- 038** Debe de darse prioridad al mantenimiento de la identidad territorial de los núcleos urbanos metropolitanos, evitando conurbaciones no deseadas, y utilizando la trama verde como elemento separador.
- 039** El sustrato continuo de la malla verde del área metropolitana tiene que basarse en la Huerta y sus conexiones territoriales, tanto con espacios urbanos como con el resto de la matriz biofísica del territorio.
- 040** Se debe de implantar una red de comunicaciones metropolitana que tienda hacia una estructura reticular y policéntrica, favoreciendo las relaciones entre los nodos.
- 041** Debe garantizarse la dinamización de la Huerta como espacio articulador del área metropolitana y, singularmente, su carácter abierto, productivo, recreativo, cultural, formativo y de cohesión social, evitando su fragmentación.
- 042** Se debe recuperar espacios en declive, tanto de la ciudad central como de los municipios del área, para dar acogida a nuevos usos no contaminantes que permitan integrar la residencia con el trabajo y el ocio.
- 043** Es prioritario conectar de forma efectiva la ciudad central con los barrios marítimos, y el frente litoral, con operaciones estratégicas integradoras.
- 044** Se debe de potenciar la implantación de un viario estructurante, de fácil lectura, que jerarquice y especialice el tráfico metropolitano dentro del área.
- 045** Son prioritarias las actuaciones de ampliación de la capacidad de los grandes ejes de transporte metropolitano existentes y su conexión con la red de interés general.
- 046** Los ejes viarios de entrada a Valencia deben de ser preferentes a la hora de establecer actuaciones de regeneración paisajística, por su carácter de recorrido escénico cotidiano y despedida de la ciudad.

Objetivo 03

Situar el área urbana de Valencia en la liga de las grandes ciudades europeas

Crterios y recomendaciones de planificación

- 047** Para reducir el consumo de suelo de elevada productividad de la Huerta se deben de concentrar espacialmente los ejes de transportes.
- 048** Se debe aplicar los nuevos instrumentos territoriales de compensación de la Ley de Ordenación del Territorio y Protección del Paisaje para la gestión de los activos ambientales y culturales del área.
- 049** La gestión de los espacios protegidos del área tiene que tener muy en cuenta su valor como espacio libre metropolitano, que articula el territorio, así como las nuevas demandas sociales de estos terrenos.
- 050** Se debe insertar plenamente el área urbana de Valencia en la red de grandes flujos que definen las regiones urbanas europeas y mundiales.
- 051** Se debe favorecer la polinuclearidad funcional entre las áreas metropolitanas de Valencia, Barcelona y Madrid.

Objetivo 04

Convertir el área urbana de Alicante y Elche en el gran nodo de centralidad del sudeste peninsular

Crterios y recomendaciones de planificación

- 052** Se debe favorecer las tendencias y la localización de actividades que fomenten la integración funcional de las ciudades de Alicante y Elche.
- 053** En las nuevas áreas de oportunidad que se consoliden en del entorno metropolitano de Alicante y Elche se debe dar prioridad a las actividades o funciones que tengan un marcado carácter supramunicipal.
- 054** Las nuevas pautas de urbanización del área deberán apoyarse en el tejido urbano preexistente, evitando los crecimientos dispersos y faltos de conexión con los grandes corredores de transporte.
- 055** Se debe diseñar un modelo de transporte público integrado de altas prestaciones que abarque el conjunto de la región urbana de Alicante, cuyos vértices son Orihuela, Torrevieja, Elda-Petrer, Alcoi y Benidorm.
- 056** Es conveniente detectar, y aplicar algunas reservas territoriales, sobre espacios que, con la ejecución de las infraestructuras previstas, van a ganar potencial de accesibilidad, evitando la ubicación de usos que pudieran hipotecar su valor estratégico.
- 057** La gestión paisajística debe de potenciar los pequeños relieves embebidos en la trama urbana como hitos y puntos de observación del territorio.
- 058** Se debe fomentar las penetraciones perpendiculares para mejorar la accesibilidad al litoral utilizando, cuando sea posible, las infraestructuras blandas.
- 059** La planificación de nuevos desarrollos urbanísticos deberá de atender, de forma especial, a la alta demanda que se registra en la zona de viviendas con cualquier tipo de protección oficial.
- 060** Dada la aridez climática y la aceleración de los procesos de erosión en este ámbito, es conveniente dar prioridad a las actuaciones de política forestal que reduzcan los riesgos naturales, e inducidos, y cualifiquen el paisaje.
- 061** La ampliación del puerto de Alicante, y del área de actividades logísticas, debe ir en paralelo con nuevos desarrollos de las conexiones puerto-ciudad.
- 062** Las actuaciones sobre el aeropuerto del Altet tienen que contemplar un horizonte estratégico que permita atender tráficos que se sitúen en el entorno de los 20 millones de pasajeros anuales.
- 063** Es prioritario conectar el área urbana de Alicante-Elche con una gran “mancha verde” de ámbito provincial que, a modo de pulmón verde, integre espacios naturales interiores y litorales, adaptados al uso público sostenible, y permitiendo así un acceso público recreativo y cultural a los paisajes de mayor valor.
- 064** El corredor de la economía creativa entre Alicante y Elche tiene que potenciarse ubicando actividades selectivas de elevado valor añadido.
- 065** La mejora de las relaciones funcionales entre las áreas de Alicante – Elche y Valencia, en cuanto a servicios avanzados, son fundamentales para la competitividad global de la Comunitat Valenciana.

Objetivo 05

Desarrollar todo el potencial metropolitano del área urbana de Castellón

Criterios y recomendaciones de planificación

- 066** Se debe favorecer la conectividad del anillo verde periférico de Castellón y del conjunto de la trama verde metropolitana para crear un sistema de espacios abiertos o red de infraestructura verde.
- 067** Es prioritario consolidar un corredor interior, siguiendo el trazado de la CV-10, capaz de albergar múltiples infraestructuras viarias, ferroviarias, energéticas y de telecomunicaciones.
- 068** Es necesario potenciar una estructura más reticular de la red de comunicación que compense el peso excesivo de las rutas longitudinales paralelas a la costa.
- 069** Se debe fomentar la implantación razonable de usos residenciales, terciarios y dotacionales en ejes industriales excesivamente especializados como los de Castellón-Onda, Castellón-Alcora o Castellón-Nules.
- 070** Es necesario favorecer el cambio a primera vivienda y la implantación de equipamiento hotelero, dotacional y otras modalidades de terciario en el espacio litoral comprendido entre el Grau de Castellón y Benicasim.
- 071** En los modelos de desarrollo lineal, abundantes en la zona, es recomendable establecer corredores o pasillos verdes perpendiculares que garanticen la permeabilidad de la trama verde.
- 072** Es recomendable dirigir implantaciones industriales de gran tamaño hacia nuevos ejes como el de Vall d'Alba, Vilafamés-Cabanes, con el fin de potenciar el eje interior de Castellón y recualificar tejido industrial de las zonas tradicionales.
- 073** Se debe potenciar un doble corredor ferroviario, uno interior para pasajeros de largo recorrido en alta velocidad y el litoral para cercanías y mercancías.
- 074** Las ampliaciones que se desarrollen sobre el puerto de Castellón deberán permitir duplicar el tráfico en menos de 15 años y favorecerán el short sea shipping.
- 075** Es recomendable ordenar, con criterios de calidad y sostenibilidad, los entornos del futuro aeropuerto de Castellón para evitar hipotecas territoriales sobre un espacio estratégico
- 076** En los desarrollos urbanos del área se preservarán suelos agrícolas de elevada capacidad de uso aplicando modelos de crecimiento urbano que ahorren al máximo el consumo de suelo, y preservar el carácter del paisaje periurbano.
- 077** Es prioritaria la vertebración del área urbana de Castellón mediante una red de transporte público de altas prestaciones.

Objetivo 06

Garantizar la igualdad de las condiciones de vida en el conjunto del territorio

Crterios y recomendaciones de planificación

- 078** La implantación de los servicios e infraestructuras en el sistema rural deberá adaptarse a las condiciones específicas de baja densidad y débil demanda.
- 079** Es prioritario poner en marcha estrategias de cooperación territorial entre los municipios rurales y los del litoral bajo una óptica de cooperación e igualdad en las relaciones.
- 080** Las estrategias de crecimiento urbanístico en estos municipios serán compatibles con la conservación de sus activos patrimoniales, paisajísticos y ambientales.
- 081** Se potenciará el crecimiento de aquellos municipios del sistema rural que prestan bienes y servicios a sus entornos inmediatos.
- 082** La implantación de servicios en el medio rural garantizará la igualdad de oportunidades y la no discriminación, especialmente en los colectivos más vulnerables o en riesgo de exclusión.
- 083** Los planes de desarrollo rural garantizarán niveles adecuados de accesibilidad y el acceso a las infraestructuras de la sociedad de la información.
- 084** Por las características de tamaño municipal, el mundo rural es un escenario óptimo para la introducción de fórmulas de gobernanza territorial en la prestación de servicios o en la implantación de actividades económicas.
- 085** Se adoptará como estrategia territorial un conjunto de orientaciones para cada núcleo del sistema rural en función de sus potencialidades endógenas y territoriales.
- 086** La mejora de las condiciones de vida del medio rural será uno de los criterios prioritarios del conjunto de instrumentos de gestión territorial que prevé la Ley de Ordenación del Territorio y Protección del Paisaje.
- 087** Se deben establecer mecanismos y fórmulas contables que tengan en cuenta la importancia de los bienes y servicios de no mercado prestados por el mundo rural.
- 088** Tal y como reconoce el Estatuto de Autonomía, el modelo de desarrollo equilibrado deseado para la Comunitat Valenciana obliga a los poderes públicos a la defensa del mundo rural.
- 089** La perspectiva del tratamiento del sistema rural debe ser equitativa, evitando caer en planteamientos teóricos sobre la isotropía del territorio.
- 090** Es recomendable crear áreas de excelencia territorial en el sistema rural para atraer colectivos profesionales que valoran especialmente la calidad de vida y el patrimonio natural del territorio.

Objetivo 07

Gestionar de forma integrada y creativa el patrimonio ambiental

Crterios y recomendaciones de planificacin

- 091** La planificacin territorial definir una trama verde continua de espacios naturales protegidos por su inter s ambiental y/o paisajstico, y suelos agrcolas con valores econ micos (alta capacidad de uso, zonas de denominacin de origen, etc.), paisajsticos o de conectividad funcional y visual de dicha trama.
- 092** La trama verde de cada municipio deber estar conectada con las de los municipios exteriores y con los espacios libres urbanos.
- 093** La definicin de los corredores biol gicos y territoriales, de conexin de estos espacios, considerar en cada caso las caractersticas de los mismos en cuanto a elementos de conexin, su anchura y su gesti n.
- 094** Se debe evitar al m ximo el grado de fragmentacin del territorio por las infraestructuras lineales y la actividad urbanizadora.
- 095** Las actividades de tipo turstico, o recreativo, que supongan mayor presi n sobre los espacios naturales se realizar n en los per metros de protecci n de los mismos.
- 096** Se debe definir una red de infraestructuras blandas que permita acceder al uso p blico sostenible de los espacios naturales de forma generalizada.
- 097** A efectos de mitigar los efectos de los incendios forestales es preferible, en las zonas muy sensibles a este riesgo, un mosaico de usos a una mancha forestal compacta.
- 098** Las rreas agrcolas adyacentes a los espacios protegidos se deben gestionar en funci n de los flujos y procesos que se producen en el conjunto.
- 099** Para facilitar la visi n territorial global de los espacios protegidos se desarrollar n cartografas superpuestas y homog neas de las distintas figuras de protecci n ambiental y territorial.
- 100** La definicin de los nodos de acceso al territorio se realizar por criterios de proximidad a los espacios y de capacidad de acogida de actividades complementarias.
- 101** La gesti n de los espacios protegidos de car cter marino se inscribir en la del conjunto de la franja litoral.
- 102** Se introducir n criterios de biodiversidad a la hora de dise ar los espacios libres urbanos y, en general, en el tratamiento de la vegetaci n urbana.
- 103** Se detectar n los puntos cr ticos en relaci n con la permeabilidad del territorio y se establecer n las medidas preventivas necesarias.
- 104** Se potenciar n las franjas de servidumbre legal como zonas de conectividad biol gica del conjunto del territorio, siempre que sea posible y viable.
- 105** Se potenciar n las f rmulas de custodia del territorio con acuerdos voluntarios entre los propietarios y los distintos agentes que operan en el territorio.

Objetivo 08

Ser el territorio europeo más eficiente en la gestión de los recursos hídricos

Crterios y recomendaciones de planificación

- 106** La planificación hidrológica satisfará las demandas económicas, ambientales y sociales, actuales y futuras, de la Comunitat Valenciana en el marco de una gestión racional y sostenible de los recursos hídricos.
- 107** La recuperación integral de los costes económicos y ambientales de la gestión del agua se aplicará de forma progresiva modulando este proceso en función de sus repercusiones territoriales.
- 108** Se debe fomentar la gestión integral, e integrada, de todo el conjunto de recursos hídricos tanto los convencionales como los no convencionales.
- 109** Se debe priorizar las fuentes de nuevos recursos en función de su viabilidad económica y ambiental y, muy especialmente, por el consumo energético y las emisiones de gases de efecto invernadero.
- 110** Se debe garantizar la calidad de los recursos hídricos en todas las fases del ciclo hidrológico mediante actuaciones tanto estructurales como de ordenación de territorio.
- 111** Los nuevos usos del territorio se adecuarán a las disponibilidades de recursos, limitando aquellos en caso de insuficiencia o incompatibilidad con la planificación hidrológica.
- 112** Se debe garantizar los recursos suficientes para la conservación y mejora de los ecosistemas hídricos y de los paisajes culturales relacionados con el uso del agua.
- 113** La planificación y gestión del agua respetará la unidad de cuenca hidrográfica, de los sistemas hidráulicos y del ciclo hidrológico.
- 114** La planificación en materia de aguas buscara el equilibrio y la armonización de las demandas espaciales y sectoriales en aras de la consecución de una mayor vertebración y solidaridad territorial
- 115** La prioridad de los usos consuntivos recaerá sobre el abastecimiento humano, flexibilizando el resto de prioridades en función de objetivos económicos, sociales y territoriales.
- 116** Es prioritario construir las infraestructuras necesarias para garantizar la viabilidad económica y territorial de los bancos de agua.
- 117** La tarificación del agua incluirá los costes financieros, ambientales y de recurso, relacionándose los precios con el consumo del recurso o la contaminación ejercida sobre el mismo.

Objetivo 09

Reducir al mínimo posible los efectos de los riesgos naturales e inducidos

Criterios y recomendaciones de planificación

- 118** El planeamiento urbanístico y territorial deberá orientar los futuros desarrollos hacia las zonas exentas de riesgo o, en caso de imposibilidad, hacia las zonas de menor riesgo siempre que se permita el asentamiento.
- 119** Cuando un territorio concreto esté afectado de forma importante por un determinado riesgo sus crecimientos autorizados deberán ser eficientes en cuanto al consumo de suelo y apoyarse en desarrollos preexistentes.
- 120** En ejes o espacios estratégicos afectados por riesgos los desarrollos urbanísticos de suelo para actividades económicas se podrán concentrar bajo criterios de localización y gestión supramunicipales.
- 121** La planificación urbanística y territorial revisará el tratamiento de los riesgos a la luz de los posibles efectos derivados del cambio climático.
- 122** Las obras de infraestructuras para reducir o eliminar un riesgo existente evitarán generar otros riesgos nuevos inducidos en el mismo lugar o en otras áreas del territorio.
- 123** Cuando sea aconsejable, se preferirá el establecimiento de “zonas de sacrificio del riesgo” a las actuaciones estructurales que tengan un elevado impacto económico, social y ambiental.
- 124** En zonas con elevado riesgo ante cualquier actuación siempre se aplicará de forma preferente el principio de precaución.
- 125** La planificación territorial debe ser el marco en el que se tienen que coordinar el conjunto de medidas sectoriales en materia de riesgos.
- 126** Es prioritario fomentar la concienciación pública como factor clave en un proceso de gestión de riesgo satisfactorio.
- 127** Es recomendable gestionar los espacios protegidos de forma que éstos puedan desarrollar al máximo su capacidad de protección frente a los riesgos.
- 128** Es conveniente superponer los distintos riesgos sobre el territorio para considerar las relaciones e interacciones entre ellos y los posibles efectos acumulativos.
- 129** El criterio del coste marginal de las actuaciones en materia de protección de riesgos es el que optimiza los mejores resultados en un marco de recursos limitados.
- 130** Se debe tener en cuenta que la naturaleza y la biodiversidad se benefician de fenómeno del riesgo, que es un concepto cultural, por lo que es recomendable convivir con un grado asumible de riesgo.
- 131** Las acciones estructurales y no estructurales deberán favorecer los procesos naturales en la medida que sean viables desde los puntos de vista económico, social y ambiental.

Objetivo 10

Planificar y gestionar de forma integrada el litoral

Crterios y recomendaciones de planificación

- 132** Es recomendable la integración de las nuevas ofertas turísticas y residenciales en el litoral con los núcleos preexistentes, evitando la excesiva dispersión de los nuevos desarrollos.
- 133** Se debe favorecer los modelos de desarrollo urbanístico litorales con menor consumo de suelo, agua y energía y con mayor generación de valor añadido.
- 134** Se recomienda evitar los fenómenos no deseados de conurbaciones entre municipios vecinos del litoral.
- 135** Se debe dimensionar la oferta y el uso del litoral según la capacidad de acogida del mismo en cuanto a su aptitud/vulnerabilidad.
- 136** Es conveniente considerar las instalaciones turísticas destinadas al ocio, deporte y espacios libres de forma independiente de la promoción inmobiliaria.
- 137** Es prioritario el fomento de una estructura económica lo más equilibrada posible en el litoral, excluyendo aquellas actividades poco compatibles con los activos ambientales y paisajísticos de este espacio.
- 138** Se debe limitar el desarrollo urbanístico atendiendo a las previsiones del ascenso del nivel del mar, tal y como lo recomienda el Panel de Expertos para el Cambio Climático.
- 139** Son prioritarios los desarrollos urbanísticos que incorporen una mayor dotación de terciario respecto al uso residencial.
- 140** Es conveniente considerar el gran peso de la población turística a la hora de dimensionar las infraestructuras y los servicios.
- 141** Se debe favorecer en general los desarrollos e infraestructuras perpendiculares al mar, y desactivar de forma progresiva los paralelos a la costa.
- 142** Se deben potenciar los corredores de infraestructuras bien conectados con el litoral pero a cierta distancia del mismo.
- 143** Se debe dejar libre de edificación los entornos de las zonas protegidas por motivos ambientales o paisajísticos, propiciando corredores biológicos con el resto del territorio.
- 144** Se debe gestionar los marjales litorales atendiendo a su papel protector frente a riesgos como los temporales marinos, la intrusión salina o las inundaciones.
- 145** Se debe propiciar la funcionalidad del litoral desde el punto de vista físico y natural, permitiendo el tránsito de personas y de sedimentos a lo largo de la costa.
- 146** Son prioritarias las instalaciones portuarias de ampliación, o fuera de la franja litoral, frente a la construcción de nuevos puertos o instalaciones náuticas.
- 147** Se deben propiciar los tratamientos armónicos y homogéneos de las fachadas marinas.

Objetivo 10

Planificar y gestionar de forma integrada el litoral

Crterios y recomendaciones de planificacin

- 148** Los paseos marítimos se situarán de manera preferente por detrás de los frentes dunares litorales.
- 149** Se deben utilizar los mecanismos de gestión urbanística contenidos en la legislación vigente para obtener terrenos de la franja litoral y destinarlos a uso público.

Objetivo 11

Reorientar el modelo turístico hacia pautas territoriales más sostenibles

Crterios y recomendaciones de planificación

- 150** Es necesario utilizar la escala intermedia del territorio para la planificación turística, tanto para definir productos como para asignar usos de suelo y equipamientos.
- 151** Se debe buscar un mayor equilibrio entre la oferta de alojamiento hotelera y la no reglada de las viviendas secundarias.
- 152** En aras de una planificación racional se debe incorporar a las previsiones de crecimiento de las plazas turísticas sus cargas ambientales.
- 153** Se debe optar por los modelos turísticos compactos frente a la expansión difusa, con mayor consumo de energía y agua.
- 154** Es deseable potenciar la reconversión en zonas de residencia permanente aquellas zonas turísticas más maduras, con perspectivas turísticas inciertas, de buena accesibilidad y que cuenten con masa crítica de servicios y equipamientos.
- 155** Se recomienda la conversión y activación de la oferta residencial transformándola en alojamiento, especialmente en el medio rural, y con preferencia frente a nuevas instalaciones.
- 156** Para fomentar el equilibrio territorial se debe considerar la realidad demográfica de los núcleos turísticos y su papel en la organización del sistema urbano de la Comunitat.
- 157** Se deben integrar funcionalmente las áreas turísticas costeras con las preitorales y rurales, de su entorno inmediato, bajo una óptica de cooperación territorial y complementariedad de la oferta turística.
- 158** Se deben armonizar los volúmenes edificatorios, los modelos y tipologías de ocupación del territorio integrando todas las actuaciones en el paisaje.
- 159** Se deben diversificar los distintos segmentos y productos turísticos: salud, aventura, golf, náutico, deportivo, cultural, congresos, etc. para desestacionalizar la oferta.
- 160** Los programas de renovación de centros urbanos deben asegurar su contribución a la competitividad turística tanto en los destinos consolidados como en los que tengan potencial para esta actividad.
- 161** Las formas alternativas de movilidad y la promoción de espacios públicos deben ser prioritarios en la planificación de los nuevos espacios turísticos.
- 162** Es recomendable revisar la planificación ferroviaria y sus conexiones con los resorts turísticos de la Comunitat para utilizar este medio como acceso alternativo y elemento de dinamización de la actividad.
- 163** La gestión en red del sistema aeroportuario y de la alta velocidad debe potenciar las ofertas turísticas complementarias.
- 164** Es prioritario crear observatorios que analicen y prevean los efectos del cambio climático sobre los recursos turísticos.

Objetivo 11

Reorientar el modelo turístico hacia pautas territoriales más sostenibles

Crterios y recomendaciones de planificación

- 165** Se deben demandar recursos económicos adicionales para poder atender adecuadamente la población desplazada por motivos turísticos.
- 166** Es necesario potenciar la oferta de campos de golf hasta un nivel suficiente y racional para poder competir como destino de golf específico.
- 167** Se debe garantizar la protección, ordenación y gestión del paisaje como valor de atracción turística.

Objetivo 12

Proteger el paisaje como activo cultural, económico e identitario

Crterios y recomendaciones de planificación

- 168** La comprensión del modelo de organización territorial es fundamental para diseñar la planificación y la gestión del paisaje, permitiendo la compatibilización de sus políticas con las de ordenación del territorio.
- 169** Las unidades paisajísticas que se definan en el territorio deben en todos los casos asegurar su continuidad y coherencia a escala supramunicipal, dado que el paisaje no se rige por límites administrativos.
- 170** En toda planificación territorial se deben mantener los elementos de estructuración y conectividad funcional y visual del paisaje controlando la fragmentación del territorio.
- 171** El paisaje, al ser la marca, la huella que imprime carácter y memoria a cada territorio debe de relacionar su planificación y gestión con las del patrimonio cultural.
- 172** El paisaje como ciencia territorial debe de utilizar una visión topológica del mismo (punto, línea, área) a través de hitos, itinerarios y espacios.
- 173** El paisaje, al igual que el territorio requiere de una metodología continua, se puede analizar a través de distintas capas pero siempre tiene que constituir una unidad.
- 174** Hay elementos del territorio que requieren una ordenación paisajística especial como las zonas de borde de los tejidos urbanos y los espacios periurbanos así como los contactos entre el litoral y los sistemas fluviales.
- 175** La gestión del paisaje de los sistemas agrarios tiene que considerar simultáneamente tanto medidas específicas de protección de elementos del territorio tales como la estructura parcelaria, la red de caminos rurales y el tipo de hábitat, como medidas que garanticen la productividad económica de los espacios.
- 176** Al igual que la ordenación del territorio, las políticas de paisaje deben impregnar al conjunto de las políticas territoriales con proyección espacial.
- 177** Los instrumentos de ordenación del territorio deben evitar las visiones estáticas y conservacionistas del paisaje recomendando estrategias integrales y dinámicas de la gestión del mismo, que permitan orientar su evolución en el tiempo hacia los objetivos de calidad fijados.
- 178** Se deben relacionar las actuaciones en materia de protección del paisaje con el modelo territorial que proponga esta estrategia, especialmente en lo que a la capacidad de carga del mismo se refiere.
- 179** Las actuaciones estratégicas y los proyectos dinamizadores o de cambio en el territorio propuestos por la Estrategia Territorial deberán incorporar "ex-ante" los objetivos, criterios y principios de la protección del paisaje, de forma que la Estrategia sea coherente con la evolución del paisaje deseada.

Objetivo 13

Aplicar la gestión territorial para la obtención de los espacios de mayor valor ambiental y cultural

Crterios y recomendaciones de planificación

- 180** La Estrategia Territorial definirá de forma orientativa aquellos terrenos cuyos valores ambientales, territoriales y culturales los pudieran hacer acreedores de un Proyecto Medioambiental Estratégico.
- 181** Sobre estos terrenos se podrá definir un entorno de gestión a través de un Plan de Acción Territorial que establecerá los criterios y acciones para que los municipios efectúen estas cesiones.
- 182** Desde el punto de vista de los valores ambientales se puede dar prioridad a aquellos terrenos, en el interior de espacios protegidos, con valores científicos muy elevados y cuya gestión puede entrar en contradicción con el desarrollo de actividades humanas.
- 183** Las restingas o cordones litorales situados en el interior de espacios protegidos, que no son dominio público marítimo-terrestre, deben priorizarse por su escasez y su proximidad a los núcleos edificados.
- 184** Los Parques Naturales enclavados en los entornos metropolitanos con una fuerte presión de usos urbanísticos, son ámbitos adecuados para su obtención mediante los procedimientos de gestión territorial.
- 185** También pueden entrar en estos proyectos espacios con figuras de protección relacionadas con el paisaje y muy especialmente si están enclavados en entornos metropolitanos.
- 186** Los terrenos protegidos sometidos a riesgos naturales o que de su correcta gestión se pueda derivar una minoración del mismo al conjunto del territorio también se podrán priorizar.
- 187** Son asimismo importantes los espacios que siendo suelos protegidos, cumplan un papel territorial y ambiental clave como conectores, elementos de filtro o que eviten fragmentaciones del territorio.
- 188** Los hitos territoriales que son grandes referentes del paisaje a escala de la Comunitat Valenciana también pueden ser incluidos en estos Proyectos Medioambientales Estratégicos.
- 189** Los Planes de Acción Territorial que se elaboren y aprueben con esta finalidad, podrán determinar la necesidad de utilizar mecanismos complementarios para la obtención de terrenos como la compra, la utilización del Fondo de Equidad Territorial o la expropiación.
- 190** La Estrategia recomendará indicadores y umbrales de sostenibilidad, así como su conveniencia de revisión o su variación a medio y largo plazo.
- 191** La Estrategia analizará la conveniencia de adecuar los distintos indicadores de consumo de recursos a las diferencias de los municipios en cuanto al tamaño, posición y papel territorial u otros criterios que sean compatibles con los objetivos territoriales propuestos.
- 192** A la hora de fijar los indicadores de consumo de recursos naturales es conveniente proponer una primera fase de crecimiento del indicador por debajo del PIB, para pasar a una posterior de reducción del consumo.

Objetivo 14

Gestionar de forma activa e integrada el patrimonio cultural

Crterios y recomendaciones de planificacin

- 193** La gestin del patrimonio cultural tiene que hacerse de forma conjunta, en forma de red, rompiendo la tradicional consideracin aislada de los activos patrimoniales.
- 194** La conservacin y puesta en valor del patrimonio cultural tiene que estar puesta en relacin con las polticas de desarrollo regional.
- 195** Para mejorar la proyeccin exterior del patrimonio se debe coordinar con otras ofertas de naturaleza turstica, especialmente las relacionadas con el turismo del litoral.
- 196** Las polticas institucionales respecto a la localizacin de edificios administrativos debern discriminar positivamente los edificios con valor patrimonial e histrico.
- 197** Es conveniente la tematizacin de las distintas ofertas del patrimonio cultural para hacerlas ms reconocibles por parte de la demanda y facilitar su conexin con ofertas complementarias.
- 198** Las intervenciones en cascos histricos debern contemplar la conservacin del patrimonio cultural junto con las polticas de sostenibilidad urbana y social.
- 199** La definicin de los bienes del patrimonio cultural y sus entornos son un criterio bsico, tanto de la planificacin urbanstica y territorial como de las polticas de paisaje.
- 200** Se deben establecer criterios de cooperacin con otros territorios y administraciones para evitar la ruptura temtica que pueden imponer las fronteras territoriales.
- 201** La conservacin y puesta en valor del patrimonio cultural debe ser un criterio para asignar los recursos del Fondo de Equidad Territorial.
- 202** Las distintas formas de gobernanza y cooperacin que se implanten para la gestin del patrimonio cultural debern tener en cuenta a los propietarios, en su caso, y a los habitantes de sus entornos.
- 203** Es importante crear una imagen corporativa que identifique las diferentes rutas temticas y sus recursos en el territorio, evitando la proliferacin de rutas que no alcanzan suficiente entidad para ser reconocidas por la demanda.

Objetivo 15

Preparar el territorio para su adaptación y lucha contra el cambio climático

Crterios y recomendaciones de planificación

- 204** Toda la planificación territorial y urbanística deberá tener en cuenta los efectos del cambio climático en las alternativas y escenarios que planteen.
- 205** Es recomendable que las prácticas agrícolas mantengan la fertilidad del suelo, aumentando el contenido de carbono orgánico y evitando su degradación.
- 206** Se debe evitar clasificar nuevos suelos urbanos y urbanizables en cotas bajas del litoral que puedan sufrir los efectos del ascenso del nivel del mar.
- 207** En suelos ya clasificados como urbanos y urbanizables, es recomendable dejar como espacios libres y zonas verdes los ámbitos que pudieran verse afectados por el previsible ascenso del nivel del mar.
- 208** Los modelos urbanísticos compactos son preferibles a los dispersos por su menor cantidad de emisiones de gases de efecto invernadero.
- 209** Se debe gestionar los humedales litorales como elementos de prevención y lucha contra el aumento de los riesgos previsible por los efectos del cambio climático.
- 210** La planificación hidrológica tiene que garantizar, en cualquier escenario del cambio climático, los recursos necesarios para que los ecosistemas húmedos realicen plenamente sus funciones ambientales y sociales.
- 211** La gestión forestal tiene que priorizar la lucha contra los incendios y la reforestación de las zonas agrícolas abandonadas, o terrenos marginales con formaciones vegetales adaptadas a los efectos del cambio climático.
- 212** La red de espacios protegidos debe incorporar gradientes latitudinales y altitudinales para proteger a la población animal en vía de desplazamiento.
- 213** Es aconsejable aumentar la producción agrícola ecológica, disminuir las prácticas de laboreo y dar prioridad a las especies leñosas sobre las herbáceas.
- 214** Es recomendable la integración de la variable emisiones de CO₂ en toda la planificación del transporte, potenciando modos colectivos y poco emisores.
- 215** Es recomendable la potenciación del e-comercio y las nuevas tecnologías de la logística como forma de evitar emisiones de CO₂ en el sector de la distribución.
- 216** Se deben investigar las áreas del territorio con mayor aptitud y menor vulnerabilidad para el almacenamiento de CO₂.
- 217** Las emisiones de CO₂ por habitante deben de disminuir en el horizonte final de cualquier proceso de planificación respecto de la situación de partida.
- 218** Uno de los objetivos básicos de la planificación territorial debe ser el aumento de la producción energética local por fuentes renovables, sea cual sea el ámbito espacial de referencia.

Objetivo 16

Favorecer la puesta en valor de las nuevas potencialidades energéticas del territorio

Crterios y recomendaciones de planificación

- 219** Se debe cuantificar el número total de instalaciones y de potencia instalada que la red eléctrica general admite para estos tipos de energía renovable caracterizadas por su discontinuidad.
- 220** Es conveniente establecer criterios de distancia de seguridad entre las instalaciones productoras de energía renovable y las zonas habitadas.
- 221** Las grandes instalaciones productoras de energía renovable deben minimizar las distancias a los grandes corredores de la red eléctrica general.
- 222** Las instalaciones se evitarán en zonas que cuenten con valores ambientales, económicos y paisajísticos acreditados.
- 223** La instalación de este tipo de infraestructuras, y su posterior mantenimiento, deberán atender a criterios de desarrollo rural y a la existencia o no de infraestructuras eléctricas en la zona.
- 224** De forma preferente, las líneas de conexión desde las zonas productoras hasta la red general deberán ser enterradas para evitar impactos a los hábitats y fauna contemplados en las Directivas europeas de Hábitats y Aves.
- 225** La instalación de las centrales de energía solar atenderá con preferencia a los criterios paisajísticos y ambientales en la determinación de su ubicación definitiva, priorizando zonas antropizadas y suelo urbano industrial.
- 226** Cuando los parques eólicos se instalen en medio marino, éstos no deben afectar a los ecosistemas litorales ni tampoco deben perjudicar la actividad turística o pesquera.
- 227** La promoción de estas instalaciones podrá establecer compensaciones al medio al que afectan, dedicando parte de los ingresos previstos a inversiones de regeneración ambiental y paisajística en la zona.
- 228** Los biocarburantes no deberán proceder de tierras deforestadas, áreas protegidas, humedales, pastizales y no competirán con el cultivo de los alimentos.
- 229** En la Comunitat Valenciana deben ser preferentes las plantas de fabricación de biocombustibles a partir de residuos y subproductos de otros procesos de producción.
- 230** Es recomendable que las plantas de transformación en biocarburantes obtengan su materia prima de un hinterland no superior a los 200 kilómetros.

Objetivo 17

Convertir a la Comunitat Valenciana en la principal plataforma logística del Mediterráneo

Criterios y recomendaciones de planificación

- 231** Se deben localizar de forma prioritaria zonas de actividades logísticas en los puertos de Interés General del Estado de Valencia, Alicante, Castellón y Sagunto.
- 232** El diseño final de la red logística deberá cubrir la práctica totalidad de la población de la Comunitat Valenciana así como de la actividad económica.
- 233** Las principales zonas industriales deberán tener una terminal intermodal a no más de una hora de recorrido por vehículo pesado, unos 60-70 km.
- 234** Es fundamental para la ubicación de las plataformas logísticas la existencia de una accesibilidad adecuada a través de vías de alta capacidad, además de una buena conexión con ferrocarril, puertos o aeropuertos.
- 235** Las futuras zonas logísticas de ámbito comarcal que se propongan en la planificación territorial tendrán en cuenta los posibles ejes y zonas estratégicas, así como las ganancias de accesibilidad que producirá la ejecución de las infraestructuras previstas.
- 236** Es necesario desacoplar el ritmo del crecimiento de la actividad del transporte del incremento global del Producto Interior Bruto.
- 237** Se debe internalizar paulatinamente los costes ambientales en la factura del transporte para aumentar la participación del ferrocarril y el cabotaje.
- 238** Es prioritario implantar objetivos de reducción de emisiones de gases de efecto invernadero en cualquier planificación del transporte y de las áreas logísticas.
- 239** Se debe aplicar el principio de intermodalidad a los planes y programas sectoriales de transporte.
- 240** Es conveniente concebir el sistema de transportes como una red de redes, tanto desde el punto de vista de las infraestructuras como de los servicios que soportan, desarrollando la visión intermodal desde todos los niveles competenciales.
- 241** Se debe introducir de forma progresiva los principios de una tarificación basados en el uso efectivo de las infraestructuras, en la calidad del servicio ofrecido y en la reducción de externalidades negativas.
- 242** Es prioritario el impulso al empleo por parte de los operadores de los instrumentos de ayuda a la gestión proporcionados por las nuevas tecnologías.
- 243** Se deberán utilizar criterios de capacidad/vulnerabilidad para la ubicación definitiva de estas zonas logísticas, así como criterios de diseño urbanístico, y arquitectónico, en las que se enclaven en ámbitos de excelencia territorial.
- 244** Las zonas portuarias compatibilizarán adecuadamente los usos comerciales con la integración del puerto con la ciudad y sus usos recreativos y lúdicos.

Objetivo 18

Mejorar las conectividades externa e interna del territorio

Crterios y recomendaciones de planificación

- 245** Se deben adecuar los niveles de conectividad a las previsiones de desarrollo de los asentamientos humanos en el territorio.
- 246** Es prioritario ajustar los trazados de las nuevas vías de transporte a las condiciones ambientales y paisajísticas del territorio, evitando su excesiva fragmentación.
- 247** La planificación de las infraestructuras viarias debe adaptarse a los requerimientos del sistema de ciudades.
- 248** Es prioritario el mallado de las redes ya que, aunque sea menos rentable en el corto plazo, favorece la comunicación entre núcleos secundarios.
- 249** Una de las grandes metas de la Estrategia es integrar a la Comunitat Valenciana en el sistema de redes prioritarias nacionales y de la Unión Europea, con infraestructuras de alta capacidad, calidad y seguridad.
- 250** Se debe evitar soluciones estándar en materia de conectividad, flexibilizando las actuaciones para adecuar cada tramo a las condiciones del entorno y a las necesidades de los usuarios.
- 251** Se deben compatibilizar las infraestructuras de alta capacidad con las convencionales, asignando el tráfico según la eficiencia de cada sistema.
- 252** Es conveniente la permeabilización de la red viaria, cuando esto sea posible, para garantizar el acceso a todas las partes del territorio.
- 253** La conexión entre las principales cabeceras del sistema de ciudades debe tender a la multimodalidad que permita la libre elección de medios de transporte.
- 254** Se deben diseñar redes jerárquicas de vertebración interna con idénticas prestaciones en cuanto a nivel de servicio, calidad y seguridad.
- 255** Una planificación óptima pasa por segregar en lo posible los tráficos de distinta naturaleza: agitación, de largo recorrido, de mercancías, e interurbanos.
- 256** Se debe establecer de forma preferente corredores multimodales de localización interior para descongestionar el corredor litoral.
- 257** Es conveniente utilizar las redes ferroviarias convencionales, especialmente las infrautilizadas, para el tráfico de mercancías.

Objetivo 19

Garantizar el derecho a una movilidad sostenible

Crterios y recomendaciones de planificación

- 258** A escala territorial, la distribución de usos tiene que buscar el mayor equilibrio posible entre los centros de generación de viajes y la población, con el objetivo de disminuir la distancia de desplazamiento.
- 259** Es importante conectar los sistemas regionales o de cercanías con las redes locales con plataformas intermodales en nodos de actividad y de mezcla de usos.
- 260** En la planificación del transporte es prioritario aumentar la proporción de superficie destinada a espacio público e itinerarios para peatones y transporte no motorizado.
- 261** Se deben internalizar las emisiones de los gases de efecto invernadero y otros impactos ambientales negativos en la planificación del transporte.
- 262** Se debe mejorar la seguridad del transporte no sólo en los medios mecanizados sino en los desplazamientos a pie o en bicicleta.
- 263** Se debe asegurar la accesibilidad a los centros de trabajo y estudios, evitando la exclusión social en la incorporación al mundo laboral o académico.
- 264** Es necesario incluir la accesibilidad en transporte público, a pie y en bicicleta, en el proceso de planificación de los nuevos desarrollos urbanísticos y en las áreas urbanas consolidadas.
- 265** Se debe asegurar la existencia de vías de uso exclusivo o prioritario para modos de transporte colectivos de altas prestaciones.
- 266** Es necesario maximizar el uso de las infraestructuras existentes antes de construir nuevas promoviendo los criterios de gestión de la demanda.
- 267** Es conveniente realizar planes de movilidad sostenible, no sólo para las grandes ciudades, sino para las ciudades medias y las cabeceras de las áreas funcionales respecto de sus ámbitos de influencia.
- 268** En las áreas metropolitanas se debe establecer sistemas eficaces de transporte público para atender a las relaciones transversales para complementar las radiales satisfechas con medio de transporte de alta capacidad.
- 269** Se debe aplicar las nuevas tecnologías a la gestión del tráfico para optimizar los medios, las infraestructuras y la información al ciudadano.
- 270** Es conveniente introducir las necesidades de la distribución urbana de mercancías en los procesos de planificación territorial.
- 271** Se debe adaptar el diseño de las infraestructuras y equipamientos a las necesidades de la población con capacidad y movilidad reducida y las personas con pocos recursos.
- 272** Se debe garantizar una razonable accesibilidad universal para todos los ciudadanos y para cada punto del territorio.

Objetivo 19

Garantizar el derecho a una movilidad sostenible

Crterios y recomendaciones de planificaci3n

- 273** La planificaci3n no s3lo deber3 tener en cuenta los elementos infraestructurales y los usos del suelo, sino dimensiones sociales como la movilidad real, los horarios del transporte o la calidad de los equipamientos.
- 274** Se debe potenciar la centralidad de las estaciones integradas en la trama urbana en las relaciones de tr3fico de pasajeros, tanto en cercan3as como el largo recorrido.
- 275** Siempre que sea posible, se debe evitar el efecto t3nel de las grandes infraestructuras de transporte localizando adecuadamente sus puntos de acceso, especialmente los que facilitan flujos e intercambios de informaci3n.
- 276** Cuando haya que localizar estaciones alejadas de los n3cleos habitados, se garantizar3n sus conexiones tanto en transporte p3blico como privado.
- 277** Se debe establecer reservas de suelo para la ubicaci3n de las nuevas estaciones, especialmente las de la alta velocidad, para evitar hipotecas territoriales sobre los usos inducidos por estos nodos de acceso.

Objetivo 20

Compatibilizar la implantación de infraestructuras con la protección de los valores del territorio

Criterios y recomendaciones de planificación

- 278** El trazado de las infraestructuras deberá discurrir de forma preferente por corredores o reservas de suelo ya existentes, evitando la fragmentación del territorio.
- 279** No se deberá dar más importancia a la funcionalidad de las infraestructuras que a la calidad del territorio atravesado.
- 280** Cuando se diseñe un corredor nuevo, al margen de analizar su impacto ambiental paisajístico, así como su compatibilidad con el planeamiento urbanístico y territorial, éste deberá permitir el paso de distintas infraestructuras.
- 281** Las redes de infraestructuras deberán tender a su mallado y a la diversificación de conexiones con los puntos de producción.
- 282** Las redes deberán extenderse por la totalidad del territorio para garantizar la equidad territorial en cuanto al abastecimiento de la población y a la competitividad económica.
- 283** Cuando la rentabilidad de un proyecto de extensión de redes no sea viable, y su coste de oportunidad sea excesivo, se utilizarán sistemas de distribución o de transporte secundario.
- 284** Los crecimientos urbanos que generen nuevas demandas de infraestructuras, deberán repercutir los costes sobre los propietarios o el promotor según determine la legislación aplicable.
- 285** Los criterios de vulnerabilidad del territorio, adecuación al medio ambiente, integración paisajística, reducción de riesgos y no afcción al patrimonio cultural serán determinantes en el diseño de los nuevos corredores.
- 286** Las infraestructuras deberán contribuir al desarrollo rural, a la protección y mejora del medio natural y a los instrumentos de compensación territorial previstos en la legislación.
- 287** Las redes aéreas de infraestructuras deberán, de forma preferente, discurrir enterradas en zonas de alto valor ambiental y cultural, así como en zonas urbanas.
- 288** Los depósitos geológicos de gas, y sus instalaciones, deberán ser sometidos a un análisis muy riguroso desde el punto de vista económico, ambiental y social, alejándolas de lugares habitados y próximas a ecosistemas sensibles, tanto terrestres como marinos.

Objetivo 21

Mejorar la cohesión social en el conjunto del territorio

Crterios y recomendaciones de planificación

- 289** La planificación urbanística y territorial deberá incorporar la estimación del impacto social, incluyendo las diferencias de género, en los procesos de evaluación estratégica.
- 290** La regulación y la asignación de los usos del suelo en el territorio debe de fomentar la mezcla y equilibrio de grupos sociales, usos y actividades.
- 291** La planificación de los equipamientos y la actividad terciaria debe convertirse en un elemento clave de la vertebración de los espacios públicos en áreas con problemas de inclusión social.
- 292** El Fondo de Equidad Territorial de la Comunitat Valenciana deberá tener entre sus prioridades las políticas de inclusión social.
- 293** La promoción de los espacios de inclusión debe empezar en las fases preliminares de la planificación urbana y territorial.
- 294** En los procesos de participación pública, un criterio preferente tiene que ser la incorporación de los colectivos más vulnerables y con menor grado de formación.
- 295** Se debe utilizar la creación, regeneración y mantenimiento de los espacios libres y zonas verdes como forma de integración social y colaboración entre distintas comunidades.
- 296** Se debe fomentar el uso de las nuevas tecnologías entre los colectivos con problemas de exclusión, para favorecer la mejora de la información y la prestación de servicios.
- 297** Se debe formar de manera prioritaria a este tipo de colectivos en materias tales como la planificación urbana, el paisaje, el ahorro energético y de agua, así como en el reciclado de residuos.
- 298** Las políticas de vivienda, planificación y urbanización deberán dar a los inmigrantes y a las minorías étnicas la misma libertad de elección que al resto de la población.

Objetivo 22

Utilizar la planificación territorial para garantizar el acceso a la vivienda

Crterios y recomendaciones de planificación

- 299** La planificación de viviendas protegidas no debería utilizar exclusivamente un porcentaje concreto de reserva de suelo sino adecuarse a las necesidades reales de cada ámbito territorial.
- 300** Se debe evitar la excesiva concentración de este tipo de vivienda para favorecer la cohesión social y evitar la segregación en función de los niveles de renta.
- 301** La distribución espacial de las viviendas protegidas tiene que ser preferentemente uniforme en los nuevos desarrollos urbanísticos.
- 302** Es recomendable la utilización de reservas de suelo para viviendas dotacionales públicas en régimen de alquiler.
- 303** Se debe tender hacia diseños flexibles de la distribución interior de las viviendas protegidas para facilitar su adaptación a las variaciones de la estructura familiar.
- 304** Los Planes de Acción Territorial, o los municipios, pueden resolver necesidades de vivienda protegida aplicando criterios supramunicipales.
- 305** Es recomendable que los emplazamientos de las nuevas viviendas protegidas consideren factores territoriales y ambientales que mejoren los balances hídricos y energéticos de las mismas.
- 306** Es recomendable que, siguiendo el ejemplo de la Unión Europea, los municipios, o áreas funcionales del territorio, gestionen de forma progresiva parques de vivienda social en un porcentaje de al menos el 10% de las viviendas principales del municipio.
- 307** Los Planes de Acción Territorial deberán considerar de forma especial los flujos por motivos de trabajo a la hora de dimensionar la demanda de viviendas protegidas.
- 308** Las políticas de vivienda protegida se deben coordinar con las de movilidad sostenible, las operaciones de rehabilitación urbana, las estrategias de dotaciones y de equipamientos así como las de imagen y paisaje urbano.

Objetivo 23

Definir unas pautas racionales y sostenibles de ocupación de suelo

Crterios y recomendaciones de planificación

- 309 La actividad urbanística tiene que adoptar unos patrones de crecimiento que moderen el consumo de suelo.
- 310 El crecimiento urbanístico tiene que apoyarse en el sistema de ciudades que la Estrategia proponga, reforzando las polaridades urbanas que vertebran el territorio.
- 311 La definición de un sistema de espacios libres por sus valores ambientales, paisajísticos, económicos y culturales, no surgirá como un residuo de la planificación sino será la base de este proceso.
- 312 Los nuevos desarrollos urbanos se producirán desde una lógica de continuidad de las tramas urbanas existentes, con densidades adecuadas para facilitar un aprovechamiento racional del territorio.
- 313 Se debe establecer un sistema de preferencias en el consumo de suelo en relación con las distintas alternativas de urbanización.
- 314 Las infraestructuras de nueva construcción deberán compatibilizar sus necesidades de localización con la adecuación a los espacios preservados de la urbanización, evitando la fragmentación del territorio.
- 315 Se propiciará la convivencia de los distintos usos del territorio, siempre que sean compatibles, para reducir los desplazamientos no deseados.
- 316 Se adoptarán modelos de crecimiento que refuercen un modelo policéntrico que permita obtener masas críticas que faciliten las dotaciones de transporte público.
- 317 Como recomendación general se evitará la dispersión generalizada de los usos y edificaciones en el territorio.
- 318 El crecimiento se basará en parámetros objetivos desde el punto de vista demográfico, el potencial económico, la accesibilidad, los requisitos del sistema de ciudades y la aptitud del territorio.
- 319 Los nuevos desarrollos también deberán tener en cuenta a la hora de clasificar suelo la rigidez propia de este mercado.
- 320 El ritmo de crecimiento se adecuará a la efectiva implantación de dotaciones y equipamientos básicos, los sistemas generales y el transporte público.
- 321 Excepcionalmente se permitirán crecimientos compactos, apoyados en el tejido urbano existente, cuando los desarrollos de los municipios estén muy condicionados por variables ambientales, paisajísticas o de riesgos.
- 322 Se racionalizará la implantación de zonas con usos especializados de forma aislada en el territorio.
- 323 El policentrismo aplicado a la Estrategia Territorial distinguirá el morfológico, entendido como concentración-descentralizada de los usos urbanos, del funcional aplicado en las relaciones de las ciudades de mayor rango urbano con el resto de ciudades europeas y mundiales.

Objetivo 24

Prever en cantidad suficiente y adecuada suelo para la actividad económica

Criterios y recomendaciones de planificación

- 324** Es prioritario favorecer la coordinación y planificación de actuaciones de suelo para actividades económicas en el ámbito supralocal con participación de Ayuntamientos y agentes económicos locales.
- 325** Cuando se planifiquen actuaciones de ámbito local, se debe justificar adecuadamente las implantaciones de suelos para usos industriales y terciarios separados de la trama urbana.
- 326** Se recomienda la racionalización del desarrollo de las implantaciones monofuncionales de alta densidad por su efecto de succión de la vida urbana, especialmente cuando no están vinculadas a infraestructuras de transporte público.
- 327** La implantación de las grandes superficies comerciales debe de reforzar la diversidad de las áreas de centralidad en las áreas metropolitanas, potenciando la mezcla de usos y la proximidad.
- 328** El planeamiento territorial favorecerá el pequeño y mediano comercio como elemento básico de modelo de ciudad funcional y económicamente diversificada.
- 329** En las zonas afectadas por riesgos naturales e inducidos, cuando no existan alternativas de localización, se aplicarán criterios supramunicipales de planificación, de continuidad con la trama urbana y de mezcla de usos.
- 330** En la implantación de suelo para actividades económicas se ponderarán adecuadamente los criterios de eficiencia económica con los ambientales y sociales.
- 331** Se deben fomentar los procesos de recualificación y rehabilitación de los espacios industriales para su integración urbana, territorial y paisajística y la puesta en valor del patrimonio industrial de interés cultural.
- 332** Es recomendable preservar, con las correspondientes reservas territoriales, las áreas más estratégicas para el desarrollo regional de los usos y actividades que puedan hipotecar su futuro.
- 333** Es necesario aplicar criterios de economía de ocupación de suelo y evitar la dispersión de actuaciones en el suelo no urbanizable.
- 334** Es prioritaria la reducción de los impactos visuales y paisajísticos de estas instalaciones mejorando sus condiciones estéticas, su integración visual con el entorno y su relación con las áreas colindantes.
- 335** El suelo para actividades económicas se planificará atendiendo a un sistema jerarquizado, pero flexible, adecuado a los distintos niveles de demanda y el reequilibrio del territorio.
- 336** En la escala comarcal, o de área funcional, se desarrollarán espacios competitivos, de tipología adaptada a las especialidades económicas y vinculados con las principales infraestructuras de comunicación y las zonas logísticas.
- 337** Es recomendable que las nuevas ofertas de suelo industrial y terciario se desarrollen de forma modular partiendo de las implantaciones ya consolidadas.

Objetivo 25

Desarrollar fórmulas innovadoras de gobernanza territorial

Crterios y recomendaciones de planificación

- 338** Las relaciones que en materia de estrategia territorial se planteen entre la Generalitat y los Ayuntamientos estarán basadas en la horizontalidad y las formulaciones “win-win” (todos ganan), siendo respetuosas con la autonomía municipal.
- 339** Se debe optar por un tratamiento equitativo del territorio abandonando tanto las visiones de un falso ecologismo homogeneizador como las de una excesiva concepción funcionalista del mismo.
- 340** En la economía del conocimiento es crucial apostar decididamente por nodos de referencia territorial, los cuales permitirán la competitividad global y asegurarán el acceso equitativo a las oportunidades de esta nueva economía ofrece.
- 341** No se debe separar drásticamente la planificación de la Estrategia de su gestión, para que ésta sea menos compleja, más realista, más viable y más fácil de evaluar.
- 342** La Estrategia, tanto en su elaboración como en su gestión, debe de ser compartida por el conjunto de actores públicos y privados que actúan en el territorio.
- 343** La participación ciudadana es clave para la planificación estratégica, tanto por la incorporación de mejoras a la misma como para que la toma de decisiones alcance un mayor grado de legitimidad.
- 344** La Comunitat Valenciana tiene que participar, en función de sus objetivos estratégicos, con otros territorios formando redes de cooperación tanto para proyectos concretos como estrategias de más largo alcance.
- 345** La inclusión de los municipios en las áreas funcionales del territorio no conllevará la creación, ni la dependencia, de ninguna estructura político-administrativa creada “ex novo”.
- 346** Los Planes de Acción Territorial podrán definir, con el necesario consenso, las fórmulas de gestión, la constitución de los órganos de concertación y participación previstos en la legislación territorial y, si procede, los organismos de dinamización territorial que se pudieran crear.
- 347** También estos Planes definirán, en su caso, las condiciones de participación de los municipios en determinadas implantaciones de carácter supramunicipal.
- 348** Las nuevas estrategias sobre la gobernabilidad del territorio apuestan por la introducción del sector privado dentro de las coaliciones territoriales con el fin de armonizar intereses, a veces contrapuestos, dentro de un proyecto estratégico.
- 349** La normativa que se aplique en la planificación territorial diferenciará entre normas; lo que se puede o no se puede hacer, directrices; lo que se debe hacer pero no cómo hacerlo, y las recomendaciones; los que se debería hacer pero en caso de no hacerlo debe justificarse su incumplimiento.
- 350** Las fórmulas de cooperación deben abordarse en todas las escalas territoriales y administrativas, tanto en sentido horizontal como vertical.

Una estrategia territorial participativa

Fases del proceso

Plan de participación

<p>Fase I.</p> <p>Objetivos y criterios</p>	<p>Universal a través de internet</p> <p>Encuestas de percepción del territorio</p> <p>Foro del territorio en internet</p> <p>Grupos de expertos en prospectiva territorial</p> <p>Grupo de expertos en Brainstorming</p> <p>Informe de las D. G. de la Conselleria de Medio Ambiente, Agua, Urbanismo y Vivienda</p> <p>Exposición permanente</p> <p>Inicio Documento de Referencia de la Evaluación Ambiental Estratégica</p>
<p>Fase II.</p> <p>Las 100 metas y avance de propuestas</p>	<p>Universal a través de internet</p> <p>Encuestas sobre propuestas generales</p> <p>Mesas de trabajo sectoriales</p> <p>Foro del territorio en internet</p> <p>Informe de los departamentos sectoriales de la Generalitat</p> <p>Exposición permanente</p> <p>Documento de Referencia de la Evaluación Ambiental Estratégica</p>
<p>Fase III.</p> <p>Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana</p>	<p>Universal a través de internet</p> <p>Foro del territorio en internet</p> <p>Consulta pública regulada por la LOTPP</p> <p>Órganos de participación regulados</p> <p>Encuesta sobre las Directrices de la Estrategia Territorial</p> <p>Exposición permanente</p> <p>Jornadas de Divulgación</p> <p>Informe de los Municipios</p> <p>Informe de Sostenibilidad Ambiental de la Evaluación Ambiental Estratégica</p>
<p>Aprobación de la Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana</p>	<p style="text-align: center;">↓</p> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-right: 10px;"> <p>Incorporación resultados de la participación</p> </div> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">→</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-right: 10px;"> <p>Aprobación provisional ETCV</p> </div> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">→</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Aprobación final ETCV</p> </div> </div> <div style="margin-top: 10px; display: flex; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-right: 10px;"> <p>Memoria ambiental 405</p> </div> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">→</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-right: 10px;"> <p>Conselleria de Medio Ambiente, Agua, Urbanismo y Vivienda</p> </div> <div style="font-size: 2em; margin-right: 10px;">→</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Consell</p> </div> </div>

LA ESTRATEGIA TERRITORIAL DE LA COMUNITAT VALENCIANA

¿Qué es la Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana?

Es un instrumento de ordenación del territorio previsto en la Ley de Ordenación del Territorio y Protección del Paisaje que tiene como principales objetivos los siguientes:

- Establecer las grandes directrices en materia de política territorial en la Comunitat Valenciana para los próximos años.
- Definir el modelo territorial de futuro deseado por el conjunto de los ciudadanos de la Comunitat Valenciana.
- Proponer criterios y directrices orientadores para que las políticas sectoriales se desarrollen de forma coherente en el territorio.
- Proponer los ámbitos territoriales adecuados para la planificación territorial de escala intermedia entre el municipio y la comunidad autónoma.
- Orientar las dinámicas y procesos de transformación del territorio en beneficio de la colectividad.
- Identificar y proponer las líneas estratégicas y acciones que conduzcan a un desarrollo territorial más sostenible desde el punto de vista económico, social y ambiental.
- Establecer criterios, directrices y acciones de carácter territorial en la ordenación del suelo no urbanizable, la gestión racional de los recursos naturales y la prevención de los riesgos.
- Garantizar un acceso equitativo a las rentas y los servicios para toda la población, con independencia de su lugar de residencia en la Comunitat Valenciana.
- Orientar a los sectores productivos en el cambio de modelo económico necesario para superar la situación actual de crisis económica, definiendo sectores innovadores de futuro.

Metas + Propuestas

ESTRATEGIA TERRITORIAL
COMUNITAT VALENCIANA

www.cma.gva.es/etcv

2009

Metas + Propuestas

ESTRATEGIA TERRITORIAL
COMUNITAT VALENCIANA

En el marco del proyecto de elaboración y aprobación de esta Estrategia Territorial, el documento **“Metas+Propuestas de la Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana”** constituye la versión preliminar de la misma, la cual, junto con el correspondiente Informe de Sostenibilidad Ambiental, será sometido a un periodo de información y participación públicas durante el cual la totalidad de los agentes territoriales (administraciones, instituciones y el conjunto de los ciudadanos) podrán efectuar cuantas alegaciones, sugerencias y aportaciones estimen oportuno para mejorar el documento.

¿Cuáles son las principales determinaciones del documento “Metas+Propuestas de la Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana”?

Entre otras, se pueden destacar las siguientes:

- 1** Define los grandes escenarios de población, de crecimiento económico y de modelo territorial para los próximos 20 años. En este sentido estima una población de 7 millones de habitantes y un crecimiento económico sostenible por encima de las medias nacional y europea.
- 2** Analiza el contexto territorial nacional europeo y mundial en el que la Comunitat Valenciana está inserta, definiendo las grandes alianzas territoriales más favorables para garantizar la sostenibilidad del territorio.
- 3** Define un modelo de crecimiento del suelo residencial sostenible para cada uno de los municipios de la Comunitat, a fin de servir de guía y orientación a los Ayuntamientos a la hora de elaborar sus planes urbanísticos municipales. Es un modelo flexible y adaptable a las distintas coyunturas económicas y territoriales.
- 4** Define un modelo de crecimiento del suelo industrial y terciario sostenible para cada uno de los municipios de la Comunitat, a fin de servir de guía y orientación a los Ayuntamientos a la hora de elaborar sus planes urbanísticos municipales. Es un modelo flexible y adaptable a las distintas coyunturas económicas y territoriales.
- 5** Establece un conjunto de corredores de conexión biológica y territorial entre todos los espacios naturales protegidos para permitir el paso de los flujos de especies animales y de personas que utilicen sistemas de transporte no motorizados, evitando el aislamiento de estos espacios que amenaza su viabilidad.
- 6** Propone qué suelos del litoral libres de edificación deben de ser utilizados para la implantación de actuaciones estratégicas o que aumenten la calidad del territorio y el bienestar de los ciudadanos.

Metas + Propuestas

ESTRATEGIA TERRITORIAL
COMUNITAT VALENCIANA

- 7** Articular a la Comunitat Valenciana en el conjunto de ámbitos territoriales (áreas funcionales) más idóneos para desarrollar los futuros planes territoriales, cuyo ámbito sea superior al municipio, así como los equipamientos necesarios para garantizar la cohesión social del conjunto de los ciudadanos con independencia de su lugar de residencia.
- 8** Propone un conjunto de actuaciones en materia de recursos hídricos que permitan a la Comunitat Valenciana hacer frente a los difíciles escenarios, incluidos los de cambio climático, en cuanto al balance entre recursos hídricos y demandas en el territorio.
- 9** Propone un conjunto de áreas de suelo industrial y terciario, seleccionadas por criterios de aptitud territorial y accesibilidad, para satisfacer las demandas de este suelo en el futuro y evitar limitaciones al desarrollo económico.
- 10** Establece un conjunto de ámbitos diferenciados en el territorio para la aplicación de las políticas sectoriales relacionadas con la cohesión social.
- 11** Define el sistema de infraestructuras más óptimo para que la población acceda al trabajo, al ocio y a los equipamientos sociales en las mejores condiciones de eficiencia, calidad y fiabilidad.
- 12** Desarrolla un sistema de infraestructuras necesario para reforzar las propuestas de suelo contenidas en la Estrategia, con el fin de potenciar actividades económicas en el territorio.
- 13** Orienta al sector productivo sobre las posibilidades de los nuevos sectores económicos basados en la innovación y que tienen posibilidades de desarrollarse en la Comunitat Valenciana.
- 14** Propone estrategias para introducir paulatinamente un nuevo modelo económico más diversificado y basado en actividades de mayor valor añadido.
- 15** Dibuja un escenario energético para la Comunitat Valenciana (CV-30/30/30) mucho más ambicioso que el nacional y europeo respecto a la contribución de las energías renovables.
- 16** Propone estrategias, itinerarios, rutas y productos para reforzar y cualificar el sector turístico de la Comunitat Valenciana desde una óptica territorial, apostando por los nuevos segmentos y la cualificación del turismo tradicional.

Metas + Propuestas

ESTRATEGIA TERRITORIAL
COMUNITAT VALENCIANA

- 17** Desarrolla un conjunto de rutas culturales para la gestión conjunta del patrimonio ambiental y cultural de la Comunitat Valenciana basados en la figura del Rey Jaume I.
- 18** Propone acciones y estrategias para la adaptación y lucha del territorio contra los previsibles efectos adversos del cambio climático durante los próximos años.
- 19** Recomienda un conjunto de acciones para el desarrollo sostenible de las áreas metropolitanas de Castellón, Valencia y Alicante-Elx.
- 20** Define una estrategia de promoción de la vivienda protegida a largo plazo y basada en un gran protagonismo de la rehabilitación.
- 21** Propone mecanismos de mejora de la cooperación y coordinación entre las distintas Administraciones, y de las Administraciones con los actores privados en materia de ordenación de territorio.
- 22** Propone un conjunto de 100 indicadores de cumplimiento de los objetivos y la evaluación de la Estrategia Territorial, entre ellos los de consumo racional de suelo, agua y energía.
- 23** Recomienda la incorporación de los mecanismos de participación pública en los procesos derivados de la gestión territorial como las cesiones de suelo protegido a la Administración.
- 24** Garantiza la participación pública de forma continua, proponiendo hasta tres grandes hitos participativos, por encima de los requerimientos de la legislación vigente en esta materia.
- 25** Propone 240 propuestas y más de 1.000 acciones directas sobre el territorio para alcanzar las metas establecidas, las cuales se dirigen a la mejora de la calidad de vida de los ciudadanos y el desarrollo sostenible del territorio.

Annex III

ANNEX III

En aquest Annex es presenten els textos íntegres de la llei federal de la natura d'Alemanya (Bundesnaturschutzgesetz), la llei de paisatge de Nordrhein-Westfalen (Landschaftsgesetz Nordrhein-Westfalen), la llei de protecció de la natura de Schleswig-Holstein (Landesnaturschutzgesetz Schleswig-Holstein, la llei de protecció de la natura de Baden-Württemberg (Landesnaturschutzgesetz Baden-Württemberg), així com l'Informe sobre l'estat de desenvolupament del Conveni Europeu del Paisatge a Eslovàquia utilitzats al llarg d'aquesta tesi doctoral.¹

---

¹ Els textos es troben en llengua anglesa, malauradament les lleis de paisatge dels tres Länder estudiats a Alemanya són en alemany.

BUNDES NATURSCHUTZGESETZ - Federal Nature Conservation Act of 25 March 2002

Index

Section One: General Provisions.....	4
Article 1 Aims of Nature Conservation and Landscape Management, (Naturschutz und Landschaftspflege)	4
Article 2 Principles of Nature Conservation and Landscape Management.....	5
Article 3 Network of Interlinked Biotopes (Biotopverbund).....	10
Article 4 Observance of Aims and Principles	12
Article 5 Agriculture, Forestry and Fishing	13
Article 6 Powers and Responsibilities of Public Authorities	15
Article 7 Publicly–Owned Land	16
Article 8 Contractual Arrangements	16
Article 9 Obligation to tolerate	16
Article 10 Terms and Definitions.....	17
Article 11 Provisions concerning Laender Legislation	29
Section Two: Environmental Monitoring and Surveillance, Landscape Planning...	30
Article 12 Environmental Monitoring and Surveillance.....	30
Article 13 Tasks and Responsibilities of Landscape Planning	31
Article 14 Contents of Landscape Planning	32
Article 15 Landschaftsprogramme ('landscape programmes') and Landschaftsrahmenpläne ('landscape master plans').....	34
Article 16 Landschaftspläne ('landscape plans')	35
Article 17 Co-operation among the Federal Laender in the Field of Planning.....	36
Section Three: General Protection of Nature and Landscapes	37
Article 18 Interventions in Nature and Landscape	37
Article 19 Obligations of the Intervening Party, Inadmissibility of Intervention ...	39
Article 20 Procedures	41
Article 21 Relationship to Building Law.....	43
Section Four: Protection, Management and Development of Specific Parts of Nature and Landscapes.....	45
Article 22 Designation as a Protected Area	45
Article 23 Naturschutzgebiete ('nature conservation areas')	47
Article 24 Nationalparke ('national parks')	48
Article 25 Biosphärenreservate ('biosphere reserves').....	49
Article 26 Landschaftsschutzgebiete ('landscape protection areas').....	51
Article 27 Naturparke ('nature parks')	52
Article 28 Naturdenkmale ('natural monuments')	53
Article 29 Geschützte Landschaftsbestandteile ('protected components of landscapes').....	54
Article 30 Legally Protected Biotopes	56
Article 31 Protection of Waters and Littoral Zones.....	58
Article 32 The European "Natura 2000" Network	59
Article 33 Protected Areas	60

Article 34 Impact Assessment, Inadmissible Projects, Exemptions.....	62
Article 35 Plans.....	64
Article 36 Impacts from Emissions.....	65
Article 37 Relationship to Other Legal Provisions.....	66
Article 38 Protected Marine Areas in the Exclusive Economic Zone and on the Continental Shelf	67
Section Five: Protection and Management of Wild Fauna and Flora Species	69
Article 39 Tasks of Species Conservation.....	69
Article 40 General Provisions on the Conservation of Species and of their Biotopes (Natural Habitats).....	70
Article 41 General Protection of Wild Fauna and Flora	71
Article 42 Provisions for Specially Protected Fauna and Flora Species and Certain Other Fauna and Flora Species	73
Article 43 Exceptions and Exemptions.....	75
Article 44 Competencies	80
Article 45 Assistance from Customs Authorities.....	82
Article 46 Import and Export Procedures.....	83
Article 47 Confiscation and Impounding by Customs Offices	84
Article 48 Charges.....	86
Article 49 Obligation to Furnish Proof, Confiscation	87
Article 50 Rights of Information and of Access.....	89
Article 51 Zoos	90
Article 52 Authorizations.....	91
Article 53 Overhead Power Lines and Bird Protection	96
Article 54 Further Provisions at Laender Level	97
Article 55 General Administrative Provisions	98
Section Six: Access to Nature and Landscapes for the Purpose of Recreation	99
Article 56 Access of the General Public	99
Article 57 Allocation of Public Land for Purposes of Recreation.....	100
Section Seven: Participation of Associations.....	101
Article 58 Associations Recognized by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety.....	101
Article 59 Recognition by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety	103
Article 60 Associations Recognized by the Federal Laender.....	105
Article 61 Legal Remedies available to Associations	108
Section Eight: Supplementary Provisions.....	111
Article 62 Exemptions.....	111
Article 63 Safeguarding of the Functions of Specific Areas and Premises.....	112
Article 64 Implementation of Community Legislation and International Law	113
Section Nine: Administrative Fines and Penalties.....	114
Article 65 Administrative Fines	114
Article 66 Penal Provisions	120
Article 67 Confiscation.....	121

Article 68 Powers of the Customs Authorities	122
Section Ten: Interim Regulation	123
Article 69 Interim Provisions	123
Article 70 Applicability of Provisions of the Previous Version of the Act	126
Article 71 Adaptation of Laender Law	127

**Section One:
General Provisions**

Article 1

**Aims of Nature Conservation and Landscape Management,
(Naturschutz und Landschaftspflege*)**

In view of their own value and as a human life support, considering also our responsibility towards future generations, nature and landscape both inside and outside the areas of human settlement, shall be conserved, managed, developed and, where necessary, restored, in order to safeguard on a lasting basis

1. the functioning of the ecosystem and its services,
2. the regenerative capacity of the natural resources and their sustained availability for human use,
3. fauna and flora, including their natural habitats and sites,
4. the diversity, characteristic features and beauty of nature and landscapes, as well as their intrinsic value for human recreation.

Article 2

Principles of Nature Conservation and Landscape Management

(1) Implementation of the aims of nature conservation and landscape management shall be based in particular on the following principles, to the extent this is, in the individual case concerned, necessary for implementation, possible, and appropriate when weighing all requirements and demands arising from the aims and objectives of Article 1 of this Act against one another and against any other community claims vis-à-vis nature and landscapes.

1. The ecosystem at its delimited spatial scales shall be secured and protected in such a way that the biological functions, material and energy flows of the site in question as well as the characteristic features of the landscape are conserved, developed or restored.
2. Non-regenerating natural resources shall be used in a rational and sustainable manner. The use of regenerating natural resources deserves particular attention; they must only be used in such a way that their sustained availability is assured for the future.
3. Soil resources shall be preserved in a way which allows them to fulfil their relevant tasks and functions in the ecosystem. The natural vegetation and closed natural vegetation covers as well as littoral vegetation shall be secured and

protected. In the case of land not used for agricultural, silvicultural or horticultural purposes the vegetation cover of which has been removed, the development of appropriately adjusted site-specific vegetation shall be allowed. Any soil erosion shall be prevented.

4. Natural, near-natural or semi-natural waters as well as their littoral zones and natural retention areas shall be preserved, developed or restored. Any change in the existing groundwater table that might result in the destruction or lasting impairment of biotopes worthy of protection shall be avoided; any unavoidable impairment shall be compensated for by appropriate measures. Any water engineering and development measures taken should be geared to preserve natural conditions to the extent possible.

5. Adverse environmental impacts shall be minimized also by measures of nature conservation and landscape management; vulnerable components of the ecosystem must not be allowed to suffer any lasting damage.

6. Adverse impacts on the climate shall be prevented. In this respect, the development of a sustainable energy supply, particularly through increasing use of renewable energy resources, is of particular importance. The protection and improvement of climatic conditions, including local climate, shall also be striven for by measures of nature conservation and landscape management. Forest and other areas with favourable climatic effects as well as local air-exchange pathways shall be preserved, developed or restored.

7. The exploration and extraction of mineral resources, excavation and tipping shall be performed in such a way that any lasting damage to the ecosystem or the destruction of valuable parts and components of landscapes is prevented. Any unavoidable impairments of nature and landscape shall be compensated for or mitigated, in particular by encouraging the natural succession, as well as through restoration to a more natural state ('re-naturing'), semi-natural landscaping, rehabilitation, land reclamation or re-cultivation.

8. To safeguard the functioning of the ecosystem and its services, the biological diversity shall be preserved and developed. Biological diversity includes the diversity of habitats and biocoenoses, the diversity of species and genetic diversity at the species-scale.

9. Wild species of fauna and flora, including their biocoenoses, as an integral part of the ecosystem, shall be preserved in their natural and historically evolved diversity. Their biotopes as well as their other life supports and living conditions shall be conserved and protected, managed, developed or restored.

10. Within the areas of human settlement, too, still existing natural stocks such as forest stands, hedgerows, baulks and other ecotones, brooks and streamlets, ponds and other ecologically significant smaller landscape structures shall be preserved and developed.

11. In view of their significance for the ecosystem and for recreation, non-builtup areas shall be preserved, the individual and overall expanse and the properties and functions of which enable them to fulfill their purpose in this context. Sealed surfaces which are not required any longer shall be restored to a more natural

state ('re-natured') or, where de-sealing is not possible or excessively expensive*, they shall be left to the natural development/ succession.

12. At the planning stage of stationary plants and structures, transport routes, power lines and similar projects, the natural landscape structures and their characteristic features shall be taken into account. Transport routes, power lines and similar projects are to be combined in such a way that the dissection and consumption of landscape are kept at the lowest possible rate.

13. The diversity, characteristic features and beauty of landscapes shall be preserved also in view of the significance of landscape for fundamental human experience as well as for enjoyment and recreation. Characteristic landscape structures and components shall be preserved or developed. Any impairment of the values of landscape with regard to fundamental human experience, enjoyment and recreation shall be prevented. Appropriately located, suitable areas for recreation shall be safeguarded and protected and, where necessary, managed, appropriately designed or maintained, and kept or rendered accessible. Especially in areas close to human settlements, sufficient space shall be provided for recreation. Within the scope of the fourth sentence above, recreation also includes sporting activities in the open air that are compatible with nature and landscape.

14. Historic cultural landscapes, or parts thereof, with specifically characteristic features, including those of particular significance for the characteristic features or beauty of cultural, architectural or ground monuments which are already under protection or worthy of protection, shall be preserved.

15. A general awareness and understanding of the tasks and objectives of nature conservation and landscape management shall be promoted by appropriate means. In the case of measures planned for nature conservation and landscape management, the early exchange of information with the parties concerned and interested segments of the general public shall be safeguarded.

(2) The Federal Government and the Federal Laender shall support the international efforts made and the implementation of the legal instruments of the European Communities in the field of nature conservation and landscape management. The establishment of the European ecological network "Natura 2000" shall be promoted.

Its coherence shall be preserved and also improved via the maintenance, development and management of an interlinked system of biotopes. The conservation status of biotopes of Community interest, and especially of the areas that are part of the "Natura 2000" network, as well as the conservation status of the species of community interest and European bird species, shall be subject to monitoring and surveillance. The specific functions and services of sites of Community interest and European bird sanctuaries within the "Natura 2000" network shall be maintained and preserved; they shall be restored to the extent possible in the event of any unavoidable impairments.

(3) The Federal Laender may supplement the above principles and establish additional ones.

Article 3

Network of Interlinked Biotopes (Biotopverbund)

(1) The Federal Laender shall establish a network of interlinked biotopes (Biotopverbund)

covering at least 10% of the total area of each Federal Land. The establishment of the network of interlinked biotopes shall be performed by the Federal Laender on an interregional basis. To this end, the Federal Laender shall consult with each other.

(2) The network of interlinked biotopes is designed to safeguard on a lasting basis native fauna and flora species and their respective populations, as well as their habitats and biocoenoses, and to preserve, restore and develop functioning ecological interrelationships.

(3) The network of interlinked biotopes consists of core areas (Kernflächen), connecting areas (Verbindungsflächen) and connecting elements (Verbindungselemente).

The network of interlinked biotopes includes:

1. designated 'national parks' (Nationalparke)
2. 'biotopes' (Biotope) protected under Article 30 of this Act
3. 'nature conservation areas' (Naturschutzgebiete), areas under Article 32 of this Act and 'biosphere reserves' (Biosphärenreservate), or parts of such areas
4. other areas and elements, including parts of 'landscape protection areas' (Landschaftsschutzgebiete) and 'nature parks' (Naturparke) if they are suitable for reaching the aim laid down in paragraph 2 above.

(4) The required core areas, connecting areas and connecting elements shall be legally secured via the designation of appropriate areas pursuant to Article 22 paragraph 1, detailed planning in accordance with the provisions of planning law, long-term arrangements (contractual nature conservation) or other appropriate measures, so as to safeguard an interlinked network of biotopes on a lasting basis.

Article 4

Observance of Aims and Principles

All persons, natural or juridical, shall contribute to the best of their respective abilities to the implementation of the aims and principles of nature conservation and landscape management and conduct themselves in such a way that nature and landscapes will not be impaired beyond what is unavoidable under the respective circumstances.

Article 5

Agriculture, Forestry and Fishing

(1) Measures of nature conservation and landscape management shall take account of the particular significance of agriculture, forestry and fishing geared to compatibility with nature and landscape for the preservation of cultural landscapes and open space for recreation.

(2) The Federal Laender shall lay down rules and regulations on compensatory

measures for utilization restrictions in the sectors of agriculture, forestry and fishing.

(3) The Federal Laender shall determine a regional minimum density for the continuous linear elements and the circumscribed spots required for the interlinking of biotopes (boundary landscape structures/ ecotones, especially hedgerows and baulks, and 'stepping-stone' biotopes), and will take appropriate measures (targets and items fixed under planning law, long-term arrangements, promotional and funding programmes or any other appropriate measures) if the density ascertained is falling short of this minimum and relevant structures and elements of the landscapes concerned need to be established.

(4) In addition to the requirements arising from provisions relating to agriculture and from Article 17 paragraph 2 of the Federal Act on the Conservation of Soils (Bundes-Bodenschutzgesetz), agriculture shall in particular comply with the principles of good agricultural practice outlined in the following:

- Land used for agriculture must be appropriately managed in accordance with the requirements of the site in question, and the sustained fertility of the soil and long-term usability of the land must be ensured.

- Any avoidable impairments of existing biotopes must not be incurred.

- The landscape components required for the interlinking of biotopes must be preserved and, where possible, increased.

- Animal husbandry must be in a balanced relationship to cropping; any adverse impacts on the environment are to be avoided.

- On erosion-prone slopes, in flood plains, at sites with elevated groundwater table and in boggy locations, farmers shall refrain from ploughing up grassland.

- The natural features of the land concerned (soil, water, fauna, flora) must not be impaired beyond the extent required to achieve a sustainable yield.

- Plot-specific recording and documentation of the use of fertilizers and plant protection agents in conformity with pertinent agricultural legislation is required.

(5) When using woodland for silvicultural purposes, the aim shall be pursued to progressively establish near-natural forests and to manage these in a sustainable manner without any clearfelling. A sufficient proportion of locally adjusted sitespecific forest plants shall be attained.

(6) When utilizing surface waters for fishery purposes, these waters, including their littoral zones, shall be preserved and enhanced as habitats and sites for native species of fauna and flora. Stocking of such waters with non-native species of fauna shall be refrained from in principle. In pisciculture in inland waters and fish ponds any adverse impacts on the native species of fauna and flora shall be confined to what is necessary to attain a sustainable yield.

Article 6

Powers and Responsibilities of Public Authorities

(1) Unless stipulated otherwise in other legal provisions, the implementation of this

Act and of any legal provisions laid down within the framework and on the basis thereof shall be incumbent upon the authorities responsible for nature conservation and landscape management.

(2) Authorities at the Federal level shall support the implementation of the aims and principles of nature conservation and landscape management within their respective scope of responsibility. They shall inform the authorities responsible for nature conservation and landscape management as early as at the preparatory stages of all public plannings or measures that relate to or may have an impact on interests of nature conservation and landscape management and give them the opportunity of prior comment.

(3) The Federal Laender shall lay down corresponding legal provisions. They shall also regulate the involvement of other authorities in the framework of plannings and measures of the authorities in charge of nature conservation and landscape management. Furthermore the Federal Laender shall lay down rules and regulations requiring representatives of education and training as well as information media to inform their respective audiences at all levels on the significance of nature and landscape and the tasks of nature conservation, to arouse a sense of responsibility vis-à-vis nature and landscape and to promote the careful and responsible handling of our natural assets.

Article 7

Publicly–Owned Land

When managing land* in public ownership or possession, particular attention shall be given to the aims and principles of nature conservation and landscape management.

Land of particular conservation value shall - to the extent this is appropriate and adequate** - not be altered in a way that will adversely affect its ecological quality and characteristics. The first and second sentences of this Article shall not preclude the implementation of certain purposes of public interest for which the land*** may have been earmarked.

Article 8

Contractual Arrangements

Federal Laender legislation shall ensure that in the case of measures intended to implement the legal provisions laid down within the framework of this Act it is examined whether the intended purpose can also be achieved by means of contractual arrangements. This shall not affect any other responsibilities and powers under this Act of the conservation authorities concerned.

Article 9

Obligation to tolerate

(1) The Federal Laender may provide that owners and authorized users of land*** are obliged to tolerate measures of nature conservation and landscape management ensuing from legal provisions laid down on the basis of or within the framework of this Act, to the extent this will not unreasonably restrict utilization

of the land concerned.

(2) The Federal Laender may lay down more stringent or more extensive rules and regulations.

Article 10

Terms and Definitions

(1) For the purpose of this Act:

1. ecosystem (Naturhaushalt) means its elements and components soil, water, air, climate, fauna and flora as well as their complex interrelationships and dynamic interactions;

2. biotopes (Biotope) means the natural habitats and sites of wild plant and animal species;

3. biotopes of community interest (Biotope von gemeinschaftlichem Interesse) means the biotopes listed in Annex I of Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora (OJ EC No L 206, page 7), last amended by Council Directive 97/62/EEC of 27 October 1997 (OJ EC No L 305, page 42);

4. priority biotopes (prioritäre Biotope) means the biotopes listed in Annex I of Council Directive 92/43/EEC and marked with an asterisk;

5. Sites of Community Importance (Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung) means the areas entered in the list referred to in Article 4 paragraph 2 third subparagraph of Council Directive 92/43/EEC, including areas in this list that have not yet been designated as a protected area pursuant to the provisions of this Act.

6. European Bird Sanctuaries (Europäische Vogelschutzgebiete) means sites under Article 4 paragraphs 1 and 2 of Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds (OJ EC No L 103, page 1), last amended by Council Directive 97/49/EC of 29 July 1997 (OJ EC No L 223, page 9);

7. concertation sites (Konzertierungsgebiete) means sites subject to a consultation procedure under Article 5 of Council Directive 92/43/EEC, from initiation of the procedure by the Commission until decision by the Council;

8. European ecological network "Natura 2000" (Europäisches Ökologisches Netz "Natura 2000") means the coherent European ecological network "Natura 2000" pursuant to Article 3 of Council Directive 92/43/EEC which consists of the Sites of Community Importance and the European Bird Sanctuaries;

9. conservation objectives (Erhaltungsziele) means restoring or maintaining at a favourable conservation status

a) the natural habitat types listed in Annex I of Council Directive 92/43/EEC, and the fauna and flora species listed in Annex II of the Council Directive that occur in a specific Site of Community Importance

b) the bird species listed in Annex I of Council Directive 79/409/EEC and those referred to in Article 4 paragraph 2 of the Council Directive, including their natural habitats, that occur in a European Bird Sanctuary;

10. protection purpose (Schutzzweck) means the protection purpose arising from provisions on protected areas;

11. projects (Projekte) means

a) projects and measures within a Site of Community Importance or within a European Bird Sanctuary, that require a decision taken by an authority, notification to an authority or are carried out by an authority;

b) interventions in nature and landscape within the meaning of Article 18 that require a decision taken by an authority, notification to an authority or are carried out by an authority and

c) facilities subject to authorization under the Federal Immission Control Act (Bundesimmissionsschutzgesetz) and water uses requiring a permit or licence under the Federal Water Act (Wasserhaushaltsgesetz); if they are likely, either individually or in combination with other projects or plans, to have a significant effect on a Site of Community Importance or on a European Bird Sanctuary, with the exception of projects which are designed directly for the administration of Sites of Community Importance or European Bird Sanctuaries;

12. plans (Pläne) means plans and decisions from prior procedures, that have to be complied with or taken into account in official decisions, if they are likely, either individually or in combination with other plans or projects, to have a significant effect on a Site of Community Importance or on a European Bird Sanctuary, with the exception of plans which are designed directly for the administration of Sites of Community Importance or European Bird Sanctuaries;

13. recreation (Erholung) means nature and leisure experiences designed to be compatible with nature and landscape including sporting activities in the countryside that are compatible with nature and landscape which do not hamper the achievement of the other aims and principles of nature conservation and landscape management.

(2) For the purpose of this Act:

1. animals/ specimens of fauna species*, means

a) live specimens of wild fauna species in the wild, or that have been captured, or bred in captivity, and which have not become ownerless; dead specimens of wild fauna species

b) eggs (including already empty eggs), larvae, pupae or specimens of any other forms of the life cycle of wild fauna species

c) readily recognizable parts of wild fauna species

d) readily recognizable derivatives* of wild fauna species;

2. plants/ specimens of flora species**, means

a) in-situ specimens of wild flora, artificially propagated or dead specimens of wild flora species

b) seeds, fruits or any other morphological forms of development of wild flora species

c) readily recognizable parts of wild flora species

d) readily recognizable derivatives of wild flora species;

3. species means any species, subspecies or subpopulation of a species or subspecies; species shall be identified by their scientific names;

4. population means a biologically differentiated or geographically delimited set of individuals;
5. native species means any wild fauna or flora species whose range or regular migratory area partly or completely
  - a) is, or at some historical times was, located within the country or
  - b) extends into the country naturally; wild fauna or flora species shall also be considered native if specimens of the species concerned that became wild, or were introduced through anthropogenic activities, gave rise to the establishment of a population in the wild, that has survived within the country over several generations without human assistance;
6. non-native species means any wild species of fauna or flora which does not occur in the wild in the area concerned or has not occurred in the area concerned since more than 100 years;
7. species of Community interest means the species of fauna and flora referred to in Annexes II, IV or V of Council Directive 92/43/EEC;
8. priority species means the species of flora and fauna marked with an asterisk (*) in Annex II of Council Directive 92/43/EEC;
9. European bird species means European indigenous bird species as referred to in Article 1 of Council Directive 79/409/EEC;
10. specially protected species means
  - a) fauna and flora species listed in Annex A or Annex B of Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (OJ EC 1997 No L 61, page 1, No L 100, page 72, No L 298, page 70), last amended by Council Regulation (EC) No 1579/ 2001 of 1 August 2001 (OJ EC No L 209, page 14) and,
  - b) where not already covered by letter a) above, aa) fauna and flora species listed in Annex IV of Council Directive 92/43/EEC, and
  - bb) "European bird species",
  - c) fauna and flora species listed in an Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to Article 52 paragraph 1;
11. strictly protected species means specially protected species listed in
  - a) Annex A of Council Regulation (EC) No 338/97,
  - b) Annex IV of Council Directive 92/43/EEC,
  - c) in an Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to Article 52 paragraph 2;
12. animals bred means specimens of fauna born, or reproduced otherwise, in a controlled environment and whose parents have been acquired in a lawful manner;
13. artificially propagated plants means specimens of flora produced under controlled conditions from seeds, tissue cultures, cuttings, division or separation;
14. to offer means declaring a willingness to sell or to buy; any similar actions, including advertising, arranging for advertising or encouraging others to engage in negotiations for buying or selling;
15. to circulate means to offer to others, to keep in stock for purposes of provision, to have on sale and to provide to others in any way;

16. in a lawful manner*, means in compliance with the applicable legal provisions for the protection of the species concerned in the respective country, as well as with legal instruments of the European Communities relating to species conservation, and with the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), within the framework of their relevant spatial and temporal scope or applicability;

17. Member State means a country that is a member of the European Union;

18. third country means a country that is not a member of the European Union;

19. "zoo" means a permanent facility in which live specimens of wild animal species are kept for exhibition purposes during at least seven days in a year; the following shall not be classified as zoos within the meaning of the first sentence:

a) circuses

b) pet shops and

c) enclosures for keeping not more than five species of native hoofed game under the scope of the Federal Hunting Act or facilities where not more than five specimens of other wild animal species are kept.

(3) Bartering and provision against payment, for the purpose of use or utilization, shall be equivalent to sale within the meaning of this Act.

(4) If the species referred to in paragraph 2 no 10 already enjoyed special protection under the provisions in force until 8 May 1998, the date of placing under protection shall be the date arising from such provisions. This shall apply mutatis mutandis to the species referred to in paragraph 2 no 11, if such species had been termed "threatened with extinction" in accordance with the provisions in force until 8 May 1998.

(5) The terms and definitions of Council Regulation (EC) No 338/97 remain unaffected.

Where reference is made, in this Act, to Annexes of Council Regulation (EC) No 338/97, of Council Regulation (EEC) No 3254/91 of 4 November 1991 prohibiting the use of leghold traps in the Community and the importation into the Community of pelts and derivatives of certain wild animal species originating in countries which catch them by means of leghold traps or trapping methods which do not meet international humane trapping standards (OJ EC No L 308, page 1), or to Annexes of Council Directive 92/43/EEC, of Council Directive 79/409/EEC, and of Council Directive 83/129/EEC of 28 March 1983 concerning the importation into Member States of skins of certain seal pups and products derived therefrom (OJ EC No L 91, page 30), last amended by Council Directive 89/370/EEC of 8 June 1989 (OJ EC No L 163, page 37), or where reference is made to provisions of the aforementioned legal instruments in which reference is made to Annexes, such reference shall be to the versions applicable in accordance with relevant publications in the Official Journal, Part L, of the European Communities.

(6) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation und Nuclear Safety shall publish in the Federal Gazette (Bundesanzeiger)

1. the sites of Community importance and the European Bird Sanctuaries as well as the 'concertation areas' (Konzertierungsgebiete);

2. the names of specially protected species and strictly protected species, together with the respective date of placing under protection.

Article 11

Provisions concerning Laender Legislation

Except for the provisions in Article 6 paragraph 2, Article 10 paragraph 6, Article 20 paragraph 3, Article 21 and Article 22 paragraph 4 second sentence, Article 33 paragraph

1, second and third sentences, Article 35, first sentence, no 1, and second sentence, Article 36 and Article 37 paragraph 1, Article 38, Article 39 paragraph 2, Articles 42 to 50, Article 52 paragraphs 1 to 8, Articles 53 and 55, Article 57 paragraph

1, Articles 58 and 59 and Articles 61 to 70, the provisions of the present Act shall constitute framework provisions for corresponding legislation by the Federal Laender. Where Federal authorities take decisions on projects within the meaning of Article 10 paragraph 1 no 11 or carry out such projects, Article 34 shall, in derogation of the first sentence above, also apply directly.

Section Two:

Environmental Monitoring and Surveillance, Landscape Planning

Article 12

Environmental Monitoring and Surveillance

(1) Environmental monitoring and surveillance is incumbent upon the Federation and the Federal Laender within the framework of their respective responsibilities.

(2) It is the purpose of environmental monitoring to assess, evaluate and validate the status of the ecosystem and any changes thereof, the consequences of such changes, impacts on the ecosystem, and the effects of environmental protection measures on the ecosystem.

(3) In environmental monitoring and surveillance, the Federal Government and the Federal Laender shall provide mutual support to one another. They shall harmonize and coordinate their respective monitoring and surveillance measures ensuing from paragraph 2 above.

(4) The legal provisions governing confidentiality and data protection remain unaffected.

(5) The Federal Laender may lay down additional rules and regulations to be applicable within their respective geographical scope.

Article 13

Tasks and Responsibilities of Landscape Planning

(1) It is the task of landscape planning to set out the requirements and measures of nature conservation and landscape management for the planning area concerned and to provide appropriate reasons for the measures planned.

Landscape planning also serves to implement the aims and principles of nature conservation and landscape management in other plannings and administrative

procedures the resultant decisions of which may have an impact on nature and landscape in the planning area concerned.

(2) The Federal Laender shall lay down rules and regulations on landscape planning and the applicable procedure in conformity with the provisions of Articles 13 to 17.

Article 14

Contents of Landscape Planning

(1) The requirements and measures of nature conservation and landscape management shall be set out in landscape programmes (Landschaftsprogramme) or landscape master plans (Landschaftsrahmenpläne) and in landscape plans (Landschaftspläne). Such plans shall contain information about:

1. the existing and anticipated status of nature and landscape
2. the concretized aims and principles of nature conservation and landscape management
3. the assessment and evaluation of the existing and anticipated status of nature and landscape on the basis of these aims and principles, including any resultant conflicts
4. the requirements and measures needed
  - a) to avoid, reduce or eliminate adverse effects on nature and landscape
  - b) to protect, manage or develop certain parts or components of nature and landscapes in conformity with Section 4, as well as the biotopes and biocoenoses of wild fauna and flora species
  - c) in areas which, by virtue of their status, location or natural development potential are particularly suitable for prospective measures of nature conservation and landscape management or for the development of a network of interlinked biotopes
  - d) to develop and protect the European ecological network "Natura 2000"
  - e) to protect, improve the quality of and allow regeneration of soils, waterbodies, air and climate
  - f) to preserve and develop the diversity, characteristic features and beauty of nature and landscapes, also with a view to fundamental human experience, enjoyment and recreation.

The format of graphs, legends, maps or similar material from landscape planning shall allow their inclusion in spatial/ regional plans ('Raumordnungspläne') and building master plans ('Bauleitpläne').

(2) Plannings and administrative procedures shall take account of the contents of landscape planning. In particular, the contents of landscape planning shall be taken into consideration in environmental assessments or when assessing compatibility within the scope of Article 34 paragraph 1. As far as relevant decisions cannot be geared to the contents of landscape planning, appropriate reasons shall be provided.

Article 15

Landschaftsprogramme ('landscape programmes') and Landschaftsrahmenpläne ('landscape master plans')

(1) Supra-local requirements and measures of nature conservation and landscape management shall be set out in Landschaftsprogramme ('landscape programmes') covering the entire territory of a Federal Land, or in Landschaftsrahmenpläne ('landscape master plans'), each relating to a specific area of the Federal Land, to be drawn up for the entire territory of the Federal Land concerned. Such programmes and plans shall comply with the objectives of spatial planning and take account of the principles and other requirements of spatial planning.

(2) The requirements and measures of relevance for spatial/ regional planning referred to in paragraph (1) above shall, after weighing them against the other plans and measures envisaged for a given area, be incorporated into the regional planning programmes (Raumordnungspläne) in conformity with relevant planning legislation of the Federal Land concerned.

Article 16

Landschaftspläne ('landscape plans')

(1) Local requirements and measures relating to nature conservation and landscape management shall be set out in detail for the entire area of the Federal Land concerned in Landschaftspläne ('landscape plans') drafted on the basis of the Landschaftsprogramm ('landscape programme') or the Landschaftsrahmenpläne ('landscape master plans'). The 'landscape plans' shall be updated when any significant changes to landscape are envisaged, or to be expected. The objectives of spatial planning shall be complied with; the principles and other requirements of spatial planning shall be taken into account.

(2) It is incumbent upon the Federal Laender to rule on the binding character of the Landschaftspläne ('landscape plans'), particularly with regard to Bauleitplanung (municipal development planning). They may rule that contents of 'landscape plans' are included in Bauleitpläne (building master plans) for describing or stipulating specific features or requirements. They may furthermore provide that the requirement to prepare a 'landscape plan' may be waived for parts of municipal areas if the predominant use of the respective area is in conformity with the aims and principles of nature conservation and landscape management and if this has been assured and established in conformity with the provisions of relevant planning legislation.

(3) If, in the Federal Laender of Berlin, Bremen and Hamburg, the local requirements and measures of nature conservation and landscape management are set out in the Landschaftsprogramm ('landscape programme') or in Landschaftsrahmenpläne ('landscape master plans'), these plans shall be deemed to substitute the Landschaftspläne ('landscape plans').

Article 17

Co-operation among the Federal Laender in the Field of Planning

- (1) When preparing programmes and plans pursuant to Articles 15 and 16, the Federal Laender shall take appropriately into consideration that the implementation of the aims and principles of nature conservation and landscape management in the territory of neighbouring Federal Laender and in the Federal Republic of Germany as a whole, and the interests of nature conservation and landscape management in neighbouring countries, should not be affected or hampered.
- (2) If planning going beyond the territory of a single Federal Land is necessary in view of the prevailing natural conditions, the neighbouring Laender concerned, when drawing up the programmes and plans under Articles 15 and 16, shall consult with each other to jointly define the requirements and measures for the area concerned.

Section Three:

General Protection of Nature and Landscapes

Article 18

Interventions in Nature and Landscape

- (1) Interventions in nature and landscape within the meaning of this Act are: changes to the shape and appearance or utilization of land* or changes to the groundwater table with its close correlations to inhabited soil compartments, that may significantly impair the ecosystem, or the natural scenery.
- (2) The use of land for agriculture, forestry and fishing is not deemed to be an 'intervention in nature and landscape' where it takes account of the aims and principles of nature conservation and landscape management. Land use for agriculture, forestry and fishing in compliance with Article 5 paragraphs 4 to 6 and the rules of good practice pursuant to relevant legislation for agriculture, forestry and fishing and Article 17 paragraph 2 of the Federal Act on the Conservation of Soils (Bundes-Bodenschutzgesetz) is, as a rule, not inconsistent with the aims and principles referred to in the first sentence above.
- (3) Resumption of the use of land for agriculture, forestry or fishing following temporal restrictions or interruption on the basis of contractual arrangements or due to participation in public programmes on utilization restrictions, shall not be deemed to constitute 'intervention in nature and landscape'. This shall be applicable with the proviso that, after the expiry of the utilization restrictions, the use of the respective land for agriculture, forestry or fishing is resumed within an appropriate period of time to be identified by the Federal Laender.
- (4) The Federal Laender may lay down more detailed rules and regulations under paragraphs 1 to 3 above. They may rule that certain changes referred to in paragraph 1 that normally will not impair the functioning and services of the ecosystem, or the natural scenery, shall not be deemed to constitute an intervention.
- Similarly they may rule that specific types of change shall be deemed to constitute an intervention if they recurrently fall within the scope of paragraph 1.
- (5) The Federal Laender shall lay down further rules and regulations in conformity with the provisions of Articles 19 and 20 and for assuring the implementation of

the measures to be taken within the framework of Article 19. Protection provisions concerning protected parts and components of nature and landscapes within the meaning of Section 4 remain unaffected.

Article 19

Obligations of the Intervening Party, Inadmissibility of Intervention

(1) The intervening party (Verursacher) shall be obligated to refrain from any avoidable impairment of nature and landscape.

(2) The intervening party shall be obligated to primarily endeavour to offset any unavoidable impairment through measures of nature conservation and landscape management (compensatory measures), or to offset them in some other way (substitute remediation). An impairment shall be considered to have been compensated for (Ausgleichsmaßnahme, compensatory measures) as soon as the impaired functions of the ecosystem have been restored and the natural scenery has been restored or re-landscaped in a manner consistent with the landscape concerned. An impairment shall be considered to have been offset in some other way (Ersatzmaßnahme, substitute remediation) as soon as the impaired functions of the ecosystem have been substituted in an equivalent manner or the natural scenery has been re-landscaped in a manner that is consistent with the landscape. When determining type and scale of any such measures, the programmes and plans pursuant to Articles 15 and 16 shall be complied with.

(3) The intervention shall not be permitted or carried out if the impairments cannot be avoided or cannot be compensated for within an adequate period of time, or cannot be offset in some other way, and the interests of nature conservation and landscape management take precedence over other interests when weighing all claims on nature and landscape against each other. If biotopes which are irreplaceable for strictly protected species of wild animals and plants they harbour, are destroyed as a consequence of the intervention concerned, the intervention shall only be admissible if justified by imperative reasons of overriding public interest.

(4) The Federal Laender may lay down more stringent provisions within the framework of paragraphs 1 to 3 above; they may in particular regulate crediting of compensatory measures and stipulate that monetary compensation (monetary substitute remediation) must be provided for impairments that cannot be compensated for or offset in some other way in the case of interventions the Federal Laender may have to permit.

Article 20

Procedures

(1) The pre-requisite for obligations pursuant to Article 19 is that the intervention concerned requires the decision of an authority, notification to an authority, or is carried out by an authority.

(2) The authority responsible for the decision, receipt of notification or for carrying out the intervention concerned shall also make the decisions under Article 19 in

consultation with the authority responsible for nature conservation and landscape management, unless a more extensive form of involvement and assistance is prescribed, or the authority responsible for nature conservation and landscape management makes the decision itself.

(3) In cases of intervention in nature and landscape that are preceded by decisions under Article 19 made by Federal authorities or that are carried out by Federal authorities, where such interventions are in derogation of the opinion delivered by the authority responsible for nature conservation and landscape management, the matter shall be decided by the competent portfolio-related Federal authority in consultation with the supreme Land authority for nature conservation and landscape management, unless a more extensive form of involvement is prescribed.

(4) If any intervention is planned to be carried out on the basis of a specialized plan (Fachplan), the measures required under Article 19 to prevent, compensate for or offset in some other way the intervention concerned shall be set out by the planning authority concerned, using both text and maps, in the specialized plan (Fachplan) or in an accompanying landscape conservation and management plan (landschaftspflegerischer Begleitplan). The accompanying landscape conservation and management plan shall be deemed to be an integral part of the specialized plan (Fachplan).

(5) If the intervention concerned is a project that is subject to an environmental impact assessment in accordance with the Environmental Impact Assessment Act (Gesetz über Umweltverträglichkeitsprüfung), the procedure involving decisions under Article 19, paragraphs 1 to 3, must comply with the provisions of the aforementioned Act.

Article 21

Relationship to Building Law

(1) If 'interventions in nature and landscape' are to be expected as a consequence of the establishment, modification, supplementing, cancelling or repeal of building master plans (Bauleitpläne) or municipal by-laws pursuant to Article 34 paragraph 4 first sentence no 3 of the Federal Building Code, decisions concerning avoidance/prevention, compensation or substitute remediation shall be taken in accordance with the provisions of the Federal Building Code.

(2) Articles 18 to 20 shall not be applied to projects in areas with Bebauungspläne ('development plans') complying with the provisions of Article 30 of the Federal Building Code, nor shall they be applied during any Planaufstellungsverfahren ('plan proposal procedure') complying with the provisions of Article 33 of the Federal Building Code, or to parts of built-up areas as specified in Article 34 of the Federal Building Code. The applicability of the provisions governing 'intervention in nature and landscape' remains unaffected in the case of projects planned in areas outside of built-up areas (governed by Article 35 of the Federal Building Code), and in the case of development plans (Bebauungspläne) substituting plan establishment procedures (Planfeststellungsverfahren).

(3) Decisions on projects under Article 35 paragraphs 1 and 4 of the Federal Building Code, and on the construction of residential buildings and other structures under Article 34 of the Federal Building Code, shall be taken in consultation with the authorities responsible for nature conservation and landscape management. If, in cases governed by Article 34 of the Federal Building Code, the authority responsible for nature conservation and landscape management fails to express an opinion within a period of one month, the authority responsible for the decision may safely assume that the relevant project does not affect issues of nature conservation and landscape management. Such consultation shall not be required for projects in areas with Bebauungspläne ('development plans') complying with Article 30 of the Federal Building Code, during any plan proposal procedure (Planaufstellung) complying with the provisions of Article 30 and 33 of the Federal Building Code and in areas governed by municipal by-laws on the basis of Article 34 paragraph 4 first sentence no 3 of the Federal Building Code.

Section Four:

Protection, Management and Development of Specific Parts of Nature and Landscapes

Article 22

Designation as a Protected Area

(1) The Federal Laender shall provide that parts and components of nature and landscapes may be designated as:

1. Naturschutzgebiet ('nature conservation area'), Nationalpark ('national park'), Biosphärenreservat ('biosphere reserve'), Landschaftsschutzgebiet ('landscape protection area'), Naturpark ('nature park'), or
2. Naturdenkmal ('natural monument'), or geschützter Landschaftsbestandteil ('protected landscape component').

(2) Such designation (Schutzerklärung) shall be based on a description of the area or object to be protected, including the protection purpose (Schutzzweck), the orders and prohibitions to be complied with to reach the protection purpose, and, where necessary, the respective management, development and restoration measures, or contain the necessary empowerments. Protected areas referred to in paragraph 1 no 1 above may be divided into zones classified in line with the respective protection purpose; the surrounding area needed for the protection of the respective area or object may be included.

(3) The Federal Laender shall in particular lay down rules and regulations on:

1. interim protection of parts and components of nature and landscapes;
2. registration of protected parts and components of nature and landscapes secured as well as those under interim protection;
3. marking of the protected parts and components of nature and landscapes.

(4) The individual Federal Laender may lay down differing rules and regulations for their respective Biosphärenreservate ('biosphere reserves') and Naturparke ('nature parks'). Designation of an area as a Nationalpark ('national park') is subject to consultation with the Federal Ministry for the Environment, Nature

Conservation and Nuclear Safety, and the Federal Ministry of Transport, Housing and Construction (Bundesministerium für Verkehr, Bau- und Wohnungswesen).

Article 23

Naturschutzgebiete ('nature conservation areas')

(1) Naturschutzgebiete ('nature conservation areas') are areas designated on a legally binding basis as areas requiring special protection with regard to nature and landscape as a whole or with regard to components thereof

1. in order to preserve, develop or restore biotopes or biocoenoses of certain species of wild fauna and flora,
2. for scientific reasons, for reasons relating to natural history or national heritage, or
3. because of their rarity, specifically characteristic features or outstanding beauty.

(2) Any activity or act that may lead to the destruction of, damage to, or alterations of a Naturschutzgebiet ('nature conservation area') or components thereof, or which may induce any lasting disturbance or disruption, shall be prohibited, in conformity with more specific rules and regulations.

Naturschutzgebiete ('nature conservation areas') may be open to general access where this is compatible with their protection purpose (Schutzzweck).

Article 24

Nationalparke ('national parks')

(1) Nationalparke ('national parks') are areas designated on a legally binding basis as areas to be protected on a uniform basis that meet the following criteria:

1. The area concerned is an entity of major size with specifically characteristic features;
2. the criteria defined for Naturschutzgebiete ('nature conservation areas') are met in the greater part of the area, and
3. the greater part of the area concerned is in a status characterized by no or little human impact; or the area concerned is suitable for developing/ being developed into a state which safeguards undisturbed ecosystemary interactions and their natural dynamic processes to the extent possible.

(2) The aim of Nationalparke ('national parks') is to safeguard, in the greater part of the area concerned, undisturbed ecosystemary interactions and their natural dynamic processes to the extent possible. Where and to the extent to which this is compatible with the protection purpose (Schutzzweck), Nationalparke should also serve the purposes of scientific monitoring and surveillance, education in the field of natural history, biology and related subjects, as well as enable the general public to experience nature.

(3) The Federal Laender shall ensure that Nationalparke receive the same level of protection as that afforded to Naturschutzgebiete ('nature conservation areas'), taking into account their particular protection purpose (Schutzzweck) and allowing for exemptions required in view of the size of the area and its human settlements.

Article 25

Biosphärenreservate ('biosphere reserves')

(1) Biosphärenreservate ('biosphere reserves') are areas designated on a legally binding basis as areas to be protected and developed on a uniform basis, that meet the following criteria:

1. The area concerned is of major size and shows the characteristic features of specific landscape types,
2. the criteria defined for Naturschutzgebiete ('nature conservation areas') are met in essential parts of the area concerned, and the greater part of the remaining area meets the criteria defined for Landschaftsschutzgebiete ('landscape protection areas'),
3. the area serves the primary purpose of preserving, developing or restoring landscape shaped by traditional, diverse forms of use, along with its historically evolved diversity of species and biotopes, including wild forms and formerly cultivated forms of commercially used or usable animal and plant species, and
4. the area concerned serves as a model for the development, practical application and testing of particularly sustainable cultivation and management methods, taking account of vulnerable natural resources.

(2) The Federal Laender shall ensure that biosphere reserves are developed progressively via core zones, management zones and development zones (Kernzonen, Pflegezonen, Entwicklungszonen), while allowing for the exemptions required in view of the size of the area and existing human settlements in the area, and that biosphere reserves receive the same level of protection as that afforded to Naturschutzgebiete ('nature conservation areas') or Landschaftsschutzgebiete ('landscape protection areas').

Article 26

Landschaftsschutzgebiete ('landscape protection areas')

(1) Landschaftsschutzgebiete ('landscape protection areas') are areas designated on a legally binding basis that require special protection with regard to nature and landscape

1. in order to maintain, develop or restore the functioning of the ecosystem and its services, or the regenerative capacity and sustained usability of natural assets, or
2. in view of the diversity, characteristic features and beauty of their natural scenery or because of the particular historical and cultural significance of the area concerned and its landscape or
3. in view of the area's special significance for human recreation.

(2) Giving particular attention to Article 5 paragraph 1, and in conformity with more specific rules and regulations, any activities or acts that may change the character of the area concerned, or any activities or acts that are incompatible with the specific protection purpose (Schutzzweck), shall be prohibited.

Article 27

Naturparke ('nature parks')

(1) Naturparke ('nature parks') are areas to be developed and managed on a uniform basis that meet the following criteria:

1. The area concerned is an entity of major size.
2. The area consists mainly of Landschaftsschutzgebiete ('landscape protection areas') and/ or Naturschutzgebiete ('nature conservation areas').
3. The area is particularly suitable for human recreation because of its landscape assets, and sustainable forms of tourism are striven for.
4. The area has been destined for recreation in accordance with the requirements of spatial planning.
5. The designated area serves the preservation, development or restoration of a landscape shaped by a diversity of different uses, as well as of the diversity of its species and biotopes, and to this end, it is endeavoured to implement the sustainable use of land in this area.
6. The area is particularly well-suited to promote sustainable regional development.

(2) 'Nature parks' shall be planned, structured, developed and improved in accordance with their purposes outlined in paragraph (1) above, taking account of the aims and principles of nature conservation and landscape management.

Article 28

Naturdenkmale ('natural monuments')

(1) Naturdenkmale ('natural monuments') are individual creations of nature or corresponding areas of up to 5 ha, designated on a legally binding basis and requiring special protection:

1. for scientific reasons or reasons related to natural history or national heritage
2. because of their rarity, their characteristic features or their outstanding beauty.

(2) The removal of a 'natural monument', as well as any activities or acts that may induce the destruction of, damage to, or changes to the natural monument, shall be prohibited in conformity with more specific rules and regulations.

Article 29

Geschützte Landschaftsbestandteile ('protected components of landscapes')

(1) Geschützte Landschaftsbestandteile ('protected components of landscapes') are parts of nature and landscapes designated as protected components of nature and landscapes on a legally binding basis, that require special protection for the following reasons:

1. to maintain, develop or restore the functioning of the ecosystem and its services,
2. to enliven, structure, or maintain the scenery of a local community or landscape
3. to ward off any adverse impacts, or
4. because of their significance as habitats, sites or living quarters of certain wild species of fauna and flora.

In certain areas this protection may extend to the entire stocks of trees along roads, single rows of trees, individual trees, hedgerows or other landscape components.

(2) The removal of protected components of landscapes, as well as any activities or acts that may induce destruction of, damage to, or changes to 'protected components of landscapes', shall be prohibited in conformity with more specific rules and regulations. Any exemption shall only be admissible if the acts or activities referred to are carried out for imperative reasons of traffic safety, provided that it was not possible to successfully conduct other measures to improve traffic safety. Where existing stocks are reduced in expanse or number, the Laender may rule that they shall be substituted where and to the extent to which this is appropriate, adequate and reasonable.

Article 30

Legally Protected Biotopes

(1) The Federal Laender shall regulate the prohibition of measures that may lead to the destruction or any other significant or lasting adverse impact on the following biotopes:

1. Natural, near-natural or semi-natural zones of flowing and stagnant inland waters, including their banks and shores and the relevant natural or seminatural littoral vegetation, as well as their natural or semi-natural silt-up and aggradation areas, bayous and periodically swept flood plains.
2. Bogs, fens and mires, swamps, reeds, wet meadows with abundant communities of sedges and rushes, headwater areas, and inland habitats of halobionts and halophilous organisms.
3. Open inland dunes, open natural boulder, scree or rubble slopes, clay and loess walls, shrublet, broom and juniper heathlands, mat-grass communities (Nardus grasslands), xeric grasslands, Calaminarian grasslands, wood- and shrubland of dry and warm locations.
4. Fenwoods, marshy and alluvial woodland, forest stands of ravines as well as of boulder or rubble and scree slopes.
5. Open rock formations, alpine grasslands, little perma-snow valleys and dwarf pine shrubland of alpine regions.
6. Rocky shores and cliffs, coastal dunes, spits or barrier beaches, coastal lakes, sea inlets (Bodden coast) with aggradation areas, salt meadows and tidal mud flats in the coastal region, Zostera mats and other marine macrophyte populations, reefs, sublittoral sandbanks in the Baltic Sea as well as gravel, coarse sand and shell areas with a large variety of species in the marine and coastal zones.

The Federal Laender may rule that specific other biotopes shall be deemed equivalent to those listed in the first sentence above. They shall take appropriate measures to safeguard the spatial extent and the ecological features of the biotopes concerned.

(2) The Federal Laender may grant exceptions if adverse impacts on the biotopes can be offset or if the measures concerned are necessary for reasons of overriding public interest. The Federal Laender may also grant exceptions in the event a biotope within the scope of paragraph 1 has developed during the period covered by contractual arrangement or participation in public programmes on utilization

restrictions. The provisions of Article 34 shall be observed.

Article 31

Protection of Waters and Littoral Zones

The Federal Laender shall ensure that surface waters, including their littoral zones and strips of vegetation cover alongside water courses, are preserved as habitats and sites for native species of fauna and flora and are further developed in such a way that they are able to fulfill their extensive interlinking functions to ensure connectivity and permeability on a lasting basis.

Article 32

The European “Natura 2000” Network

Articles 32 to 38 serve the implementation of the establishment and protection of the European ecological network “Natura 2000”, in particular the protection of Sites of Community Importance and European Bird Sanctuaries. The Federal Laender shall meet their obligations under Council Directives 92/43/EEC and 79/409/EEC, in particular by laying down rules and regulations in conformity with Articles 33, 34, 35 first sentence no 2, and Article 37 paragraphs 2 and 3, of this Act.

Article 33

Protected Areas

(1) The Federal Laender shall select the sites to be proposed to the EU Commission pursuant to Article 4 paragraph 1 of Council Directive 92/43/EEC and Article 4 paragraphs 1 and 2 of Council Directive 79/409/EEC, in accordance with the criteria specified therein. In this process, the Federal Laender shall consult with the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety; the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety on its part shall involve the other Federal ministries concerned in view of their specific subject-related portfolio. The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall notify the selected sites to the EU Commission. At the same time the Ministry shall provide the EU Commission with estimates of the Community co-financing needed to enable compliance with Article 6 paragraph 1 of Council Directive 92/43/EEC, including compensatory payments to farmers.

(2) The Federal Laender shall designate the sites entered in the list of sites of Community importance in accordance with Article 4 paragraph 4 of Council Directive 92/43/EEC, and European Bird Sanctuaries, in line with the respective conservation objectives (Erhaltungsziele), as protected parts of nature and landscapes as laid down in Article 22 paragraph 1 of this Act.

(3) The ‘protection declaration’ (Schutzerklärung) shall set out the protection purpose (Schutzzweck) in accordance with the conservation objectives (Erhaltungsziele) for the site concerned, as well as the necessary site boundary

definitions. The declaration shall also set out whether any priority biotopes or priority species are to be protected. It shall be ensured through appropriate orders and prohibitions as well as management and development measures that the requirements of Article 6 of Council Directive 92/43/EEC are met. More stringent or more extensive protection provisions shall remain unaffected.

(4) The requirement of placing under protection as set forth in paragraphs 2 and 3 may be waived if equivalent protection is guaranteed by other legal provisions, administrative provisions, powers of disposal held by a public or non-profit body or agency, or by contractual arrangements.

(5) Once a site has been published pursuant to Article 10 paragraph 6, any plans and projects, measures, changes, disturbances or disruptions that may result in significant adverse effects on parts or components of the site that are of a critical interest for the conservation objectives concerned, shall be inadmissible

1. in a site of Community importance, in the interim period until formal legal protection of the site,

2. in a European Bird Sanctuary, subject to any special conservation regulations laid down in accordance with Article 22 paragraph 2 of this Act. In concertation sites, any activities or acts referred to in the first sentence of this paragraph shall be inadmissible, where such activity or act could result in significant adverse impacts on any priority biotope or priority species in the site concerned.

Article 34

Impact Assessment, Inadmissible Projects, Exemptions

(1) Before approving or carrying out a project, its compatibility with the conservation objectives (Erhaltungsziele) of a site of Community importance or a European bird sanctuary shall be assessed. In the case of protected areas pursuant to Article 22 paragraph 1, the compatibility criteria shall derive from the protection purpose (Schutzzweck) and the provisions laid down in this context.

(2) If the assessment shows that the project may give rise to significant adverse effects on a site referred to in paragraph 1 above, affecting the components of the site that are of a critical interest for relevant conservation objectives (Erhaltungsziele) or the protection purpose (Schutzzweck) concerned, the project shall be deemed inadmissible.

(3) Any project may only be approved or carried out in derogation of paragraph 2 above

1. if this project is necessary for imperative reasons of overriding public interest, including those of a social or economic nature, and

2. if there are no other reasonable alternatives for achieving the project's purpose at a different location without any or with less serious adverse effects.

(4) If the site affected by the project contains priority biotopes or hosts priority species, the only imperative reasons of overriding public interest eligible are reasons relating to human health, public safety – including national defence and protection of the civilian population –, or the project's beneficial consequences of primary importance for the environment. Other reasons within the meaning of

paragraph 3 no 1 are only eligible for consideration if the competent authority has obtained a relevant prior opinion from the EU Commission, via the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety.

(5) If a project under paragraph 3 above, also in conjunction with paragraph 4 above, is to be approved or carried out, the necessary measures to safeguard coherence of the "Natura 2000" European ecological network shall be provided for. The competent authority shall inform the EU Commission, via the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, of the measures taken.

Article 35

Plans

Article 34 shall be applicable mutatis mutandis in connection with

1. the determination of routes (Linienbestimmungen) pursuant to Article 16 of the Federal Highways Act (Bundesfernstraßengesetz), Article 13 of the Federal Waterways Act (Bundeswasserstraßengesetz), or Article 2 paragraph 1 of the Act on Acceleration of Traffic Infrastructure Planning

(Verkehrswegeplanungsbeschleunigungsgesetz), as well as

2. other plans; in the case of spatial/ regional planning schemes

(Raumordnungspläne) as referred to in Article 3 no 7 of the Federal Regional Planning Act (Raumordnungsgesetz): with the exception of Article 34 paragraph 1, first sentence. Article 34 paragraph 1, second sentence and paragraphs 2 to 5 shall be applicable mutatis mutandis to 'building master plans' (Bauleitpläne) and municipal bye-laws (Satzungen) under Article 34 paragraph 4, first sentence no 3 of the Federal Building Code (Baugesetzbuch).

Article 36

Impacts from Emissions

If a facility subject to approval under the Federal Immission Control Act is expected to emanate emissions that, also in combination with other facilities or measures, will in the area affected by the facility have significant adverse impacts on a Site of Community Importance or on a European Bird Sanctuary, affecting components of this site that are of a critical interest for the respective conservation objectives (Erhaltungsziele) or the protection purpose (Schutzzweck), and if these adverse impacts cannot be compensated for in accordance with Article 19 paragraph 2, this shall be deemed to preclude the approval of the facility unless the prerequisites specified in Article 34 paragraph 3 in conjunction with paragraph 4 have been met. Article 34 paragraphs 1 and 5 shall apply mutatis mutandis. Relevant decisions shall be made in consultation with the authorities responsible for nature conservation and landscape management.

Article 37

Relationship to Other Legal Provisions

(1) Article 34 shall not apply to projects under Article 29 of the Federal Building Code in areas with development plans (Bebauungspläne) under Article 30 of the Federal Building Code and during the plan proposal procedure (Planaufstellung) under Article 33 of the Federal Building Code. The applicability of Article 34 shall not be affected in the case of projects inside built-up community areas as referred to in Article 34 of the Federal Building Code, in the case of projects outside of built-up community areas under Article 35 of the Federal Building Code and where Bebauungspläne (development plans) substitute relevant Planfeststellungsverfahren (plan establishment procedures).

(2) Articles 34 and 36 shall only be applicable to protected parts of nature and landscapes, and to biotopes (natural habitat types) protected under Article 30, in so far as relevant protection provisions, including provisions relating to exceptions and exemptions, do not provide more stringent project-related approval criteria. Obligations pursuant to Article 34 paragraph 4, second sentence, regarding EU Commission involvement, and pursuant to Article 34 paragraph 5, second sentence, regarding notification of the EU Commission, however, remain unaffected.

(3) Where projects involve interventions in nature and landscape any rules and regulations laid down by the Federal Laender within the framework of Article 19, as well as Articles 20 and 21, shall remain unaffected.

Article 38

Protected Marine Areas in the Exclusive Economic Zone and on the Continental Shelf

(1) Within the framework of the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 (Federal Law Gazette 1994 II, page 1799), the provisions of Articles 33 und 34 shall be applied mutatis mutandis to the protection of marine areas in the region of the Exclusive Economic Zone and the continental shelf, subject to the following reservations (nos 1 – 5):

1. Restrictions to air traffic, shipping, military uses permitted under international law and scientific marine research projects pursuant to Article 246 paragraph 3 of the United Nations Convention on the Law of the Sea, are not admissible. Article 211 paragraph 6a of the United Nations Convention on the Law of the Sea and other provisions under international law that relate to shipping remain unaffected.
2. The reasons for refusing scientific marine research projects in conformity with Article 246 paragraph 5 of the United Nations Convention on the Law of the Sea remain unaffected, taking account of the Act on Scientific Marine Research (Gesetz über die Durchführung wissenschaftlicher Meeresforschung) of 6 June 1995 (Federal Law Gazette I, pages 778, 785), last amended by Article 24 of the Act of 15 December 2001 (Federal Law Gazette I, page 3762).
3. Restrictions to fishing are only admissible in conformity with the law of the European Communities and in accordance with the provisions of the Marine Fishing Act (Seefischereigesetz) in the version promulgated on 6 July 1998 (Federal Law Gazette I, page 1791), last amended by Article 209 of the Ordinance of 29 October 2001 (Federal Law Gazette I, page 2785).

4. Restrictions on the laying of undersea cables and pipelines are only admissible in compliance with Article 34 and in conformity with Article 56 paragraph 3 in conjunction with Article 79 of the United Nations Convention on the Law of the Sea.

5. Restrictions on the generation of power from water, current and wind and on the prospecting and extraction of mineral resources are only admissible in accordance with Article 34.

(2) Within the context of paragraph 1 above, the Federal Agency for Nature Conservation shall perform the tasks resulting from the establishment and protection of the European "Natura 2000" network. The first sentence shall not apply to the tasks arising from Article 34 nor to the designation of areas as 'protected parts of nature and landscape' referred to in paragraph 3 of this Article. Protected marine areas shall be selected with the involvement of the general public and subject to the consent of the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety. The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall involve the Federal Ministries concerned in view of their specific subject-related portfolio and shall arrange for consultation with the riparian Federal Laender to reach agreement.

(3) Within the context of paragraphs 1 and 2 above the designation of areas as protected parts of nature and landscape pursuant to Article 33 paragraph 2 shall be implemented by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, with the involvement of the Federal Ministries concerned in view of their specific subject-related portfolio, by way of an Ordinance (Rechtsverordnung) not requiring the consent of the Bundesrat.

Section Five:

Protection and Management of Wild Fauna and Flora Species

Article 39

Tasks of Species Conservation

(1) The purpose of the provisions specified in this Section is to protect, conserve and manage the natural and historically evolved diversity of species of wild fauna and flora. Species conservation comprises the following tasks:

1. The protection of fauna and flora species, as well as of their biocoenoses, from adverse human impacts.

2. The protection, management, development and restoration of the biotopes of wild fauna and flora species and the safeguarding of their other life supports and living conditions.

3. The introduction and establishment of displaced species of wild fauna and flora in appropriate biotopes within their natural area of distribution.

(2) The provisions of plant protection legislation, animal protection legislation, legislation on disease control and livestock epidemics as well as forestry, hunting and fishing legislation shall remain unaffected by the provisions of this Section or rules and regulations laid down on the basis of and within the framework of the provisions of this Section. Where within the framework of hunting and fishing legislation no particular provisions relating to the protection, conservation and

management of the species concerned exist or are laid down, the provisions of this Section and rules and regulations laid down on the basis of and within the framework of this Section shall be applicable without prejudice to the rights of those who are licensed under hunting and fishing law to practice hunting or fishing.

Article 40

General Provisions on the Conservation of Species and of their Biotopes (Natural Habitats)

(1) For preparing, executing and supervising the tasks under Article 39 paragraph 1, the Federal Laender shall take appropriate action

1. to assess, describe, evaluate and validate populations, biocoenoses and biotopes of wild fauna and flora species of significance from the point of view of species conservation, including the species of Community interest, the 'European bird species' and the species that enjoy special protection or other species whose survival is endangered,
2. to define and implement conservation, management and development objectives.

(2) To implement the conservation of species and their biotopes (natural habitats), the Federal Laender shall lay down further rules and regulations, in particular on the conservation of biotopes of wild fauna and flora species.

Article 41

General Protection of Wild Fauna and Flora

(1) The Federal Laender shall lay down rules and regulations for the protection of wild fauna and flora. In particular, compliance with the following requirements shall be assured thereby:

1. not to wilfully disturb specimens of wild fauna, or to capture, injure or kill them without good cause,
2. not to remove, without good cause, specimens of wild flora from their sites, or to use them, to fell them or to knock them down or destroy them in any other way,
3. not to damage or destroy, without good cause, the habitats and sites of wild fauna and flora species, where Article 42 paragraph 1 does not provide for more stringent protection.

2) In compliance with Article 22 of Council Directive 92/43/EEC and Article 11 of Council Directive 79/409/EEC and Article 8, letter h of the Convention on Biological Diversity of 5 June 1992 (Federal Law Gazette 1993 II, page 1471), the Federal Laender shall take appropriate measures to preclude the risks involved in any adulteration of the fauna or flora of the Member States through the introduction, establishment and spread of non-native fauna or flora. They shall in particular lay down rules and regulations on permits that may be granted for the introduction of specimens

1. of non-native species of fauna and
2. non-native species of flora

in the wild. Any permit shall not be granted if the risk of adulterating the fauna

or flora of the Member States, or any endangerment of the survival or abundance of wild fauna or flora species of the Member States, or of populations of such species, cannot be excluded. The following shall be exempt from the requirement to obtain a permit:

1. Cropping in agriculture and forestry
  2. The introduction and use of specimens of
    - a) native fauna species
    - b) non-native fauna species, if their introduction and use requires authorization under plant protection legislation, taking account of the requirements of species conservation, for biological methods of plant protection.
  3. The introduction of specimens of native fauna species that are subject to the provisions of hunting and fishing legislation.
- (3) The Federal Laender may lay down further rules and regulations; in particular they may determine the requirements under which taking in the wild of specimens of wild fauna or flora not subject to special protection, is admissible.

Article 42

Provisions for Specially Protected Fauna and Flora Species and Certain Other Fauna and Flora Species

(1) It is prohibited:

1. to pursue, capture, injure or kill any wild specimen of specially protected fauna species, or to remove from the wild, damage, or destroy any forms of their life-cycle, their nesting or breeding sites, other living quarters or inhabited sites or any other places of refuge;
2. to cut, pick, uproot or tear off, dig up, damage or destroy any wild specimen of specially protected flora species, or parts or morphological forms of development thereof;
3. to disturb any wild specimen of strictly protected wild fauna species or 'European bird species' at their nesting or breeding sites, other living quarters or inhabited sites or any other places of refuge, by searching for them, photographing or filming them, or by any similar action;
4. to impair or destroy the sites of strictly protected wild flora species by searching for such specimens, photographing or filming them, or by any similar action.

(2) It is furthermore prohibited:

1. to gain possession of, or take in custody, have possession of or keep in custody, handle, work or process any specimen of specially protected fauna and flora species (prohibitions on possession);
2. a) to sell, buy, offer for purposes of sale or purchase, keep in stock or transport for purposes of sale
- b) to acquire, display to the public or use in some other way for commercial purposes (prohibitions on marketing) specimens of the specially protected fauna and flora species referred to in

Article 10 paragraph 2 no 10 letters b and c.

Article 9 of Council Regulation (EC) 338/97 remains unaffected.

- (3) The prohibitions on possession and marketing shall also be applicable to
1. goods covered by the Annex of Council Directive 83/129/EEC that, in contravention of Articles 1 and 3 of this Directive, entered the Community after 30 September 1983,
  2. fauna and flora species designated by way of Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to Article 52 paragraph 4.

Article 43

Exceptions and Exemptions

(1) Unless otherwise specified in an Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to Article 52 paragraph 5, the following shall be exempt from the prohibitions on possession:

1. specimens of specially protected fauna or flora species that were legally
  - a) bred within the territory of the Community and have not become ownerless; produced through artificial propagation, or taken in the wild;
  - b) transferred into the Community from third countries;
2. specimens of fauna or flora species referred to in Article 42 paragraph 3 no 2 that were legally acquired within the Community before inclusion of the species in an Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to Article 52 paragraph 4. The first sentence no 1 letter b shall not apply to specimens of fauna and flora species referred to in Article 10 paragraph 2 no 10 letter b that were directly transferred to the country, from a third country, without any exception authorization (Ausnahmegenehmigung) pursuant to paragraph 8, second sentence, or exemption (Befreiung) pursuant to Article 62, after 3 April 2002.

In derogation of the second sentence, dead specimens of European bird species referred to in Article 10 paragraph 2 no 10 letters b sub-letter bb, provided that they are subject to hunting legislation in accordance with Article 2 paragraph 1 of the Federal Hunting Act (Bundesjagdgesetz), may be brought directly into the country from a third country as personal or household effects without requiring any exception authorization (Ausnahmegenehmigung) or exemption (Befreiung).

(2) Where, pursuant to paragraph 1 above, specimens of specially protected fauna or flora species are not subject to prohibitions on possession, they shall also be exempt from the prohibitions on marketing. Without prejudice to any Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to Article 52 paragraph 5, this shall not apply to

1. specimens of strictly protected fauna and flora species
2. 'European bird species' taken from the wild.

(3) In derogation of paragraph 2 second sentence, the following specimens shall be exempted from prohibitions on marketing:

1. specimens of strictly protected fauna or flora species that were legally acquired before the date of their placing under protection as 'species threatened with extinction' or 'strictly protected species',
2. specimens of 'European bird species' that were legally acquired before 6 April

1981 or that are listed in Annex III Part 1 of Council Directive 79/409/EEC, 3. specimens of fauna or flora species under Council Directive 92/43/EEC and Council Directive 79/409/EEC that have been approved in a Member State, in compliance with the Council Directives, for actions referred to in Article 42 paragraph 2 first sentence no 2.

(4) The prohibitions specified in Article 42 paragraphs 1 and 2 shall not apply if the actions are associated with the use of land for agricultural, forestry and fishery purposes in the framework of and in line with the terms of good practice* and in accordance with the requirements set forth in Article 5 paragraphs 4 to 6, and for recovery of the products obtained in this way, or in the case of an intervention that has been permitted pursuant to Article 19, or with an environmental impact assessment carried out in accordance with the Environmental Impact Assessment Act (Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung), or in the case of a measure that has been permitted in conformity with Article 30, as far as these actions do not imply any intentional impairment to specimens of specially protected fauna species, including their nesting and breeding sites, other living quarters or inhabited sites, or any other places of refuge, or to specimens of specially protected flora species. More stringent protection provisions of the Federal Laender shall remain unaffected.

(5) In derogation of the prohibitions on possession and marketing, it is admissible, subject to relevant provisions of hunting and fishing legislation, to remove from the wild animals or plants that have been found dead, and to deliver them to the institution designated by the competent authority of the Federal Land concerned, or, provided they do not belong to the strictly protected species of fauna or flora, to use them for purposes of research or teaching or for preserving/ preparing them for such purposes.

(6) In derogation of the prohibitions specified in Article 42 paragraph 1 no 1 and of prohibitions on possession, it is also admissible, subject to relevant provisions of hunting legislation, to take in injured, helpless or sick animals in order to restore them to health. Such specimens shall be released back into the wild without delay as soon as they are able to survive there without human assistance. In other cases, they shall be delivered to the institution designated by the competent authority of the Federal Land concerned. In the case of specimens of strictly protected fauna species, the person who takes in the specimen shall notify the competent authority of the Federal Land concerned of this fact. The competent authority of the Federal Land concerned may demand the surrender of the specimen in question.

(7) The competent authorities pursuant to Article 44 and Article 45 paragraph 1 or pursuant to the legislation of the Federal Land concerned may grant exceptions to the prohibitions on possession or marketing, where this is necessary for the utilization of confiscated or impounded specimens of fauna or flora and does not conflict with legal instruments of the European Communities.

(8) Further exceptions to the prohibitions specified in Article 42 may be granted by the competent authorities of the Federal Land concerned where this is necessary for any of the following reasons:

1. to avert significant damage in the sectors of agriculture, forestry, fishery, water management or other public-benefit sectors;
2. to protect native fauna and flora, or
3. for purposes of research, teaching, re-introduction, or for measures of breeding or artificial propagation that support such purposes. In cases of transfer from third countries, the Federal Agency for Nature Conservation may in individual cases grant further exceptions to the prohibitions specified in Article 42, in order to enable reasonable use*, under controlled conditions, of specimens of certain fauna and flora species under Article 10 paragraph 2 no 10 letter b, and of bred or artificially propagated specimens of such species. Exceptions pursuant to the first and second sentences of this paragraph may only be granted where this does not imply adverse effects on the survival and abundance of the population or species concerned, where this is in compliance with Article 16 paragraph 1 of Council Directive 92/43/EEC and Article 9 paragraphs 1 and 2 of Council Directive 79/409/EEC and where this is not in conflict with the provisions of any Ordinance pursuant to Article 52 paragraph 5, or with other species conservation interests, or obligations arising from international conventions relating to species conservation. The Governments of the Federal Laender may generally permit the exceptions referred to in the first sentence above, by way of ordinance (Rechtsverordnung), provided that the fauna and flora species concerned do not belong to the strictly protected species. The Governments of the Federal Laender may transfer their authority pursuant to the third sentence above to other Land authorities, by way of ordinance (Rechtsverordnung).

Article 44

Competencies

(1) The following authorities shall act as the management authorities referred to in Article 13 paragraph 1 of Council Regulation (EC) No 338/97 and of Article IX of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora:

1. The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, with respect to dealings with other Parties to the Convention and with the Secretariat (Article IX paragraph 2 of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora), with the exception of the tasks specified in no 2, letters a and c, and no 4, and in connection with the tasks specified in Article 12 paragraphs 1, 3 and 5, Article 13 and Article 15 paragraphs 1 and 5, and Article 20 of Council Regulation (EC) No 338/97, while
2. the Federal Agency for Nature Conservation shall be responsible for
  - a) granting import and export permits and re-export certificates under Article 4 paragraphs 1 and 2 and Article 5 paragraphs 1 and 4 of Council Regulation (EC) No 338/97 as well as other documents as laid down in Article IX paragraph 1 letter a of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), and for dealings with the Secretariat, the Commission of the

European Communities and with authorities of other Parties and non-Parties to the Convention in the context of applications for permits or in the prosecution of violations of import or export regulations as well as for the tasks specified in Article 15 paragraph 4 letters a and c;

b) approval of exemptions pursuant to Article 8 paragraph 3 of Council Regulation (EC) No 338/97 in cases of imports;

c) the registration of operations in which specimens are bred or artificially propagated for commercial purposes, as specified in Article VII paragraph 4 of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, and for notification to the Secretariat of the registration procedure referred to in Article 7 paragraph 1 no 4 of Council Regulation (EC) No 338/97 (in conformity with Article IX paragraph 2 of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora);

3. the customs offices published in accordance with Article 45 paragraph 3 shall be responsible for monitoring transboundary goods traffic with third countries;

4. the Federal Customs Administration shall be responsible for the exchange of information with the Secretariat on matters related to the combating of crime in the field of species protection;

5. the competent authorities of each Federal Land concerned: for all other responsibilities under Council Regulation (EC) No 338/97.

(2) The Federal Agency for Nature Conservation shall act as the scientific authority referred to in Article 13 paragraph 2 of Council Regulation (EC) No 338/97.

Article 45

Assistance from Customs Authorities

(1) The Federal Ministry of Finance, and the customs offices designated by it, shall participate in monitoring the importation and exportation of specimens of fauna and flora species that are subject to import and export regulations under legal instruments of the European Communities and in monitoring with respect to the prohibitions on possession and marketing applicable pursuant to this Section in goods traffic with third countries.

(2) The Federal Ministry of Finance shall have authority to regulate, in agreement with the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, the details of the procedure arising from paragraph 1 above by way of Ordinance not requiring the consent of the Bundesrat; where necessary, it may also provide for obligations to notify, register, provide information or assistance, as well as the obligation to tolerate inspections of business papers and of other documents, or of premises, and to tolerate the removal of non-payable samples and specimens.

(3) The names of the customs offices clearing specimens of fauna and flora species for importation or exportation shall be provided by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, in agreement with the

Federal Ministry of Finance, for publication in the Bundesanzeiger (Federal Gazette). Special reference shall be made to offices attending to the customs clearance of live specimens of plants or animals.

Article 46

Import and Export Procedures

(1) Any person who imports or exports specimens of fauna or flora species that are subject to import or export regulations pursuant to legal instruments of the European Communities shall register such specimens of fauna and flora with a customs office published in accordance with Article 45 paragraph 3, present to the relevant customs office any permits or other documents required for such imports or exports and shall furthermore, upon request, present such specimens of fauna or flora for inspection.

(2) In the case of live animals, the importer or exporter shall communicate the expected time of arrival to the customs office responsible for customs clearance not later than 18 hours prior to their arrival, indicating the type/ species and number of such specimens.

Article 47

Confiscation and Impounding by Customs Offices

(1) In cases where customs offices are in doubt as to whether specimens of fauna or flora belong to species or populations that are subject to import or export restrictions pursuant to legal instruments of the European Communities or to prohibitions on possession or marketing pursuant to the provisions of this Section, they may take such specimens of fauna or flora into their own custody, or place them in the custody of third parties, at the expense of the person authorized to dispose of them, until such doubts have been removed; they may also leave them in the custody of the person authorized to dispose of them, on condition that they shall not dispose of them. To clarify the doubts, the customs offices may request the person authorized to dispose of such specimens, to submit a certificate issued by an independent expert institution or person, recognized as such by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, confirming that the specimens of fauna or flora concerned do not belong to any species or populations that are subject to import or export restrictions pursuant to legal instruments of the European Communities or to prohibitions on possession or marketing pursuant to the provisions of this Section. Where the doubts prove to be unfounded, the Federal Government shall reimburse any expenses incurred in acquiring certificates and the additional costs of placing in custody.

(2) In cases where it is found during the customs controls that specimens of fauna or flora are being imported or exported without the prescribed permits or other documents, the specimens of fauna or flora concerned shall be confiscated by the customs office. Confiscated specimens of fauna or flora may be left in the custody of the person authorized to dispose of them, on condition that they shall not dispose of them. If the prescribed permits or other documents are not submitted

within one month of confiscation, the customs office shall order the specimens of fauna or flora to be impounded; the customs office may grant a reasonable extension not exceeding a total of six months. In cases where the specimens of fauna or flora concerned are found to belong to a category for which the granting of any import or export permits is inadmissible, they shall be impounded immediately.

(3) In cases where it is found during the customs controls that import or export of the specimens of fauna or flora concerned conflicts with the prohibitions on possession and marketing, paragraph 2 above shall apply *mutatis mutandis*.

(4) In cases where specimens of confiscated or impounded fauna or flora are sold, the proceeds shall be paid to the owners if they can prove that, through no fault of their own, they were unaware of the facts and circumstances that gave rise to confiscation or impounding. Third parties whose rights are extinguished by impounding or sale shall receive compensation from the proceeds under the conditions mentioned in the first sentence above.

(5) In cases where specimens of fauna or flora are confiscated or impounded, the costs thus incurred, in particular for care, housing or storing, transport, return or utilization/processing shall be paid by the importers or exporters; where their identity cannot be established, such costs shall be paid by the senders, carriers or recipients if these were aware, or should have been aware, of the facts and circumstances that gave rise to confiscation or impounding.

(6) Article 8 paragraph 6 and Article 16 paragraphs 3 and 4 of Council Regulation (EC) No 338/97 remain unaffected.

Article 48 **Charges**

(1) The Federal Agency for Nature Conservation shall collect charges (fees and expenses) for its official acts performed in accordance with the provisions of this Section.

(2) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority to establish regulations by way of Ordinance not requiring the consent of the Bundesrat, subject to prior agreement with the Federal Ministry of Finance, the Federal Ministry of Consumer Protection, Food and Agriculture and the Federal Ministry of Economics and Technology*, specifying the facts on which to base the fees, as well as specific fixed rates or rates varying between certain limits. The costs to be paid may be regulated in derogation of the Administrative Expenses Act (Verwaltungskostengesetz).

Article 49 **Obligation to Furnish Proof, Confiscation**

(1) Persons who possess, or have actual control over:

1. live specimens of specially protected fauna or flora species, their living or dead morphological forms of development, or essentially intact dead specimens of specially protected fauna or flora species, or
2. readily recognizable parts of specimens of strictly protected fauna or flora

species, or readily recognizable derivatives thereof, or

3. living specimens of fauna or flora species specified in Article 42 paragraph 3 no 2, may claim to have a right to such possession or control vis-à-vis the competent authorities of the Federal Land concerned only if they are able upon request to produce conclusive evidence substantiating their claim, or if they can prove that they or third parties were in possession of the specimens of fauna or flora concerned before the date of placing under protection as specially protected species or prior to their inclusion in an Ordinance pursuant to Article 52 paragraph 4.

(2) Paragraph 1 above shall not apply if the derivatives referred to in paragraph 1 no 2 are serving as personal or household effects. Where plants or animals were acquired before the date of placing under protection as specially protected species or prior to their inclusion in an Ordinance pursuant to Article 52 paragraph 4 and serve as personal or household effects, it shall be sufficient to furnish prima facie evidence instead of submitting proof as specified in paragraph 1. Prima facie evidence may only be requested if there are facts justifying the assumption that relevant claims are unjustified.

(3) Where, pursuant to Articles 8 and 9 of Council Regulation (EC) No 338/97, proof of authorization for actions mentioned in these Articles is required, or such proof requires provision of certain documents, such proof shall be provided in the manner prescribed in the aforementioned Regulation.

(4) Specimens of fauna or flora for which holders can neither produce substantiating evidence, nor furnish prima facie evidence, may be confiscated by the competent authorities of the Federal Land concerned. Article 47 shall apply mutatis mutandis; Article 47 paragraph 1 second sentence shall be applicable with the provision that the submission of certification from a different independent expert agency or individual may also be requested.

Article 50

Rights of Information and of Access

(1) Upon request, individuals, legal entities and unincorporated associations shall provide the competent authorities pursuant to Article 44 of this Act or pursuant to provisions in effect in the Federal Land concerned, with the information required for the implementation of legal instruments of the European Communities, or provisions contained in this Section, or any legal provisions laid down for the purpose of their implementation.

(2) Where necessary, persons appointed by the authorities referred to in paragraph 1, may, within the framework of paragraph 1 above, during operating times and business hours enter the premises, buildings, rooms, vehicles and other means of conveyance, used for business or other operations by persons obliged to furnish information, and inspect cases, containers and business documents. Persons obliged to furnish information shall assist the inspectors in their work as far as necessary and present their business documents upon request.

(3) Persons obliged to furnish information may refuse to answer questions which

would make them, or any of their relatives as specified in Article 383 paragraph 1 nos. 1 to 3 of the Code of Civil Procedure (Zivilprozeßordnung), liable to criminal prosecution or to proceedings under the Administrative Offences Act (Gesetz über Ordnungswidrigkeiten).

Article 51

Zoos

The Federal Laender shall meet the obligations arising from Council Directive 1999/22/EEC of 29 March 1999 on the keeping of wild animals in zoos (OJ EC No L 94, page 24), in particular by laying down rules and regulations where these obligations have not already been met by the Federal Animal Protection Act (Tierschutzgesetz) or by rules and regulations laid down on the basis of the Federal Animal Protection Act . In this context the Federal Laender shall assure that the zoos implement the conservation measures referred to in Article 3 of the Directive. The Federal Laender may provide that a licence for the establishment and operation of a zoo required under Land legislation to meet the obligations referred to in the first sentence, includes the authorization pursuant to Article 11 paragraph 1 no 2a of the Federal Animal Protection Act. Where animal protection legislation at Federal level does not provide any more specific requirements for the keeping of animals in zoos, the Federal Laender may lay down rules and regulations on relevant requirements, applying Article 2a paragraph 1 of the Federal Animal Protection Act mutatis mutandis.

Article 52

Authorizations

(1) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority to place fauna and flora species not falling under Article 10 paragraph 2 no 10, letter a or b, or populations of such species, under special protection by way of Ordinance with the consent of the Bundesrat provided that the species concerned are native species whose survival in Germany is endangered due to human acts or activities, or species that may be confused with such endangered species or with species referred to in Article 10 paragraph 2 no 10 letter b.

(2) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority to place the following under strict protection by way of Ordinance with the consent of the Bundesrat:

1. certain

a) fauna and flora species listed in Annex B of Regulation (EC) 338/97

b) European bird species which enjoy special protection in accordance with Article 10 paragraph 2 no 10, letter a or b

2. certain other fauna or flora species referred to in paragraph 1 above, provided that the species concerned are native species at risk of extinction in Germany.

(3) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority

1. to specify in greater detail what parts or derivatives of specimens of specially protected fauna or flora species shall be considered readily recognizable within the context of Article 10 paragraph 2 no 1, letters c and d or no 2, letters c and d,

2. to exempt certain specially protected species or specific origins of specially protected fauna or flora species, as well as bred or artificially propagated specimens of specially protected fauna or flora species, entirely, in part or under certain conditions from the prohibitions of Article 42, provided that this does not endanger the purpose of protection (Schutzzweck) and does not conflict with Articles 12, 13 and 16 of Council Directive 92/43/EEC, Articles 5 to 7 and 9 of Council Directive 92/409/EEC, other legal instruments of the European Communities, or obligations arising from international conventions relating to species conservation, by way of Ordinance with the consent of the Bundesrat.

(4) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority to designate, by way of Ordinance with the consent of the Bundesrat, non-native fauna and flora species not subject to special protection to which the prohibitions of Article 42 paragraph 2 are applicable on the basis of Article 42 paragraph 3 no 2, where this is necessary in view of the risk of adulteration of the fauna or flora in the Member States or because of the endangerment of the survival or abundance of wild fauna or flora species of the Member States, or of populations of such species.

(5) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority, where necessary for reasons of species conservation and not in conflict with legal instruments of the European Communities, to prohibit or restrict:

1. the keeping or breeding of specimens of fauna

2. the circulation of specimens of fauna or flora of certain specially protected species and of specimens of the fauna or flora species designated by way of Ordinance pursuant to Article 52 paragraph 4. (6) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority where necessary for reasons of species conservation, in particular in order to meet the obligations arising from

Article 15 of Council Directive 92/43/EEC, Article 8 of Council Directive 79/409/EEC, or from international conventions relating to species conservation, to restrict or prohibit, by way of Ordinance with the consent of the Bundesrat,

1. the production, circulation or use of certain equipment, agents, tools or devices by which specimens of wild fauna or flora species may be killed, fought, captured or destroyed in major quantities or on a non-selective basis;

2. actions or methods that may lead to the disappearance or other significant adverse impacts on populations of wild fauna or flora species, The first sentence no 1 shall not apply to equipment, agents, tools or devices requiring a licence on the basis of other legal provisions, provided that the interests of species conservation are to be taken into account in relevant licensing.

(7) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall also have authority to lay down provisions, by way of Ordinance with

the consent of the Bundesrat, concerning

1. record-keeping obligations for those who handle, work or process, buy, sell or acquire from others specimens of specially protected fauna or flora species for commercial purposes, specifying in particular what persons are obliged to keep records, subject matter and scope of the data requested, period of obligation to preserve these data and their review by the competent authorities of the Federal Land concerned;
2. marking of specimens of specially protected fauna and flora species for the purpose of supplying evidence pursuant to Article 49;
3. certification of legal acquisition of specimens of fauna and flora for the purpose of supplying evidence in accordance with Article 49;
4. obligations to notify possession of
  - a) specimens of specially protected fauna or flora species,
  - b) specimens of fauna or flora species designated by way of Ordinance pursuant to Article 52, paragraph 4, in order to facilitate monitoring and surveillance with regard to prohibitions of possession and marketing.

(8) Any Ordinance pursuant to paragraphs 1 to 7 requires prior agreement with the Federal Ministry of Consumer Protection, Food and Agriculture in so far as it relates

1. to species of fauna that are subject to hunting or fishing legislation
  2. to species of fauna used for biological plant protection, or
  3. to plants obtained by artificial propagation, or to plants suitable for silvicultural use. Any ordinance pursuant to paragraph 6 first sentence no 1 and paragraph 7, nos 1, 2 and 4 requires agreement with the Federal Ministry of Economics and Technology*.
- (9) Where the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety chooses not to exercise its authority pursuant to paragraphs 4 to 7, the Federal Laender may lay down corresponding rules and regulations.

Article 53

Overhead Power Lines and Bird Protection

To protect bird species, all newly constructed power poles and technical components of medium-voltage power lines shall be designed in such a way that birds are protected from electrocution. On existing power poles and technical components of medium-voltage power lines that pose a high risk to birds, the necessary measures to protect birds against electrocution shall be implemented within a period of ten years.

The first and second sentences above shall not apply to the overhead power lines of the railways.

Article 54

Further Provisions at Laender Level

The Federal Laender may lay down rules and regulations on the special protection of other wild native species of fauna and flora, in particular with respect to species listed in Annex V of Council Directive 92/43/EEC, where this is necessary in view of

the risks posed by human acts or activities to the survival of the species concerned, or in order to safeguard the purposes outlined in Article 14 paragraph 1 of the Council Directive, in the respective Federal Land. The first sentence above shall not apply to species of fauna that are subject to hunting legislation in accordance with Article 2 paragraph 1 of the Federal Hunting Act (Bundesjagdgesetz).

Article 55

General Administrative Provisions

It is incumbent upon the Federal Government, with the consent of the Bundesrat, to issue the general administrative provisions needed to implement legal instruments of the European Communities, the provisions of Article 42 paragraphs 2 and 3, Articles 43 and 49, or any Ordinance pursuant to Article 52 paragraphs 5 and 7. Approval by the Bundesrat is not required where the general administrative provisions concern Federal Government authorities.

Section Six:

Access to Nature and Landscapes for the Purpose of Recreation

Article 56

Access of the General Public

For purposes of recreation the Federal Laender shall permit access, on roads and trails, to land used for agriculture and forestry, as well as to plots of land which are not in use, at the individual's own risk. The Federal Laender may provide more extensive rules and regulations. They may also restrict access to areas where there are important reasons, in particular in order to protect nature and landscape, fields and farming, the interests of persons seeking rest and relaxation, or in order to prevent significant damage, or to protect other interests of landowners deserving protection; the Federal Laender may also deem other uses to be equivalent to access either entirely or in part. Any permit-free use of surface waters is governed by Articles 23 and 24 of the Federal Water Act (Wasserhaushaltsgesetz) and the water laws enacted by the Federal Laender.

Article 57

Allocation of Public Land for Purposes of Recreation

(1) The Federation (Bund) shall earmark adequate portions of appropriate land in its ownership or possession which because of its particular features is suitable for the general public's recreation, such as

1. land on river banks and at lake and sea shores
2. land with beautiful parts or components of landscape
3. land facilitating access to otherwise inaccessible, or not adequately accessible, forests, lakes and beaches and make it available for purposes of recreation if and to the extent to which this is compatible with sustainable use and the other aims and objectives of nature conservation and landscape management and does not conflict with any other public purpose for which it may have been earmarked already.

(2) The Federal Laender shall lay down rules and regulations on the allocation of

public land for recreational purposes within their own area of responsibility as well as for application at the levels of municipalities, associations of local governments and other persons under public law, by applying paragraph 1 above *mutatis mutandis*.

**Section Seven:
Participation of Associations**

Article 58

Associations Recognized by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety

(1) Incorporated associations recognized by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall be given the opportunity to express their views and to have access to the pertinent expert opinions

1. during the preparation of ordinances (Verordnungen), and other legal instruments ranking after laws, in the field of nature conservation and landscape management by the Federal Government or the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety;
  2. during plan establishment procedures (Planfeststellungsverfahren) conducted by Federal authorities where these relate to projects involving intervention in nature and landscape and where the association's scope of activity covers the territory of the Federal Laender to which the procedure relates;
  3. in the case of plan approvals (Plangenehmigungen) issued by Federal authorities that substitute any plan establishment procedure (Planfeststellungsverfahren) referred to in no 2 above, and for which the involvement of the general public has been provided for, where the project relates to the association's scope of activities as defined in its Articles of Association.
- (2) Article 28 paragraph 2 nos 1 and 2, paragraph 3 and Article 29 paragraph 2 of the Administrative Procedures Act (Verwaltungsverfahrensgesetz) shall apply *mutatis mutandis*. Relevant similar, or more extensive, forms of participation and involvement prescribed in other legal provisions shall remain unaffected.
- (3) Paragraph 1 nos 2 and 3 shall also apply to associations recognized by the Federal Laender in conformity with Article 60 where the issue concerned relates to their respective scope of activity.

Article 59

Recognition by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety

(1) Recognition is subject to prior application. It shall be granted if the association* concerned meets the following criteria:

1. The main purpose of the association, as defined in its Articles of Association is to promote, for non-pecuniary purposes and not merely for a limited period of time, the causes of nature conservation and landscape management.
2. The scope of activity of the association extends beyond the territory of one

Federal Land.

3. At the time of recognition, it has existed for at least three years, and has been active within the scope defined in no 1 during this period.

4. There is sufficient evidence confirming that the association will do appropriate work within the relevant scope; the assessment shall, inter alia, take into account the type and scope of the association's past activities as well as composition and active potential of its membership community.

5. Because of its non-profit character, the association is exempt from corporate income tax pursuant to Article 5 paragraph 1 no 9 of the Corporate Income Tax Act (Körperschaftsteuergesetz).

6. Membership associated with full voting rights in the general assembly of members is open to anyone who supports the association's objectives. In the case of associations merely consisting of juridical persons, the requirement mentioned in the first sentence may be waived provided that the majority of the juridical persons concerned meet this requirement.

The recognition document shall identify the field of activities, as specified in the Articles of Association, to which the recognition relates.

(2) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall be the agency delivering recognition.

Article 60

Associations Recognized by the Federal Laender

(1) The Federal Laender shall lay down rules and regulations concerning the involvement and recognition of incorporated associations*, in conformity with the provisions set forth in paragraphs 2 and 3.

(2) Associations that have been granted recognition by Federal Laender shall be given the opportunity to express their views and to inspect and examine pertinent expert opinions

1. during the preparation of ordinances (Verordnungen), and other legal instruments ranking below laws, by the Laender authorities responsible for nature conservation and landscape management,

2. during the preparation of the plans and programmes referred to in Articles 15 and 16, 3. during the preparation of plans as referred to in Article 35, first sentence no 2,

4. during the preparation of programmes drafted by government authorities and other public institutions for the re-establishment of displaced wild species of fauna and flora in the wild,

5. prior to the granting of exemptions from prohibitions and orders relating to the protection of Naturschutzgebiete ('nature conservation areas'), Nationalparke ('national parks'), Biosphärenreservate ('biosphere reserves') and other protected areas and parts thereof referred to in Article 33 paragraph 2,

6. during plan establishment procedures (Planfeststellungsverfahren) carried out by authorities of the Federal Laender, where these relate to projects associated with intervention in nature and landscape

7. during plan approvals (Plangenehmigungen) granted by authorities of the Federal Laender, that substitute any plan establishment procedure (Planfeststellungsverfahren) as referred to in no 6 above, where the involvement of the public has been provided for in accordance with Article 17 paragraph 1 letter b of the Federal Highways Act (Bundesfernstraßengesetz). The individual Federal Laender may provide for more extensive forms of involvement.

Furthermore, they may also

1. provide for the involvement of recognized associations in other procedures where such involvement is based on respective provisions of Laender legislation, as well as

2. provide that in cases where any impacts on nature and landscape are either not to be expected at all or only to a minor degree or scale, the involvement of recognized associations may be deemed not to be a binding requirement.

(3) With regard to recognition, Article 59 paragraph 1 second sentence nos 1 and 4 to 6 shall apply mutatis mutandis.

Article 61

Legal Remedies available to Associations

(1) Without having been subject to any violation of its rights, an association recognized in accordance with Article 59 or on the basis of respective provisions of Laender legislation within the framework of Article 60, may lodge a legal remedy in conformity with the Rules of Administrative Courts

(Verwaltungsgerichtsordnung) against

1. exemptions from prohibitions and orders relating to the protection of 'nature conservation areas' (Naturschutzgebiete), 'national parks' (Nationalparke) and other protected areas referred to in Article 33 paragraph 2 as well as against

2. decisions of 'plan establishment procedures' (Planfeststellungsbeschlüsse) relating to projects involving intervention in nature and landscape as well as 'plan approvals' (Plangenehmigungen) where the involvement of the general public has been provided for in relevant provisions.

The first sentence above shall not apply where the decision on an administrative act referred to therein has been taken on the basis of an Administrative Court decision within the framework of corresponding legal proceedings.

(2) Legal remedies pursuant to paragraph 1 above are only admissible if the association concerned

1. asserts that the adoption of an administrative act referred to in paragraph 1 first sentence is conflicting with provisions of this Act, legal provisions laid down on the basis of or within the framework of this Act or which continue to be applicable on the basis of or within the framework of this Act, or with any other legal provisions to be complied with/to be taken into consideration when adopting the administrative act concerned and which are at least also intended to serve the interests of nature conservation and landscape management,

2. is affected within the scope of activities set forth in its Articles of Association, to the extent this is covered by the recognition granted, and

3. was entitled to involvement in accordance with Article 58 paragraph 1 nos 2 and 3 or in accordance with respective provisions of Laender legislation within the framework of Article 60 paragraph 2 nos 5 to 6 and has expressed its views on the matter in this context, or, contrary to Article 58 paragraph 1 or to rules and regulations of the respective Federal Land laid down in conformity with Article 60 paragraph 2, was given no opportunity to express its views.

(3) If the association was given the opportunity to express its views within the framework of the respective administrative procedure, the procedure based on a legal remedy lodged by the association shall preclude objections* raised which it had failed to put forward in the respective administrative procedure despite the fact that it would have been able to do so on the grounds of the documentation transmitted to it or inspected by it.

(4) If the association was not notified of the administrative act concerned the objection** to be raised and the action to be filed must be transmitted within one year from the date the association had knowledge or ought reasonably to have had knowledge of the respective administrative act.

(5) The Federal Laender may also admit legal remedies lodged by associations in other cases where Article 60 paragraph 2 provides for the involvement of relevant associations concerned. The Federal Laender may provide further detail on applicable procedure.

Section Eight:

Supplementary Provisions

Article 62

Exemptions

(1) Upon application, exemption from prohibitions set forth in Article 42, or from the provisions of an Ordinance pursuant to Article 52 paragraph 7, may be granted if

1. the implementation of the provisions concerned would, in the case concerned, a) entail unintended hardship, and the respective derogation is compatible with the interests of nature conservation and landscape management; or b) have unintended adverse impacts on nature and landscape or

2. if imperative reasons of overriding public interest demand such exemption, and where this is not in conflict with Articles 12, 13 and 16 of Council Directive 92/43/EEC or with Articles 5 to 7 and 9 of Council Directive 79/409/EEC. The Federal Laender may lay down provisions on the granting of exemptions from orders and prohibitions set forth in respective Laender legislation.

(2) Exemptions shall be granted by the authorities responsible for nature conservation and landscape management and, in the case of transportation from third countries, by the Federal Agency for Nature Conservation.

Article 63

Safeguarding of the Functions of Specific Areas and Premises

In the case of areas and premises that are either exclusively or predominantly used for any of the following purposes:

1. Defence, including compliance with international obligations and protection of the civilian population
2. Tasks of Federal Border Protection (Bundesgrenzschutz)
3. Public transport (major traffic routes)
4. Sea and inland navigation
5. Supply of public utilities, including areas designated as requiring protection for this purpose, and waste disposal
6. Protection against floods and inundation
7. Supply of telecommunication services or that have been designated for any of the above purposes in a binding plan, measures of nature conservation and landscape management shall be appropriately designed to safeguard utilization of the areas or premises for the purpose in question. The aims and principles of nature conservation and landscape management shall be taken into account.

Article 64

Implementation of Community Legislation and International Law

(1) Ordinances (Rechtsverordnungen) pursuant to Article 52 may also be adopted to implement legal instruments of the Council or Commission of the European Communities in the field of species conservation, or to comply with international conventions on species conservation.

(2) The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety shall have authority to amend references to provisions of legal instruments of the European Communities in this Act or in Ordinances pursuant to Article 52, by way of Ordinance requiring the consent of the Bundesrat, where amendments to such legal instruments so require.

Section Nine:

Administrative Fines and Penalties

Article 65

Administrative Fines

(1) An administrative offence shall be deemed to be committed by any person who, wilfully or by negligence,

1. contravenes Article 42 paragraph 1 no 1 of this Act, by pursuing, capturing, injuring or killing any specimen of wild fauna species concerned, or by removing from the wild, damaging or destroying any of the morphological forms of their life cycles, their nesting or breeding sites, other living quarters or inhabited sites or places of refuge,

2. contravenes Article 42 paragraph 1 no 2 by cutting off, picking, uprooting, tearing off, digging out, damaging or destroying any specimen of the wild flora species concerned, or parts or morphological forms of development thereof,

3. contravenes Article 42 paragraph 2 first sentence no 2 of this Act, also in conjunction with paragraph 3 first sentence no 1 or no 2, no 2 in conjunction

with an Ordinance pursuant to Article 52 paragraph 4, by selling, buying, offering for purposes of sale or purchase, keeping in stock or transporting for purposes of sale, acquiring, displaying to the public or using in some other way for commercial purposes, any specimen of the fauna or flora concerned or any derivative* thereof.

(2) Furthermore, an administrative offence shall be deemed to be committed by any person who, wilfully or by negligence,

1. contravenes any Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to

a) Article 45 paragraph 2

b) Article 52 paragraph 5 or

c) Article 52 paragraph 6 first sentence, or Article 52 paragraph 7, or contravenes any enforceable rules or instructions based on such ordinance, where the ordinance refers, with respect to the offence concerned, to the present provision on administrative fines,

2. contravenes Article 42 paragraph 1 no 3 by disturbing any specimen of wild fauna species,

3. contravenes Article 42 paragraph 1 no 4 by impairing or destroying any relevant sites,

4. contravenes Article 42 paragraph 2 first sentence no 1, also in conjunction with paragraph 3 first sentence no 1 or no 2, no 2 in conjunction with an Ordinance (Rechtsverordnung) pursuant to Article 52 paragraph 4, by gaining possession of, taking in custody, having in possession or in custody, handling, working or processing any specimen of certain fauna or flora species, or derivatives* thereof,

5. contravenes Article 46 paragraph 1 by failing to register any specimen of the fauna or flora species concerned for import or export, failing to register such specimens of fauna or flora correctly, or by failing to present such specimens on time,

6. contravenes Article 46 paragraph 2 by failing to provide information, failing to provide correct or complete information, or failing to provide the information on time, or

7. contravenes Article 50 paragraph 1 by failing to provide information, failing to provide correct or complete information, or failing to provide the information on time, or

8. contravenes Article 50 paragraph 2 second sentence by failing to assist the person appointed, or to submit business documents, or to submit them completely or on time.

(3) An administrative offence shall be deemed to be committed by any person who violates Council Regulation (EC) No 338/97 by, wilfully or by negligence,

1. contravening Article 4 paragraph 1 first sentence, or paragraph 2 first sentence, or Article 5 paragraph 1 or paragraph 4, first sentence, by importing, exporting or re-exporting a specimen of a species referred to therein,

2. contravening Article 4 paragraphs 3 or 4 by failing to register the import, or by failing to register the import correctly, completely or on time,

3. contravening Article 8 paragraph 1, also in conjunction with Article 5, by buying a specimen of a species referred to therein, offering for sale, acquiring, displaying or using such a specimen for commercial purposes, or by selling such a specimen, or keeping, offering or transporting such a specimen for the purpose of sale, or
4. contravening any enforceable requirement under Article 11 paragraph 3 first sentence.

(4) An administrative offence shall be deemed to be committed by any person who violates Council Regulation (EEC) No 3254/91 by, wilfully or by negligence,

1. contravening Article 2 by using leghold traps, or

2. contravening Article 3 paragraph 1 first sentence by transferring the pelt or fur of an animal species referred to therein, or a good* referred to therein, into the Community.

(5) In the cases referred to in paragraph 1 and paragraph 2 no 1, letter b, and no 4, in paragraph 3 nos 1 and 3 and in paragraph 4 above, administrative offences may be punished by a fine of up to EUR fifty thousand; in other cases, such offences may be punished by a fine of up to EUR ten thousand.

(6) The administrative authority referred to in Article 36 paragraph 1 no 1 of the Administrative Offences Act (Gesetz über Ordnungswidrigkeiten) shall be:

1. The Federal Agency for Nature Conservation in the cases referred to

a) in paragraph 1 no 3, in paragraph 2 no 4 and in paragraph 3 no 3 with regard to actions associated with imports into and exports out of the Community,

b) in paragraph 2 no 7 with regard to contraventions of obligations to inform the Federal Agency for Nature Conservation,

c) in paragraph 2 no 8 and paragraph 3 no 4 with regard to measures taken by the Federal Agency for Nature Conservation,

d) in paragraph 3 no 1 and paragraph 4 no 2,

2. the competent principal customs office* in the cases referred to in paragraph 2 no 1 letter a and no 5 and in paragraph 3 no 2, and

3. in all other cases: the respective competent authority of the Federal Land concerned.

Article 66

Penal Provisions

(1) Any person who, habitually or for commercial purposes, commits any of the wilful acts mentioned in Article 65 paragraph 1, paragraph 3, nos 1 or 3, or paragraph 4 shall be liable to a term of imprisonment of up to three years, or a fine.

(2) Any person who commits any of the wilful acts mentioned in Article 65 paragraph 1, paragraph 3 nos 1 or 3, or paragraph 4, with regard to any specimen of fauna or flora of strictly protected species shall be liable to a term of imprisonment of up to five years, or a fine.

(3) Any person who commits any of the acts referred to in paragraph 2 above habitually or for commercial purposes shall be liable to a term of imprisonment ranging from three months to five years.

(4) In cases where the perpetrator commits any act referred to in paragraph 2 above by negligence, he or she shall be liable to a term of imprisonment of up to six months, or a fine of up to one hundred and eighty per diems.

Article 67 Confiscation

In cases where an administrative offence as defined in Article 65 or a criminal offence as defined in Article 66 above has been committed,

1. the objects to which the administrative or criminal offence relates,
2. any objects used, or intended to be used, when committing the offence or during the preparation thereof, may be confiscated. Article 23 of the Administrative Offences Act and Article 74 (a) of the Penal Code shall be applicable.

Article 68 Powers of the Customs Authorities

In cases where administrative or penal offences under the present Act are committed in connection with the importation or exportation of specimens of fauna or flora, the competent administrative authorities and the Public Prosecutor's Office may also entrust the respective principal customs offices (Hauptzollämter) or the customs investigation offices (Zollfahndungsämter) with conducting investigations (Article 161, first sentence, of the Code of Criminal Procedure). Article 37 paragraphs 2 to 5 of the Foreign Trade and Payments Act (Außenwirtschaftsgesetz) shall apply mutatis mutandis.

Section Ten: Interim Regulation

Article 69 Interim Provisions

(1) In derogation of Article 11, Article 33 paragraph 5, Article 34 and Article 35 first sentence no 2 shall be directly applicable until 8 May 2003. Where, prior to the date specified in the first sentence, a Federal Land lays down rules and regulations pertaining to the provisions referred to therein, in order to comply with obligations arising from Article 75 paragraph 3 of the Basic Law (Grundgesetz), the applicability of the first sentence of this paragraph shall expire on the effective date of the respective rules and regulations of the Federal Land concerned. The first and second sentences above shall not apply where a Federal Land has laid down corresponding rules and regulations prior to the entry into force of this Act.

(2) Articles 30 and 30 a in the version applicable until 8 May 1998 shall be applied to administrative and criminal offences relating to specimens of specially protected fauna or flora species under Council Regulation (EEC) No 3626/82 if these offences were committed before 1 June 1997. Article 4 paragraph 3 of the Administrative Offences Act (Gesetz über Ordnungswidrigkeiten) and Article 2 paragraph 3 of the Penal Code (Strafgesetzbuch) shall not apply within this scope.

(3) Article 58 shall be applicable to the participation of associations within the

framework of administrative procedures that commenced after 3 April 2002. Administrative procedures that commenced before 3 April 2002 shall be completed in accordance with Article 29 of the Federal Nature Conservation Act in the version applicable until 3 April 2002.

(4) Article 59 shall be applicable to procedures for the recognition of associations by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety that commenced after 3 April 2002. Administrative procedures that commenced before 3 April 2002 shall be completed in accordance with Article 59.

(5) Article 61 shall be applicable to

1. administrative acts for which an application was filed after 3 April 2002 and
2. administrative acts adopted after 1 July 2000 if these can still be legally challenged and if, in the preceding administrative procedure, participation of the associations recognized by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety or by the respective Federal Laender was prescribed by law.

(6) Paragraph 5 and Articles 58 and 61 shall apply mutatis mutandis to associations recognized by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety in accordance with Article 29 of the version of the Federal Nature Conservation Act applicable until 3 April 2002.

(7) For associations recognized by Federal Laender in accordance with Article 29 of the Federal Nature Conservation Act in the version applicable until 3 April 2002, paragraph 5 and Article 61 shall be applicable mutatis mutandis until 3 April 2005, where the associations are entitled to involvement on the basis of Article 29, paragraph 1 nos 3 and 4 of the Federal Nature Conservation Act in the version applicable until 3 April 2002 or on the basis of the rules and regulations under Laender law within the framework of Article 60 paragraph 2 nos 5 and 6. In the case of administrative acts based on administrative procedures that commenced before 3 April 2002 and are not referred to in Article 61 paragraph 1, the respective Laender provisions applicable until that date which govern legal remedies filed by associations shall continue to apply. Where the Federal Laender, prior to the expiry of the date specified in the first sentence, lay down rules and regulations implementing Article 60 paragraph 2 nos 5 and 6 to meet obligations arising from Article 75 paragraph 3 of the Basic Law (Grundgesetz), the first and second sentences shall cease to be applicable from the date at which the respective rules and regulations under the law of the Land concerned come into force.

Article 70

Applicability of Provisions of the Previous Version of the Act

(1) As long as a Federal Land has not yet laid down any provisions in the framework of Article 60 to implement obligations arising from Article 75 paragraph 3 of the Basic Law (Grundgesetz), Article 29 in the version applicable until 3 April 2002 shall continue to be applied until 3 April 2005 to associations recognized or to be recognized by the Federal Land concerned.

(2) Where, prior to the expiry of the date specified in paragraph 1 above, a Federal Land will lay down provisions within the framework of Article 60 to implement obligations arising from Article 75 paragraph 3 of the Basic Law (Grundgesetz), Article 29 of the Federal Nature Conservation Act in the version referred to in paragraph 1 above shall cease to be applicable from the date at which the respective provisions of the Federal Land concerned enter into force.

Article 71

Adaptation of Laender Law

The obligations of the Federal Laender arising from Article 75 paragraph 3 of the Basic Law (Grundgesetz) shall be met by 8 May 2003 with respect to Articles 32 to 35 and Article 37 paragraphs 2 and 3, and within a period of three years from the entry into force of this Act with respect to all other issues.

Gesetz zur Sicherung des Naturhaushalts und zur Entwicklung der Landschaft in Nordrhein-Westfalen (Landschaftsgesetz - LG)

In Kraft getreten am 05. Juli 2007

Abschnitt I Allgemeine Vorschriften

§ 1 Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege

Natur und Landschaft sind auf Grund ihres eigenen Wertes und als Lebensgrundlagen des Menschen auch in Verantwortung für die künftigen Generationen im besiedelten und unbesiedelten Bereich so zu schützen, zu pflegen, zu entwickeln und, soweit erforderlich, wiederherzustellen, dass

1. die Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts,
2. die Regenerationsfähigkeit und nachhaltige Nutzungsfähigkeit der Naturgüter,
3. die Tier- und Pflanzenwelt einschließlich ihrer Lebensstätten und Lebensräume sowie
4. die Vielfalt, Eigenart und Schönheit sowie der Erholungswert von Natur und Landschaft auf Dauer gesichert sind.

§ 2 Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege

(1) Die Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege sind insbesondere nach Maßgabe folgender Grundsätze zu verwirklichen, soweit es im Einzelfall zur Verwirklichung erforderlich, möglich und unter Abwägung aller sich aus den Zielen nach § 1 ergebenden Anforderungen untereinander und gegen die sonstigen Anforderungen der Allgemeinheit an Natur und Landschaft angemessen ist:

1. Der Naturhaushalt ist in seinen räumlich abgrenzbaren Teilen so zu sichern, dass die den Standort prägenden biologischen Funktionen, Stoff- und Energieflüsse sowie landschaftlichen Strukturen erhalten, entwickelt oder wiederhergestellt werden.
2. Die Naturgüter sind, soweit sie sich nicht erneuern, sparsam und schonend zu nutzen. Der Nutzung sich erneuernder Naturgüter kommt besondere Bedeutung zu; sie dürfen nur so genutzt werden, dass sie nachhaltig zur Verfügung stehen.
3. Böden sind so zu erhalten, dass sie ihre Funktionen im Naturhaushalt erfüllen können. Natürliche oder von Natur aus geschlossene Pflanzendecken sowie die Ufervegetation sind zu sichern. Für nicht land- oder forstwirtschaftlich oder gärtnerisch genutzte Böden, deren Pflanzendecke beseitigt worden ist, ist eine standortgerechte Vegetationsentwicklung zu ermöglichen. Bodenerosionen sind zu vermeiden.
4. Natürliche oder naturnahe Gewässer sowie deren Uferzonen und natürliche Rückhalteflächen sind zu erhalten, zu entwickeln oder wiederherzustellen. Änderungen des Grundwasserspiegels, die zu einer Zerstörung oder nachhaltigen Beeinträchtigung schutzwürdiger Biotope führen können, sind zu vermeiden; unvermeidbare Beeinträchtigungen sind auszugleichen. Ein Ausbau von Gewässern soll so naturnah wie möglich erfolgen.
5. Schädliche Umwelteinwirkungen sind auch durch Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege gering zu halten; empfindliche Bestandteile des Naturhaushalts dürfen nicht nachhaltig geschädigt werden.
6. Beeinträchtigungen des Klimas sind zu vermeiden; hierbei kommt dem Aufbau einer nachhaltigen Energieversorgung insbesondere durch zunehmende Nutzung erneuerbarer Energien besondere Bedeutung zu. Auf den Schutz und die Verbesserung des Klimas, einschließlich des örtlichen Klimas, ist auch durch Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege hinzuwirken. Wald und sonstige Gebiete mit

günstiger klimatischer Wirkung sowie Luftaustauschbahnen sind zu erhalten, zu entwickeln oder wiederherzustellen.

7. Beim Aufsuchen und bei der Gewinnung von Bodenschätzen, bei Abgrabungen und Aufschüttungen sind dauernde Schäden des Naturhaushalts und Zerstörungen wertvoller Landschaftsteile zu vermeiden. Unvermeidbare Beeinträchtigungen von Natur und Landschaft sind insbesondere durch Förderung natürlicher Sukzession, Renaturierung, naturnahe Gestaltung, Wiedernutzbarmachung oder Rekultivierung auszugleichen oder zu mindern.

8. Zur Sicherung der Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts ist die biologische Vielfalt zu erhalten und zu entwickeln. Sie umfasst die Vielfalt an Lebensräumen und Lebensgemeinschaften, an Arten sowie die genetische Vielfalt innerhalb der Arten.

9. Die wild lebenden Tiere und Pflanzen und ihre Lebensgemeinschaften sind als Teil des Naturhaushalts in ihrer natürlichen und historisch gewachsenen Artenvielfalt zu schützen. Ihre Biotope und ihre sonstigen Lebensbedingungen sind zu schützen, zu pflegen, zu entwickeln oder wiederherzustellen.

10. Auch im besiedelten Bereich sind noch vorhandene Naturbestände, wie Wald, Hecken, Wegraine, Saumbiotop, Bachläufe, Weiher sowie sonstige ökologisch bedeutsame Kleinstrukturen zu erhalten und zu entwickeln.

11. Unbebaute Bereiche sind wegen ihrer Bedeutung für den Naturhaushalt und für die Erholung insgesamt und auch im Einzelnen in der dafür erforderlichen Größe und Beschaffenheit zu erhalten. Nicht mehr benötigte versiegelte Flächen sind zu renaturieren oder, soweit eine Entsiegelung nicht möglich oder nicht zumutbar ist, der natürlichen Entwicklung zu überlassen.

12. Bei der Planung von ortsfesten baulichen Anlagen, Verkehrswegen, Energieleitungen und ähnlichen Vorhaben sind die natürlichen Landschaftsstrukturen zu berücksichtigen. Verkehrswege, Energieleitungen und ähnliche Vorhaben sollen so zusammengefasst werden, dass die Zerschneidung und der Verbrauch von Landschaft so gering wie möglich gehalten werden.

13. Die Landschaft ist in ihrer Vielfalt, Eigenart und Schönheit auch wegen ihrer Bedeutung als Erlebnis- und Erholungsraum des Menschen zu sichern. Ihre charakteristischen Strukturen und Elemente sind zu erhalten oder zu entwickeln. Beeinträchtigungen des Erlebnis- und Erholungswerts der Landschaft sind zu vermeiden. Zum Zwecke der Erholung sind nach ihrer Beschaffenheit und Lage geeignete Flächen zu schützen und, wo notwendig, zu pflegen, zu gestalten und zugänglich zu erhalten oder zugänglich zu machen. Vor allem im siedlungsnahen Bereich sind ausreichende Flächen für die Erholung bereitzustellen. Zur Erholung im Sinne des Satzes 4 gehören auch natur- und landschaftsverträgliche sportliche Betätigungen in der freien Natur.

14. Historische Kulturlandschaften und -landschaftsteile von besonderer Eigenart, einschließlich solcher von besonderer Bedeutung für die Eigenart oder Schönheit geschützter oder schützenswerter Kultur-, Bau- und Bodendenkmäler, sind zu erhalten.

15. Das allgemeine Verständnis für die Ziele und Aufgaben des Naturschutzes und der Landschaftspflege ist mit geeigneten Mitteln zu fördern. Bei Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege ist ein frühzeitiger Informationsaustausch mit Betroffenen und der interessierten Öffentlichkeit zu gewährleisten.

(2) Das Land Nordrhein-Westfalen unterstützt die internationalen Bemühungen und die Verwirklichung der Rechtsakte der Europäischen Gemeinschaften auf dem Gebiet des Naturschutzes und der Landschaftspflege. Die Errichtung des europäischen ökologischen Netzes „Natura 2000“ ist zu fördern. Sein Zusammenhalt ist zu wahren und, auch durch die Pflege und Entwicklung eines Biotopverbunds, zu verbessern. Der Erhaltungszustand der Biotope von gemeinschaftlichem Interesse, insbesondere der dem Netz „Natura 2000“ angehörenden Gebiete, der Arten von gemeinschaftlichem Interesse und der europäischen Vogelarten ist zu überwachen. Die besonderen Funktionen der Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung und der Europäischen Vogelschutzgebiete innerhalb des Netzes „Natura 2000“ sind zu erhalten und bei unvermeidbaren Beeinträchtigungen, soweit wie möglich, wiederherzustellen.

§ 2a Grundflächen der öffentlichen Hand, Bereitstellen von Grundflächen

(1) Bei der Bewirtschaftung von Grundflächen im Eigentum oder Besitz der öffentlichen Hand sollen die Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege in besonderer Weise berücksichtigt werden. Für den Naturschutz besonders wertvolle Grundflächen sollen, soweit angemessen, in ihrer ökologischen Beschaffenheit

nicht nachteilig verändert werden. Die Sätze 1 und 2 stehen der Erfüllung bestimmter öffentlicher Zweckbestimmungen von Grundflächen nicht entgegen.

(2) Land, Gemeinden, Gemeindeverbände und sonstige Personen des öffentlichen Rechts stellen in ihrem Eigentum oder Besitz stehende Grundflächen, die sich für die naturverträgliche Erholung der Bevölkerung eignen oder den Zugang der Allgemeinheit zu solchen Grundflächen ermöglichen oder erleichtern, in angemessenem Umfang für die Erholung bereit, soweit dies mit einer nachhaltigen Nutzung und den sonstigen Zielen von Naturschutz und Landschaftspflege vereinbar ist und eine öffentliche Zweckbindung nicht entgegensteht.

(3) Unberührt von den Verpflichtungen der Absätze 1 und 2 bleibt die Möglichkeit, Flächen als Kompensationsflächen im Rahmen der §§ 4 bis 5a zu nutzen.

§ 2b Biotopverbund

(1) Im Land Nordrhein-Westfalen ist ein Netz räumlich oder funktional verbundener Biotope (Biotopverbund), das mindestens 10 % der Landesfläche umfassen soll, darzustellen und festzusetzen. Der Biotopverbund soll länderübergreifend erfolgen. Das Land Nordrhein-Westfalen stimmt sich hierzu mit den angrenzenden Ländern ab.

(2) Ziel des Biotopverbunds ist die nachhaltige Sicherung von heimischen Tier- und Pflanzenarten und deren Populationen einschließlich ihrer Lebensräume und Lebensgemeinschaften sowie die Bewahrung, Wiederherstellung und Entwicklung funktionsfähiger ökologischer Wechselbeziehungen. Der Biotopverbund dient auch der Verbesserung der ökologischen Kohärenz des europäischen Netzes „Natura 2000“ im Sinne von Artikel 10 der Richtlinie 92/43/EWG.

(3) Der Biotopverbund besteht aus Kernflächen, Verbindungsflächen und Verbindungselementen. Bestandteile des Biotopverbunds sind:

1. Nationalparke,
2. gesetzlich geschützte Biotope,
3. Naturschutzgebiete,
4. Gebiete im Sinne des § 48a („Natura 2000“),
5. weitere geeignete Flächen und Elemente,

wenn sie zur Erreichung des in Absatz 2 genannten Zieles geeignet sind.

(4) Die erforderlichen Kernflächen, Verbindungsflächen und Verbindungselemente sind im Landschaftsplan nach § 16 durch Festsetzung geeigneter Gebiete im Sinne des § 19, durch langfristige Vereinbarungen (Vertragsnaturschutz) oder andere geeignete Maßnahmen rechtlich zu sichern, um einen Biotopverbund dauerhaft zu gewährleisten.

§ 2c Land-, Forst- und Fischereiwirtschaft

(1) Bei Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege ist die besondere Bedeutung einer natur- und landschaftsverträglichen Land-, Forst- und Fischereiwirtschaft für die Erhaltung der Kultur- und Erholungslandschaft zu berücksichtigen.

(2) Der Ausgleich von Nutzungsbeschränkungen in der Land-, Forst- und Fischereiwirtschaft bestimmt sich nach § 7 dieses Gesetzes.

(3) Die Landwirtschaft trägt zur Strukturvielfalt in der landwirtschaftlich genutzten Kulturlandschaft durch die Erhaltung und Anlage für den Naturhaushalt bedeutsamer linearer und punktförmiger Landschaftselemente (Saumstrukturen, insbesondere Feldgehölze, Hecken, Raine und andere Trittsteinbiotope) bei. Eine ausreichende naturraumbezogene Ausstattung mit solchen Landschaftselementen soll angestrebt werden. Dazu dienen vorrangig langfristige vertragliche Vereinbarungen und Förderprogramme.

(4) Die Landwirtschaft hat neben den Anforderungen, die sich aus den für die Landwirtschaft geltenden Vorschriften und § 17 Abs. 2 des Bundes-Bodenschutzgesetzes ergeben, insbesondere die folgenden Grundsätze der guten fachlichen Praxis zu beachten:

1. Bei der landwirtschaftlichen Nutzung muss die Bewirtschaftung standortangepasst erfolgen und die nachhaltige Bodenfruchtbarkeit und langfristige Nutzbarkeit der Flächen gewährleistet werden.
2. Vermeidbare Beeinträchtigungen von vorhandenen Biotopen sind zu unterlassen.
3. Die zur Vernetzung von Biotopen erforderlichen Landschaftselemente sind in ihrem Bestand zu erhalten und nach Möglichkeit zu vermehren.

4. Die Tierhaltung hat in einem ausgewogenen Verhältnis zum Pflanzenbau zu stehen und schädliche Umweltauswirkungen sind zu vermeiden.

5. Auf erosionsgefährdeten Hängen, in Überschwemmungsgebieten, auf Standorten mit hohem Grundwasserstand sowie auf Moorstandorten ist ein Grünlandumbruch zu unterlassen.

6. Die natürliche Ausstattung der Nutzfläche (Boden, Wasser, Flora, Fauna) darf nicht über das zur Erzielung eines nachhaltigen Ertrages erforderliche Maß hinaus beeinträchtigt werden.

7. Eine schlagspezifische Dokumentation über den Einsatz von Dünge- und Pflanzenschutzmitteln ist nach Maßgabe des landwirtschaftlichen Fachrechts zu führen.

(5) Bei der forstlichen Nutzung des Waldes ist das Ziel zu verfolgen, naturnahe Wälder aufzubauen und diese ohne Kahlschläge nachhaltig zu bewirtschaften. Ein hinreichender Anteil standortheimischer Forstpflanzen ist einzuhalten. Das Nähere regelt das Landesforstgesetz.

(6) Bei der fischereiwirtschaftlichen Nutzung der oberirdischen Gewässer sind diese einschließlich ihrer Uferzonen als Lebensstätten und Lebensräume für heimische Tier- und Pflanzenarten zu erhalten und zu fördern. Der Besatz dieser Gewässer mit nicht heimischen Tierarten ist grundsätzlich zu unterlassen. Bei Fischzuchten und Teichwirtschaften der Binnenfischerei sind Beeinträchtigungen der heimischen Tier- und Pflanzenarten auf das zur Erzielung eines nachhaltigen Ertrages erforderliche Maß zu beschränken. Das Nähere regelt das Landesfischereigesetz.

§ 2d Erziehung, Bildung und Information

Das Verantwortungsbewusstsein der Menschen für ein pflegliches Verhalten gegenüber der Natur und Landschaft soll geweckt und zu einem verantwortungsvollen Umgang mit den Naturgütern angeregt werden. Das allgemeine Verständnis für die Natur und Umwelt ist durch die Bildungs-, Erziehungs- und Informationsträger auf allen Ebenen zu verbessern. Das gilt insbesondere für Angebote über die

a) Bedeutung von Natur und Landschaft,

b) Aufgaben des Naturschutzes,

c) Grundlagen der Ökologie und der ökologischen Zusammenhänge,

d) Rechtsgrundlagen des Natur- und Umweltschutzes,

e) Möglichkeiten zur Zusammenarbeit und zum Interessenausgleich zwischen unterschiedlichen Ansprüchen an die Nutzung der Natur und ihren Schutz sowie über

f) ein natur- und landschaftsverträglich ausgestaltetes Natur- und Freizeiterleben.

§ 3 Allgemeine Pflichten

Jeder soll nach seinen Möglichkeiten zur Verwirklichung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege beitragen und sich so verhalten, dass Natur und Landschaft nicht mehr als nach den Umständen unvermeidbar beeinträchtigt werden.

§ 3a Vertragliche Vereinbarungen

(1) Die zuständigen Landschaftsbehörden sollen prüfen, ob und inwieweit die Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege auch durch vertragliche Vereinbarungen (Vertragsnaturschutz) zu erreichen sind. Dies gilt insbesondere für vertragliche Regelungen im Bereich der land- und forstwirtschaftlichen Bodennutzung und für die Ausübung von Jagd- und Fischereirechten, sowie im Rahmen von natur- und landschaftsverträglicher sportlicher Betätigung in der freien Natur. Auch andere Behörden können durch vertragliche Vereinbarungen zur Verwirklichung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege beitragen. § 36 Abs. 2 und die sonstigen Befugnisse der Landschaftsbehörden nach diesem Gesetz bleiben hiervon unberührt.

(2) Nach Beendigung eines Vertrages kann die vorher rechtmäßig ausgeübte Nutzung wieder aufgenommen werden, sofern der Vertrag keine entgegenstehenden Regelungen enthält. Wird diese durch Verbote oder Gebote dieses Gesetzes oder auf Grund dieses Gesetzes eingeschränkt oder untersagt, wird eine angemessene Entschädigung gemäß § 7 Abs. 3 in Geld geleistet.

§ 3b Begriffsbestimmungen

Die Begriffsbestimmungen des § 10 Abs. 1 bis 5 des Bundesnaturschutzgesetzes finden Anwendung.

§ 4 Eingriffe in Natur und Landschaft

(1) Eingriffe in Natur und Landschaft im Sinne dieses Gesetzes sind Veränderungen der Gestalt oder Nutzung von Grundflächen oder Veränderungen des mit der belebten Bodenschicht in Verbindung stehenden Grundwasserspiegels, die die Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts oder das Landschaftsbild erheblich beeinträchtigen können.

(2) Als Eingriffe gelten insbesondere

1. die oberirdische Gewinnung von Bodenschätzen,
2. Aufschüttungen ab 2 m Höhe oder Abgrabungen ab 2 m Tiefe auf einer Grundfläche von mehr als 400 m²,
3. die Errichtung oder wesentliche Änderung von Flugplätzen und AbfalldPONien,
4. die Errichtung oder wesentliche Änderung von Schienenwegen, von Straßen, von versiegelten land- oder forstwirtschaftlichen Wirtschaftswegen und von baulichen Anlagen im Sinne von § 2 Abs. 1 der Landesbauordnung,
5. das Verlegen ober- und unterirdischer Leitungen im Außenbereich,
6. der Ausbau von Gewässern,
7. die Zerstörung oder sonstige erhebliche oder nachhaltige Beeinträchtigung der nach diesem Gesetz oder aufgrund dieses Gesetzes geschützten Flächen und Objekte,
8. die Beseitigung von Hecken, Alleen, Baumreihen und Streuobstwiesen, soweit sie prägende Bestandteile der Landschaft sind, sowie von Tümpeln und Weihern mit einer Fläche von mehr als 100 m²,
9. die Umwandlung von Wald,
10. die Neuanlage von Weihnachtsbaum- und Schmuckreisigkulturen außerhalb des Waldes. Dies gilt auch für die Neuanlage von Weihnachtsbaum- und Schmuckreisigkulturen, wenn sie baumschulmäßig genutzt oder als Baumschule bezeichnet werden und größer sind als 1 Hektar.

(3) Nicht als Eingriffe gelten

1. die land-, forst- und fischereiwirtschaftliche Bodennutzung, soweit dabei die Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege berücksichtigt werden. Diese Ziele und Grundsätze sind in der Regel berücksichtigt, wenn die in § 2c Abs. 4 bis 6 dieses Gesetzes genannten Anforderungen bei der land-, forst- und fischereiwirtschaftlichen Bodennutzung eingehalten werden.
2. die Wiederaufnahme einer land-, forst- und fischereiwirtschaftlichen Bodennutzung, die auf Grund vertraglicher Vereinbarungen oder auf Grund der Teilnahme an öffentlichen Programmen zur Bewirtschaftungsbeschränkung zeitweise eingeschränkt oder unterbrochen war, soweit sie innerhalb von fünf Jahren nach Auslaufen der Bewirtschaftungsbeschränkungen erfolgt.
3. die Beseitigung von durch Sukzession oder Pflege entstandenen Biotopen oder Veränderungen des Landschaftsbilds auf Flächen, die in der Vergangenheit rechtmäßig baulich oder für verkehrliche Zwecke genutzt waren, bei Wiederaufnahme einer neuen Nutzung (Natur auf Zeit),
4. die Verlegung von Leitungen im baulichen Außenbereich im Baukörper von Straßen und befestigten Wegen, soweit dabei angrenzende Bäume nicht erheblich beschädigt werden,
5. Unterhaltungsmaßnahmen auf Grund rechtlicher Verpflichtungen,
6. notwendige Unterhaltungs- sowie Ausbaumaßnahmen zur Vermeidung der Sohlenvertiefung und zur Haltung eines gleichwertigen Wasserstandes für die Schifffahrt auf dem Rhein,
7. Erdwälle für den Lärmschutz an Straßen- und Schienenwegen.

§ 4a Verursacherpflichten, Unzulässigkeit von Eingriffen

(1) Der Verursacher eines Eingriffs ist zu verpflichten, vermeidbare Beeinträchtigungen von Natur und Landschaft zu unterlassen.

(2) Der Verursacher ist zu verpflichten, unvermeidbare Beeinträchtigungen innerhalb einer von der zuständigen Behörde zu bestimmenden Frist durch Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege vorrangig auszugleichen (Ausgleichsmaßnahmen) oder in sonstiger Weise zu kompensieren (Ersatzmaßnahmen). Ausgeglichen ist eine Beeinträchtigung, wenn und sobald die beeinträchtigten Funktionen des Naturhaushalts wieder hergestellt sind und das Landschaftsbild landschaftsgerecht wiederhergestellt oder neu gestaltet ist. In sonstiger Weise kompensiert ist eine Beeinträchtigung, wenn und sobald die beeinträchtigten Funktionen des Naturhaushalts in der betroffenen naturräumlichen Region in gleichwertiger Weise ersetzt sind oder das Landschaftsbild landschaftsgerecht neu gestaltet ist.

(3) Bei der Festsetzung von Art und Umfang der Kompensationsmaßnahmen sind die Programme und Pläne nach den §§ 15 und 16 zu berücksichtigen. Hat ein Eingriff gleichzeitig positive Auswirkungen auf den Biotop- und Artenschutz, sind diese bei der Bewertung des Eingriffs und der Bemessung der Kompensationsmaßnahmen angemessen zu berücksichtigen. Durch Auswahl und Kombination geeigneter Kompensationsflächen – maßnahmen ist die Inanspruchnahme von Flächen für diese Zwecke auf das unabdingbar notwendige Maß zu beschränken. Die Flächeninanspruchnahme von landwirtschaftlich genutzten Flächen soll im Rahmen der Gesamtkompensation auch bei Eingriffen auf ökologisch höherwertigen Flächen in der Regel nicht größer als diejenige für den Eingriff sein.

(4) Zur Kompensation der Beeinträchtigungen des Naturhaushalts kommen auch Pflegemaßnahmen und Maßnahmen einer naturverträglichen Bodennutzung in Betracht, die der dauerhaften Verbesserung des Biotop- und Artenschutzes dienen sowie Maßnahmen auf wechselnden Flächen, wenn deren Dauerhaftigkeit durch Vertrag des Verursachers mit einem geeigneten Maßnahmenträger gewährleistet ist.

(5) Bei lang andauernden Eingriffen hat der Verursacher auch vorübergehende Beeinträchtigungen von Natur und Landschaft durch Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege zu mindern. Können die Maßnahmen nach Beendigung des Eingriffs erhalten werden, sind sie auf die Kompensation anzurechnen.

(6) Bei der Auswahl und Durchführung von Kompensationsmaßnahmen sind solche vorrangig, die

- a) keine zusätzliche Flächeninanspruchnahme bewirken oder nach §5a Abs. 1 bereits durchgeführt und anerkannt sind,
- b) auf eine ökologische Verbesserung bestehender landwirtschaftlicher Bodennutzungen und vorhandener landschaftlicher Strukturen gerichtet sind,
- c) auf die Renaturierung nicht mehr benötigter versiegelter Flächen gerichtet sind oder diese Flächen der natürlichen Entwicklung überlassen sowie bei Neuversiegelungen eine Entsiegelung an anderer Stelle in dem betroffenen Raum bewirken,
- d) bei einer Beeinträchtigung von Waldfunktionen in walddreichen Gebieten eine Waldvermehrung in walddarmen Regionen oder ortsnah einen Umbau von Waldbeständen in einen naturnäheren Zustand vorsehen oder ortsnah andere Biotope im Rahmen des Biotopverbundes entwickeln,
- e) zugleich auch der Durchführung von Maßnahmen zur Erfüllung der Verpflichtungen nach der Richtlinie 2000/60/EG des Europäischen Parlaments und des Rates vom 23. Oktober 2000 zur Schaffung eines Ordnungsrahmens für Maßnahmen der Gemeinschaft im Bereich der Wasserpolitik dienen.

(7) Der Eingriff darf nicht zugelassen oder durchgeführt werden, wenn die Beeinträchtigungen nicht zu vermeiden oder nicht in angemessener Frist auszugleichen oder in sonstiger Weise zu kompensieren sind und die Belange des Naturschutzes und der Landschaftspflege bei der Abwägung aller Anforderungen an Natur und Landschaft anderen Belangen im Range vorgehen. Werden als Folge des Eingriffs Biotope zerstört, die für dort wild lebende Tiere und wild wachsende Pflanzen der streng geschützten Arten nicht ersetzbar sind, ist der Eingriff nur zulässig, wenn er aus zwingenden Gründen des überwiegenden öffentlichen Interesses gerechtfertigt ist.

(8) Soweit andere Rechtsvorschriften Maßnahmen im Sinne der Absätze 2 bis 4 vorsehen, bleiben sie mit der Maßgabe unberührt, dass weitergehende Verpflichtungen oder die Untersagung ausgesprochen werden können, wenn sie nach diesem Gesetz möglich sind.

(9) Die nach § 6 Abs. 1 und 4 zuständigen Behörden können von dem Verursacher eine Sicherheitsleistung bis zur Höhe der für die Kompensationsmaßnahmen voraussichtlich entstehenden Kosten verlangen; für die Sicherheitsleistung gelten die Vorschriften des Bürgerlichen Gesetzbuchs sinngemäß mit der Maßgabe, dass die Behörde die Form der Sicherheitsleistung bestimmt. Die Flächen, für die Kompensationsmaßnahmen festgesetzt worden sind, können im Grundbuch durch Eintragung einer beschränkten persönlichen Dienstbarkeit gesichert werden. Die Flächen können auch durch Eintragung einer Baulast oder vertraglich gesichert werden, wenn dadurch eine der Eintragung einer beschränkten persönlichen Dienstbarkeit vergleichbare Sicherung gewährleistet ist. Bei

Kompensationsmaßnahmen auf wechselnden Flächen gilt die Kompensationsverpflichtung als gewährleistet, wenn der Verursacher den Abschluss eines Vertrages im Sinne des § 4a Abs. 4 nachweist.

(10) Soweit nicht in dem Verwaltungsverfahren gemäß § 6 Abs. 1 Satz 1 die Enteignung zugelassen wird, finden zur Durchführung von Ersatzmaßnahmen die §§ 7 Abs. 1, 40 und 41 entsprechende Anwendung. Voraussetzung hierfür ist, dass der Eigentümer oder sonstige Berechtigte des Grundstücks in dem Verfahren zur Festsetzung der Ersatzmaßnahmen gemäß § 13 Verwaltungsverfahrensgesetz Nordrhein-Westfalen beteiligt worden sind.

§ 5 Ersatzgeld

(1) Ist der Eingriff weder ausgleichbar noch in sonstiger Weise kompensierbar und gehen die Belange des Naturschutzes und der Landschaftspflege nicht vor, so ist vom Verursacher ein Ersatz in Geld zu leisten. Das Ersatzgeld bemisst sich nach den Gesamtkosten der unterbliebenen Ersatzmaßnahme. Bei erheblichen Beeinträchtigungen des Landschaftsbilds bemisst sich die Ersatzzahlung nach deren Umfang und Schwere. Ist die Fläche für die Kompensation größer als die für den Eingriff, kann der Verursacher im Rahmen der Gesamtkompensation für den über die Eingriffsfläche hinausgehenden Teil Ersatz in Geld leisten. Das Ersatzgeld ist an den Kreis oder die kreisfreie Stadt zu entrichten. Das Ersatzgeld soll spätestens fünf Jahre nach der Entrichtung zweckgebunden für Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege verwendet werden. Dabei hat die ökologische Verbesserung vorhandener Strukturen Vorrang vor der Inanspruchnahme neuer Flächen. Das Ersatzgeld kann auch für die Aufstellung und Durchführung von Maßnahmen eines Landschaftsplans verwendet werden.

(2) Soweit das Ersatzgeld für einen Eingriff in Waldflächen zu zahlen oder zur Aufforstung von Flächen zu verwenden ist, wird es dem Landesbetrieb Wald und Holz zur Verfügung gestellt. Der Landesbetrieb Wald und Holz führt die Maßnahmen im Benehmen mit der unteren Landschaftsbehörde durch.

§ 5a Anerkennung vorgezogener Kompensationsmaßnahmen

(1) Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege, die ohne rechtliche Verpflichtung bereits vor dem Beginn eines Eingriffs durchgeführt werden sollen, können auf Antrag vor ihrer Durchführung von der unteren Landschaftsbehörde zur Aufnahme in ein Ökokonto anerkannt werden, wenn von ihnen dauerhaft günstige Wirkungen auf die in § 4 Abs. 1 genannten Schutzgüter ausgehen und sie dem Landschaftsrahmen- und Landschaftsplan entsprechen. Sie können bei späteren Eingriffen als Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen herangezogen werden.

(2) Die oberste Landschaftsbehörde wird ermächtigt, im Einvernehmen mit dem zuständigen Ausschuss des Landtags durch Rechtsverordnung Einzelheiten der Führung des Ökokontos zu bestimmen.

§ 6 Verfahren bei Eingriffen

(1) Bei einem Eingriff, für den nach anderen Rechtsvorschriften eine behördliche Bewilligung, Erlaubnis, Genehmigung, Zustimmung, Planfeststellung, sonstige Entscheidung (behördliche Gestattung) oder eine Anzeige an eine Behörde vorgeschrieben ist, spricht die nach den anderen Rechtsvorschriften zuständige Behörde die Verpflichtung nach § 4a Abs. 2 oder § 5 oder die Untersagung nach § 4a Abs. 4 (*richtigerweise: Abs. 7*) im Benehmen mit der Landschaftsbehörde ihrer Verwaltungsebene - oder bei Planfeststellungsverfahren unter Berücksichtigung der Vorschläge dieser Landschaftsbehörde - aus. Bei Eingriffen gemäß § 4 Abs. 2 Nr. 2 ist zusätzlich das Benehmen mit der Gemeinde herzustellen. Die zuständige Behörde setzt die Ausgleichs- oder Ersatzmaßnahmen nach § 4a Abs. 2 oder die Zahlung des Ersatzgeldes nach § 5 Abs. 1 als Nebenbestimmung fest.

(2) Bei einem Eingriff in Natur und Landschaft, der auf Grund eines nach öffentlichem Recht vorgesehenen Fachplans vorgenommen werden soll, hat der Planungsträger im Fachplan oder in einem landschaftspflegerischen Begleitplan, der Bestandteil des Fachplans ist, alle Angaben zu machen, die zur Beurteilung des Eingriffs in Natur und Landschaft erforderlich sind. Erforderlich sind insbesondere

1. die Darstellung und Bewertung der ökologischen und landschaftlichen Gegebenheiten unter besonderer Hervorhebung wertvoller Biotope und der betroffenen Waldfläche,
2. die Darstellung von Art, Umfang und zeitlichem Ablauf des Eingriffs und
3. die Darstellung von Art, Umfang und zeitlichem Ablauf der Maßnahmen zur Verminderung, zum Ausgleich und zum Ersatz der Eingriffsfolgen.

Bei anderen Eingriffen kann die nach Absatz 1 zuständige Behörde die Darlegungen nach Satz 2 verlangen. Sie hat die Darlegungen zu verlangen, wenn dies von der zuständigen Landschaftsbehörde wegen des Umfangs oder der Schwere des Eingriffs gefordert wird.

(3) Bei Eingriffen durch Behörden des Bundes und des Landes, der Gemeinden und der Gemeindeverbände sowie der sonstigen Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts, denen keine behördliche Entscheidung im Sinne des Absatzes 1 vorausgeht, entscheidet die Behörde oder juristische Person des öffentlichen Rechts im Benehmen mit der Landschaftsbehörde ihrer Verwaltungsebene über die Maßnahmen nach § 4a Abs. 2, die Untersagung des Eingriffs in entsprechender Anwendung von § 4a Abs. 4 (*richtigerweise: Abs. 7*) oder das Ersatzgeld nach § 5 Abs. 1.

(4) Für alle Eingriffe, die nach anderen Rechtsvorschriften keiner behördlichen Gestattung oder keiner Anzeige an eine Behörde bedürfen und die nicht unter Absatz 3 fallen, ist eine Genehmigung der unteren Landschaftsbehörde erforderlich, die die nach § 4a Abs. 2 und 4 (*richtigerweise: 7*) und § 5 notwendigen Entscheidungen trifft. Soweit für Projekte zur Verwendung von Ödland oder naturnahen Flächen zur intensiven Landwirtschaftsnutzung nach § 1 i.V.m. Anlage 1 Nr. 26 des Gesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung in Nordrhein-Westfalen (UVPG NW) eine Vorprüfung des Einzelfalles und eine Umweltverträglichkeitsprüfung durchzuführen ist, müssen die Vorprüfung des Einzelfalles sowie die Durchführung der Umweltverträglichkeitsprüfung den Anforderungen des UVPG NW entsprechen.

(5) Der Antrag auf Genehmigung nach Absatz 4 ist schriftlich bei der unteren Landschaftsbehörde zu stellen, die die nach Absatz 2 Satz 2 erforderlichen Angaben verlangen kann. Im Falle des § 4 Abs. 2 Nr. 10 wird die Genehmigung im Einvernehmen mit dem Landesbetrieb Wald und Holz erteilt. Soweit es sich um eine Anlage nach dem Energiewirtschaftsgesetz handelt, die über den Bezirk einer unteren Landschaftsbehörde hinausgeht, ist die höhere Landschaftsbehörde zuständig.

(6) Wird ein Eingriff ohne die erforderliche behördliche Gestattung oder Anzeige vorgenommen, so ordnet die zuständige Behörde die Wiederherstellung des früheren Zustandes, geeignete Ausgleichs- oder Ersatzmaßnahmen nach § 4a Abs. 2 oder die Zahlung eines Ersatzgeldes nach § 5 Abs. 1 an. Der Eingriff kann untersagt werden, wenn der Betroffene eine mit der Zulassung verbundene Nebenbestimmung nicht erfüllt.

(7) Handelt es sich bei dem Eingriff um ein Vorhaben, das einer Umweltverträglichkeitsprüfung unterliegt, so muss das Verfahren, in dem Entscheidungen nach § 4a Abs. 2 und 4 (*richtigerweise: 7*) oder § 5 getroffen werden, den Anforderungen des Gesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung im Lande Nordrhein-Westfalen (UVPG NW) vom 29. April 1992 (GV. NW. S. 175) entsprechen.

(8) Die Flächen, für die Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen festgesetzt worden sind, werden in ein Verzeichnis eingetragen. Zu diesem Zweck haben die für die Festsetzung zuständigen Behörden den Kreisen und kreisfreien Städten als untere Landschaftsbehörde, bei denen das Verzeichnis geführt wird, die Flächen sowie Art und Umfang der darauf durchzuführenden Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen und nachfolgend deren Umsetzung mitzuteilen. Dies gilt nicht für diejenigen Ausgleichsflächen,

1. die kleiner als 500 m² sind,
2. auf denen der Eingriff durchgeführt wird oder
3. die im Gebiet desselben Bebauungsplans festgesetzt werden.

§ 7 Enteignung, Entschädigung, Ausgleich

(1) Für Maßnahmen, Gebote oder Verbote dieses Gesetzes oder auf Grund dieses Gesetzes, insbesondere nach den §§ 19 bis 23, § 34 Abs. 1 bis 4 und § 42a Abs. 1 bis 3 oder für Festsetzungen nach den §§ 25 und 26 ist die Entziehung oder Belastung von Grundeigentum oder Rechten am Grundeigentum oder sonstigen vermögenswerten Rechten im Wege der Enteignung zulässig. Das Landesenteignungs- und -entschädigungsgesetz vom 20. Juni 1989 (GV.NRW.S. 366) ist anzuwenden.

(2) Die Enteignung ist zugunsten des Landes, von Gemeinden, Gemeindeverbänden und sonstigen öffentlich-rechtlichen Körperschaften zulässig.

(3) Soweit durch Maßnahmen, Gebote oder Verbote dieses Gesetzes oder auf Grund dieses Gesetzes, insbesondere nach den §§ 19 bis 23, § 34 Abs. 1 bis 4 und § 42a Abs. 1 bis 3 oder für Festsetzungen nach den §§ 25 und 26

1. bisher ausgeübte rechtmäßige Grundstücksnutzungen aufgegeben werden müssen oder unzumutbar eingeschränkt oder erschwert werden,
2. Aufwendungen wertlos werden, die für beabsichtigte, bisher rechtmäßige Grundstücksnutzungen in schutzwürdigem Vertrauen darauf gemacht wurden, dass diese rechtmäßig bleiben, oder
3. die Lasten und Bewirtschaftungskosten von Grundstücken auch in absehbarer Zukunft nicht durch deren Erträge und sonstige Vorteile ausgeglichen werden können,

und hierdurch die Betriebe oder sonstigen wirtschaftlichen Einheiten, zu denen die Grundstücke gehören, unverhältnismäßig beeinträchtigt werden, ist eine angemessene Entschädigung in Geld zu leisten, sofern und soweit die Beeinträchtigung nicht durch anderweitige Maßnahmen vollständig oder teilweise ausgeglichen werden kann.

(4) Die nach Absatz 3 gebotene Entschädigung ist in Verbindung mit der nutzungsbeschränkenden Maßnahme durch die zuständige Landschaftsbehörde anzuordnen; dabei sind vorrangig vertragliche Regelungen anzustreben.

(5) Der Eigentümer kann in den Fällen des Absatzes 3 die ganze oder teilweise Übernahme eines Grundstücks verlangen, wenn und soweit es ihm mit Rücksicht auf die entstandenen Nutzungsbeschränkungen nicht mehr zumutbar ist, das Grundstück zu behalten.

Abschnitt II Landschaftsbehörden, Beiräte, Landschaftswacht

§ 8 Landschaftsbehörden

(1) Oberste Landschaftsbehörde ist das für den Naturschutz zuständige Ministerium. Höhere Landschaftsbehörden sind die Bezirksregierungen. Untere Landschaftsbehörden sind die Kreise und kreisfreien Städte.

(2) Die Landschaftsbehörden sind Sonderordnungsbehörden.

(3) Die Kreise und kreisfreien Städte nehmen auch die Aufgaben der unteren Landschaftsbehörde, die nicht Aufgaben der Gefahrenabwehr sind, als Pflichtaufgaben zur Erfüllung nach Weisung wahr. Die Aufsichtsbehörden können sich jederzeit über die Angelegenheiten der unteren Landschaftsbehörden unterrichten. Die Aufsichtsbehörden können Weisungen erteilen, um die gesetzmäßige Erfüllung der Aufgaben der unteren Landschaftsbehörde zu sichern. Zur zweckmäßigen Erfüllung dieser Aufgaben können die Aufsichtsbehörden

1. allgemeine Weisungen erteilen, um die gleichmäßige Durchführung der Aufgaben zu sichern,
2. besondere Weisungen erteilen, wenn das Verhalten der unteren Landschaftsbehörde zur sachgerechten Aufgabenwahrnehmung nicht geeignet erscheint oder überörtliche Interessen gefährdet sind.

Weisungen zur Erledigung einer bestimmten Aufgabe im Einzelfall führt der Hauptverwaltungsbeamte als staatliche Verwaltungsbehörde durch, sofern die Aufsichtsbehörde dies in der Weisung festlegt. Dies gilt auch für solche Weisungen, deren Geheimhaltung im Interesse der Staatssicherheit erforderlich ist. Das Weisungsrecht der Aufsichtsbehörden erstreckt sich nicht auf den Erlass ordnungsbehördlicher Verordnungen.

§ 9 Aufgaben, Zuständigkeit und Zusammenarbeit

(1) Die Landschaftsbehörden haben neben den ihnen in diesem Gesetz zugewiesenen sonstigen Aufgaben

1. die mit Fragen des Schutzes, der Pflege und der Entwicklung der Landschaft befaßten öffentlichen Stellen zu beraten und zu unterstützen,
2. die Einhaltung der in diesem Gesetz enthaltenen oder auf Grund dieses Gesetzes erlassenen Gebote und Verbote sowie der in anderen Gesetzen zum Schutze der Landschaft, des Naturhaushalts, von Pflanzen oder Tieren erlassenen Vorschriften zu überwachen, soweit nicht auf Grund eines anderen Gesetzes eine abweichende Zuständigkeit begründet ist und
3. die unmittelbar geltenden Vorschriften des Bundesnaturschutzgesetzes auszuführen, soweit in Rechtsvorschriften nichts anderes bestimmt ist.

Die Vorschriften des Landesplanungsgesetzes sowie § 60 Abs. 3 des Landesforstgesetzes über die Beratung öffentlicher Stellen bleiben unberührt.

(1a) Soweit in diesem Gesetz, im Bundesnaturschutzgesetz, den dazu ergangenen Durchführungsvorschriften sowie in anderen Vorschriften des Naturschutzrechts, insbesondere des Artenschutzrechts, nichts anderes bestimmt ist, ist die zuständige Behörde die untere Landschaftsbehörde.

(2) Andere Behörden und öffentliche Stellen haben im Rahmen ihrer Zuständigkeit die Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege zu unterstützen. Sie haben die Landschaftsbehörden bereits bei der Vorbereitung aller öffentlichen Planungen und Maßnahmen, die die Belange des Naturschutzes und der Landschaftspflege berühren können, zu unterrichten und anzuhören, soweit nicht eine weitergehende Form der Beteiligung vorgeschrieben ist.

(3) Die Beteiligungspflicht nach Absatz 2 Satz 2 gilt entsprechend für die Landschaftsbehörden, soweit Planungen und Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege den Aufgabenbereich anderer Behörden berühren können.

(4) Unbeschadet der §§ 27b und 42c soll mit den Betroffenen bei örtlichen Planungen, die Naturschutz und Landschaftspflege betreffen, und bei Schutzausweisungen frühzeitig zusammengearbeitet werden, soweit dies nicht schon durch andere Rechtsvorschriften vorgesehen ist. Dies gilt auch für die betroffenen Stadt- und Kreissportbünde und die betroffenen Kreisimkerverbände.

§ 10 **Untersuchungsrecht**

(1) Die Beauftragten der Landschaftsbehörden sowie des Landesamtes für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen dürfen Grundstücke betreten und technische Untersuchungen vornehmen, soweit dies nach den Vorschriften dieses Gesetzes geboten und eine vorherige Unterrichtung der Grundstückseigentümerinnen und -eigentümer oder Grundstücksbesitzerinnen und -besitzer zeitnah in geeigneter Form erfolgt ist.

(2) Für entstehende Schäden ist Ersatz zu leisten.

§ 11 **Beiräte**

(1) Zur unabhängigen Vertretung der Belange von Natur und Landschaft werden bei den unteren Landschaftsbehörden Beiräte gebildet. Die Beiräte sollen bei Schutz, Pflege und Entwicklung der Landschaft mitwirken und dazu

1. den zuständigen Behörden und Stellen Vorschläge und Anregungen unterbreiten,
2. der Öffentlichkeit die Absichten und Ziele von Landschaftspflege und Naturschutz vermitteln und
3. bei Fehlentwicklungen in der Landschaft entgegenwirken.

(2) Die Beiräte sind vor allen wichtigen Entscheidungen und Maßnahmen der Behörde zu hören, bei der sie eingerichtet sind. Die Beteiligung des Beirats bei der unteren Landschaftsbehörde richtet sich im übrigen nach den näheren Bestimmungen dieses Gesetzes.

(3) Die Sitzungen der Beiräte sind öffentlich; § 48 Abs. 2 Sätze 2 bis 5 der Gemeindeordnung sowie § 33 Abs. 2 Sätze 2 bis 5 der Kreisordnung finden entsprechende Anwendung. Für die Beschlussfähigkeit der Beiräte gelten § 49 der Gemeindeordnung sowie § 34 der Kreisordnung entsprechend.

(4) Der Beirat besteht aus 16 Mitgliedern; er setzt sich zusammen aus

- acht Vertretern/innen der nach § 12 anerkannten Vereine, davon je zwei Vertretern/innen des Bundes für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. (BUND) und des Naturschutzbundes Deutschland e.V. (NABU), drei Vertretern/innen der Landesgemeinschaft Naturschutz und Umwelt Nordrhein-Westfalen e.V. (LNU) und einem/einer Vertreter/in der Schutzgemeinschaft Deutscher Wald Nordrhein-Westfalen e.V. (SDW),
- zwei Vertretern/innen des regional zuständigen Landwirtschaftsverbandes,
- einem/einer Vertreter/in des Waldbauernverbandes Nordrhein-Westfalen e.V.,
- einem/einer gemeinsamen Vertreter/in des Landesverbandes Gartenbau Rheinland e.V., des Landesverbandes Gartenbau Westfalen-Lippe e.V. und des Provinzialverbandes Rheinischer Obst- und Gemüsebauer e.V.,
- einem/einer Vertreter/in der nach § 52 Landesjagdgesetz anerkannten Landesvereinigung der Jäger,
- einem/einer Vertreter/in des Fischereiverbandes Nordrhein-Westfalen e.V.,
- einem/einer Vertreter/in des LandesSportBundes Nordrhein-Westfalen e.V. und
- einem/einer gemeinsamen Vertreter/in des Imkerverbandes Rheinland e.V. und des Landesverbandes Westfälischer und Lippischer Imker e.V..

(5) Die Mitglieder des Beirats werden aufgrund der Vorschläge der in Absatz 4 aufgeführten Vereinigungen von der Vertretungskörperschaft des Kreises oder der kreisfreien Stadt gewählt. In die Beiräte sollen nur Personen bestellt oder gewählt werden, die ihre Wohnung im Bezirk der Landschaftsbehörde haben. Bedienstete des Kreises oder der kreisfreien Stadt dürfen dem Beirat nicht angehören. Soweit die nach Absatz 4 vorschlagsberechtigten Vereinigungen von ihrem Vorschlagsrecht in einer von der Landschaftsbehörde gesetzten angemessenen Frist keinen Gebrauch machen, können Beiratsmitglieder auch ohne Vorschlag von der zuständigen Vertretungskörperschaft gewählt werden. Diese Mitglieder treten an die Stelle der Vertreter, für die keine Vorschläge gemacht worden sind.

(6) Die Mitgliedschaft in den Beiräten ist eine ehrenamtliche Tätigkeit. Sie wird erworben mit dem Eingang der Annahmeerklärung bei der Behörde, bei der der Beirat eingerichtet ist; § 36 Abs. 1 Sätze 2 bis 5 des Kommunalwahlgesetzes gilt entsprechend.

(7) Der Beirat wählt aus seiner Mitte den Vorsitzenden und dessen Stellvertreter. Der Vorsitzende unterhält die Verbindung zur unteren Landschaftsbehörde und zu anderen Behörden und vertritt den Beirat gegenüber der Öffentlichkeit. Bei Entscheidungen und Maßnahmen, die nicht bis zu einer Sitzung des Beirats aufgeschoben werden können, kann der Vorsitzende anstelle des Beirats beteiligt werden.

(8) Die oberste Landschaftsbehörde regelt im Einvernehmen mit dem Innenministerium nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags durch Rechtsverordnung das Nähere über die Beiräte, insbesondere über die Vorschlagsberechtigung, die Amtsdauer ihrer Mitglieder und die Grundzüge ihrer Geschäftsordnung.

§ 11a Biologische Stationen

Biologische Stationen als eingetragene Vereine führen mit Zustimmung der Landschaftsbehörden auch Aufgaben der Betreuung von besonders geschützten Teilen von Natur und Landschaft, der fachlichen und praktischen Betreuung von Bewirtschaftern und Flächen im Rahmen des Vertragsnaturschutzes und der Umsetzung von Pflege- und Entwicklungsmaßnahmen durch. Die §§ 3a Abs. 1, 7 Abs. 4, 34 Abs. 5 und 36 Abs. 2 bleiben unberührt.

§ 12 Anerkennung und Mitwirkung von Vereinen

(1) Die Anerkennung eines rechtsfähigen Vereines wird auf Antrag erteilt. Sie ist zu erteilen, wenn der Verein

1. nach seiner Satzung ideell und nicht nur vorübergehend vorwiegend die Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege fördert,
2. einen Tätigkeitsbereich hat, der sich auf das Gebiet des Landes erstreckt,
3. im Zeitpunkt der Anerkennung mindestens drei Jahre besteht und in diesem Zeitraum im Sinne der Nummer 1 tätig gewesen ist,
4. die Gewähr für eine sachgerechte Aufgabenerfüllung bietet; dabei sind Art und Umfang seiner bisherigen Tätigkeit, der Mitgliederkreis sowie die Leistungsfähigkeit des Vereines zu berücksichtigen,
5. wegen Verfolgung gemeinnütziger Zwecke nach § 5 Abs. 1 Nr. 9 des Körperschaftsteuergesetzes von der Körperschaftsteuer befreit ist und
6. den Eintritt als Mitglied, das in der Mitgliederversammlung volles Stimmrecht hat, jeder Person ermöglicht, die die Ziele des Vereins unterstützt. Bei Vereinen, deren Mitglieder ausschließlich juristische Personen sind, kann von der in Satz 1 genannten Voraussetzung abgesehen werden, sofern die Mehrzahl dieser juristischen Personen diese Voraussetzung erfüllt.

In der Anerkennung ist der satzungsgemäße Aufgabenbereich, für den die Anerkennung gilt, zu bezeichnen.

(2) Die Anerkennung wird durch die oberste Landschaftsbehörde ausgesprochen. Die nach § 29 der bis zum 3. April 2002 geltenden Fassung des Bundesnaturschutzgesetzes von der obersten Landschaftsbehörde anerkannten Verbände gelten als nach dieser Vorschrift anerkannte Vereine.

(3) Einem vom Land anerkannten Verein ist Gelegenheit zur Stellungnahme und zur Einsicht in die einschlägigen Sachverständigengutachten zu geben

1. bei der Vorbereitung von Verordnungen und anderen im Rang unter dem Gesetz stehenden Rechtsvorschriften der für Naturschutz und Landschaftspflege zuständigen Behörden,
2. bei der Vorbereitung von Programmen und Plänen im Sinne der §§ 15 und 16,
3. bei der Vorbereitung von Plänen im Sinne des § 35 Satz 1 Nr. 2 des Bundesnaturschutzgesetzes,
4. bei der Vorbereitung von Programmen staatlicher und sonstiger öffentlicher Stellen zur Wiederansiedlung von Tieren und Pflanzen verdrängter wild lebender Arten in der freien Natur,
5. vor der Erteilung von Genehmigungen nach § 31 Abs. 3 des Wasserhaushaltsgesetzes,
6. vor Befreiungen von Verboten und Geboten zum Schutz von Naturschutzgebieten, Nationalparks und Gebieten von gemeinschaftlicher Bedeutung und Europäischen Vogelschutzgebieten,
7. in Planfeststellungsverfahren, die von Landesbehörden durchgeführt werden, soweit es sich um Vorhaben handelt, die mit Eingriffen in Natur und Landschaft verbunden sind.

Sind keine oder nur geringfügige Auswirkungen auf Natur und Landschaft zu erwarten, kann von einer Mitwirkung abgesehen werden.

§ 12a Verfahren

(1) Die nach § 12 anerkannten Vereine sind vorbehaltlich anderer gesetzlicher Regelungen so frühzeitig wie möglich zu beteiligen. Sie erhalten die gleichen Unterlagen, die den Landschaftsbehörden zur Stellungnahme übersandt werden, soweit sie nicht vom Antragsteller gekennzeichnete Geschäfts- oder Betriebsgeheimnisse enthalten.

(2) Ein zu beteiligender Verein kann innerhalb einer Frist von einem Monat nach Übersendung der Unterlagen eine Stellungnahme abgeben, soweit nicht in anderen Gesetzen etwas anderes bestimmt ist. Die Frist zur Stellungnahme kann auf Antrag verlängert werden, wenn dadurch keine erhebliche Verzögerung des Verfahrens zu erwarten ist oder wenn die Behörde dies für sachdienlich hält. Endet das Verfahren durch einen Verwaltungsakt oder den Abschluss eines öffentlich-rechtlichen Vertrages, so ist den Vereinen, die im Verfahren eine Stellungnahme abgegeben haben, die Entscheidung bekanntzugeben.

(3) Die Mitwirkung der anerkannten Vereine an einem Verfahren nach § 12 Abs. 3 entfällt, wenn eine sofortige Entscheidung wegen Gefahr im Verzuge oder im öffentlichen Interesse im Sinne des § 28 Verwaltungsverfahrensgesetzes NRW notwendig erscheint. In diesem Fall ist den Vereinen sobald wie möglich der Inhalt der getroffenen Entscheidung mitzuteilen. Die Mitwirkung an einem Verfahren nach § 12 Abs. 3 entfällt ferner, wenn sie eine Bekanntgabe personenbezogener Daten erfordert, die eine Beeinträchtigung überwiegender schutzwürdiger Belange eines Beteiligten erwarten lässt und ohne Kenntnis dieser Angaben keine Beurteilung der Auswirkungen auf Natur und Landschaft erfolgen kann.

§ 12b Rechtsbehelfe von Verbänden

(1) Ein nach § 12 anerkannter Verein kann, ohne in seinen Rechten verletzt zu sein, Rechtsbehelfe nach Maßgabe der Verwaltungsgerichtsordnung einlegen gegen

1. Befreiungen von Verboten und Geboten zum Schutz von Naturschutzgebieten, Nationalparks und Gebieten von gemeinschaftlicher Bedeutung und Europäischen Vogelschutzgebieten, sowie
2. Planfeststellungsbeschlüsse über Vorhaben, die mit Eingriffen in Natur und Landschaft verbunden sind.

Satz 1 gilt nicht, wenn ein dort genannter Verwaltungsakt aufgrund einer Entscheidung in einem verwaltungsgerichtlichen Streitverfahren erlassen worden ist.

(2) Rechtsbehelfe nach Absatz 1 sind nur zulässig, wenn der Verein

1. geltend macht, dass der Erlass eines in Absatz 1 Satz 1 genannten Verwaltungsaktes Vorschriften dieses Gesetzes, Rechtsvorschriften, die auf Grund oder im Rahmen dieses Gesetzes erlassen worden sind oder fortgelten, oder anderen Rechtsvorschriften, die bei Erlass des Verwaltungsaktes zu beachten und zumindest auch den Belangen des Naturschutzes und der Landschaftspflege zu dienen bestimmt sind, widerspricht,
2. in seinem satzungsgemäßen Aufgabenbereich, soweit sich die Anerkennung darauf bezieht, berührt wird und
3. zur Mitwirkung nach § 12 Abs. 3 Nr. 6 und 7 berechtigt war und er sich hierbei in der Sache geäußert hat oder ihm im Rahmen des § 12 Abs. 3 keine Gelegenheit zur Äußerung gegeben worden ist.

(3) Hat der Verein im Verwaltungsverfahren Gelegenheit zur Äußerung gehabt, ist er im Verfahren über den Rechtsbehelf mit allen Einwendungen ausgeschlossen, die er im Verwaltungsverfahren nicht geltend gemacht hat, aber auf Grund der ihm überlassenen oder von ihm eingesehenen Unterlagen zum Gegenstand seiner Äußerung hätte machen können.

(4) Ist der Verwaltungsakt dem Verein nicht bekannt gegeben worden, müssen Widerspruch und Klage binnen eines Jahres erhoben werden, nachdem der Verein von dem Verwaltungsakt Kenntnis erlangt hat oder hätte erlangen können.

§ 13 Landschaftswacht

(1) Die untere Landschaftsbehörde soll auf Vorschlag des Beirats Beauftragte für den Außendienst bestellen; sie bilden die Landschaftswacht. Die Landschaftswacht soll die zuständigen Behörden über nachteilige Veränderungen in der Landschaft benachrichtigen und darauf hinwirken, dass Schäden von Natur und Landschaft abgewendet werden. Die Tätigkeit in der Landschaftswacht ist eine ehrenamtliche Tätigkeit für den Kreis oder die kreisfreie Stadt.

(2) Die untere Landschaftsbehörde regelt durch eine Dienstanweisung die Obliegenheiten der Landschaftswacht. Die oberste Landschaftsbehörde legt den Rahmen der Dienstanweisung fest; sie kann hierbei ein Dienstabzeichen vorschreiben.

§ 14 Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen

(1) Das Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen hat neben den ihr durch dieses Gesetz und andere Rechtsvorschriften zugewiesenen Aufgaben im Zusammenwirken mit anderen für die Ermittlung von Grundlagen des Naturhaushalts zuständigen Stellen des Landes

1. die wissenschaftlichen Grundlagen für die Landschaftsplanung zu erarbeiten,
2. die gemäß § 19 geschützten Flächen und Landschaftsbestandteile zu erfassen und wissenschaftlich zu betreuen,
3. den Zustand des Naturhaushalts und seine Veränderungen, die Folge solcher Veränderungen, die Einwirkung auf den Naturhaushalt und die Wirkungen von Umweltschutzmaßnahmen auf den Zustand des Naturhaushalts zu ermitteln, auszuwerten, zu bewerten und gemäß § 12 Abs. 3 Bundesnaturschutzgesetz mit den anderen Ländern und dem Bund abzustimmen und
4. die in der Landschaftspflege tätigen Dienstkräfte und ehrenamtlichen Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter zu schulen und fachlich zu betreuen.

(2) Die oberste Landschaftsbehörde kann dem Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen weitere Aufgaben übertragen.

Abschnitt III Landschaftsplanung

§ 15 Landschaftsprogramm, Landschaftsrahmenplan

(1) Für das Land Nordrhein-Westfalen wird von der obersten Landschaftsbehörde im Benehmen mit dem zuständigen Ausschuss des Landtags ein Landschaftsprogramm aufgestellt, das die landesweiten Leitbilder und Erfordernisse des Naturschutzes und der Landschaftspflege darstellt. Raumbedeutsame Erfordernisse werden unter Abwägung mit den anderen raumbedeutsamen Planungen nach Maßgabe des Landesplanungsgesetzes und des Landesentwicklungsprogramms in den Landesentwicklungsplan Nordrhein-Westfalen aufgenommen.

(2) Die regionalen Erfordernisse und Maßnahmen zur Verwirklichung des Naturschutzes und der Landschaftspflege werden nach Abstimmung und Abwägung mit anderen Belangen zusammenfassend im Regionalplan dargestellt; der Regionalplan erfüllt die Funktionen eines Landschaftsrahmenplans im Sinne des Bundesnaturschutzgesetzes.

§ 15a Inhalt des Landschaftsprogramms, Fachbeitrag des Naturschutzes und der Landschaftspflege zur Landschaftsplanung

(1) Das Landschaftsprogramm besteht aus Text und Karten; es enthält

1. die Bestandsaufnahme von Natur und Landschaft sowie die Auswirkungen der bestehenden Raumnutzungen,
2. die Beurteilung des Zustandes von Natur und Landschaft nach Maßgabe der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege einschließlich der sich daraus ergebenden Konflikte,
3. die Leitbilder und Erfordernisse des Naturschutzes und der Landschaftspflege, insbesondere
  - a) für die Entwicklung eines landesweiten Biotopverbundsystems sowie zum Schutz, zur Pflege und zur Entwicklung der Biotope und ihrer Lebensgemeinschaften einschließlich der Tiere und Pflanzen wildlebender Arten und bestimmter Gebiete von Natur und Landschaft im Sinne der §§ 20 bis 23, 43 und 62,
  - b) zum Schutz, zur Verbesserung der Qualität und zur Regeneration von Böden, Gewässern, Luft und Klima, die insoweit auch einer nachhaltigen Nutzung der Naturgüter dienen,
  - c) zur Erhaltung und Entwicklung von Vielfalt, Eigenart und Schönheit von Natur und Landschaft, auch als Erlebnis- und Erholungsraum des Menschen,
  - d) zur Sicherung des Freiraums mit seinen naturnahen Landschaftsstrukturen und Landschaftselementen.

(2) Als Grundlage für den Regionalplan als Landschaftsrahmenplan und für den Landschaftsplan erarbeitet das Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen einen Fachbeitrag des Naturschutzes und der Landschaftspflege. Der Fachbeitrag enthält

1. die Bestandsaufnahme von Natur und Landschaft sowie die Auswirkungen bestehender Raumnutzungen,
2. die Beurteilung des Zustandes von Natur und Landschaft nach Maßgabe der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege einschließlich der sich daraus ergebenden Konflikte und
3. die aus den Nummern 1 und 2 herzuleitenden Leitbilder und Empfehlungen zur Sicherung, Pflege und Entwicklung von Natur und Landschaft sowie Angaben zum Biotopverbund.

§ 16 Landschaftsplan

(1) Die örtlichen Erfordernisse und Maßnahmen zur Verwirklichung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege sind im Landschaftsplan darzustellen und rechtsverbindlich festzusetzen. Dabei sind die sich aus den Grundsätzen des Naturschutzes und der Landschaftspflege nach § 2 ergebenden Anforderungen untereinander und gegenüber den sonstigen öffentlichen und privaten Belangen gerecht abzuwägen. Der Geltungsbereich des Landschaftsplans erstreckt sich auf den baulichen Außenbereich im Sinne des Bauplanungsrechts.

Soweit ein Bebauungsplan Festsetzungen nach § 9 Abs. 1 Nrn. 11, 14 bis 18, 20, 24 bis 26 des Baugesetzbuches trifft und über diese bauleitplanerische Sicherung hinaus weitergehende Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege erforderlich sind, kann sich der Landschaftsplan unbeschadet der baurechtlichen Festsetzungen auch auf diese Flächen erstrecken; die Festsetzung von Erschließungsmaßnahmen nach § 26 Abs. 2 ist insoweit nicht zulässig. Satz 4 gilt entsprechend für Satzungen gemäß § 34 Abs. 4 Satz 1 Nr. 2 und 3 des Baugesetzbuches.

(2) Die Kreise und kreisfreien Städte (Träger der Landschaftsplanung) haben unter Beachtung der Ziele der Raumordnung für ihr Gebiet Landschaftspläne aufzustellen; der Landschaftsplan ist als Satzung zu beschließen. Die Darstellungen der Flächennutzungspläne sind in dem Umfang zu beachten, wie sie den Zielen der Raumordnung entsprechen. Die bestehenden planerischen Festsetzungen anderer Fachplanungsbehörden sind ebenfalls zu beachten. Die Verbindlichkeit des Landschaftsplans richtet sich nach den §§ 7 Abs. 1 und 33 bis 41.

(3) Für das Gebiet eines Kreises oder einer kreisfreien Stadt können mehrere Landschaftspläne aufgestellt werden.

(4) Der Landschaftsplan besteht aus Karte, Begründung mit den Zielen und Zwecken sowie den wesentlichen Ergebnissen des Landschaftsplans (Umweltbericht), Text und Erläuterungen, er enthält insbesondere

1. die Darstellung der Entwicklungsziele für die Landschaft (§ 18),
2. die Festsetzung besonders geschützter Teile von Natur und Landschaft (§§ 19 bis 23),
3. die Kennzeichnung der Bestandteile des Biotopverbunds (§ 2b),
4. besondere Festsetzungen für die forstliche Nutzung (§ 25),
5. die Entwicklungs-, Pflege- und Erschließungsmaßnahmen (§ 26).

§ 17 Strategische Umweltprüfung bei der Landschaftsplanung

(1) Bei der Aufstellung oder Änderung des Landschaftsplans ist eine Strategische Umweltprüfung durchzuführen. Ist eine Strategische Umweltprüfung für das Plangebiet oder für Teile davon bereits in vorlaufenden Plänen durchgeführt worden, soll sich die Strategische Umweltprüfung auf zusätzliche oder andere erhebliche Umweltauswirkungen beschränken. Das Verfahren muss den Anforderungen der §§ 14a, 14f und 14g Abs. 2 Nr. 6 und 8 sowie der §§ 14h und 14i Abs. 1, 14k Abs. 1 und 14n des Gesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung entsprechen. Die Behörden- und Öffentlichkeitsbeteiligungen sind gleichzeitig mit den Verfahren nach § 27a bis c durchzuführen. Die Begründung zum Landschaftsplan erfüllt die Funktion eines Umweltberichtes nach § 14g des Gesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung. In die Begründung sind die voraussichtlich erheblichen Auswirkungen auf die in § 2 Abs. 1 Satz 2 des Gesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung genannten Schutzgüter aufzunehmen.

(2) Einer Strategischen Umweltprüfung bedarf es bei der Änderung eines Landschaftsplans nach § 29 Abs. 1 und 2 nicht, wenn keine Anhaltspunkte für zusätzliche oder andere erhebliche Umweltauswirkungen bestehen. Im Verfahren nach § 27a bis c ist mit Begründung darauf hinzuweisen, dass von der Durchführung einer Strategischen Umweltprüfung abgesehen wird. Einer Strategischen Umweltprüfung bedarf es ferner nicht in den Fällen des § 29 Abs. 3 und 4.

(3) Die Strategische Umweltprüfung beim Landschaftsrahmenplan erfolgt nach den Vorschriften des Landesplanungsgesetzes.

§ 18 Entwicklungsziele für die Landschaft, Biotopverbund

(1) Die Entwicklungsziele für die Landschaft geben als räumlich-fachliche Leitbilder über das Schwergewicht der im Plangebiet zu erfüllenden Aufgaben der Landschaftsentwicklung Auskunft. Entwicklungsziel ist auch der Aufbau des Biotopverbunds nach § 2b. Als weitere Entwicklungsziele kommen insbesondere in Betracht

1. die Erhaltung einer mit naturnahen Lebensräumen oder sonstigen natürlichen Landschaftselementen reich oder vielfältig ausgestatteten Landschaft als Lebensraum für die landschaftstypischen Tier- und Pflanzenarten oder die Erhaltung einer gewachsenen Kulturlandschaft mit ihren biologischen und kulturhistorischen Besonderheiten,
2. die Anreicherung einer Landschaft mit naturnahen Lebensräumen und mit gliedernden und belebenden Elementen,
3. die Wiederherstellung einer in ihrem Wirkungsgefüge, ihrem Erscheinungsbild oder ihrer Oberflächenstruktur geschädigten oder stark vernachlässigten Landschaft,
4. der Ausbau der Landschaft für die Erholung. Zur Erholung gehören auch natur- und landschaftsverträgliche sportliche Betätigungen in der freien Natur,
5. die Ausstattung der Landschaft für Zwecke des Immissionsschutzes und des Bodenschutzes oder zur Verbesserung des Klimas.

(2) Bei der Darstellung der Entwicklungsziele für die Landschaft sind die im Plangebiet zu erfüllenden öffentlichen Aufgaben und die wirtschaftlichen Funktionen der Grundstücke, insbesondere die land-, forst-, berg-, abgrabungs-, wasser- und abfallwirtschaftlichen Zweckbestimmungen zu berücksichtigen.

§ 19 Besonders geschützte Teile von Natur und Landschaft

Der Landschaftsplan hat die im öffentlichen Interesse besonders zu schützenden Teile von Natur und Landschaft nach den §§ 20 bis 23 festzusetzen. Die Festsetzung bestimmt den Schutzgegenstand, den Schutzzweck und die zur Erreichung des Zwecks notwendigen Gebote und Verbote.

§ 20 Naturschutzgebiete

Naturschutzgebiete werden festgesetzt, soweit dies

- a) zur Erhaltung von Lebensgemeinschaften oder Biotopen bestimmter wildlebender Tier- und Pflanzenarten,
- b) aus wissenschaftlichen, naturgeschichtlichen, landeskundlichen oder erdgeschichtlichen Gründen oder
- c) wegen der Seltenheit, besonderen Eigenart oder hervorragenden Schönheit einer Fläche oder eines Landschaftsbestandteils

erforderlich ist. Die Festsetzung ist auch zulässig zur Entwicklung, Herstellung oder Wiederherstellung einer Lebensgemeinschaft oder Lebensstätte im Sinne von Buchstabe a. Die Schutzgebiete können in Zonen mit einem dem jeweiligen Schutzzweck entsprechenden abgestuften Schutz gegliedert werden; hierbei kann auch die für den Schutz notwendige Umgebung einbezogen werden.

§ 21 Landschaftsschutzgebiete

Landschaftsschutzgebiete werden festgesetzt, soweit dies

- a) zur Erhaltung, Entwicklung oder Wiederherstellung der Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts oder der Regenerationsfähigkeit und nachhaltigen Nutzungsfähigkeit der Naturgüter,
- b) wegen der Vielfalt, Eigenart oder Schönheit des Landschaftsbildes oder der besonderen kulturhistorischen Bedeutung der Landschaft oder
- c) wegen ihrer besonderen Bedeutung für die Erholung

erforderlich ist.

§ 22 Naturdenkmale

Als Naturdenkmale werden Einzelschöpfungen der Natur oder entsprechende Flächen bis fünf Hektar festgesetzt, soweit ihr besonderer Schutz

- a) aus wissenschaftlichen, naturgeschichtlichen, landeskundlichen oder erdgeschichtlichen Gründen oder
- b) wegen ihrer Seltenheit, Eigenart oder Schönheit

erforderlich ist. Die Festsetzung kann auch die für den Schutz des Naturdenkmals notwendige Umgebung einbeziehen.

§ 23 Geschützte Landschaftsbestandteile

Als geschützte Landschaftsbestandteile werden Teile von Natur und Landschaft festgesetzt, soweit ihr besonderer Schutz

- a) zur Erhaltung, Entwicklung oder Wiederherstellung der Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts,
- b) zur Belebung, Gliederung oder Pflege des Orts- und Landschaftsbildes oder
- c) zur Abwehr schädlicher Einwirkungen

erforderlich ist. Der Schutz kann sich in bestimmten Gebieten auf den gesamten Bestand an Baumreihen, Hecken, Streuobstwiesen oder anderen Landschaftsbestandteilen erstrecken.

§ 24 Zweckbestimmung für Brachflächen

(1) Der Landschaftsplan kann nach Maßgabe der Entwicklungsziele (§ 18) die Zweckbestimmung für Brachflächen dadurch festsetzen, dass diese entweder der natürlichen Entwicklung überlassen oder in bestimmter Weise genutzt, bewirtschaftet oder gepflegt werden müssen. Bei der Festsetzung sind die wirtschaftlichen Absichten des Eigentümers oder Nutzungsberechtigten angemessen zu berücksichtigen.

(2) Als Brachflächen gelten Grundstücke, deren Bewirtschaftung aufgegeben ist oder die länger als drei Jahre nicht genutzt sind, es sei denn, dass eine Nutzung ins Werk gesetzt ist.

§ 25 Forstliche Festsetzungen in Naturschutzgebieten und geschützten Landschaftsbestandteilen

Der Landschaftsplan kann in Naturschutzgebieten nach § 20 und geschützten Landschaftsbestandteilen nach § 23 im Einvernehmen mit dem Landesbetrieb Wald und Holz für Erstaufforstungen und für Wiederaufforstungen bestimmte Baumarten vorschreiben oder ausschließen sowie eine bestimmte Form der Endnutzung untersagen, soweit dies zur Erreichung des Schutzzwecks erforderlich ist.

§ 26 Entwicklungs-, Pflege- und Erschließungsmaßnahmen

(1) Der Landschaftsplan hat die Entwicklungs-, Pflege- und Erschließungsmaßnahmen festzusetzen, die zur Erreichung des Schutzzwecks der nach den §§ 19 bis 23 besonders zu schützenden Teile von Natur und Landschaft und zur Erhaltung der nach § 62 gesetzlich geschützten Biotope erforderlich sind. Auf der Grundlage der Entwicklungsziele nach § 18 kann der Landschaftsplan zur Verwirklichung der Ziele und Grundsätze nach den §§ 1 und 2 weitere Maßnahmen zur Sicherung und Verbesserung der Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts oder des Landschaftsbildes, der Pflege und Entwicklung eines Biotopverbundsystems sowie der Kulturlandschaft und des Erholungswertes von Natur und Landschaft (Landschaftsentwicklung) festsetzen.

(2) Unter die Maßnahmen nach Absatz 1 fallen insbesondere die

1. Anlage, Wiederherstellung oder Pflege naturnaher Lebensräume (Biotope), einschließlich der Maßnahmen zum Schutz und zur Pflege der Lebensgemeinschaften sowie der Tiere und Pflanzen wildlebender Arten, insbesondere der geschützten Arten im Sinne des Fünften Abschnitts des Bundesnaturschutzgesetzes,
2. Anlage, Pflege oder Anpflanzung ökologisch auch für den Biotopverbund bedeutsamer sowie charakteristischer landschaftlicher Strukturen und Elemente wie Streuobstwiesen, Flurgehölze, Hecken, Bienenweidegehölze, Schutzpflanzungen, Alleen, Baumgruppen und Einzelbäume,
3. Maßnahmen, die Verpflichtungen der Richtlinie 2000/60/EG des Europäischen Parlaments und des Rates vom 23. Oktober 2000 zur Schaffung eines Ordnungsrahmens für Maßnahmen der Gemeinschaft im Bereich der Wasserpolitik erfüllen,

4. Herrichtung von geschädigten oder nicht mehr genutzten Grundstücken einschließlich der Entsiegelung, Beseitigung verfallener Gebäude oder sonstiger störender Anlagen, die auf Dauer nicht mehr genutzt werden,
5. Pflegemaßnahmen zur Erhaltung oder Wiederherstellung des Landschaftsbildes,
6. Pflege und Entwicklung von charakteristischen Elementen der Kulturlandschaft,
7. Pflege- und Entwicklungsmaßnahmen für im besiedelten Bereich vorhandene landschaftliche Strukturen und Elemente insbesondere im Hinblick auf ihre Bedeutung für den Biotopverbund und
8. Maßnahmen für die landschaftsgebundene und naturverträgliche Erholung.

(3) Die Festsetzungen nach Absatz 2 werden bestimmten Grundstücksflächen zugeordnet. Soweit nicht Gründe des Naturschutzes und der Landschaftspflege entgegen stehen, ist es auch zulässig, Festsetzungen nach Absatz 2 einem im Landschaftsplan abgegrenzten Landschaftsraum zuzuordnen, ohne dass die Festsetzungen an eine bestimmte Grundstücksfläche gebunden werden.

Abschnitt IV Verfahren bei der Landschaftsplanung

§ 27 Aufstellung des Landschaftsplans

(1) Der Landschaftsplan ist vom Träger der Landschaftsplanung in eigener Verantwortung aufzustellen. Der Beschluss, einen Landschaftsplan aufzustellen, ist ortsüblich bekanntzumachen.

(2) Die Landschaftspläne benachbarter Kreise und kreisfreier Städte sollen aufeinander abgestimmt werden.

(3) Die oberste Landschaftsbehörde kann nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags im Einvernehmen mit den beteiligten Ministerien durch Rechtsverordnung den Maßstab und die Systematik des Landschaftsplans, die zu verwendenden Planzeichen sowie die bei der Aufstellung des Landschaftsplans anzufertigenden Arbeitskarten und deren Inhalt und die zu beteiligenden Behörden und anderen öffentlichen Stellen festlegen.

§ 27a Beteiligung der Träger öffentlicher Belange

(1) Bei der Aufstellung des Landschaftsplans sollen die Behörden und Stellen, die Träger öffentlicher Belange sind und von der Planung berührt werden können, zum frühestmöglichen Zeitpunkt beteiligt werden. In ihrer Stellungnahme haben sie dem Träger der Landschaftsplanung auch Aufschluss über von ihnen beabsichtigte oder bereits eingeleitete Planungen und sonstige Maßnahmen sowie deren zeitliche Abwicklung zu geben, die für den Naturschutz und die Landschaftspflege im Plangebiet bedeutsam sein können. Diesen Beteiligten soll für die Abgabe ihrer Stellungnahme eine angemessene Frist gesetzt werden; äußern sie sich nicht fristgemäß, so kann der Träger der Landschaftsplanung davon ausgehen, dass die von diesen Beteiligten wahrzunehmenden öffentlichen Belange durch den Landschaftsplan nicht berührt werden.

(2) Die Beteiligung nach Absatz 1 kann gleichzeitig mit dem Verfahren nach § 27c durchgeführt werden.

§ 27b Beteiligung der Bürger

Die Bürger sind möglichst frühzeitig über die allgemeinen Ziele und Grundsätze und die voraussichtlichen Auswirkungen der Planung öffentlich zu unterrichten; ihnen ist Gelegenheit zur Äußerung und Erörterung zu geben. An die Unterrichtung und Erörterung schließt sich das Verfahren nach § 27c auch an, wenn die Erörterung zu einer Änderung der Planung führt.

§ 27c Öffentliche Auslegung

(1) Der Entwurf des Landschaftsplans ist auf die Dauer eines Monats beim Träger der Landschaftsplanung öffentlich auszulegen. Ort und Dauer der Auslegung sind mindestens eine Woche vorher ortsüblich bekanntzumachen mit dem Hinweis darauf, dass Bedenken und Anregungen während der Auslegungsfrist schriftlich oder zur Niederschrift vorgebracht werden können. Die nach § 27 a Beteiligten sollen von der Auslegung benachrichtigt werden. Die fristgemäß vorgebrachten Bedenken und Anregungen sind zu prüfen; das Ergebnis ist mitzuteilen. Haben mehr als hundert Personen Bedenken und Anregungen mit im wesentlichen gleichem Inhalt vorgebracht, kann die Mitteilung des Ergebnisses der Prüfung dadurch ersetzt werden, dass diesen Personen die Einsicht in das Ergebnis ermöglicht wird; die Stelle, bei der das Ergebnis der Prüfung während der Dienststunden eingesehen werden kann, ist ortsüblich bekanntzumachen. Bei der Vorlage des Landschaftsplans nach § 28 sind die nicht berücksichtigten Bedenken und Anregungen mit einer Stellungnahme des Trägers der Landschaftsplanung beizufügen.

(2) Wird der Entwurf des Landschaftsplans nach der Auslegung geändert oder ergänzt, ist er erneut nach Absatz 1 auszulegen; bei der erneuten Auslegung kann bestimmt werden, dass Bedenken und Anregungen nur zu den geänderten oder ergänzten Teilen vorgebracht werden können. Werden durch die Änderung oder Ergänzung die Grundzüge der Planung nicht berührt, kann von einer erneuten öffentlichen Auslegung abgesehen werden; Absatz 1 Sätze 4 und 6 und § 29 Abs. 2 Satz 2 sind entsprechend anzuwenden.

§ 28 Anzeige des Landschaftsplans

(1) Der Landschaftsplan ist der höheren Landschaftsbehörde anzuzeigen.

(2) Die höhere Landschaftsbehörde kann innerhalb von drei Monaten nach Eingang der Anzeige geltend machen, dass der Landschaftsplan nicht ordnungsgemäß zustande gekommen ist oder diesem Gesetz, den aufgrund dieses Gesetzes erlassenen oder sonstigen Rechtsvorschriften widerspricht. Der Landschaftsplan darf nur in Kraft gesetzt werden, wenn die höhere Landschaftsbehörde die Verletzung von Rechtsvorschriften nicht innerhalb der in Satz 1 bezeichneten Frist geltend gemacht oder wenn sie vor Ablauf der Frist erklärt hat, dass sie keine Verletzung von Rechtsvorschriften geltend macht.

(3) Der Träger der Landschaftsplanung ist verpflichtet, die von der höheren Landschaftsbehörde nach Absatz 2 geltend gemachten Verstöße auszuräumen.

§ 28a Inkrafttreten des Landschaftsplans

Die erfolgte Durchführung des Anzeigeverfahrens ist durch den Träger der Landschaftsplanung ortsüblich bekannt zu machen. Der Landschaftsplan ist zu jedermanns Einsicht bereitzuhalten; über den Inhalt ist auf Verlangen Auskunft zu geben. In der Bekanntmachung ist darauf hinzuweisen, wo der Landschaftsplan eingesehen werden kann. Mit der Bekanntmachung tritt der Landschaftsplan in Kraft. Die Bekanntmachung tritt an die Stelle der sonst für Satzungen vorgeschriebenen Veröffentlichung.

§ 29 Änderung, Aufhebung und Neuaufstellung des Landschaftsplans

(1) Die Vorschriften über die Aufstellung des Landschaftsplans gelten auch für seine Änderung, Aufhebung und Neuaufstellung.

(2) Werden durch Änderungen eines Landschaftsplans die Grundzüge der Planung nicht berührt, bedarf es der Verfahren nach §§ 27a bis 27c sowie der Anzeige nach § 28 nicht; § 27 Abs. 1 Satz 2 findet keine Anwendung (vereinfachte Änderung). Den Eigentümern der von den Änderungen betroffenen Grundstücke und den von den Änderungen betroffenen Trägern öffentlicher Belange ist Gelegenheit zur Stellungnahme innerhalb angemessener Frist zu geben. Widersprechen die Beteiligten innerhalb der Frist den Änderungen, bedarf der Landschaftsplan der Anzeige nach § 28. Die Stellungnahmen der Beteiligten sind als Bedenken und Anregungen nach § 27c Abs. 1 Satz 4 und 6 zu behandeln.

(3) Enthält ein Landschaftsplan Darstellungen oder Festsetzungen mit Befristung in Bereichen eines Flächennutzungsplans, für die dieser eine bauliche Nutzung vorsieht, tritt der Landschaftsplan für diese Bereiche außer Kraft, sobald ein Bebauungsplan oder eine Satzung nach § 34 Abs. 4 Satz 1 Nr. 2 des Baugesetzbuches in Kraft tritt. Entsprechendes gilt für das Außerkrafttreten von Darstellungen und Festsetzungen des Landschaftsplans bei der baurechtlichen Zulassung von Vorhaben innerhalb eines im Zusammenhang bebauten Ortsteils im Sinne des § 34 Abs. 1 Baugesetzbuch und für Bereiche, in denen die Gemeinde durch Satzung nach § 34 Abs. 4 Satz 1 Nr. 1 Baugesetzbuch die Grenzen für im Zusammenhang bebaute Ortsteile festlegt.

(4) Bei der Aufstellung, Änderung und Ergänzung eines Flächennutzungsplans im Geltungsbereich eines Landschaftsplans treten widersprechende Darstellungen und Festsetzungen des Landschaftsplans mit dem In-Kraft-Treten des entsprechenden Bebauungsplans oder einer Satzung nach § 34 Abs. 4 Satz 1 Nr. 2 des Baugesetzbuches außer Kraft, soweit der Träger der Landschaftsplanung im Beteiligungsverfahren diesem Flächennutzungsplan nicht widersprochen hat. Für das Außer-Kraft-Treten gilt Entsprechendes bei Satzungen nach § 34 Abs. 4 Satz 1 Nr. 3 des Baugesetzbuches, soweit der Träger der Landschaftsplanung im Beteiligungsverfahren nach § 34 Abs. 6 Satz 1 des Baugesetzbuches nicht widersprochen hat.

(5) Ein Landschaftsplan muss geändert oder neu aufgestellt werden, wenn sich die ihm zugrunde liegenden Ziele der Raumordnung geändert haben. In diesem Fall kann die Landesregierung eine entsprechende Änderung verlangen.

§ 30 Verletzung von Verfahrens- und Formvorschriften, Mängel der Abwägung, Behebung von Fehlern

(1) Eine Verletzung von Verfahrens- oder Formvorschriften dieses Gesetzes ist für die Rechtswirksamkeit des Landschaftsplans nur beachtlich, wenn

1. die Vorschriften über die Beteiligung der Träger öffentlicher Belange und die öffentliche Auslegung nach § 27a, § 27c oder § 29 Abs. 2 Satz 2 verletzt worden sind; unbeachtlich ist dagegen, wenn bei Anwendung der Vorschriften einzelne berührte Träger öffentlicher Belange nicht beteiligt oder bei Anwendung des § 27c Abs. 2 Satz 2 oder des § 29 Abs. 2 Satz 1 die Voraussetzungen für die Durchführung der Beteiligung nach diesen Vorschriften verkannt worden sind;

2. ein Beschluss des Trägers der Landschaftsplanung nicht gefasst, ein Anzeigeverfahren nicht durchgeführt oder die Durchführung des Anzeigeverfahrens nicht ortsüblich bekannt gemacht worden ist.

(2) Mängel im Abwägungsvorgang sind für die Rechtswirksamkeit des Landschaftsplans nur erheblich, wenn sie offensichtlich und auf das Abwägungsergebnis von Einfluß gewesen sind. Für das Abwägungsergebnis ist die Sach- und Rechtslage im Zeitpunkt der Beschlussfassung über den Landschaftsplan maßgebend.

(3) Unbeachtlich für die Rechtswirksamkeit des Landschaftsplans sind

1. eine Verletzung der in Absatz 1 Satz 1 Nr. 1 bezeichneten Verfahrens- und Formvorschriften und

2. Mängel des Abwägungsergebnisses gemäß Absatz 2,

wenn sie nicht innerhalb von zwei Jahren seit Bekanntmachung des Landschaftsplans schriftlich gegenüber dem Träger der Landschaftsplanung geltend gemacht worden sind; der Sachverhalt, der die Verletzung oder den Mangel begründen soll, ist darzulegen.

(4) In der ortsüblichen Bekanntmachung der Durchführung des Anzeigeverfahrens des Landschaftsplans ist auf die Voraussetzungen für die Geltendmachung der Verletzung von Verfahrens- oder Formvorschriften und von Mängeln des Abwägungsergebnisses sowie auf die Rechtsfolgen (Absatz 3) hinzuweisen.

(5) Der Träger der Landschaftsplanung kann einen Fehler, der sich aus der Verletzung der in Absatz 1 bezeichneten Vorschriften ergibt, oder einen sonstigen Verfahrens- oder Formfehler beheben; dabei kann der Träger der Landschaftsplanung den Landschaftsplan durch Wiederholung des nachfolgenden Verfahrens in Kraft setzen. Der Landschaftsplan kann auch mit Rückwirkung erneut in Kraft gesetzt werden.

§ 31 Aufgaben im Anzeigeverfahren

Die Verpflichtung der für das Anzeigeverfahren zuständigen Behörde, die Einhaltung der Vorschriften zu prüfen, deren Verletzung sich auf die Rechtswirksamkeit eines Landschaftsplans nach § 30 nicht auswirkt, bleibt unberührt.

§ 32 Experimentierklausel

Die Träger der Landschaftsplanung können neue Inhalte des Landschaftsplans und neue Formen der Mitwirkung bei der Aufstellung des Landschaftsplanes erproben. Die Erprobung kann sich insbesondere erstrecken auf:

1. die Darstellung geeigneter Kompensationsflächen und die Beschreibung hierfür geeigneter Kompensationsmaßnahmen,

2. die Darstellung von Flächen, die im Rahmen eines Ökokontos nach §5a geführt werden oder für ein solches geeignet sind (Flächenpool) und

3. die aktive Einbindung der Bürgerinnen und Bürger, Behörden, Verbände und Institutionen in den Planungsprozess.

Abschnitt V Wirkung und Durchführung des Landschaftsplans

§ 33 Berücksichtigung der Entwicklungsziele für die Landschaft

(1) Die gemäß § 18 dargestellten Entwicklungsziele für die Landschaft sollen bei allen behördlichen Maßnahmen im Rahmen der dafür geltenden gesetzlichen Vorschriften berücksichtigt werden.

(2) Begleitende Anordnungen und Maßnahmen anderer Behörden nach § 6 sind darüber hinaus mit den im Landschaftsplan festgesetzten Entwicklungs-, Pflege- und Erschließungsmaßnahmen in Einklang zu bringen. Das gleiche gilt für die öffentliche Förderung von Eingrünungen, Anpflanzungen, Rekultivierungen und ähnlichen Maßnahmen.

§ 34 Wirkung der Schutzausweisung

- (1) In Naturschutzgebieten sind nach Maßgabe näherer Bestimmungen im Landschaftsplan alle Handlungen verboten, die zu einer Zerstörung, Beschädigung oder Veränderung des geschützten Gebietes oder seiner Bestandteile oder zu einer nachhaltigen Störung führen können.
- (2) In Landschaftsschutzgebieten sind unter besonderer Beachtung von § 2c Abs. 1 und nach Maßgabe näherer Bestimmungen im Landschaftsplan alle Handlungen verboten, die den Charakter des Gebietes verändern können oder dem besonderen Schutzzweck zuwiderlaufen.
- (3) Die Beseitigung eines Naturdenkmals sowie alle Handlungen, die zu einer Zerstörung, Beschädigung, Veränderung oder nachhaltigen Störung eines Naturdenkmals oder seiner geschützten Umgebung führen können, sind nach Maßgabe näherer Bestimmungen im Landschaftsplan verboten.
- (4) Die Beseitigung eines geschützten Landschaftsbestandteils sowie alle Handlungen, die zu einer Zerstörung, Beschädigung oder Veränderung des geschützten Landschaftsbestandteils führen können, sind nach Maßgabe näherer Bestimmungen im Landschaftsplan verboten.
- (4a) Von den Verboten nach den Absätzen 1 bis 4 können solche Ausnahmen zugelassen werden, die im Landschaftsplan nach Art und Umfang ausdrücklich vorgesehen sind.
- (4b) Die Verbote gemäß den Absätzen 1 bis 4 gelten nicht für die beim Inkrafttreten des Landschaftsplans bestehenden planerischen Festsetzungen anderer Fachplanungsbehörden.
- (4c) Maßnahmen aus Gründen der Verkehrssicherungspflicht bleiben von den Verboten nach den Absätzen 1 bis 4 unberührt. Sie obliegen den Grundstückseigentümerinnen und -eigentümern oder den Grundstücksbesitzerinnen und -besitzern ausschließlich im Rahmen des Zumutbaren und sind vor ihrer Durchführung der unteren Landschaftsbehörde anzuzeigen. Maßnahmen zur Abwehr einer unmittelbar drohenden gegenwärtigen Gefahr sind der unteren Landschaftsbehörde nachträglich unverzüglich anzuzeigen.
- (5) Die Betreuung der besonders geschützten Teile von Natur und Landschaft obliegt unbeschadet des § 14 Abs. 1 Nr. 2 den unteren Landschaftsbehörden. Soweit besonders geschützte Teile von Natur und Landschaft im Eigentum des Landes stehen, kann die oberste Landschaftsbehörde eine abweichende Regelung treffen.
- (6) Nutzungen von Grundstücken, die den Festsetzungen des Landschaftsplans gemäß § 24 widersprechen, sind verboten.

§ 35 Wirkungen der Festsetzungen für die forstliche Nutzung

- (1) Die Festsetzungen nach § 25 sind bei der forstlichen Bewirtschaftung zu beachten. Soweit nach Betriebsplänen oder Betriebsgutachten gewirtschaftet wird, sind sie in diese aufzunehmen.
- (2) Der Landesbetrieb Wald und Holz überwacht die Einhaltung der Gebote und Verbote nach Absatz 1. Er kann im Einvernehmen mit der unteren Landschaftsbehörde die nötigen Anordnungen treffen.

§ 36 Aufgaben des Trägers der Landschaftsplanung

- (1) Die Durchführung der im Landschaftsplan festgesetzten Entwicklungs-, Pflege- und Erschließungsmaßnahmen obliegt den Kreisen und kreisfreien Städten, soweit sich nicht aus den nachfolgenden Vorschriften etwas anderes ergibt. Die Durchführung forstlicher Maßnahmen soll einschließlich der Zuständigkeit zum Abschluss von vertraglichen Vereinbarungen nach Absatz 2 Satz 1 auf den Landesbetrieb Wald und Holz übertragen werden. Die Vorschriften des § 11 Landesforstgesetz über die tätige Mithilfe finden sinngemäße Anwendung.
- (2) Die Durchführung der Maßnahmen nach Absatz 1 soll unbeschadet der Vorschriften der §§ 38 bis 41 vorrangig vertraglich geregelt werden; dies gilt insbesondere auch für Festsetzungen nach § 26 Abs. 3. Kommt eine vertragliche Regelung nicht zustande, kann für die Umsetzung von Pflege- und Entwicklungsmaßnahmen nach § 26 Abs. 3 ein Bodenordnungsverfahren nach § 41 durchgeführt werden.
- (3) Erfordert die Verwirklichung von Entwicklungs-, Pflege- und Erschließungsmaßnahmen ein Verwaltungsverfahren nach anderen Rechtsvorschriften, so ist dieses auf Antrag der Landschaftsbehörde unverzüglich durchzuführen.

§ 36a Gesetzliches Vorkaufsrecht des Trägers der Landschaftsplanung

Dem Träger der Landschaftsplanung steht im Geltungsbereich eines Landschaftsplans für die Umsetzung der im Landschaftsplan nach §§ 20, 22, 23 sowie 26 getroffenen Festsetzungen ein Vorkaufsrecht beim Kauf von Grundstücken zu. Das Vorkaufsrecht kann nur binnen zwei Monaten nach Mitteilung des Kaufvertrages durch

Verwaltungsakt gegenüber dem Verkäufer ausgeübt werden. Das Vorkaufsrecht steht dem Träger der Landschaftsplanung nicht zu beim Kauf von Rechten nach dem Wohnungseigentumsgesetz und von Erbbaurechten. Das Vorkaufsrecht darf bei bebauten Grundstücken nur ausgeübt werden, wenn dies im öffentlichen Interesse geboten ist und die Ziele und Grundsätze des Naturschutzes anders nicht zu verwirklichen sind. Das Vorkaufsrecht ist ausgeschlossen, wenn der Eigentümer das Grundstück an seinen Ehegatten oder an eine Person veräußert, die mit ihm in gerader Linie verwandt oder verschwägert oder in der Seitenlinie bis zum dritten Grad verwandt ist sowie bei einer Veräußerung zwischen Lebenspartnern oder Lebenspartnerinnen einer eingetragenen Lebenspartnerschaft. Beabsichtigt der Träger das Vorkaufsrecht im Geltungsbereich eines Landschaftsplanes oder für einen abgegrenzten Landschaftsraum nicht auszuüben, ist dies durch den Träger zu beschließen. Der Beschluss ist ortsüblich bekannt zu machen.

§ 37 Aufgaben anderer juristischer Personen des öffentlichen Rechts

Sind andere Gemeinden, Gemeindeverbände oder Gebietskörperschaften des öffentlichen Rechts Eigentümer oder Besitzer von Flächen innerhalb des Plangebiets, so obliegt ihnen die Durchführung der im Landschaftsplan hierfür festgesetzten Entwicklungs-, Pflege- und Erschließungsmaßnahmen.

§ 38 Verpflichtung der Grundstückseigentümer oder -besitzer zur Durchführung von Maßnahmen

Nach § 26 Abs. 3 Satz 1 festgesetzte Entwicklungs- und Pflegemaßnahmen können im Rahmen des Zumutbaren den Grundstückseigentümerinnen und -eigentümern oder Grundstücksbesitzerinnen und -besitzern aufgegeben werden.

§ 39 Allgemeine Duldungspflicht

Sind die Voraussetzungen des § 38 nicht gegeben, so kann die untere Landschaftsbehörde den Eigentümer oder Besitzer eines Grundstücks zur Duldung der im Landschaftsplan festgesetzten Entwicklungs- und Pflegemaßnahmen verpflichten, wenn die zu duldene Maßnahme nicht zu unzumutbaren Beeinträchtigungen in der Nutzung oder Bewirtschaftung des Grundstücks führt. Die Verpflichtung zur Duldung entfällt, wenn der Eigentümer oder Besitzer die Durchführung der Maßnahme selbst übernimmt.

§ 40 Besonderes Duldungsverhältnis

(1) Liegen die Voraussetzungen der §§ 38 und 39 nicht vor und kommt eine vertragliche Vereinbarung nach § 36 Abs. 2 für die im Landschaftsplan festgesetzten Entwicklungs- und Pflegemaßnahmen nicht zustande, so kann die höhere Landschaftsbehörde zugunsten des Kreises oder der kreisfreien Stadt ein besonderes Duldungsverhältnis begründen.

(2) Das besondere Duldungsverhältnis berechtigt die begünstigte Körperschaft, die Fläche für die festgesetzten Zwecke zu nutzen. Es ist gegenüber dem Rechtsnachfolger wirksam.

(3) Für das besondere Duldungsverhältnis hat der Kreis oder die kreisfreie Stadt dem Eigentümer oder Nutzungsberechtigten eine angemessene Entschädigung in Geld zu leisten. Erhebliche Wirtschafterschwernisse sind darüber hinaus angemessen in Geld zu entschädigen. Der Eigentümer kann die Übernahme des Grundstücks durch die begünstigte Körperschaft zum Verkehrswert verlangen. Die Verpflichtung zur Übernahme kann anstelle des Kreises oder der kreisfreien Stadt auch von einer anderen Körperschaft des öffentlichen Rechts erfüllt werden. Ein Anspruch auf Entschädigung oder Übernahme des Grundstücks besteht nicht, wenn es sich um eine Brachfläche im Sinne von § 24 Abs. 2 handelt.

(4) Das besondere Duldungsverhältnis wird durch schriftlichen Bescheid nach Anhörung des Eigentümers, Besitzers oder anderer Berechtigter begründet. Eine Geldentschädigung gemäß Absatz 3 ist durch besonderen Bescheid festzusetzen.

(5) Das besondere Duldungsverhältnis kann durch die höhere Landschaftsbehörde aus wichtigem Grunde aufgehoben werden. Es ist aufzuheben, wenn

a) der Landschaftsplan bezüglich der in Anspruch genommenen Fläche geändert worden ist oder die Ausführung der im Landschaftsplan festgesetzten Maßnahmen aus anderen Gründen nicht mehr in Betracht kommen kann oder

b) Gründe eintreten oder bekannt werden, auf Grund derer das besondere Duldungsverhältnis zu einer offenbar nicht beabsichtigten Härte führen würde.

Im Falle der Aufhebung sind die eingetretenen Vor- und Nachteile zwischen der begünstigten Körperschaft und dem Eigentümer oder Besitzer auszugleichen. Der Aufhebungsbescheid trifft hierüber die näheren Festsetzungen.

§ 41 Maßnahmen der Bodenordnung

Erfordert die Verwirklichung des Landschaftsplans Maßnahmen der land- oder forstwirtschaftlichen Bodenordnung, so können diese auf Antrag der unteren Landschaftsbehörde durch die für die Agrarordnung zuständigen Behörden nach den Vorschriften des Flurbereinigungsgesetzes durchgeführt werden.

§ 42 (entfallen)

Abschnitt Va Schutzausweisungen

§ 42a Schutzmaßnahmen

(1) Liegt ein Landschaftsplan nicht vor, so kann die höhere Landschaftsbehörde unter Beachtung der Ziele der Raumordnung außerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile und des Geltungsbereichs der Bebauungspläne durch ordnungsbehördliche Verordnung Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete, Naturdenkmale oder geschützte Landschaftsbestandteile ausweisen. Die §§ 19 bis 23 gelten entsprechend. Bei der Ausweisung der Schutzgebiete und -objekte sind die Darstellungen der Flächennutzungspläne in dem Umfang zu beachten, wie sie den Zielen der Raumordnung entsprechen. Soweit ein Bebauungsplan Festsetzungen nach § 9 Abs. 1 Nrn. 11, 14 bis 18, 20, 24 bis 26 des Baugesetzbuches trifft und diese im Zusammenhang mit dem baulichen Außenbereich stehen, kann sich die ordnungsbehördliche Verordnung unbeschadet der baurechtlichen Festsetzungen auch auf diese Flächen erstrecken. Dies gilt entsprechend für Satzungen gemäß § 34 Abs. 4 Satz 1 Nrn. 2 und 3 des Baugesetzbuches. Die Ausweisungen treten außer Kraft, sobald ein Landschaftsplan in Kraft tritt. Ordnungsbehördliche Verordnungen nach Satz 1 stehen der Genehmigung eines Flächennutzungsplanes, der mit seinen Darstellungen den Geboten oder Verboten der Schutzausweisungen widerspricht, nicht entgegen, wenn die höhere Landschaftsbehörde in dem Verfahren zur Aufstellung, Änderung oder Ergänzung des Flächennutzungsplanes erklärt, die Verordnung für die Bereiche mit widersprechenden Darstellungen vor Inkrafttreten des entsprechenden Bebauungsplanes aufzuheben. Vor der Entscheidung über die Aufhebungserklärung sind die nach § 12 anerkannten Vereine zu beteiligen.

(2) Innerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile und des Geltungsbereichs der Bebauungspläne kann die untere Landschaftsbehörde in entsprechender Anwendung der §§ 19, 20, 22 und 23 Naturschutzgebiete, Naturdenkmale und geschützte Landschaftsbestandteile durch ordnungsbehördliche Verordnung ausweisen, soweit dies nicht nach Absatz 1 möglich ist.

(3) Für Inhalt und Wirkung der Schutzausweisungen nach den Absätzen 1 und 2 gilt § 34 entsprechend.

(4) Die Verletzung von Verfahrens- und Formvorschriften dieses Gesetzes und des Ordnungsbehördengesetzes kann gegen ordnungsbehördliche Verordnungen über Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete, Naturdenkmale oder geschützte Landschaftsbestandteile nach Ablauf eines Jahres nach ihrer Verkündung nicht mehr geltend gemacht werden, es sei denn,

- a) die ordnungsbehördliche Verordnung ist nicht ordnungsgemäß verkündet worden oder
- b) der Form- und Verfahrensmangel ist gegenüber der Landschaftsbehörde, die die Verordnung erlassen hat, vorher gerügt und dabei die verletzte Rechtsvorschrift und die Tatsache bezeichnet worden, die den Mangel ergibt.

Bei der Verkündung der ordnungsbehördlichen Verordnung ist auf die Rechtsfolge nach Satz 1 hinzuweisen.

§ 42b Beteiligung von Behörden und öffentlichen Stellen

Vor dem Erlass oder der Änderung einer ordnungsbehördlichen Verordnung nach § 42a sind die betroffenen Behörden und Stellen zu hören. Die oberste Landschaftsbehörde kann die betroffenen Behörden und Stellen durch Rechtsverordnung nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags festlegen.

§ 42c Öffentliche Auslegung, Anhörung

(1) Der Entwurf der ordnungsbehördlichen Verordnung nach § 42a ist mit den dazugehörigen Karten für die Dauer eines Monats bei den beteiligten unteren Landschaftsbehörden öffentlich auszulegen. Ort und Dauer der Auslegung sind mindestens eine Woche vorher mit dem Hinweis darauf bekanntzumachen, dass die Eigentümer und sonstigen Berechtigten Bedenken und Anregungen während der Auslegungszeit vorbringen können. Für die Bekanntmachung gelten die Vorschriften der beteiligten Kreise und kreisfreien Städte über die Veröffentlichung ihrer Satzungen entsprechend. In der Bekanntmachung sind die Gemeinden anzugeben, auf deren Gebiet sich die Schutzverordnung erstreckt.

(2) Handelt es sich um Naturdenkmale oder geschützte Landschaftsbestandteile, so kann an die Stelle der öffentlichen Auslegung die Anhörung des Grundstückseigentümers oder der sonstigen Berechtigten treten. Dies gilt auch bei Änderungen geringen Umfangs einer ordnungsbehördlichen Verordnung nach § 42a über Naturschutzgebiete und Landschaftsschutzgebiete.

(3) Die für den Erlass der Verordnung zuständige Landschaftsbehörde prüft die fristgemäß oder bei der Anhörung gemäß Absatz 2 vorgebrachten Bedenken und Anregungen und teilt das Ergebnis den Betroffenen mit.

§ 42d Abgrenzung

(1) Die Abgrenzung geschützter Flächen ist in der ordnungsbehördlichen Verordnung

- a) zu beschreiben, wenn sie sich mit Worten zweifelsfrei erfassen läßt, oder
- b) grob zu beschreiben oder zu bezeichnen und in Karten darzustellen, die einen Bestandteil der Verordnung bilden, oder
- c) grob zu beschreiben oder zu bezeichnen und in Karten darzustellen, die bei der erlassenden Landschaftsbehörde oder bei der Gemeinde eingesehen werden können; die betreffende Gemeinde ist in der Verordnung zu benennen.

Die Karten müssen mit hinreichender Klarheit erkennen lassen, welche Grundstücke zu den geschützten Flächen gehören. Im Zweifelsfall gelten Grundstücke als nicht betroffen.

(2) Beim Schutz von Landschaftsbestandteilen sind in der Verordnung die geschützten Gegenstände ihrer Art nach zu bezeichnen und die Grundstücke anzugeben. Ist die Angabe der Grundstücke wegen der Ausdehnung der Landschaftsbestandteile nicht zweckmäßig, so findet Absatz 1 entsprechende Anwendung.

§ 42e Einstweilige Sicherstellung, Veränderungsverbot

(1) Teile von Natur und Landschaft, deren Schutz nach §§ 19 bis 23 oder nach § 42a beabsichtigt ist, können durch die höhere Landschaftsbehörde oder mit deren Ermächtigung durch die untere Landschaftsbehörde für höchstens vier Jahre einstweilig sichergestellt werden. Während der Sicherstellung sind nach Maßgabe der Sicherstellungsanordnung alle Handlungen verboten, die geeignet sind, den Schutzgegenstand nachteilig zu verändern. Die einstweilige Sicherstellung ergeht als Verfügung, Allgemeinverfügung oder als ordnungsbehördliche Verordnung. Für die ordnungsbehördliche Verordnung gilt § 42d entsprechend.

(2) Zur Sicherung eines Naturschutzgebietes, Naturdenkmals oder eines geschützten Landschaftsbestandteils kann eine Anordnung nach Absatz 1 auch im Geltungsbereich eines rechtsverbindlichen Landschaftsplans durch die untere Landschaftsbehörde erlassen werden.

(3) Bei geplanten Naturschutzgebieten, Naturdenkmalen und geschützten Landschaftsbestandteilen sind von der Bekanntmachung der öffentlichen Auslegung nach § 42c an bis zum Inkrafttreten der Schutzverordnungen, längstens drei Jahre lang, alle Änderungen verboten, soweit nicht in ordnungsbehördlichen Verordnungen oder Verfügungen nach den Absätzen 1 und 2 abweichende Regelungen getroffen werden. Wenn besondere Umstände es erfordern, kann die zuständige Landschaftsbehörde durch öffentliche Bekanntmachung die Frist bis zu einem weiteren Jahr verlängern. Die im Zeitpunkt der Bekanntmachung ausgeübte rechtmäßige Bewirtschaftungsform bleibt unberührt. In der öffentlichen Bekanntmachung nach § 42c ist auf die Wirkung dieses Absatzes hinzuweisen. Die Sätze 1 bis 4 gelten entsprechend für geplante Naturschutzgebiete, Naturdenkmale und geschützte Landschaftsbestandteile in einem Landschaftsplan vom Zeitpunkt der Beteiligung der Bürger gemäß § 27b.

Abschnitt VI Ergänzende Vorschriften

§ 43 Nationalparke

(1) Die oberste Landschaftsbehörde kann nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags durch Rechtsverordnung einheitlich zu schützende Gebiete, die

1. großräumig und von besonderer Eigenart sind,
2. in einem überwiegenden Teil ihres Gebiets die Voraussetzungen eines Naturschutzgebietes erfüllen und
3. sich in einem überwiegenden Teil ihres Gebiets in einem vom Menschen nicht oder wenig beeinflussten Zustand befinden oder geeignet sind, sich in einen Zustand zu entwickeln oder in einen Zustand entwickelt zu werden, der einen möglichst ungestörten Ablauf der Naturvorgänge in ihrer natürlichen Dynamik gewährleistet

zu Nationalparks erklären. Die Erklärung ergeht im Benehmen mit dem Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit und dem Bundesministerium für Verkehr, Bau- und Wohnungswesen. Die Rechtsverordnung soll Vorschriften über die Verwaltung des Nationalparks und über die erforderlichen Lenkungsmaßnahmen einschließlich der Regelung des Wildbestands enthalten.

(2) Nationalparke haben zum Ziel, im überwiegenden Teil ihres Gebiets den möglichst ungestörten Ablauf der Naturvorgänge in ihrer natürlichen Dynamik zu gewährleisten. Soweit es der Schutzzweck erlaubt, sollen Nationalparke auch der wissenschaftlichen Natur- und Landschaftsbeobachtung, der naturkundlichen Bildung und dem Naturerlebnis der Bevölkerung dienen.

(3) Nationalparke sind unter Berücksichtigung ihres Schutzzwecks sowie der durch die Großräumigkeit und Besiedlung gebotenen Ausnahmen wie Naturschutzgebiete zu schützen. Sie sind nachrichtlich in den Landschaftsplan zu übernehmen.

(4) Die Verwaltung des Nationalparks ist zuständig für

1. die Überwachung der durch eine Rechtsverordnung nach Absatz 1 festgelegten Gebote und Verbote und
2. für die Erteilung von Befreiungen nach § 69 Abs. 1 Sätze 1 und 2 von den Geboten und Verboten dieser Rechtsverordnung. § 71 Abs. 4 gilt entsprechend. § 69 Abs. 1 Sätze 3 bis 5 und Abs. 2 finden keine Anwendung.

§ 44 Naturparke

(1) Naturparke sind einheitlich zu entwickelnde und zu pflegende Gebiete, die

1. großräumig sind,
2. überwiegend Landschaftsschutzgebiete oder Naturschutzgebiete sind,
3. sich wegen ihrer landschaftlichen Voraussetzungen für die Erholung besonders eignen und in denen ein nachhaltiger Tourismus angestrebt wird,
4. nach den Erfordernissen der Raumordnung für die Erholung vorgesehen sind,
5. der Erhaltung, Entwicklung oder Wiederherstellung einer durch vielfältigen Nutzung geprägten Landschaft und ihrer Arten- und Biotopvielfalt dienen und in denen zu diesem Zweck eine dauerhaft umweltgerechte Landnutzung angestrebt wird,
6. besonders dazu geeignet sind, eine nachhaltige Regionalentwicklung zu fördern.

(2) Naturparke sollen entsprechend ihren in Absatz 1 beschriebenen Zwecken unter Beachtung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege geplant, gegliedert, erschlossen und weiterentwickelt werden. Außerdem ist ein langfristiger Maßnahmenplan aufzustellen.

(3) Großräumige Gebiete, die die in Absatz 1 und 2 genannten Voraussetzungen erfüllen, werden von der obersten Landschaftsbehörde im Einvernehmen mit der Landesplanungsbehörde als Naturpark anerkannt, sofern dies den in Landes- oder Gebietsentwicklungsplänen enthaltenen oder zu erwartenden Darstellungen entspricht und wenn für ihre Betreuung ein geeigneter Träger besteht.

§ 45 Baumschutzsatzung

Die Gemeinden können durch Satzung den Schutz des Baumbestandes innerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile und des Geltungsbereichs der Bebauungspläne regeln.

§ 46 Duldungspflicht für Schutzgebiete und -objekte

(1) Eigentümer und Nutzungsberechtigte von Flächen, die in Naturschutzgebieten oder geschützten Biotopen gemäß § 62 liegen oder auf denen sich geschützte Landschaftsbestandteile oder Naturdenkmale befinden, haben Maßnahmen zur Sicherung, Pflege und Entwicklung der Schutzgebiete oder -objekte zu dulden, soweit dadurch die Nutzung oder Bewirtschaftung der Fläche nicht unzumutbar beeinträchtigt wird. Die Verpflichtung zur Duldung entfällt, wenn der Eigentümer oder Besitzer die Durchführung der Maßnahme selbst übernimmt.

(2) Die Verpflichtung nach Absatz 1 gilt nicht für Verkehrsanlagen.

§ 47 Gesetzlich geschützte Landschaftsbestandteile

(1) Mit öffentlichen Mitteln geförderte Anpflanzungen außerhalb des Waldes und im baulichen Außenbereich im Sinne des Bauplanungsrechts und Wallhecken sind gesetzlich geschützte Landschaftsbestandteile. Dies gilt nicht für

Begleitgrün von Verkehrsanlagen; § 47a bleibt unberührt. Einer besonderen Ausweisung gemäß §§ 19 bis 23 bedarf es nicht.

(2) Die gesetzlich geschützten Landschaftsbestandteile dürfen nicht beschädigt oder beseitigt werden. Insbesondere ist es verboten, sie zu roden, abzubrennen oder mit chemischen Mitteln zu zerstören. Pflegemaßnahmen und die bestimmungsgemäße Nutzung der Anpflanzungen werden hierdurch nicht berührt.

§ 47a Schutz der Alleen

(1) Alleen an öffentlichen oder privaten Verkehrsflächen und Wirtschaftswegen sind gesetzlich geschützt. Die Beseitigung von Alleen sowie alle Maßnahmen, die zu deren Zerstörung, Beschädigung oder nachteiligen Veränderung führen können, sind verboten. Pflegemaßnahmen und die bestimmungsgemäße Nutzung werden hierdurch nicht berührt. Darüber hinausgehende Maßnahmen, die aus zwingenden Gründen der Verkehrssicherheit erforderlich sind und für die keine anderen Maßnahmen zur Erhöhung der Verkehrssicherheit durchgeführt werden können, sind der unteren Landschaftsbehörde anzuzeigen. Ersatzpflanzungen sind in Abstimmung mit der unteren Landschaftsbehörde durchzuführen.

(2) Um den Alleenbestand nachhaltig zu sichern und zu entwickeln, sollen von den für die öffentlichen Verkehrsflächen zuständigen Behörden rechtzeitig und in ausreichendem Umfang Neuanpflanzungen vorgenommen werden. Andere Behörden können im Rahmen ihrer Zuständigkeit, insbesondere bei der Festsetzung von Kompensationsmaßnahmen nach § 6 Abs. 1, entsprechende Sicherungs- und Entwicklungsmaßnahmen ergreifen.

(3) Das Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz führt ein landesweites Kataster der nach Absatz 1 gesetzlich geschützten Alleen.

§ 48 Verzeichnisse, Kennzeichen, Bezeichnungen

(1) Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete, Naturdenkmale, geschützte Landschaftsbestandteile und geschützte Biotop sind in Verzeichnisse einzutragen, die bei der unteren Landschaftsbehörde geführt werden. Die Einzelheiten regelt die oberste Landschaftsbehörde durch Rechtsverordnung. Die Verzeichnisse sind für jede Person zur Einsicht bereitzuhalten und dem Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen zu deren Aufgabenerfüllung nach § 14 Abs. 1 Nr. 2 zur Verfügung zu stellen.

(2) Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete, Naturdenkmale, geschützte Landschaftsbestandteile, geschützte Biotop und Nationalparke sollen kenntlich gemacht werden, soweit es der Schutzzweck erfordert. Die Einzelheiten regelt die oberste Landschaftsbehörde durch Rechtsverordnung.

(3) Die Bezeichnungen „Naturschutzgebiet“, „Landschaftsschutzgebiet“, „Naturdenkmal“, „geschützter Landschaftsbestandteil“, „geschützter Biotop“ und „Nationalpark“ dürfen nur für die nach diesem Gesetz geschützten Teile von Natur und Landschaft verwendet werden.

(4) Kennzeichen und Bezeichnungen, die denen nach den Absätzen 2 und 3 zum Verwechseln ähnlich sind, dürfen für Teile von Natur und Landschaft nicht benutzt werden.

Abschnitt VI a Europäisches ökologisches Netz "Natura 2000"

§ 48a Allgemeine Vorschriften

Für den Aufbau und den Schutz des Europäischen ökologischen Netzes "Natura 2000" gelten die Vorschriften dieses Abschnitts und die unmittelbar geltenden Vorschriften der §§ 33 Abs. 1 Satz 2 und 3, 35 Satz 1 Nr. 1 und Satz 2, 36, 37 Abs. 1 und 38 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie die in anderen Rechtsvorschriften enthaltenen entsprechenden Bestimmungen in der jeweils gültigen Fassung.

§ 48b Ermittlung und Vorschlag der Gebiete

(1) Die Gebiete, die der Kommission von der Bundesrepublik Deutschland nach Artikel 4 Abs.1 der Richtlinie 92/43/EWG zu benennen sind, werden nach den in dieser Vorschrift genannten naturschutzfachlichen Maßgaben durch das Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz ermittelt.

(2) Die höheren Landschaftsbehörden führen über die ermittelten Gebiete eine Anhörung der Betroffenen durch, fassen das Ergebnis der Anhörung zusammen und leiten es zusammen mit einer Stellungnahme sowie einer Schätzung der Kosten, die zur Erfüllung der Verpflichtungen nach Artikel 6 Abs.1 der Richtlinie 92/43/EWG erforderlich ist, der obersten Landschaftsbehörde zu. Die oberste Landschaftsbehörde bewertet nach Maßgabe von Artikel 4 Abs. 1 der Richtlinie 92/43/EWG die von den höheren Landschaftsbehörden vorgelegten Gebietsvorschläge sowie die Kostenschätzung und führt vor Weiterleitung der Gebietsvorschläge an das zuständige Ministerium des Bundes einen Beschluss der Landesregierung herbei.

(3) Für die Ermittlung und den Vorschlag der besonderen Schutzgebiete nach Artikel 4 Abs. 1 und 2 der Richtlinie 79/409/EWG gilt das Verfahren nach den Absätzen 1 und 2 entsprechend.

§ 48c Schutzausweisung

(1) Die im Bundesanzeiger bekannt gemachten Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung sind nach Maßgabe des Artikels 4 Abs. 4 der Richtlinie 92/43/EWG entsprechend den jeweiligen Erhaltungszielen zu geschützten Teilen von Natur und Landschaft im Sinne der §§ 20 bis 23 zu erklären.

(2) Die Schutzausweisung bestimmt den Schutzzweck entsprechend den jeweiligen Erhaltungszielen und die erforderlichen Gebietsabgrenzungen. Es soll dargestellt werden, ob prioritäre Biotope oder prioritäre Arten zu schützen sind. Durch geeignete Gebote und Verbote sowie Pflege- und Entwicklungsmaßnahmen ist sicherzustellen, dass den Anforderungen des Artikels 6 der Richtlinie 92/43/EWG entsprochen wird. Weitergehende Schutzvorschriften bleiben unberührt.

(3) Die Unterschutzstellung nach den Absätzen 1 und 2 kann unterbleiben, soweit durch vertragliche Vereinbarungen, nach anderen Rechtsvorschriften, nach Verwaltungsvorschriften oder durch die Verfügungsbefugnis eines öffentlichen oder gemeinnützigen Trägers ein gleichwertiger Schutz gewährleistet ist.

(4) Ist ein Gebiet von gemeinschaftlicher Bedeutung nach § 10 Abs. 6 Bundesnaturschutzgesetz bekanntgemacht, sind darin alle Vorhaben, Maßnahmen, Veränderungen oder Störungen, die zu erheblichen Beeinträchtigungen des Gebiets in seinen für die Erhaltungsziele maßgeblichen Bestandteilen führen können, unzulässig, sofern sich diese Verbote nicht bereits aus diesem Gesetz oder aus auf Grund dieses Gesetzes erlassenen Vorschriften ergeben. In einem Konzertierungsgebiet sind die in Satz 1 genannten Handlungen, sofern sie zu erheblichen Beeinträchtigungen der in ihm vorkommenden prioritären Biotope oder prioritären Arten führen können, unzulässig.

(5) Die im Ministerialblatt des Landes Nordrhein-Westfalen vom 26. Januar 2005 (S. 66) – SMBl. NRW. Gl.-Nr. 1000 vom 17.12.2004 – bekannt gemachten Europäischen Vogelschutzgebiete sind durch dieses Gesetz mit ihren dort jeweils aufgeführten Gebietsabgrenzungen und mit den dort genannten gebietspezifischen Schutzzwecken nach Maßgabe der Sätze 3 bis 9 unter Schutz gestellt. Die Landesregierung wird ermächtigt, Anpassungen der jeweiligen Gebietsabgrenzung oder des Schutzzwecks des jeweiligen Gebietes durch Rechtsverordnung vorzunehmen, soweit dies erforderlich ist, um der tatsächlichen Entwicklung der Gebiete Rechnung zu tragen. In Umsetzung der Richtlinie 79/409/EWG, auch in Verbindung mit der Richtlinie 92/43/EWG, gelten in den Europäischen Vogelschutzgebieten Absatz 4, die §§ 48d und 48e sowie vertragliche Vereinbarungen im Sinne des Satzes 8. In ihnen ist verboten

1. die Errichtung oder wesentliche Umgestaltung genehmigungsbedürftiger baulicher oder sonstiger Anlagen oder Vorhaben, sofern diese zu einer erheblichen Beeinträchtigung des Gebietes in seinen für den Schutzzweck maßgeblichen Bestandteilen führen können,
2. die Beseitigung oder Beeinträchtigung der Brut-, Rast- und Schlafplätze der in der Richtlinie 79/409/EWG in Anhang I und in Artikel 4 Abs. 2 genannten Arten,
3. die Störung und Vertreibung der vorgenannten rastenden und brütenden Vogelarten und
4. das Fällen von Horst- und Höhlenbäumen.

Unberührt von den Verboten des Satzes 4 Nrn. 1 bis 4 bleiben

1. § 63 Satz 1 Nr. 1 in Verbindung mit Satz 2 des Bundesnaturschutzgesetzes und
2. nicht vorsätzlich herbeigeführte Beeinträchtigungen, Störungen oder Vertreibungen im Rahmen einer ordnungsgemäßen land-, forst- oder fischereiwirtschaftlichen Bodennutzung oder der ordnungsgemäßen Jagd.

Ausgenommen von den Verboten sind Pläne und Projekte, die die Voraussetzungen des § 48d Abs. 4 bis 7 erfüllen. Insoweit findet § 69 auf die Europäischen Vogelschutzgebiete keine Anwendung. Darüber hinaus besteht für die unteren Landschaftsbehörden die Verpflichtung, für die Europäischen Vogelschutzgebiete Pflege- und Entwicklungspläne aufzustellen. Unter Beachtung des Absatzes 4 und der §§ 48d und 48e können Schutz-, Pflege-, Entwicklungs- und Wiederherstellungsmaßnahmen auch durch vertragliche Vereinbarungen festgelegt werden. Die Gebiete nach Satz 1 sind nachrichtlich in den Landschaftsplan sowie in die ordnungsbehördliche Verordnung gemäß § 42a zu übernehmen. Alle Gebietskarten im Maßstab 1:5000 können bei den unteren Landschaftsbehörden eingesehen werden.

§ 48d Verträglichkeit und Unzulässigkeit von Projekten, Ausnahmen

(1) Projekte sind vor ihrer Zulassung oder Durchführung auf ihre Verträglichkeit mit den Erhaltungszielen eines Gebiets von gemeinschaftlicher Bedeutung oder eines Europäischen Vogelschutzgebiets zu überprüfen. Bei Schutzgebieten im Sinne der §§ 20 bis 23 ergeben sich die Maßstäbe für die Verträglichkeit aus dem Schutzzweck und den dazu erlassenen Vorschriften.

(2) Die Verträglichkeit des Projektes wird von der Behörde geprüft, die nach anderen Rechtsvorschriften für die behördliche Gestattung oder Entgegennahme einer Anzeige zuständig ist. Sie trifft ihre Entscheidung im Benehmen mit der Landschaftsbehörde ihrer Verwaltungsebene oder bei Planfeststellungsverfahren unter Berücksichtigung der Vorschläge dieser Landschaftsbehörde.

(3) Bei Projekten, die ein Gebiet von gemeinschaftlicher Bedeutung oder ein Europäisches Vogelschutzgebiet einzeln oder in Zusammenwirkung mit anderen Plänen und Projekten erheblich beeinträchtigen könnten, hat der Projektträger in den nach den Rechtsvorschriften vorgeschriebenen behördlichen Gestattungs- oder Anzeigeverfahren alle Angaben zu machen, die zur Beurteilung der Verträglichkeit des Projekts erforderlich sind. § 6 Abs. 2 gilt entsprechend.

(4) Ergibt die Prüfung der Verträglichkeit, dass das Projekt einzeln oder in Zusammenwirkung mit anderen Plänen und Projekten zu erheblichen Beeinträchtigungen eines in Absatz 1 genannten Gebiets in seinen für die Erhaltungsziele oder den Schutzzweck maßgeblichen Bestandteilen führen kann, ist es unzulässig.

(5) Abweichend von Absatz 4 darf ein Projekt nur zugelassen oder durchgeführt werden, soweit es

1. aus zwingenden Gründen des überwiegenden öffentlichen Interesses, einschließlich solcher sozialer oder wirtschaftlicher Art, notwendig ist und
2. zumutbare Alternativen, den mit dem Projekt verfolgten Zweck an anderer Stelle ohne oder mit geringeren Beeinträchtigungen zu erreichen, nicht gegeben sind.

(6) Befinden sich in dem vom Projekt betroffenen Gebiet prioritäre Biotope oder prioritäre Arten, können als zwingende Gründe des überwiegenden öffentlichen Interesses nur solche im Zusammenhang mit der Gesundheit des Menschen, der öffentlichen Sicherheit einschließlich der Landesverteidigung und des Schutzes der Zivilbevölkerung oder den maßgeblich günstigen Auswirkungen des Projekts auf die Umwelt geltend gemacht werden. Sonstige Gründe im Sinne des Absatzes 5 Nr. 1 können nur berücksichtigt werden, wenn die nach Absatz 2 zuständige Behörde zuvor über das zuständige Ministerium des Bundes eine Stellungnahme der Kommission eingeholt hat.

(7) Soll ein Projekt nach Absatz 5 oder Absatz 6 zugelassen oder durchgeführt werden, sind die zur Sicherung des Zusammenhangs des Europäischen ökologischen Netzes "Natura 2000" notwendigen Maßnahmen dem Projektträger aufzuerlegen. Die nach Absatz 2 zuständige Behörde unterrichtet die Kommission über das zuständige Ministerium des Bundes über die getroffenen Maßnahmen.

(8) Die Absätze 1 bis 7 finden auf Pläne entsprechende Anwendung, soweit dafür nicht die Vorschriften des Bundesnaturschutzgesetzes oder andere Rechtsvorschriften gelten.

§ 48e Verhältnis zu anderen Rechtsvorschriften

(1) Für geschützte Teile von Natur und Landschaft und geschützte Biotope im Sinne des § 62 ist § 48d dieses Gesetzes und § 36 des Bundesnaturschutzgesetzes nur insoweit anzuwenden, als die Schutzvorschriften einschließlich der Vorschriften über Ausnahmen und Befreiungen keine strengeren Regeln für die Zulassung von Projekten enthalten. Die Pflichten nach § 48d Abs. 6 Satz 2 über die Beteiligung der Kommission und nach § 48d Abs. 7 Satz 2 über die Unterrichtung der Kommission bleiben jedoch unberührt.

(2) Handelt es sich bei Projekten um Eingriffe in Natur und Landschaft, bleiben die §§ 4 bis 6 dieses Gesetzes sowie die §§ 20 Abs. 3 und 21 des Bundesnaturschutzgesetzes unberührt.

Abschnitt VII Erholung in der freien Landschaft

§ 49 Betretungsbefugnis

(1) In der freien Landschaft ist das Betreten der privaten Wege und Pfade, der Wirtschaftswege sowie der Feldraine, Böschungen, Öd- und Brachflächen und anderer landwirtschaftlich nicht genutzter Flächen zum Zwecke der Erholung auf eigene Gefahr gestattet, soweit sich nicht aus den Bestimmungen dieses Abschnitts oder aus anderen Rechtsvorschriften Abweichungen ergeben. Für das Betreten des Waldes gelten die Bestimmungen des Landesforstgesetzes.

(2) Absatz 1 gilt sinngemäß für das Radfahren und das Fahren mit Krankenfahrrädern in der freien Landschaft. Das Radfahren ist jedoch nur auf privaten Straßen und Wegen gestattet. Radfahrer und Reiter haben auf Fußgänger besondere Rücksicht zu nehmen.

§ 50 Reiten in der freien Landschaft und im Walde

(1) Das Reiten in der freien Landschaft ist über den Gemeingebrauch an öffentlichen Verkehrsflächen hinaus auf privaten Straßen und Wegen gestattet. Dies gilt sinngemäß für das Kutschfahren auf privaten Wegen und Straßen, die nach der Straßenverkehrsordnung nur für den landwirtschaftlichen Verkehr freigegeben sind.

(2) Das Reiten im Walde ist auf den nach den Vorschriften der Straßenverkehrsordnung als Reitwege gekennzeichneten privaten Straßen und Wegen (Reitwege) gestattet. Die nach den Vorschriften dieses Gesetzes gekennzeichneten Wanderwege und Wanderpfade sowie Sport- und Lehrpfade dürfen nicht als Reitwege gekennzeichnet werden. Die Kreise und die kreisfreien Städte können im Einvernehmen mit der unteren Forstbehörde und nach Anhörung der betroffenen Gemeinden Ausnahmen von Satz 1 zulassen und insoweit bestimmen, dass in Gebieten mit regelmäßig nur geringem Reitaufkommen auf die Kennzeichnung von Reitwegen verzichtet wird. In diesen Gebieten ist das Reiten auf allen privaten Straßen und Wegen zulässig, mit Ausnahme der Wege und Pfade im Sinne des Satzes 2, die nicht zugleich als für Reiter mitnutzbare Wanderwege gekennzeichnet sind. Die Zulassung ist im amtlichen Verkündungsorgan des Kreises oder der kreisfreien Stadt bekanntzugeben.

(3) Die Vorschriften des Straßenrechts und des Straßenverkehrsrechts bleiben unberührt.

(4) Die Eigennutzung durch Grundstückseigentümer, Erbbauberechtigte und Nießbraucher bleibt unberührt, soweit hierdurch das Betretungsrecht nicht unzumutbar beeinträchtigt wird.

(5) Für Bereiche in der freien Landschaft, in denen durch das Reiten erhebliche Beeinträchtigungen anderer Erholungsuchender oder erhebliche Schäden entstehen würden, kann das Reiten auf bestimmte Straßen und Wege beschränkt werden. Private Straßen und Wege, auf denen nicht geritten werden darf, sind nach den Vorschriften der Straßenverkehrsordnung zu kennzeichnen.

(6) Die Befugnis nach den Absätzen 1 und 2 darf nur zum Zwecke der Erholung ausgeübt werden, soweit sich nicht aus den Bestimmungen dieses Abschnitts oder aus anderen Rechtsvorschriften Abweichungen ergeben. Die Ausübung erfolgt auf eigene Gefahr. § 49 Abs. 2 Satz 3 gilt sinngemäß.

(7) Die Landschaftsbehörden sollen im Zusammenwirken mit den Forstbehörden, den Gemeinden, den Waldbesitzern und den Reiterverbänden für ein ausreichendes und geeignetes Reitwegenetz sorgen. Grundstückseigentümer und Nutzungsberechtigte haben die Kennzeichnung von Reitwegen zu dulden.

§ 51 Kennzeichnung von Reitpferden, Reitabgabe

(1) Wer in der freien Landschaft oder im Wald reitet, muss ein gut sichtbares, am Pferd beidseitig angebrachtes gültiges Kennzeichen führen.

(2) Kennzeichen nach Absatz 1 dürfen nur gegen Entrichtung einer Abgabe ausgegeben werden. Die Abgabe ist für die Anlage und Unterhaltung von Reitwegen sowie für Ersatzleistungen nach § 53 Abs. 3 zweckgebunden; sie fließt den höheren Landschaftsbehörden zu.

§ 52 Ermächtigung

Die oberste Landschaftsbehörde wird ermächtigt, durch Rechtsverordnung nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags Einzelheiten über die Kennzeichnung nach § 50 Abs. 2 Satz 4 und § 51 Abs. 1 zu regeln sowie die Höhe der Abgabe nach § 51 Abs. 2 festzusetzen. Die Höhe der Abgabe ist nach dem voraussichtlichen Aufwand für die Anlage und Unterhaltung der Reitwege sowie nach den voraussichtlichen Ersatzleistungen zu bemessen. Für Reiterhöfe können besondere Regelungen und Festsetzungen getroffen werden.

§ 53 Grenzen der Betretungs- und Reitbefugnis

(1) Die Befugnisse nach § 49 Abs. 1 Satz 1 und Abs. 2 und § 50 Abs. 1 und 2 dürfen nur so ausgeübt werden, dass die Belange der anderen Erholungsuchenden und die Rechte der Eigentümer oder Besitzer nicht unzumutbar beeinträchtigt werden.

(2) Die Befugnisse nach § 49 Abs. 1 Satz 1 und Abs. 2 und § 50 Abs. 1 und 2 gelten nicht für Gärten, Hofräume und sonstige zum privaten Wohnbereich gehörende oder einem gewerblichen oder öffentlichen Betrieb dienende Flächen.

(3) Weist ein Grundstückseigentümer oder sonstiger Berechtigter nach, dass ihm durch den Erholungsverkehr im Rahmen der §§ 49 und 50 ein nicht nur unerheblicher Schaden entstanden ist, so ist ihm dieser auf Antrag durch die untere Landschaftsbehörde zu ersetzen. Steht dem Grundstückseigentümer oder sonstigen Berechtigten ein Anspruch

auf Schadensersatz gegen einen Dritten zu, so geht der Anspruch auf den Kreis oder die kreisfreie Stadt über, soweit der Kreis oder die kreisfreie Stadt den Schaden beseitigt.

§ 54 Zulässigkeit von Sperren

(1) Die Ausübung der Befugnisse nach § 49 Abs. 1 Satz 1 und Abs. 2 und § 50 Abs. 1 und 2 kann durch den Grundstückseigentümer oder sonstigen Berechtigten untersagt oder tatsächlich ausgeschlossen werden. Der Grundstückseigentümer oder sonstige Berechtigte bedarf hierzu der vorherigen Genehmigung durch die untere Landschaftsbehörde.

(2) Die Genehmigung ist zu erteilen, wenn andernfalls die zulässige Nutzung der Flächen unzumutbar behindert oder eingeschränkt würde oder erhebliche Schäden entstehen würden. Im übrigen darf die Genehmigung nur erteilt werden, wenn hierfür ein wichtiger Grund vorliegt und die Sperrung unter Berücksichtigung des Interesses der Allgemeinheit vertretbar ist. Die Genehmigung ist in der Regel widerruflich oder befristet zu erteilen.

(3) Gesperrte Flächen sind durch Schilder kenntlich zu machen, deren Muster von der obersten Landschaftsbehörde im Gesetz- und Verordnungsblatt für das Land Nordrhein-Westfalen bekannt gemacht wird.

§ 54a Radfahr- und Reitverbote

In Naturschutzgebieten, Landschaftsschutzgebieten, Nationalparks und geschützten Biotopen nach § 62 sowie innerhalb geschützter Landschaftsbestandteile ist das Radfahren und Reiten außerhalb von Straßen und Wegen verboten. Die untere Landschaftsbehörde kann allgemein oder im Einzelfall Ausnahmen zulassen, soweit hierdurch der Zweck der Schutzausweisung nicht beeinträchtigt wird oder Verbote nach anderen Rechtsvorschriften nicht entgegenstehen.

§ 55 Betretungsbefugnisse in geschlossenen Ortschaften

Die Gemeinden können durch Satzung das Betreten von privaten Wegen sowie Grünflächen und anderen nicht bebauten Grundstücken in den im Zusammenhang bebauten Ortsteilen regeln.

§ 56 Freigabe der Ufer

(1) Sind Gemeinden, Gemeindeverbände oder andere Gebietskörperschaften Eigentümer oder Besitzer von Ufergrundstücken, so sind sie verpflichtet, diese für das Betreten im Umfang des § 53 Abs. 1 und 2 zum Zwecke der Erholung in angemessenem Umfang herzurichten und freizugeben. Dies gilt nicht, soweit die Freigabe mit der öffentlichen Zweckbestimmung der Fläche unvereinbar ist.

(2) Im Übrigen kann die untere Landschaftsbehörde die Freigabe von Uferstreifen in angemessenem Umfang über die §§ 49 bis 54 hinaus anordnen und die Beseitigung tatsächlicher Hindernisse für das freie Betreten und Begehen verlangen. Für den Ausgleich von Schäden, Wirtschafterschwernissen, Nutzungsbeschränkungen und zusätzlichen Aufwendungen gilt § 7.

(3) Absatz 2 gilt auch für die Freigabe von Durchgängen zu Gewässern, die in anderer zumutbarer Weise nicht erreicht werden können.

§ 57 Bauverbote an Gewässern

(1) Außerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile dürfen an Gewässern erster Ordnung sowie an stehenden Gewässern mit einer Fläche von mehr als 5 ha in einem Abstand von 50 m, gerechnet von der Uferlinie, bauliche Anlagen nicht errichtet werden. Die oberste Landschaftsbehörde kann nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags durch Rechtsverordnung das Bauverbot nach Satz 1 auf weitere Gewässer ausdehnen.

(2) Absatz 1 gilt nicht

1. für bauliche Anlagen, die der Benutzung, der Unterhaltung und dem Ausbau der Gewässer dienen, sowie für Wasserversorgungs- und Abwasseranlagen,
2. für Vorhaben, die beim Inkrafttreten dieses Gesetzes nach öffentlich-rechtlichen Vorschriften zulässig waren,
3. für Anlagen des öffentlichen Verkehrs und
4. für Vorhaben, die den Festsetzungen eines Bebauungsplanes entsprechen, der mit Zustimmung der unteren Landschaftsbehörde zustande gekommen ist.

(3) Die höhere Landschaftsbehörde kann von dem Bauverbot nach Absatz 1 eine Ausnahmegenehmigung erteilen, wenn

a) das Verbot im Einzelfall zu einer offenbar nicht beabsichtigten Härte führen würde und die Abweichung mit den öffentlichen Belangen vereinbar ist oder

b) Gründe des allgemeinen Wohls die Befreiung erfordern.

Die Ausnahmegenehmigungen können mit Nebenbestimmungen verbunden sowie widerruflich oder befristet erteilt werden.

§ 58 (entfallen)

§ 59 Markierung von Wanderwegen

(1) Eigentümer und Nutzungsberechtigte haben die Kennzeichnung von Wanderwegen durch hierzu befugte Organisationen zu dulden.

(2) Die Befugnis zur Kennzeichnung von Wanderwegen wird von der höheren Landschaftsbehörde erteilt.

(3) Die Einzelheiten regelt die oberste Landschaftsbehörde nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags durch Rechtsverordnung. Sie kann hierbei die zu verwendenden Markierungszeichen festlegen.

Abschnitt VIII Artenschutz

§ 60 Allgemeine Vorschriften

Für den Schutz und die Pflege wildlebender Tier- und Pflanzenarten gelten die Vorschriften dieses Abschnitts und die unmittelbar geltenden Vorschriften des Fünften Abschnitts des Bundesnaturschutzgesetzes sowie die auf Grund dieser Bestimmungen erlassenen Verordnungen in der jeweils gültigen Fassung.

§ 61 Allgemeiner Schutz wildlebender Tiere und Pflanzen

(1) Es ist verboten,

1. wildlebende Tiere mutwillig zu beunruhigen oder ohne vernünftigen Grund zu fangen, zu verletzen oder zu töten,
2. ohne vernünftigen Grund wildlebende Pflanzen von ihrem Standort zu entnehmen oder zu nutzen oder ihre Bestände niederzuschlagen oder auf sonstige Weise zu verwüsten,
3. von Bäumen, Sträuchern oder Hecken unbefugt Schmuckreisig zu entnehmen, gleichgültig, ob ein wirtschaftlicher Schaden entsteht oder nicht,
4. ohne vernünftigen Grund Lebensstätten wildlebender Tier- und Pflanzenarten zu beeinträchtigen oder zu zerstören.

(2) Es ist verboten, Beeren, Pilze und wildlebende Pflanzen nicht besonders geschützter Arten in mehr als nur geringer Menge für den eigenen Gebrauch zu sammeln.

(3) Tiere und Pflanzen gebietsfremder Arten dürfen nur mit Genehmigung der höheren Landschaftsbehörde ausgesetzt oder in der freien Natur angesiedelt werden. Bei der Genehmigung sind die Vorschriften des Artikels 22 der Richtlinie 92/43/EWG, des Artikels 11 der Richtlinie 79/409/EWG sowie des Artikels 8 Buchstabe h) des Übereinkommens über die biologische Vielfalt vom 5. Juni 1992 (BGBl. II 1993 S. 1471) zu beachten.

Ausgenommen von der Genehmigungspflicht sind

1. der Anbau von Pflanzen in der Land- und Forstwirtschaft,
2. das Einsetzen von Tieren
  - a) nicht gebietsfremder Arten,
  - b) gebietsfremder Arten, sofern das Einsetzen einer pflanzenschutzrechtlichen Genehmigung bedarf, bei der die Belange des Artenschutzes berücksichtigt sind,zum Zwecke des biologischen Pflanzenschutzes,
3. das Ansiedeln von dem Jagd- oder Fischereirecht unterliegenden Tieren nicht gebietsfremder Arten.

Die Genehmigung ist zu versagen, wenn die Gefahr einer Verfälschung der Tier- oder Pflanzenwelt der Mitgliedstaaten oder eine Gefährdung des Bestandes oder der Verbreitung wild lebender Tier- oder Pflanzenarten der Mitgliedstaaten oder von Populationen solcher Arten nicht auszuschließen ist. Soweit es aus Gründen des Artenschutzes erforderlich ist, kann die höhere Landschaftsbehörde anordnen, dass ungenehmigt angesiedelte oder unbeabsichtigt in die freie Natur entkommene Tiere und Pflanzen, die eine Gefahr für den

Bestand oder die Verbreitung wild lebender europäischer Tier- und Pflanzenarten darstellen, beseitigt werden.

§ 62 Gesetzlich geschützte Biotope

(1) Maßnahmen, die zu einer erheblichen oder nachhaltigen Beeinträchtigung oder zu einer Zerstörung folgender Biotope führen können, sind verboten:

1. Natürliche oder naturnahe unverbaute Bereiche fließender und stehender Binnengewässer einschließlich ihrer Ufer und der dazugehörigen uferbegleitenden natürlichen oder naturnahen Vegetation sowie ihrer natürlichen oder naturnahen Verlandungsbereiche, Altarme und regelmäßig überschwemmten Bereiche,
2. Moore, Sümpfe, Röhrichte, seggen- und binsenreiche Nasswiesen, Quellbereiche, Binnenlandsalzstellen,
3. offene Binnendünen, natürliche Felsbildungen, offene natürliche Block-, Schutt- und Geröllhalden, Lehm- und Lösswände, Zwergstrauch-, Ginster- und Wacholderheiden, Borstgrasrasen, artenreiche Magerwiesen und -weiden, Trockenrasen, natürliche Schwermetallrasen, Wälder und Gebüsche trockenwarmer Standorte,
4. Bruch-, Sumpf- und Auwälder, Schlucht-, Blockhalden- und Hangschuttwälder.

(2) Die untere Landschaftsbehörde kann im Einzelfall Ausnahmen zulassen, wenn die Beeinträchtigungen der Biotope ausgeglichen werden können oder die Maßnahmen aus überwiegenden Gründen des Gemeinwohls erforderlich sind. Entsprechendes gilt für Pläne, durch die Rechte Dritter zur Durchführung von Maßnahmen im Sinne von Absatz 1 rechtsverbindlich begründet werden sollen. In diesen Plänen sind für die erforderlichen Kompensationsmaßnahmen verbindliche Regelungen zu treffen. Eine Ausnahme kann auch zugelassen werden, wenn während der Laufzeit vertraglicher Vereinbarungen oder der Teilnahme an öffentlichen Programmen zur Bewirtschaftungsbeschränkung ein Biotop im Sinne des Absatzes 1 entstanden ist. Werden Ausnahmen für Maßnahmen zugelassen, die aus überwiegenden Gründen des Gemeinwohls notwendig sind, verpflichtet die untere Landschaftsbehörde den Verursacher der Maßnahme zu Kompensationsmaßnahmen oder zur Zahlung eines Ersatzgeldes; hierfür sind § 4a Abs. 2 und § 5 Abs. 1 anzuwenden.

(3) Das Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen erfasst die geschützten Biotope nach Absatz 1 in der Biotopkartierung und grenzt sie in Karten eindeutig ab. Die untere Landschaftsbehörde unterrichtet die Eigentümerinnen und Eigentümer zeitnah in geeigneter Form von dem Abgrenzungsvorschlag und gibt ihnen Gelegenheit zur Stellungnahme. Danach legt das Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen im Einvernehmen mit der unteren Landschaftsbehörde die endgültige Abgrenzung des Biotops fest. Ist kein Einvernehmen zu erzielen, entscheidet die oberste Landschaftsbehörde. Die geschützten Biotope sind nachrichtlich in den Landschaftsplan sowie in die ordnungsbehördliche Verordnung gemäß § 42a zu übernehmen. Die Vorschriften gelten auch bei Änderungen der geschützten Biotope.

(4) Die Karten nach Absatz 3 sind bei der unteren Landschaftsbehörde zur Einsicht jeder Person bereit zu halten und den Gemeinden für deren Gebiet zur Verfügung zu stellen. Die untere Landschaftsbehörde teilt Eigentümerinnen und Eigentümern oder sonstigen Nutzungsberechtigten auf Anfrage mit, ob sich auf ihrem Grundstück ein geschützter Biotop befindet oder ob eine bestimmte Maßnahme verboten ist.

(5) Die in § 4 Abs. 3 Nr. 3 aufgeführten Flächen bleiben von den Verboten nach Absatz 1 unberührt. Dies gilt auch für Flächen in rechtsverbindlichen Bebauungsplänen, die für eine andere Nutzung vorgesehen sind, für den Zeitraum zwischen der Zulässigkeit und der Verwirklichung der geplanten Nutzung.

(6) Die oberste Landschaftsbehörde wird ermächtigt, im Einvernehmen mit dem zuständigen Ausschuss des Landtags durch Rechtsverordnung die in Absatz 1 genannten Biotope insbesondere allgemein zu beschreiben, Ausschlussmerkmale dafür festzulegen, die typischen Pflanzengesellschaften und -arten näher zu benennen und, soweit erforderlich, Mindestgrößen für einzelne Biotoptypen festzulegen sowie die in den Absätzen 2 bis 4 genannten Verfahrens- und Regelungsinhalte zu konkretisieren.

§ 63 Allgemeine Vorschriften für den Arten- und Biotopschutz

(1) Zur Vorbereitung, Durchführung und Überwachung der Aufgaben nach § 39 Abs. 1 Bundesnaturschutzgesetz erarbeitet die Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten Nordrhein-Westfalen ein Artenschutzprogramm. Das Artenschutzprogramm enthält

1. die Darstellung und Bewertung der unter dem Gesichtspunkt des Artenschutzes bedeutsamen Populationen, Lebensgemeinschaften und Biotope wildlebender Tier- und Pflanzenarten, insbesondere der in ihrem Bestand gefährdeten Arten,

2. die Schutz-, Pflege- und Entwicklungsziele sowie die erforderlichen Maßnahmen zu deren Verwirklichung.

(2) Die zuständigen Behörden und Stellen sollen für die Erhaltung der Lebensstätten besonders geschützter Arten Sorge tragen.

(3) Eigentümer und Nutzungsberechtigte der Grundstücke haben Schutz- und Pflegemaßnahmen zu dulden, soweit dies nicht zu unzumutbaren Beeinträchtigungen in der Nutzung oder Bewirtschaftung des Grundstücks führt. Die Verpflichtung nach Satz 1 gilt nicht für Verkehrsanlagen.

§ 64 Nist-, Brut-, Wohn- und Zufluchtstätten

(1) Es ist verboten,

1. die Bodendecke auf Feldrainen, Böschungen, nicht bewirtschafteten Flächen und an Straßen- und Wegrändern abzubrennen, zu beschädigen, zu vernichten oder mit chemischen Mitteln niedrig zu halten. Pflegemaßnahmen und die bestimmungsgemäße Nutzung bleiben unberührt.

2. in der Zeit vom 1. März bis zum 30. September Hecken, Wallhecken, Gebüsche sowie Röhricht- und Schilfbestände zu roden, abzuschneiden oder zu zerstören. Unberührt bleiben schonende Form- und Pflegeschnitte zur Beseitigung des Zuwachses der Pflanzen,

3. Bäume mit Horsten zu fällen oder Felsen oder Bäume mit Horsten oder Bruthöhlen zu besteigen.

(2) Absatz 1 Nr. 2 gilt nicht für behördlich angeordnete oder zugelassene Maßnahmen, die aus wichtigen Gründen nicht zu anderer Zeit durchgeführt werden können.

§ 65 Kennzeichnung von Tieren, Schutz von Bezeichnungen

(1) Die oberste Landschaftsbehörde kann nach Anhörung des zuständigen Ausschusses des Landtags durch Rechtsverordnung die Zulässigkeit, die Voraussetzung, die Durchführung und sonstige Einzelheiten der Kennzeichnung von Tieren zu wissenschaftlichen Zwecken regeln. Die Rechtsverordnung kann Verpflichtungen zur Ablieferung gefundener Ringe oder Kennzeichen oder zur Benachrichtigung einer zuständigen Stelle begründen. § 1 Landesjagdgesetz bleibt unberührt.

(2) Die Bezeichnungen „Vogelwarte“, „Vogelschutzwarte“, „Vogelschutzstation“, „Zoo“, „Zoologischer Garten“, „Tiergarten“ oder Bezeichnungen, die ihnen zum Verwechseln ähnlich sind, dürfen nur mit Genehmigung der unteren Landschaftsbehörde geführt werden.

§ 66 (entfallen)

§ 67 Tiergehege

(1) Die Errichtung, Erweiterung und der Betrieb von Tiergehegen bedarf der Genehmigung der unteren Landschaftsbehörde. Tiergehege im Sinne dieses Gesetzes sind eingefriedete Grundflächen, auf denen sonst wild lebende Tiere ganz oder teilweise im Freien gehalten werden. Nicht als Tiergehege gelten Anlagen, in denen ausschließlich Schalenwild im Sinne des § 2 Abs. 3 des Bundesjagdgesetzes gehalten wird, sowie Anlagen zur Haltung von Vogelarten, ausgenommen Anlagen zur Haltung von Greifvögeln, Eulen und Störchen. Die Zweckänderung steht der Errichtung oder Erweiterung gleich.

(2) Die Genehmigung darf nur erteilt werden, wenn

1. weder der Naturhaushalt noch das Landschaftsbild beeinträchtigt, das Betreten von Wald und Flur nicht in unangemessener Weise eingeschränkt oder der Zugang zu Gewässern und zu hervorragenden Landschaftsteilen nicht beschränkt wird,

2. die Lage, Größe, Gestaltung und die inneren Einrichtungen des Geheges unter Berücksichtigung der Zweckbestimmung den Anforderungen an eine verhaltensgerechte Unterbringung der Tiere genügen,

3. die artgemäße Nahrung und Pflege sowie die ständige fachkundige Betreuung der Tiere gewährleistet ist und

4. andere öffentliche Belange nicht entgegenstehen.

(3) Die Genehmigung soll befristet, sie kann mit weiteren Nebenbestimmungen erlassen werden. Nebenbestimmungen können insbesondere zum Inhalt haben

a) die Führung eines Gehegebuches,

- b) die regelmäßige tierärztliche Betreuung,
- c) die Verpflichtung zur amtstierärztlichen Untersuchung verendeter Tiere,
- d) die Einrichtung von Quarantänegattern,
- e) Maßnahmen zum Schutz des Baumbestandes oder
- f) Sicherheitsleistungen für die ordnungsgemäße Auflösung des Geheges und die Herrichtung der Landschaft.

Die Genehmigung kann widerrufen werden, wenn die Voraussetzungen des Absatzes 2 Nrn. 2 oder 3 nicht mehr gegeben sind.

(4) Zusammen mit der Genehmigung soll über das Vorliegen der Voraussetzungen nach § 4 Nr. 20 Buchstabe a des Umsatzsteuergesetzes entschieden werden.

(5) Die Absätze 1 bis 4 gelten nicht für Anlagen zur Haltung von Greifvögeln zum Zwecke der Beizjagd.

§ 68 Zoos

(1) Ein Zoo ist eine dauerhafte Einrichtung, in der lebende Tiere wild lebender Arten zwecks Zurschaustellung während eines Zeitraumes von mindestens sieben Tagen im Jahr gehalten werden. Nicht als Zoo gelten:

- Zirkusse
- Tierhandlungen
- Gehege zur Haltung von nicht mehr als fünf Arten des im Geltungsbereich des Bundesjagdgesetzes heimischen Schalenwildes oder
- Einrichtungen, in denen nicht mehr als fünf Tiere anderer wild lebender Arten gehalten werden.

(2) Die Errichtung, der Betrieb und die wesentliche Änderung eines Zoos bedarf der Genehmigung der unteren Landschaftsbehörde. Die Genehmigung darf unbeschadet tierschutz- und tierseuchenrechtlicher Bestimmungen nur erteilt werden, wenn

1. die Tiere so gehalten werden, dass den biologischen und den Erhaltungsbedürfnissen der jeweiligen Art Rechnung getragen wird, insbesondere die jeweiligen Gehege nach Lage, Größe, Gestaltung und inneren Einrichtungen verhaltensgerecht ausgestaltet sind,
2. die Haltung der Tiere stets hohen Anforderungen genügt und ein gut durchdachtes Programm zur tiermedizinischen Vorbeugung und Behandlung sowie zur artgerechten Ernährung und Pflege vorliegt,
3. ein Register über den Tierbestand des Zoos in einer den verzeichneten Arten jeweils angemessenen Form geführt und auf dem neuesten Stand gehalten wird, insbesondere die Zu- und Abgänge unverzüglich eingetragen werden,
4. dem Entweichen der Tiere und dem Eindringen von Schadorganismen vorgebeugt wird,
5. die Aufklärung und das Bewusstsein der Öffentlichkeit im Bezug auf den Erhalt der biologischen Vielfalt, insbesondere durch Informationen über die zur Schau gestellten Arten und ihre natürlichen Lebensräume gefördert wird und
6. der Zoo sich zumindest an einer der nachfolgend genannten Aufgaben beteiligt
  - a) an Forschungsaktivitäten, die zur Erhaltung der Arten beitragen, einschließlich dem Austausch von Informationen über die Arterhaltung oder
  - b) an der Aufzucht in Gefangenschaft, der Bestandserneuerung und der Wiedereinbürgerung von Arten in ihrem natürlichen Lebensraum oder
  - c) an der Ausbildung in erhaltungsspezifischen Kenntnissen und Fertigkeiten.

(3) Die Genehmigung kann mit Nebenbestimmungen versehen werden. Wenn sich entsprechend dem Stand der Wissenschaft die Anforderungen an die Haltung von Tieren in Zoos nachträglich ändern, kann die untere Landschaftsbehörde die erforderlichen Anordnungen treffen.

(4) § 67 findet mit Ausnahme des Absatzes 4 für Zoos keine Anwendung.

§ 68a Auskunfts- und Zutrittsrecht, Maßnahmen der Behörden

(1) Natürliche und juristische Personen sowie nicht rechtsfähige Personenvereinigungen, die einen Zoo betreiben, oder die ganz oder zum Teil mit der Leitung betrauten Personen haben der unteren Landschaftsbehörde auf Verlangen die zur Überwachung erforderlichen Auskünfte zu erteilen.

(2) Die von der unteren Landschaftsbehörde beauftragten Personen sind befugt, zum Zwecke der Überwachung Grundstücke, Wirtschaftsgebäude, Geschäfts-, Betriebs- und Lagerräume während der üblichen Arbeits- oder Betriebszeit zu betreten, dort Prüfungen und Besichtigungen vorzunehmen und das Register über den Tierbestand des Zoos sowie geschäftliche Unterlagen einzusehen und zu prüfen. Der Auskunftspflichtige hat das Register über den Tierbestand sowie geschäftliche Unterlagen vorzulegen.

(3) Wird ein Zoo, der nach § 68 einer Genehmigung bedarf, im Widerspruch zu diesen Vorschriften errichtet, betrieben oder wesentlich geändert, so trifft die untere Landschaftsbehörde geeignete Anordnungen, die die Einhaltung der Genehmigungsvoraussetzungen innerhalb einer angemessenen Frist sicherstellen. Die untere Landschaftsbehörde kann während dieser Frist auch anordnen, den Zoo ganz oder teilweise für die Öffentlichkeit zu schließen.

(4) Kommt der Betreiber eines Zoos den Anordnungen nach Absatz 3 nicht nach, so ist innerhalb eines Zeitraums von höchstens zwei Jahren nach dem Erlass der Anordnungen die Schließung des Zoos oder eines Teils des Zoos zu verfügen. In diesem Fall sind die erforderlichen Maßnahmen anzuordnen, um die betroffenen Tiere im Einklang mit den Bestimmungen des Artenschutz- und des Tierschutzrechts anderweitig unterzubringen oder – falls erforderlich - zu beseitigen. Die untere Landschaftsbehörde widerruft die Genehmigung ganz oder teilweise.

Abschnitt IX Befreiungen, Bußgeldvorschriften, besondere Ermächtigungen

§ 69 Befreiungen

(1) Von den Geboten und Verboten dieses Gesetzes, der auf Grund dieses Gesetzes erlassenen Verordnungen und des Landschaftsplans kann die untere Landschaftsbehörde auf Antrag Befreiung erteilen, wenn

a) die Durchführung der Vorschrift im Einzelfall

aa) zu einer nicht beabsichtigten Härte führen würde und die Abweichung mit den Belangen des Naturschutzes und der Landschaftspflege zu vereinbaren ist, oder

bb) zu einer nicht gewollten Beeinträchtigung von Natur und Landschaft führen würde oder

b) überwiegende Gründe des Wohls der Allgemeinheit die Befreiung erfordern.

In der Befreiung kann eine Geldleistung im Sinne des §5 angeordnet werden. Der Beirat bei der unteren Landschaftsbehörde kann einer beabsichtigten Befreiung mit der Folge widersprechen, dass die Vertretungskörperschaft des Kreises oder der kreisfreien Stadt über den Widerspruch zu unterrichten ist. Hat der Beirat nicht innerhalb von sechs Wochen nach Aufforderung eine Stellungnahme abgegeben, so kann die untere Landschaftsbehörde ohne die Stellungnahme entscheiden. Hält die Vertretungskörperschaft den Widerspruch für berechtigt, muss die untere Landschaftsbehörde die Befreiung versagen. Wird der Widerspruch für unberechtigt gehalten, hat die untere Landschaftsbehörde die Befreiung zu erteilen. Die Weisungsbefugnis der Landschaftsbehörden nach §8 Abs. 3 bleibt unberührt.

(2) Für die Befreiung von den Geboten und Verboten des § 35 ist abweichend von Absatz 1 der Landesbetrieb Wald und Holz zuständig. Er entscheidet im Einvernehmen mit der unteren Landschaftsbehörde.

(3) Absatz 1 gilt entsprechend für die Verordnungen, die auf Grund des Reichsnaturschutzgesetzes erlassen worden sind und die nach § 73 Abs. 1 weitergelten.

§ 70 Bußgeldvorschriften

(1) Ordnungswidrig handelt, wer vorsätzlich oder fahrlässig

1. entgegen einer vollziehbaren Verfügung nach § 42e Abs. 1 Teile von Natur oder Landschaft nachteilig verändert oder einem Veränderungsverbot nach § 42e Abs. 3 zuwiderhandelt,

2. einem gemäß § 34 Abs. 1 bis 4, § 42a Abs. 1 bis 3 oder § 43 in einem Landschaftsplan, einer Rechtsverordnung oder einer ordnungsbehördlichen Verordnung für Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete, Naturdenkmale, geschützte Landschaftsbestandteile oder Nationalparke enthaltenen Gebot oder Verbot zuwiderhandelt, sofern die Rechtsverordnung, die ordnungsbehördliche Verordnung oder der Landschaftsplan, wenn er nach dem 1. Januar 1984 in Kraft getreten ist, für einen bestimmten Tatbestand auf diese Bußgeldvorschrift verweist,

3. gegen die in § 48c Abs. 5 aufgeführten Verbote verstößt,
4. entgegen § 34 Abs. 6 Grundstücke in einer Weise nutzt, die den Festsetzungen des Landschaftsplans nach § 24 widerspricht,
5. entgegen § 35 Abs. 1 Satz 1 die Festsetzungen des Landschaftsplans für die forstliche Bewirtschaftung nicht beachtet,
6. entgegen § 47 Abs. 2 gesetzlich geschützte Landschaftsbestandteile beschädigt oder beseitigt,
7. entgegen § 51 Abs. 1 ohne ein gut sichtbares, beidseitig am Pferd angebrachtes gültiges Kennzeichen in der freien Landschaft oder im Wald reitet,
8. eine nach § 54 gesperrte und als solche ordnungsgemäß gekennzeichnete Fläche betritt, auf ihr fährt oder reitet,
9. entgegen § 54a Satz 1 in Naturschutzgebieten, Landschaftsschutzgebieten, Nationalparks, geschützten Biotopen oder innerhalb von geschützten Landschaftsbestandteilen außerhalb von Straßen oder Wegen Rad fährt oder reitet,
10.
  - a) entgegen § 61 Abs. 1 Nr. 2 oder 3 wildlebende Pflanzen ohne vernünftigen Grund von ihrem Standort entnimmt, sie nutzt, ihre Bestände niederschlägt oder auf sonstige Weise verwüstet oder von Bäumen, Sträuchern oder Hecken unbefugt Schmuckreisig entnimmt oder
  - b) entgegen § 61 Abs. 2 Beeren, Pilze oder sonstige wildlebende Pflanzen nicht besonders geschützter Arten in mehr als nur geringer Menge für den eigenen Gebrauch sammelt.
11. entgegen § 62 Abs. 1 Maßnahmen oder Handlungen vornimmt, die zu einer erheblichen oder nachhaltigen Beeinträchtigung oder zu einer Zerstörung geschützter Biotope führen oder führen können,
12. entgegen § 64 Abs. 1
  - a) die Bodendecke auf Feldrainen, Böschungen, nichtbewirtschafteten Flächen oder an Straßen oder Wegrändern abbrennt, beschädigt, vernichtet oder mit chemischen Mitteln niedrig hält oder
  - b) in der Zeit vom 1. März bis zum 30. September Hecken, Wallhecken, Gebüsche, Röhricht- oder Schilfbestände rodet, abschneidet oder zerstört oder
  - c) Bäume mit Horsten fällt oder Felsen oder Bäume mit Horsten oder Bruthöhlen besteigt,
13. (entfallen)
14. entgegen § 67 Abs. 1 Tiergehege oder Anlagen zur Haltung von Greifvögeln, Eulen und Störchen ohne Genehmigung errichtet, erweitert oder betreibt oder einer vollziehbaren Auflage nach § 67 Abs. 3 oder § 75 Abs. 1 zuwiderhandelt,
15. wer entgegen § 68 Abs. 2 und 3 einen Zoo ohne Genehmigung errichtet, betreibt oder wesentlich ändert oder einer vollziehbaren Anordnung nach § 68a Abs. 3 und 4 zuwiderhandelt.
16. einer ordnungsbehördlichen Verordnung nach § 42e Abs. 1 oder 2 oder einer Rechtsverordnung nach § 59 Abs. 3, § 65 Abs. 1 oder § 72 zuwiderhandelt, sofern die ordnungsbehördliche Verordnung oder die Rechtsverordnung für einen bestimmten Tatbestand auf diese Bußgeldvorschrift verweist,
17. einer Satzung einer Gemeinde nach § 45 oder § 55 zuwiderhandelt, sofern sie für einen bestimmten Tatbestand auf diese Bußgeldvorschrift verweist.

(2) Ordnungswidrig handelt ferner, wer

1. entgegen § 48 Abs. 3 die Bezeichnung „Naturschutzgebiet“, „Landschaftsschutzgebiet“, „Naturdenkmal“, „geschützter Landschaftsbestandteil“, „geschützter Biotop“ oder „Nationalpark“ für Teile von Natur und Landschaft verwendet, die nicht nach diesem Gesetz geschützt sind,

2. entgegen § 48 Abs. 4 Kennzeichen oder Bezeichnungen verwendet, die denen nach § 48 Abs. 2 oder 3 zum Verwechseln ähnlich sind,
3. den Zutritt zu oder die Benutzung von Wegen oder Flächen, deren Betreten oder Benutzung nach den §§ 49, 50 oder 56 gestattet ist, untersagt oder tatsächlich ausschließt,
4. entgegen § 61 Abs. 1 Nr. 1 oder 4 wildlebende Tiere mutwillig beunruhigt, ohne vernünftigen Grund fängt, verletzt oder tötet oder ohne vernünftigen Grund Lebensstätten wildlebender Tier- oder Pflanzenarten beeinträchtigt oder zerstört oder entgegen § 61 Abs. 3 Satz 1 gebietsfremde Tiere oder Pflanzen wildlebender oder nicht wildlebender Arten aussetzt oder in der freien Natur ansiedelt,
5. entgegen § 65 Abs. 2 die Bezeichnung „Vogelwarte“, „Vogelschutzwarte“, „Vogelschutzstation“, „Zoo“, „Zoologischer Garten“, „Tiergarten“, „Tierpark“ oder eine Bezeichnung, die ihnen zum Verwechseln ähnlich ist, ohne Genehmigung führt.

§ 71 Geldbuße, Einziehung, Zusammentreffen mit Straftaten, Verwaltungsbehörde

- (1) Ordnungswidrigkeiten nach § 70 können mit einer Geldbuße bis zu 50 000 Euro geahndet werden.
- (2) Gegenstände, die zur Begehung einer Ordnungswidrigkeit nach § 70 gebraucht oder bestimmt gewesen sind, können eingezogen werden.
- (3) § 70 wird nicht angewendet, wenn die Tat nach anderen Rechtsvorschriften mit Strafe bedroht ist. Von dieser Regelung ausgenommen sind die in den Bußgeldvorschriften geregelten Fälle der einfachen Sachbeschädigung; ihre Ahndung nach § 303 des Strafgesetzbuches ist ausgeschlossen.
- (4) Verwaltungsbehörde im Sinne des § 36 Abs. 1 Nr. 1 des Gesetzes über Ordnungswidrigkeiten ist in den Fällen des § 70 Abs. 1 Nr. 17 die Gemeinde, im übrigen die untere Landschaftsbehörde.

§ 72 Besondere Ermächtigungen

- (1) Die oberste Landschaftsbehörde kann zur Sicherung der Ordnung in der Feldflur durch Rechtsverordnung Bestimmungen über Flugsperrzeiten für Tauben erlassen. Für Brieftauben dürfen die Sperrzeiten nur für die Zeit vom 15. September bis 15. Mai während der Frühjahrs- und Herbstsaat für die Dauer von höchstens je 4 Wochen und nur für Werktage von Montag bis Freitag bis 17 Uhr angeordnet werden.
- (2) Das Ministerium für Umwelt und Naturschutz, Landwirtschaft und Verbraucherschutz kann die Ermächtigung nach Absatz 1 durch Rechtsverordnung ganz oder zum Teil der Direktorin oder dem Direktor der Landwirtschaftskammer bzw. dem Direktor der Landwirtschaftskammer für den Bereich Landwirtschaft als Landesbeauftragten übertragen.

Abschnitt X Übergangs- und Schlussbestimmungen

§ 73 Überleitung bestehender Verordnungen

Verordnungen über die Ausweisung von Naturschutzgebieten, Naturdenkmälern und Landschaftsschutzgebieten und die entsprechenden Eintragungen in das Landesnaturschutzbuch und in das Naturdenkmälereintragsbuch auf Grund der §§ 12, 13 und 18 des Reichsnaturschutzgesetzes vom 26. Juni 1935 (RGS. NW. S. 156), zuletzt geändert durch Gesetz vom 3. Dezember 1974 (GV. NRW. S. 1504), sowie der §§ 6, 7 und 13 der Verordnung zur Durchführung des Reichsnaturschutzgesetzes vom 31. Oktober 1935 (RGS. NW. S. 159) bleiben bis zum Inkrafttreten des Landschaftsplans oder einer ordnungsbehördlichen Verordnung gemäß § 42a in Kraft. Die Verordnungen können aus wichtigen Gründen des öffentlichen Interesses durch ordnungsbehördliche Verordnung der höheren Landschaftsbehörde ganz oder teilweise aufgehoben oder geändert werden. § 32 Abs. 1 Satz 3 des Ordnungsbehördengesetzes in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. Mai 1980 (GV. NRW. S. 528) findet für die nach Satz 1 aufrechterhaltenen Verordnungen keine Anwendung.

§ 74 Landschaftspläne

- (1) § 16 Abs. 4 Nr. 3 gilt nicht für Landschaftspläne, mit deren öffentlicher Auslegung nach § 27c in der bis zum 5. Juli 2007 geltenden Fassung begonnen wurde oder deren öffentliche Auslegung von der Vertretungskörperschaft bis zum 5. Juli 2007 beschlossen worden ist.
- (2) Genehmigungsverfahren nach § 28, die vor dem 5. Juli 2007 förmlich eingeleitet worden sind, werden nach den bis zu diesem Datum geltenden Bestimmungen abgeschlossen.
- (3) Festsetzungen in Landschaftsplänen, die auf der Grundlage der bisherigen Fassungen dieses Gesetzes erfolgt sind, bleiben in Kraft.
- (4) Für Darstellungen eines Flächennutzungsplanes, die bis zum 24. Mai 2005 wirksam geworden sind, gilt § 29 Abs. 4 in der Fassung des Gesetzes in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. Juli 2000 (GV. NRW. S. 568), zuletzt geändert durch Gesetz vom 1. März 2005 (GV. NRW. S. 191).

§ 75 Bestehende Tiergehege, bestehende Zoos

(1) Tiergehege und Anlagen zur Haltung von Greifvögeln und Eulen, die beim Inkrafttreten des Gesetzes bereits vorhanden sind, gelten als genehmigt im Sinne von § 67. Zur Herstellung der Voraussetzungen von § 67 Abs. 2 Nrn. 1 bis 3 können nachträglich Nebenbestimmungen erlassen oder die Berechtigung zur Unterhaltung des Geheges oder der Anlage befristet werden. § 67 Abs. 3 findet sinngemäße Anwendung.

(2) Ist für ein bestehendes Tiergehege eine Genehmigung nach § 4b des Tierschutzgesetzes vom 24. November 1933 (RGS. NW. S. 151), geändert durch Gesetz vom 16. Juni 1970 (GV. NRW. S. 437), erteilt, so verbleibt es mit der Maßgabe bei dieser Genehmigung, dass für einen Widerruf das bisherige Recht als fortbestehend gilt.

(3) Zoos, die nach § 68 Abs. 2 eine Genehmigung benötigen, müssen innerhalb eines Jahres nach dem 8. April 2004 oder im Fall der Neuerrichtung vor ihrer Eröffnung über eine Genehmigung verfügen.

§ 76 Beiräte

Die bei In-Kraft-Treten dieses Gesetzes bestehenden Beiräte bei den unteren Landschaftsbehörden üben ihre Tätigkeit bis zum Ablauf der bei ihrer Wahl vorgesehenen Amtsdauer aus.

§ 77 Änderung der Landschaftsverbandsordnung

§ 78 Änderung des Gesetzes betreffend Verbandsordnung für den Siedlungsverband Ruhrkohlenbezirk

§ 79 Änderung des Feld- und Forstschutzgesetzes

§ 80 Änderung des Nachbarrechtsgesetzes

§ 81 Änderung des Abgrabungsgesetzes

§ 82 Änderung des Landesjagdgesetzes

§ 83 Änderung des Landesforstgesetzes

§ 84 Durchführungsvorschriften

Die oberste Landschaftsbehörde erlässt im Einvernehmen mit den beteiligten Ministerien die zur Durchführung dieses Gesetzes notwendigen Verwaltungsvorschriften.

§ 85 Aufhebung bestehender Vorschriften

§ 86 In-Kraft-Treten, Außer-Kraft-Treten, Berichtspflicht

Dieses Gesetz tritt am Tag nach der Verkündung in Kraft. § 32 tritt mit Ablauf des 31. Dezember 2011 außer Kraft. Die Landesregierung erstattet dem Landtag bis zum 31. Dezember 2011 einen Bericht über die Auswirkungen dieses Gesetzes.

LANDESNATURSCHUTZGESETZ SCHLESWIG-HOLSTEIN (Llei de protecció de la natura de Schleswig-Holstein)

Vom 18. Juli 2003; Gl.-Nr.: 791-4; GVOBl. Schl.-H. 2003 S. 339

Eingangsformel:

Aufgrund des Artikels 7 des Landes-Artikelgesetzes vom 13. Mai 2003 (GVOBl. S. 246) wird nachstehend der Wortlaut des Landesnaturschutzgesetzes in der nunmehr geltenden Fassung bekannt gemacht. Das Gesetz ist in seiner ursprünglichen Fassung am 1. Juli 1993 in Kraft getreten.

Die Bekanntmachung berücksichtigt:

1. das am 1. Juli 1993 in Kraft getretene Gesetz vom 16. Juni 1993 (GVOBl. Schl.-H. S. 215),
2. die Landesverordnung zur Anpassung von Rechtsvorschriften an geänderte Zuständigkeiten der obersten Landesbehörden und geänderte Ressortbezeichnungen vom 30. November 1994 (GVOBl. Schl.-H. S. 527),
3. die Landesverordnung zur Anpassung von Rechtsvorschriften an geänderte Zuständigkeiten der obersten Landesbehörden und geänderte Ressortbezeichnungen vom 24. Oktober 1996 (GVOBl. Schl.-H. S. 652),
4. die Landesverordnung über den Fortfall der Bezeichnungen Magistrat und Kreisausschuss in Gesetzen und Verordnungen des Landes vom 16.6.1998 (GVOBl. Schl.-H. S. 210),
5. den am 29. Mai 2003 in Kraft getretenen Artikel 1 des Gesetzes zur Umsetzung europarechtlicher Vorschriften in Landesrecht (Landes-Artikelgesetz) vom 13. Mai 2003 (GVOBl. Schl.-H. S. 246).

Abschnitt I Allgemeine Vorschriften

§ 1 Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege

(zu den §§ 1 und 2 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Natur und Landschaft sind aufgrund ihres eigenen Wertes und als Lebensgrundlagen des Menschen auch in Verantwortung für die künftigen Generationen im besiedelten und unbesiedelten Bereich so zu schützen, zu pflegen, zu entwickeln und, soweit erforderlich, wiederherzustellen, dass

1. die Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts,
2. die Regenerationsfähigkeit und nachhaltige Nutzungsfähigkeit der Naturgüter,
3. die Tier- und Pflanzenwelt einschließlich ihrer Lebensstätten und Lebensräume sowie
4. die Vielfalt, Eigenart und Schönheit sowie der Erholungswert von Natur und Landschaft

auf Dauer gesichert sind (Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege).

(2) Die Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege sind insbesondere nach Maßgabe der Grundsätze in § 2 Abs. 1 Nr. 1 bis 15 des Bundesnaturschutzgesetzes vom 25. März 2002 (BGBl. I S. 1193) sowie folgender Grundsätze zu verwirklichen, soweit es im Einzelfall zur Verwirklichung erforderlich, möglich und unter Abwägung aller sich aus den Zielen nach Absatz 1 ergebenden Anforderungen untereinander und gegen die sonstigen Anforderungen der Allgemeinheit an Natur und Landschaft angemessen ist:

1. Der Naturhaushalt ist als Wirkungsgefüge von Boden, Wasser, Luft, Klima, Tieren und Pflanzen in seinen räumlich abgrenzbaren Teilen so zu sichern, dass die den Standort prägenden biologischen Funktionen, Stoff- und Energieflüsse sowie landschaftlichen Strukturen erhalten, entwickelt oder wiederhergestellt werden.
2. Bei der Nutzung der Naturgüter, welche die Natur beeinträchtigt, ist die Möglichkeit weniger beeinträchtigender Verfahren oder des Einsatzes von Substituten zu berücksichtigen.
3. Mit dem Boden ist schonend umzugehen. Die verschiedenen Bodenformen sind mit ihren ökologischen Funktionen, ihrem natürlichen Nährstoffgehalt und übrigen chemischen, physikalischen, biologischen und auch natur- und kulturgeschichtlichen Eigenarten zu erhalten. Der natürliche Aufbau der Böden und ihre Pflanzendecke sind zu sichern. Maßnahmen, die zu Bodenerosionen führen können, sind zu vermeiden.

4. Mit den Bodenflächen ist sparsam umzugehen. Unbebaute Bereiche sind wegen ihrer Bedeutung für den Naturhaushalt in der dafür erforderlichen Größe und Beschaffenheit frei von baulichen Anlagen zu halten. Der Verbrauch von Landschaft, insbesondere durch Versiegelung, Abbau von Bodenbestandteilen oder Zerschneidungen durch Trassen und oberirdische Leitungen aller Art, ist auf das notwendige Maß zu beschränken. Die Wiedernutzung von Gewerbe-, Industrie- und Infrastrukturflächen sowie die Bebauung innerörtlicher unbebauter Flächen, die nicht für Grünflächen vorgesehen oder geeignet sind, hat Vorrang vor der Inanspruchnahme von noch nicht zersiedelten Bereichen im Außenbereich. Nicht mehr benötigte Gewerbe-, Industrie- und Infrastrukturflächen sollen entweder wieder für bauliche Zwecke genutzt oder renaturiert werden. Mehrfachnutzungen von Bodenflächen, insbesondere für Zwecke von Freizeit und Erholung, sind anzustreben.
5. Straßenausbauten haben Vorrang vor Neubauten; dies gilt nicht für Umgehungsstraßen. Straßenneubauten sind so zu planen, dass die durch sie entlasteten Verkehrsflächen entsprechend ihrer geänderten Verkehrsfunktion zurückgebaut oder als entbehrlich renaturiert werden können. Dasselbe gilt für andere Verkehrswege und Energieleitungen.
6. Natürliche und künstliche Abgrenzungen zwischen Ortschaften und der freien Landschaft sollen nicht mit baulichen Anlagen überschritten werden. Umgehungsstraßen sollen in größtmöglicher Ortsnähe vorbeigeführt werden. Im Umgebungsbereich dürfen keine Wohngebäude errichtet oder vorhandene Splittersiedlungen verfestigt werden. Trassen aller Art sind zu bündeln.
7. Beim Aufsuchen und bei der Gewinnung von oberflächennahen Bodenschätzen, bei Abgrabungen und Aufschüttungen sind dauernde Schäden des Naturhaushalts und Beeinträchtigungen wertvoller Landschaftsteile zu vermeiden. Unvermeidbare Beeinträchtigungen der Natur sind durch Renaturierungsmaßnahmen so zu mindern oder auszugleichen, dass eine natürliche Entwicklung gefördert wird; ausgebeutete Flächen sollen Zwecken des Naturschutzes zugeführt werden.
8. Luftverunreinigungen und Lärmeinwirkungen sind auch durch Maßnahmen des Naturschutzes gering zu halten; Luftverunreinigungen sind insgesamt soweit zu verringern, dass auch empfindliche Bestandteile des Naturhaushalts nicht nachhaltig geschädigt werden.
9. Beeinträchtigungen des Klimas sind zu vermeiden; unvermeidbare Beeinträchtigungen sind auch durch Maßnahmen des Naturschutzes zu mindern oder auszugleichen. Gebiete mit günstiger kleinklimatischer Wirkung sowie Luftaustauschbahnen sind zu erhalten, wiederherzustellen oder zu entwickeln.
10. Mit Gewässern ist schonend umzugehen. Als Bestandteile des Naturhaushalts sind Gewässer mit ihren Ufern, ihrer Vegetation, ihren typischen Strukturen und Funktionen zu schützen. Ihre ökologische Funktionsfähigkeit und natürliche Selbstreinigungskraft ist zu erhalten oder wiederherzustellen. Gewässer sind vor Nährstoffanreicherung und Schadstoffeintrag zu schützen. Biologische Wasserbaumaßnahmen haben Vorrang vor anderen wasserbaulichen Maßnahmen. Auch das Grundwasser ist durch Maßnahmen des Naturschutzes zu schützen.
11. Die Tiere und Pflanzen und ihre Lebensgemeinschaften sind in ihrer natürlichen und historisch gewachsenen Vielfalt zu schützen. Ihre Lebensräume (Biotope) und sonstigen Lebensbedingungen sind zu schützen und soweit wie möglich wiederherzustellen. Die Biotope sollen nach Lage, Größe und Struktur eine natürliche Häufigkeit der Tiere und Pflanzen sowie den Austausch der Populationen mit anderen Lebensräumen ermöglichen und so die innerartliche Vielfalt sicherstellen. Hierfür sind im erforderlichen Umfang zusammenhängende Biotopverbundsysteme zu bilden. Sie tragen auch zur Verbesserung der Kohärenz des Europäischen ökologischen Netzes *Natura 2000* nach § 20 a bei.
12. Die Biotope sind nach wissenschaftlichen Grundsätzen als Grundlage für den Ökosystemschutz zu erfassen und zu bewerten. Der Gefährdungsgrad von Ökosystemtypen ist festzustellen. Die Biotope sind so zu schützen und zu entwickeln, dass alle Ökosystemtypen mit ihrer strukturellen und geographischen Vielfalt in einer repräsentativen Verteilung erhalten bleiben. Auch nicht mehr regenerierbare, aber gefährdete Ökosysteme dürfen nicht weiter beeinträchtigt werden. Die Erhaltung vorhandener Biotope hat Vorrang vor der Schaffung neuer Biotope.
13. Auf mindestens 15 % der Landesfläche ist unter Einschluss des landesweiten Biotopverbunds ein Vorrang für den Naturschutz (vorrangige Flächen für den Naturschutz) zu begründen. Die Gemeinden haben bei ihren Planungen im Rahmen überörtlicher Abstimmung sicherzustellen, dass dafür die geeigneten Flächen des Gemeindegebiets vorgesehen werden und das Biotopverbundsystem verwirklicht werden kann.
14. Wälder sind naturnah zu bewirtschaften.
15. Ortsfeste bauliche Anlagen, Verkehrswege, oberirdische Energieleitungen und ähnliche Vorhaben sind der Natur und der Landschaft anzupassen; die natürlichen Landschaftsstrukturen sind zu beachten.
16. Die Natur ist in ihrer Vielfalt, Eigenart und Schönheit auch als Erlebnis- und Erholungsraum für eine naturverträgliche Erholung des Menschen zu sichern. Beeinträchtigungen des Landschaftsbildes

sind, wenn sie nicht unterlassen werden können, auszugleichen. Zusätzlich sollen in ausreichendem Maße nach ihrer Größe, Beschaffenheit und Lage geeignete Flächen als Naturerlebnisräume geschaffen und zugänglich gemacht werden.

17. Historische Kulturlandschaften (z.B. Knicklandschaften, Gutslandschaften oder halboffene Weidelandschaften) und Kulturlandschaftsteile von besonders charakteristischer Bedeutung sind zu erhalten. Dies gilt auch für die Umgebung geschützter oder schützenswerter Kulturdenkmale, sofern dies für die Erhaltung des Denkmals erforderlich ist.
18. Nicht genutzte oder bewirtschaftete Flächen sind, soweit eine andere Zweckbestimmung nicht entgegensteht, für Zwecke des Naturschutzes bereitzustellen, insbesondere der natürlichen Entwicklung zu überlassen. Flächen, auf denen die Nutzung aus anderen Gründen beschränkt ist, insbesondere aus Gründen des Hochwasser- oder des Gewässerschutzes, oder deren Nutzung die Mitverwirklichung von Naturschutzzwecken nicht ausschließt, sollen für Zwecke des Naturschutzes mitgenutzt werden; dies gilt insbesondere für Gewässer-, Wege- und Straßenränder und für Flächen, die durch Energieleitungen oder Windkraftanlagen genutzt werden.
19. Landschaften oder Landschaftsteile mit erdgeschichtlich bedeutsamen geologischen und geomorphologischen Erscheinungsformen sind zu erhalten.

(3) Die Errichtung des Europäischen ökologischen Netzes *Natura 2000* ist zu fördern. Sein Zusammenhalt ist zu wahren und, auch durch die Pflege und Entwicklung eines Biotopverbunds, zu verbessern. Der Erhaltungszustand der Biotope von gemeinschaftlichem Interesse, insbesondere der dem Netz *Natura 2000* angehörenden Gebiete, der Arten von gemeinschaftlichem Interesse und der europäischen Vogelarten ist zu überwachen. Die besonderen Funktionen der Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung und der Europäischen Vogelschutzgebiete innerhalb des Netzes *Natura 2000* sind zu erhalten und bei unvermeidbaren Beeinträchtigungen soweit wie möglich wiederherzustellen.

§ 2 Allgemeine Verpflichtung zum Schutz der Natur

(1) Jeder hat nach Maßgabe dieses Gesetzes zur Verwirklichung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes beizutragen und sich so zu verhalten, dass die Natur nicht mehr als nach den Umständen unvermeidbar beeinträchtigt wird.

(2) Die Naturschutzbehörden sollen prüfen, ob bei Maßnahmen zur Durchführung der im Rahmen dieses Gesetzes erlassenen Rechtsvorschriften der Zweck auch durch vertragliche Vereinbarungen erreicht werden kann. Darüber hinaus soll der Eigentümerin oder dem Eigentümer oder den Nutzungsberechtigten von Grundstücken die eigenverantwortliche Verwirklichung von Maßnahmen des Naturschutzes ermöglicht werden, insbesondere durch Beratung oder Angebote zum Ankauf; die hoheitlichen Befugnisse der Naturschutzbehörde bleiben unberührt.

§ 3 Aufgaben der Behörden und öffentlichen Stellen

(zu § 6 Bundesnaturschutzgesetz)

Die Organe, Behörden und sonstigen Stellen der Träger öffentlicher Verwaltung haben bei der Erfüllung ihrer Aufgaben und im Rahmen ihrer Zuständigkeit die Ziele des Naturschutzes mit zu verwirklichen. Zur Umsetzung der europarechtlichen Vorgaben sowie zur Verwirklichung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes ist die wissenschaftliche Forschung und Umweltbeobachtung im Sinne des § 12 Abs. 2 des Bundesnaturschutzgesetzes zu unterstützen und zu fördern. Dies gilt entsprechend für die Aus- und Fortbildung und die Öffentlichkeitsarbeit im Bereich des Naturschutzes. Das Verantwortungsbewusstsein für ein pflegliches Verhalten gegenüber Natur und Landschaft und für einen verantwortungsvollen Umgang mit den Naturgütern soll gefördert werden.

§ 3a Grundflächen der öffentlichen Hand

(1) Ökologisch bedeutsame Grundflächen im Eigentum des Bundes, der Länder, Kreise, Gemeinden und der sonstigen juristischen Personen des öffentlichen Rechts haben den Zielen des Naturschutzes zu dienen. Andere geeignete Grundflächen dieser juristischen Personen sollen in angemessenem Umfang für Zwecke des Naturschutzes sowie der Erholung bereitgestellt werden.

(2) Die in Absatz 1 genannten juristischen Personen des öffentlichen Rechts sollen bei der Nutzung oder Bewirtschaftung der in ihrem Eigentum oder Besitz stehenden Grundflächen die Ziele und Grundsätze des Naturschutzes in vorbildlicher Weise verwirklichen.

(3) Für den Naturschutz besonders wertvolle Grundflächen sollen, soweit angemessen, in ihrer ökologischen Beschaffenheit nicht nachteilig verändert werden. Die Erfüllung einer bestehenden oder in öffentlich-rechtlichen Plänen rechtsverbindlich festgelegten künftigen Zweckbestimmung bleibt unberührt.

§ 3b Land-, Forst- und Fischereiwirtschaft

(zu § 5 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Bei Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege ist die besondere Bedeutung einer natur- und landschaftsverträglichen Land-, Forst- und Fischereiwirtschaft für die Erhaltung der Kultur- und Erholungslandschaft zu berücksichtigen.

(2) Der Ausgleich von Nutzungsbeschränkungen aufgrund dieses Gesetzes bestimmt sich nach den §§ 42 und 43.

(3) Die oberste Naturschutzbehörde setzt regionale Mindestdichten von zur Vernetzung von Biotopen erforderlichen linearen und punktförmigen Elementen (Saumstrukturen, Trittsteinbiotope) nach Beteiligung der Gemeinden und der Verbände aus Land-, Forst- und Fischereiwirtschaft sowie der Verbände nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes und § 51 dieses Gesetzes fest, gibt sie im Amtsblatt für Schleswig-Holstein bekannt und schreibt sie bei Bedarf fort. Zu den linearen und punktförmigen Lebensräumen und Landschaftselementen gehören insbesondere:

1. Knicks, Alleen und landschaftsbestimmende Einzelbäume;
2. naturnahe Feldgehölze, Waldmäntel, Kratts, unbewirtschaftete Naturwaldzellen, Vorrangflächen und Waldbiotope nach dem Landeswaldgesetz;
3. Gewässerränder und Feldraine;
4. Mergelkuhlen, Tümpel, Weiher und andere stehende Kleingewässer.

Bei der Unterschreitung von festgelegten Mindestdichten soll darauf hingewirkt werden, dass insbesondere die in Landschaftsplänen vorgesehenen Maßnahmen ergriffen werden.

(4) Die Landwirtschaft hat neben den Anforderungen, die sich aus den für die Landwirtschaft geltenden Vorschriften und § 17 Abs. 2 des Bundes-Bodenschutzgesetzes ergeben, insbesondere die folgenden Grundsätze der guten fachlichen Praxis zu beachten:

1. Bei der landwirtschaftlichen Nutzung muss die Bewirtschaftung standortangepasst erfolgen und die nachhaltige Bodenfruchtbarkeit und langfristige Nutzbarkeit der Flächen gewährleistet werden,
2. vermeidbare Beeinträchtigungen von Biotopen sind zu unterlassen,
3. die zur Vernetzung von Biotopen erforderlichen Landschaftselemente sind zu erhalten und nach Möglichkeit zu vermehren,
4. die Tierhaltung hat in einem ausgewogenen Verhältnis zum Pflanzenbau nach Maßgabe des Fachrechts zu stehen und schädliche Umwelteinwirkungen zu vermeiden,
5. auf erosionsgefährdeten Hängen, in Überschwemmungsgebieten, auf Standorten mit hohem Grundwasserstand sowie auf Moorstandorten ist ein Grünlandumbruch zu unterlassen,
6. die natürliche Ausstattung der Nutzfläche (Boden, Wasser, Flora, Fauna) darf nicht über das zur Erzielung eines nachhaltigen Ertrages erforderliche Maß hinaus beeinträchtigt werden,
7. eine schlagspezifische Dokumentation über den Einsatz von Dünge- und Pflanzenschutzmitteln ist nach Maßgabe des landwirtschaftlichen Fachrechts zu führen.

(5) Das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft kann durch Verordnung die Grundsätze der guten fachlichen Praxis nach Absatz 4 Nr. 2, 3 und 5 näher konkretisieren.

§ 3c Begriffsbestimmungen

Die Begriffsbestimmungen des § 10 Abs. 1 bis 5 des Bundesnaturschutzgesetzes finden Anwendung.

Abschnitt II Landschaftsplanung

§ 4 Aufgaben der Landschaftsplanung

(1) Die Landschaftsplanung hat die Aufgabe, die Erfordernisse und Maßnahmen zur Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes auf Landes-, Regional- und Gemeindeebene zu ermitteln und darzustellen.

(2) Die Landschaftsplanung dient der Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes auch in den Planungen und Verwaltungsverfahren anderer Behörden und Stellen, deren Planungen und Entscheidungen sich auf die Natur im Planungsraum auswirken können. Die Inhalte der Landschaftsplanung sind in diesen Planungen und Verwaltungsverfahren sowie bei der Beurteilung der Umweltverträglichkeit und der Verträglichkeit im Sinne des § 20 e der zur Entscheidung gestellten Maßnahme zu berücksichtigen.

(3) Abweichungen von den Ergebnissen der Landschaftsplanung sind nur zulässig, wenn dadurch die Ziele des Naturschutzes nicht oder nicht erheblich beeinträchtigt werden oder andere Belange bei der Abwägung den Belangen des Naturschutzes bei Würdigung aller Umstände im Range vorgehen. Abweichungen sind in den Entscheidungen darzustellen und zu begründen; dabei ist darzulegen, wie Beeinträchtigungen der Natur vermieden und unvermeidbare Beeinträchtigungen ausgeglichen werden sollen.

(4) Bei der Aufstellung der Programme und Pläne nach den §§ 4 a bis 6 ist darauf Rücksicht zu nehmen, dass die Verwirklichung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege in benachbarten Ländern und im Bundesgebiet in seiner Gesamtheit sowie die Belange des Naturschutzes und der Landschaftspflege in benachbarten Staaten nicht erschwert werden.

(5) Ist aufgrund der natürlichen Gegebenheiten eine die Grenze des Landes überschreitende Planung erforderlich, sind mit den benachbarten Ländern bei der Erstellung der Programme und Pläne nach den §§ 4 a bis 6 die Erfordernisse und Maßnahmen für die betreffenden Gebiete zu vereinbaren.

§ 4a Landschaftsprogramm

(zu § 15 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die überörtlichen Erfordernisse und Maßnahmen zur Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege auf Landesebene werden von der obersten Naturschutzbehörde in einem Landschaftsprogramm dargestellt. Dabei sind die Ziele der Raumordnung zu beachten; die Grundsätze und sonstigen Erfordernisse der Raumordnung sind zu berücksichtigen. Das Landschaftsprogramm soll auch Aussagen über die organisatorischen, finanziellen und zeitlichen Erfordernisse und Auswirkungen enthalten. Bei der Aufstellung sind die betroffenen Träger öffentlicher Belange und die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine sowie der Landessportverband Schleswig-Holstein e.V. zu beteiligen.

(2) Das Landschaftsprogramm ist in geeigneter Form bekannt zu machen und bei der Durchführung dieses Gesetzes und des Bundesnaturschutzgesetzes zu beachten.

(3) Die raumbedeutsamen Erfordernisse und Maßnahmen des Landschaftsprogramms werden unter Abwägung mit den anderen raumbedeutsamen Planungen und Maßnahmen nach Maßgabe des Landesplanungsgesetzes und des § 4 Abs. 2 und 3 in die Raumordnungspläne übernommen.

(4) Das Landschaftsprogramm ist spätestens im Zusammenhang mit der Anpassung des Landesraumordnungsplans fortzuschreiben.

§ 5b Landschaftsrahmenpläne

(zu § 15 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die überörtlichen Erfordernisse und Maßnahmen zur Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes werden für die Planungsräume der Regionalpläne von der obersten Naturschutzbehörde unter Beachtung der Grundsätze und Ziele der Raumordnung und Landesplanung in Landschaftsrahmenplänen dargestellt. Dabei sind die Ziele der Raumordnung zu beachten; die Grundsätze und sonstigen Erfordernisse der Raumordnung sind zu berücksichtigen. Bei der Aufstellung sind insbesondere die unteren Naturschutzbehörden, die Kreise und Gemeinden sowie die sonstigen Träger öffentlicher Belange sowie die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine sowie der Landessportverband Schleswig-Holstein e.V. zu beteiligen.

(2) Die Landschaftsrahmenpläne werden von der obersten Naturschutzbehörde festgestellt und veröffentlicht. Sie können bei der betroffenen Naturschutzbehörde eingesehen werden.

(3) Die festgestellten Landschaftsrahmenpläne sind bei der Durchführung dieses Gesetzes und des Bundesnaturschutzgesetzes zu beachten. Die raumbedeutsamen Inhalte der Landschaftsrahmenpläne sind nach Maßgabe des Landesplanungsgesetzes und des § 4 Abs. 2 und 3 in die Regionalpläne zu übernehmen.

(4) Landschaftsrahmenpläne sind dem Landschaftsprogramm anzupassen. Landschaftsrahmenpläne sind spätestens im Zusammenhang mit der Überarbeitung des jeweiligen Regionalplans fortzuschreiben.

§ 5a Aufstellung des Landschaftsrahmenplans durch kommunale Zweckverbände

(1) Auf Antrag kann die oberste Naturschutzbehörde die Aufgabe nach § 5 für einen Planungsraum einem kommunalen Zweckverband übertragen, dem die Kreise und kreisfreien Städte des Planungsraums angehören müssen. Voraussetzung für die Übertragung ist, dass der Zweckverband die Gewähr für eine sach- und fristgerechte Erfüllung der Aufgabe bietet und Planungsergebnisse einer bereits für den Planungsraum nach dem bisher geltenden Landschaftspflegegesetz begonnenen Landschaftsrahmenplanung übernimmt. Die Übertragung der Aufgabe kann widerrufen werden, wenn die der Übertragung zugrunde liegenden Voraussetzungen nicht mehr vorliegen.

(2) Solange ein Landschaftsprogramm nach § 4 a noch nicht aufgestellt oder eine Verordnung nach § 6 a Abs. 2 noch nicht erlassen ist, kann die oberste Naturschutzbehörde dem Zweckverband entsprechende Inhalte vorgeben oder § 6 a Abs. 1 entsprechende Anordnungen treffen.

(3) Die Beteiligung richtet sich nach § 5 Abs. 1 Satz 2 und den näheren Regelungen nach § 6 a Abs. 2.

(4) Der Zweckverband legt nach Abschluss des vorgeschriebenen Verfahrens den Entwurf des Landschaftsrahmenplans mit den Stellungnahmen aller Beteiligten unter Beifügung einer eigenen Beurteilung der obersten Naturschutzbehörde vor, die den Plan feststellt und veröffentlicht. Soll dabei von dem vorgelegten Entwurf abgewichen werden, ist der Zweckverband zu unterrichten und ihm Gelegenheit zur Stellungnahme zu geben.

§ 6 Landschaftspläne

(zu § 16 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die Gemeinden haben die örtlichen Erfordernisse und Maßnahmen zur Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes auf der Grundlage des Landschaftsrahmenplans und unter Beachtung der Ziele der Raumordnung und Landesplanung flächendeckend in Landschaftsplänen und für Teilbereiche, die eine vertiefende Darstellung erfordern, in Grünordnungsplänen darzustellen. Ein Landschafts- oder Grünordnungsplan ist umgehend aufzustellen, wenn

1. ein Bauleitplan aufgestellt, geändert oder ergänzt werden soll und Natur und Landschaft dadurch erstmalig oder schwerer als nach der bisherigen Planung beeinträchtigt werden können,
2. im Gemeindegebiet agrarstrukturelle oder größere Teile des Gemeindegebiets betreffende nutzungsändernde Planungen beabsichtigt sind.

Ein Landschafts- oder Grünordnungsplan kann auch gleichzeitig mit dem Bauleitplan aufgestellt werden. Auf Antrag einer Gemeinde kann die untere Naturschutzbehörde im Einzelfall Ausnahmen von der Verpflichtung zur Aufstellung eines Landschafts- oder Grünordnungsplans zulassen, soweit die vorherrschende Nutzung den Zielen und Grundsätzen des Naturschutzes und der Landschaftspflege entspricht und dies planungsrechtlich gesichert ist.

(2) Die Gemeinde beteiligt bei der Aufstellung der Landschafts- und Grünordnungspläne die betroffenen Träger öffentlicher Belange, die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine sowie den Landessportverband Schleswig-Holstein e.V., die auf örtlicher Ebene tätigen Naturschutzvereine und die Öffentlichkeit.

(3) Die Gemeinde legt nach Abschluss des vorgeschriebenen Verfahrens den Entwurf des Landschafts- oder Grünordnungsplans der unteren Naturschutzbehörde zur Stellungnahme vor. Macht diese keine Änderungs- oder Ergänzungsvorschläge, gilt der Plan als festgestellt. Anderenfalls entscheidet die Gemeinde über die Änderungs- oder Ergänzungsvorschläge und zeigt den Plan der unteren Naturschutzbehörde an. Diese kann innerhalb von drei Monaten nach der Feststellung widersprechen.

(4) Die festgestellten Landschaftspläne sind bei der Durchführung dieses Gesetzes und des Bundesnaturschutzgesetzes zu beachten. Die zur Übernahme geeigneten Inhalte der Landschafts- und Grünordnungspläne sind nach Maßgabe des § 1 Abs. 6 des Baugesetzbuchs und des § 4 Abs. 2 und 3 als Darstellungen oder Festsetzungen in die Bauleitpläne zu übernehmen. Abweichungen eines Flächennutzungsplans vom Landschaftsplan bedürfen der Genehmigung der für die Genehmigung des Plans

zuständigen Behörde im Benehmen mit der Naturschutzbehörde gleicher Verwaltungsebene. Die nach diesem Gesetz oder durch Verordnung oder Satzung nach dem IV. Abschnitt dieses Gesetzes geschützten Bereiche sind nachrichtlich in die Bauleitpläne zu übernehmen.

(5) Landschaftspläne sind dem Landschaftsprogramm und den Landschaftsrahmenplänen anzupassen. Landschaftspläne sind fortzuschreiben, wenn und sobald dies erforderlich ist. Dies ist dann der Fall, wenn wesentliche Änderungen der Landschaft vorgesehen oder zu erwarten sind, es sei denn, die Änderung wird durch eine Fachplanung mit landschaftspflegerischem Begleitplan ausgelöst.

§ 6a Inhalte der Landschaftsplanung

(zu § 16 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die Ergebnisse der Landschaftsplanung sind in Landschaftsrahmenplänen und Landschaftsplänen in Text und Karte mit Begründung zusammenhängend für den betroffenen Raum darzustellen und zwar

1. der vorhandene und der aufgrund von Selbstentwicklung oder Gestaltung zu erwartende Zustand der Natur einschließlich der Auswirkungen der vergangenen, gegenwärtigen und voraussehbaren Raum- und Flächennutzungen,
2. die Konkretisierung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes,
3. die Beurteilung des Zustandes nach Maßgabe dieser Ziele, einschließlich der sich daraus ergebenden Konflikte,
4. die Erfordernisse und Maßnahmen, insbesondere
  - a) zur Sicherung und Schaffung von Biotopverbundsystemen einschließlich des Netzes *Natura 2000*,
  - b) zum Schutz, zur Wiederherstellung, Erweiterung, Entwicklung und zur Pflege bestimmter Teile von Natur und Landschaft (Maßnahmen des Naturschutzes), auch zur Sicherung einer naturverträglichen Erholung sowie der Mindestdichten von zur Vernetzung von Biotopen erforderlichen linearen und punktförmigen Elementen,
  - c) zum Schutz, zur Wiederherstellung, zur Entwicklung und gegebenenfalls zur Pflege der Biotope und Lebensgemeinschaften der Tiere und Pflanzen wild lebender Arten und der in §§ 15 a und 15 b genannten Biotope,
  - d) zum Schutz, zur Verbesserung der Qualität und zur Regeneration von Boden, Gewässer, Luft und Klima,
  - e) zur Vermeidung, Minderung oder Beseitigung von Beeinträchtigungen der Natur,
  - f) zur Erhaltung und Entwicklung von Vielfalt, Eigenart und Schönheit der Natur,
  - g) zum Schutz und zur Pflege historischer Kulturlandschaften und -landschaftsteile von besonders charakteristischer Bedeutung.

(2) Die oberste Naturschutzbehörde wird ermächtigt, durch Verordnung das Nähere über

1. die formalen und inhaltlichen Anforderungen an die Pläne,
2. die Erfassung der notwendigen Grundlagen,
3. das Verfahren, die Beteiligung und Mitwirkung und
4. die Bekanntmachung der Pläne

Abschnitt III Mindestschutz der Natur

Unterabschnitt 1: Ausgleich von Eingriffen in Natur und Landschaft

§ 7 Eingriffe in Natur und Landschaft

(zu § 18 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Eingriffe in Natur und Landschaft (Eingriffe in die Natur) im Sinne dieses Gesetzes sind Veränderungen der Gestalt oder Nutzung von Grundflächen oder Veränderungen des mit der belebten Bodenschicht in Verbindung stehenden Grundwasserspiegels, die die Leistungs- und Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts oder das Landschaftsbild erheblich beeinträchtigen können.

(2) Unabhängig von Absatz 1 gelten als Eingriffe

1. die Errichtung von baulichen Anlagen auf bisher baulich nicht genutzten Grundflächen, von Straßen, Bahnanlagen und sonstigen Verkehrsflächen außerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile und die wesentliche Änderung dieser Anlagen,
2. die Gewinnung von oberflächennahen Bodenschätzen oder sonstige Abgrabungen, Aufschüttungen, Ausfüllungen, Auf- oder Abspülungen,
3. die Anlage oder wesentliche Änderung von Flug-, Lager-, Ausstellungs-, Camping-, Golf-, Sport-, Bootsliche- und sonstigen Plätzen sowie Sportboothäfen,
4. der Ausbau, das Verrohren, das Aufstauen, Absenken und Ableiten von oberirdischen Gewässern sowie Benutzungen dieser Gewässer, die den Wasserstand, den Wasserabfluss, die Gewässergüte oder die Fließgeschwindigkeit nicht nur unerheblich verändern,
5. das Aufstauen, Absenken, Umleiten oder die Veränderung der Güte von Grundwasser,
6. die Errichtung oder wesentliche Änderung von Küsten- und Uferschutzanlagen sowie die Errichtung von Hafenanlagen,
7. die Errichtung oder wesentliche Änderung von Sende- und Leitungsmasten sowie das Verlegen oberirdischer oder unterirdischer Versorgungs-, Entsorgungsleitungen außerhalb des Straßenkörpers oder Materialtransportleitungen und sonstigen Leitungen im Außenbereich,
8. die Umwandlung von Wald und die Beseitigung von Parkanlagen, ortsbildprägenden oder landschaftsbestimmenden Einzelbäumen oder Baumgruppen außerhalb des Waldes, Alleen und Ufervegetationen,
9. die erstmalige und nicht nur unerhebliche Veränderung der Entwässerung von Überschwemmungswiesen, feuchten Wiesen und Weiden, Streuwiesen und Sumpfdotterblumenwiesen (sonstige Feuchtgebiete), der Grünlandumbruch auf erosionsgefährdeten Hängen, in Überschwemmungsgebieten, auf Standorten mit hohem Grundwasserstand sowie auf Moorstandorten,
10. die Errichtung oder wesentliche Änderung von freistehenden Einfriedigungen und Einzäunungen im Außenbereich in anderer als der für die Weidetierhaltung üblichen und von Forst- oder Baumschulkulturen in anderer als für diese üblichen Art,
11. Projekte zur Verwendung von Ödland oder naturnahen Flächen zu intensiver Landwirtschaftsnutzung,
12. die Beseitigung der Biotope naturnahe Feldgehölze, Waldmäntel, Kratts, unbewirtschaftete Naturwaldzellen, Waldbiotope nach dem Landeswaldgesetz, der Feldraine, Gewässerränder und Mergelkuhlen.

(3) Die land-, forst- und fischereiwirtschaftliche Bodennutzung ist nicht als Eingriff anzusehen, soweit dabei die Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege berücksichtigt werden. Die den in § 3 b genannten Anforderungen sowie den Vorschriften des Rechts der Land- und Forstwirtschaft einschließlich des Rechts der Binnenfischerei und § 17 Abs. 2 des Bundes-Bodenschutzgesetzes entsprechende gute fachliche Praxis bei der land-, forst- und fischereiwirtschaftlichen Bodennutzung widerspricht in der Regel nicht den in Satz 1 genannten Zielen und Grundsätzen. Nicht als Eingriff gilt auch die Wiederaufnahme einer land-, forst- und fischereiwirtschaftlichen Bodennutzung, die aufgrund vertraglicher Vereinbarungen zeitweise eingeschränkt oder unterbrochen worden war.

§ 7a Genehmigung von Eingriffen in die Natur

(1) Wer einen Eingriff in die Natur vornehmen will, bedarf der Genehmigung der nach Absatz 6 zuständigen Behörde (Genehmigungsbehörde). Die Genehmigung kann für Projekte nach § 7 Abs. 2 Nr. 11 nur in einem Verfahren erteilt werden, das den Anforderungen des Landesgesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung (Landes-UVP-Gesetz) vom 13. Mai 2003 (GVOBl. S. 246) entspricht.

(2) Die Genehmigung ist von der Verursacherin oder vom Verursacher zu beantragen. Verursacherin oder Verursacher ist der Träger der Maßnahme, im Übrigen die Person, die in die Natur eingreift oder eingreifen lässt.

(3) Die Genehmigung ist zu versagen, wenn und soweit

1. Beeinträchtigungen der Natur (§ 7 Abs. 1) zu vermeiden sind; vermeidbar ist ein Eingriff auch, wenn die Verursacherin oder der Verursacher nicht begründen kann, dass sie oder er auf den Standort angewiesen ist und nicht auf einen für den Naturschutz weniger wichtigen Standort ausweichen kann,
2. unvermeidbare Beeinträchtigungen nicht ausgeglichen oder nicht in sonstiger Weise kompensiert werden können oder

3. dem Eingriff andere öffentlich-rechtliche Rechtsvorschriften oder Ziele und Erfordernisse der Landesplanung und Raumordnung entgegenstehen.

Die Genehmigung ist abweichend von Nummer 2 zu erteilen, wenn die mit dem Eingriff verfolgten Belange im Rahmen der Abwägung den Belangen des Naturschutzes im Range vorgehen. Werden als Folge des Eingriffs Biotope zerstört, die für dort wild lebende Tiere und wild wachsende Pflanzen der streng geschützten Arten nicht ersetzbar sind, ist der Eingriff nur zulässig, wenn er aus zwingenden Gründen des überwiegenden öffentlichen Interesses gerechtfertigt ist.

(4) Die Genehmigung darf im Übrigen nur erteilt werden, wenn die Verursacherin oder der Verursacher ihre oder seine Pflichten aus § 8 erfüllen und dies durch Nebenbestimmungen sichergestellt werden kann. Solche Nebenbestimmungen können auch nach Erteilung der Genehmigung geändert oder ergänzt werden, wenn der Ausgleich oder Ersatz sonst nicht erreicht werden kann. Die zuständige Genehmigungsbehörde darf eine solche nachträgliche Nebenbestimmung nicht anordnen, wenn sie unverhältnismäßig ist, vor allem, wenn der mit der Erfüllung der Nebenbestimmung verbundene Aufwand außer Verhältnis zu dem mit der Nebenbestimmung angestrebten Erfolg steht; § 117 des Landesverwaltungsgesetzes bleibt unberührt.

(5) Soweit nicht in anderen Rechtsvorschriften etwas anderes bestimmt ist, erlischt die Genehmigung, wenn mit dem Eingriff nicht innerhalb dreier Jahre nach Erteilung begonnen worden oder ein begonnener Eingriff länger als ein Jahr unterbrochen ist; die Frist kann auf Antrag bis zu zwei Jahren verlängert werden.

(6) Genehmigungsbehörde ist die untere Naturschutzbehörde. Ist Verursacherin des Eingriffs eine Landesbehörde, ist die oberste Naturschutzbehörde zuständig. Bedarf ein Eingriff nach anderen Rechtsvorschriften einer Planfeststellung oder einer Genehmigung, die die Genehmigung nach Absatz 1 ersetzt, so entscheidet die dafür zuständige Behörde über den Eingriff im Einvernehmen mit der zuständigen Naturschutzbehörde. Ist zuständige Entscheidungsbehörde eine oberste oder obere Landesbehörde, entscheidet sie im Einvernehmen mit der obersten Naturschutzbehörde.

§ 8 Ausgleich bei Eingriffen in die Natur

(zu § 19 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die Verursacherin oder der Verursacher eines Eingriffs in die Natur hat Beeinträchtigungen der Natur so gering wie möglich zu halten.

(2) Unvermeidbare Beeinträchtigungen hat die Verursacherin oder der Verursacher innerhalb einer zu bestimmenden Frist zu beseitigen oder vorrangig auszugleichen oder in sonstiger Weise zu kompensieren (Ersatzmaßnahme), dass nach dem Eingriff oder Ablauf der Frist keine erheblichen Beeinträchtigungen des Naturhaushalts und des Landschaftsbildes zurückbleiben.

(3) Wird ein nicht oder nicht vollständig ausgleichbarer oder in sonstiger Weise kompensierbarer Eingriff wegen Vorrangigkeit nach § 7 a Abs. 3 Satz 2 zugelassen, hat die Verursacherin oder der Verursacher eine Ausgleichszahlung für die verbleibenden Beeinträchtigungen nach § 8 b zu leisten, soweit die Durchführung von Ausgleichsmaßnahmen oder Maßnahmen, die in sonstiger Weise kompensieren, der Verursacherin oder dem Verursacher nicht möglich ist oder diese Maßnahmen ökologisch nicht sinnvoll sind. § 7 a Abs. 3 Nr. 2 findet keine Anwendung.

(4) Die Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen haben den Landschaftsrahmen- und Landschaftsplänen Rechnung zu tragen. Soweit ein Eingriff in zeitlich oder räumlich getrennten Abschnitten durchgeführt wird, sollen bei der Genehmigung des Eingriffs Regelungen über die zeitliche und räumliche Abfolge von Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen für Teilabschnitte getroffen werden.

(5) Die Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen schließen erforderliche Maßnahmen zur Sicherung des angestrebten Erfolgs ein. Die Sicherungsmaßnahmen können auch von einer Behörde, einer juristischen Person des öffentlichen Rechts, einem nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzverein oder einem anderen Träger auf Kosten der Verursacherin oder des Verursachers durchgeführt werden.

(6) Verantwortlich für die Ausführung und Sicherung der Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen ist die Verursacherin oder der Verursacher oder deren oder dessen Rechtsnachfolgerin oder Rechtsnachfolger. Erfüllt die Verursacherin oder der Verursacher oder deren oder dessen Rechtsnachfolgerin oder Rechtsnachfolger die ihr oder ihm auferlegten Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen nicht oder nicht

vollständig, so sind für die Ausführung dieser Maßnahmen auch die Eigentümerin oder der Eigentümer oder sonst Nutzungsberechtigte des betroffenen Grundstücks verantwortlich.

(7) Soweit erforderlich, kann die Genehmigungsbehörde die Durchführung der Ausgleichsmaßnahmen vor der Durchführung des Eingriffs verlangen. Die im Rahmen dieser Vorschriften festgesetzten und durchgeführten Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen dürfen nur im Rahmen einer weiteren Genehmigung der unteren Naturschutzbehörde beseitigt oder verändert werden.

(8) Die Landesregierung kann durch Verordnung Inhalt, Art und Umfang von Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen bei bestimmten Eingriffen oder Eingriffsarten allgemein durch Standards festlegen.

§ 8a Verhältnis zum Baurecht

Sind aufgrund der Aufstellung, Änderung, Ergänzung oder Aufhebung von Bauleitplänen Eingriffe in die Natur zu erwarten, ist über die Belange des Naturschutzes im Bauleitplan nach § 21 des Bundesnaturschutzgesetzes zu entscheiden.

§ 8b Ausgleichszahlung

(1) Die Ausgleichszahlungen nach § 8 Abs. 3 für die verbleibenden Beeinträchtigungen sind an die für die Genehmigung des Eingriffs zuständige Naturschutzbehörde zu leisten, bei Verfahren nach § 20 Abs. 3 des Bundesnaturschutzgesetzes an die oberste Naturschutzbehörde. Sie hat die Zahlungen zweckgebunden für die Finanzierung von Maßnahmen des Naturschutzes zu verwenden, die in einem sachlichen und möglichst auch räumlichen Bezug zu dem Eingriff stehen und für deren Vornahme keine Verpflichtung aus anderen Rechtsgründen besteht; im Übrigen finden die für die Durchführung von Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen geltenden Vorschriften des § 8 Abs. 4 Satz 1, Abs. 5 und 6 und § 9 Abs. 5 entsprechende Anwendung.

(2) Die oberste Naturschutzbehörde kann auf Antrag die Ausgleichszahlung der durch den Eingriff betroffenen Gemeinde oder dem Kreis oder auch der Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein oder anderen Körperschaften des öffentlichen Rechts für die Durchführung von geeigneten Maßnahmen des Naturschutzes zur Verfügung stellen.

(3) Die Höhe der Ausgleichszahlung nach § 8 Abs. 3 bemisst sich nach den Kosten, die die Verursacherin oder der Verursacher für Ersatzmaßnahmen hätte aufwenden müssen. Ist dies nicht feststellbar, wie bei der Beeinträchtigung des Landschaftsbildes, bemisst sich die Höhe der Ausgleichszahlung nach Dauer und Schwere des Eingriffs. Die Schwere des Eingriffs ist bei der Berechnung der Ausgleichszahlung in der Regel anhand der beanspruchten Fläche, der Menge der entnommenen oder verlagerten Bodenbestandteile oder des verbauten Materials zu berücksichtigen.

(4) Das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft kann durch Verordnung die Höhe, das Erhebungsverfahren und die Verwendung der Ausgleichszahlung regeln.

§ 9 Verfahrensvorschriften, Effizienzkontrolle

(1) Der Antrag auf Genehmigung eines Eingriffs in die Natur muss alle Angaben enthalten, die zur Beurteilung des Eingriffs in die Natur erforderlich sind; hierzu gehören auch Pläne und Beschreibungen. Die Genehmigungsbehörde kann sich bei Prüfung des Antrags nach vorheriger Anhörung der Antragstellerin oder des Antragstellers und auf ihre oder seine Kosten Sachverständiger bedienen, wenn die Entscheidung dies erfordert. Die oberste Naturschutzbehörde ist ermächtigt, durch Verordnung Form und Inhalt des Antrags näher zu regeln.

(2) Soll aufgrund eines nach öffentlichem Recht vorgesehenen Fachplans in die Natur eingegriffen werden, hat die Verursacherin oder der Verursacher in Text und Karte im Fachplan oder in einem landschaftspflegerischen Begleitplan, der Bestandteil des Fachplans ist, alle Angaben zu machen, die zur Beurteilung des Eingriffs erforderlich sind. Erforderlich sind insbesondere

1. die Darstellung und Bewertung der ökologischen und landschaftsbildlichen Gegebenheiten vor Beginn des Eingriffs unter Berücksichtigung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes,
2. die Prüfung der Vermeidbarkeit des Eingriffs,
3. die Darstellung von Art, Umfang und zeitlichem Ablauf des Eingriffs,

4. die Darstellung der Beeinträchtigungen durch den Eingriff und die Folgenutzungen unter zeitbezogener Einschätzung der angestrebten Entwicklung,
5. die Darstellung von Art, Umfang und zeitlichem Ablauf der erforderlichen Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen sowie der Vorkehrungen gegen vermeidbare Beeinträchtigungen,
6. Maßnahmen zur dauerhaften Sicherung des Ausgleichs oder des Ersatzes.

Bei anderen Eingriffen kann die Genehmigungsbehörde einen landschaftspflegerischen Begleitplan verlangen, soweit es wegen des Umfangs oder der Schwere des Eingriffs erforderlich ist.

(3) Die Genehmigungsbehörde kann von der Verursacherin oder dem Verursacher

1. eine Sicherheitsleistung bis zur Höhe der für die Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen voraussichtlich entstehenden Kosten verlangen; für die Sicherheitsleistung gelten die Vorschriften des Bürgerlichen Gesetzbuchs sinngemäß mit der Maßgabe, dass die Behörde die Form der Sicherheitsleistung bestimmt.
2. das Einverständnis der von dem Eingriff oder den Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen betroffenen Eigentümerinnen und Eigentümern oder sonst Nutzungsberechtigten verlangen oder den Nachweis der Verfügungsbefugnis über die Grundflächen, auf denen die Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen durchgeführt werden sollen.

(4) Erfüllt die Verursacherin oder der Verursacher nach Aufforderung und angemessener Fristsetzung Auflagen nicht oder nicht vollständig oder leistet sie oder er eine von der Genehmigungsbehörde verlangte Sicherheit nicht, hat diese die Fortsetzung des Eingriffs bis zur Erfüllung der Auflagen zu untersagen oder die Genehmigung zu widerrufen. Widerruft die Genehmigungsbehörde die Genehmigung, gilt § 9 a Abs. 2 Satz 1 und 2.

(5) Die Genehmigungsbehörde überprüft nach Beendigung des Eingriffs die Durchführung der Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen; sie soll auch die Wirksamkeit überprüfen.

(6) Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege, die ohne rechtliche Verpflichtung bereits vor dem Beginn eines Eingriffs durchgeführt werden sollen, können auf Antrag vor ihrer Durchführung von der unteren Naturschutzbehörde zur Aufnahme in ein Ökokonto anerkannt werden, wenn von ihnen dauerhaft günstige Wirkungen auf die in § 7 Abs. 1 genannten Schutzgüter ausgehen und sie dem Landschaftsrahmen- und Landschaftsplan Rechnung tragen; sie können bei späteren Eingriffen als Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen herangezogen werden. Maßnahmen der Gemeinden nach § 135 a Abs. 2 Satz 2 des Baugesetzbuchs oder eines Vorhabenträgers aufgrund eines städtebaulichen Vertrages nach § 11 oder § 12 des Baugesetzbuchs bleiben unberührt.

(7) Die für Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen bestimmten Flächen sowie Flächen nach Absatz 6 werden in ein Verzeichnis eingetragen (Ausgleichsflächenkataster). Die Behörden teilen der zuständigen Stelle die Flächen sowie Art und Umfang der darauf durchzuführenden Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen mit. Dies gilt nicht für die Flächen,

1. die kleiner als 1000 m² sind,
2. auf denen der Eingriff durchgeführt wird oder
3. die im Gebiet desselben Bebauungsplans festgesetzt sind.

(8) Die zuständige Stelle stellt Behörden und Einrichtungen des Landes sowie kommunalen Gebietskörperschaften auf Verlangen Auszüge aus dem Ausgleichsflächenkataster zur Verfügung.

(9) Das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft regelt die Einrichtung des Ausgleichsflächenkatasters im Einvernehmen mit dem Innenministerium durch Verordnung. Es können insbesondere Bestimmungen getroffen werden über

1. die Führung des Ökokontos,
2. Art und Form der in das Ausgleichsflächenkataster aufzunehmenden Daten und
3. die für die Führung des Ausgleichsflächenkatasters zuständige Stelle.

§ 9a Ungenehmigte Eingriffe

(1) Wird ein Eingriff ohne Genehmigung nach § 7 a begonnen oder durchgeführt, hat die Genehmigungsbehörde die Einstellung anzuordnen und jede Nutzung unverzüglich zu untersagen und die Einhaltung dieser Verfügung durch geeignete Maßnahmen, insbesondere Versiegeln, Sperren oder Verschließen, sicherzustellen.

(2) Die untere Naturschutzbehörde hat die Verursacherin oder den Verursacher zu verpflichten, den früheren Zustand wiederherzustellen, wenn nicht auf andere Weise rechtmäßige Zustände hergestellt werden können. Soweit eine Wiederherstellung des früheren Zustandes nicht oder nur mit unverhältnismäßigem Aufwand möglich ist, hat die Verursacherin oder der Verursacher die Beeinträchtigungen durch Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen auszugleichen. Soweit dies nicht möglich ist, ist eine Ausgleichszahlung entsprechend § 8 b zu entrichten. Ist die Verursacherin oder der Verursacher nicht zu ermitteln, so ist für die Erfüllung dieser Verpflichtungen auch die Eigentümerin oder der Eigentümer verantwortlich, falls sie oder er mit dem Eingriff einverstanden war oder dieses Einverständnis nach den Umständen des Falls anzunehmen ist. Die untere Naturschutzbehörde kann die Maßnahmen auf Kosten der Verursacherin oder des Verursachers oder der Eigentümerin oder des Eigentümers auch von einem Dritten vornehmen lassen.

(3) Die Wiederherstellung des ursprünglichen Zustandes kann nur innerhalb von drei Jahren, nachdem der Eingriff der unteren Naturschutzbehörde bekannt geworden ist, verlangt werden.

Unterabschnitt 2: Ergänzende Vorschriften

§ 10 Boden

(1) Bei allen Planungen und Maßnahmen, mit denen Eingriffe in die Natur verbunden sind, ist der Flächenverbrauch auf das notwendige Maß zu beschränken und darauf hinzuwirken, dass Bodenarten, Bodentypen und der Bodenhaushalt nicht wesentlich verändert werden und bei unvermeidbaren Veränderungen eine natürliche Bodenstruktur so weit wie möglich wiederhergestellt wird.

(2) Vorrangige Flächen für den Naturschutz (§ 15) und andere ökologisch bedeutsame Wald-, Ufer- und sonstige Flächen dürfen nicht für eine Überbauung jedweder Art in Anspruch genommen werden.

§ 11 Gewässer- und Erholungsschutzstreifen

(1) An Gewässern erster Ordnung sowie Seen und kleineren Gewässern mit einer Größe von mehr als 1 ha ist es verboten, bauliche Anlagen in einem Abstand von 50 m von der Uferlinie zu errichten oder wesentlich zu ändern; an Küstengewässern gilt dieses Verbot in einem Bereich von bis zu 100 m von der Küstenlinie. Dies gilt nicht für bauliche Anlagen, die in Ausübung wasserrechtlicher Erlaubnisse oder Bewilligungen, zum Zwecke des Küstenschutzes, der Unterhaltung oder des Ausbaus eines oberirdischen Gewässers errichtet oder geändert werden.

(2) Ausnahmen von Absatz 1 können für bauliche Anlagen im notwendigen Umfang zugelassen werden, die

1. dem Rettungswesen, der Landesverteidigung, dem öffentlichen Verkehr, der Schifffahrt, dem Schiffbau, lebenswichtigen Wirtschaftsbetrieben oder der berufsmäßigen Fischerei dienen, wenn die Anlagen wegen der besonderen Zweckbestimmung und Anforderungen nur im Gewässer- und Erholungsschutzstreifen errichtet werden können oder außerhalb dieses Schutzstreifens mit unverhältnismäßig hohen Aufwendungen verbunden sind,
2. der wassergebunden Freizeit- oder Erholungsnutzung, insbesondere als Gemeinschaftsanlagen, dienen, wenn diese Nutzung ohne diese Anlagen im Gewässer- und Erholungsschutzstreifen nicht zweckentsprechend möglich ist oder die Natur dadurch stärker belastet wird,
3. der baulichen Erweiterung eines zulässigerweise im Außenbereich errichteten gewerblichen oder landwirtschaftlichen Betriebes dienen, wenn die Erweiterung im Verhältnis zu den vorhandenen Baulichkeiten und zu dem Betrieb angemessen ist und eine Erweiterung außerhalb des Gewässer- und Erholungsschutzstreifens nicht möglich oder nicht zumutbar ist, oder
4. innerhalb im Zusammenhang bebauter Ortsteile liegen oder für Vorhaben nach § 35 Abs. 1 Nr. 1, 4 oder 5 des Baugesetzbuchs.

(3) Ausnahmen können zugelassen werden

1. für die Aufstellung, Änderung oder Ergänzung von Bebauungsplänen,

2. wenn das Verbot für die Antragstellerin oder den Antragsteller zu einer unbilligen Härte führen würde und die Ausnahme mit den Belangen des Naturschutzes, insbesondere mit dem Schutzzweck, vereinbar ist.

(4) Bei der Zulassung von Ausnahmen ist besonders zu berücksichtigen, dass bestehende oder künftige Möglichkeiten der gewässernahen Erholung für die Bevölkerung oder Biotopverbundmaßnahmen und ihre großräumigen Vernetzungsfunktionen nicht beeinträchtigt werden.

(5) Über die Ausnahmen entscheidet die Naturschutzbehörde; § 14 Abs. 3 Satz 1 bis 3 gilt entsprechend; § 20 Abs. 3 des Bundesnaturschutzgesetzes bleibt unberührt.

(6) Die oberste Naturschutzbehörde wird ermächtigt, die Regelungen der Absätze 1 bis 5 durch Verordnung auf Teiche unter einem Hektar und sonstige Gewässer 2. Ordnung auszudehnen, soweit dies die Ziele des Gesetzes und das Interesse der Allgemeinheit an gewässernaher Erholung erfordern.

§ 12 Wege-, Straßen- und Gewässerränder

(1) Wege- und Straßenränder sollen durch den Träger der Straßen- und Wegebaukosten so erhalten und gestaltet werden, dass sie sich naturnah entwickeln können. Die Unterhaltung dieser Ränder soll auf die Bedeutung als Teil der lokalen Biotopverbundsysteme ausgerichtet werden.

(2) Absatz 1 gilt für die Gewässerränder und -randstreifen entsprechend.

§ 13 Besondere Vorschriften für den Abbau von oberflächennahen Bodenschätzen, Abgrabungen und Aufschüttungen

(1) Eine Genehmigung der unteren Naturschutzbehörde nach § 7 a für

1. die Gewinnung von Kies, Sand, Ton, Steinen oder anderen selbständig verwertbaren Bodenbestandteilen (oberflächennahe Bodenschätze) oder
2. andere Abgrabungen sowie Aufschüttungen, Auf- oder Abspülungen oder das Auffüllen von Bodenvertiefungen

ist nur erforderlich, wenn die betroffene Bodenfläche größer als 1.000 m² ist oder die zu verbringende Menge mehr als 30 m³ beträgt. Das Gleiche gilt ohne Rücksicht auf die Größe oder die Menge, wenn ein Fischteich oder ein anderes vom Landeswassergesetz ausgenommenes Gewässer neu geschaffen oder beseitigt werden soll.

(2) Zu den nach Absatz 1 genehmigungsbedürftigen Vorhaben zählen auch solche im Bereich des Meeresgrundes und des Meeresuntergrundes. Die Gewinnung umfasst den Abbau und die vorbereitenden, begleitenden und nachfolgenden Tätigkeiten auch unter der Wasseroberfläche.

(3) Eine Genehmigung ist nicht erforderlich für Baugruben, die unmittelbar zur Aufnahme von Baukörpern dienen. Eine Genehmigung ist auch nicht erforderlich für die Gewinnung von Bodenschätzen, die nach den Vorschriften des Bundesberggesetzes eines zugelassenen Betriebsplans bedarf, wenn die Zulassung im Einvernehmen mit der zuständigen Naturschutzbehörde erfolgt. Absatz 1 Satz 2 bleibt unberührt.

(4) Die Genehmigung ist zu versagen, wenn

1. dem Vorhaben öffentlich-rechtliche Rechtsvorschriften oder Erfordernisse der Landesplanung und Raumordnung entgegenstehen,
2. das Vorhaben andere öffentliche Belange beeinträchtigt, insbesondere eine sparsame und planmäßige Gewinnung von Bodenschätzen gefährdet wird,
3. in Gewässern die Lebensgrundlage für Fische, insbesondere Nahrungs- und Laichplätze, die sonstigen Meeresorganismen sowie die Gewässergüte erheblich beeinträchtigt werden,
4. Tatsachen die Annahme rechtfertigen, dass die Antragstellerin oder der Antragsteller oder die mit der Leitung des Betriebes oder der Zweigniederlassung beauftragten Personen die erforderliche Zuverlässigkeit nicht besitzen. Die erforderliche Zuverlässigkeit besitzt in der Regel nicht, wer in den letzten fünf Jahren vor Stellung des Antrags wiederholt seine Verpflichtungen aus Genehmigungen nach Absatz 1 in erheblichem Umfang nicht erfüllt hat oder wiederholt gegen naturschutzrechtliche Bestimmungen verstoßen hat.

(5) Die Naturschutzbehörde hat durch Nebenbestimmungen sicherzustellen, dass die Verursacherin oder der Verursacher die für Eingriffe in die Natur geltenden Verpflichtungen erfüllt. Der Ausgleich nach § 8 gilt in der Regel als bewirkt, wenn der betroffene Bereich der natürlichen Entwicklung überlassen und ohne Nutzungen bleibt (nährstoffarme Sukzessionsfläche); Auflagen zur landschaftsgerechten Einbindung und Ausgleichsmaßnahmen für die Langfristigkeit von Abbauvorhaben bei oberirdischem Abbau und Abgrabungen bleiben unberührt.

(6) Der Beginn einzelner Abschnitte des Abbaus kann davon abhängig gemacht werden, dass Ausgleichs- oder Ersatzmaßnahmen für andere Abschnitte fertiggestellt sind.

(7) Die Genehmigung wird der Antragstellerin oder dem Antragsteller unbeschadet privater Rechte Dritter erteilt. Sie ist der Antragstellerin oder dem Antragsteller und der Eigentümerin oder dem Eigentümer sowie Nießbrauchern oder Erbbauberechtigten zuzustellen. Sie wirkt für und gegen die in Satz 1 Genannten und deren Rechtsnachfolgerinnen oder Rechtsnachfolger.

§ 14 Genehmigungsverfahren

(1) Dem Antrag auf Genehmigung nach § 13 ist ein fachgerecht erarbeiteter Nutzungsplan, ein landschaftspflegerischer Begleitplan und eine schriftliche Erklärung der Eigentümerin oder des Eigentümers, der dinglich Berechtigten und der Besitzerin oder des Besitzers beizufügen, dass sie mit dem Vorhaben und den vorgesehenen Maßnahmen im Sinne des § 8 und der Nutzung nach Beendigung des Vorhabens oder Teilen davon einverstanden sind. Für Vorhaben, die in einem räumlichen Zusammenhang stehen, kann die Vorlage eines gemeinsamen oder zusammenfassenden Nutzungsplans und landschaftspflegerischen Begleitplans verlangt werden. Die Genehmigung kann für Vorhaben, die in Nummer 4 der Anlage 1 zu § 3 Landes-UVP-Gesetz aufgeführt sind, nur in einem Verfahren erteilt werden, das den dort genannten Anforderungen entspricht. Im Übrigen finden die Vorschriften des § 8 Anwendung; die oberste Naturschutzbehörde kann durch Verordnung nähere Vorschriften über Umfang, Inhalt und Form des Antrags und der Pläne erlassen.

(2) Die untere Naturschutzbehörde soll den Antrag auf Genehmigung nach § 13 Abs. 1 unverzüglich zurückweisen, wenn die Antragsunterlagen erhebliche Mängel aufweisen.

(3) Mit dem Antrag gelten alle nach anderen öffentlich-rechtlichen Vorschriften für die Gewinnung von oberflächennahen Bodenschätzen, für Abgrabungen oder Aufschüttungen erforderlichen Anträge auf behördliche Zulassungen oder Anzeigen als gestellt; die Frist des § 9 Abs. 2 des Denkmalschutzgesetzes beginnt mit dem Eingang der Anfrage bei der zuständigen Denkmalschutzbehörde zu laufen. Die Naturschutzbehörde hat die nach anderen öffentlich-rechtlichen Vorschriften erforderlichen Zulassungen anderer Behörden einzuholen und gleichzeitig mit ihrer Genehmigung auszuhändigen. Versagt eine andere Behörde, die nach anderen öffentlich-rechtlichen Vorschriften dazu befugt ist, ihre Zustimmung, so teilt sie dies unter Benachrichtigung der Naturschutzbehörde der Antragstellerin oder dem Antragsteller durch schriftlichen Bescheid unmittelbar mit. Die Vorschriften dieses Absatzes gelten nicht für die Baugenehmigung, gesetzlich geregelte Planfeststellungsverfahren und für Genehmigungen nach § 31 Abs. 3 des Kreislaufwirtschafts- und Abfallgesetzes vom 27. September 1994 (BGBl. I S. 2705), zuletzt geändert durch Gesetz vom 21. August 2002 (BGBl. I S. 3322).

(4) Auf schriftlichen Antrag kann ein vorzeitiger Beginn des Vorhabens zugelassen werden; § 9 a des Wasserhaushaltsgesetzes gilt sinngemäß.

Abschnitt IV Besonderer Schutz bestimmter Teile der Natur

Unterabschnitt 1: Vorrangige Flächen für den Naturschutz

§ 15 Biotopverbund und vorrangige Flächen für den Naturschutz

(1) Der Biotopverbund dient der nachhaltigen Sicherung von heimischen Tier- und Pflanzenarten und deren Populationen einschließlich ihrer Lebensräume und Lebensgemeinschaften sowie der Bewahrung, Wiederherstellung und Entwicklung funktionsfähiger ökologischer Wechselbeziehungen.

(2) Der Biotopverbund besteht aus Kernflächen, Entwicklungsflächen, Verbindungsflächen und Verbindungselementen. Bestandteile des Biotopverbundes können sein:

1. festgesetzte Nationalparke,
  2. gesetzlich geschützte Biotope,
3. Naturschutzgebiete, Gebiete im Sinne des § 20 d („Natura 2000“) und Biosphärenreservate oder Teile dieser Gebiete sowie Gebiete oder Flächen, die die Voraussetzungen für eine Unterschutzstellung erfüllen,
4. weitere geeignete Flächen und Elemente, einschließlich Teilen von Landschaftsschutzgebieten und Naturparken nach Maßgabe der örtlichen und überörtlichen Landschaftsplanung.
- (3) Vorrangige Flächen für den Naturschutz (§ 1 Abs. 2 Nr. 13) sind die in Absatz 2 Nr. 1 bis 3 genannten Bereiche mit Ausnahme der Biosphärenreservate innerhalb und außerhalb des Biotopverbundes sowie weitere Flächen und Elemente gemäß Absatz 2 Nr. 4 nach Maßgabe der örtlichen und überörtlichen Landschaftsplanung.
- (4) Für den Biotopverbund sind Flächen und Elemente nach Absatz 2 auszuwählen und, soweit erforderlich, rechtlich zu sichern, wenn sie zur Erreichung des in Absatz 1 genannten Zieles geeignet sind. Die Landschaftsrahmenplanung stellt die fachliche Eignung fest.
- (5) Mit Hilfe von Maßnahmen des Naturschutzes sind die Gebiete im Sinne des Absatzes 2 Nr. 1 bis 3, die noch nicht die für einen wirksamen Schutz erforderliche Größe besitzen, um geeignete Bereiche zu erweitern (Entwicklungsflächen) und durch Verbindungsflächen und Verbindungselemente so miteinander zu vernetzen, dass zusammenhängende Systeme entstehen können.
- (6) Flächen und Elemente des Biotopverbundes sowie die weiteren vorrangigen Flächen für den Naturschutz sind in den Landschaftsrahmenplänen und in den Landschaftsplänen sowie in den Regionalplänen und in den Flächennutzungsplänen entsprechend ihrer Funktion nach Absatz 2 darzustellen.
- (7) Die erforderlichen Kernflächen, Entwicklungsflächen, Verbindungsflächen und Verbindungselemente sind durch Ausweisung geeigneter Gebiete im Sinne des § 16 Abs. 1 und § 29 a Abs. 3, durch planungsrechtliche Festlegungen, durch langfristige vertragliche Vereinbarungen (Vertragsnaturschutz) oder andere geeignete Maßnahmen rechtlich zu sichern, um einen Biotopverbund dauerhaft zu gewährleisten.
- (8) Erfordert der Vollzug der Vorschriften dieses Abschnitts Maßnahmen der land- und forstwirtschaftlichen Bodenordnung, können diese auf Antrag der obersten Naturschutzbehörde durch die für die Flurbereinigung zuständigen Behörden nach Maßgabe des Flurbereinigungsgesetzes durchgeführt werden.

Unterabschnitt 2: Gesetzliche geschützte Biotope

§ 15a Gesetzlich geschützte Biotope

(zu § 30 Bundesnaturschutzgesetz)

- (1) Die folgenden Biotope sind unter besonderen Schutz gestellt:
1. Moore, Sümpfe, Brüche, Röhrichtbestände, binsen- und seggenreiche Nasswiesen, Quellbereiche und Binnenlandsalzstellen,
  2. Wattflächen, Salzwiesen, Brackwasserröhrichte,
  3. Priele, Sandbänke, Strandseen, Seegraswiesen und sonstige marine Makrophytenbestände, Riffe sowie artenreiche Kies-, Grobsand- und Schillbereiche im Meeres- und Küstenbereich,
  4. Bruch-, Sumpf-, Schlucht- und Auwälder,
  5. naturnahe oder natürliche Bach- und Flussabschnitte einschließlich ihrer Verlandungsbereiche, ihrer Ufer und der dazugehörenden uferbegleitenden natürlichen oder naturnahen Vegetation, ihrer natürlichen oder naturnahen regelmäßig überschwemmten Bereiche und Altarme sowie Bachschluchten,
  6. naturnahe oder natürliche Bereiche stehender Binnengewässer einschließlich ihrer Ufer und der dazugehörigen uferbegleitenden natürlichen oder naturnahen Vegetation, Verlandungs- und Überschwemmungsbereiche sowie Weiher, Tümpel und andere stehende Kleingewässer,
  7. Heiden, Binnen- und Küstendünen,
  8. Fels- und Steilküsten, Strandwälle und Steilhänge im Binnenland,
  9. Trockenrasen und Staudenfluren,

10. sonstige Sukzessionsflächen außerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile, die länger als fünf Jahre nicht bewirtschaftet wurden, es sei denn, es handelt sich um Flächen, die öffentlich-rechtlich verbindlich für andere Zwecke vorgesehen sind.

(2) Alle Handlungen, die zu einer Beseitigung, Beschädigung, sonst erheblichen Beeinträchtigung oder zu einer Veränderung des charakteristischen Zustands der geschützten Biotope führen können, sind verboten.

(3) Die geschützten Biotope werden von der oberen Naturschutzbehörde in eine amtliche Liste (Naturschutzbuch) eingetragen, die bei der örtlich zuständigen unteren sowie bei der oberen Naturschutzbehörde eingesehen werden kann. Die Eintragung wird den Eigentümerinnen und Eigentümern oder Nutzungsberechtigten der Grundstücke, auf denen sich die Biotope befinden, schriftlich und unter Hinweis auf die Verbote des Absatzes 2 bekannt gegeben. Bei mehr als fünf Betroffenen kann die Eintragung öffentlich bekannt gegeben werden. Die Biotope können in der Örtlichkeit kenntlich gemacht werden. Die Planungsträger haben die Biotope in den in § 15 Abs. 6 genannten Plänen darzustellen.

(4) Die Verbote des Absatzes 2 gelten auch, wenn die besonders geschützten Biotope noch nicht nach Absatz 3 eingetragen, bekannt gemacht, in den Plänen dargestellt oder in der Örtlichkeit kenntlich gemacht worden sind. Auf Anfrage teilt die obere Naturschutzbehörde Grundeigentümerinnen und Grundeigentümern oder Nutzungsberechtigten mit, ob sich auf ihrem Grundstück gesetzlich geschützte Biotope befinden oder ein bestimmtes Vorhaben nach Absatz 2 verboten ist.

(5) Auf Antrag kann die untere Naturschutzbehörde mit Zustimmung der oberen Naturschutzbehörde Ausnahmen von den Verboten des Absatzes 2 zulassen, wenn

1. die Ausnahme aus überwiegenden Gründen des Allgemeinwohls erforderlich ist und die hierdurch entstehenden Beeinträchtigungen des Naturhaushalts oder des Landschaftsbildes entsprechend den §§ 8 und 8 b ausgeglichen werden oder
2. dies für Maßnahmen des Naturschutzes erforderlich ist.

Die Zustimmung der oberen Naturschutzbehörde gilt als erteilt, wenn sie nicht innerhalb von zwei Monaten nach Eingang des Zustimmungersuchens widersprochen hat. Einer Ausnahme bedarf es nicht, wenn während der Laufzeit eines Vertrages über Nutzungsbeschränkungen ein in Absatz 1 genannter Biotop entstanden ist und nach Ablauf des Vertrages die Nutzung wieder aufgenommen werden soll und über die Fortsetzung der Nutzungsbeschränkung oder einen Ankauf keine Einigung erzielt werden kann. Eine Ausnahme kann auch zugelassen werden, wenn im Rahmen einer halboffenen Weidelandschaft vorhandene Biotope gepflegt und entwickelt werden können. Einer Ausnahme nach Satz 1 bedürfen nicht die notwendigen Maßnahmen zur Unterhaltung der Deiche, Dämme, Sperrwerke und des Deichzubehörs sowie der notwendigen Unterhaltung der Häfen und Wasserstraßen. Das Gleiche gilt für notwendige Vorlandarbeiten (Grüpp- und Lahnungsarbeiten) und die Beweidung von Deichvorländereien, soweit diese Gebiete nicht im Nationalpark *Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer* liegen.

(6) Sehen andere Rechtsvorschriften für bestimmte Maßnahmen einen Vorbehalt zugunsten von Naturschutzgebieten vor, so gelten die in Absatz 1 genannten Biotope als Naturschutzgebiete im Sinne dieser Rechtsvorschriften. Auf entgegenstehende Nutzungen im Bereich der geschützten Biotope findet § 17 Abs. 4 Satz 2 Anwendung.

(7) Die oberste Naturschutzbehörde wird ermächtigt, durch Verordnung die besonders geschützten Biotope im Sinne des Absatzes 1 anhand der Standortverhältnisse, der Vegetation oder sonstiger Eigenschaften näher zu umschreiben, soweit dies erforderlich ist. Dabei kann auf besonders typische Arten, eine Kombination von mehreren Arten sowie auf Kenn- und Trennarten des jeweiligen Biotops abgestellt werden.

§ 15b Besondere Vorschriften für Knicks

(zu § 30 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die Beseitigung von Knicks ist verboten. Das Gleiche gilt für alle Maßnahmen, die zu einer erheblichen oder nachhaltigen Beeinträchtigung dieser Landschaftsbestandteile führen können. Erlaubt sind das seitliche Abschneiden der Zweige des Knicks ab einem Meter vor dem Knickfuß oder ab der äußeren Kante eines am Knickfuß verlaufenden Grabens sowie Schutz- und Entwicklungsmaßnahmen.

(2) Die Eigentümerin oder der Eigentümer oder Nutzungsberechtigte eines Knicks soll im Rahmen seiner Eigenverantwortlichkeit den Knick möglichst alle 10 bis 15 Jahre auf den Stock setzen (knicken); er darf ihn

jedoch nicht in kürzeren Abständen als 10 Jahren knicken. Beim Knicken sollen Überhälter stehengelassen werden; diese können gefällt werden, wenn für das Nachwachsen neuer Überhälter gesorgt ist.

(3) Die untere Naturschutzbehörde kann Ausnahmen zulassen, wenn die Vorschrift für die Eigentümerinnen oder Eigentümer oder Nutzungsberechtigte eine unzumutbare Härte darstellt und die Ausnahme mit dem Zweck der Vorschrift vereinbar ist. Sie kann bei der Aufstellung, Änderung oder Ergänzung von Bebauungsplänen Ausnahmen zulassen, wenn dies Voraussetzung für die Verwirklichung des Bebauungsplans ist. Sie kann auch Ausnahmen zulassen, wenn im Rahmen einer halboffenen Weidelandschaft Knicks in die extensive Beweidung einbezogen werden und neue Waldrandstrukturen oder Gehölzinseln sich entwickeln können.

(4) Knicks sollen durch Maßnahmen des Naturschutzes über zusätzliche Randstreifen in ihrer ökologischen Bedeutung verbessert werden.

(5) Knicks umfassen die Wälle mit ihrer gesamten Vegetation. Als Knicks gelten auch die zu demselben Zweck angelegten ein- oder mehrreihigen Gehölzstreifen zu ebener Erde; Wälle ohne Gehölze stehen einem Knick gleich.

Unterabschnitt 3: Unterschutzstellungen

§ 16 Allgemeine Vorschriften

(zu §§ 22 und 24 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Zur Sicherung der vorrangigen Flächen für den Naturschutz sind nach den Vorschriften dieses Unterabschnitts Teile der Natur durch Verordnung als Naturschutzgebiet, Landschaftsschutzgebiet, Naturdenkmal oder geschützte Landschaftsbestandteile besonders zu schützen.

(2) In der Verordnung sind

1. der Schutzgegenstand,
2. der Schutzzweck,
3. die zur Erreichung des Schutzzwecks notwendigen Gebote oder Verbote,
4. die unter Berücksichtigung des Schutzzwecks vertretbaren Ausnahmen von den Geboten und Verboten und
5. die zulässigen Maßnahmen des Naturschutzes oder die Ermächtigung hierzu

zu regeln.

(3) Naturschutz- oder Landschaftsschutzgebiete können in Zonen mit einem dem jeweiligen Schutzzweck entsprechenden abgestuften Schutz gegliedert werden. Die Erklärung zu einem Naturschutzgebiet kann auch mit der Erklärung zu einem Landschaftsschutzgebiet verbunden werden, vor allem zur Sicherung des Entwicklungsbereichs für ein Naturschutzgebiet.

(4) Verordnungen sind in regelmäßigen Abständen darauf zu überprüfen, ob die getroffenen Regelungen weiterhin zur Erfüllung des Schutzzwecks geeignet sind.

(5) Die geschützten Gebiete werden von der oberen Naturschutzbehörde in ein Naturschutzbuch eingetragen. Das Naturschutzbuch kann bei der örtlich zuständigen unteren sowie bei der oberen Naturschutzbehörde eingesehen werden.

(6) Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete, Biosphärenreservate, Gebiete des Europäischen ökologischen Netzes +Natura 2000*, Naturdenkmale, geschützte Landschaftsbestandteile und sichergestellte Gebiete sollen kenntlich gemacht werden; die Art der Kennzeichnung bestimmt die oberste Naturschutzbehörde.

(7) Nationalparke (§ 24 des Bundesnaturschutzgesetzes) werden aufgrund eines besonderen Gesetzes errichtet.

(8) Die Bezeichnung *Nationalpark*, *Naturschutzgebiet*, *Landschaftsschutzgebiet*, *Biosphärenreservat*, Gebiete des Europäischen ökologischen Netzes *Natura 2000*, *Naturpark* und *Naturdenkmal*, *geschützter Landschaftsbestandteil* sowie die nach Absatz 6 vorgeschriebene Kennzeichnung darf nur für

die nach diesem Gesetz geschützten Gebiete, Gegenstände und Einrichtungen verwendet werden. Bezeichnungen oder Kennzeichnungen, die ihnen zum Verwechseln ähnlich sind, dürfen für Bestandteile von Natur und Landschaft nicht benutzt werden.

(9) Unterliegen Schutzgegenstände im Sinne dieses Abschnitts auch einem Schutz nach dem Denkmalschutzgesetz, dürfen Maßnahmen zum Schutz, zur Pflege und Entwicklung solcher Schutzgegenstände nur im Einvernehmen mit der jeweils zuständigen Naturschutzbehörde und der Denkmalschutzbehörde durchgeführt oder zugelassen werden.

§ 17 Naturschutzgebiete

(zu § 23 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Gebiete, in denen ein besonderer Schutz der Natur in ihrer Ganzheit oder in einzelnen Teilen

1. zur Erhaltung oder Entwicklung bestimmter oder vielfältiger Pflanzen- und Tiergesellschaften und ihrer Lebensräume oder bestimmter Pflanzen- oder Tierarten und ihrer Bestände,
2. wegen ihrer Seltenheit oder Vielfalt ihres gemeinsamen Lebensraums,
3. wegen ihrer besonderen Eigenart oder Schönheit oder
4. aus wissenschaftlichen, naturgeschichtlichen oder landeskundlichen Gründen

erforderlich ist, können durch Verordnung der obersten Naturschutzbehörde zu Naturschutzgebieten erklärt werden.

(2) Größere Gebiete mit einem überwiegenden Anteil an Flächen, welche die Voraussetzungen des Absatzes 1, der §§ 15 a, 15 b, 19 oder 20 erfüllen und im Übrigen durch Wald, Wiesen und Wasserläufe oder ähnliche nicht oder wenig genutzte Flächen miteinander verbunden sind oder durch Maßnahmen des Naturschutzes verbunden werden können, können unter Berücksichtigung des § 16 Abs. 3 Satz 1 insgesamt als Naturschutzgebiet ausgewiesen werden.

(3) In Naturschutzgebieten sind alle Handlungen verboten, die zu einer Zerstörung, Beschädigung oder Veränderung des Naturschutzgebietes oder seiner Bestandteile oder zu einer erheblichen oder nachhaltigen Störung führen können. Naturschutzgebiete dürfen unbefugt außerhalb der Wege oder dafür ausgewiesener Flächen nicht betreten werden. Die Jagd und Fischerei haben sich den Zielen des Naturschutzes für das jeweilige Naturschutzgebiet unterzuordnen.

(4) In Naturschutzgebieten mit umfassendem ökologischem Schutzzweck soll der ungestörte Naturablauf gewährleistet werden, in Gebieten mit schutzbedürftigen Kulturbiotopen die zum Schutze notwendige extensive Landbewirtschaftung. Können bei der Unterschutzstellung dem Schutzzweck entgegenstehende vermögenswerte, rechtmäßige Nutzungen noch nicht aufgehoben oder eingeschränkt werden, soll die Naturschutzbehörde, erforderlichenfalls mit Hilfe von Übergangsfristen, die Nutzung durch Anpacht, Entschädigung oder Ankauf so bald wie möglich einschränken.

(5) In der Verordnung können auch bestimmte Einwirkungen, die von einem Naturschutzgebiet unmittelbar benachbarten Flächen ausgehen, verboten werden, wenn dies zur Sicherung des Schutzzwecks erforderlich ist. In der Naturschutzverordnung kann auch der Gemeingebrauch an Gewässern oder am Meeresstrand sowie die Befugnis zum Betreten von Wald eingeschränkt werden.

§ 18 Landschaftsschutzgebiete

(zu § 26 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Gebiete, in denen ein besonderer Schutz der Natur

1. zur Erhaltung, Wiederherstellung oder Entwicklung der Leistungs- und der Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts, der Regenerationsfähigkeit oder der Nutzungsfähigkeit der Naturgüter,
2. wegen der Vielfalt, Eigenart und Schönheit oder der besonderen kulturhistorischen Bedeutung der Landschaft oder
3. wegen ihrer besonderen Bedeutung für die naturverträgliche Erholung

erforderlich ist, können durch Verordnung der unteren Naturschutzbehörde zu Landschaftsschutzgebieten erklärt werden.

(2) In einem Landschaftsschutzgebiet sind unter besonderer Beachtung des § 3 b und nach Maßgabe näherer Bestimmungen alle Handlungen verboten, die den Charakter eines Gebiets verändern oder dem besonderen Schutzzweck zuwiderlaufen, insbesondere, wenn sie den Naturhaushalt oder den Naturgenuss schädigen oder das Landschaftsbild verunstalten können.

(3) Im Falle des § 16 Abs. 3 Satz 2 ist abweichend von Absatz 1 die oberste Naturschutzbehörde zuständig.

§ 18a Biosphärenreservate

(zu § 25 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Biosphärenreservate sind von der UNESCO anerkannte und einheitlich zu schützende und zu entwickelnde Gebiete, die

1. großräumig und für bestimmte Landschaftstypen charakteristisch sind,
2. in wesentlichen Teilen ihres Gebiets die Voraussetzungen eines Nationalparks oder eines Naturschutzgebietes, im Übrigen überwiegend eines Landschaftsschutzgebietes erfüllen,
3. in Teilen der Erhaltung, Entwicklung oder Wiederherstellung einer durch hergebrachte vielfältige Nutzung geprägten Landschaft und der darin historisch gewachsenen Arten- und Biotopvielfalt dienen,
4. in Teilen beispielhaft der Beibehaltung, Entwicklung und Erprobung von Wirtschaftsweisen dienen, die die Naturgüter besonders schonen und den Ansprüchen von Mensch und Natur gleichermaßen gerecht werden und
5. der Umweltbildung, der ökologischen Umweltbeobachtung und Forschung dienen.

(2) Biosphärenreservate sind in Kern-, Pflege- und Entwicklungszonen zu gliedern.

(3) Die oberste Naturschutzbehörde kann durch Verordnung die zur Verwirklichung der Schutzziele erforderlichen Bestimmungen einschließlich von Regelungen über die Verwaltung des Biosphärenreservates erlassen.

§ 19 Naturdenkmale

(zu § 28 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Einzelschöpfungen der Natur oder entsprechende Flächen bis 5 ha, deren besonderer Schutz

1. wegen ihrer Seltenheit, Eigenart, repräsentativen Bedeutung in einem Landschaftsraum oder besonderer Schönheit oder
2. aus wissenschaftlichen, naturgeschichtlichen oder landeskundlichen Gründen

erforderlich ist, können durch Verordnung der unteren Naturschutzbehörden zu Naturdenkmalen erklärt werden. Einzelschöpfungen der Natur sind insbesondere erdgeschichtliche Aufschlüsse und Fundstellen, Kolke, Quellen sowie alte oder seltene Bäume; als Einzelschöpfungen gelten auch besondere Zeugnisse des menschlichen Umgangs mit der Natur wie Redder, Wehle, Wallanlagen.

(2) Die Beseitigung des Naturdenkmals und alle Handlungen, die zu einer Zerstörung, Veränderung oder nachhaltigen Störung des Naturdenkmals oder seiner geschützten Umgebung führen oder führen können, sind verboten. In der Verordnung kann auch die erhebliche Beeinträchtigung oder nachhaltige Störung der im Bereich des Naturdenkmals wild lebenden Pflanzen und Tiere verboten werden; insoweit gilt § 17 Abs. 3 und 4 entsprechend.

(3) Die Eigentümerinnen und Eigentümer oder Nutzungsberechtigten haben Schäden an Naturdenkmalen und Gefahren, die von ihnen ausgehen, unverzüglich der unteren Naturschutzbehörde anzuzeigen. Die Unterschutzstellung entbindet Eigentümerinnen und Eigentümer oder Nutzungsberechtigte nicht von der Verkehrssicherungspflicht und den üblichen Pflege- und Unterhaltungsmaßnahmen.

§ 20 Geschützte Landschaftsbestandteile

(zu § 29 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Landschaftsbestandteile, deren besonderer Schutz

1. zur Schaffung, Erhaltung oder Entwicklung von Biotopverbundstrukturen und saumartigen Schutzstreifen,
2. zur Sicherung oder Entwicklung der Leistungs- und der Funktionsfähigkeit des Naturhaushalts,
3. zur Entwicklung, Belebung, Gliederung oder Pflege des Orts- oder Landschaftsbildes,
4. zur Abwehr schädlicher Einwirkungen auf die Naturgüter,
5. wegen ihrer Bedeutung als Lebensstätten bestimmter wild lebender Tier- und Pflanzenarten und ihrer Ökosysteme oder
6. als Zeugnis des menschlichen Umgangs mit der Natur (§ 19 Abs. 1)

erforderlich ist, können zu geschützten Landschaftsbestandteilen erklärt werden. Der Schutz kann sich in bestimmten Gebieten auf den gesamten Bestand von Bäumen, Hecken, Alleen, kleinen Wasserflächen, Steilufern, Rändern bestimmter Gewässer oder anderen Landschaftsbestandteilen erstrecken.

(2) Nach Maßgabe des Schutzzwecks sind die Beseitigung von geschützten Landschaftsbestandteilen sowie alle Handlungen verboten, die zu einer Zerstörung, Beschädigung oder Veränderung des geschützten Landschaftsbestandteils führen können. Ausnahmen von diesem Verbot sind nur zulässig, wenn sie aus zwingenden Gründen der Verkehrssicherheit durchgeführt werden und keine anderen Maßnahmen zur Erhöhung der Verkehrssicherheit erfolgreich durchgeführt werden konnten. Für den Fall der Bestandsminderung besteht die Verpflichtung zu angemessenen und zumutbaren Ersatzpflanzungen oder Ausgleichszahlungen.

(3) Zuständig für verbindlich überplante Gebiete (§ 30 des Baugesetzbuchs) und für im Zusammenhang bebaute Ortsteile (§ 34 des Baugesetzbuchs) ist die Gemeinde. Für die übrigen Gebiete ist die untere Naturschutzbehörde zuständig. Auch dort ist die Gemeinde zuständig, solange und soweit die Naturschutzbehörde keine Anordnungen trifft. Anordnungen der Naturschutzbehörde ergehen als Verordnung, die der Gemeinde als Satzung.

(4) Die Naturschutzbehörde oder die Gemeinde kann Einzelanordnungen in sinngemäßer Anwendung der Absätze 1 bis 3 treffen, wenn diese für den Schutz eines bestimmten Landschaftsbestandteils ausreichen.

Unterabschnitt 3a: Europäisches ökologisches Netz *Natura 2000*

§ 20a Allgemeine Vorschriften

(zu § 32 Bundesnaturschutzgesetz)

Die oberste Naturschutzbehörde erfüllt die Berichtspflicht insbesondere nach Artikel 16 Abs. 2 und Artikel 17 Abs. 1 der Richtlinie 92/43/EWG des Rates vom 21. Mai 1992 zur Erhaltung der natürlichen Lebensräume sowie der wild lebenden Tiere und Pflanzen (Abl. EG Nr. L 206 S. 7), zuletzt geändert durch die Richtlinie 97/62/EWG vom 27. Oktober 1997 (Abl. EG Nr. L 305 S. 42) sowie Artikel 9 Abs. 3 und Artikel 12 Abs. 1 der Richtlinie 79/409/EWG des Rates vom 2. April 1979 über die Erhaltung der wild lebenden Vogelarten (Abl. EG Nr. L 103 S. 1), zuletzt geändert durch die Richtlinie 97/49/EG vom 29. Juli 1997 (Abl. EG Nr. L 223 S. 9).

§ 20b Auswahl und Benennung der Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung (FFH-Gebiete)

(zu § 33 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die Gebiete, die der Kommission von der Bundesrepublik Deutschland nach Artikel 4 Abs. 1 der Richtlinie 92/43/EWG des Rates zu benennen sind, werden nach den in dieser Bestimmung genannten naturschutzfachlichen Maßgaben unter Beteiligung der Betroffenen einschließlich der Behörden und öffentlichen Planungsträger sowie der nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes und § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine durch die oberste Naturschutzbehörde ausgewählt. Die Beteiligung der Betroffenen erfolgt durch Bekanntmachung im Amtsblatt für Schleswig-Holstein.

(2) Die oberste Naturschutzbehörde informiert die in Absatz 1 Satz 1 Genannten über die ausgewählten Gebiete und schätzt die Kosten, die zur Erfüllung der Verpflichtungen nach Artikel 6 Abs. 1 der Richtlinie 92/43/EWG entstehen. Sie leitet die Gebietsauswahl und die Kostenschätzung aufgrund eines entsprechenden Beschlusses der Landesregierung an das Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit weiter und gibt die Gebietsauswahl einschließlich der Erhaltungsziele und der Übersichtskarte im Amtsblatt für Schleswig-Holstein bekannt.

§ 20c Auswahl und Bekanntmachung von Europäischen Vogelschutzgebieten

(zu § 33 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die oberste Naturschutzbehörde wählt die besonderen Schutzgebiete nach Artikel 4 Abs. 1 und 2 der Richtlinie 79/409/EWG des Rates vom 2. April 1979 über die Erhaltung der wild lebenden Vogelarten (Abl. EG Nr. L 103 S. 1), zuletzt geändert durch die Richtlinie 97/49/EG vom 29. Juli 1997 (Abl. EG Nr. L 223 S. 9), nach naturschutzfachlichen Maßgaben aus. § 20 b Abs. 1 gilt entsprechend.

(2) Die oberste Naturschutzbehörde informiert die Betroffenen einschließlich der Behörden und öffentlichen Planungsträger sowie die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes und § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine über die ausgewählten Gebiete und leitet die Gebietsauswahl aufgrund eines entsprechenden Beschlusses der Landesregierung an das Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit weiter. Auf Grundlage des Beschlusses erklärt sie die ausgewählten Gebiete zu Europäischen Vogelschutzgebieten im Sinne von § 10 Abs. 1 Nr. 6 BNatSchG und gibt sie einschließlich der Erhaltungsziele und der Übersichtskarte im Amtsblatt für Schleswig-Holstein bekannt.

§ 20d Schutzgebietsausweisung, vorläufiger Schutz

(zu § 33 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Die im Bundesanzeiger bekannt gemachten Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung sind nach Maßgabe des Artikel 4 Abs. 4 der Richtlinie 92/43/EWG entsprechend den jeweiligen Erhaltungszielen als Schutzgebiete im Sinne der §§ 16 bis 20 auszuweisen. Satz 1 gilt mit Ausnahme der nach der vorgenannten EU-Richtlinie einzuhaltenden Umsetzungsfrist für die Europäischen Vogelschutzgebiete entsprechend.

(2) Die Schutzerklärung bestimmt den Schutzzweck entsprechend den jeweiligen Erhaltungszielen und die erforderlichen Gebietsabgrenzungen. Es soll dargestellt werden, ob prioritäre Biotope oder prioritäre Arten zu schützen sind. Durch geeignete Gebote und Verbote sowie Maßnahmen nach § 21 b ist sicherzustellen, dass den Anforderungen des Artikels 6 der Richtlinie 92/43/EWG entsprochen wird. Weitergehende Schutzvorschriften bleiben unberührt.

(3) Die Schutzerklärung nach den Absätzen 1 und 2 kann unterbleiben, soweit nach anderen Rechtsvorschriften, nach Verwaltungsvorschriften, durch die Verfügungsbefugnis eines öffentlichen oder gemeinnützigen Trägers oder durch vertragliche Vereinbarungen ein gleichwertiger Schutz gewährleistet ist. Für die vertraglichen Vereinbarungen ist die oberste Naturschutzbehörde zuständig.

(4) Ist ein Gebiet nach § 10 Abs. 6 des Bundesnaturschutzgesetzes bekannt gemacht, sind

1. in einem Gebiet von gemeinschaftlicher Bedeutung bis zur Unterschutzstellung,
2. in einem Europäischen Vogelschutzgebiet vorbehaltlich besonderer Schutzvorschriften nach Absatz 2

alle Vorhaben, Maßnahmen, Veränderungen oder Störungen, die zu erheblichen Beeinträchtigungen des Gebiets in seinen für die Erhaltungsziele maßgeblichen Bestandteilen führen können, unzulässig. In einem Konzertierungsgebiet nach Artikel 5 der Richtlinie 92/43/EWG sind die in Satz 1 genannten Handlungen, sofern sie zu erheblichen Beeinträchtigungen der in ihm vorkommenden prioritären Biotope oder prioritären Arten führen können, unzulässig. Dies gilt entsprechend für der Europäischen Kommission gemeldete, aber noch nicht nach den Absätzen 1 bis 3 geschützte Gebiete. Die zuständige Behörde kann unter den Voraussetzungen des § 20 e Abs. 4 bis 8 Ausnahmen von dem Verbot des Satzes 1 zulassen.

§ 20e Verträglichkeit und Unzulässigkeit von Projekten und Plänen, Ausnahmen, grenzüberschreitende Behördenbeteiligung

(zu § 34 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Projekte sind vor ihrer Zulassung oder Durchführung auf ihre Verträglichkeit mit den Erhaltungszielen eines Gebiets von gemeinschaftlicher Bedeutung oder eines Europäischen Vogelschutzgebiets zu überprüfen. Bei Schutzgebieten im Sinne der §§ 16 bis 20 ergeben sich die Maßstäbe für die Verträglichkeit aus dem Schutzzweck und den dazu erlassenen Vorschriften.

(2) Bei Projekten, die ein Gebiet von gemeinschaftlicher Bedeutung oder ein Europäisches Vogelschutzgebiet einzeln oder im Zusammenwirken mit anderen Plänen oder Projekten erheblich beeinträchtigen können, muss die Projektträgerin oder der Projektträger in den nach den Rechtsvorschriften vorgeschriebenen behördlichen Gestattungs- oder Anzeigeverfahren alle Angaben machen, die zur Beurteilung der

Verträglichkeit des Projektes erforderlich sind. § 9 Abs. 2 gilt entsprechend.

(3) Ergibt die Prüfung der Verträglichkeit, dass das Projekt zu erheblichen Beeinträchtigungen eines in Absatz 1 genannten Gebiets in seinen für die Erhaltungsziele oder den Schutzzweck maßgeblichen Bestandteilen führen kann, ist es unzulässig.

(4) Abweichend von Absatz 3 darf ein Projekt nur zugelassen oder durchgeführt werden, soweit es

1. aus zwingenden Gründen des überwiegenden öffentlichen Interesses, einschließlich solcher sozialer oder wirtschaftlicher Art, notwendig ist und
2. zumutbare Alternativen, den mit dem Projekt verfolgten Zweck an anderer Stelle ohne oder mit geringeren Beeinträchtigungen zu erreichen, nicht gegeben sind.

(5) Werden von dem Projekt prioritäre Biotope oder prioritäre Arten betroffen, können als zwingende Gründe des überwiegenden öffentlichen Interesses nur solche im Zusammenhang mit der Gesundheit des Menschen, der öffentlichen Sicherheit einschließlich der Landesverteidigung und des Schutzes der Zivilbevölkerung oder den maßgeblich günstigen Auswirkungen auf die Umwelt geltend gemacht werden. Sonstige Gründe im Sinne des Absatzes 4 Nr. 1 können nur berücksichtigt werden, wenn die nach Absatz 7 zuständige Behörde zuvor über das Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit eine Stellungnahme der Kommission eingeholt hat.

(6) Soll ein Projekt nach Absatz 4 oder Absatz 5 zugelassen oder durchgeführt werden, sind die zur Sicherung des Zusammenhanges des Europäischen ökologischen Netzes „Natura 2000“ notwendigen Maßnahmen der Projektträgerin oder dem Projektträger aufzuerlegen. Die nach Absatz 7 zuständige Behörde unterrichtet die Kommission über die jeweilige oberste Landesbehörde sowie das Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit über die getroffenen Maßnahmen.

(7) Die Verträglichkeit des Projektes und die Ausnahmevoraussetzungen werden von der Behörde geprüft, die nach anderen Rechtsvorschriften für die behördliche Gestattung oder Entgegennahme einer Anzeige zuständig ist. Sie trifft ihre Entscheidung im Benehmen mit der für die Eingriffsregelung zuständigen Naturschutzbehörde. Ist eine gesonderte Entscheidung der Naturschutzbehörde erforderlich, entscheidet diese über Verträglichkeit und Zulässigkeit.

(8) Die Absätze 1 bis 7 finden auf Pläne entsprechende Anwendung, soweit nicht Vorschriften des Bundesnaturschutzgesetzes oder andere Rechtsvorschriften vorgehen.

(9) Wenn ein in einem anderen Mitgliedstaat der Europäischen Union geplantes Vorhaben erhebliche Auswirkungen auf Schutzgebiete nach § 20 a in Schleswig-Holstein haben kann, ersucht die zuständige Landesbehörde, die für ein gleichartiges Verfahren in Schleswig-Holstein zuständig wäre, die zuständige Behörde im Mitgliedstaat um Unterlagen über das Vorhaben. § 15 des Landes-UVP-Gesetzes gilt entsprechend.

(10) Wenn ein Vorhaben in Schleswig-Holstein erhebliche Auswirkungen auf Schutzgebiete nach den Richtlinien 92/42/EWG oder 79/409/EWG in einem anderen Mitgliedstaat der Europäischen Union haben kann, unterrichtet die zuständige Behörde frühzeitig die vom Mitgliedstaat benannte Behörde anhand von geeigneten Unterlagen. § 12 des Landes-UVP-Gesetzes gilt entsprechend.

§ 20f Verhältnis zu anderen Rechtsvorschriften

(zu § 37 BNatSchG)

(1) Für geschützte Teile von Natur und Landschaft und geschützte Biotope im Sinne des § 15 a sind § 20 e dieses Gesetzes und § 36 des Bundesnaturschutzgesetzes nur insoweit anzuwenden, als die Schutzvorschriften einschließlich der Vorschriften über Ausnahmen und Befreiungen keine strengeren Regeln für die Zulassung von Projekten enthalten. Die Pflichten nach § 20 e Abs. 5 Satz 2 über die Beteiligung der Kommission und nach § 20 e Abs. 6 Satz 2 über die Unterrichtung der Kommission bleiben unberührt.

(2) Handelt es sich bei Projekten um Eingriffe in Natur und Landschaft, bleiben die §§ 7 bis 9 a sowie die §§ 20 und 21 des Bundesnaturschutzgesetzes unberührt.

Unterabschnitt 3b: Einstweilige Sicherstellung

§ 21 Einstweilige Sicherstellung

(1) Vor dem Erlass einer Verordnung nach diesem Unterabschnitt kann die zuständige Naturschutzbehörde durch Verordnung, bei betroffenen Einzelgrundstücken auch durch Verwaltungsakt, die nach dem Schutzzweck zulässigen Verbote vorläufig aussprechen, wenn zu befürchten ist, dass sonst der Zweck der beabsichtigten Unterschutzstellung gefährdet würde. Der beabsichtigte Zweck ist in der Verordnung oder in dem Verwaltungsakt anzugeben.

(2) Die Verordnung tritt nach Ablauf von drei Jahren außer Kraft, sofern nicht bis zu diesem Zeitpunkt das Verfahren nach § 53 eingeleitet worden ist. Die zuständige Naturschutzbehörde kann die Frist durch Verordnung höchstens um ein Jahr verlängern.

(3) Auf Flächen im Sinne der §§ 16 bis 20, deren Unterschutzstellung nach § 53 eingeleitet worden ist, sind von der Bekanntmachung der Auslegung an bis zum Inkrafttreten der Verordnung, längstens drei Jahre lang, alle Veränderungen verboten, die den Schutzzweck der beabsichtigten Verordnung gefährden können. Die im Zeitpunkt der Bekanntmachung ausgeübte rechtmäßige Bodennutzung bleibt unberührt. In der Bekanntmachung ist auf diese Wirkung hinzuweisen.

(4) Feuchtgebiete, abgebaute Flächen oder Flächen, über die sich ein Verbund von vorhandenen oder geschaffenen Biotopen herstellen lässt oder die geeignet sind, durch Maßnahmen des Naturschutzes zu Naturschutzgebieten oder geschützten Landschaftsbestandteilen entwickelt zu werden, können von der obersten Naturschutzbehörde, mit ihrer Zustimmung auch von der unteren Naturschutzbehörde, durch Verordnung einstweilig sichergestellt werden. In der Verordnung können die Nutzungen und Veränderungen untersagt werden, die die beabsichtigte Entwicklung zu einem Naturschutzgebiet verzögern oder gefährden. Die Verordnung tritt nach Ablauf von sieben Jahren außer Kraft, sofern nicht bis zu diesem Zeitpunkt das Verfahren nach § 53 eingeleitet worden ist; in besonderen Fällen kann die Frist durch Verordnung auf höchstens zehn Jahre verlängert werden, wenn nach der Eigenart des Gebietes oder der Fläche ein schutzwürdiger Zustand vorher nicht zu erreichen ist.

(5) Die Vorschriften der Absätze 1 bis 3 gelten entsprechend für eine Gemeinde, die eine Satzung nach § 20 Abs. 3 erlassen will.

(6) Abweichend von Absatz 1 kann die oberste Naturschutzbehörde im Einzelfall die unteren Naturschutzbehörden auf deren Antrag ermächtigen, ein in ihrem Zuständigkeitsbereich liegendes künftiges Naturschutzgebiet einstweilig zu sichern.

Unterabschnitt 4: Vollzug der Biotopschutzvorschriften und Schutzverordnungen

§ 21a Begehung von Naturschutzgebieten

(1) Die Beauftragten der unteren Naturschutzbehörden sollen Naturschutzgebiete regelmäßig begehen und die erforderlichen Maßnahmen des Naturschutzes und die Wirksamkeit von durchgeführten Maßnahmen feststellen. Von einer Begehung kann abgesehen werden, wenn die Maßnahmen und deren Wirkung bereits anderweitig festgestellt und schriftlich festgehalten sind.

(2) Die Gemeinde und Eigentümerinnen und Eigentümer oder Nutzungsberechtigte sind zu der Begehung hinzuzuziehen.

(3) Die untere Naturschutzbehörde empfiehlt aufgrund des Begehungsprotokolls, der Betreuungsberichte (§ 21 d Abs. 7) und der Vorschläge der Gemeinde der oberen Naturschutzbehörde die erforderlichen Maßnahmen des Naturschutzes.

§ 21b Schutz- und Entwicklungsmaßnahmen auf geschützten Flächen

(1) Die zuständige Naturschutzbehörde legt die Maßnahmen fest, die zum Schutz und zur Entwicklung

1. der gesetzlich geschützten Biotope,
2. der geschützten Gebiete und Flächen, deren Schutzverordnungen keine Maßnahmen des Naturschutzes (§ 16 Abs. 2 Nr. 5) vorsehen oder
3. einstweilig sichergestellter Flächen

erforderlich sind. Die untere Naturschutzbehörde führt die nach Satz 1 festgelegten Maßnahmen nach Anhörung der Eigentümerinnen, Eigentümer und Nutzungsberechtigten durch.

(2) Eigentümerinnen und Eigentümer und sonstige Nutzungsberechtigte sind verpflichtet, die festgelegten oder in den Schutzverordnungen vorgesehenen Maßnahmen des Naturschutzes zu dulden. Die untere Naturschutzbehörde soll den Duldungspflichtigen Gelegenheit geben, die Maßnahme selbst durchzuführen. Machen die Duldungspflichtigen hiervon nicht Gebrauch, soll sie den Verpflichteten bekannt geben, von wem und wann die Maßnahme durchgeführt wird.

(3) Die nach Absatz 5 zuständige Naturschutzbehörde kann mit den Eigentümerinnen oder Eigentümern, den sonstigen Nutzungsberechtigten oder mit den in einer juristischen Person zusammengeschlossenen Eigentümerinnen und Eigentümern von Grundstücken

1. im Geltungsbereich von Schutzverordnungen und gesetzlich geschützten Biotopen,
2. für die Schaffung ökologischer Randstreifen an Knicks, Wegen und Gewässern,
3. im Geltungsbereich von einstweilig nach § 21 Abs. 4 sichergestellten Gebieten und
4. in einem Bereich, der in einem festgestellten Landschaftsrahmenplan oder Landschaftsplan als vorrangige Fläche für den Naturschutz ausgewiesen ist,

öffentlich-rechtliche Vereinbarungen treffen, die die Nutzungsberechtigten zur Durchführung von Naturschutzmaßnahmen oder zu einer nicht bereits durch eine Rechtsvorschrift angeordneten Unterlassung oder eines Gebots gegen Zahlung eines angemessenen Entgelts verpflichten. Das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft kann durch Verordnung Bestimmungen treffen über die Ausgestaltung dieser Vereinbarungen, über die Höhe des Entgelts, die zur Zahlung verpflichtete Stelle und die Anrechnung von Zahlungen für das Grundstück aus anderem Rechtsgrund.

(4) Die Naturschutzbehörde, bei nach den §§ 17 und 21 geschützten Gebieten die obere Naturschutzbehörde, kann die Duldung nach Absatz 2 auch anordnen, wenn die zu duldene Maßnahme zu einer unzumutbaren Beeinträchtigung der Nutzung des Grundstücks führt und eine Vereinbarung über die Inanspruchnahme des Grundstücks für die Durchführung der Maßnahmen des Naturschutzes nicht zustande kommt. Diese Anordnung berechtigt die Naturschutzbehörde, die Fläche gegen angemessene Entschädigung für die festgesetzten Zwecke zu nutzen. Sie ist gegenüber der Rechtsnachfolgerin oder dem Rechtsnachfolger wirksam. Auch Wirtschafterschwernisse sind der Eigentümerin oder dem Eigentümer oder Nutzungsberechtigten angemessen in Geld zu entschädigen. Die Eigentümerin oder der Eigentümer kann die Übernahme des Grundstücks nach Maßgabe des § 42 Abs. 2 verlangen.

(5) Zuständig nach den Absätzen 1 und 4 ist hinsichtlich der geschützten Gebiete oder Bestandteile im Sinne des § 16 Abs. 1 die für die Unterschutzstellung zuständige Naturschutzbehörde. Soweit das Land die Maßnahmen finanziert, ist die oberste Naturschutzbehörde oder die im Rahmen des § 45 a bestimmte Behörde zuständig. Die obere Naturschutzbehörde ist für die Festlegung von Schutz- und Entwicklungsmaßnahmen und für Maßnahmen nach Absatz 3 in nach §§ 15 a, 17 und 21 geschützten Gebieten zuständig. Im Übrigen ist die untere Naturschutzbehörde zuständig. Die Naturschutzbehörden können sich bei der Erfüllung ihrer Aufgaben auch anderer Behörden oder Stellen bedienen.

(6) Die Absätze 1 bis 4 gelten entsprechend für Landschaftsbestandteile, die nach § 20 Abs. 3 durch Satzung oder im Rahmen des § 45 c Abs. 2 durch Verordnung der Gemeinde geschützt werden. An die Stelle der Naturschutzbehörde tritt die zuständige Behörde der Gemeinde.

§ 21c Sicherung des Schutzes bei Ausnahmen und Befreiungen

(1) Soll aufgrund der Biotopschutzvorschriften oder Schutzverordnungen eine Genehmigung erteilt oder eine Ausnahme oder Befreiung zugelassen werden, finden die Vorschriften nach den §§ 8 und 8 b über Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen oder eine Ausgleichszahlung entsprechende Anwendung.

(2) Werden Veränderungen oder Störungen in den geschützten oder einstweilig sichergestellten Teilen der Natur entgegen den Vorschriften dieses Abschnitts vorgenommen, ist § 9 a entsprechend anzuwenden.

§ 21d Betreuung geschützter Gebiete

(1) Die obere Naturschutzbehörde kann einer juristischen Person des Privatrechts, die nach ihrer

1. Satzung vorwiegend die Ziele des Naturschutzes fördert und
2. bisherigen Tätigkeit, der Mitgliedschaft und der Vereinsstruktur die Gewähr für eine sachgerechte Aufgabenerfüllung bietet (Naturschutzverein),

auf Antrag in einem zu bestimmenden Umfang die fachliche Betreuung eines Naturschutzgebietes übertragen, wenn dies dem Schutzzweck förderlich ist. Die Betreuung kann mehreren juristischen Personen übertragen werden, wobei eine juristische Person als verantwortlich benannt wird. Anderen als den in Satz 1 genannten juristischen Personen kann die Betreuung übertragen werden, wenn sie sich eines Naturschutzvereins oder geeigneter Einzelpersonen nach Absatz 4 bedienen.

(2) Absatz 1 gilt nicht für Naturschutzgebiete, die überwiegend im Eigentum einer juristischen Person des öffentlichen Rechts stehen, wenn die Grundstücke verwaltende Stelle die Übernahme auch der Betreuung im Sinne dieser Vorschrift beantragt und sie über geeignetes Personal verfügt.

(3) Absatz 1 gilt entsprechend für die Betreuung von anderen geschützten Gebieten und Landschaftsbestandteilen. Über den Antrag entscheidet bei geschützten Landschaftsbestandteilen die Gemeinde, bei anderen geschützten Gebieten die untere Naturschutzbehörde jeweils nach Anhörung der oberen Naturschutzbehörde.

(4) Die für den Erlass einer Schutzverordnung zuständige Naturschutzbehörde kann auf Antrag auch einer natürlichen Person die Betreuung eines geschützten Gebiets oder Landschaftsbestandteils übertragen, wenn die Antragstellerin oder der Antragsteller aufgrund ihrer oder seiner Fachkenntnisse und der Art und des Umfangs ihrer oder seiner bisherigen Tätigkeit Gewähr für eine fachgerechte Aufgabenerfüllung bietet und die fachliche Betreuung durch die Antragstellerin oder den Antragsteller dem Schutzzweck förderlich ist.

(5) Die Naturschutzvereine und die in Absatz 4 genannten Personen sind vor einer Änderung oder Aufhebung der Naturschutzverordnung, vor Genehmigungen der Naturschutzbehörde aufgrund der Schutzverordnung, welche das Naturschutzgebiet oder Gegenstände dieses Gebietes erheblich beeinträchtigen können, zu hören.

(6) Die Übertragung der Betreuung ist zu befristen und kann widerrufen werden. Ein Anspruch auf Erstattung von Kosten wird durch sie nicht begründet. Das Land beteiligt sich an den notwendigen Aufwendungen im Rahmen der verfügbaren Haushaltsmittel. Die Naturschutzbehörde kann bei der Übertragung die entgeltliche Übernahme der von der Betreuerin oder dem Betreuer im Rahmen ihrer oder seiner Befugnisse errichteten baulichen Anlagen nach Beendigung der Betreuung zusagen. Hoheitliche Aufgaben dürfen nicht übertragen werden.

(7) Die Betreuung beinhaltet,

1. die Entwicklung des Schutzgegenstandes und der Tier- und Pflanzenwelt sowie ihrer Ökosysteme zu beobachten und schriftlich festzuhalten,
2. Vorschläge zur Verbesserung der Wirksamkeit der getroffenen Regelungen und Maßnahmen durch die Naturschutzbehörde zu unterbreiten,
3. Maßnahmen des Naturschutzes nach Genehmigung durch die Naturschutzbehörde auszuführen und
4. die Öffentlichkeit über das Schutzgebiet zu informieren.

Hierüber ist jährlich ein Betreuungsbericht zu erstellen.

Abschnitt V Schutz wild lebender Tier- und Pflanzenarten

§ 22 Aufgaben des Artenschutzes

(zu § 39 Bundesnaturschutzgesetz)

Die Vorschriften dieses Abschnitts dienen dem Schutz und der Pflege der wild lebenden Tier- und Pflanzenarten in ihrer natürlichen und historisch gewachsenen Vielfalt. Der Artenschutz umfasst insbesondere

1. den Schutz der Tiere und Pflanzen und ihrer Lebensgemeinschaften vor Beeinträchtigungen durch den Menschen,

2. den Schutz, die Pflege, die Entwicklung und die Wiederherstellung der Biotope wild lebender Tier- und Pflanzenarten sowie die Gewährleistung ihrer sonstigen Lebensbedingungen,
3. die Ansiedlung von Tieren und Pflanzen verdrängter wild lebender Arten in geeigneten Biotopen innerhalb ihres natürlichen Verbreitungsgebietes.

§ 22a Allgemeine Vorschriften für den Arten- und Biotopschutz

(zu § 40 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Zur Vorbereitung, Durchführung und Überwachung der Aufgaben nach § 22 trifft die oberste Naturschutzbehörde außerdem geeignete Maßnahmen

1. zur Darstellung und Bewertung der unter dem Gesichtspunkt des Artenschutzes bedeutsamen Populationen, Lebensgemeinschaften und Biotope wild lebender Tier- und Pflanzenarten, einschließlich der Arten von gemeinschaftlichem Interesse, der europäischen Vogelarten sowie der besonders geschützten oder sonst in ihrem Bestand gefährdeten Arten,
2. zur Festlegung von Schutz-, Pflege- und Entwicklungszielen und zu deren Verwirklichung.

(2) Die oberste Naturschutzbehörde kann durch Verordnung weitere Vorschriften zur Verwirklichung des Arten- und Biotopschutzes, insbesondere über den Schutz von Biotopen wild lebender Tier- und Pflanzenarten, erlassen.

§ 23 Artenschutzprogramm

Zur Vorbereitung, Durchführung und Überwachung von Maßnahmen, die dem Schutz und der Entwicklung der Bestände von wild lebenden Tier- und Pflanzenarten in ihrer natürlichen und historisch gewachsenen Vielfalt dienen, werden von der oberen Naturschutzbehörde

1. die im Landesgebiet vorkommenden frei lebenden höheren Tier- und Pflanzenarten mit ihren wesentlichen Lebensgemeinschaften und Lebensräumen sowie deren Veränderungen erfasst,
2. die im Landesgebiet verdrängten oder in ihrem Bestand gefährdeten Arten und Lebensgemeinschaften und die Ursachen hierfür dargestellt (Rote Listen der Arten und Ökosysteme) und
3. Richtlinien, Vorschläge und Hinweise zur Förderung der Bestandsentwicklung gefährdeter Arten erarbeitet.

§ 24 Allgemeiner Schutz der Pflanzen und Tiere

(1) Es ist verboten,

1. wild wachsende Pflanzen ohne vernünftigen Grund zu entnehmen oder zu schädigen,
2. wild lebende Tiere ohne vernünftigen Grund zu beunruhigen, zu fangen, zu verletzen oder zu töten,
3. Lebensstätten wild lebender Tier- und Pflanzenarten ohne vernünftigen Grund zu beeinträchtigen oder zu zerstören,
4. Bodenvegetation abzubrennen oder auf Wiesen und nicht land- und forstwirtschaftlich genutzten Flächen so zu behandeln, dass die Pflanzen- und Tierwelt nachhaltig beeinträchtigt wird,
5. Bäume mit Bruthöhlen des Schwarzspechts oder ähnlich großen Bruthöhlen oder mit Nestern oder Horsten von Schwarzstörchen, Graureihern und Greifvögeln abzuholzen, Brut- und Nistplätze des Kranichs zu beschädigen oder zu zerstören, die genannten Bruthöhlen, Nester, Horste oder Brut- und Nistplätze durch Abholzung der unmittelbaren Umgebung zu gefährden oder einen Umkreis von 100 Metern um die genannten Bäume oder Brut- und Nistplätze in der Zeit vom 1. Januar bis 31. Juli zu betreten.

Von dem Verbot der Nummer 5 kann die Naturschutzbehörde Ausnahmen zulassen.

(2) Zulässig bleibt, soweit die Arten nicht besonders geschützt sind, das Pflücken eines Handstraubes an Stellen, die betreten werden dürfen. Auch das Sammeln von nicht besonders geschützten Kräutern, Pilzen und Wildfrüchten zum eigenen Verbrauch ist an diesen Stellen zulässig.

(3) Das gewerbsmäßige Sammeln von wild lebenden Tieren, Pflanzen, Pilzen und Früchten, auch der nicht besonders geschützten Arten, oder Teilen davon ist verboten. Die obere Naturschutzbehörde kann

Ausnahmen zulassen, wenn eine Beeinträchtigung des Naturhaushalts, der natürlichen Bestände und Vorkommen oder eine Verkleinerung des Verbreitungsgebietes auszuschließen ist und für den Antrag auf Ausnahme ein im Interesse des Gemeinwohls bedeutsamer Grund vorgebracht werden kann. Die Verbote gelten vorbehaltlich anderer Schutzvorschriften nicht, soweit im Rahmen der guten fachlichen Praxis bei der land-, forst- und fischereiwirtschaftlichen Bodennutzung eine Beeinträchtigung nicht vermieden werden kann.

(4) Unbeschadet weitergehender Rechtsvorschriften, insbesondere des Abschnitts IV dieses Gesetzes, ist es in der Zeit vom 15. März bis zum 30. September verboten, Bäume, Knicks, Hecken, anderes Gebüsch sowie Röhrichbestände und sonstige Gehölze zu fällen, zu roden, auf den Stock zu setzen oder auf sonstige Weise zu beseitigen. Dieses Verbot gilt nicht für Maßnahmen einer ordnungsgemäßen Forstwirtschaft und im Gartenbau sowie für behördlich angeordnete oder zugelassene Maßnahmen, die im öffentlichen Interesse nicht zu anderer Zeit oder auf andere Weise mit dem gleichen Ergebnis durchgeführt werden können. Die Verbote des Satzes 1 gelten auch nicht, wenn die rechtswirksame Genehmigung für ein Bauvorhaben in die Verbotsfrist fällt und nur geringfügiger Gehölzbewuchs zur Verwirklichung der Baumaßnahme beseitigt werden muss.

(5) Es ist verboten,

1. Tiere oder
2. Pflanzen außerhalb ihres natürlichen Verbreitungsgebietes

ohne Genehmigung der oberen Naturschutzbehörde in der freien Natur anzusiedeln oder auszusetzen. Die Genehmigung ist zu versagen, wenn die Gefahr einer Verfälschung der Tier- oder Pflanzenwelt der Mitgliedstaaten oder eine Gefährdung des Bestandes oder der Verbreitung wild lebender Tier oder Pflanzenarten der Mitgliedstaaten oder von Populationen solcher Arten nicht auszuschließen ist. Von dem Erfordernis einer Genehmigung sind auszunehmen

1. der Anbau von Pflanzen in der Land- und Forstwirtschaft,
2. das Einsetzen von Tieren
  - a) nicht gebietsfremder Arten,
  - b) gebietsfremder Arten, sofern das Einsetzen einer pflanzenschutzrechtlichen Genehmigung bedarf, bei der die Belange des Artenschutzes berücksichtigt sind, zum Zweck des biologischen Pflanzenschutzes,
3. das Ansiedeln von dem Jagd- oder Fischereirecht unterliegenden Tieren nicht gebietsfremder Arten.

(6) Soweit es aus Gründen des Artenschutzes zwingend erforderlich ist, können die Naturschutzbehörden anordnen, dass in der freien Natur ungenehmigt angesiedelte oder ausgesetzte Tiere und Pflanzen, die eine erhebliche Gefahr für den Bestand oder die Verbreitung wild lebender Tier- und Pflanzenarten im Inland oder im Gebiet der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union darstellen, beseitigt werden. Die oberste Naturschutzbehörde kann das Nähere, insbesondere zum Verfahren und den betroffenen Arten, durch Verordnung regeln.

§ 25 Besondere Schutzvorschriften

(1) Die oberste Naturschutzbehörde wird ermächtigt, durch Verordnung für bestimmte Bereiche

1. besondere Schutz- und Pflegemaßnahmen anzuordnen und Eigentümerinnen und Eigentümer und Nutzungsberechtigte zur Duldung solcher Maßnahmen zu verpflichten,
2. bestimmte Handlungen zu untersagen,

um besonders geschützten Pflanzen oder Tieren oder vielfältigen oder großen Pflanzen- und Tierbeständen Lebensstätten oder Lebensmöglichkeiten zu erhalten oder zu verschaffen; § 42 bleibt unberührt.

(2) Die Naturschutzbehörden können Einzelanordnungen im Sinne des Absatzes 1 treffen, wenn diese für den Schutz einer bestimmten Lebensstätte oder eines Bestandes ausreichen.

(3) Der Geltungsbereich der Verordnung nach Absatz 1 Nr. 1 soll örtlich kenntlich gemacht werden; die oberste Naturschutzbehörde bestimmt die Art der Kennzeichnung.

(4) Die oberste Naturschutzbehörde kann durch Verordnung den besonderen Schutz weiterer wild lebender

heimischer Tier- und Pflanzenarten, insbesondere in Anhang V der Richtlinie 92/43/EWG aufgeführter Arten, regeln, soweit dies wegen der Gefährdung des Bestands durch den menschlichen Zugriff oder zur Sicherung der in Artikel 14 Abs. 1 dieser Richtlinie genannten Zwecke in dem jeweiligen Land erforderlich ist. Satz 1 gilt nicht für Tierarten, die nach § 2 Abs. 1 des Bundesjagdgesetzes dem Jagdrecht unterliegen.

§ 26 Kennzeichnung wild lebender Tiere

(1) Wild lebende Tiere dürfen nur mit schriftlicher Genehmigung der oberen Naturschutzbehörde und nur zu wissenschaftlichen Zwecken beringt oder auf andere Weise gekennzeichnet werden.

(2) Wer einen ersichtlich zur Kennzeichnung verwendeten Fußring oder ein anderes derartiges Zeichen findet, ist verpflichtet, Ring oder Zeichen bei einer Naturschutzbehörde, einer Forst- oder Polizeidienststelle abzuliefern.

(3) Die oberste Naturschutzbehörde wird ermächtigt, durch Verordnung nähere Vorschriften über die Kennzeichnung zu wissenschaftlichen Zwecken zu erlassen, soweit es zum Schutz und zur Pflege bestimmter Arten wild lebender Tiere erforderlich ist.

§ 27 Tiergehege und Zoos

(1) Tiergehege im Sinne dieses Gesetzes sind ortsfeste Anlagen, die unabhängig von ihrer Zweckbestimmung im Übrigen zur Haltung von Tieren wild lebender Arten in Gefangenschaft bestimmt sind. Als Tiergehege gelten auch alle Anlagen zur Haltung von Greifvögeln, Eulen, Singvögeln und Papageien. Jagdgatter und gewerbliche Fischhaltungen sind keine Tiergehege.

(1a) Zoos sind dauerhafte Tiergehege, in denen lebende Tiere wild lebender Arten zwecks Zurschaustellung während eines Zeitraumes von mindestens sieben Tagen im Jahr gehalten werden. Nicht als Zoo gelten:

1. Zirkusse,
2. Tierhandlungen,
3. Gehege zur Haltung von im Geltungsbereich des Bundesjagdgesetzes heimischem Schalenwild oder
4. Einrichtungen im Sinne von Satz 1, in denen nicht mehr als fünf Tiere anderer wild lebender Arten gehalten werden.

(2) Die Errichtung, Änderung und der Betrieb von Tiergehegen bedürfen der Genehmigung durch die untere Naturschutzbehörde im Einvernehmen mit der örtlich zuständigen Tierschutzbehörde. Bei Tiergehegen, in denen besonders oder streng geschützte Arten nach § 10 Abs. 2 Nr. 10 und 11 des Bundesnaturschutzgesetzes gehalten werden sollen, ist das Einvernehmen mit der oberen Naturschutzbehörde herzustellen. Mit dem Antrag auf Genehmigung gelten alle anderen nach öffentlich-rechtlichen Vorschriften erforderlichen Anträge auf behördliche Zulassung als gestellt; § 14 Abs. 3 Satz 2 und 3 gilt entsprechend. Genehmigungspflichtig ist auch der Wechsel der Betreiberin oder des Betreibers des Tiergeheges.

(3) Die Genehmigung wird für bestimmte Anlagen, bestimmte Betreiberinnen und Betreiber und für Höchstzahlen von Tieren bestimmter Arten erteilt. Sie darf nur erteilt werden, wenn

1. die Tiere so gehalten werden, dass den biologischen und den Erhaltungsbedürfnissen der jeweiligen Art Rechnung getragen wird, insbesondere die jeweiligen Gehege nach Lage, Größe, Gestaltung und inneren Einrichtungen verhaltensgerecht ausgestaltet sind,
2. gewährleistet ist, dass die Haltung der Tiere stets hohen Anforderungen genügt, die Tiere den Anforderungen des Tierschutzes und der Tierseuchenhygiene entsprechend untergebracht, ernährt, gepflegt und fachkundig betreut werden und ein gut durchdachtes Programm zur tiermedizinischen Vorbeugung und Behandlung sowie zur artgemäßen Ernährung und Pflege vorliegt,
3. nicht anzunehmen ist, dass beim Betrieb des Tiergeheges Vorschriften des Arten- oder Tierschutzes verletzt werden,
4. durch die Anlage und den Betrieb der Naturhaushalt, das Landschaftsbild, die frei lebende Tier- und Pflanzenwelt und die Zugänglichkeit der freien Landschaft nicht beeinträchtigt werden,
5. von dem Tiergehege keine Gefahren für die öffentliche Sicherheit ausgehen, insbesondere dem Entweichen von Tieren vorgebeugt wird,
6. das Tiergehege mit dem öffentlichen Baurecht im Einklang steht,
7. die für die Anlage verantwortliche Person die erforderliche Sachkunde und Zuverlässigkeit besitzt,

8. dem Eindringen von Schadorganismen vorgebeugt wird,
9. in Zoos die Aufklärung und das Bewusstsein der Öffentlichkeit in Bezug auf den Erhalt der biologischen Vielfalt, insbesondere durch Informationen über die zur Schau gestellten Arten und ihre natürlichen Lebensräume, gefördert werden und
10. Zoos sich zumindest an einer der nachfolgend genannten Aufgaben beteiligen:
  - a) Forschungsaktivitäten, die zur Erhaltung der Arten beitragen, einschließlich dem Austausch von Informationen über die Arterhaltung,
  - b) der Aufzucht in Gefangenschaft, der Bestandserneuerung und der Wiedereinbürgerung von Arten in ihrem natürlichen Lebensraum oder
  - c) der Ausbildung in erhaltungsspezifischen Kenntnissen und Fertigkeiten.

Die Genehmigung kann mit Nebenbestimmungen versehen werden. Es soll insbesondere vorgeschrieben werden, dass der Tierbestand und die Zu- und Abgänge in einem Gehegebuch unverzüglich verzeichnet werden; das Gehegebuch ist sorgfältig aufzubewahren und den Beauftragten der Naturschutzbehörden oder den Tierschutzbehörden auf Verlangen vorzulegen. Die Einhaltung der Betriebserlaubnis ist durch regelmäßige Inspektionen zu überwachen und sicher zu stellen. Den Naturschutzbehörden sind alle notwendigen Auskünfte zu erteilen und Unterlagen vorzulegen.

(4) Die Genehmigung ist widerruflich zu erteilen; sie ist zu widerrufen, wenn die Voraussetzungen des Absatzes 3 ganz oder teilweise nicht mehr vorliegen. In diesem Fall sind die erforderlichen Maßnahmen anzuordnen, um die betroffenen Tiere im Einklang mit den Bestimmungen des Artenschutz- und des Tierschutzrechts anderweitig unterzubringen oder zu beseitigen.

(5) Die Genehmigung ist nicht erforderlich für Gehege auf Flächen, die zum engeren Wohnbereich gehören und in denen ausschließlich für private Zwecke und in geringer Anzahl wild lebende Tiere der Arten gehalten werden, die verhaltensgerecht auch in Zimmerkäfigen, Aquarien, Terrarien oder vergleichbaren Behältnissen gehalten werden können.

(6) Die obere Naturschutzbehörde ist auch zuständige Landesbehörde nach § 4 Nr. 20 Buchst. a Satz 2 des Umsatzsteuergesetzes für Tiergehege.

(7) Die Haltung von Tieren wild lebender Arten, die Menschen in freier Wildbahn durch Körperkraft, Gifte oder ihr Verhalten gefährden können, insbesondere von Tieren aller großen Katzen- und Bärenarten, von Wölfen, Krokodilen und Giftschlangen, ist verboten. Die Haltung dieser Tiere darf nur für zoologische Gärten oder vergleichbare Einrichtungen, Zirkusbetriebe und Dompteure durch die obere Naturschutzbehörde zugelassen werden; die obere Naturschutzbehörde kann weitere Ausnahmen zulassen.

§ 28 (gestrichen)

Abschnitt VI Erholung

§ 29 Naturerlebnisräume

(1) Naturerlebnisräume sollen den Besucherinnen und Besuchern ermöglichen, Natur, Naturzusammenhänge und den unmittelbaren Einfluss des Menschen auf die Natur zu erfahren. Das Betreten erfolgt auf eigene Gefahr.

(2) Als Naturerlebnisräume können begrenzte Landschaftsteile anerkannt werden, die sich wegen

1. der vorhandenen oder entwicklungsfähigen natürlichen Strukturen und
2. der Nähe zu Naturschutzgebieten oder sonst bedeutsamen vorrangigen Flächen für den Naturschutz oder
3. der Nähe zu Gemeinde- oder Informationszentren

dazu eignen, den Besucherinnen und Besuchern mit Hilfe einer räumlichen Gliederung und entsprechenden Einrichtungen die in Absatz 1 genannten Zusammenhänge zu vermitteln.

(3) Naturerlebnisräume werden auf Antrag eines Trägers von der obersten Naturschutzbehörde oder mit ihrer Zustimmung auch von der unteren Naturschutzbehörde anerkannt. Als Träger kommen vor allem Gemeinden und sonstige juristische Personen des öffentlichen oder privaten Rechts in Betracht.

§ 29a Naturparke

(zu § 27 Bundesnaturschutzgesetz)

(1) Naturparke dienen dem Schutz der Natur und der naturverträglichen Erholung.

(2) Zu Naturparks können Gebiete erklärt werden, die

1. großräumig sind,
2. überwiegend Landschaftsschutzgebiete oder Naturschutzgebiete sind oder als solche ausgewiesen werden sollen,
3. sich wegen ihrer landschaftlichen Voraussetzung für die naturverträgliche Erholung besonders eignen und in denen ein nachhaltiger Tourismus angestrebt wird,
4. nach den Erfordernissen der Raumordnung für den Tourismus vorgesehen sind,
5. der Erhaltung, Entwicklung oder Wiederherstellung einer durch vielfältigen Nutzung geprägten Landschaft und ihrer Arten- und Biotopvielfalt dienen und in denen zu diesem Zweck eine dauerhaft umweltgerechte Landnutzung angestrebt wird,
6. besonders dazu geeignet sind, eine nachhaltige Regionalentwicklung zu fördern.

(3) Naturparke werden durch die oberste Naturschutzbehörde durch besondere Erklärung ausgewiesen. Die Erklärung hat den Träger des Naturparks, den Umfang seiner Aufgaben, das Schutz- und Entwicklungsziel, zu dem die Ausweisung der noch nicht unter Schutz gestellten Landschaftsschutzgebiete und Naturschutzgebiete nach Absatz 2 Nr. 2 gehören müssen, zu bestimmen. Durch die Erklärung ist die Naturverträglichkeit der zugunsten der Erholung durchzuführenden Maßnahmen zu sichern. Naturparke sollen entsprechend ihren in Absatz 2 beschriebenen Zwecken unter Beachtung der Ziele und Grundsätze des Naturschutzes und der Landschaftspflege geplant, gegliedert, erschlossen und weiterentwickelt werden.

§ 30 Betreten der freien Landschaft

(1) Jeder darf in der freien Landschaft (Flur) auf eigene Gefahr Privatwege (private Straßen und Wege aller Art) und Wegeränder zum Zwecke der naturverträglichen Erholung betreten und sich dort vorübergehend aufhalten.

(2) Die Privatwege dürfen auch zum Radfahren und Fahren mit dem Krankenfahrstuhl benutzt werden. Reiterinnen und Reiter dürfen Privatwege nur benutzen, wenn die Wege trittfest oder als Reitwege gekennzeichnet sind.

(3) Die Regelungen der Absätze 1 und 2 gelten nicht für Flächen innerhalb eingefriedigter Grundstücke, auf denen Tiere weiden, Gartenbau oder Teichwirtschaft betrieben wird.

(4) Weitergehende Befugnisse zum Betreten der Flur und zum Reiten in ihr sowie private Absprachen mit den Nutzungsberechtigten und der Gemeinde bleiben unberührt.

(5) Das Betreten hat sich im Rahmen einer allgemeinen Verträglichkeit zu halten; Gegenstände dürfen nicht in der Natur zurückgelassen, die naturverträgliche Erholung anderer darf nicht gestört und die land- und forstwirtschaftliche Bewirtschaftung und Nutzung der Grundstücke nicht beeinträchtigt werden.

(6) Das Betreten von Naturschutzgebieten und anderen geschützten Flächen richtet sich nach den jeweiligen Schutzverordnungen und Anordnungen. Im Übrigen gelten für das Betreten des Waldes § 20 des Landeswaldgesetzes, für den Umfang des wasserrechtlichen Gemeingebrauchs die Vorschriften des Landeswassergesetzes.

§ 31 Sperren von Flächen in der freien Landschaft

(1) Wer Wege oder Flächen in der freien Landschaft, die nach § 30 betreten oder benutzt werden dürfen, sperren will, bedarf der Genehmigung der Gemeinde; dies gilt nicht, wenn ein Weg nicht länger als einen Tag zur Abwendung einer vorübergehenden Gefahr für den Erholungsverkehr gesperrt werden muss.

(2) Die Genehmigung darf nur erteilt werden, wenn dies zur Wahrung

1. schutzwürdiger Interessen der Eigentümerinnen oder Eigentümer oder von Nutzungsberechtigten, insbesondere aus wichtigen Gründen der Bewirtschaftung oder zur Vermeidung erheblicher Schäden oder
2. überwiegender Interessen der Allgemeinheit, insbesondere aus wichtigen Gründen des Naturschutzes oder zum Schutze der Erholungssuchenden

erforderlich ist. Die Genehmigung ist zu befristen.

(3) Aus Gründen des Absatzes 2 Nr. 2 kann die Gemeinde Privatwege oder sonstige betretbare Flächen in der freien Landschaft unter Wahrung von Eigentümer- und Anliegerrechten von Amts wegen sperren.

(4) Gesperrte Wege und Flächen sind zu kennzeichnen; die oberste Naturschutzbehörde bestimmt die Art der Kennzeichnung.

(5) Sperren umfasst alle Einrichtungen oder Maßnahmen, die dazu bestimmt sind, das Betreten oder Benutzen nach § 30 zu verhindern oder erheblich zu erschweren.

§ 32 Wander- und Reitwege

(1) Gemeinden und Kreise sollen geeignete und zusammenhängende Wander- und Reitwege im Verbund mit sonstigen Straßen, Wegen und Flächen, die betreten werden dürfen oder auf denen das Reiten zulässig ist, einrichten oder auf ihre Einrichtung hinwirken, wenn ein Bedarf besteht und Belange des Naturschutzes nicht entgegenstehen. § 21 Abs. 3 und 4 des Landeswaldgesetzes gilt entsprechend, die Leistungsfähigkeit der Gemeinden und Kreise ist hierbei zu berücksichtigen.

(2) Wanderwege und Reitwege sind durch Kennzeichnung auszuweisen; die oberste Naturschutzbehörde bestimmt die Art der Kennzeichnung. Eigentümerinnen und Eigentümer oder sonstige Berechtigte haben Markierungen zu dulden. Wanderwege sowie Lehrpfade dürfen nicht als Reitwege gekennzeichnet werden.

(3) Die Vorschriften des Landeswaldgesetzes über die Kennzeichnung von Reitwegen bleiben unberührt.

§ 33 Gemeingebrauch am Meeresstrand

(1) Jeder darf den Meeresstrand auf eigene Gefahr betreten und sich dort aufhalten.

(2) Kleine Wasserfahrzeuge dürfen für die Zeit des Strandbesuchs auf dem Meeresstrand gelagert werden. Der Gemeingebrauch am Meeresstrand darf dadurch nicht wesentlich beeinträchtigt werden.

(3) Strandkörbe darf der Strandanlieger während der Badesaison für den eigenen Bedarf aufstellen, wenn der Gemeingebrauch am Meeresstrand dadurch nicht beeinträchtigt wird.

(4) Das Reiten und das Mitführen von Hunden ist auf Strandabschnitten mit regem Badebetrieb verboten, wenn nicht die Gemeinde im Rahmen einer zugelassenen Sondernutzung etwas anderes bestimmt.

§ 34 Schutz des Meeresstrandes, der Küstendünen und Strandwälle

(1) Es ist verboten,

1. auf dem Meeresstrand mit Fahrzeugen zu fahren oder solche aufzustellen, ausgenommen Krankenfahrstühle,
2. auf dem Meeresstrand zu zelten oder Strandkörbe oder ähnliche Einrichtungen aufzustellen, ausgenommen im Rahmen des § 33 Abs. 3, oder
3. in Küstendünen oder auf Strandwällen außerhalb der gekennzeichneten Wege zu fahren, zu zelten, Wohnwagen, Wohnmobile oder andere Fahrzeuge aufzustellen.

(2) Die untere Naturschutzbehörde kann Teile des Strandes aus den in § 31 Abs. 2 Satz 1 Nr. 2 genannten Gründen ganz oder teilweise sperren sowie auf Strandabschnitten das Reiten einschränken oder untersagen.

(3) Weitergehende Vorschriften, insbesondere nach dem Abschnitt IV, bleiben unberührt.

§ 35 Sondernutzung am Meeresstrand

(1) Die untere Naturschutzbehörde kann einer Gemeinde auf Antrag widerruflich das Recht einräumen, einen bestimmten Teil des Meeresstrandes für den Badebetrieb zu nutzen (Sondernutzung). Die Gemeinde ist ermächtigt, im Rahmen der eingeräumten Sondernutzung durch Satzung den Gemeingebrauch einzuschränken, soweit dies zur Verwirklichung der Sondernutzung erforderlich ist. Die Sondernutzung kann nur der Gemeinde eingeräumt werden, zu deren Gemeindegebiet der Meeresstrand gehört, es sei denn, dass eine benachbarte Gemeinde, zu deren Gemeindegebiet der Meeresstrand gehört, der Einräumung der Sondernutzung zustimmt oder es sich um gemeindefreies Gebiet handelt. Eine Sondernutzung auf gemeindefreiem Gebiet ist nur nach Zustimmung des Staatlichen Umweltamtes zulässig. Bei der Einräumung der Sondernutzung ist ein angemessenes Verhältnis zwischen abgabepflichtigem Strand einerseits und abgabefreiem Strand oder Frestrand andererseits zu gewährleisten.

(2) Die untere Naturschutzbehörde hat die beabsichtigte Einräumung einer Sondernutzung in sinngemäßer Anwendung des § 53 bekannt zu machen und Gelegenheit zur Stellungnahme zu geben.

(3) Die Gemeinde darf bei der Verwirklichung der Sondernutzung das Wandern am Meeresstrand über einen abgabepflichtigen Strand entlang der Wasserlinie nicht hindern, es sei denn, dass eine Umwanderung des Strandes auf eigens dafür vorgesehenen Wegen möglichst in Sichtweite des Meeres möglich ist. Bestehende Einschränkungen des Gemeingebrauchs, die das Wandern nach Satz 1 hindern, bleiben aufgehoben.

(4) Die untere Naturschutzbehörde kann eine Sondernutzung am Meeresstrand auch für andere Zwecke als den Badebetrieb einräumen, soweit nicht Belange des Naturschutzes oder andere Belange des Gemeinwohls entgegenstehen. Sondernutzungen für das Abstellen von kleinen Wasserfahrzeugen oder sonstige wassersportliche Zwecke dürfen jedoch in der Gemeinde nur eingeräumt werden, wenn andere Stellflächen nicht vorhanden sind, der Zugang zum Meeresstrand und die Ausübung des Gemeingebrauchs nicht unangemessen beeinträchtigt werden, die erforderlichen Sicherheitsvorkehrungen gewährleistet sind und Belange des Naturschutzes nicht entgegenstehen.

(5) Strandflächen, für die eine Sondernutzung eingeräumt worden ist, sollen von der Gemeinde gekennzeichnet werden.

§ 36 Zelten und Aufstellen von beweglichen Unterkünften

(1) Zelte oder sonstige bewegliche Unterkünfte (Wohnwagen) dürfen nur auf einem Zelt- und Campingplatz aufgestellt und benutzt werden.

(2) Nicht motorisierte Wanderer dürfen abseits von Zelt- und Campingplätzen einmal in Zelten übernachten, wenn sie privatrechtlich dazu befugt sind und keine besonderen Schutzvorschriften entgegenstehen. Auf Grundstücken, die zum engeren Wohnbereich gehören, dürfen Zelte und nach dem Straßenverkehrsrecht zugelassene Wohnwagen zur ausschließlich privaten Benutzung aufgestellt werden, längstens jedoch für einen Zeitraum von 6 Wochen. Durch Satzung der Gemeinde kann zur Wahrung der Wohnruhe, der Belange des Fremdenverkehrs oder des Orts- und Landschaftsbildes der Zeitraum eingeschränkt werden.

(3) Die Gemeinde kann außerhalb von Zelt- und Campingplätzen die Aufstellung und Benutzung von insgesamt nicht mehr als fünf Zelten oder nach dem Straßenverkehrsrecht zugelassenen Wohnwagen bis zu sechs Monaten genehmigen, wenn

1. Belange des Naturschutzes und andere Belange des allgemeinen Wohls nicht beeinträchtigt werden,
2. die genutzte Stelle und ihre Umgebung sauber gehalten und vor dem Verlassen wieder in einen ordnungsgemäßen Zustand gebracht werden und
3. ordnungsgemäße sanitäre Verhältnisse und sonstige Belange der öffentlichen Sicherheit und Ordnung gewährleistet sind.

Satz 1 gilt sinngemäß für Zeltlager mit mehr als fünf Zelten, die im Rahmen einer Jugend-, Sport- oder ähnlichen Veranstaltung für kurze Zeit außerhalb von geschlossenen Ortschaften aufgeschlagen werden sollen. Die zugelassenen Zelte und Wohnwagen gelten nicht als bauliche Anlagen im Sinne der Landesbauordnung.

(4) Wer einen Zelt- oder Campingplatz errichten oder wesentlich ändern will, benötigt die Genehmigung der unteren Naturschutzbehörde. Mit dem Antrag auf Genehmigung gelten alle nach anderen öffentlich-rechtlichen Vorschriften für die Errichtung oder Änderung eines Zelt- und Campingplatzes erforderlichen

Anträge auf behördliche Zulassung als gestellt. § 14 Abs. 2 und 3 gilt entsprechend. Die Genehmigung darf nur erteilt werden, wenn

1. der Zelt- und Campingplatz in einem Bebauungsplan oder, wenn öffentliche Belange nicht entgegenstehen, in einem Flächennutzungsplan ausgewiesen ist,
2. der Zelt- und Campingplatz ohne erhebliche Beeinträchtigung der Belange des Naturschutzes und ohne Gefährdung für die Benutzerinnen und Benutzer und des Wohls der Allgemeinheit betrieben und benutzt werden kann und
3. die durch Verordnung nach Absatz 5 bestimmten Mindestanforderungen erfüllt oder nach dem Antrag vorgesehen sind.

(5) Die Landesregierung wird ermächtigt, durch Verordnung die Mindestanforderungen an die Ausstattung und den Betrieb von Zelt- und Campingplätzen zu bestimmen, insbesondere

1. Art und Größe der Belegungsflächen und der Zelte und anderen beweglichen Unterkünfte sowie die Dauer der Aufstellung,
2. Art und Umfang der Ausstattung, die erforderlich ist, um die Anforderungen der Hygiene, die ordnungsgemäße Ver- und Entsorgung, die Erste Hilfe und den Brandschutz sicherzustellen,
3. die Anlage von Grünflächen und Stellflächen für Fahrzeuge und
4. die Pflichten der Betreiberin oder des Betreibers und der Benutzerinnen und Benutzer des Zelt- und Campingplatzes.

In der Verordnung können das Genehmigungsverfahren, der Inhalt des Abnahmescheins (Absatz 6) und die für die Durchführung der Verordnung zuständigen Behörden bestimmt werden.

(6) Der Zelt- und Campingplatz darf erst in Betrieb genommen werden, wenn die zuständige Behörde einen Abnahmeschein ausgestellt hat. Die untere Naturschutzbehörde kann den weiteren Betrieb des Zelt- und Campingplatzes untersagen, sofern die Betreiberin oder der Betreiber ihren oder seinen Verpflichtungen aus der Genehmigung oder der Verordnung nach Absatz 5 nicht nachkommt.

(7) Zelt- und Campingplätze sind Grundstücke, auf denen mehr als 5 Zelte oder Wohnwagen zum Zwecke der Benutzung aufgestellt sind oder aufgestellt werden sollen.

§ 37 Bootsliegeplätze und Sportboothäfen

(1) Wer eine Wasserfläche mit Hilfe einer Boje, eines Steges oder einer anderen Anlage als Liegeplatz für ein Sportboot außerhalb eines Hafens benutzen will, benötigt die Genehmigung der unteren Naturschutzbehörde. Die Genehmigung soll nur für gemeinschaftliche Anlagen erteilt werden, wenn im Übrigen die in § 36 Abs. 3 genannten Voraussetzungen vorliegen und die Antragstellerin oder der Antragsteller nicht auf eine Gemeinschaftsanlage oder einen Hafen in zumutbarer Entfernung verwiesen werden kann; andere Rechtsvorschriften bleiben unberührt.

(2) Wer einen Sportboothafen errichten oder wesentlich ändern will, bedarf der Genehmigung der unteren Naturschutzbehörde. Dies gilt auch, wenn der Sportboothafen teilweise innerhalb von nicht eingemeindeten Gewässern errichtet oder wesentlich geändert werden soll; Satz 3 Nr. 1 ist insoweit nicht anzuwenden. Die Genehmigung darf nur erteilt werden, wenn

1. der Sportboothafen in einem Bebauungsplan oder, wenn öffentliche Belange nicht entgegenstehen, in einem Flächennutzungsplan ausgewiesen ist,
2. der Sportboothafen ohne erhebliche Beeinträchtigung der Belange des Naturschutzes und ohne Gefährdung für die Benutzerinnen und Benutzer und das Wohl der Allgemeinheit betrieben und benutzt werden kann,
3. der Sportboothafen einer Umweltverträglichkeitsprüfung nach dem Landes-UVP-Gesetz unterzogen worden ist und
4. die durch Verordnung nach Absatz 4 bestimmten Mindestanforderungen erfüllt sind oder die Erfüllung nach dem Antrag vorgesehen ist.

(3) Mit einem Antrag auf Genehmigung nach den Absätzen 1 und 2 gelten alle nach anderen öffentlich-rechtlichen Vorschriften für die Errichtung oder Änderung eines Sportboothafens oder eines Bootsliegeplatzes erforderlichen Anträge auf behördliche Zulassung als gestellt. § 14 Abs. 2 und 3 gilt

entsprechend.

(4) Die Landesregierung wird ermächtigt, durch Verordnung die Mindestanforderungen an die Ausstattung und den Betrieb von Sportboothäfen zu bestimmen, insbesondere Vorschriften über

1. Art und Umfang der Anlagen und Einrichtungen, die erforderlich sind, um die Anforderungen der Hygiene, die ordnungsgemäße Abwasser-, Altöl- und Abfallbeseitigung, die Wasserversorgung, die Erste Hilfe und den Brandschutz sicherzustellen,
2. die Errichtung von Stellplätzen für Fahrzeuge,
3. die Pflichten der Betreiberin oder des Betreibers und der Benutzerinnen und Benutzer des Sportboothafens

zu erlassen. In der Verordnung können das Genehmigungsverfahren, der Inhalt des Abnahmescheines (Absatz 5) und die für die Durchführung der Verordnung zuständigen Behörden bestimmt werden.

(5) § 36 Abs. 6 gilt entsprechend für die Inbetriebnahme.

(6) Sportboote sind alle Wasserfahrzeuge, die für Sport- oder Erholungszwecke benutzt werden. Sportboothäfen sind Wasser- und Grundflächen, die als ständige Anlege- oder zusammenhängende Liegeplätze für mindestens 20 Sportboote bestimmt sind oder benutzt werden.

§ 38 Golfplätze

(1) Wer einen Golfplatz errichten oder wesentlich ändern will, bedarf der Genehmigung der unteren Naturschutzbehörde. Die Genehmigung darf nur erteilt werden, wenn

1. der Golfplatz in einem Bebauungsplan, oder wenn öffentlich-rechtliche Belange nicht entgegenstehen, in einem Flächennutzungsplan ausgewiesen ist,
2. Belange des Naturschutzes nicht entgegenstehen,
3. die durch Verordnung nach Absatz 2 bestimmten Mindestanforderungen erfüllt sind oder die Erfüllung nach dem Antrag vorgesehen ist und
4. das Vorhaben insgesamt nicht zu einer ökologischen Standortverschlechterung führt.

§ 14 Abs. 2 und 3 gilt entsprechend.

(2) Die Landesregierung wird ermächtigt, durch Verordnung Mindestanforderungen an die Standortwahl, die Ausstattung und den Betrieb von Golfplätzen zu bestimmen.

(3) § 36 Abs. 6 gilt für die Inbetriebnahme entsprechend.

§ 38a Skipisten, Skilifte, Seilbahnen

Die Errichtung, der Betrieb sowie die wesentliche Änderung von Skipisten, Skiliften, Seilbahnen und zugehörigen Einrichtungen bedürfen der Genehmigung der unteren Naturschutzbehörde. Bei der Genehmigung ist die Umweltverträglichkeitsprüfung entsprechend den Vorschriften des Landes-UVP-Gesetzes durchzuführen. § 14 Abs. 2 und 3 gilt entsprechend.

Abschnitt VII Einschränkung von Rechten, Förderung des Naturschutzes

§ 39 Pflege- und Duldungspflichten

(1) Eigentümerinnen und Eigentümer sowie Nutzungsberechtigte von Grundstücken haben vorgeschriebene oder zugelassene Maßnahmen nach dem Bundesnaturschutzgesetz, nach diesem Gesetz und den aufgrund dieser Gesetze erlassenen Verordnungen sowie das Betreten von Grundstücken im Zusammenhang mit diesen Maßnahmen nach Absprache zu dulden. Das Gleiche gilt für Maßnahmen des Naturschutzes aufgrund von Regelungen in Rechtsakten der Europäischen Gemeinschaften.

(2) § 21 b Abs. 2 Satz 2 und 3 und Abs. 4 finden entsprechende Anwendung.

§ 40 Vorkaufsrecht

(1) Dem Land steht ein Vorkaufsrecht zu an einem Grundstück,

1. auf dem ein oberirdisches Gewässer nach § 1 Abs. 1 Nr. 1 des Wasserhaushaltsgesetzes liegt oder das an ein solches angrenzt,
2. das ganz oder teilweise in einem Nationalpark, in einem Naturschutzgebiet oder in einem Gebiet liegt, das als Naturschutzgebiet einstweilig sichergestellt ist,
3. auf dem sich ein Naturdenkmal oder ein geschützter Landschaftsbestandteil befindet oder ein Naturdenkmal oder ein geschützter Landschaftsbestandteil einstweilig sichergestellt ist,
4. auf dem sich eingetragene, gesetzlich geschützte Biotope im Sinne des § 15 a befinden,
5. das in einem Bereich liegt, für den nach § 25 besondere Schutzvorschriften bestehen,
6. das in einem Gebiet liegt, das in einem festgestellten Landschaftsrahmenplan oder Landschaftsplan als vorrangige Fläche für den Naturschutz ausgewiesen ist.

(2) Das Vorkaufsrecht darf nur ausgeübt werden, wenn das Grundstück für Zwecke des Naturschutzes benötigt wird. Das Vorkaufsrecht ist ausgeschlossen, wenn die Eigentümerin oder der Eigentümer das Grundstück an ihren oder seinen Ehegatten oder an eine Person veräußert, die mit ihm in gerader Linie verwandt oder verschwägert oder in der Seitenlinie bis zum 3. Grade verwandt ist. Das Vorkaufsrecht darf auch nicht ausgeübt werden, wenn das Grundstück

1. ein geschlossener landwirtschaftlicher Betrieb ist oder
2. mit einem landwirtschaftlichen Betrieb veräußert wird und das Grundstück nicht angrenzt an Flächen im Sinne des Absatzes 1 Nr. 2.

(3) Das Vorkaufsrecht wird nicht dadurch ausgeschlossen, dass in dem Veräußerungsvertrag ein geringeres als das vereinbarte Entgelt beurkundet wird. Der zuständigen Landesbehörde gegenüber gilt das beurkundete Entgelt als vereinbart.

(4) Das Vorkaufsrecht wird durch die obere Naturschutzbehörde ausgeübt.

(5) Die beurkundende Notarin oder der beurkundende Notar hat den Inhalt des geschlossenen Vertrages der oberen Naturschutzbehörde unverzüglich mitzuteilen. § 28 Abs. 1 Satz 2 des Baugesetzbuchs ist entsprechend anzuwenden. Die §§ 463 bis 469, 471, 1098 Abs. 2, 1099 bis 1102 des Bürgerlichen Gesetzbuches sind anzuwenden.

(6) Das Vorkaufsrecht geht unbeschadet bundesrechtlicher Regelungen rechtsgeschäftlichen Vorkaufsrechten im Range vor und bedarf nicht der Eintragung im Grundbuch.

(7) Das Land kann sein Vorkaufsrecht zugunsten eines Kreises, einer Gemeinde, einer sonstigen der Aufsicht des Landes unterstehenden Körperschaft, Anstalt oder Stiftung des öffentlichen Rechts, sonstigen Naturschutzstiftungen oder eines Naturschutzvereines ausüben, wenn die oder der Begünstigte zustimmt. In diesem Fall tritt die oder der Begünstigte an die Stelle des Landes. Für die Verpflichtungen aus dem Kaufvertrag haftet das Land neben der oder dem Begünstigten.

§ 41 Enteignung

(1) Grundstücke oder grundstücksgleiche Rechte können auf Antrag der obersten Naturschutzbehörde zugunsten des Landes, einer der Aufsicht des Landes unterstehenden Körperschaft, Anstalt oder Stiftung des öffentlichen Rechts sowie der Kreise und kreisfreien Städte enteignet werden, wenn

1. dies für die Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes und die Erfordernisse und Maßnahmen nach diesem Gesetz zum Wohle der Allgemeinheit erforderlich ist,
2. eine vertragliche Vereinbarung für die Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes nicht ausreicht und
3. der freihändige Erwerb zu angemessenen Bedingungen nicht möglich ist.

In dem Antrag muss die Zulässigkeit der Enteignung dargelegt und begründet werden.

(2) Die oberste Naturschutzbehörde ist auch für die Aufstellung des für die Enteignung erforderlichen Plans zuständig. Im Übrigen gelten die landesrechtlichen Vorschriften über die Enteignung von Grundeigentum.

(3) Auf die Enteignung und Entschädigung sind die für die Enteignung von Grundeigentum geltenden landesrechtlichen Vorschriften anzuwenden.

§ 42 Entschädigung

(1) Eine angemessene Entschädigung in Geld ist zu leisten, wenn aufgrund dieses Gesetzes, des Bundesnaturschutzgesetzes oder aufgrund einer auf diesen Gesetzen beruhenden Verordnung, Satzung oder Maßnahme

1. eine bisher rechtmäßig ausgeübte Nutzung nicht mehr fortgesetzt werden kann und hierdurch die wirtschaftliche Nutzbarkeit des Grundstücks nicht nur unwesentlich beschränkt wird oder
2. eine noch nicht ausgeübte Nutzung, die sich nach Lage und Beschaffenheit des Grundstücks objektiv anbietet oder auf die die Eigentümerin oder der Eigentümer sonst einen Rechtsanspruch hat, unterbunden wird und die Eigentümerin oder der Eigentümer dadurch erheblich und unzumutbar betroffen wird.

Dies gilt, soweit die Beschränkung der wirtschaftlichen Nutzbarkeit nicht durch anderweitige Maßnahmen vollständig oder teilweise ausgeglichen werden kann. Über die Entschädigung ist zumindest dem Grunde nach in Verbindung mit der nutzungsbeschränkenden Maßnahme im Einzelfall durch die zuständige Naturschutzbehörde zu entscheiden. In den Fällen des § 15 a Abs. 5, des § 15 b Abs. 3 und des § 54 Abs. 1, 2 und 4, erster Halbsatz, ist die Entscheidung durch die obere Naturschutzbehörde in Verbindung mit der Versagung der Ausnahme oder Befreiung zu treffen. Zur Leistung der Entschädigung ist der Träger der öffentlichen Verwaltung verpflichtet, dessen Behörde die nutzungsbeschränkende Rechtsvorschrift oder Maßnahme erlassen oder angeordnet hat. Soweit das Land zur Entschädigung verpflichtet ist, ist für die Leistung und Festsetzung der Entschädigung einschließlich der Ausübung der Rechte nach Absatz 3 und 4 die obere Naturschutzbehörde zuständig. Das Land ist auch zur Entschädigung verpflichtet im Falle der Versagung der Zustimmung zu einer Befreiung nach § 54 Abs. 4, erster Halbsatz. Entsprechendes gilt für die untere Naturschutzbehörde im Falle des § 54 Abs. 4, zweiter Halbsatz.

(2) Die Grundstückseigentümerin oder der Grundstückseigentümer kann anstelle einer Entschädigung von der oder dem Enteignungsbegünstigten die Übernahme des Grundstücks verlangen, soweit es ihr oder ihm infolge der enteignenden Maßnahme wirtschaftlich nicht mehr zumutbar ist, das Grundstück zu behalten oder es in der bisherigen oder in einer anderen zulässigen Art zu nutzen. Kommt eine Einigung über die Übernahme nicht zustande, so kann die Eigentümerin oder der Eigentümer den Antrag auf Entziehung des Eigentums an dem Grundstück bei der Enteignungsbehörde des Landes stellen.

(3) Auf die Entschädigung nach Absatz 1 sowie auf die Entziehung des Eigentums nach Absatz 2 Satz 2 sind die für die Enteignung von Grundeigentum geltenden landesrechtlichen Vorschriften anzuwenden.

(4) Enteignungsbegünstigte können von den durch eine entschädigungspflichtige Maßnahme nach Absatz 1 betroffenen Eigentümerinnen oder Eigentümern die Übertragung des Eigentums verlangen, wenn die an die Eigentümerinnen oder Eigentümer zu zahlende Entschädigung mehr als 50 % des Verkehrswertes betragen würde. Sofern sich die die Entschädigungspflicht begründende Maßnahme nach Absatz 1 nur auf einen Grundstücksteil bezieht, beschränkt sich der Anspruch nach Satz 1 auf diesen Teil. Kommt eine Einigung über die Übernahme nicht zustande, so können Enteignungsbegünstigte den Antrag auf Entziehung des Eigentums an dem Grundstück bei der Enteignungsbehörde des Landes stellen.

(5) Enteignungsbegünstigte können von den durch eine entschädigungspflichtige Maßnahme nach Absatz 1 betroffenen Eigentümerinnen oder Eigentümern die Eintragung einer beschränkt persönlichen Dienstbarkeit oder Grunddienstbarkeit mit dem Inhalt verlangen, dass die Nutzung, für die die Entschädigung gezahlt werden soll, auf dem Grundstück nicht mehr ausgeübt werden kann.

(6) Für Ansprüche aus § 42 ist der Verwaltungsrechtsweg eröffnet.

§ 43 Härteausgleich

Wird durch Maßnahmen des Naturschutzes Eigentümerinnen oder Eigentümern oder anderen Berechtigten ein wirtschaftlicher Nachteil zugefügt, der für die Betroffenen in ihren persönlichen Lebensumständen, insbesondere im wirtschaftlichen und sozialen Bereich, eine besondere Härte bedeutet, ohne dass nach § 42 eine Entschädigung zu leisten ist, so kann den Betroffenen auf Antrag ein Härteausgleich in Geld gewährt

werden, soweit dies zur Vermeidung oder zum Ausgleich der besonderen Härte geboten erscheint. § 42 Abs. 1 Satz 3 und 4 gilt entsprechend. Soweit das Land zum Härteausgleich verpflichtet ist, ist die obere Naturschutzbehörde zuständig.

§ 44 Öffentliche Förderung

(1) Das Land kann der Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein, den Kreisen und Gemeinden sowie der Teilnehmergeinschaft und ihren Zusammenschlüssen nach dem Flurbereinigungsgesetz und anderen Körperschaften des öffentlichen Rechts sowie Naturschutzvereinen im Rahmen der im Haushalt bereitgestellten Mittel Hilfen zu den Aufwendungen für Maßnahmen zur Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes gewähren, insbesondere auch für die Aufstellung von Landschafts- oder Grünordnungsplänen, für Informationseinrichtungen oder Naturerlebnisräume sowie für die Schaffung und Unterhaltung von Wegen und Zugängen, die gleichermaßen der Förderung der naturbezogenen Erholung als auch dem Schutz bestimmter Teile der Natur dienen.

(2) Die Ziele und Grundsätze des Naturschutzes sollen in Erziehung, Bildung und Forschung gefördert und berücksichtigt werden.

Abschnitt VIII Organisation, Zuständigkeiten, Verbandsbeteiligung, Verfahren

Unterabschnitt 1: Organisation und Zuständigkeiten

§ 45 Naturschutzbehörden

(1) Das Bundesnaturschutzgesetz, dieses Gesetz und die aufgrund dieser Gesetze erlassenen Verordnungen führen die Naturschutzbehörden durch. Naturschutzbehörden sind

1. das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft als oberste Naturschutzbehörde,
2. das Landesamt für Natur und Umwelt als obere Naturschutzbehörde,
3. das Landesamt für den Nationalpark Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer als obere und untere Naturschutzbehörde für den Nationalpark,
4. die Landrätinnen und Landräte und die Bürgermeisterinnen und Bürgermeister der kreisfreien Städte als untere Naturschutzbehörde.

(2) Die Kreise und kreisfreien Städte nehmen diese Aufgabe als Aufgabe zur Erfüllung nach Weisung wahr.

§ 45a Zuständigkeiten der obersten Naturschutzbehörde

(1) Die oberste Naturschutzbehörde ist außer in den in diesem Gesetz genannten Fällen zuständig

1. in den Küstengewässern, für die Binnenwasserstraßen des Bundes und auf sonstigen Flächen, die nicht zum Gebiet einer Gemeinde gehören, mit Ausnahme des gemeindefreien Gebietes Sachsenwald und des Forstgutsbezirks Buchholz,
2. für die Ausübung der Fachaufsicht über die obere Naturschutzbehörde und die unteren Naturschutzbehörden.

(2) Die oberste Naturschutzbehörde kann durch Verordnung Zuständigkeiten nach diesem Gesetz auf die oberen oder die unteren Naturschutzbehörden übertragen, wenn dies für die Erledigung bestimmter Aufgaben zweckmäßiger ist. Sie kann unter den gleichen Voraussetzungen Zuständigkeiten sowie die Durchführung von Maßnahmen im Rahmen der §§ 3 und 44 durch Verordnung auch auf die Staatlichen Umweltämter übertragen; einer Verordnung bedarf es nicht für die Übertragung der Vorbereitung von Entscheidungen.

§ 45b Zuständigkeiten der oberen Naturschutzbehörde

Die obere Naturschutzbehörde ist außer in den in diesem Gesetz und aufgrund des Bundesnaturschutzgesetzes bestimmten Fällen zuständig

1. für die Durchführung der Verfahren nach § 17 und § 16 Abs. 3 Satz 2,

2. für die Erarbeitung von fachlichen Planungs- und Entscheidungshilfen für die Naturschutzbehörden,
3. nach näherer Weisung für die Erarbeitung von Fachbeiträgen für die Planung anderer Behörden und Stellen sowie deren Beratung,
4. für die Erfassung und wissenschaftliche Betreuung der nach § 15 geschützten Flächen und Landschaftsbestandteile,
5. für die Erfassung von Veränderungen in der Tier- und Pflanzenwelt und deren Lebensgemeinschaften einschließlich der Durchführung ökologischer Umweltbeobachtungen (Monitoring),
6. für die Unterrichtung der Öffentlichkeit einschließlich der Durchführung von Bildungsarbeit und der Lenkung des Besucherverkehrs in Fragen des Naturschutzes und
7. für die fachliche Betreuung der im Naturschutz tätigen Bediensteten und ehrenamtlichen Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter.

§ 45c Zuständigkeiten der unteren Naturschutzbehörden

(1) Die unteren Naturschutzbehörden sind zuständig, soweit in diesem Gesetz, im Bundesnaturschutzgesetz, den dazu ergangenen Durchführungsvorschriften sowie in anderen Vorschriften des Naturschutzrechts, insbesondere des Artenschutzes, nichts anderes bestimmt ist.

(2) Die untere Naturschutzbehörde kann mit Zustimmung der obersten Naturschutzbehörde durch Verordnung auf Antrag die Amtsvorsteherin oder den Amtsvorsteher eines Amtes oder die Bürgermeisterin oder den Bürgermeister einer Gemeinde zum Erlass von Verordnungen nach den §§ 18 bis 21 ermächtigen. Die zu ermächtigende Fachbehörde muss über geeignetes Fachpersonal verfügen. Für den Erlass der Verordnungen gelten § 45 Abs. 2 und § 55 entsprechend; an die Stelle der obersten Naturschutzbehörde tritt die untere Naturschutzbehörde.

§ 45d Gefahrenabwehr

(1) Die unteren Naturschutzbehörden überwachen die Erfüllung der nach den naturschutzrechtlichen Vorschriften bestehenden Verpflichtungen und treffen nach pflichtgemäßem Ermessen die erforderlichen Maßnahmen zur Abwehr von Zuwiderhandlungen gegen diese Verpflichtungen und zur Abwehr von Gefahren für die Natur.

(2) Die unteren Naturschutzbehörden werden als Ordnungsbehörden tätig.

(3) Sind Teile der Natur rechtswidrig zerstört, beschädigt oder verändert worden, ordnet die Naturschutzbehörde die nach § 8 vorgesehenen Maßnahmen an. Eine Anordnung, die ein Grundstück betrifft und sich an die Eigentümerin oder den Eigentümer oder die Nutzungsberechtigte oder den Nutzungsberechtigten richtet, ist auch für deren oder dessen Rechtsnachfolgerin oder Rechtsnachfolger verbindlich.

(4) Die örtlichen Ordnungsbehörden und die Polizei haben die Naturschutzbehörden von allen Vorgängen zu unterrichten, die deren Eingreifen erfordern oder für deren Entscheidung erforderlich sind.

§ 46 Beteiligungspflicht anderer Behörden und Stellen

(1) Andere Behörden und Stellen haben die Naturschutzbehörden bereits bei der Vorbereitung aller öffentlichen Planungen und Maßnahmen, die Belange des Naturschutzes berühren können, zu unterrichten und anzuhören. Soweit die Beteiligung der Naturschutzbehörden in einem anderen gesetzlichen Verfahren geregelt ist, ist Satz 1 nicht anzuwenden.

(2) Die Naturschutzbehörden und die Träger der Landschaftsplanung haben bei der Vorbereitung der Planungen und Maßnahmen des Naturschutzes, die den Aufgabenbereich anderer Behörden berühren können, diese Behörden zu unterrichten und anzuhören.

(3) Vorschriften, die eine weitergehende Form der Beteiligung vorsehen, bleiben unberührt.

§ 47 Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein

(1) Unter dem Namen *Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein* wird eine rechtsfähige Stiftung des

öffentlichen Rechts errichtet. Der Bezirk der Stiftung erstreckt sich auf das Land Schleswig-Holstein. Die Stiftung führt das kleine Landessiegel.

(2) Die Stiftung hat den Zweck, nach näherer Regelung der Satzung

1. für den Naturschutz besonders geeignete Grundstücke in Schleswig-Holstein zu erwerben, langfristig anzupachten oder den Erwerb oder die Anpachtung solcher Grundstücke durch geeignete Träger zu fördern,
2. für den Naturschutz geeignete Grundstücke von anderen Verwaltungsträgern für Zwecke des Naturschutzes zu übernehmen,
3. die Grundstücke nach Nummer 1 und 2 zu verwalten und die Natur auf dem Grundstück zu schützen und gegebenenfalls zu entwickeln,
4. sonstige Maßnahmen des Naturschutzes durchzuführen oder zu ihrer Durchführung beizutragen.

Die Stiftung kann sich durch die Satzung auch andere Aufgaben stellen, die dem Naturschutz förderlich sind. Die Stiftung nimmt diese Aufgaben zur Erfüllung nach Weisung wahr. Die Zuständigkeiten der Naturschutzbehörden nach diesem Gesetz bleiben unberührt.

(3) Die Stiftung verfolgt ausschließlich und unmittelbar steuerbegünstigte Zwecke im Sinne der §§ 51 bis 68 der Abgabenordnung. Die Stiftung kann sich zur Durchführung der Aufgaben nach Absatz 2 Dritter bedienen. Für den Grunderwerb nach dieser Vorschrift kommen auch die gemeinnützigen Siedlungsunternehmen nach § 1 des Reichssiedlungsgesetzes in Betracht.

(4) Die Stiftung erfüllt ihren Zweck durch Verwendung

1. ihres Vermögens,
2. der Erträge des Stiftungsvermögens und
3. der Zuwendungen Dritter.

(5) Organe der Stiftung sind der Stiftungsvorstand und der Stiftungsrat.

(6) Der Stiftungsvorstand besteht aus einer Vorsitzenden oder einem Vorsitzenden und höchstens zwei stellvertretenden Mitgliedern, die von der Ministerin oder dem Minister für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft auf Vorschlag des Stiftungsrates berufen werden. Nach näherer Regelung in der Satzung führt der Vorstand die Geschäfte und vertritt die Stiftung gerichtlich und außergerichtlich.

(7) Der Stiftungsrat soll aus nicht mehr als 15 Mitgliedern bestehen. Sie sind ehrenamtlich tätig und werden von der Ministerin oder dem Minister für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft berufen. Nach Maßgabe der Satzung nimmt der Stiftungsrat alle Angelegenheiten der Stiftung wahr, soweit sie nicht auf die Vorsitzende oder den Vorsitzenden oder den Vorstand übertragen worden sind. Der Stiftungsrat erlässt die Satzung (Absatz 2), wählt den Vorstand und beschließt den Haushalt; die Beschlüsse bedürfen der Genehmigung der Aufsichtsbehörde (§ 45 Abs. 1 Nr. 1).

(8) Die Amtszeit der Mitglieder der Organe beträgt fünf Jahre; der Vorstand bleibt bis zum Zusammentritt eines neu berufenen Vorstands im Amt. Anstelle eines ausgeschiedenen Mitglieds ist für den Rest der Amtszeit ein neues Mitglied zu berufen. Ein Mitglied kann abberufen werden, wenn dafür ein wichtiger Grund vorliegt.

(9) Die Satzung regelt auch Ausnahmen von den Haushaltsbestimmungen nach § 105 Abs. 2 der Landeshaushaltsordnung und lässt zu, dass Grundstücke von anderen geeigneten Trägern verwaltet werden.

(10) Im Falle des Erlöschens der Stiftung hat das Land Schleswig-Holstein das ihm zufallende Vermögen im Sinne des Stiftungszwecks zu verwenden.

(11) Das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft darf im Einvernehmen mit dem Finanzministerium der Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein zusagen, dass auf die Erstattung von Personal- und Sachausgaben verzichtet wird, die durch den Einsatz von Mitarbeiterinnen oder Mitarbeitern des Landes entstehen.

§ 48 Landesbeauftragte für Naturschutz

(1) Die Ministerin oder der Minister für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft beruft eine Landesbeauftragte oder einen Landesbeauftragten für Naturschutz. Es können auch Landesbeauftragte für einzelne Landesteile oder für Arbeitsschwerpunkte berufen werden.

(2) Landesbeauftragte unterstützen und beraten die oberste und obere Naturschutzbehörde und vermitteln zwischen ihnen und den Bürgerinnen und Bürgern. Auf Verlangen sind die Vorhaben und Maßnahmen mit den Landesbeauftragten zu erörtern.

(3) Die oder der Landesbeauftragte wird durch einen Beirat unterstützt und kann sich bei einzelnen Aufgaben von einem Beiratsmitglied vertreten lassen. Die Anzahl der Mitglieder des Beirates soll zwölf nicht überschreiten. Der Beirat setzt sich aus von der unteren Naturschutzbehörde berufenen Beauftragten für Naturschutz und ökologischen Sachverständigen zusammen. Die Mitglieder des Beirats werden von der Ministerin oder vom Minister für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft berufen; die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine, der Landesnaturschutzverband, die Landesbeauftragten und die Hochschulen können Vorschläge unterbreiten.

(4) Landesbeauftragte sind ehrenamtlich für das Land tätig und an Weisungen nicht gebunden. Das Nähere über die Berufung, Amtsdauer, Entschädigung, Zusammensetzung und die Geschäftsführung des Beirates sowie die Stellung und Befugnisse von Landesbeauftragten für einzelne Landesteile regelt die oberste Naturschutzbehörde durch Verordnung.

§ 49 Beiräte und Kreisbeauftragte für Naturschutz

(1) Bei den unteren Naturschutzbehörden sind Beiräte für den Naturschutz zu bilden. Der Beirat hat die unteren Naturschutzbehörden in wichtigen Angelegenheiten des Naturschutzes zu unterstützen und fachlich zu beraten. Zu diesem Zweck ist der Beirat rechtzeitig zu unterrichten. Er kann Maßnahmen des Naturschutzes anregen und ist auf Verlangen zu hören; er ist zumindest in allen Fällen zu beteiligen, in denen auch Naturschutzvereine beteiligt werden.

(2) Die aus der Mitte des Beirats gewählte Vorsitzende oder den Vorsitzenden bestellt die untere Naturschutzbehörde als Kreisbeauftragte oder Kreisbeauftragten für Naturschutz. Sie kann für bestimmte Sachbereiche oder Teilbezirke auch mehrere Kreisbeauftragte aus der Mitte des Beirats bestellen. Auf Vorschlag der Gemeinden können auch für einzelne Gemeinden Ortsbeauftragte bestellt werden, wenn Zuständigkeitsüberschneidungen nicht zu besorgen sind. Der oder die Beauftragte unterstützt die Naturschutzbehörde und vermittelt zwischen der Behörde und Bürgern.

(3) In die Beiräte sind Personen zu berufen, die im Naturschutz besonders fachkundig und erfahren sind, insbesondere in Bereichen, für die in der Naturschutzbehörde ein besonderer Beratungsbedarf besteht. Die Anzahl der Mitglieder eines Beirats soll elf nicht überschreiten. Die Mitglieder der Beiräte werden von der unteren Naturschutzbehörde berufen. Die Landesbeauftragten, der Landesnaturschutzverband, die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine und bestehende Arbeitsgemeinschaften der im Kreisgebiet tätigen Naturschutzvereine können Vorschläge unterbreiten.

(4) Die Beiratsmitglieder sind ehrenamtlich tätig. Das Nähere über die Zusammensetzung, Berufung, Amtsdauer, Vorsitz, Vertretung und Entschädigung der Beiräte und der Kreisbeauftragten sowie über die Beteiligung des Beirats an den Entscheidungen der Naturschutzbehörde regelt die oberste Naturschutzbehörde durch Verordnung. Die Verordnung kann auch Grundsätze der Geschäftsordnung regeln.

§ 50 Naturschutzdienst

(1) Die Naturschutzbehörden können für ein bestimmtes Gebiet sachkundige Personen mit der Aufgabe bestellen, Zuwiderhandlungen gegen Rechtsvorschriften, die dem Schutz der Natur dienen oder die Erholung in der freien Natur regeln und deren Übertretung mit Strafe oder Geldbuße bedroht ist, festzustellen und abzuwehren. Die zu Hilfsbeamten der Staatsanwaltschaft bestimmten Beamtinnen und Beamten der Forst-, Jagd- und Fischereiverwaltung des Bundes, des Landes, der Gemeinden und Körperschaften des öffentlichen Rechts sind für ihren Dienstbezirk Mitglieder des Naturschutzdienstes.

(2) Soweit es zur Erfüllung ihrer Aufgaben erforderlich ist, sind die Mitglieder des Naturschutzdienstes berechtigt, in ihrem Dienstbezirk

1. Grundstücke zu betreten,
2. die Identität einer Person festzustellen; § 181 des Landesverwaltungsgesetzes gilt entsprechend,
3. eine Person vorübergehend vom Ort zu verweisen und ihr vorübergehend das Betreten des Ortes zu verbieten und
4. unberechtigt entnommene Gegenstände, gehaltene oder erworbene Pflanzen und Tiere sowie solche Gegenstände sicherzustellen, die bei Zuwiderhandlungen nach Absatz 1 verwendet wurden oder verwendet werden sollen; die §§ 210 bis 213 des Landesverwaltungsgesetzes gelten entsprechend.

(3) Die Mitglieder des Naturschutzdienstes haben die untere Naturschutzbehörde über alle nachteiligen Veränderungen in der Natur zu informieren und durch Aufklärung darauf hinzuwirken, dass Schäden von der Natur abgewendet werden.

(4) Die Mitglieder des Naturschutzdienstes sind während der Wahrnehmung ihrer Aufgaben Angehörige der Naturschutzbehörde im Außendienst; sie müssen bei dieser Tätigkeit ein Dienstabzeichen tragen und einen Dienstaussweis mit sich führen, der bei Vornahme einer Amtshandlung auf Verlangen vorzuzeigen ist.

(5) Die Mitglieder des Naturschutzdienstes sind ehrenamtlich tätig. Die oberste Naturschutzbehörde kann im Benehmen mit dem Innenministerium durch Verordnung die Voraussetzungen für die Eignung, die Begründung, die Abberufung, die rechtliche Stellung, die Aus- und Fortbildung, Maßstäbe für eine Entschädigung sowie Vorschriften über den Dienstaussweis und Dienstabzeichen regeln.

§ 50a Akademie für Natur und Umwelt des Landes Schleswig-Holstein

(1) Die Akademie für Natur und Umwelt fördert zum Wohle der Allgemeinheit im Rahmen der im Haushalt bereitgestellten Mittel solche Formen der Wissensvermittlung, der Bewusstseinsentwicklung sowie Handlungsperspektiven, die zum Schutz, Erhalt und zur ökologischen Gestaltung von Natur und Umwelt beitragen.

(2) Die Akademie für Natur und Umwelt untersteht als nichtrechtsfähige Anstalt des öffentlichen Rechts der Aufsicht des Ministeriums für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft.

§ 50b Erhebung und Verarbeitung personenbezogener Daten

(1) Die Naturschutzbehörden dürfen personenbezogene Daten nach Maßgabe der Absätze 2 bis 7 nur erheben und weiterverarbeiten, soweit ihre Kenntnis zur rechtmäßigen Erfüllung ihrer gesetzlichen Aufgaben erforderlich ist und ihnen die Daten ohne Verstoß gegen Rechtsvorschriften offenbart werden können. Die Betroffenen sind verpflichtet, den Naturschutzbehörden die dazu erforderlichen Auskünfte zu erteilen.

(2) Werden die Daten von der Naturschutzbehörde als Ordnungsbehörde erhoben, gelten die Vorschriften der §§ 177, 178, 179, 181 und 188 Abs. 1 Satz 1 und Abs. 2, §§ 190 bis 194 sowie §§ 196 und 197 des Landesverwaltungsgesetzes entsprechend.

(3) Sind die Daten für die Erteilung einer Genehmigung oder Gewährung einer Leistung erforderlich, so sind die Betroffenen hierüber sowie über die möglichen Folgen einer Nichtbeantwortung aufzuklären.

(4) Werden die Daten für auf den Schutz der Natur ausgerichtete Zwecke im Rahmen von Arten- und Biotopkartierungen, Planungen oder allgemeinverbindlichen Regelungen erhoben, so ist eine Weiterverarbeitung dieser Daten zu anderen Zwecken nicht zulässig. Die Betroffenen sind auf diese besondere Zweckbindung hinzuweisen.

(5) Für die nach § 15 a Abs. 3 und § 16 Abs. 5 von der oberen Naturschutzbehörde zu führenden Naturschutzbücher gilt § 11 Landesdatenschutzgesetz.

(6) Personenbezogene Daten sind grundsätzlich bei Betroffenen mit ihrer Kenntnis zu erheben. Eine Erhebung oder Weiterverarbeitung ist ohne Kenntnis der Betroffenen nur zulässig, wenn anderenfalls die Erfüllung der gesetzlichen Aufgabe unmöglich wäre. Sobald die rechtmäßige Erfüllung der Aufgaben dadurch nicht gefährdet wird und soweit Rechtsvorschriften nicht entgegenstehen, sind Betroffene über die Erhebung, die Rechtsgrundlage und den Zweck der Erhebung sowie bei beabsichtigter Übermittlung auch über den Empfängerkreis der Daten aufzuklären.

(7) Die oberste Naturschutzbehörde bestimmt im Einvernehmen mit dem Innenministerium innerhalb eines Jahres nach Inkrafttreten dieses Gesetzes durch Verordnung,

1. für welche der in den Absätzen 2 bis 4 genannten Zwecke welche Daten erhoben und weiterverarbeitet, insbesondere an welche Behörden sie übermittelt werden dürfen,
2. wie lange die Daten bei welchen Behörden gespeichert werden dürfen.

(8) Die Naturschutzbehörden dürfen die erforderlichen betriebsbezogenen Daten erheben und weiterverarbeiten.

Unterabschnitt 2: Beteiligung der anerkannten Vereine im Verwaltungsverfahren, Rechtsbehelfe

§ 51 Anerkannte Vereine, Anerkennungsvoraussetzungen

(1) Die Anerkennung eines Vereines wird auf Antrag erteilt. Sie ist zu erteilen, wenn der Verein

1. nach seiner Satzung ideell und nicht nur vorübergehend vorwiegend die Ziele des Naturschutzes und der Landschaftspflege fördert,
2. einen Tätigkeitsbereich hat, der sich auf das Gebiet des Landes erstreckt,
3. im Zeitpunkt der Anerkennung mindestens drei Jahre besteht und in diesem Zeitraum im Sinne der Nummer 1 tätig gewesen ist,
4. die Gewähr für eine sachgerechte Aufgabenerfüllung bietet; dabei sind Art und Umfang seiner bisherigen Tätigkeit, der Mitgliederkreis sowie die Leistungsfähigkeit des Vereines zu berücksichtigen,
5. wegen Verfolgung gemeinnütziger Zwecke nach § 5 Abs. 1 Nr. 9 des Körperschaftssteuergesetzes von der Körperschaftsteuer befreit ist und
6. den Eintritt als Mitglied, das in der Mitgliederversammlung volles Stimmrecht hat, jedermann ermöglicht, der die Ziele des Vereins unterstützt. Bei Vereinen, deren Mitglieder ausschließlich juristische Personen sind, kann von der in Satz 2 Nr. 6 genannten Voraussetzung abgesehen werden, sofern die Mehrzahl dieser juristischen Personen diese Voraussetzung erfüllt.

In der Anerkennung ist der satzungsgemäße Aufgabenbereich, für den die Anerkennung gilt, zu bezeichnen.

(2) Die Anerkennung wird durch das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft ausgesprochen.

(3) Einem vom Land anerkannten Verein ist Gelegenheit zur Stellungnahme und zur Einsicht in die einschlägigen Sachverständigengutachten zu geben

1. bei der Vorbereitung von Verordnungen und anderen im Rang unter dem Gesetz stehenden Rechtsvorschriften der für Naturschutz und Landschaftspflege zuständigen Behörde,
2. bei der Vorbereitung von Programmen und Plänen im Sinne der §§ 4 a bis 6,
3. bei der Vorbereitung von Plänen im Sinne des § 35 Satz 1 Nr. 2 (sonstige FFH-relevante Pläne) des Bundesnaturschutzgesetzes,
4. bei der Vorbereitung von Programmen staatlicher und sonstiger öffentlicher Stellen zur Wiederansiedlung von Tieren und Pflanzen verdrängter wild lebender Arten in der freien Natur,
5. vor Befreiungen von Verboten und Geboten zum Schutz von Naturschutzgebieten, Nationalparks, Biosphärenreservaten und sonstigen Schutzgebieten im Rahmen des § 20 d Abs. 2,
6. in Planfeststellungsverfahren, die von Landesbehörden oder sonstigen Behörden im Auftrag zur Erfüllung nach Weisung durchgeführt werden, soweit es sich um Vorhaben handelt, die mit Eingriffen in Natur und Landschaft verbunden sind,
7. bei Plangenehmigungen, die von Landesbehörden erlassen werden, die an die Stelle einer Planfeststellung im Sinne der Nummer 6 treten, soweit eine Öffentlichkeitsbeteiligung nach § 17 Abs. 1 b des Bundesfernstraßengesetzes vorgesehen ist.

(4) Das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft kann durch Verordnung festlegen, dass

1. die Mitwirkung anerkannter Vereine auch in anderen Verfahren erfolgt, soweit die Mitwirkung auf landesrechtlichen Vorschriften beruht sowie

2. in Fällen, in denen Auswirkungen auf Natur und Landschaft nicht oder nur im geringfügigen Umfang oder Ausmaß zu erwarten sind, von einer Mitwirkung abgesehen werden kann.

§ 51a Mitteilungs- und Zustellungsverfahren

(1) In den Fällen des § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes hat die für die jeweilige Entscheidung zuständige Behörde den nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereinen die Planauslegung unter Beifügung sämtlicher Unterlagen rechtzeitig mitzuteilen. Für Planänderungen gilt Satz 1 entsprechend.

(2) In Verfahren, in denen Naturschutzvereine nach § 58 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes beteiligt worden sind, teilt die Behörde den Vereinen die Entscheidung in den Fällen des § 58 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes mit. Entscheidungen nach § 58 Abs. 1 Nr. 2 und 3 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 Abs. 3 Nr. 6 und 7 dieses Gesetzes stellt sie den beteiligten Vereinen mit einer Rechtsbehelfsbelehrung zu.

§ 51b Besondere Rechtsvorschriften zur Beteiligung von Vereinen, Bekanntgabe von Befreiungen von Verboten und Geboten

(1) Die für die Entscheidung über die Befreiung von Verboten und Geboten nach Naturschutzgebietsverordnungen zuständige Behörde hat die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes zur Mitwirkung berechtigten Naturschutzvereine über den Eingang eines Antrags auf Befreiung zu benachrichtigen. Sie räumt den mitwirkungsberechtigten Naturschutzvereinen zugleich eine angemessene Frist zur Einsicht in einschlägige Sachverständigengutachten und zur Äußerung zum Befreiungsantrag ein.

(2) Die Entscheidung über den Antrag auf Befreiung von Verboten und Geboten, die zum Schutz von Naturschutzgebieten erlassen sind, ist dem zur Mitwirkung berechtigten Naturschutzverein von der zuständigen Behörde zuzustellen. Die Zustellung und das Klagerecht nach § 51 c entfallen, wenn der Naturschutzverein von seinem Recht auf Mitwirkung nach § 58 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes nicht innerhalb der nach Absatz 1 Satz 2 gesetzten Frist Gebrauch gemacht hat. Die Entscheidung über den Antrag auf Befreiung ist dem Naturschutzverein entgegen den Vorschriften des Landesverwaltungsgesetzes auch dann zuzustellen, wenn der Naturschutzverein selbst Beteiligter im Sinne des Landesverwaltungsgesetzes ist.

(3) Die für die Entscheidung über den Antrag auf Befreiung nach Absatz 1 zuständige Behörde unterrichtet die Beteiligten unverzüglich über die Zustellung der Entscheidung nach Absatz 2 Satz 1 an den mitwirkungsberechtigten Naturschutzverein. Sie weist die Beteiligten auf das dem Naturschutzverein eingeräumte Klagerecht und auf die sich daraus ergebenden Auswirkungen auf die Bestandskraft der Entscheidung über den Befreiungsantrag hin.

(4) Die Absätze 1 bis 3 gelten entsprechend für das Verfahren bei der Prüfung der Verträglichkeit von Plänen und Projekten nach § 20 e.

§ 51c Rechtsbehelfe von Vereinen

Ein nach § 51 anerkannter Naturschutzverein kann in den Fällen des § 61 Abs. 1 des Bundesnaturschutzgesetzes Rechtsbehelfe nach Maßgabe der Verwaltungsgerichtsordnung einlegen, ohne eine Verletzung eigener Rechte darlegen zu müssen. Die weiteren Voraussetzungen für die Einlegung der Rechtsbehelfe ergeben sich aus § 61 Abs. 2 bis 4 des Bundesnaturschutzgesetzes.

§ 52 Landesnaturschutzverband Schleswig-Holstein

(1) Ein rechtsfähiger Zusammenschluss von

1. Naturschutzvereinen, die nach ihrer Satzung und ihrer bisherigen Tätigkeit ideell, ausschließlich und nicht nur vorübergehend Ziele des Naturschutzes fördern, sowie
2. Vereinen, die nach ihrer Satzung und bisherigen Tätigkeit hauptsächlich und nicht nur vorübergehend Ziele des Naturschutzes fördern und ihnen Vorrang bei einem Widerspruch mit einem anderen von mehreren Vereinszwecken eingeräumt haben,

kann auf Antrag von der obersten Naturschutzbehörde als Landesnaturschutzverband Schleswig-Holstein anerkannt werden.

(2) Voraussetzung ist, dass der Zusammenschluss

1. sich nach seiner Satzung zur Aufgabe gemacht hat, für die Verwirklichung der Ziele des Naturschutzes im Lande Schleswig-Holstein einzutreten und die Arbeit von Naturschutzvereinen zu koordinieren,
2. nach seiner Satzung, dem Mitgliederkreis sowie der Leistungsfähigkeit die Gewähr für eine dauernde Erfüllung seiner Aufgaben bietet und
3. aus der weitaus größten Anzahl der überörtlich tätigen Naturschutzvereine im Sinne des Absatzes 1 Nr. 1 besteht.

(3) Die Verfolgung anderer Umweltbelange als die des Naturschutzes sowie die Aufnahme von Vereinen mit Sitz in benachbarten Ländern steht der Anerkennung nicht entgegen. Auch die Mitgliedschaft von natürlichen Personen als fördernde Mitglieder ist zulässig.

(4) Für die Dauer des Bestehens eines Landesnaturschutzverbandes kann ein weiterer Zusammenschluss von Naturschutzvereinen nicht anerkannt werden. Die Anerkennung ist zu widerrufen, wenn ihre Voraussetzungen nicht mehr gegeben sind oder wenn der Landesnaturschutzverband seine Aufgaben nicht oder während eines längeren Zeitraums unzulänglich erfüllt hat.

(5) Dem Landesnaturschutzverband sind die Mitwirkungsrechte nach § 58 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes eingeräumt. Er berät die nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannten Naturschutzvereine bei ihren Stellungnahmen

1. in den zu § 58 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes genannten Beteiligungsverfahren,
2. zu den Entwürfen eines Landschaftsprogramms, der Landschaftsrahmen- und Landschaftspläne.

Er koordiniert die Vorschläge für die Berufung von Mitgliedern in die Beiräte und für die Betreuung geschützter Gebiete. Er ist ferner anzuhören vor der Aufstellung von allgemeinen Plänen der obersten Landesbehörden, welche die Belange des Naturschutzes nicht nur unerheblich berühren.

(6) Das Land beteiligt sich im Rahmen der verfügbaren Haushaltsmittel an den Kosten der Geschäftsführung. Entsprechendes gilt für Auslagen, die dem Landesnaturschutzverband aus der Koordinierung der Mitwirkungsrechte nach § 59 des Bundesnaturschutzgesetzes sowie § 51 dieses Gesetzes anerkannter Naturschutzvereine erwachsen.

Unterabschnitt 3: Besondere Verfahrensvorschriften

§ 53 Erlass von Schutzverordnungen

(1) Vor dem Erlass von Schutzverordnungen sind die Behörden und öffentlichen Planungsträger zu beteiligen, deren Aufgabenbereich durch die Verordnung berührt wird. Diesen Beteiligten soll für die Abgabe ihrer Stellungnahme eine angemessene Frist gesetzt werden; äußern sie sich nicht fristgemäß, kann die zuständige Naturschutzbehörde davon ausgehen, dass die von diesen Beteiligten wahrzunehmenden öffentlichen Belange durch die Schutzverordnung nicht berührt werden.

(2) Der Entwurf der Schutzverordnung und die dazu gehörenden Karten sind für die Dauer eines Monats in den Städten, amtsfreien Gemeinden und Ämtern, in deren Gebiet sich das Vorhaben voraussichtlich auswirkt, öffentlich auszulegen. Ort und Dauer der Auslegung sind durch die betroffenen Städte, amtsfreien Gemeinden und Ämter mindestens eine Woche vorher ortsüblich bekannt zu machen mit dem Hinweis darauf, dass Bedenken und Anregungen bis zwei Wochen nach Ablauf der Auslegungsfrist bei der zuständigen Naturschutzbehörde vorgebracht werden können.

(3) Die Beteiligung nach Absatz 1 kann gleichzeitig mit dem Verfahren nach Absatz 2 durchgeführt werden.

(4) Die zuständige Naturschutzbehörde prüft die fristgerecht vorgebrachten Bedenken und Anregungen, teilt das Ergebnis den Betroffenen mit oder führt einen Erörterungstermin durch.

(5) Wird der Entwurf einer Verordnung räumlich oder sachlich erheblich erweitert, soll den davon unmittelbar Betroffenen Gelegenheit zur Äußerung gegeben werden; handelt es sich um einen durch gemeinsame Interessen verbundenen Kreis von Betroffenen, soll der die Interessen repräsentierende Verband gehört werden.

(6) Die Absätze 1 bis 5 sind nicht anzuwenden, wenn

1. eine Verordnung nach § 21 erlassen werden soll,
2. eine Verordnung über ein Naturdenkmal oder einen geschützten Landschaftsbestandteil erlassen oder eine Verordnung nur auf Grundstücke weniger und bekannter Eigentümerinnen oder Eigentümer oder auf nach § 15 a geschützte Grundflächen erstreckt werden soll,
3. die von einer Verordnung betroffenen Grundflächen für Naturschutzzwecke erworben oder sonst bereitgestellt worden sind oder mit Einwendungen nicht zu rechnen ist,
4. in einer Verordnung nur die Erhaltungsziele für ein Gebiet nach § 20 d Abs. 1 und die Schutzklärung nach § 20 d Abs. 1 aufgenommen werden soll.

Die Absätze 1 bis 4 sind nicht anzuwenden, wenn eine Verordnung nur unwesentlich geändert oder nur dem geltenden Recht angepasst werden soll. Wird eine Verordnung räumlich oder sachlich nicht nur unwesentlich erweitert, gilt Absatz 5 entsprechend. Die betroffenen Eigentümerinnen und Eigentümer, Nutzungsberechtigten und Gemeinden sind innerhalb einer angemessenen Frist anzuhören. Dies gilt nicht im Falle des Satzes 1 Nr. 1.

(7) Die Abgrenzung des Schutzgebiets ist in der Schutzverordnung

1. im Einzelnen zu beschreiben oder
2. grob zu beschreiben und zeichnerisch in Karten darzustellen, die
  - a) als Bestandteil der Verordnung im Gesetz- und Verordnungsblatt abgedruckt werden oder
  - b) bei den Naturschutzbehörden, den amtsfreien Gemeinden und Ämtern eingesehen werden können. Diese Stellen haben Ausfertigungen der Karten aufzubewahren.

Die Karten müssen mit hinreichender Klarheit erkennen lassen, welche Grundflächen zum Schutzgebiet gehören; im Zweifel gelten die Flächen als nicht betroffen.

(8) Verordnungen der unteren Naturschutzbehörden, die von einer Musterverordnung der obersten Naturschutzbehörde nicht nur unerheblich abweichen, bedürfen der Zustimmung der obersten Naturschutzbehörde. Das Gleiche gilt, wenn eine Verordnung nach § 19 und § 20 Abs. 1 Satz 2 ganz oder teilweise aufgehoben werden soll.

(9) Die Gemeinden erlassen Satzungen nach § 20 Abs. 3 in sinngemäßer Anwendung der Absätze 1 bis 8.

§ 54 Ausnahmen und Befreiungen

(1) Von Soll- oder Regelvorschriften in diesem Gesetz oder aufgrund dieses Gesetzes erlassenen Verordnungen kann die zuständige Naturschutzbehörde Ausnahmen zulassen, wenn sich dies mit den Belangen des Naturschutzes vereinbaren lässt und auch keine sonstigen öffentlichen Belange entgegenstehen. Das Gleiche gilt, wenn in diesen Rechtsvorschriften Ausnahmen vorgesehen sind, ohne dass die Voraussetzungen für die Erteilung näher festgelegt sind.

(2) Die zuständige Naturschutzbehörde kann auf Antrag von den Verboten und Geboten der in Absatz 1 genannten Vorschriften eine Befreiung gewähren, wenn

1. die Durchführung der Vorschrift im Einzelfall
  - a) zu einer nicht beabsichtigten Härte führen würde und die Abweichung mit den Belangen des Naturschutzes zu vereinbaren ist,
  - b) zu einer Verschlechterung des Zustandes des betroffenen Teils der Natur führen würde oder
2. überwiegende Gründe des Wohls der Allgemeinheit die Befreiung erfordern.

(3) Ausnahmen und Befreiungen von Satzungen und Gemeindeverordnungen erteilt die Bürgermeisterin oder der Bürgermeister.

(4) Befreiungen durch die untere Naturschutzbehörde mit Ausnahme von Verordnungen nach § 18 bedürfen der Zustimmung der oberen Naturschutzbehörde; Befreiungen nach Absatz 3 bedürfen der Zustimmung durch die untere Naturschutzbehörde.

(5) Soweit sich die Gebote und Verbote der in Absatz 1 genannten Rechtsvorschriften auf Handlungen in Schutzgebieten beziehen, sind die Naturschutzbehörden und die von ihnen Beauftragten im Rahmen der Durchführung ihrer Aufgaben hiervon befreit.

§ 54a Unbeachtlichkeit von Mängeln, Behebung von Fehlern

(1) Eine ein Naturdenkmal ausweisende Verordnung ist nicht deshalb nichtig, weil es als geschützter Landschaftsbestandteil hätte ausgewiesen werden müssen, soweit die Verordnung nach § 20 unter Berücksichtigung des Schutzzwecks zu dem gleichen Schutz hätte führen müssen. Das Gleiche gilt, wenn eine Verordnung eine Einzelschöpfung der Natur nicht als Naturdenkmal, sondern als geschützten Landschaftsbestandteil ausgewiesen hat.

(2) Unbeachtlich sind

1. eine Verletzung der in § 53 bezeichneten Verfahrens- und Formvorschriften,
2. Mängel der Abwägung,

wenn sie nicht schriftlich innerhalb eines Jahres gegenüber der Naturschutzbehörde oder Gemeinde geltend gemacht worden sind, die die Rechtsvorschrift erlassen hat. Das Gleiche gilt für Mängel in der Beschreibung des Schutzzwecks. Der Sachverhalt, der die Verletzung begründen soll, ist darzulegen.

(3) Im Erörterungstermin oder durch besondere Nachricht ist auf die Frist nach Absatz 2 und auf die Rechtsfolgen aufmerksam zu machen.

(4) Die Naturschutzbehörde kann einen Fehler, der sich aus Absatz 2 ergibt, beheben; dabei kann die Naturschutzbehörde die Verordnung durch Wiederholung des nachfolgenden Verfahrens in Kraft setzen. Eine Verordnung oder Satzung kann mit rückwirkender Kraft erlassen werden, wenn sie eine Regelung, die auf einem Verfahrens- oder Formfehler beruht, ersetzt.

§ 54b Verwaltungsvereinfachende Vorschriften

(1) Die oberste Naturschutzbehörde kann für bestimmte Fälle, in denen dieses Gesetz ihre Zustimmung oder ihr Einvernehmen oder die Beteiligung der oberen Naturschutzbehörde vorsieht, durch Verwaltungsvorschrift festlegen, dass ihre Beteiligung oder die der oberen Naturschutzbehörde nicht erforderlich ist.

(2) Eine Genehmigung nach den Vorschriften dieses Gesetzes und den auf seiner Grundlage erlassenen Verordnungen ist nicht erforderlich für Maßnahmen des Naturschutzes, soweit sie nach den Vorschriften des Abschnitts IV festgelegt oder vorgesehen sind.

(3) Bedarf ein Vorhaben nach diesem Gesetz, nach dem Bundesnaturschutzgesetz oder Rechtsakten der Europäischen Gemeinschaften neben einer Genehmigung, Ausnahme oder Befreiung durch die untere Naturschutzbehörde auch einer Entscheidung der obersten oder oberen Naturschutzbehörde, so entscheidet die jeweils höhere zugleich für die nachgeordnete Naturschutzbehörde nach ihrer vorherigen Beteiligung und den für die ersetzte Entscheidung geltenden Vorschriften.

§ 55 Behördliche Untersuchungen und Kontrollen

(1) Beauftragte der Naturschutzbehörden dürfen

1. zur Wahrnehmung ihrer Aufgaben Grundstücke mit Ausnahme von Wohngebäuden betreten und dort nach rechtzeitiger Ankündigung (Absatz 2) auch Vermessungen, Bestandserhebungen, Bodenuntersuchungen, Bodenproben und ähnliche Arbeiten vornehmen und
2. in den Fällen des § 27 Tiergehege an Ort und Stelle daraufhin überprüfen, ob die Vorschriften zum Schutz wild lebender Tiere eingehalten und die in § 27 Abs. 3 genannten Anforderungen erfüllt werden.

(2) Die Ankündigung kann in geeigneten Fällen durch örtliche Bekanntmachung erfolgen. Eine Ankündigung kann unterbleiben, wenn sie mit unverhältnismäßigem Verwaltungsaufwand verbunden oder Gefahr im Verzuge ist.

(3) Bei Betrieben, die der Bergaufsicht unterstehen, haben Untersuchungen und Kontrollen im Einvernehmen mit der Bergbehörde zu erfolgen.

§ 56 Einschränkung von Grundrechten

Für Maßnahmen, die nach diesem Gesetz getroffen werden können, werden das Recht auf Freiheit der Person (Artikel 2 Abs. 2 Satz 2 des Grundgesetzes) und das Recht der Unverletzlichkeit der Wohnung (Artikel 13 des Grundgesetzes) eingeschränkt.

Abschnitt IX Ordnungswidrigkeiten

§ 57 Ordnungswidrigkeiten

(1) Ordnungswidrig handelt, wer, ohne dass eine Ausnahme zugelassen oder eine Befreiung erteilt wurde, vorsätzlich oder fahrlässig

1. einer aufgrund dieses Gesetzes erlassenen vollziehbaren schriftlichen Anordnung, die auf diese Bußgeldvorschrift verweist, zuwiderhandelt oder einer aufgrund dieses Gesetzes erlassenen Verordnung oder Satzung zuwiderhandelt, soweit sie für bestimmte Tatbestände auf diese Bußgeldvorschrift verweist,
2. Auflagen, die mit einer auf diesem Gesetz oder aufgrund dieses Gesetzes erlassenen Rechtsverordnung oder in dem Bundesnaturschutzgesetz beruhenden Zulassung, Genehmigung oder Befreiung verbunden sind, nicht vollständig oder nicht rechtzeitig erfüllt, soweit diese Maßnahmen auf diese Bußgeldvorschrift verweisen,
3. entgegen § 7 a Abs. 1 Eingriffe der in § 7 Abs. 2 Nr. 1 bis 12 bezeichneten Art ohne Genehmigung beginnt oder trotz Untersagung fortsetzt oder durchführt,
4. entgegen § 11 Abs. 1 an Küstengewässern, Gewässern erster Ordnung sowie Seen und kleineren Gewässern mit einer Größe von mehr als 1 ha bauliche Anlagen innerhalb des Gewässer- und Erholungsschutzstreifens errichtet oder wesentlich ändert,
5. entgegen § 13 Abs. 1 ohne Genehmigung einen Fischteich oder ein anderes vom Wasserrecht ausgenommenes Gewässer neu schafft,
6. entgegen § 15 a einen gesetzlich geschützten Biotop zerstört, beschädigt, sonst erheblich beeinträchtigt oder den charakteristischen Zustand verändert,
7. entgegen § 15 b einen Knick beseitigt oder sonst erheblich oder nachhaltig beeinträchtigt,
7a. entgegen § 20 d Abs. 4 unbefugt Handlungen vornimmt, die zu erheblichen Beeinträchtigungen eines gemeldeten Gebietes oder der in einem Konzertierungsgebiet vorkommenden prioritären Biotope oder prioritären Arten führen können,
8. entgegen § 21 Veränderungen in dem geplanten Geltungsbereich von Verordnungen oder Satzungen nach den §§ 17, 19 und 20 vornimmt,
9. entgegen § 24 Abs. 1 Nr. 1 ohne vernünftigen Grund wild wachsende Pflanzen entnimmt oder schädigt,
10. entgegen § 24 Abs. 1 Nr. 2 wild lebende Tiere ohne vernünftigen Grund beunruhigt, fängt, verletzt oder tötet,
11. entgegen § 24 Abs. 1 Nr. 3 ohne vernünftigen Grund Lebensstätten wild lebender Tier- und Pflanzenarten beeinträchtigt oder zerstört,
12. entgegen § 24 Abs. 5 Tiere oder Pflanzen außerhalb ihres natürlichen Verbreitungsgebietes ohne die erforderliche Genehmigung in der freien Natur ansiedelt oder aussetzt,
13. entgegen § 24 Abs. 1 Nr. 4 Bodenvegetation abbrennt oder Wiesen und nicht land- und forstwirtschaftlich genutzte Flächen so behandelt, dass die Pflanzen- und Tierwelt nachhaltig beeinträchtigt wird,
14. entgegen § 24 Abs. 1 Nr. 5 Bäume mit Bruthöhlen des Schwarzspechts oder ähnlich großen Bruthöhlen oder mit Nestern oder Horsten von Schwarzstörchen, Graureihern oder Greifvögeln abholzt, Brut- oder Nistplätze des Kranichs beschädigt oder zerstört, die genannten Bruthöhlen, Nester, Horste oder Brut- und Nistplätze durch Abholzung der unmittelbaren Umgebung gefährdet oder einen Umkreis von 100 Metern um die genannten Bäume oder Brut- und Nistplätze in der Zeit vom 1. Januar bis 31. Juli betritt,
14a. entgegen § 24 Abs. 4 unbefugt in der Zeit vom 15. März bis zum 30. September Bäume, Knicks,

- Hecken, Gebüsch, Röhrichtbestände oder sonstige Gehölze fällt, rodet, auf den Stock setzt oder auf andere Weise beseitigt,
15. den Vorschriften einer aufgrund des § 25 erlassenen Verordnung zuwiderhandelt, soweit sie für einen bestimmten Tatbestand auf diese Bußgeldvorschrift verweist,
  16. entgegen § 26 Abs. 1 wild lebende Tiere ohne schriftliche Genehmigung der oberen Naturschutzbehörde kennzeichnet,
  17. entgegen § 27 ohne Genehmigung Tiergehege oder Zoos errichtet, ändert oder betreibt,
  18. (gestrichen)
  19. in der freien Landschaft andere als die im § 30 bezeichneten Wege und Flächen betritt oder sich dort aufhält,
  20. entgegen § 31 Abs. 1 Wege oder Flächen in der freien Landschaft, die nach § 30 betreten oder benutzt werden dürfen, sperrt,
  21. entgegen § 34 Abs. 1 auf dem Meeresstrand mit Fahrzeugen fährt oder solche aufstellt oder zeltet oder Strandkörbe oder ähnliche Einrichtungen aufstellt oder in Küstendünen oder auf Strandwällen außerhalb der gekennzeichneten Wege fährt, zeltet oder Wohnwagen, Wohnmobile oder andere Fahrzeuge aufstellt oder entgegen § 34 Abs. 2 gesperrte Strandabschnitte nutzt oder dort reitet,
  22. entgegen § 36 Abs. 1 Zelte oder Wohnwagen außerhalb von Zelt- und Campingplätzen aufstellt oder nutzt oder entgegen § 37 Abs. 1 ohne Genehmigung einen Liegeplatz einrichtet,
  23. entgegen § 36 Abs. 4 ohne Genehmigung einen Zelt- und Campingplatz oder entgegen § 37 Abs. 2 einen Sportboothafen errichtet oder wesentlich ändert oder entgegen § 38 einen Golfplatz errichtet oder wesentlich ändert.

(2) Ordnungswidrig handelt auch, wer vorsätzlich oder fahrlässig unbefugt

1. ein bestelltes Feld vor der Aberntung oder ein Feld, eine Wiese oder Weide entgegen einem ausdrücklich erklärten Verbot der oder des Berechtigten betritt, befährt oder sich auf Aufforderung der oder des Berechtigten nicht entfernt,
2. im Feld ausgediente Fahrzeuge abstellt,
3. Weide- und Feldtore, Schlagbäume oder ähnliche Vorrichtungen, die zur Sperrung dienen, öffnet oder befugterweise geöffnete Weide- und Feldtore, Schlagbäume oder ähnliche Einrichtungen nicht wieder schließt oder
4. Zeichen oder Vorrichtungen, die zur Sperrung, zur Kennzeichnung von kennzeichnungsbedürftigen Flächen oder Gegenständen dienen, entfernt, beschädigt, zerstört oder auf andere Weise unbrauchbar macht.

§ 57a Höhe der Geldbuße, Einziehung

(1) Die Ordnungswidrigkeit kann geahndet werden

1. in den Fällen des § 57 Abs. 1 Nr. 1, 6, 7, 8, 15, 17 und 23 mit einer Geldbuße bis zu 50.000 Euro,
2. in den übrigen Fällen mit einer Geldbuße bis zu 5.000 Euro.

(2) Gegenstände, die zur Begehung einer Ordnungswidrigkeit gebraucht worden oder bestimmt gewesen sind, können eingezogen werden.

§ 57b Verstöße gegen Bestimmungen weitergeltender Verordnungen

(1) Ordnungswidrig handelt ferner, wer vorsätzlich oder fahrlässig einer Vorschrift über Naturdenkmale oder Naturschutzgebiete nach § 16 des Reichsnaturschutzgesetzes vom 26. Juni 1935 (RGBl. I S. 821), zuletzt geändert durch Gesetz vom 25. Februar 1971 (GVOBl. Schl.-H. S. 66), oder einer Verordnung über Naturdenkmale oder Naturschutzgebiete nach § 15 Abs. 1 des Reichsnaturschutzgesetzes, oder einer Verordnung über geschützte Landschaftsteile oder Landschaftsschutzgebiete nach §§ 5 und 19 des Reichsnaturschutzgesetzes, zuwiderhandelt.

(2) Soweit in Strafvorschriften der in Absatz 1 genannten Verordnungen Verweisungen auf die §§ 21 und 22 des Reichsnaturschutzgesetzes allein oder in Verbindung mit Verweisungen auf die §§ 15 oder 16 der Verordnung zur Durchführung des Reichsnaturschutzgesetzes vom 31. Oktober 1935 (RGBl. I S. 1275), geändert durch Verordnung vom 16. September 1938 (RGBl. I S. 1184), enthalten sind, gelten diese als Verweisungen auf § 57 Abs. 1 Nr. 1 dieses Gesetzes.

Abschnitt X Übergangs- und Schlussvorschriften

§ 58 Brandschutz für Moore und Heiden

Das Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Landwirtschaft wird ermächtigt, durch Verordnung besondere Vorschriften für die Bekämpfung und Verhütung von Bränden zum Schutz der Moore und Heide zu erlassen. § 32 Abs. 4 Satz 2 des Landeswaldgesetzes gilt entsprechend.

§ 58a Weitergeltende Verordnungen

(1) Verordnungen, die aufgrund des preußischen Feld- und Forstpolizeigesetzes in der Fassung der Bekanntmachung vom 21.01.1926, des Reichsnaturschutzgesetzes und aufgrund des Abschnitts IV des Landschaftspflegegesetzes in den bisher geltenden Fassungen zum Schutz und zur Sicherstellung von Gebieten und Landschaftsbestandteilen erlassen wurden, treten mit dem Inkrafttreten dieses Gesetzes außer Kraft, soweit sie diesem Gesetz widersprechen. Die Geltungsdauer der Verordnungen zur einstweiligen Sicherstellung, die bei Inkrafttreten dieses Gesetzes gelten, richtet sich nach § 21 Abs. 2 dieses Gesetzes.

(2) Verordnungen, die aufgrund der in Absatz 1 Satz 1 genannten Gesetze erlassen worden sind, können aufgrund der Ermächtigungen dieses Gesetzes in Verbindung mit § 53 durch Verordnung aufgehoben und geändert werden.

(3) Verfahren zum Erlass von Schutzverordnungen, die beim Inkrafttreten dieses Gesetzes bereits eingeleitet worden sind, sind nach Maßgabe der Vorschriften dieses Gesetzes fortzuführen.

(4) Für Verordnungen nach Absatz 1 gilt § 57 Abs. 1 Nr. 1 entsprechend.

§ 58b Bestehende Naturschutzverordnungen

(1) In einem Naturschutzgebiet, das vor dem Inkrafttreten dieses Gesetzes durch Verordnung unter Schutz gestellt worden ist, gelten, unbeschadet der Vorschriften der Naturschutzverordnung im Übrigen, bis zu einer Neuregelung aufgrund dieses Gesetzes mindestens folgende Verbote:

1. Die bei Inkrafttreten dieses Gesetzes zulässige Nutzung darf nicht intensiviert, bestehende Nutzungen dürfen nicht zum Nachteil der Natur verändert werden.
2. Wiesen und Dauergrünland dürfen nicht mehr als bisher entwässert und nicht umgebrochen werden. Pflanzenschutzmittel und Klärschlamm dürfen auf diese Flächen nicht aufgebracht werden.
3. Die Errichtung oder wesentliche Änderung von baulichen Anlagen aller Art und die Vornahme sonstiger Eingriffe im Sinne des § 7 ist unzulässig.
4. Im Rahmen der in einer Verordnung zugelassenen Ausübung des Jagdrechts dürfen Wildäcker, Fütterungseinrichtungen und Hochsitze mit geschlossenen Aufbauten nicht errichtet werden.
5. Im Rahmen einer in einer Verordnung zugelassenen Ausübung des Angelsports darf das Angeln nur von zugewiesenen Plätzen aus stattfinden.
6. Das Betreten ist nur auf dafür ausgewiesenen Wegen und Flächen zulässig, das Reiten nur auf ausgewiesenen Reitwegen.

(2) Soweit Absatz 1 über die Naturschutzverordnung hinausgeht, ist § 54 mit der Maßgabe anzuwenden, dass die Befreiung auch zulässig ist, wenn die Verbote des Absatzes 1 im Einzelfall zu einer unzumutbaren Härte führen und die Befreiung mit den Belangen des Naturschutzes vereinbar ist. Bestehende behördliche Zulassungen bleiben unberührt. Sie sollen diesem Gesetz angepasst werden; § 17 Abs. 4 findet entsprechend Anwendung.

§ 58c Bestehende Landschaftsschutzverordnungen

(1) In einem Landschaftsschutzgebiet, das vor dem Inkrafttreten dieses Gesetzes durch Verordnung unter Schutz gestellt worden ist, gelten, unbeschadet der Landschaftsschutzverordnung im Übrigen, bis zu einer Neuregelung aufgrund dieses Gesetzes mindestens folgende Verbote:

1. baugenehmigungspflichtige Anlagen auf nicht baulich genutzten Grundstücken und Hochspannungsleitungen zu errichten sowie Plätze aller Art, Straßen und andere Verkehrsflächen mit festem Belag anzulegen;
2. Bodenbestandteile abzubauen oder andere Abgrabungen, Aufschüttungen und Auffüllungen in dem in § 13 Abs. 1 genannten Umfang vorzunehmen oder die Bodengestalt auf andere Art zu verändern;

3. die wasserwirtschaftlichen Verhältnisse durch Ausbau eines Gewässers (§ 31 des Wasserhaushaltsgesetzes), Grundwasserabsenkungen oder Entwässerungen zu verändern;
4. Wald und Feldgehölze umzuwandeln, ungenutzte Flächen in Nutzung zu nehmen; § 15 a Abs. 5 Satz 2 gilt sinngemäß.

(2) Eine Ausnahme kann zugelassen werden für

1. wesentliche Änderungen der in Absatz 1 Nr. 1 genannten Anlagen sowie für nach § 35 des Baugesetzbuchs bevorrechtigt im Außenbereich zulässige Vorhaben;
2. das Verlegen oder die wesentliche Änderung von ober- oder unterirdischen Leitungen, ausgenommen im Straßenkörper, elektrischen Weidezäunen und Rohrleitungen zur Bewässerung landwirtschaftlicher Flächen und für die Versorgung von Weidevieh;
3. die Errichtung von Einfriedigungen aller Art, ausgenommen Einfriedigungen von Hausgrundstücken, von landwirtschaftlich genutzten Grundstücken oder von schutzbedürftigen Forst- und Sonderkulturen in der üblichen und landschaftsgerechten Art;
4. die Durchführung von Veranstaltungen außerhalb öffentlicher Verkehrsflächen, die mit erheblichem Lärm verbunden sind oder auf andere Weise die Ruhe der Natur oder den Naturgenuss durch außergewöhnlichen Lärm stören;
5. Zelte oder sonstige bewegliche Unterkünfte (Wohnwagen) außerhalb der dafür bestimmten Plätze aufzustellen.

(3) Soweit Absatz 1 über die Landschaftsschutzverordnung hinausgeht, ist § 54 Abs. 2 mit der Maßgabe anzuwenden, dass die Befreiung auch zulässig ist, wenn die Verbote des Absatzes im Einzelfall zu einer unzumutbaren Härte führen und die Befreiung mit den Belangen des Naturschutzes vereinbar ist. Bestehende behördliche Zulassungen bleiben unberührt; sie sollen diesem Gesetz angepasst werden.

§ 59 Übergangsvorschriften für Sondernutzungen, Zeltplätze, Bootsliegeplätze, Sportboothäfen und Golfplätze

(1) Sondernutzungen am Meeresstrand im Sinne des § 35, die unwiderruflich oder unbefristet erteilt wurden, können aus wichtigem Grund widerrufen werden.

(2) Ein Sportboothafen, der aufgrund der Sporthafenverordnung vom 20. August 1974 (GVOBl. Schl.-H. S. 335) und vom 15. Februar 1983 (GVOBl. Schl.-H. S. 121) genehmigt und abgenommen worden ist, gilt nach § 37 als genehmigt und abgenommen. Soweit ein solcher Sportboothafen den gesetzlichen Anforderungen nicht genügt, kann die oberste Naturschutzbehörde die Anpassung an das geltende Recht verlangen.

(3) Zelt- und Campingplätze, die vor Inkrafttreten dieses Gesetzes genehmigt worden sind, gelten nach § 36 als genehmigt. Soweit ein solcher Zelt- und Campingplatz den gesetzlichen Anforderungen nicht genügt, kann die oberste Naturschutzbehörde die Anpassung an das geltende Recht verlangen.

(4) Liegeplätze, die bis zum Inkrafttreten dieses Gesetzes rechtmäßig benutzt worden sind, können bis zu einer Entscheidung der unteren Naturschutzbehörde über den Antrag nach § 37 Abs. 1 weiter benutzt werden.

(5) Golfplätze, die vor Inkrafttreten dieses Gesetzes genehmigt worden sind, gelten nach § 38 als genehmigt. Soweit ein solcher Golfplatz den gesetzlichen Anforderungen nicht genügt, kann die oberste Naturschutzbehörde die Anpassung an das geltende Recht verlangen.

§ 59a Übergangsvorschriften für sonstige Eingriffe in die Natur

Eingriffe in die Natur, die vor dem Inkrafttreten dieses Gesetzes nach dem Landschaftspflegegesetz oder anderen Rechtsvorschriften genehmigt, aber noch nicht begonnen oder nicht beendet worden sind, können nach Maßgabe der Genehmigung verwirklicht werden; die Naturschutzbehörde ist jedoch befugt, nach diesem Gesetz zulässige Nebenbestimmungen nachträglich anzuordnen. Genehmigungen für Eingriffe, die unbefristet oder über einen Zeitraum von mehr als zehn Jahren erteilt worden sind, treten spätestens zehn Jahre nach dem Inkrafttreten dieses Gesetzes außer Kraft; auf Antrag ist über die Fortführung nach Maßgabe dieses Gesetzes zu entscheiden.

§ 60 Übergangsvorschriften

(1) Für die vom Land nach § 29 des Bundesnaturschutzgesetzes in der bis zum 3. April 2002 geltenden Fassung anerkannten Vereine gilt § 51 ab dem Inkrafttreten dieses Gesetzes entsprechend, soweit die Vereine aufgrund von § 29 Abs. 1 Nr. 3 und 4 des bis zum 3. April 2002 geltenden Bundesnaturschutzgesetzes oder aufgrund von landesrechtlichen Regelungen im Rahmen des § 60 Abs. 2 Nr. 5 und 6 zur Mitwirkung befugt sind. Für Verwaltungsakte, die auf Verwaltungsverfahren beruhen, die vor dem 3. April 2002 begonnen worden und nicht in § 61 Abs. 1 aufgeführt sind, gelten die bis zu diesem Tag geltenden landesrechtlichen Regelungen über die Rechtsbehelfe von Vereinen fort.

(2) § 9 Abs. 6 Satz 1 gilt nicht für Anträge, die vor dem Inkrafttreten dieses Gesetzes begonnene Maßnahmen betreffen.

LANDESNATURSCHUTZGESETZ BADEN-WÜRTTEMBERG (Llei de protecció de la natura de Baden-Württemberg)

In der Fassung der Bekanntmachung vom 29. März 1995, GBl. S. 385, zuletzt geändert durch Gesetz zur Änderung des Naturschutzgesetzes vom 19. November 2002, GBl. S. 424 und Art. 4 des Gesetzes zur Änderung von Vorschriften über die Umweltverträglichkeitsprüfung und anderer Gesetze vom 19. November 2002, GBl. S. 428

I. Abschnitt Allgemeine Vorschriften

§ 1 Ziele und Aufgaben

(1) Durch Naturschutz und Landschaftspflege sind die freie und die besiedelte Landschaft als Lebensgrundlage und Erholungsraum des Menschen so zu schützen, zu pflegen, zu gestalten und zu entwickeln, dass

1. die Leistungsfähigkeit des Naturhaushalts,
2. die Nutzungsfähigkeit der Naturgüter (Boden, Wasser, Luft, Klima, Tier- und Pflanzenwelt) sowie
3. die Vielfalt, Eigenart und Schönheit von Natur und Landschaft

nachhaltig gesichert werden.

(2) Der freilebenden Tier- und Pflanzenwelt sind angemessene Lebensräume zu erhalten. Dem Aussterben einzelner Tier- und Pflanzenarten ist wirksam zu begegnen.

(3) Die sich aus den Absätzen 1 und 2 ergebenden Anforderungen sind untereinander und gegen die sonstigen Anforderungen der Allgemeinheit an Natur und Landschaft abzuwägen.

(4) Die Landwirtschaft (§ 4 Abs. 1 Landwirtschafts- und Landeskulturgesetz) und die Forstwirtschaft leisten einen besonderen Beitrag zur Erhaltung und Pflege von Natur und Landschaft. Die Naturschutzbehörden unterstützen sie bei der Erfüllung dieser Aufgabe.

(5) Bei raumbedeutsamen Planungen und Maßnahmen des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge sind die Erfordernisse der Raumordnung und Landesplanung zu beachten. Erholungsvorsorge ist die Gewährleistung des Rechts auf Erholung in der freien Landschaft.

§ 2 Grundsätze des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge

Grundsätze zur Verwirklichung der in § 1 genannten Ziele sind:

1. Die dauerhafte Nutzungsfähigkeit der Naturgüter ist zu gewährleisten. Soweit sich die Naturgüter nicht erneuern, sollen sie sparsam und pfleglich genutzt werden. Der Verbrauch der sich erneuernden Naturgüter soll so gesteuert werden, dass sie nachhaltig zur Verfügung stehen.
2. Die Naturgüter sollen nur so genutzt werden, dass das Wirkungsgefüge des Naturhaushalts in möglichst geringem Umfang beeinträchtigt wird; Einwirkungen auf den Naturhaushalt, die seine Leistungsfähigkeit nachhaltig beeinträchtigen, sollen verhindert, beseitigt oder in Fällen, in denen dies nicht möglich ist, ausgeglichen werden.
3. Der Boden soll erhalten, geschützt und nur so genutzt werden, dass ein Verlust oder eine Beeinträchtigung seiner Fruchtbarkeit vermieden wird. Für die landwirtschaftliche Nutzung gut geeignete Böden sollen dieser Nutzungsart vorbehalten bleiben.
4. Beim Abbau von Bodenbestandteilen sollen wertvolle Landschaftsteile oder Bestandteile der Landschaft erhalten und dauernde Schäden des Naturhaushalts verhütet werden; Eingriffe in Natur und Landschaft durch das Aufsuchen und Gewinnen von Bodenschätzen sowie durch Aufschüttungen sollen ausgeglichen werden.
5. Die Wasserflächen sollen erhalten werden. Gewässer sollen vor Verunreinigung geschützt werden; ihre Selbstreinigungskraft soll erhalten und verbessert werden.
6. Bei Unterhaltung und Ausbau der Gewässer sollen die Erhaltung und Verbesserung ihrer biologischen Selbstreinigungskraft, die Erholungseignung der Landschaft sowie die Sicherung der Lebensräume der Tier- und Pflanzenwelt beachtet und Bauweisen des naturgemäßen Wasserbaues bevorzugt werden.

7. Luftverunreinigungen und Lärmeinwirkungen soll auch durch Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege entgegenwirkt werden.
8. Beeinträchtigungen des Klimas, insbesondere des Kleinklimas, sollen vermieden werden; bei Eingriffen sollen geeignete landschaftspflegerische Maßnahmen durchgeführt werden.
9. Die Vegetation soll erhalten werden; dies gilt insbesondere für Wald und geschlossene Pflanzendecken im Rahmen ihrer sachgemäßen Nutzung, Feldgehölze, Hecken und Ufervegetation; unbebaute Flächen, deren Vegetation beseitigt worden ist, sollen möglichst rasch und weitgehend standortgemäß bepflanzt werden.
10. Die freilebende Tier- und Pflanzenwelt soll als Teil des Wirkungsgefüges des Naturhaushalts geschont werden; seltene oder in ihrem Bestand bedrohte Tier- und Pflanzenarten sollen einschließlich ihres Lebensraumes erhalten werden.
11. Für die Erholung der Bevölkerung sollen insbesondere in der Zuordnung zu den Siedlungsbereichen sowie zu den verdichteten Räumen in ausreichendem Maße Erholungsgebiete und Erholungsflächen geschaffen und gepflegt werden.
12. Zur Sicherung der Vielfalt, Eigenart und Schönheit sollen Natur und Landschaft in erforderlichem Umfang gepflegt sowie gegen Beeinträchtigungen geschützt werden.
13. Grünflächen und Grünbestände sollen im Siedlungsbereich weitgehend erhalten werden; Grünbestände sollen Wohn- und Gewerbebereichen zweckmäßig zugeordnet werden.
14. Landschaftsteile, die sich durch ihre Schönheit, Eigenart, Seltenheit oder ihren Erholungswert auszeichnen oder für einen ausgewogenen Naturhaushalt erforderlich sind, sollen von der Bebauung freigehalten werden.
15. Die Bebauung soll sich Natur und Landschaft anpassen; Trassen für Verkehrswege und Energieleitungen sollen möglichst landschaftsgerecht geführt werden.
16. Der Zugang zur freien Landschaft soll gewährleistet und, soweit er nicht besteht, eröffnet werden.

§ 3 Allgemeine Verpflichtung zum Schutz der Natur

Jeder soll durch sein Verhalten dazu beitragen, dass Natur und Landschaft pfleglich genutzt und vor Schäden bewahrt werden.

§ 4 Aufgaben der Behörden und Planungsträger

(1) Die Behörden und die Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts haben im Rahmen ihrer Zuständigkeit die Ziele, Aufgaben und Grundsätze des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge zu berücksichtigen. Sie sind verpflichtet, bei Planungen, Maßnahmen und sonstigen Vorhaben, die wesentliche Belange des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge berühren können, die Naturschutzbehörden zu unterrichten und anzuhören, soweit nicht eine weitergehende Form der Beteiligung vorgeschrieben ist.

(2) Die Naturschutzbehörden sind so rechtzeitig zu beteiligen, dass sie die ihnen nach diesem Gesetz obliegenden Aufgaben wirksam wahrnehmen können.

§ 5 Aufgaben der Naturschutzbehörden

(1) Die Naturschutzbehörden haben dafür zu sorgen, dass die Vorschriften des Rechts des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge und die aufgrund dieser Vorschriften erlassenen Anordnungen eingehalten werden. Sie haben, soweit nicht andere Zuständigkeiten begründet sind, die zur Durchführung dieser Vorschriften notwendigen Maßnahmen und Anordnungen zu treffen.

(2) Die Naturschutzbehörden haben bei ihren Planungen und Maßnahmen alle Behörden und Träger öffentlicher Belange, deren Aufgabenbereich wesentlich berührt sein kann, so rechtzeitig zu beteiligen, dass diese ihre Belange wirksam wahrnehmen können. Soweit wesentliche Belange der Land- und Forstwirtschaft berührt werden, sind die Berufsvertretungen zu beteiligen.

§ 6 Naturschutz als Aufgabe für Erziehung, Bildung und Forschung

(1) Die staatlichen, kommunalen und privaten Träger von Erziehung und Bildung sollen das Verantwortungsbewusstsein der Jugend und der Erwachsenen für ein pfegliches Verhalten gegenüber Natur und Landschaft sowie für eine sachgerechte Nutzung der Naturgüter wecken und vertiefen. Die Ziele und Aufgaben des Naturschutzes und der Landschaftspflege sollen in den Lehr- und Bildungsplänen und bei den Lehr- und Lernmitteln berücksichtigt werden.

(2) Die wissenschaftlichen Einrichtungen des Landes sollen die Grundlagen des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge verstärkt berücksichtigen.

II. Abschnitt Landschaftsplanung

§ 7 Allgemeine Vorschriften

(1) Die Zielsetzungen und Maßnahmen zur Verwirklichung der Grundsätze des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge werden unter Beachtung der Ziele und Grundsätze der Raumordnung und Landesplanung in einem Landschaftsrahmenprogramm (§ 8 Abs. 1), in Landschaftsrahmenplänen (§ 8 Abs. 2) und in Landschaftsplänen und Grünordnungsplänen (§ 9) dargestellt.

(2) Das Landschaftsrahmenprogramm enthält die Zielsetzungen des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge für die weitere Entwicklung von Natur und Landschaft des gesamten Landes. Dabei sind die ökologischen Grundlagen für die Landschaftsentwicklung zu erarbeiten und darzustellen. Die Landschaftsrahmenpläne enthalten die für Teile des Landes ausgeformten Zielsetzungen des Landschaftsrahmenprogramms und die Grundzüge der überörtlichen Maßnahmen zu ihrer Verwirklichung in Text und Karte. Die Landschaftspläne und Grünordnungspläne enthalten Maßnahmen zur Verwirklichung der in dem Landschaftsrahmenprogramm und in den Landschaftsrahmenplänen aufgeführten Zielsetzungen.

(3) Dem Programm und den Plänen sind Begründungen beizufügen. Die Begründungen der Pläne enthalten das Ergebnis einer Landschaftsanalyse und Landschaftsdiagnose, erläutern die Zielsetzungen und geben die überschlägig geschätzten Kosten für die Verwirklichung vordringlicher Zielsetzungen an.

(4) Das Ministerium Ländlicher Raum (Ministerium) kann durch Rechtsverordnung im Einvernehmen mit dem Wirtschaftsministerium die Planzeichen und deren Bedeutung festlegen. Die Pläne nach Absatz 1 sind nach Richtlinien aufzustellen, die das Ministerium im Einvernehmen mit dem Wirtschaftsministerium erlässt.

§ 8 Landschaftsrahmenprogramm und Landschaftsrahmenpläne

(1) Das Landschaftsrahmenprogramm wird von dem Ministerium aufgestellt und entsprechend der weiteren Entwicklung fortgeschrieben. Das Landschaftsrahmenprogramm und seine Fortschreibung sollen, soweit erforderlich und geeignet, in den Landesentwicklungsplan aufgenommen werden; für das Verfahren gilt § 5 des Landesplanungsgesetzes.

(2) Die Landschaftsrahmenpläne sollen von den Regionalverbänden und dem Verband Region Stuttgart aufgestellt und entsprechend der weiteren Entwicklung fortgeschrieben werden. Landschaftsrahmenpläne sind aufzustellen, wenn wichtige Gründe nähere Untersuchungen über die Belastung und Belastbarkeit der natürlichen Gegebenheiten für das gesamte Planungsgebiet oder für Teile des Planungsgebiets erfordern. Die Ausarbeitung des Landschaftsrahmenplans erfolgt im Benehmen mit der höheren Naturschutzbehörde. Für das Verfahren gilt § 9 Abs. 2 des Landesplanungsgesetzes entsprechend. Die Landschaftsrahmenpläne sollen, soweit erforderlich und geeignet, in die Regionalpläne aufgenommen werden.

§ 9 Landschaftspläne und Grünordnungspläne

(1) Die Träger der Bauleitplanung haben einen Landschaftsplan und einen Grünordnungsplan auszuarbeiten, sobald und soweit es zur Aufstellung, Ergänzung, Änderung oder Aufhebung von Bauleitplänen erforderlich ist, um Maßnahmen zur Verwirklichung von Zielsetzungen nach § 7 Abs. 2 näher darzustellen. Dies gilt insbesondere, wenn Gebiete ihres Planungsbereiches

1. nachhaltigen Landschaftsveränderungen ausgesetzt sind,
2. als Erholungsgebiet vorgesehen sind oder deren Erhaltung als Erholungslandschaft besondere Entwicklungs- oder Pflegemaßnahmen erfordern,
3. erhebliche Landschaftsschäden aufweisen oder solche zu befürchten sind,
4. an oberirdische Gewässer angrenzen (Ufergebiete mit Erholungsschutzstreifen nach § 44),
5. aus Gründen der Wasserversorgung unbeschadet wasserrechtlicher Vorschriften zu schützen oder zu pflegen sind,
6. als Grünbestände, als notwendige Freiflächen oder als Mindestflur zur Sicherung der Leistungsfähigkeit eines ausgewogenen Naturhaushalts oder der Erholung festzulegen und zu schützen sind oder

7. vor einer weiteren Inanspruchnahme der freien Landschaft für andere Nutzungen landschaftsökologische Untersuchungen erfordern.

Für das Verfahren gilt § 5 Abs. 2 entsprechend. Die Landschafts- und Grünordnungspläne sollen, soweit erforderlich und geeignet, in die Bauleitpläne aufgenommen werden.

(2) Berühren Fachplanungen Belange des Naturschutzes und der Landschaftspflege und werden dabei Ausgleichs- oder Gestaltungsmaßnahmen (§ 11 Abs. 2) erforderlich, so sind diese im Fachplan in Text und Karte näher darzustellen, soweit nicht Bundesrecht entgegensteht. Die planerische Festlegung der Ausgleichs- oder Gestaltungsmaßnahmen erfolgt im Benehmen mit der Naturschutzbehörde.

III. Abschnitt Sicherung, Pflege und Gestaltung der Landschaft

§ 10 Eingriffe in Natur und Landschaft

(1) Eingriffe in Natur und Landschaft im Sinne dieses Gesetzes sind Vorhaben im Außenbereich (§ 19 Abs. 1 des Baugesetzbuches[1]), die geeignet sind, insbesondere durch

1. Veränderungen der Bodengestalt (§ 13),
2. Errichtung oder wesentliche Änderung von baulichen Anlagen im Sinne von § 2 Abs. 1 der Landesbauordnung, Straßen und Wegen,
3. Errichtung oder Änderung von Masten sowie Unterstützungen von Freileitungen,
4. Ausbau von Gewässern, Anlage, Veränderung oder Beseitigung von Wasserflächen

den Naturhaushalt oder das Landschaftsbild erheblich zu beeinträchtigen.

(2) Als Eingriffe gelten auch Vorhaben, die den Zugang zur freien Landschaft ausschließen oder erheblich beeinträchtigen (§§ 39, 41).

(3) Die Nutzung im Rahmen einer ordnungsgemäßen Land- und Forstwirtschaft gilt nicht als Eingriff.

(4) Die Vorschriften des Landwirtschafts- und Landeskulturgesetzes sowie des Landeswaldgesetzes bleiben unberührt.

[1] Der Verweis bezieht sich auf die bis zum 31. 12. 1997 geltende Fassung des BauGB; hinsichtlich der derzeit geltenden Fassung ist auf § 35 BauGB abzustellen.

§ 11 Ausgleich von Eingriffen

(1) Ein Eingriff ist unzulässig, wenn

1. er mit den Zielen der Raumordnung und Landesplanung nicht vereinbar ist,
2. vermeidbare erhebliche Beeinträchtigungen nicht unterlassen werden oder
3. unvermeidbare erhebliche Beeinträchtigungen nicht oder nicht innerhalb angemessener Frist ausgeglichen werden können und wesentliche Belange des Naturschutzes, der Landschaftspflege oder der Erholungsvorsorge entgegenstehen.

(2) Eine Beeinträchtigung ist ausgeglichen, wenn nach Beendigung des Eingriffs keine oder keine erhebliche Beeinträchtigung des Naturhaushalts zurückbleibt und das Landschaftsbild wiederhergestellt oder landschaftsgerecht neu gestaltet ist.

(3) Ein Eingriff nach Absatz 1 Nr. 3 kann zugelassen werden, wenn überwiegende öffentliche Belange, insbesondere Zielsetzungen der Raumordnung und Landesplanung, dies erfordern. Der Verursacher des Eingriffs ist verpflichtet, den Eingriff den natürlichen Gegebenheiten so anzupassen, dass dessen Folgen soweit als möglich nach Absatz 2 landschaftsgerecht ausgeglichen werden. Die so nicht ausgleichbaren Beeinträchtigungen sind auf sonstige Weise auszugleichen (Absatz 4). Soweit dies nicht möglich ist, hat der Verursacher für den Natur und Landschaft zugefügten Schaden eine Entschädigung (Ausgleichsabgabe) zu entrichten (Absatz 5). Für die Erfüllung der Ausgleichspflicht haften Verursacher und Rechtsnachfolger als Gesamtschuldner.

(4) Zum Ausgleich des Eingriffs auf sonstige Weise kann insbesondere angeordnet werden,

1. weitergehende Veränderungen der Oberflächengestalt, insbesondere Abgrabungen und Aufschüttungen, zum Zwecke einer Neugestaltung der Landschaft vorzunehmen oder
2. ausgleichende Ersatzmaßnahmen an anderer Stelle durchzuführen.

(5) Eine Ausgleichsabgabe ist zu entrichten, soweit ein Eingriff nicht ausgleichbar ist. Die Ausgleichsabgabe ist mit der Gestattung des Eingriffs zumindest dem Grunde nach festzusetzen. Sie ist an den Naturschutzfonds beim Ministerium zu leisten. § 9 Abs. 2 und §§ 19 und 20 des Landesgebührengesetzes gelten entsprechend.

(6) Das Ministerium regelt durch Rechtsverordnung im Einvernehmen mit dem Finanzministerium, dem Wirtschaftsministerium und dem Ministerium für Umwelt und Verkehr die Höhe der Ausgleichsabgabe und das Verfahren zu ihrer Erhebung. Die Höhe ist nach Dauer und Schwere des Eingriffs, Wert oder Vorteil für den Verursacher sowie nach der wirtschaftlichen Zumutbarkeit zu bemessen. Die Schwere des Eingriffs ist bei der Berechnung der Ausgleichsabgabe in der Regel anhand der beanspruchten Fläche oder der Menge des entnommenen Materials (Entnahmen) zu berücksichtigen.

§ 12 Verfahren

(1) Bedarf ein Eingriff nach anderen Vorschriften einer Gestattung (Verleihung, Bewilligung, Erlaubnis, Genehmigung, Zustimmung, Planfeststellung), so ergehen die Entscheidungen der für die Gestattung zuständigen Behörden im Benehmen mit der gleichgeordneten Naturschutzbehörde, soweit Bundesrecht nicht entgegensteht. Die zuständige Behörde bezieht in ihre Entscheidung die Ausgleichsordnungen nach § 11 mit ein.

(2) Die zuständige Behörde kann zur Vorbereitung der Entscheidungen innerhalb einer von ihr zu bestimmenden Frist die Vorlage von Nutzungs- und Abbauplänen sowie Gestaltungs- und Rekultivierungsplänen verlangen.

(3) Die zuständige Behörde kann die Leistung einer Sicherheit verlangen, soweit sie erforderlich ist, um die Erfüllung von Auflagen oder sonstigen Verpflichtungen zu sichern. Auf Sicherheitsleistungen sind die §§ 232, 234 bis 240 des Bürgerlichen Gesetzbuches anzuwenden.

(4) Wird ein Eingriff ohne die erforderliche Gestattung vorgenommen, so kann die zuständige Behörde die Fortsetzung des Eingriffs untersagen, die Wiederherstellung des früheren Zustandes anordnen oder andere Ausgleichsordnungen treffen, wenn nicht auf andere Weise ein rechtmäßiger Zustand hergestellt werden kann.

(5) Die Beendigung oder eine mehr als einjährige Unterbrechung des Eingriffs sowie der Abschluss von Ausgleichsmaßnahmen sind der zuständigen Behörde anzuzeigen. Eine nur unwesentliche Weiterführung des Eingriffs steht einer Unterbrechung gleich.

§ 13 Genehmigung

(1) Wer beabsichtigt, im Außenbereich als selbständiges Vorhaben

1. Kies, Sand, Mergel, Ton, Lehm, Torf, Steine oder andere Bodenbestandteile abzubauen oder zu gewinnen,
2. Abgrabungen, Aufschüttungen, Auf- oder Abspülungen vorzunehmen oder Bodenvertiefungen aufzufüllen,
3. künstliche Wasserflächen, die von den Bestimmungen des Wasserhaushaltsgesetzes und des Wassergesetzes ausgenommen sind (§ 1 Abs. 2 des Wassergesetzes), zu schaffen oder zu verändern oder
4. die Bodenkrume auf einer Fläche von mehr als 100 qm zu entnehmen,

bedarf einer Genehmigung durch die Naturschutzbehörde. Keiner Genehmigung bedürfen Vorhaben, die der Bergaufsicht unterliegen, und Vorhaben im Sinne des Satzes 1 Nr. 1 bis 3, soweit es sich um genehmigungsfreie Vorhaben im Sinne des § 50 der Landesbauordnung handelt. Unberührt bleiben weitergehende Vorschriften in Rechtsverordnungen über geschützte Gebiete und Gegenstände.

(1a) Es bedürfen der Genehmigung

1. die Errichtung und der Betrieb eines durch eine mechanische Aufstiegshilfe erschlossenen Geländes zum Zweck des Abfahrens mit geeigneten Wintersportgeräten (Skipiste) und zugehöriger Einrichtungen sowie ihre wesentliche Änderung oder Erweiterung,
2. die Umwandlung von Ödland oder naturnahen Flächen zu intensiver landwirtschaftlicher Nutzung,

sofern für das Vorhaben nach dem Landesgesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung eine Verpflichtung zur Durchführung einer Umweltverträglichkeitsprüfung (UVP) besteht. Die Aufgaben nach § 3 a des Gesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung in Verbindung mit § 2 Abs. 1 Nr. 3 des Landesgesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung obliegen der Behörde, die im Falle einer UVP-Pflicht das Genehmigungsverfahren durchführen würde. Die Vorschriften des Landeseseilbahngesetzes bleiben unberührt.

(2) Bedarf ein Vorhaben im Sinne des Absatzes 1 Satz 1 oder des Absatzes 1 a Satz 1 nach anderen Vorschriften einer Gestattung, wird die Gestattung durch die Naturschutzbehörde im Benehmen mit der zuständigen Behörde erteilt, soweit nicht Bundesrecht entgegensteht. Dies gilt nicht für Vorhaben, die einer Planfeststellung bedürfen.

(3) Der Antrag auf Genehmigung nach Absatz 1 Satz 1 oder Absatz 1 a Satz 1 ist schriftlich bei der Naturschutzbehörde einzureichen. Aus dem Antrag müssen alle für die Beurteilung des Vorhabens und des zu erwartenden Endzustandes erforderlichen Einzelheiten ersichtlich sein. § 12 Abs. 2 und 3 gilt entsprechend. Die Zulassung von Torfabbauvorhaben, anderen Abbau- oder Gewinnungsvorhaben im Sinne des Absatzes 1 Satz 1 Nr. 1 und Abgrabungen im Sinne des Absatzes 1 Satz 1 Nr. 2, für die nach dem Landesgesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung eine Verpflichtung zur Durchführung einer Umweltverträglichkeitsprüfung besteht, sowie von Vorhaben im Sinne des Absatzes 1 a kann nur in einem Verfahren erteilt werden, das den Anforderungen des Landesgesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung entspricht.

(4) Der Verursacher oder sein Rechtsnachfolger hat auf Verlangen der Naturschutzbehörde bauliche oder sonstige technische Anlagen, die nach Beendigung oder Unterbrechung des Eingriffs an Ort und Stelle belassen worden sind, zu entfernen.

(5) § 12 Abs. 4 gilt entsprechend.

(6) § 12 Abs. 5 gilt mit der Maßgabe, dass bei einer mehr als einjährigen Unterbrechung ohne Anzeige die Genehmigung erlischt. Sie erlischt in jedem Falle, wenn nicht innerhalb von zwei Jahren nach Erteilung der Genehmigung mit dem Vorhaben begonnen wird oder die Durchführung länger als zwei Jahre unterbrochen wird. Die Frist kann auf Antrag verlängert werden.

§ 14 Gewässer

(1) Alle öffentlichen Planungsträger haben bei wasserwirtschaftlichen Planungen oder Maßnahmen, mit denen Eingriffe in Natur und Landschaft verbunden sind, auf die Erhaltung des biologischen Gleichgewichts der Gewässer und auf eine naturgemäße Ufergestaltung hinzuwirken. Die Lebensmöglichkeiten für eine artenreiche Tier- und Pflanzenwelt sind zu verbessern und geeignete Bereiche für die Erholung zu erschließen.

(2) Gewässer im Sinne des § 1 Abs. 1 des Wassergesetzes sollen nur so ausgebaut werden, dass die Entwicklungsmöglichkeiten der Lebensgemeinschaften von Pflanzen und Tieren erhalten bleiben und der Gemeingebrauch am Gewässer nicht eingeschränkt wird.

(3) Ausgebaute Gewässer sind in solchem Zustand zu erhalten, dass ein angemessener Tier- und Pflanzenbestand erhalten bleibt.

§ 15 Schutzpflanzungen

(1) Die Naturschutzbehörde kann anordnen, dass außerhalb des Waldes Schutzpflanzungen anzulegen und zu erhalten sind, wenn Anlagen das Landschaftsbild erheblich beeinträchtigen. Dies gilt nicht für öffentliche Verkehrswege.

(2) Die Anordnung ist gegenüber demjenigen zu treffen, der die Anlage geschaffen hat oder die tatsächliche Gewalt über sie ausübt.

§ 16 (aufgehoben)

§ 17 Verwendung chemischer Mittel

(1) Chemische Mittel zur Bekämpfung von Schadorganismen und Pflanzenkrankheiten sowie Wirkstoffe, die den Entwicklungsablauf von Pflanzen beeinflussen, dürfen in der freien Landschaft außerhalb von land- und forstwirtschaftlich genutzten Grundstücken nur angewendet werden, wenn es im öffentlichen Interesse erforderlich ist und nicht überwiegende Belange des Naturschutzes und der Landschaftspflege entgegenstehen.

(2) Die Anwendung solcher Mittel in Naturschutzgebieten und auf flächenhaften Naturdenkmälern ist außerhalb von intensiv genutzten landwirtschaftlichen Flächen verboten. Die zuständige Naturschutzbehörde kann die Verwendung dieser Mittel zulassen, soweit eine Gefährdung des Schutzzweckes nicht zu befürchten ist. Weitergehende Vorschriften bleiben unberührt.

(3) Streusalz darf außerhalb von Privatgrundstücken nur verwendet werden, soweit es im öffentlichen Interesse erforderlich ist.

§ 18 Duldungspflicht

(1) Die Eigentümer und sonstigen Berechtigten von Grundstücken in Naturschutzgebieten, flächenhaften Naturdenkmälern und besonders geschützten Biotopen sowie von Naturgebilden sind verpflichtet, Maßnahmen zum Schutz, zur Erhaltung und zur Pflege zu dulden. Satz 1 gilt auch für Grundstücke in Gebieten von gemeinschaftlicher Bedeutung und Europäischen Vogelschutzgebieten, soweit auf ihnen Lebensraumtypen nach Anhang 1 oder Lebensstätten von Arten nach Anhang 2 der Richtlinie 92/43/EWG der Richtlinie 92/43/EWG oder von für die Gebietsmeldung maßgeblichen Vogelarten nach der Richtlinie 79/409/EWG vorkommen. § 26 des Landwirtschafts- und Landeskulturgesetzes bleibt unberührt. Die Eigentümer und sonstigen Berechtigten sollen mit der Durchführung von Pflegemaßnahmen nach Möglichkeit beauftragt werden (§ 53 Abs. 2). Vor der Durchführung von Maßnahmen sind die Eigentümer und sonstigen Berechtigten in geeigneter Weise zu benachrichtigen.

(2) Absatz 1 gilt für die Durchführung von Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege auf Grundstücken, die besonderer Pflegemaßnahmen bedürfen, mit der Maßgabe, dass dadurch die Nutzung des Grundstücks nicht beeinträchtigt werden darf.

(3) Soweit die bisherige wirtschaftliche Nutzung nicht unzumutbar beeinträchtigt wird, haben Eigentümer und sonstige Berechtigte Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege zu dulden, wenn Ausgleichsanordnungen nicht bestehen und nachträglich nicht mehr zulässig sind. Diese Verpflichtung entfällt, soweit die Eigentümer und sonstigen Berechtigten die Maßnahmen auf eigene Kosten ausführen.

§ 19 (aufgehoben)

§ 20 Werbeanlagen

(1) Werbeanlagen sind außerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile unzulässig. Das gleiche gilt für Werbeanlagen, die von der freien Landschaft aus in störender Weise in Erscheinung treten.

(2) Folgende Werbeanlagen können von der Naturschutzbehörde widerruflich zugelassen werden, wenn sie das Landschaftsbild nicht beeinträchtigen:

1. Werbeanlagen an der Stätte der Leistung;
2. Wegweiser, die auf Gaststätten oder Ausflugsziele hinweisen, die sich in der freien Landschaft befinden;
3. Sammelschilder an öffentlichen Straßen vor Ortseingängen als Hinweis auf ortsansässige Unternehmungen und Einrichtungen, die den Belangen der Verkehrsteilnehmer dienen (z.B. Tankstellen, Parkplätze, Werkstätten);
4. Werbeanlagen an und auf Flugplätzen, Sportanlagen und auf abgegrenzten Versammlungsstätten;
5. Werbeanlagen auf Ausstellungs- und Messegeländen.

Die Naturschutzbehörde kann in sonstigen Fällen widerruflich eine Ausnahme bewilligen, wenn dies zur Vermeidung einer besonderen Härte erforderlich ist oder wenn sonst ein wichtiger Grund vorliegt.

(3) Hinweise auf besondere Veranstaltungen (z.B. sportliche Treffen, Schaustellungen, Feiern) in der freien Landschaft, die in der näheren Umgebung der Veranstaltung angebracht werden sollen, können von der Naturschutzbehörde befristet zugelassen werden. Der Veranstalter hat die Hinweise fristgemäß zu entfernen und für die ordnungsgemäße Erfüllung der Verpflichtung Sicherheit zu leisten. Die Höhe und die Art der zu leistenden Sicherheit bestimmt die Naturschutzbehörde im Zulassungsbescheid.

(4) Bestehende Werbeanlagen, die nach Absatz 1 unzulässig und nicht nach Absatz 2 und 3 genehmigt sind, sind auf Verlangen der Naturschutzbehörde zu beseitigen.

(5) Absätze 1 bis 4 gelten für Automaten, die vom öffentlichen Verkehrsraum aus sichtbar sind, entsprechend.

IV. Abschnitt Schutz von Natur und Landschaft

§ 21 Naturschutzgebiete

(1) Gebiete, in denen in besonderem Maße der Schutz von Natur und Landschaft in ihrer Ganzheit oder in einzelnen Teilen

1. aus wissenschaftlichen, ökologischen, naturgeschichtlichen, landeskundlichen oder kulturellen Gründen,
2. zur Erhaltung von Lebensgemeinschaften oder Lebensstätten bestimmter Tier- oder Pflanzenarten oder wegen der Vielfalt, Eigenart oder Schönheit ihrer naturhaften Ausstattung

erforderlich ist, können durch Rechtsverordnung zu Naturschutzgebieten erklärt werden.

(2) In der Rechtsverordnung sind der Schutzgegenstand, der wesentliche Schutzzweck und die dazu erforderlichen Verbote sowie Schutz- und Pflegemaßnahmen zu bestimmen. Sie kann auch Regelungen enthalten über notwendige Beschränkungen

1. der wirtschaftlichen Nutzung,
2. des Gemeingebrauchs an oberirdischen Gewässern,
3. der Befugnis zum Betreten des Gebiets.

(3) Im Naturschutzgebiet sind nach Maßgabe näherer Regelung durch die Rechtsverordnung alle Handlungen verboten, die zu einer Zerstörung oder Veränderung im Schutzgebiet oder seines Naturhaushalts oder zu einer Beeinträchtigung der wissenschaftlichen Forschung führen oder führen können.

(4) Auch außerhalb eines Naturschutzgebietes kann die Naturschutzbehörde im Einvernehmen mit den zuständigen Fachbehörden im Einzelfall Handlungen untersagen, die geeignet sind, den Bestand des Naturschutzgebietes zu gefährden. Sind Schäden bereits entstanden, so kann die Naturschutzbehörde gegen den Verursacher oder den Inhaber der tatsächlichen Gewalt die zur Beseitigung der Schäden erforderlichen Anordnungen treffen.

(5) Soweit es zur Sicherung des Schutzgegenstandes und Verwirklichung des Schutzzweckes erforderlich ist, sollen angrenzende Gebiete als Landschaftsschutzgebiete ausgewiesen werden.

§ 22 Landschaftsschutzgebiete

(1) Gebiete, in denen ein besonderer Schutz der Natur und Landschaft in ihrer Ganzheit oder in einzelnen Teilen oder besondere Pflegemaßnahmen erforderlich sind, um

1. die Leistungsfähigkeit eines ausgewogenen Naturhaushalts zu gewährleisten oder wiederherzustellen,
2. die Nutzungsfähigkeit der Naturgüter zu erhalten oder zu verbessern,
3. die Vielfalt, Eigenart oder Schönheit der Natur und Landschaft zu erhalten oder
4. ihren besonderen Erholungswert für die Allgemeinheit zu erhalten, zu steigern oder wiederherzustellen,

können durch Rechtsverordnung zu Landschaftsschutzgebieten erklärt werden.

(2) In der Rechtsverordnung sind der Schutzgegenstand, der wesentliche Schutzzweck und die dazu erforderlichen Verbote und Erlaubnisvorbehalte sowie Schutz- und Pflegemaßnahmen zu bestimmen. Die Befugnisse zum Betreten sollen dadurch nicht eingeschränkt werden,

(3) Im Landschaftsschutzgebiet sind nach näherer Maßgabe der Rechtsverordnung alle Handlungen verboten, die den Charakter des Gebiets verändern oder dem Schutzzweck zuwiderlaufen, insbesondere wenn dadurch

1. der Naturhaushalt geschädigt,
2. die Nutzungsfähigkeit der Naturgüter nachhaltig gestört,
3. eine geschützte Flächennutzung auf Dauer geändert,
4. das Landschaftsbild nachteilig verändert oder
5. der Naturgenuss beeinträchtigt

wird. In der Rechtsverordnung soll bestimmt werden, dass die Nutzung im Rahmen einer ordnungsgemäßen Bewirtschaftung land- und forstwirtschaftlicher Grundstücke unberührt bleibt.

§ 23 Naturparke

(1) Großräumige Gebiete, die als vorbildliche Erholungslandschaften zu entwickeln und zu pflegen sind und die

1. überwiegend sich durch Vielfalt, Eigenart und Schönheit von Natur und Landschaft auszeichnen,
2. wegen ihrer Naturausstattung sich für die Erholung größerer Bevölkerungsteile besonders eignen und
3. nach den Grundsätzen und Zielen der Raumordnung und Landesplanung hierfür bestimmt werden,

können durch Rechtsverordnung zu Naturparks erklärt werden.

(2) Naturparke sollen nach ihrer natürlichen Eignung und raumordnerischen Zielsetzung gegliedert werden. Bestehende Landschaftsschutzgebiete sind in den Naturpark einzubeziehen, Naturschutzgebiete können einbezogen werden; die ihnen zugrundeliegenden Rechtsvorschriften bleiben unberührt.

(3) In der Rechtsverordnung sind der Schutzgegenstand, der wesentliche Schutzzweck und die dazu erforderlichen Verbote und Erlaubnisvorbehalte zu bestimmen. Die Befugnisse zum Betreten sollen dadurch nicht eingeschränkt werden. § 22 Abs. 3 gilt entsprechend.

§ 24 Naturdenkmale

(1) Gebiete mit einer Fläche bis zu 5 ha (flächenhafte Naturdenkmale) oder Einzelbildungen der Natur (Naturgebilde), deren Schutz und Erhaltung

1. aus wissenschaftlichen, ökologischen, naturgeschichtlichen, landeskundlichen oder kulturellen Gründen,
2. zur Sicherung von Lebensgemeinschaften oder Lebensstätten bestimmter Tiere und Pflanzen oder
3. wegen ihrer Eigenart, Seltenheit oder landschaftstypischen Kennzeichnung

erforderlich sind, können durch Rechtsverordnung zu Naturdenkmalen erklärt werden. Soweit es erforderlich ist, kann bei Naturgebilden auch die Umgebung geschützt werden.

(2) Flächenhafte Naturdenkmale im Sinne des Absatzes 1 können insbesondere kleinere Wasserflächen, Wasserläufe, Moore, Streuwiesen, Röhrichte, Haine, Heiden, Felsgruppen, Steinriegel, erdgeschichtliche Aufschlüsse, Steilufer, Bodenformen, bedeutsame Grünbestände, besondere Pflanzenvorkommen, Laich- und Brutgebiete, Einstände und Wechsel (Migrationswege) von Tieren sein.

(3) Naturgebilde im Sinne des Absatzes 1 können insbesondere Felsen, Höhlen, Wanderblöcke, Gletscherspuren, Quellen, Wasserfälle, seltene, historisch bedeutsame oder wertvolle Bäume sowie Baum- und Gebüschgruppen sein.

(4) In der Rechtsverordnung sind der Schutzgegenstand, der wesentliche Schutzzweck, die dazu erforderlichen Verbote sowie Schutz- und Pflegemaßnahmen für das Naturdenkmal sowie seine geschützte

Umgebung zu bestimmen. § 21 Abs. 2 Satz 2 gilt entsprechend.

(5) Die Naturschutzbehörde kann Verbote und Schutz- und Pflegemaßnahmen auch durch Einzelanordnungen treffen.

(6) Die Entfernung des Naturdenkmals und alle Handlungen, die zu einer Zerstörung, Veränderung oder Beeinträchtigung des Naturdenkmals oder seiner geschützten Umgebung führen oder führen können, sind verboten.

§ 24a Besonders geschützte Biotope

(1) Die folgenden Biotope in der in der Anlage zu diesem Gesetz beschriebenen Ausprägung sind besonders geschützt:

1. Moore, Sümpfe, naturnahe Bruch-, Sumpf- und Auwälder, Streuwiesen, Röhrichtbestände und Riede, seggen- und binsenreiche Nasswiesen;
2. naturnahe und unverbaute Bach- und Flussabschnitte, Altarme fließender Gewässer, Hülen und Tümpel, jeweils einschließlich der Ufervegetation, Quellbereiche, Verlandungsbereiche stehender Gewässer sowie naturnahe Uferbereiche und naturnahe Bereiche der Flachwasserzone des Bodensees;
3. offene Binnendünen, Zwergstrauch- und Wacholderheiden, Trocken- und Magerrasen, Gebüsche und naturnahe Wälder trockenwarmer Standorte einschließlich ihrer Staudensäume;
4. offene Felsbildungen, offene natürliche Block- und Geröllhalden;
5. Höhlen, Dolinen;
6. Feldhecken, Feldgehölze, Hohlwege, Trockenmauern und Steinriegel, jeweils in der freien Landschaft.

(2) Alle Handlungen, die zu einer Zerstörung oder erheblichen oder nachhaltigen Beeinträchtigung der besonders geschützten Biotope führen können, sind verboten. Weitergehende Verbote in Rechtsverordnungen und Satzungen über geschützte Gebiete und Gegenstände bleiben unberührt.

(3) Abweichend von Absatz 2 Satz 1 ist es zulässig,

1. Pflege- und Unterhaltungsmaßnahmen durchzuführen, die zur Erhaltung oder Wiederherstellung der besonders geschützten Biotope notwendig sind;
2. die land- und forstwirtschaftliche Nutzung in der Art und in dem Umfang fortzusetzen, wie sie am 31. Dezember 1991 ordnungsgemäß ausgeübt wurde;
3. die land- und forstwirtschaftliche Nutzung wieder aufzunehmen, die auf Grund vertraglicher Bewirtschaftungsbeschränkungen oder der Teilnahme an einem Extensivierungs- oder Stilllegungsprogramm zeitweise eingeschränkt oder aufgegeben worden war;
4. Nutzungen fortzusetzen oder aufzunehmen, die am 31. Dezember 1991 auf Grund einer behördlichen Gestattung oder einer ausdrücklichen Regelung in einer Rechtsverordnung nach §§ 21 oder 24 ausgeübt werden oder begonnen werden durften;
5. Vorhaben im Sinne von § 35 Abs. 1 Nr. 1 und 2 des Baugesetzbuches durchzuführen, die in unmittelbarem räumlichen Zusammenhang mit einer landwirtschaftlichen Hofstelle oder einem ausgesiedelten Betriebszweig stehen.

(4) Die Naturschutzbehörde kann Ausnahmen von den Verboten des Absatzes 2 Satz 1 zulassen, wenn

1. überwiegende Gründe des Gemeinwohls diese erfordern oder
2. keine erheblichen oder nachhaltigen Beeinträchtigungen des Biotops und der Lebensstätten gefährdeter Tier- und Pflanzenarten zu erwarten sind oder wenn durch Ausgleichsmaßnahmen ein gleichartiger Biotop geschaffen wird.

Für Ausnahmen nach Satz 1 Nr. 1 gilt § 11 Abs. 2 bis 5 entsprechend. In Naturschutzgebieten lässt die höhere Naturschutzbehörde die Ausnahmen zu. Die Ausnahme wird durch eine nach anderen Vorschriften erforderliche behördliche Gestattung ersetzt, wenn diese im Einvernehmen mit der jeweils zuständigen Naturschutzbehörde erteilt wird.

(5) Bisher erteilte befristete Gestattungen und Genehmigungen, die am 31. Dezember 1991 ausgeübt werden

oder begonnen werden durften, sollen verlängert oder erneuert werden, wenn überwiegende Gründe des Gemeinwohls nicht entgegenstehen.

(6) § 21 Abs. 4 gilt entsprechend.

(7) Die Naturschutzbehörde erfasst die besonders geschützten Biotop und trägt sie in Listen und Karten mit deklaratorischer Bedeutung ein. Die Listen und Karten liegen bei der Naturschutzbehörde und den Gemeinden zur Einsicht für jedermann aus. Die Gemeinden weisen auf die Auslegung der Karten und Listen zur Einsicht für jedermann durch ortsübliche Bekanntmachung hin.

(8) Die Naturschutzbehörde teilt Eigentümern und sonstigen Nutzungsberechtigten auf Anfrage mit, ob sich auf ihrem Grundstück ein besonders geschützter Biotop befindet oder ob eine bestimmte Handlung verboten ist.

§ 24b Biotopschutzkommission

(1) Bei der Naturschutzbehörde wird eine Biotopschutzkommission gebildet. Sie hat die Aufgabe, bei der Entscheidung der Naturschutzbehörde über die Einstufung und Abgrenzung der besonders geschützten Biotop auf landwirtschaftlich genutzten Flächen unter Einbeziehung der Eigentümer mitzuwirken. Sie ist hierzu in den Fällen des § 24a Abs. 8 und des § 25a sowie bei der Erstellung der Listen und Karten nach § 24a Abs. 7 zu beteiligen. Bei Anordnungen nach § 25a, die wegen Gefahr im Verzug oder im öffentlichen Interesse eine sofortige Entscheidung erfordern, ist sie nachträglich zu beteiligen.

(2) Die Naturschutzbehörde beruft auf Vorschlag des jeweiligen Verbandes in die Biotopschutzkommission je einen Vertreter der landwirtschaftlichen Berufsvertretung und des Landesnaturschutzverbandes. Der Kommission gehören darüber hinaus der Naturschutzbeauftragte und ein Vertreter des Landwirtschaftsamtes sowie der jeweiligen Gemeinde an. Ist eine Flurbereinigung angeordnet oder beabsichtigt, so ist ein Vertreter des zuständigen Flurbereinigungsamtes zuzuziehen. Die Naturschutzbehörde führt den Vorsitz in der Biotopschutzkommission.

(3) Das Ministerium regelt durch Verwaltungsvorschrift das Verfahren

§ 25 Geschützte Grünbestände

(1) Grünbestände im Sinne dieser Bestimmung sind

1. innerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile, in Gebieten, deren Bebauung in absehbarer Zeit zu erwarten ist, oder in den Randzonen von Wohn-, Gewerbe- oder Verkehrsbereichen
  - a) Grünflächen oder Grünzonen,
  - b) Parkanlagen, Friedhöfe oder bedeutsame Gartenanlagen oder
  - c) Einzelbäume, Baumreihen, Alleen oder Baumgruppen (Bäume),
2. im besiedelten und freien Bereich
  - a) Schutzpflanzungen oder
  - b) Schutzgehölze außerhalb des Waldes,
die insbesondere dem Schutz vor Beeinträchtigungen durch Wind, Lärm oder Emissionen, dem Schutz des Kleinklimas, des Bodens oder von Maßnahmen der Rekultivierung sowie dem Schutz von Brut- und Nistplätzen der Vogelwelt dienen.

(2) Grünbestände, deren Bestandserhaltung

1. zur Sicherung
  - a) eines ausgewogenen Naturhaushalts,
  - b) der nachhaltigen Nutzung der Naturgüter,
  - c) der Naherholung oder
  - d) von Lebensstätten der Tier- und Pflanzenwelt,
2. zur Belebung, Gliederung oder Pflege des Orts- oder Landschaftsbildes,
3. aus landeskundlichen oder kulturellen Gründen

von besonderer Bedeutung ist, können durch Satzung unter Schutz gestellt werden (geschützte Grünbestände).

(3) Außerhalb des Waldes kann sich der Schutz von Bäumen auch auf den Baumbestand des gesamten Gemeindegebiets oder von Teilen des Gemeindegebiets erstrecken.

(4) § 24 Abs. 4 gilt entsprechend.

(5) Vorbehaltlich einer anderweitigen Regelung in der Satzung ist es verboten, geschützte Grünbestände in ihrem Bestand zu beeinträchtigen oder zu verändern, insbesondere sie auf Dauer einer anderen Flächennutzung zuzuführen. Die Satzung kann Vorschriften enthalten über

1. eine Mindestpflege von Grünbeständen und deren Schutz vor Verwilderung, soweit die Grundstücke nicht einer land- oder forstwirtschaftlichen Nutzung unterliegen;
2. Verpflichtungen zu angemessenen und zumutbaren Ersatzpflanzungen oder Ausgleichsabgaben für den Fall der Bestandsminderung durch Eingriffe.

Unberührt bleiben eine ordnungsgemäße Nutzung der Grünbestände, gestalterische Maßnahmen zu ihrer Eingliederung in die Bebauung sowie Maßnahmen, die der Pflege und Erhaltung der Grünbestände dienen.

(6) Die Absätze 1 bis 5 gelten nicht für Bäume in Baumschulen und Gärtnereien.

§ 25a Beeinträchtigung geschützter Flächen

Wird ein Schutzgebiet, geschützter Gegenstand oder besonders geschützter Biotop nach den §§ 21 bis 24a unter Verletzung der Schutzbestimmungen beeinträchtigt, so trifft die Naturschutzbehörde die Anordnungen entsprechend § 12 Abs. 4, wenn nicht auf andere Weise ein rechtmäßiger Zustand hergestellt werden kann. Bei der Beeinträchtigung eines geschützten Grünbestandes nach § 25 trifft die Gemeinde die Anordnungen.

§ 26 Schutz von Bezeichnungen und Kennzeichen

(1) Die Bezeichnungen Naturschutzgebiet, Landschaftsschutzgebiet, Naturpark, Naturdenkmal und besonders geschützter Biotop sowie die amtlichen Kennzeichen dürfen nur für die nach diesem Gesetz geschützten Gebiete und Gegenstände verwendet werden.

(2) Die amtlichen Kennzeichen werden durch Rechtsverordnung des Ministeriums festgelegt.

V. Abschnitt Europäisches ökologisches Netz "Natura 2000"

§ 26a Errichtung des ökologischen Netzes "Natura 2000"

(1) Das Land trägt zum Aufbau und Schutz des Europäischen ökologischen Netzes besonderer Schutzgebiete mit der Bezeichnung "Natura 2000" bei. Die Begriffsbestimmungen nach § 10 Abs. 1 Nr. 3 bis 12, Abs. 2 Nr. 7 bis 9 des Bundesnaturschutzgesetzes in der jeweils geltenden Fassung gelten entsprechend.

(2) Die Landesregierung wählt auf Vorschlag des Ministeriums für Ernährung und Ländlichen Raum nach den in den Richtlinien 79/409/EWG und 92/43/EWG genannten Maßstäben und im Verfahren nach § 33 Abs. 1 Satz 2 des Bundesnaturschutzgesetzes die Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung und die Europäischen Vogelschutzgebiete aus. Das Ministerium für Ernährung und Ländlichen Raum teilt die von der Landesregierung ausgewählten Gebiete der zuständigen Stelle des Bundes zur Benennung gegenüber der Kommission mit.

(3) Gebiete von gemeinschaftlicher Bedeutung werden nach den Maßgaben des Artikels 4 Abs. 4 der Richtlinie 92/43/EWG, Europäische Vogelschutzgebiete nach den Maßgaben des Artikels 4 Abs. 1 bis 3 der Richtlinie 79/409/EWG entsprechend den jeweiligen Erhaltungszielen zu geschützten Teilen von Natur und Landschaft im Sinne des IV. Abschnitts erklärt. Die Schutzerklärung bestimmt den Schutzzweck entsprechend den jeweiligen Erhaltungszielen und die erforderlichen Gebietsabgrenzungen. In ihr ist darzustellen, ob prioritäre Biotope oder prioritäre Arten zu schützen sind. Durch geeignete Gebote und Verbote sowie Pflege- und Entwicklungsmaßnahmen ist sicherzustellen, dass den Anforderungen des Artikels 6 der Richtlinie 92/43/EWG entsprochen wird. Weitergehende Schutzvorschriften bleiben unberührt. Eine gesonderte Schutzerklärung ist nicht erforderlich, wenn eine bestehende Schutzerklärung im Sinne des IV. Abschnitts einen ausreichenden Schutz gewährleistet.

(4) Die Unterschutzstellung nach Absatz 3 kann unterbleiben, soweit nach anderen Rechtsvorschriften, nach

Verwaltungsvorschriften, durch die Verfügungsbefugnis eines öffentlichen oder gemeinnützigen Trägers oder durch vertragliche Vereinbarungen ein gleichwertiger Schutz gewährleistet ist.

§ 26b Allgemeine Schutzvorschriften, Verschlechterungsverbot

Veränderungen oder Störungen, die zu erheblichen Beeinträchtigungen eines Gebietes von gemeinschaftlicher Bedeutung oder eines Europäischen Vogelschutzgebiets in ihren jeweiligen für die Erhaltungsziele maßgeblichen Bestandteilen führen können, sind unzulässig. Weitergehende Schutzvorschriften sowie bestehende Gestattungen, zulässigerweise errichtete Anlagen und deren Nutzung bleiben unberührt. § 25a Satz 1 gilt entsprechend. Die Naturschutzbehörde kann unter den Voraussetzungen des § 26c Abs. 3 bis 5 Ausnahmen von dem Verbot des Satzes 1 zulassen. Die Ausnahme wird durch eine nach anderen Vorschriften erforderliche behördliche Gestattung ersetzt, wenn diese im Einvernehmen mit der Naturschutzbehörde erteilt wird.

§ 26c Verträglichkeit und Unzulässigkeit von Projekten und Plänen, Ausnahmen

(1) Projekte sind vor ihrer Zulassung oder Durchführung auf ihre Verträglichkeit mit den Erhaltungszielen eines Gebiets von gemeinschaftlicher Bedeutung oder eines Europäischen Vogelschutzgebiets zu überprüfen. Bei Schutzgebieten im Sinne des IV. Abschnitts ergeben sich die Maßstäbe für die Verträglichkeit aus dem Schutzzweck und den dazu erlassenen Vorschriften.

(2) Ergibt die Prüfung der Verträglichkeit, dass das Projekt zu erheblichen Beeinträchtigungen eines in Absatz 1 genannten Gebietes in seinen für die Erhaltungsziele oder den Schutzzweck maßgeblichen Bestandteilen führen kann, ist es unzulässig.

(3) Abweichend von Absatz 2 darf ein Projekt nur zugelassen oder durchgeführt werden, soweit

1. es aus zwingenden Gründen des überwiegenden öffentlichen Interesses, einschließlich solcher sozialer oder wirtschaftlicher Art, notwendig ist und
2. zumutbare Alternativen, den mit dem Projekt verfolgten Zweck an anderer Stelle ohne oder mit geringeren Beeinträchtigungen zu erreichen, nicht gegeben sind.

(4) Befinden sich in dem vom Projekt betroffenen Gebiet prioritäre Biotop oder prioritäre Arten, können als zwingende Gründe des überwiegenden öffentlichen Interesses nur solche im Zusammenhang mit der Gesundheit des Menschen, der öffentlichen Sicherheit, einschließlich der Landesverteidigung und des Schutzes der Zivilbevölkerung, oder den maßgeblich günstigen Auswirkungen des Projekts auf die Umwelt geltend gemacht werden. Sonstige Gründe im Sinne des Absatzes 3 Nr. 1 können nur berücksichtigt werden, wenn das zuständige Ministerium unter Beteiligung der obersten Naturschutzbehörde zuvor über das Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit eine Stellungnahme der Kommission eingeholt hat.

(5) Soll ein Projekt nach Absatz 3, auch in Verbindung mit Absatz 4, zugelassen oder durchgeführt werden, sind die zur Sicherung des Zusammenhangs des Europäischen ökologischen Netzes "Natura 2000" notwendigen Maßnahmen vorzusehen. Das zuständige Ministerium unterrichtet unter Beteiligung der obersten Naturschutzbehörde die Kommission über das Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit über die getroffenen Maßnahmen.

(6) Bedarf das Projekt nach anderen Vorschriften einer Gestattung, so ergehen die Entscheidungen der für die Gestattung zuständigen Behörden im Benehmen mit der gleichgeordneten Naturschutzbehörde, soweit Bundesrecht nicht entgegensteht. Die Behörde setzt in ihrer Entscheidung die erforderlichen Anordnungen nach Absatz 5 Satz 1 fest. Bedarf ein Projekt keiner Gestattung nach anderen Vorschriften, ist die Naturschutzbehörde zuständig. Dem Antrag sind die Unterlagen beizufügen, die zur Prüfung der Verträglichkeit und der Voraussetzungen zur Erteilung einer Ausnahme sowie der vorgesehenen Maßnahmen nach Absatz 5 erforderlich sind.

(7) Wenn ein im Geltungsbereich dieses Gesetzes geplantes Projekt erhebliche Auswirkungen auf Schutzgebiete nach den Richtlinien 92/42/EWG oder 79/409/EWG in einem anderen Mitgliedstaat der Europäischen Union haben kann, unterrichtet die zuständige Behörde die vom Mitgliedstaat benannte Behörde. § 8 Abs. 1 und 3 des Gesetzes über die Umweltverträglichkeitsprüfung gelten entsprechend.

(8) Die Absätze 1 bis 5 und 7 sind bei sonstigen Plänen im Sinne des § 35 Satz 1 Nr. 2 des

Bundesnaturschutzgesetzes entsprechend anzuwenden.

§ 26d Verhältnis zu anderen Rechtsnormen

(1) Für geschützte Teile von Natur und Landschaft und geschützte Biotope im Sinne des § 24a ist § 26c nur insoweit anzuwenden, als die Schutzvorschriften, einschließlich der Vorschriften über Ausnahmen und Befreiungen, keine strengeren Regelungen für die Zulassung von Projekten enthalten. Die Pflichten nach § 26c Abs. 4 Satz 2 über die Beteiligung der Kommission und nach § 26c Abs. 5 Satz 2 über die Unterrichtung der Kommission bleiben unberührt.

(2) Handelt es sich bei Projekten um Eingriffe in Natur und Landschaft, bleiben die §§ 10 bis 12 dieses Gesetzes sowie §§ 20 und 21 des Bundesnaturschutzgesetzes unberührt.

§ 26e Vorläufiger Schutz

§§ 26b bis 26d finden auch Anwendung auf der Europäischen Kommission gemeldete, aber noch nicht nach § 26a Abs. 3 und 4 geschützte Gebiete. In einem Konzertierungsgebiet sind die in § 26b Satz 1 genannten Handlungen, sofern sie zu erheblichen Beeinträchtigungen der in ihm vorkommenden prioritären Biotope oder prioritären Arten führen können, unzulässig."

VI. Abschnitt Schutz von Pflanzen- und Tierarten

§ 27 Ziele und Grundsätze

(1) Die Vorschriften dieses Abschnitts dienen dem Schutz, der Erhaltung und Pflege der freilebenden Tier- und Pflanzenwelt. Unberührt bleiben die Vorschriften des Fischerei-, Forst- und Jagdrechts, soweit nicht in Rechtsverordnungen nach dem IV. Abschnitt besondere Bestimmungen getroffen sind.

(2) Grundsätze zur Verwirklichung der in Absatz 1 genannten Ziele sind:

1. Die Lebensgemeinschaften sind als Teil des Naturhaushalts zu erhalten und in ihrer Bestandsentwicklung zu lenken.
2. Die den Pflanzen und Tieren als Standorte, Nahrungsquellen, Nist-, Brut-, Laich-, Wohn- oder Zufluchtgelegenheiten dienenden Lebensstätten sind in ihrer Vielfalt zu erhalten, zu pflegen und bei Zerstörung neu zu gestalten.
3. Seltene, in ihrem Bestand bedrohte, für den Naturhaushalt besonders bedeutsame oder aus wissenschaftlichen Gründen wichtige Pflanzen- und Tierarten sind an ihren Lebensstätten zu erhalten, zu pflegen und gegen Beeinträchtigungen zu schützen.
4. Bedrohte oder bedeutende Lebensstätten, insbesondere der in Nummer 3 genannten Arten, sollen zur Verstärkung ihres Schutzes und zur Gewährleistung ihrer ökologisch gebotenen Pflege erworben werden.
5. Die missbräuchliche Aneignung, Nutzung und Verwertung von Pflanzen und Tieren ist zu verhüten.
6. Die Wiederansiedlung verdrängter oder in ihrem Bestand bedrohter Pflanzen- und Tierarten soll an geeigneten Lebensstätten innerhalb ihres natürlichen Verbreitungsgebietes gefördert werden.

§ 28 Artenschutzprogramm

(1) Zur Vorbereitung, Durchführung und Überwachung von Maßnahmen zur Erhaltung und zur Pflege der freilebenden Tier- und Pflanzenwelt wird von der Landesanstalt für Umweltschutz unter Mitwirkung der Naturschutzverbände und sachkundiger Bürger ein Artenschutzprogramm erstellt.

(2) Das Artenschutzprogramm enthält insbesondere

1. Verzeichnisse der im Landesgebiet vorkommenden freilebenden Tier- und Pflanzenwelt sowie ihrer wesentlichen Lebensgemeinschaften, soweit sie für den Artenschutz bedeutsam sind,
2. Kennzeichnung der in ihrem Bestand gefährdeten Arten und Lebensgemeinschaften unter Darstellung ihrer wesentlichen Gefährdungsursachen,
3. Vorschläge für Schutzmaßnahmen und Grunderwerb,
4. Richtlinien und Hinweise für Pflegemaßnahmen zur Lenkung der Bestandsentwicklung und
5. Richtlinien und Hinweise für Überwachungsmaßnahmen.

§ 29 Allgemeiner Schutz der Pflanzen und Tiere

(1) Es ist verboten,

1. wildwachsende Pflanzen missbräuchlich zu nutzen, insbesondere ihre Bestände zu gefährden,
2. Pflanzenvorkommen, insbesondere Hecken, Röhrichtbestände und Pilze, ohne vernünftigen Grund niederzuschlagen oder zu verwüsten,
3. wildlebende Tiere mutwillig zu beunruhigen, ohne vernünftigen Grund zu fangen oder zu töten oder
4. brütende oder sich sammelnde Tiere unnötig zu stören.

(2) Es ist verboten, die Vegetation auf Wiesen, Feldrainen, ungenutztem Gelände, an Hecken, Hängen oder Böschungen sowie Hecken, lebende Zäune, Bäume (§ 25 Abs. 1 Nr. 1 Buchstabe c), Gebüsche und Röhrichtbestände abzubrennen.

(3) In der Zeit vom 1. März bis 30. September ist es unbeschadet weitergehender Vorschriften in Rechtsverordnungen nach §§ 21 bis 25 verboten,

1. Hecken, lebende Zäune, Bäume (§ 25 Abs. 1 Nr. 1 Buchstabe c), Gebüsche, Röhrichtbestände zu roden, abzuschneiden oder auf andere Weise zu zerstören oder
2. Bäume mit Horsten oder Bruthöhlen zu fällen oder zu besteigen.

(4) Das Verbot des Absatzes 2 gilt nicht

1. für Kulturarbeiten einschließlich Maßnahmen zur Unkraut- und Schädlingsbekämpfung, die behördlich angeordnet oder im Einzelfall ausdrücklich zugelassen werden,
2. für Maßnahmen, die bei zulässigen Bauvorhaben (Hoch- und Tiefbau, Straßenbau, Ausbeutung von Steinbrüchen, Erd- und Kiesgruben und dergleichen) notwendig werden,
3. für Maßnahmen, die bei der Unterhaltung und dem Ausbau oberirdischer Gewässer und Dämme notwendig werden,
4. für Maßnahmen, die aus Gründen der Sicherheit und Leichtigkeit des Verkehrs notwendig werden,
5. für Maßnahmen, die im Rahmen der staatlichen Tierseuchenbekämpfung notwendig werden.

(5) Absatz 3 gilt nicht für behördlich angeordnete oder zugelassene Maßnahmen, die im öffentlichen Interesse nicht zu anderer Zeit oder auf andere Weise mit dem gleichen Ergebnis durchgeführt werden können, sowie für Maßnahmen, die im Einzelfall nach Art und Umfang den Schutzzweck nicht beeinträchtigen.

(6) Das Ministerium kann zur Schonung des Bestandes bestimmter Arten durch Rechtsverordnung

1. die Entnahme bestimmter Pflanzen und Tiere aus Wildbeständen zu Erwerbszwecken oder für den Handel von einer Erlaubnis abhängig machen, einschränken oder verbieten,
2. die Herstellung oder Anwendung bestimmter Geräte oder Mittel, insbesondere Gifte, zum Fangen oder Töten wildlebender Tiere ganz oder teilweise verbieten.

(7) Die Naturschutzbehörde kann durch Rechtsverordnung oder Einzelanordnung für die Lebensstätten bestimmter Arten, insbesondere ihre Standorte, Brut- und Wohnstätten, zeitlich befristet besondere Schutzmaßnahmen, insbesondere Verbote entsprechend § 30 Abs. 4 Nrn. 1 bis 3 festlegen. § 24 Abs. 4 gilt entsprechend.

§ 29a Erlaubnisvorbehalte

(1) Der Erlaubnis der unteren Naturschutzbehörde bedarf das Sammeln von wildwachsenden Pflanzen und wildlebenden Tieren der nicht besonders geschützten Arten für den Handel und für gewerbliche Zwecke. Die Erlaubnis kann zum Schutz der freilebenden Tiere und der wildwachsenden Pflanzen mit Nebenbestimmungen verbunden werden. Sie ist zu versagen, wenn ein Schutz durch Nebenbestimmungen nicht gewährleistet ist.

(2) Gebietsfremde Pflanzen wildwachsender Arten dürfen nur mit Erlaubnis der unteren Naturschutzbehörde in der freien Natur ausgebracht oder angesiedelt werden. Dies gilt nicht für den Anbau von Pflanzen in der

Land- und Forstwirtschaft. Die Erlaubnis ist zu versagen, wenn die Gefahr einer Verfälschung der heimischen Pflanzenwelt oder eine Gefährdung des Bestandes oder der Verbreitungsgebiete heimischer wildlebender Tier- und Pflanzenarten oder von Populationen solcher Arten nicht auszuschließen ist. Gebietsfremd sind Pflanzen, die nicht von einer spontan entstandenen Population des Umgebungsbereiches stammen.

§ 30 Besonders geschützte Pflanzen- und Tierarten

(1) bis (4) (aufgehoben)

(5) Die Naturschutzbehörde kann durch Rechtsverordnung oder Einzelanordnung für die Lebensstätten der besonders geschützten Arten, insbesondere ihre Standorte, Brut- und Wohnstätten, zeitlich befristet besondere Schutzmaßnahmen festlegen. § 24 Abs. 4 gilt entsprechend.

(6) (aufgehoben)

(7) Das Ministerium kann durch Rechtsverordnung zur Erhaltung der besonders geschützten Arten geeignete Maßnahmen bestimmen sowie Handlungen verbieten oder einschränken, die die Bestände weiter verringern können.

§ 31 Zoos

(1) Die Errichtung, die wesentliche Änderung und der Betrieb von dauerhaften Einrichtungen, in denen lebende Tiere wild lebender Arten zwecks Zurschaustellung während eines Zeitraums von mindestens sieben Tagen im Jahr gehalten werden (Zoos), bedürfen der Genehmigung. Nicht als Zoos gelten

1. Zirkusse,
2. Tierhandlungen,
3. Gehege zur Haltung von nicht mehr als fünf Arten des im Geltungsbereich des Bundesjagdgesetzes heimischen Schalenwildes,
4. Einrichtungen im Sinne des Satzes 1, in denen nicht mehr als fünf Tiere anderer wild lebender Arten gehalten werden.

(2) Zoos sind so zu errichten und zu betreiben, dass

1. bei der Haltung der Tiere den biologischen und den Erhaltungsbedürfnissen der jeweiligen Art Rechnung getragen wird, insbesondere die jeweiligen Gehege nach Lage, Größe und Gestaltung und inneren Einrichtungen verhaltensgerecht ausgestaltet sind,
2. die Haltung der Tiere stets hohen Anforderungen genügt und ein gut durchdachtes Programm zur tiermedizinischen Vorbeugung und Behandlung sowie zur artgerechten Ernährung und Pflege vorliegt,
3. dem Entweichen der Tiere und dem Eindringen von Schadorganismen vorgebeugt wird,
4. die Aufklärung und das Bewusstsein der Öffentlichkeit in Bezug auf den Erhalt der biologischen Vielfalt, insbesondere durch Informationen über die zur Schau gestellten Arten und ihre natürlichen Lebensräume gefördert wird.
5. Zoos müssen sich entsprechend ihren besonderen Fähigkeiten und Möglichkeiten an zumindest einer der nachfolgend genannten Aufgaben beteiligen:
  - a) Forschungsaktivitäten, die zur Erhaltung der Arten beitragen, einschließlich Austausch von Informationen über die Arterhaltung
  - b) Aufzucht in Gefangenschaft, der Bestandserneuerung und der Wiederansiedlung von Arten in ihrem natürlichen Lebensraum oder
  - c) Ausbildung in erhaltungsspezifischen Kenntnissen und Fertigkeiten.

(3) Die Genehmigung nach Absatz 1 Satz 1 darf nur erteilt werden, wenn

1. sichergestellt ist, dass die sich aus Absatz 2 ergebenden Pflichten erfüllt werden,
2. die nach dem Fünften Abschnitt des Bundesnaturschutzgesetzes erforderlichen Nachweise vorliegen,
3. keine Tatsachen vorliegen, aus denen sich Bedenken gegen die Zuverlässigkeit des Betreibers sowie der für die Leitung des Zoos verantwortlichen Personen ergeben,

4. andere öffentlich-rechtliche Vorschriften der Errichtung und dem Betrieb des Zoos nicht entgegenstehen.

Die Genehmigung schließt die tierschutzrechtliche Erlaubnis nach § 11 Abs. 1 Nr. 2a) und 3d) des Tierschutzgesetzes ein. Sie kann unter Bedingungen erteilt und mit Auflagen verbunden werden, soweit dies erforderlich ist, um die Erfüllung der in Satz 1 genannten Genehmigungsvoraussetzungen sicherzustellen.

(4) Genehmigungsbehörde ist die untere Verwaltungsbehörde. Die Genehmigungsbehörde kann die Verwendung von Vordrucken für den Antrag und die Unterlagen verlangen.

(5) Zoos haben ein aktuelles Register über ihren Tierbestand zu führen. Das Ministerium für Ernährung und Ländlichen Raum wird ermächtigt, durch Rechtsverordnung Vorschriften über Art und Umfang des Registers zu erlassen. Es kann dabei vorsehen, dass Aufzeichnungen auf Grund anderer Rechtsvorschriften als Register im Sinne von Satz 1 gelten.

§ 32 Auskunfts- und Zutrittsrecht, Anordnungen

(1) Natürliche und juristische Personen sowie nicht rechtsfähige Personenvereinigungen, die einen Zoo betreiben, und die ganz oder zum Teil mit der Leitung betrauten Personen haben der Genehmigungsbehörde auf Verlangen die zur Überwachung erforderlichen Auskünfte zu erteilen. § 26 Abs. 2 Satz 4 des Landesverwaltungsverfahrensgesetzes gilt entsprechend.

(2) Die von der Genehmigungsbehörde beauftragten Personen sind befugt, zum Zwecke der Überwachung Grundstücke, Wirtschaftsgebäude, Geschäfts-, Betriebs- und Lagerräume während der üblichen Arbeits- oder Betriebszeit zu betreten, dort Prüfungen und Besichtigungen vorzunehmen und das Register über den Tierbestand des Zoos sowie geschäftliche Unterlagen einzusehen und zu prüfen. Der Auskunftspflichtige hat das Register über den Tierbestand sowie geschäftliche Unterlagen vorzulegen.

(3) Wird ein Zoo ohne die erforderliche Genehmigung oder unter Verstoß gegen die Betreiberpflichten des § 31 Abs. 2 oder die Genehmigungsvoraussetzungen des § 31 Abs. 3 errichtet, betrieben oder wesentlich geändert, so kann die Genehmigungsbehörde Anordnungen treffen, die die Einhaltung der Betreiberpflichten und der Genehmigungsvoraussetzungen innerhalb einer angemessenen Frist sicherstellen. Sie kann auch anordnen, den Zoo während dieser Frist ganz oder teilweise für die Öffentlichkeit zu schließen. Wenn sich die Anforderungen an die Haltung von Tieren in Zoos entsprechend dem Stand der Wissenschaft ändern, soll die Genehmigungsbehörde nachträgliche Anordnungen treffen, wenn nicht auf andere Weise den Anforderungen Rechnung getragen wird.

(4) Kommt der Betreiber des Zoos den Anordnungen nach Absatz 3 nicht nach, hat die Genehmigungsbehörde innerhalb eines Zeitraums von höchstens zwei Jahren nach dem Erlass der Anordnungen die Schließung des Zoos oder eines Teils des Zoos zu verfügen. Die Genehmigung ist ganz oder teilweise zu widerrufen. Die von der Schließung nach Satz 1 betroffenen Tiere sind vom Verfügungsberechtigten angemessen und im Einklang mit dem Zweck und den Bestimmungen der Zoo-Richtlinie zu behandeln. Ist dies nach den Umständen des Einzelfalls nicht möglich, ergreift die Genehmigungsbehörde geeignete Maßnahmen, um dies sicherzustellen.

(5) Die Genehmigungsbehörde ist zuständige Landesbehörde im Sinne von § 4 Abs. 1 Nr. 20 Buchst. a) des Umsatzsteuergesetzes.

§ 32a Tiergehege

(1) Die Errichtung, die wesentliche Änderung und der Betrieb von Anlagen, in denen Tiere wild lebender Arten außerhalb von Wohn- und Geschäftsgebäuden gehalten werden und die keine Zoos im Sinne von § 31 Abs. 1 sind (Tiergehege), bedürfen der Genehmigung der unteren Verwaltungsbehörde. Fischteiche sowie landwirtschaftliche Einrichtungen zur nutztierartigen Haltung von Schalenwild gelten nicht als Tiergehege. § 31 Abs. 3 Satz 2 und Abs. 4 Satz 2 gilt entsprechend. Das Ministerium wird ermächtigt, durch Rechtsverordnung für bestimmte Tierarten oder Fallgruppen weitere Ausnahmen von der Genehmigungspflicht zu bestimmen. Die Genehmigung kann unter Bedingungen erteilt und mit Auflagen verbunden werden, soweit dies erforderlich ist, um die in Absatz 2 genannten Anforderungen zu erfüllen. Besondere Vorschriften für Gehege im Wald bleiben unberührt.

(2) Die Genehmigung soll für bestimmte Tierarten erteilt werden. Sie darf nur erteilt werden, wenn die Lage,

Größe, Gestaltung und die inneren Einrichtungen des Geheges sowie die Ernährung, Pflege und Betreuung der Tiere den tierschutzrechtlichen Anforderungen genügen. § 31 Abs. 3 Satz 1 Nr. 2 bis 4 gilt entsprechend.

(3) Die Genehmigungsbehörde kann die Beseitigung eines Geheges anordnen, wenn nicht auf andere Weise rechtmäßige Zustände hergestellt werden können.

§ 33 Besondere Bestimmungen

(1) Wildlebende Tiere dürfen nur mit schriftlicher Erlaubnis der Naturschutzbehörde und nur zu wissenschaftlichen Zwecken beringt oder auf andere Weise gekennzeichnet werden.

(2) Das Ministerium kann durch Rechtsverordnung im Interesse der Forschung unter Berücksichtigung des Schutzes der Tiere Vorschriften über Art und Verwendung der Kennzeichen erlassen. In der Rechtsverordnung können

1. Ausnahmen von den Schutzvorschriften der §§ 29 und 31 [2] dieses Gesetzes zugelassen werden, soweit es für die Forschung erforderlich ist,
2. Verpflichtungen zur Ablieferung aufgefundener Ringe oder Kennzeichen oder zur Benachrichtigung einer zuständigen Stelle begründet werden.

(3) Die Bezeichnungen "Vogelwarte", "Vogelschutzwarte" oder Bezeichnungen, die ihnen zum Verwechsell ähnlich sind, dürfen nur mit Genehmigung der höheren Naturschutzbehörde geführt werden.

(4) Das Aussetzen oder Ansiedeln gebietsfremder nichtjagdbarer Tiere in der freien Natur bedarf der Genehmigung der Naturschutzbehörde. Ausgenommen sind genehmigte Gehege oder staatliche zoologische Einrichtungen.

[2] Der Verweis auf § 31 bezog sich auf die Fassung vom 21.10.1975 (Besitz- und Herkunftsverbote); § 31 a.F. wurde gegenstandslos durch unmittelbar geltendes Bundesrecht.

§ 34(aufgehoben)

VII. Abschnitt Erholung in Natur und Landschaft

§ 35 Erholung

Jedermann hat ein Recht auf Erholung in der freien Landschaft nach Maßgabe der folgenden Vorschriften. Weitergehende Rechte aufgrund anderer Vorschriften bleiben unberührt.

§ 36 Allgemeine Schranken

(1) Das Recht auf Erholung findet seine Schranken an den allgemeinen Gesetzen, den Interessen der Allgemeinheit und an den Rechten Dritter (Gemeinverträglichkeit).

(2) Zu den Interessen der Allgemeinheit gehören insbesondere der Naturschutz und die Landschaftspflege, der Schutz von Kulturen, die Sicherung von Ernährung und Rohstoffen, der Gewässerschutz und die Sicherung der öffentlichen Versorgung, der Schutz der Gesundheit und das Erholungsbedürfnis der Bevölkerung.

(3) Zu den Rechten Dritter gehören insbesondere die rechtmäßige landwirtschaftliche, forstwirtschaftliche und bauliche Nutzung von Grundstücken in der Landschaft.

(4) Die Ausübung des Rechts auf Erholung erfolgt auf eigene Gefahr. Neue Sorgfalts- oder Verkehrssicherungspflichten der betroffenen Grundstückseigentümer oder sonstigen Berechtigten werden dadurch, vorbehaltlich anderer Rechtsvorschriften, nicht begründet.

§ 37 Betreten der freien Landschaft

(1) Die freie Landschaft kann von jedermann zum Zwecke der Erholung unentgeltlich betreten werden. Landwirtschaftlich genutzte Flächen dürfen während der Nutzzeit nur auf Wegen betreten werden. Als Nutzzeit gilt die Zeit zwischen Saat oder Bestellung und Ernte, bei Grünland die Zeit des Aufwuchses und

der Beweidung. Sonderkulturen, insbesondere Flächen, die dem Garten-, Obst- und Weinbau dienen, dürfen nur auf Wegen betreten werden.

(2) Zum Betreten gehören auch das Skifahren, das Schlittensfahren (ohne Motorkraft), das Spielen und ähnliche Betätigungen in der freien Landschaft.

(3) Jedermann darf auf Privat- und Wirtschaftswegen sowie auf Pfaden in der freien Landschaft wandern und auf hierfür geeigneten Wegen mit Fahrrädern (ohne Motorkraft) und Krankenfahrstühlen (auch mit Motorkraft) fahren.

(4) Wer die freie Landschaft betritt, ist verpflichtet, von ihm abgelegte Gegenstände und Abfälle wieder aufzunehmen und zu entfernen.

(5) Vorschriften über das Betretungsrecht im Wald, über den Gemeingebrauch an Gewässern und an öffentlichen Straßen und Regelungen des Straßenverkehrsrechts bleiben unberührt.

§ 38 Schranken des Betretens

(1) Das Betreten im Sinne des § 37 Abs. 1 und 2 umfasst nicht das Reiten, das Fahren mit bespannten und motorisierten Fahrzeugen, Zelten und Aufstellen von Wohnwagen.

(2) Das Reiten und Fahren mit bespannten Fahrzeugen ist, unbeschadet straßenverkehrsrechtlicher Vorschriften, auf Wegen und besonders ausgewiesenen Flächen gestattet; gekennzeichnete Wanderwege und Wanderpfade, Sport- und Lehrpfade sowie für die Erholung der Bevölkerung ausgewiesene Flächen, insbesondere Spiel- und Liegewiesen, sind hiervon ausgenommen. Beschränkungen können von Gemeinden und von Grundstückseigentümern aus wichtigem Grund vorgenommen werden, insbesondere soweit diese Wege und Flächen in besonderem Maße der Erholung der Bevölkerung dienen oder erhebliche Schäden oder Beeinträchtigungen anderer Benutzer zu erwarten sind. In Naturschutzgebieten ist das Reiten und Fahren mit bespannten Fahrzeugen nur auf besonders ausgewiesenen Wegen und Flächen gestattet. §§ 39 bis 41 gelten entsprechend.

§ 39 Beschränkungen des Betretens

(1) Das Betretungsrecht kann nicht ausgeübt werden, wenn der Eigentümer oder sonstige Berechtigte das Betreten seines Grundstücks in der freien Landschaft der Allgemeinheit durch deutlich sichtbare Absperrungen, insbesondere durch Einfriedungen, andere tatsächliche Hindernisse oder Beschilderungen (Sperrern), untersagt hat. Beschilderungen sind nur wirksam, wenn sie auf einen gesetzlichen Grund hinweisen, der eine Beschränkung des Betretungsrechts rechtfertigt.

(2) Der Eigentümer oder sonstige Berechtigte darf unbeschadet sonstiger öffentlich-rechtlicher Vorschriften (z.B. Sperrung von Weinbergen während der Reife- und Erntezeit) der Allgemeinheit das Betreten von Grundstücken in der freien Landschaft durch Sperrern nur verwehren, soweit

1. die nichtüberbaute Fläche eines Grundstücks, das mit einem Gebäude zulässig überbaut ist, die überbaute Fläche um nicht mehr als das Zehnfache überschreitet,
2. die zulässige Nutzung eines sonstigen Grundstücks behindert oder eingeschränkt würde, die Beschädigung von landwirtschaftlichen Kulturen zu befürchten ist oder das Grundstück beschädigt oder verunreinigt wird oder
3. Maßnahmen der Land- und Forstwirtschaft, des Naturschutzes, der Landschaftspflege, der Jagd ausübung, zur Vorbereitung oder Durchführung von sportlichen Wettkämpfen oder sonstige zwingende Gründe eine vorübergehende Absperrung erfordern.

§ 40 Beschränkungen des Betretens durch die Naturschutzbehörde

Die Naturschutzbehörde kann durch Rechtsverordnung oder Einzelanordnung das Betreten von Teilen der freien Landschaft aus Gründen des Naturschutzes, zur Durchführung von landschaftspflegerischen Vorhaben, zur Regelung des Erholungsverkehrs oder aus anderen zwingenden Gründen im Sinne des § 36 Abs. 1 bis 3 untersagen oder beschränken, soweit das Betretungsrecht nicht nach anderen gesetzlichen Bestimmungen ausgeschlossen oder beschränkt wird.

§ 41 Genehmigung und Beseitigung von Sperrern

(1) Bedarf die Errichtung einer Sperre im Sinne des § 39 Abs. 1 einer behördlichen Gestattung nach anderen Vorschriften, so ergeht diese im Einvernehmen mit der Naturschutzbehörde, sofern Bundesrecht nicht entgegensteht. Ist eine Gestattung nach anderen Vorschriften nicht erforderlich oder steht der Herstellung des Einvernehmens Bundesrecht entgegen, so darf eine Sperre in der freien Landschaft nur errichtet werden, wenn sie durch die Naturschutzbehörde genehmigt wird. Sperren von intensiv genutzten Flächen landwirtschaftlicher Betriebe bedürfen keiner Genehmigung. Für vorübergehende Sperrungen gemäß § 39 Abs. 2 Nr. 3 genügt eine unverzügliche Anzeige an die Naturschutzbehörde.

(2) Die Gestattung oder Genehmigung nach Absatz 1 ist zu versagen, wenn die Sperre den Voraussetzungen des § 39 Abs. 2 und dem gegenwärtigen Erholungsinteresse der Bevölkerung widerspricht. Sie kann befristet erteilt werden, solange nicht das absehbare Erholungsinteresse der Bevölkerung entgegensteht.

(3) Die Naturschutzbehörde kann die Beseitigung einer bestehenden Sperre anordnen, wenn die Sperre den Voraussetzungen nach § 39 Abs. 2 sowie dem gegenwärtigen Erholungsinteresse der Bevölkerung widerspricht. Ist die Sperre baurechtlich genehmigt, so ergeht die Entscheidung im Einvernehmen mit der Baurechtsbehörde. Mit der Beseitigungsanordnung erlischt insoweit die Baugenehmigung.

§ 42 Durchgänge

Die Naturschutzbehörde kann auf einem Grundstück, das nach vorstehenden Vorschriften nicht frei betreten werden darf, für die Allgemeinheit einen Durchgang anordnen, wenn andere Teile der freien Landschaft, insbesondere Erholungsflächen, Naturschönheiten, Wald oder Gewässer, in anderer zumutbarer Weise nicht zu erreichen sind und wenn der Eigentümer dadurch in seinen Rechten gemäß § 36 Abs. 3 nicht wesentlich beeinträchtigt wird.

§ 43 Aneignung von Pflanzen und Früchten

(1) Jedermann hat das Recht, in der freien Landschaft sich wildwachsende Pflanzen, Beeren, Früchte oder Pilze in ortsüblichem Umfang anzueignen sowie Blüten, Blätter oder Zweige in Mengen, die nicht über einen Handstrauß hinausgehen, zu entnehmen. Die Ausübung dieses Rechts hat pfleglich zu erfolgen.

(2) Dieses Recht besteht jedoch nur vorbehaltlich der Regelungen des VI. Abschnitts. Rechtsvorschriften, die das Aneignungsrecht nach Absatz 1 in Schutzgebieten nach dem IV. Abschnitt einschränken, bleiben unberührt.

§ 44 Erholungsschutzstreifen an Gewässern

(1) Im Außenbereich (§ 19 Abs. 1 des Baugesetzbuches^[3]) dürfen bauliche Anlagen innerhalb von 50 m von der Uferlinie der Bundeswasserstraßen und der Gewässer erster Ordnung (Erholungsschutzstreifen) nicht errichtet oder wesentlich erweitert werden. Im Erholungsschutzstreifen ist auch das Aufstellen von Zelten und Wohnwagen nicht zulässig. Die Naturschutzbehörde kann im Außenbereich durch Rechtsverordnung einen Erholungsschutzstreifen auch für bestimmte Gewässer zweiter Ordnung näher festlegen, soweit es das Erholungsinteresse der Bevölkerung erfordert.

(2) Ausnahmen von Absatz 1 können von der Naturschutzbehörde unter Berücksichtigung der Belange der Raumordnung und Landesplanung zugelassen werden, insbesondere

1. für bauliche Anlagen, die dem Rettungswesen, dem öffentlichen Verkehr, der Schifffahrt, dem Schiffbau, dem Gewässerschutz, der Unterhaltung oder dem Ausbau eines oberirdischen Gewässers, der Wasser- und Energieversorgung, der Abfallbeseitigung oder lebenswichtigen Wirtschaftsbetrieben dienen, wenn das Interesse der Allgemeinheit an der Durchführung dieser Maßnahmen im Erholungsschutzstreifen das Erholungsinteresse der Bevölkerung überwiegt,
2. für notwendige bauliche Anlagen, insbesondere als Gemeinschaftsanlagen, die ausschließlich der Erholung, insbesondere dem Baden, dem Wassersport oder der Fischerei dienen, soweit dadurch der Naturhaushalt oder das Landschaftsbild nicht beeinträchtigt wird, und
3. für bauliche Vorhaben im Sinne des § 35 Abs. 1 des Baugesetzbuches und in Gebieten, für die ein Bebauungsplan aufgestellt oder geändert werden soll, wenn Belange des Naturschutzes und der Landschaftspflege nicht entgegenstehen und keine erhebliche Beeinträchtigung der gegenwärtigen oder absehbaren

[3] Der Verweis bezieht sich auf die bis zum 31. 12. 1997 geltende Fassung des BauGB; hinsichtlich der derzeit geltenden Fassung ist auf § 35 BauGB abzustellen. zukünftigen Erholungsinteressen der Bevölkerung zu erwarten ist.

§ 45 Pflichten der öffentlichen Hand

(1) Die öffentlichen Planungsträger haben die Ausübung des Rechts auf Erholung zu gewährleisten und die Voraussetzungen für die Rechtsausübung zu schaffen.

(2) Die öffentlichen Planungsträger haben im Rahmen ihrer Zuständigkeit in raumwirksamen Planungen landschaftlichen Schönheiten Rechnung zu tragen und sollen Erholungsflächen mit ihren Zugängen für die Allgemeinheit freihalten. Sie sollen durch entsprechende Maßnahmen Zugänge freimachen sowie Uferwege, Wanderwege, Erholungs- und Spielflächen anlegen, ausbauen und unterhalten.

(3) Die Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts haben die in ihrem Eigentum oder Besitz stehenden Grundstücke, die sich nach ihrer natürlichen Beschaffenheit und ihrer Zweckbestimmung für die Erholung der Bevölkerung eignen, insbesondere Uferbereiche, Gewässer, Wälder, Heiden und Grünflächen, der Allgemeinheit offenzuhalten.

VIII. Abschnitt Vorkaufsrecht

§ 46 Vorkaufsrecht

(1) Dem Land stehen Vorkaufsrechte zu an Grundstücken,

1. auf denen sich oberirdische private Gewässer befinden,
2. die an oberirdischen Gewässer angrenzen und sich im Erholungsschutzstreifen (§ 44) befinden,
3. die in Naturschutzgebieten oder in flächenhaften Naturdenkmälern liegen oder
4. auf denen Naturdenkmale stehen.

Liegen die Merkmale der Nummern 1 bis 4 nur bei einem Teil des Grundstücks vor, so erstreckt sich das Vorkaufsrecht nur auf diese Teilfläche. Der Eigentümer kann die Übernahme der Restfläche verlangen, wenn es ihm wirtschaftlich nicht mehr zuzumuten ist, das Grundstück zu behalten.

(2) Das Vorkaufsrecht darf nur ausgeübt werden, wenn die gegenwärtigen oder zukünftigen Belange des Naturschutzes, der Landschaftspflege oder der Erholungsvorsorge es erfordern.

(3) Die Ausübung des Vorkaufsrechts erfolgt durch die Oberfinanzdirektion, der unverzüglich der Inhalt des Kaufvertrags gemäß § 469 Abs. 1 des Bürgerlichen Gesetzbuches mitzuteilen ist; diese handelt im Einvernehmen mit der höheren Naturschutzbehörde.

(4) Die Vorkaufsrechte gehen unbeschadet bundesrechtlicher Vorkaufsrechte anderen Vorkaufsrechten im Range vor. Sie bedürfen nicht der Eintragung in das Grundbuch. Bei einem Eigentumserwerb aufgrund der Ausübung des Vorkaufsrechts erlöschen rechtsgeschäftliche Vorkaufsrechte.

(5) Die Vorkaufsrechte können vom Land auf Antrag auch zugunsten von Körperschaften des öffentlichen Rechts und von Naturschutzverbänden (§ 51) ausgeübt werden. Liegen mehrere Anträge vor, entscheidet die Oberfinanzdirektion über die Rangfolge im Einvernehmen mit der höheren Naturschutzbehörde.

(6) Mit der Ausübung des Vorkaufsrechts kommt der Kauf zwischen dem Begünstigten und dem Verpflichteten zustande. Im Falle des Absatzes 5 haftet das Land für die Verpflichtungen aus dem Kaufvertrag neben dem Begünstigten als Gesamtschuldner.

(7) Die Vorkaufsrechte sind nicht übertragbar. Das Vorkaufsrecht kann nur innerhalb von zwei Monaten nach der Mitteilung des Kaufvertrages ausgeübt werden. Die §§ 463 bis 468 Abs. 1, §§ 471, 1098 Abs. 2, §§ 1099 bis 1102 des Bürgerlichen Gesetzbuches sind anzuwenden.

IX. Abschnitt Eigentumsbindung, Entschädigung

§ 47 Eigentumsbindung, Entschädigung

(1) Einschränkungen der Eigentümerbefugnisse, die sich unmittelbar aus diesem Gesetz oder durch Maßnahmen aufgrund dieses Gesetzes ergeben, sind im Rahmen der Sozialbindung des Eigentums (Artikel 14 Abs. 2 Satz 2 des Grundgesetzes) entschädigungslos zu dulden.

(2) Soweit Maßnahmen aufgrund dieses Gesetzes enteignende Wirkung haben, ist eine angemessene Entschädigung zu leisten. Die §§ 7 bis 15 des Landesenteignungsgesetzes gelten entsprechend. Bei der Bemessung der Entschädigung werden jedoch Vermögensvorteile, die als mittelbare Folge eines zugelassenen Eingriffs, insbesondere durch die Entnahme von Bodenbestandteilen, eingetreten sind oder eintreten können, nur insoweit berücksichtigt, als der Betroffene die Vermögensvorteile durch eigene Aufwendungen von Kapital oder Arbeit zulässigerweise bewirkt hat.

(3) An Stelle einer Entschädigung kann der Eigentümer die Übernahme des Grundstücks durch den Begünstigten verlangen, wenn es ihm mit Rücksicht auf die durch die Maßnahme eintretenden Nutzungsbeschränkungen nicht mehr zuzumuten ist, das Grundstück zu behalten.

X. Abschnitt Organisation, Zuständigkeit, Verfahren

§ 48 Naturschutzbehörden

(1) Naturschutzbehörden sind

1. das Ministerium als oberste Naturschutzbehörde,
2. die Regierungspräsidien als höhere Naturschutzbehörden und
3. die unteren Verwaltungsbehörden als untere Naturschutzbehörden.

(2) Die unteren Naturschutzbehörden sind mit mindestens einer hauptamtlichen Naturschutzfachkraft auszustatten. Das Land stellt den Landratsämtern die hierfür erforderlichen Landesbediensteten des gehobenen oder höheren Dienstes.

(3) Soweit bei den unteren Naturschutzbehörden bereits hauptamtliche Naturschutzfachkräfte beschäftigt sind, soll deren Zahl nicht unter den Bestand vom 1. Januar 2000 vermindert werden, es sei denn, die gesetzlichen Aufgaben der unteren Naturschutzbehörden werden reduziert.

§ 48a Naturschutzfachbehörden

(1) Die Naturschutzfachbehörden unterstützen und beraten die Naturschutzbehörden. Sie nehmen die sonstigen Aufgaben gemäß § 48b wahr und unterstützen die Stiftung Naturschutzfonds in der Planung und Abwicklung von Fördermaßnahmen.

(2) Naturschutzfachbehörden sind

1. die Landesanstalt für Umweltschutz,
2. die Bezirksstellen für Naturschutz und Landschaftspflege (Bezirksstellen) und
3. die Beauftragten für Naturschutz und Landschaftspflege (Naturschutzbeauftragte).

(3) Die Bezirksstellen werden den Regierungspräsidien, die Naturschutzbeauftragten den unteren Naturschutzbehörden angegliedert. Als Berater der unteren Naturschutzbehörde sind die Naturschutzbeauftragten an fachliche Weisungen nicht gebunden.

(4) Das Ministerium führt die Fachaufsicht über die Landesanstalt für Umweltschutz sowie die Dienst- und Fachaufsicht über die Bezirksstellen. Es bestellt die Leitung der Bezirksstellen nach Anhörung der höheren Naturschutzbehörde.

(5) Die Naturschutzbeauftragten sind ehrenamtlich tätig. Die Stadt- und Landkreise bestellen jeweils auf die Dauer von fünf Jahren für ihr Gebiet einen oder mehrere Naturschutzbeauftragte. Die Bestellung ist widerruflich. Die Naturschutzbeauftragten haben Anspruch auf Ersatz ihrer Auslagen. Sie haben ferner Anspruch auf eine angemessene Aufwandsentschädigung durch das Land.

(6) Das Ministerium regelt die fachlichen Anforderungen an die Naturschutzbeauftragten und ihre Obliegenheiten.

§ 48b Aufgaben der Naturschutzfachbehörden

(1) Die Landesanstalt für Umweltschutz hat neben den Aufgaben, die ihr durch andere Vorschriften dieses Gesetzes übertragen sind, insbesondere

1. das Ministerium fachlich zu beraten und zu unterstützen,
2. die Naturschutzbehörden und die anderen Naturschutzfachbehörden beim Verwaltungsvollzug durch Fachinformationen, allgemeine Daten und Karten sowie durch Arbeitshilfen zu unterstützen, die
3. Öffentlichkeit über Naturschutz und Landschaftspflege zu informieren.

Das Nähere wird im Statut der Anstalt im Einvernehmen mit dem Ministerium bestimmt.

(2) Die Bezirksstellen beraten und unterstützen die höheren Naturschutzbehörden

1. in konzeptionellen Naturschutzfragen,
2. bei der Ausweisung von Naturschutzgebieten und Naturparken insbesondere durch die Erarbeitung regionaler Schutzgebietskonzepte sowie der fachlichen Grundlagen und Karten sowie beim Vollzug dieser Verordnungen,
3. bei der Anwendung der §§ 10 bis 13, soweit es sich um Raumordnungsverfahren oder Großvorhaben handelt; bei allen übrigen Vorhaben obliegt die Beratung den unteren Naturschutzbehörden und den Naturschutzbeauftragten,
4. bei Stellungnahmen zu Regionalplänen und Landschaftsrahmenplänen,
5. bei der Ausübung des Vorkaufsrechts nach § 46 und durch Vorschläge für den Grunderwerb zu Naturschutzzwecken,
6. bei der Bewertung der Landschaftspflegeprogramme der unteren Naturschutzbehörden,
7. in Fragen des Artenschutzes,
8. bei Befreiungen nach § 62 und bei Widerspruchsverfahren.

Darüber hinaus haben die Bezirksstellen folgende Aufgaben:

1. Betreuung der Naturschutzgebiete und NATURA 2000-Gebiete insbesondere durch die Erstellung von Pflege- und Entwicklungsplänen sowie Managementplänen, durch die Organisation der Besucherlenkungsmaßnahmen und der notwendigen Pflegemaßnahmen einschließlich des Einsatzes eines Pflegetrupps für fachlich komplexe Maßnahmen sowie durch die Dokumentation der Gebietsentwicklung,
2. Mitwirkung bei Verträglichkeitsprüfungen im Zusammenhang mit NATURA 2000-Gebieten,
3. Vollzug des Artenschutzprogramms durch Konzeption und Umsetzung von Artenhilfsmaßnahmen,
4. Mitwirkung bei den Landschaftserhaltungsverbänden,
5. Mitwirkung bei den Naturschutzzentren der öffentlichen Hand,
6. Information der Öffentlichkeit über die Belange des Naturschutzes einschließlich des Betriebs von Ökomobilen.

(3) Die Naturschutzbeauftragten beraten und unterstützen die unteren Naturschutzbehörden insbesondere bei der Beurteilung von Vorhaben und Planungen, die mit Eingriffen verbunden sind oder diese vorbereiten, bei Stellungnahmen zu Landschafts- und Grünordnungsplänen sowie bei der Beurteilung von Fachplanungen anderer Verwaltungen.

§ 49 Beiräte

(1) Zur wissenschaftlichen und fachlichen Beratung können bei den Naturschutzbehörden Beiräte aus ehrenamtlich tätigen sachverständigen Personen gebildet werden, denen auch Vertreter der Land- und Forstwirtschaft angehören sollen. Die Geschäftsführung obliegt den Naturschutzbehörden. Das Nähere, insbesondere Zusammensetzung, Stellung und Aufgabe der Beiräte, regelt das Ministerium durch Rechtsverordnung.

(2) Der Beirat bei dem Ministerium soll zugleich die Aufgaben des Stiftungsrates nach § 50 Abs. 5 wahrnehmen.

§ 50 Naturschutzfonds

(1) Die bei dem Ministerium bestehende Stiftung "Naturschutzfonds" ist eine rechtsfähige Stiftung des öffentlichen Rechts.

(2) Das Land bringt in das Vermögen der Stiftung als einmalige Grundausstattung den Betrag von 300 000 DM (153 387, 56 Euro) ein.

(3) Außer den Erträgen des Stiftungsvermögens und den Zuwendungen Dritter fließen in den Naturschutzfonds

1. Erträge von öffentlichen Lotterien und Auspielungen, Ausstellungen, Veranstaltungen oder von Sammlungen und
2. die Ausgleichsabgaben (§ 11 Abs. 5 und § 25 Abs. 5 Nr. 2).

(4) Der Naturschutzfonds fördert die Bestrebungen für die Erhaltung der natürlichen Umwelt und der natürlichen Lebensgrundlagen und trägt zur Aufbringung der benötigten Mittel bei. Er hat insbesondere die Aufgabe,

1. die Forschung und modellhafte Untersuchungen auf dem Gebiet der natürlichen Umwelt anzuregen und zu fördern,
2. das Ministerium bei der Planung und Verwendung der verfügbaren Forschungsmittel zu beraten,
3. Maßnahmen zur Aufklärung, Ausbildung und Fortbildung zu unterstützen und zu fördern,
4. richtungsweisende Leistungen auf dem Gebiet der Erhaltung der natürlichen Umwelt auszuzeichnen,
5. den Erwerb von Grundstücken für Zwecke des Naturschutzes oder der Erholungsvorsorge zu finanzieren und
6. Maßnahmen zum Schutz der Natur und zur Pflege der Landschaft zu fördern.

(5) Der Naturschutzfonds wird durch einen Stiftungsrat verwaltet. Den Vorsitz des Stiftungsrates führt der Minister für den Ländlichen Raum oder der von ihm bestimmte Vertreter. Die Mitglieder des Stiftungsrates werden von dem Ministerium jeweils auf fünf Jahre berufen; eine erneute Berufung ist zulässig. Bei der Berufung sollen Mitglieder der im Landtag vertretenen Fraktionen, die Regierungspräsidenten, Vertreter der kommunalen Selbstverwaltung, der Naturschutzverbände, der Wirtschaftsverbände, der wissenschaftlichen Fachbereiche der Universitäten und Hochschulen sowie der Geschäftsbereiche des Kultusministeriums und des Wissenschaftsministeriums berücksichtigt werden. Das Ministerium bestellt einen Geschäftsführer. Im übrigen beschließt der Naturschutzfonds eine Satzung, die der Genehmigung der Rechtsaufsichtsbehörde bedarf.

(6) Die Stiftung steht unter der Aufsicht des Landes. Die Aufsicht beschränkt sich darauf, die Rechtmäßigkeit der Verwaltung sicherzustellen (Rechtsaufsicht). Rechtsaufsichtsbehörde ist das Ministerium.

§ 51 Mitwirkung der Naturschutzverbände und Anhörungsrecht des Landesnaturschutzverbandes

(1) Die Naturschutzbehörden können juristischen Personen des Privatrechts, die sich nach ihrer Satzung überwiegend dem Naturschutz, der Landschaftspflege oder der Erholungsvorsorge widmen und die Gewähr für eine sachgerechte Förderung der Zielsetzungen dieses Gesetzes bieten (Naturschutzverbände), auf Antrag in bestimmtem Umfang die Betreuung von geschützten Gebieten oder geschützten Gegenständen widerruflich übertragen. Hoheitliche Befugnisse können nicht übertragen werden. Die Naturschutzverbände sind vor einer Änderung oder Aufhebung der Schutzverordnung sowie vor jeder erheblichen Beeinträchtigung der von ihnen betreuten Gebiete und Gegenstände zu hören.

(2) Das Land kann den Naturschutzverbänden auf Antrag im Rahmen der bereitgestellten Haushaltsmittel Zuschüsse oder Aufwendungsersatz für Leistungen gewähren, die im öffentlichen Interesse liegen, insbesondere für

1. den Erwerb von Grundstücken aus Gründen des Naturschutzes oder der Erholungsvorsorge,
2. die Durchführung von Einzelmaßnahmen nach Maßgabe des § 53,
3. Untersuchungen und Veröffentlichungen von wissenschaftlichem oder allgemeinem Interesse,
4. Vorarbeiten für die Ausweisung neuer Schutzgebiete oder
5. Maßnahmen der Aufklärung, Ausbildung oder Fortbildung.

(3) Ein rechtsfähiger Zusammenschluss von Naturschutzverbänden, dessen Tätigkeit sich auf das gesamte Landesgebiet erstreckt, kann auf Antrag von dem Ministerium anerkannt werden (Landesnatschutzverband), soweit der Zusammenschluss nach Art und Umfang seiner bisherigen Tätigkeit, seiner Zusammensetzung und Organisation die Gewähr für eine dauernde Wahrnehmung seiner Aufgaben auf Landesebene bietet. Die Anerkennung ist zu widerrufen, wenn ihre Voraussetzungen nicht mehr gegeben sind oder wenn der Zusammenschluss seine Aufgaben nicht oder während eines längeren Zeitraumes unzulänglich erfüllt hat. Während des Bestehens eines Landesnaturschutzverbandes kann ein weiterer Zusammenschluss von Naturschutzverbänden nicht anerkannt werden.

(4) Der Landesnaturschutzverband kann in den Fällen, in denen er nach § 63 Abs. 2 anzuhören ist, verlangen, dass die Weisungen der nächsthöheren Naturschutzbehörde einzuholen sind, soweit die zuständige Naturschutzbehörde entgegen seiner Stellungnahme entscheiden will.

(5) Die Behörden und Einrichtungen des Naturschutzes sollen über die gesetzlichen Beteiligungspflichten hinaus die Zusammenarbeit mit den Naturschutzverbänden pflegen.

§ 52 Ehrenamtlicher Naturschutzdienst

(1) Die unteren und höheren Naturschutzbehörden können geeignete Personen ehrenamtlich damit beauftragen, Besucher der freien Landschaft über die Vorschriften zum Schutz der Natur und der Landschaft zu informieren und die Einhaltung dieser Bestimmungen mit dem Ziel zu überwachen, ihre Verletzung zu verhüten und Schäden für Natur und Landschaft abzuwenden (Naturschutzwarte).

(2) Die Naturschutzwarte sollen die Naturschutzbehörde über nachteilige Veränderungen in Natur und Landschaft unterrichten und bei deren Beseitigung mitwirken. Sie sind verpflichtet, der Naturschutzbehörde die Verletzung von Vorschriften des Naturschutzrechts zu melden. Sie unterstehen der Aufsicht der Naturschutzbehörde, die sie bestellt hat. Sie müssen bei ihrer Tätigkeit einen Ausweis über ihre Bestellung mit sich führen und auf Verlangen vorzeigen.

(3) Die Naturschutzwarte sind berechtigt, Personen, die einer Rechtsverletzung verdächtig sind, zur Feststellung der Personalien anzuhalten. Weitere hoheitliche Befugnisse können nicht übertragen werden.

§ 52a Hauptamtlicher Naturschutzdienst

(1) Die unteren und höheren Naturschutzbehörden können hauptamtliche Hilfskräfte für den Außendienst bestellen. Diese haben neben den Aufgaben nach § 52 Abs. 1 insbesondere die Schutzgebiete zu betreuen und deren Besucher über die Besonderheiten und Gefährdungen zu informieren. Sie sollen im Rahmen ihrer Überwachungsaufgabe Verletzungen der Vorschriften zum Schutz der Natur und der Landschaft verhüten, feststellen und bei der Verfolgung von Rechtsverletzungen mitwirken.

(2) Neben dem Recht der Personalienfeststellung gemäß § 52 Abs. 3 können die hauptamtlichen Hilfskräfte

1. das Betreten von Teilen der freien Landschaft vorübergehend untersagen oder beschränken, soweit dies aus Gründen des Naturschutzes erforderlich ist,
2. unberechtigt entnommene Pflanzen und Tiere im Sinne von § 20a Abs. 1 und 2[4] des Bundesnaturschutzgesetzes abnehmen,
3. Verwarnungen gemäß §§ 56, 57 des Gesetzes über Ordnungswidrigkeiten erteilen und
4. die vorläufige Einstellung rechtswidriger Handlungen verfügen; die Einstellung wird unwirksam, wenn sie nicht innerhalb einer Woche von der Naturschutzbehörde bestätigt wird.

(3) Die hauptamtlichen Hilfskräfte müssen bei ihrer Tätigkeit ein Dienstabzeichen tragen und einen Dienstausweis mit sich führen und bei der Vornahme einer Amtshandlung auf Verlangen vorzeigen. Das Ministerium kann durch Rechtsverordnung Vorschriften über das Tragen einer Dienstkleidung erlassen.

[4] Der Verweis bezieht sich auf das BNatSchG i.d.F. vom 21.9.1998; die entsprechende Legaldefinitionen der "Tiere" und "Pflanzen" findet sich jetzt in § 10 Abs. 2 Nr. 1 und 2 BNatSchG.

§ 53 Beauftragung und Amtshilfe

(1) Die Behörden und Einrichtungen der Landwirtschafts-, Forstwirtschafts-, Flurbereinigungs- und Wasserwirtschaftsverwaltung leisten bei der Vorbereitung und Durchführung von Planungen und

Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege Amtshilfe. Beim praktischen Vollzug bedienen sich die Naturschutzbehörden der personellen und technischen Unterstützung durch die Landesforstverwaltung.

(2) Die Naturschutzbehörden sollen mit der Durchführung von Maßnahmen des Naturschutzes und der Landschaftspflege insbesondere beauftragen

1. im Einvernehmen mit den zuständigen Behörden der Land- und Forstwirtschaft land- und forstwirtschaftliche Betriebe, Betriebe des Garten- und Landschaftsbaus, Zusammenschlüsse solcher Betriebe, die sich zum Zwecke der gemeinschaftlichen Bodenbewirtschaftung bilden sowie Selbsthilfeeinrichtungen der Land- und Forstwirtschaft,
2. öffentlich-rechtliche Körperschaften oder
3. Naturschutzverbände,

soweit das Einverständnis der Beauftragten vorliegt. Hoheitliche Befugnisse können dadurch nicht übertragen werden.

(3) Die notwendigen Kosten der nach Absatz 2 durchzuführenden Maßnahmen sind vom Land zu erstatten, soweit der Aufwendungsersatz von der Naturschutzbehörde vorher zugesagt worden ist. Vermögensvorteile, die den Beauftragten infolge der Maßnahmen entstehen, sind bei dem Aufwendungsersatz zu berücksichtigen. Rechtsvorschriften, nach denen die Beauftragten zur Durchführung von Einzelmaßnahmen verpflichtet sind, bleiben unberührt; soweit eine Rechtspflicht besteht, wird Aufwendungsersatz nicht gewährt.

§ 54 Kostenersatz

Die Entschädigung und der Reisekostenersatz für die Mitglieder des Beirats der Naturschutzbehörden und die Mitglieder des Stiftungsrates des Naturschutzfonds richten sich nach den allgemeinen Bestimmungen über ehrenamtliche Tätigkeit.

§ 55 Meldepflichten und Überwachung von Natur und Landschaft

(1) Schäden in Naturschutzgebieten oder an Naturdenkmälern sind von den Grundstückseigentümern oder den sonstigen Berechtigten unverzüglich der Naturschutzbehörde unmittelbar oder über die Gemeinde mitzuteilen.

(2) Die zuständigen Behörden können zur Durchführung der ihnen durch dieses Gesetz übertragenen Aufgaben von natürlichen und juristischen Personen die erforderlichen Auskünfte verlangen. Die Auskunftspflichtigen können die Auskunft auf solche Fragen verweigern, deren Beantwortung sie selbst oder ihre Angehörigen (§ 384 Abs. 1 Nr. 1 bis 3 der Zivilprozessordnung^[5]) der Gefahr strafgerichtlicher Verfolgung oder eines Verfahrens nach dem Gesetz über Ordnungswidrigkeiten aussetzen würde.

(3) Werden bisher unbekannte Naturgebilde, insbesondere größere Findlinge oder Höhlen, aufgefunden oder aufgedeckt, so ist der Fund unverzüglich der Naturschutzbehörde unmittelbar oder über die Gemeinde anzuzeigen und so lange in seinem bisherigen Zustand zu belassen, bis die Naturschutzbehörde umgehend die notwendigen Schutzmaßnahmen getroffen oder den Fund freigegeben hat.

(4) Bedienstete staatlicher und kommunaler Behörden, insbesondere die Organe der Bauüberwachung und des Feld-, Fischerei-, Forst- und Jagdschutzes, können mit der Aufgabe betraut werden, die Einhaltung der in § 5 Abs. 1 genannten Rechtsvorschriften zu überwachen. Diese Personen sind verpflichtet, Rechtsverletzungen der Naturschutzbehörde zu melden. Sie sind berechtigt, die Personalien der Personen festzustellen, die verdächtig sind, diese Rechtsvorschriften verletzt zu haben.

(5) Die zum Feld- und Forstschutz verpflichteten Bediensteten der staatlichen Landwirtschafts- und Forstbehörden haben im Rahmen ihrer Dienstaufgaben die Einhaltung der in § 5 Abs. 1 genannten Rechtsvorschriften zu überwachen.

[5] Dürfte ein Druckfehler im GBl. sein; die zur Zeugnisverweigerung berechtigten Angehörigen sind in § 383 Abs. 1 Nr. 1 - 3 ZPO aufgeführt.

§ 56 Sachliche Zuständigkeit

Für den Vollzug der in § 5 Abs. 1 genannten Rechtsvorschriften ist die untere Naturschutzbehörde zuständig, soweit nichts anderes bestimmt ist. Die Gemeinde ist für den Vollzug der Satzungen nach § 25 zuständig. Die höhere Naturschutzbehörde ist zuständig, wenn sie bei Gefahr im Verzug oder bei Vorhaben, die eine einheitliche Regelung für Teile des Landes erfordern, einzelne Aufgaben der unteren Naturschutzbehörde übernimmt.

§ 57 (aufgehoben)

§ 58 Zuständigkeit für den Erlass von Rechtsvorschriften

(1) Die Rechtsverordnungen nach § 23 werden von dem Ministerium erlassen, geändert oder aufgehoben. Das Ministerium kann durch Rechtsverordnung die Zuständigkeit allgemein oder im Einzelfall auf die höhere Naturschutzbehörde übertragen.

(2) Die Rechtsverordnungen nach § 21 werden von den höheren Naturschutzbehörden erlassen, geändert oder aufgehoben.

(3) Die Rechtsverordnungen nach den §§ 22 und 24 werden von den unteren Naturschutzbehörden erlassen, geändert oder aufgehoben. Leistet eine untere Naturschutzbehörde einer ihr erteilten Weisung keine Folge, so kann die höhere Naturschutzbehörde an Stelle der unteren Naturschutzbehörde die Rechtsverordnungen nach Satz 1 erlassen, ändern oder aufheben.

(4) Örtlich zuständig ist die Naturschutzbehörde, in deren Bezirk der Schutzgegenstand liegt. Erstreckt sich der Schutzgegenstand über den Bezirk mehrerer Naturschutzbehörden, so kann die gemeinsame übergeordnete Behörde die zuständige Naturschutzbehörde bestimmen oder, soweit sie höhere Naturschutzbehörde ist, die Rechtsverordnung selbst erlassen.

(5) Die Absätze 3 und 4 gelten auch für den Erlass der Rechtsverordnungen nach § 29 Abs. 7, § 30 Abs. 5 und den §§ 40 und 44 Abs. 1.

(6) Satzungen nach § 25 werden von der Gemeinde erlassen, geändert oder aufgehoben.

§ 59 Verfahren bei Unterschutzstellung

(1) Vor dem Erlass der in § 58 genannten Rechtsverordnungen sind den berührten Behörden, öffentlichen Planungsträgern und Gemeinden Entwürfe der Verordnungen mit einer Übersichtskarte zur Stellungnahme zuzuleiten. Dies gilt auch für die Beteiligung der land- und forstwirtschaftlichen Berufsvertretung, soweit die land- und forstwirtschaftliche Nutzung eingeschränkt werden soll.

(2) Die Naturschutzbehörde hat den Verordnungsentwurf, bei Verweisungen auf eine Karte auch diese, auf die Dauer eines Monats öffentlich auszulegen. Ort und Dauer der Auslegung sind mindestens eine Woche vorher in der für Verordnungen der unteren Naturschutzbehörde bestimmten Form der Verkündung bekanntzumachen mit dem Hinweis, dass Bedenken und Anregungen bei der unteren Naturschutzbehörde während der Auslegungsfrist vorgebracht werden können.

(3) Die öffentliche Auslegung kann beim Erlass von Rechtsverordnungen nach § 24, § 30 Abs. 5 und § 40 durch Anhörung der betroffenen Eigentümer und sonstigen Berechtigten ersetzt werden.

(4) Die für den Erlass der Rechtsverordnung zuständige Naturschutzbehörde prüft die fristgemäß vorgebrachten Bedenken und Anregungen und teilt das Ergebnis mit.

(5) Wird der Entwurf einer Rechtsverordnung räumlich oder sachlich nicht unerheblich erweitert, so ist das Verfahren nach den Absätzen 1 bis 4 zu wiederholen.

(6) Die Absätze 1 bis 4 sind bei Änderungen oder Aufhebung einer Rechtsverordnung entsprechend anzuwenden. Bei einer räumlich oder sachlich nicht erheblichen Änderung einer Rechtsverordnung kann das Verfahren nach den Absätzen 1 und 2 durch Anhörung der von der Änderung berührten Behörden, öffentlichen Planungsträger, Gemeinden und land- und forstwirtschaftlichen Berufsvertretungen sowie der von den Änderungen betroffenen Eigentümer und sonstigen Berechtigten ersetzt werden.

(7) Die Abgrenzung eines Schutzgebiets ist in der Rechtsverordnung

1. zu beschreiben oder
2. grob zu beschreiben und in Karten darzustellen, die einen Bestandteil der Verordnung bilden.

Die Karten müssen mit hinreichender Klarheit erkennen lassen, welche Grundstücke zum Schutzgebiet gehören. Im Zweifelsfall gelten Grundstücke als nicht betroffen.

(8) Die Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete und Naturdenkmale sind in Verzeichnisse einzutragen, die bei der unteren Naturschutzbehörde und bei der Landesanstalt für Umweltschutz geführt werden. Die Landesanstalt für Umweltschutz veröffentlicht ihr Verzeichnis sowie die Fortschreibungen.

(9) Naturschutzgebiete, Landschaftsschutzgebiete und Naturdenkmale sollen durch die Naturschutzbehörde in der Natur gemäß § 26 kenntlich gemacht werden. Bei der Aufstellung der amtlichen Kennzeichen soll auf die Bedeutung des Schutzgebietes und auf die wichtigsten Bestimmungen der Rechtsverordnung hingewiesen werden.

(10) Für Rechtsverordnungen nach § 40 gilt Absatz 9 Satz 1 entsprechend.

(11) Für Satzungen nach § 25 gelten die Absätze 1 bis 7 entsprechend.

§ 60 Untersuchung und einstweilige Sicherstellung

(1) Die Bediensteten und Beauftragten der Naturschutzbehörden, Gemeinden und Fachbehörden sind befugt, Grundstücke zu betreten sowie Vermessungen, Bodenuntersuchungen oder ähnliche Arbeiten auszuführen, soweit dies zur Vorbereitung oder Durchführung von Maßnahmen nach diesem Gesetz geboten ist. Die Eigentümer und Besitzer der von Untersuchungen betroffenen Grundstücke sind zuvor in geeigneter Weise zu benachrichtigen.

(2) Bis zum Erlass von Rechtsverordnungen nach §§ 21 bis 24 kann die zuständige Naturschutzbehörde zur einstweiligen Sicherstellung von Schutzgebieten oder Schutzgegenständen Eingriffe in Natur und Landschaft sowie in die Lebensgemeinschaften von Tieren und Pflanzen auf die Dauer von höchstens zwei Jahren durch Rechtsverordnung oder Einzelanordnung untersagen, wenn zu befürchten ist, dass durch Eingriffe der beabsichtigte Schutzzweck gefährdet würde. Wenn besondere Umstände es erfordern, kann die Frist bis zu einem weiteren Jahr verlängert werden. Bis zum Erlass von Satzungen nach § 25 kann die Gemeinde die in den Sätzen 1 und 2 genannten Regelungen durch Satzung treffen,

(3) Die einstweilige Sicherstellung ist aufzuheben, sofern nicht innerhalb eines Jahres seit ihrer Bekanntgabe das Verfahren nach § 59 eingeleitet worden ist.

(4) § 58 Abs. 3 Satz 2 gilt entsprechend.

§ 60a Heilung von Verfahrensmängeln

(1) Eine Verletzung der in § 59 genannten Verfahrens- und Formvorschriften ist nur beachtlich, wenn sie innerhalb eines Jahres nach dem Erlass der Rechtsvorschriften gegenüber der Naturschutzbehörde, die die Rechtsvorschrift erlassen hat, im Falle des § 25 gegenüber der Gemeinde, schriftlich geltend gemacht worden ist; der Sachverhalt, der die Verletzung begründen soll, ist darzulegen. Bei der Verkündung der Verordnung bzw. der Satzung ist auf die Voraussetzungen für die Geltendmachung der Verletzung von Verfahrens- oder Formvorschriften sowie die Rechtsfolgen des Satzes 1 hinzuweisen.

(2) Bei Rechtsverordnungen, die am 1. Januar 1992 bereits in Kraft waren, beginnt die in Absatz 1 Satz 1 genannte Frist ab diesem Zeitpunkt; das Fehlen des Hinweises ist unbeachtlich. Unberührt bleiben die vor dem 1. Januar 1992 geltend gemachten Verletzungen von Verfahrens- und Formvorschriften.

§ 61 Vorlagerecht des Naturschutzbeauftragten

Will die untere Verwaltungsbehörde, die zugleich untere Naturschutzbehörde ist, entgegen der Stellungnahme des Naturschutzbeauftragten entscheiden, so hat sie dies dem Naturschutzbeauftragten mitzuteilen. Der Naturschutzbeauftragte hat in Ausnahmefällen bei einer drohenden schwerwiegenden Beeinträchtigung von Belangen des Naturschutzes und der Landschaftspflege das Recht, umgehend die Vorlage der Angelegenheit an die höhere Naturschutzbehörde zu verlangen. Diese ist berechtigt, in der Sache selbst tätig zu werden oder die Angelegenheit an die untere Naturschutzbehörde zurückzuverweisen.

§ 62 Befreiung

(1) Auf Antrag kann die höhere Naturschutzbehörde von den Bestimmungen der in § 5 Abs. 1 genannten Rechtsvorschriften im Einzelfall Befreiung erteilen, wenn

1. überwiegende öffentliche Belange die Befreiung erfordern oder
2. der Vollzug der Bestimmung zu einer offenbar nicht beabsichtigten Härte führen würde und die Abweichung mit den öffentlichen Belangen vereinbar ist.

(2) Die Befreiung kann von einer angemessenen Sicherheitsleistung abhängig gemacht werden. § 12 Abs. 3 gilt entsprechend.

§ 63 Befreiung von Vorschriften der Rechtsverordnungen und Satzungen

(1) Über Befreiungen von Vorschriften der Rechtsverordnungen entscheidet die Naturschutzbehörde, die die Verordnung erlassen hat, soweit die Verordnung nichts anderes bestimmt. Über Befreiungen von Satzungen nach § 25 entscheidet die Gemeinde. § 62 Abs. 1 gilt entsprechend

(2) Die zuständige Naturschutzbehörde hat vor einer Befreiung nach Absatz 1 den Landesnaturschutzverband anzuhören, soweit das Vorhaben

1. ein Naturschutzgebiet, ein sonstiges nach § 26a Abs. 3 Satz 1 ausgewiesenes Schutzgebiet oder ein flächenhaftes Naturdenkmal nicht nur unwesentlich betrifft oder
2. in Landschaftsschutzgebieten zu Eingriffen von besonderer Tragweite oder zu einer schwerwiegenden Beeinträchtigung überörtlicher Interessen der erholungssuchenden Bevölkerung führen kann.

(3) Eine Befreiung nach Absatz 1 wird durch eine nach anderen Vorschriften gleichzeitig erforderliche Gestattung ersetzt, soweit nicht Bundesrecht entgegensteht. Die behördliche Gestattung darf nur erteilt werden, wenn die Voraussetzungen der Absätze 1 und 2 Satz 1 vorliegen. § 51 Abs. 4 gilt entsprechend.

XI. Abschnitt Ordnungswidrigkeiten

§ 64 Ordnungswidrigkeiten

(1) Ordnungswidrig handelt, wer vorsätzlich oder fahrlässig

1. entgegen § 13 Abs. 1 Satz 1 ein Vorhaben ohne die erforderliche Genehmigung der Naturschutzbehörde beginnt,
2. einer auf Grund dieses Gesetzes ergangenen Rechtsvorschrift zuwiderhandelt, soweit die Rechtsvorschrift für einen bestimmten Tatbestand auf diese Bußgeldvorschrift verweist,
3. entgegen § 21 Abs. 3 Handlungen vornimmt, die zu einer Zerstörung oder Veränderung des Naturschutzgebiets oder zu einer Beeinträchtigung der wissenschaftlichen Forschung führen können,
4. entgegen § 24 Abs. 6 ein Naturdenkmal entfernt oder Handlungen vornimmt, die ein Naturdenkmal oder seine geschützte Umgebung zerstören, verändern oder beeinträchtigen können,
  - 4a. entgegen § 24a Abs. 2 Satz 1 Handlungen vornimmt, die zu einer Zerstörung oder erheblichen oder nachhaltigen Beeinträchtigung eines besonders geschützten Biotops führen können; bei Streuwiesen, Rieden, seggen- und binsenreichen Nasswiesen (§ 24a Abs. 1 Nr. 1), bei naturnahen und unverbauten Bach- und Flussabschnitten (§ 24a Abs. 1 Nr. 2), bei Magerrasen, Gebüschern und naturnahen Wäldern trockenwarmer Standorte einschließlich ihrer Staudensäume (§ 24a Abs. 1 Nr. 3) gilt dies nur, wenn eine vollziehbare Anordnung ergangen oder auf Grund von § 24a Abs. 8 oder auf sonstige Weise das Vorhandensein eines Biotops auf einem bestimmten Grundstück amtlich mitgeteilt oder auf die Auslegung der Karten und Listen zur Einsicht für jedermann durch ortsübliche Bekanntmachung hingewiesen worden ist,
  - 4b. entgegen § 26b Satz 1 Handlungen vornimmt, die zu erheblichen Beeinträchtigungen eines Gebiets von gemeinschaftlicher Bedeutung oder eines Europäischen Vogelschutzgebiets in seinen für die Erhaltungsziele maßgeblichen Bestandteilen führen können,
  - 4c. entgegen § 26e Handlungen vornimmt, die zu erheblichen Beeinträchtigungen eines gemeldeten

- Gebiets oder der in einem Konzertierungsgebiet vorkommenden prioritären Biotope oder prioritären Arten führen können,
5. einer vollziehbaren Anordnung nach § 21 Abs. 4 Satz 1, § 24 Abs. 5, § 25 Abs. 4 in Verbindung mit § 24 Abs. 5, § 30 Abs. 5 Satz 1, § 32 Abs. 3 oder § 60 Abs. 2 zuwiderhandelt, 5a. ohne die erforderliche Genehmigung nach § 31 Abs. 1 einen Zoo errichtet, wesentlich ändert oder betreibt oder einer vollziehbaren Anordnung zuwiderhandelt,
  6. im Erholungsschutzstreifen (§ 44) ohne die Genehmigung der zuständigen Behörde bauliche Anlagen errichtet oder wesentlich erweitert.

(2) Ordnungswidrig handelt ferner, wer vorsätzlich oder fahrlässig

1. (gestrichen)
2. entgegen § 17 Abs. 1 oder Abs. 2 Satz 1 chemische Mittel oder Wirkstoffe anwendet,
3. den Verboten des § 20 Abs. 1 und 5 über Werbeanlagen zuwiderhandelt,
4. entgegen § 26 geschützte Bezeichnungen oder amtliche Kennzeichen verwendet oder entgegen § 33 Abs. 3 die Bezeichnung "Vogelwarte", "Vogelschutzwarte" oder eine Bezeichnung, die ihnen zum Verwechseln ähnlich ist, ohne Genehmigung führt,
5. entgegen § 29 Abs. 1 Nr. 1 wildwachsende Pflanzen missbräuchlich nutzt,
6. entgegen § 29 Abs. 1 Nr. 2 Pflanzenvorkommen ohne vernünftigen Grund niederschlägt oder verwüstet,
7. entgegen § 29 Abs. 1 Nr. 3 wildlebende Tiere mutwillig beunruhigt, ohne vernünftigen Grund fängt oder tötet,
8. entgegen § 29 Abs. 1 Nr. 4 brütende oder sich sammelnde Tiere unnötig stört,
9. entgegen § 29 Abs. 2 die Vegetation auf Wiesen, Feldrainen, ungenutztem Gelände, an Hecken, Hängen oder Böschungen oder Hecken, lebende Zäune, Bäume, Gebüsche oder Röhrichtbestände abbrennt,
10. entgegen § 29 Abs. 3 in der Zeit vom 1. März bis 30. September Hecken, lebende Zäune, Bäume, Gebüsche oder Röhrichtbestände rodet, abschneidet oder auf andere Weise zerstört oder Bäume mit Horsten oder Bruthöhlen fällt oder besteigt,
11. entgegen § 29a Abs. 1 ohne Erlaubnis der Naturschutzbehörde wildwachsende Pflanzen und wildlebende Tiere der nicht besonders geschützten Arten für den Handel und für gewerbliche Zwecke sammelt,
12. entgegen § 29 a Abs. 2 gebietsfremde Pflanzen wildwachsender Arten ohne Erlaubnis der Naturschutzbehörde ausbringt oder in der freien Natur ansiedelt,
13. (gestrichen)
14. (gestrichen)
15. (gestrichen)
16. entgegen § 32a Abs. 1 Gehege ohne die erforderliche Genehmigung der Naturschutzbehörde errichtet oder erweitert,
17. entgegen § 33 Abs. 4 Satz 1 gebietsfremde Tiere ohne die erforderliche Genehmigung der Naturschutzbehörde in der freien Natur aussetzt,
18. in missbräuchlicher Ausübung des Rechts auf Erholung (§ 35), insbesondere beim Betreten der freien Landschaft (§ 37 Abs. 1 und 4), Grundstücke beschädigt oder verunreinigt,
19. entgegen § 37 Abs. 1 in der Nutzzeit landwirtschaftlich genutzte Flächen oder Sonderkulturen außerhalb der Wege betritt,
  - 19a. entgegen § 37 Abs. 3 in der freien Landschaft außerhalb von Wegen Fahrrad fährt
20. auf Flächen, die nicht dafür bestimmt sind, entgegen § 38 reitet, mit bespannten oder motorisierten Fahrzeugen fährt, zeltet oder Wohnwagen aufstellt,
21. entgegen § 41 Abs. 1 Satz 2 Sperren ohne die erforderliche Genehmigung der Naturschutzbehörde errichtet,
22. Vorrichtungen zur Kennzeichnung von geschützten Gebieten oder Gegenständen (§ 59 Abs. 9 Satz 1) beschädigt, zerstört oder auf andere Weise unbrauchbar macht,
23. in der freien Landschaft ausgediente Kraftfahrzeuge abstellt, wenn die Handlung nicht nach anderen Vorschriften geahndet werden kann.

(3) Die Ordnungswidrigkeit nach Absatz 1 kann mit einer Geldbuße bis zu 50000 Euro, die Ordnungswidrigkeit nach Absatz 2 mit einer Geldbuße bis zu 15000 Euro geahndet werden.

(4) Gegenstände, auf die sich eine Ordnungswidrigkeit bezieht oder die zur Vorbereitung oder Begehung verwendet worden sind oder die durch eine Ordnungswidrigkeit gewonnen oder erlangt worden sind, können eingezogen werden. § 23 des Gesetzes über Ordnungswidrigkeiten ist anzuwenden.

(5) Verwaltungsbehörden im Sinne des § 36 Abs. 1 Nr. 1 des Gesetzes über Ordnungswidrigkeiten sind die unteren Naturschutzbehörden sowie für § 64 Abs. 1 Nr. 2 in Verbindung mit §§ 25 und 58 Abs. 6 die Gemeinden; die höhere Naturschutzbehörde ist zuständig, soweit sie eine vollziehbare Anordnung erlassen hat.

XII. Abschnitt Übergangs- und Schlussvorschriften

§ 65 Förderungsgrundsätze

(1) Das Land fördert Maßnahmen des Naturschutzes, der Landschaftspflege und der Erholungsvorsorge nach Maßgabe der verfügbaren Haushaltsmittel. Die Gemeinden und Landkreise sind aufgerufen, sich an der Förderung dieser Maßnahmen angemessen zu beteiligen.

(2) Die finanzielle Förderung setzt in der Regel angemessene Eigenleistungen des Geförderten bei der Verwirklichung der Aufgaben und Zielsetzungen dieses Gesetzes voraus. Auf eine angemessene Beteiligung anderer Träger öffentlicher Aufgaben soll hingewirkt werden, sofern die geförderte Maßnahme auch deren Interessen dient.

§ 66 Einschränkung von Grundrechten

Für Maßnahmen, die nach diesem Gesetz getroffen werden können, wird das Grundrecht der Unverletzlichkeit der Wohnung (Artikel 13 des Grundgesetzes) eingeschränkt.

§ 67 Überleitungs- und Durchführungsvorschriften

(1) Verfahren, die beim Inkrafttreten dieses Gesetzes bereits eingeleitet waren, sind nach den bisherigen Verfahrensvorschriften weiterzuführen.

(2) Die durch § 4 des Gesetzes zur Ergänzung und Änderung des Reichsnaturschutzgesetzes vom 8. Juni 1959 (GesBl. S. 53) bei den höheren Naturschutzbehörden gegründeten selbständigen Stiftungen des öffentlichen Rechts mit der Bezeichnung "Naturschutzfonds" werden aufgehoben. Rechtsnachfolger ist der Naturschutzfonds beim Ministerium (§ 50). Mit Inkrafttreten dieses Gesetzes geht das Eigentum an Grundstücken ohne Entschädigung auf das Land (Liegenschaftsverwaltung) mit der Zweckbestimmung "Naturschutz" über. Der Antrag auf Berichtigung des Grundbuchs ist von dem neuen Eigentümer zu stellen.

(3) Die Verwaltungsvorschriften zur Durchführung dieses Gesetzes erlässt das Ministerium, soweit andere Ministerien beteiligt sind, im Einvernehmen mit diesen.

(4) Bis zur Bestellung der Naturschutzbeauftragten nehmen die Geschäftsführer der Kreisstellen für Naturschutz und Landschaftspflege deren Aufgaben wahr.

(5) Rechtsverordnungen der Naturschutzbehörden, die vor dem 1. Januar 1983 erlassen worden sind, sind auch dann wirksam, wenn bei der öffentlichen Auslegung des Verordnungsentwurfs oder bei der Ersatzverkündung die Möglichkeit der Einsichtnahme auf die Sprechzeiten der Behörde beschränkt war.

(6) § 24a gilt nicht für unbebaute Flächen, für die am 1. Januar 1992 ein Bebauungsplan im Sinne von § 30 des Baugesetzbuches in Kraft war sowie innerhalb der im Zusammenhang bebauten Ortsteile im Sinne von § 34 des Baugesetzbuches. § 24a gilt ferner nicht für Flächen, die in einem vor dem 1. Januar 1987 genehmigten Flächennutzungsplan als Bauflächen dargestellt sind; von dem gesetzlichen Schutz des § 24a sind darüber hinaus Biotopflächen ausgenommen, die innerhalb der in diesen Flächennutzungsplänen dargestellten Bauflächen nachweislich nach dem 1. Januar 1987 entstanden sind. Er gilt ebenfalls nicht für Verfahren nach dem Flurbereinigungsgesetz, wenn die abschließende Erörterung des Plans nach § 41 des Flurbereinigungsgesetzes vor dem 1. Januar 1992 stattgefunden hat.

(7) Die vor dem 1. Januar 1992 erlassenen Rechtsverordnungen der Naturschutzbehörden nach § 25 gelten als Satzungen der jeweiligen Gemeinden weiter.

(8) Zoos, die nach § 31 Abs. 1 einer Genehmigung bedürfen, müssen spätestens am 9. April 2003 oder im Fall der Neuerrichtung vor ihrer Eröffnung über eine Genehmigung verfügen. Genehmigungen nach dem bisherigen § 32 Abs. 1 sowie Erlaubnisse nach § 11 Abs. 1 Nr. 2a) TierSchG gelten als Genehmigungen nach diesem Gesetz fort. Gleiches gilt für Erlaubnisse nach § 11 Abs. 1 Nr. 3d) TierSchG, sofern die Erlaubnisse

auf ortsfeste Einrichtungen bezogen sind. Zoos nach Satz 2 und 3 haben innerhalb von sechs Monaten nach Inkrafttreten dieses Gesetzes Unterlagen vorzulegen, aus denen sich die Erfüllung der Genehmigungsvoraussetzungen nach § 31 Abs. 3 ergibt. Die Genehmigungsbehörde stellt durch nachträgliche Anordnungen sicher, dass die Genehmigungsvoraussetzungen auf Dauer erfüllt werden.

§ 68 Belange der Verteidigung

Die Vorschriften dieses Gesetzes und der aufgrund dieses Gesetzes erlassenen Rechtsvorschriften sind auf die Nutzung von Flächen, die ausschließlich oder überwiegend der zivilen oder militärischen Verteidigung dienen, nur insoweit anzuwenden, als dadurch die bestimmungsgemäße Nutzung dieser Flächen nicht beeinträchtigt wird.

§ 68a Planfeststellungsverfahren

In Planfeststellungsverfahren für Vorhaben mit überörtlicher Bedeutung, in denen die Gemeinde beteiligt worden ist, finden die Satzungen nach § 25 keine Anwendung, sofern sie der Durchführung des Planfeststellungsbeschlusses entgegenstehen.

§ 69 Änderung bestehender Vorschriften

§ 70 Aufhebung von Vorschriften

(1) Vorschriften, die diesem Gesetz oder den auf Grund dieses Gesetzes erlassenen Vorschriften entsprechen oder widersprechen, treten außer Kraft. Insbesondere treten außer Kraft:

1. das Reichsnaturschutzgesetz vom 26. Juni 1935 (RGBl. I S. 821), zuletzt geändert durch Gesetz vom 6. April 1970 (GesBl. S. 111),
2. das Gesetz zur Ergänzung und Änderung des Reichsnaturschutzgesetzes vom 8. Juni 1959 (GesBl. S. 53), zuletzt geändert durch Gesetz vom 25. Juli 1972 (GesBl. S. 400),
3. das Gesetz zur Erhaltung des Baumbestandes und Erhaltung und Freigabe von Uferwegen im Interesse der Volksgesundheit vom 29. Juni 1922 (Preuß. GS. S. 213),
4. die Verordnung zur Durchführung des Reichsnaturschutzgesetzes und des Gesetzes zur Ergänzung und Änderung des Reichsnaturschutzgesetzes in der Fassung vom 25. Mai 1963 (GesBl. S. 79),

(2) Soweit in Rechtsvorschriften auf die nach Absatz I außer Kraft tretenden Vorschriften verwiesen ist, treten die entsprechenden Vorschriften dieses Gesetzes an ihre Stelle.

(3) Rechtsverordnungen, die auf Grund der in Absatz 1 aufgehobenen Vorschriften erlassen worden sind, bleiben, soweit sie diesem Gesetz nicht widersprechen, bis zum Erlass neuer Vorschriften in Kraft. Soweit Ermächtigungen nach diesem Gesetz nicht ausreichen, wird das Ministerium ermächtigt, Rechtsverordnungen nach Satz 1 aufzuheben.

§ 71 Inkrafttreten

Anlage zu § 24a Abs. 1

Definitionen der besonders geschützten Biotoptypen

Vorbemerkung:

1. Die nach § 24a besonders geschützten Biotope werden anhand der Standortverhältnisse, der Vegetation und sonstiger Eigenschaften definiert.
2. Zur Verdeutlichung der Biotopdefinitionen sind in der Regel besondere typische Arten aufgeführt. Insbesondere bei Wiesen- und Waldbiotopen begründet nicht das Vorkommen einer einzigen besonderen typischen Art, sondern erst die Kombination von mehreren der genannten Arten das Vorliegen eines besonders geschützten Biotopes.
3. Bei den Nummern 1.6, 1.8 und 3.5 sind zusätzlich die Kenn- und Trennarten des jeweiligen Biotoptyps durch Fettdruck gekennzeichnet. Diese Arten kommen fast nur in besonders geschützten Grünlandbiotopen, in der Regel aber nicht auf intensiv genutztem Grünland vor. Erst wenn mehrere der Kenn- und Trennarten

aufzutreten, ist davon auszugehen, dass ein besonders geschützter Biotop vorliegt.

4. Als naturnah werden Biotope bezeichnet, die ohne gezielte Veränderung des Standortes oder ohne direkten menschlichen Einfluss entstanden sind, nicht wesentlich vom Menschen verändert wurden und höchstens extensiv genutzt werden, sowie künstlich geschaffene Biotope, die nach ihrer Entstehung einer weitgehend natürlichen Entwicklung überlassen wurden und für den Standort typische Pflanzen- und Tierarten aufweisen. Als naturnahe Wälder werden Wälder bezeichnet, deren Baumschicht weitgehend aus standortheimischen Baumarten besteht und die eine weitgehende Übereinstimmung von Standort, Waldbestand und Bodenvegetation aufweisen.

1.1 Moore

Moore sind überwiegend natürliche oder naturnahe, baumarme oder mit Moorwäldern bestockte Biotope mit wassergetränkten Böden aus verrotten Pflanzenresten (Moorböden) sowie Moorgewässer (Kolke, Schlenken, nasse Torfstiche) und Schwingrasen.

Zu den Mooren gehören

- Hochmoore, deren Wasser- und Nährstoffversorgung nur vom Niederschlag bestimmt sind. einschließlich wenig veränderter vor- und teilentwässerter Hochmoore,
- Übergangsmoore (Zwischenmoore), die standörtlich Übergänge von Niedermoores zu Hochmooren bilden sowie
- Niedermoores (Flachmoore), deren Böden langfristig von Grund-, Quell- oder Sickerwasser durchtränkt wird.

Erfasst sind auch extensiv als Grünland oder Torfstich genutzte sowie teilabgetorfte Moorflächen.

Nicht erfasst sind Flächen mit standortsfremden Aufforstungen.

Besondere typische Arten der Moore sind:

Hoch- und Übergangsmoore

Torfmoos-Arten (*Sphagnum rubellum*, *Sphagnum magellanicum*), Moosbeere (*Vaccinium oxycoccos*), Rauschbeere (*Vaccinium uliginosum*), Wollgras-Arten (*Eriophorum angustifolium*, *Eriophorum vaginatum*), Rosmarinheide (*Andromeda polifolia*), Sonnentau-Arten (*Drosera* spp.), Rasenbinse (*Trichophorum cespitosum*), Heidekraut (*Calluna vulgaris*), Moor-Bergkiefer (Spirke: *Pinus rotundata* var. *arborea*, Latsche: *Pinus rotundata* var. *pumilio*), Birken (*Betula* spp.), Wasserschlauch-Arten (*Utricularia minor*, *Utricularia intermedia*, *Utricularia ochroleuca*), Schlamm-Segge (*Carex limosa*), Blumenbinse (*Scheuchzeria palustris*), Weiße Schnabelbinse (*Rhynchospora alba*), Fieberklee (*Menyanthes trifoliata*), Sumpf-Blutauge (*Comarum palustre*);

Niedermoores

Spezifische Seggen-Arten (*Carex nigra*, *Carex flava*, *Carex davalliana*, *Carex echinata*), Herzblatt (*Parnassia palustris*), Faden-Binse (*Juncus filiformis*), Kopfbinsen-Arten (*Schoenus* spp.), Gewöhnliche Simsenlilie (*Tofieldia calyculata*), Mehl-Primel (*Primula farinosa*), Gewöhnliches Fettkraut (*Pinguicula vulgaris*), Breitblättriges Wollgras (*Eriophorum latifolium*).

1.2 Sümpfe

Sümpfe sind überwiegend baumfreie, teils gebüschreiche Standorte auf mineralischen bis anmoorigen Nassböden, die durch Oberflächen-, Quell- oder hochansteigendes Grundwasser geprägt sind. Sümpfe sind nicht genutzte oder extensiv genutzte Biotope, insbesondere Kleinseggen-Sümpfe, Großseggenriede, Schneiden- und Kopfbinsenriede, Waldsimsen-, Schachtelhalm- und Staudensümpfe, Weidensumpfbüschchen.

Besondere typische Arten der Sümpfe sind Arten der Riede, der Niedermoores oder der Quellbereiche sowie folgende Arten: Riesen-Schachtelhalm (*Equisetum telmateia*), Wald-Simse (*Scirpus sylvaticus*), Mädesüß (*Filipendula ulmaria*), Berg-Kälberkropf (*Chaerophyllum hirsutum*), spezifische Weiden-Arten (*Salix* spp.).

1.3 Naturnahe Bruchwälder

Naturnahe Bruchwälder sind naturnahe Wälder und Gebüsche, die auf Moorböden (siehe Nummer 1.1) mit ständig hochanstehendem Grundwasser stocken. Diese Moorböden sind durch eine holzreiche Torfschicht gekennzeichnet. Die Wasserstandsschwankungen sind in Bruchwäldern gering.

Zu den naturnahen Bruchwäldern gehören Erlen-Bruchwälder, Birken- und Waldkiefern-Bruchwälder und Weiden-Faulbaum-Gebüsche.

Besondere typische Arten der naturnahen Bruchwälder sind: Schwarz-Erle (*Alnus glutinosa*), Moor-Birke (*Betula pubescens*), spezifische Seggen-Arten (*Carex elongata*, *Carex acutiformis*), Sumpf-Lappenfarn (*Thelypteris palustris*), Gelbe Schwertlilie (*Iris pseudacorus*), Königsfarn (*Osmunda regalis*), Weiden (*Salix cinerea*, *Salix aurita*), Faulbaum (*Frangula alnus*).

1.4 Naturnahe Sumpfwälder

Naturnahe Sumpfwälder sind naturnahe Feuchtwälder und Gebüsche, die auf Mineralböden mit hochanstehendem Grundwasser stocken. Es können größere Wasserstandsschwankungen auftreten. Zu den Sumpfwäldern gehören insbesondere die naturnahen Traubenkirschen-Erlen-Eschenwälder und die feuchten Eichen-Hainbuchenwälder.

Besondere typische Arten der naturnahen Sumpfwälder sind: Schwarz-Erle (*Alnus glutinosa*), Esche (*Fraxinus excelsior*), Traubenkirsche (*Prunus padus*) sowie andere Arten der naturnahen Au- und Bruchwälder.

1.5 Naturnahe Auwälder

Naturnahe Auwälder sind naturnahe Wälder und Ufergebüsche im Überflutungsbereich von Fließgewässern. Sie sind im Gegensatz zu Bruchwäldern geprägt von starken Wasserstandsschwankungen bei zum Teil tiefem Grundwasserstand und von regelmäßigen jährlichen Überschwemmungen. Im Auwald setzen sich die bei Überflutungen im Wasser mitgeführten Schwebstoffe ab. Zu den naturnahen Auwäldern gehören selten gewordene, in ihrer Baumartenzusammensetzung naturnah gebliebene Weichholzauwälder, Hartholzauwälder, Erlen- und Eschenauwälder, Uferweidengebüsche und Galeriewälder an Fließgewässern.

Besondere typische Arten der naturnahen Auwälder sind: Spezifische Weiden-Arten (*Salix alba*, *Salix purpurea*, *Salix elaeagnos*, *Salix viminalis*, *Salix fragilis*), Pappeln (*Populus nigra*, *Populus alba*), Erlen (*Alnus glutinosa*, *Alnus incana*), Esche (*Fraxinus excelsior*), Traubenkirsche (*Prunus padus*), Ulmen (*Ulmus minor*, *Ulmus laevis*), Stiel-Eiche (*Quercus robur*), Akeleiblättrige Wiesenraute (*Thalictrum aquilegifolium*), Winkel-Segge (*Carex remota*).

1.6 Streuwiesen

Streuwiesen sind Gründlandgesellschaften, insbesondere Pfeifengraswiesen, die durch Nutzung mit einer Mahd im Herbst zur Gewinnung von Einstreu - nicht zur Futtergewinnung - auf feuchten oder wechselfeuchten bis nassen Standorten entstanden sind. Erfasst sind auch nicht mehr genutzte Streuwiesenflächen, auf denen noch überwiegend Arten der Streuwiesen vorkommen.

Besondere typische Arten der Streuwiesen sind: Pfeifengras (*Molinia caerulea* agg.), Teufelsabbiss (*Succisa pratensis*), Kümmel-Silge (*Selinum carvifolia*), Nordisches Labkraut (*Galium boreale*), Schwalbenwurz-Enzian (*Gentiana asclepiadea*), Lungen-Enzian (*Gentiana pneumonanthe*), Moor-Labkraut (*Galium uliginosum*), Niedrige Schwarzwurzel (*Scorzonera humilis*), Lachenal's Wasserfenchel (*Oenanthe lachenalii*), Kantenschlauch (*Allium angulosum*), Sibirische Schwertlilie (*Iris sibirica*) sowie Arten der Niedermoore oder der Röhrichtbestände und Riede.

1.7 Röhrichtbestände und Riede

Röhrichtbestände und Riede sind durch einen hohen Anteil von Schilf und anderen ähnlichen Pflanzen oder von Seggen (Sauergräser oder Riedgräser) gekennzeichnete Biotope mit zumeist hochanstehendem Grundwasser. Erfasst sind nicht genutzte oder extensiv genutzte Groß- und Kleinseggenriede sowie Uferröhrichte und Schilfbestände nach Acker- und Wiesenbrache (Landröhrichte).

Besondere typische Arten der Röhrichtbestände und Riede sind: Schilf (*Phragmites australis*), Rohrkolben

(*Typha* spp.), Rohr-Glanzgras (*Phalaris arundinacea*), Schwaden (*Glyceria fluitans*, *Glyceria maxima*), Igelkolben (*Sparganium erectum*, *Sparganium emersum*), spezifische Seggen-Arten (*Carex gracilis*, *Carex acutiformis*, *Carex disticha*, *Carex elata*, *Carex rostrata*, *Carex riparia*), Sumpfbirse (*Eleocharis palustris* agg.), Blutweiderich (*Lythrum salicaria*) sowie Arten der Niedermoore.

1.8 Seggen- und binsenreiche Nasswiesen

Seggen- und binsenreiche Nasswiesen sind auf nassen oder wechsellassen Moor-, Anmoor- oder Gleyböden entstandene Pflanzenbestände, die auf Grund mangelnder Befahrbarkeit nur extensiv nutzbar sind. Seggen- und binsenreiche Nasswiesen sind gekennzeichnet durch einen hohen Anteil von Nässe anzeigenden Pflanzen, insbesondere Seggen und Binsen (*Carex* und *Juncus*). Erfasst sind auch staudenreiche Brachestadien von seggen- und binsenreichen Nasswiesen. Nicht erfasst sind Flächen, die kleiner als 500 m² sind, es sei denn, sie liegen in engem räumlichen Verbund zueinander oder zu anderen besonders geschützten Biotopen.

Besondere typische Arten der seggen- und binsenreichen Nasswiesen sind: Spezifische Seggen-Arten (*Carex gracilis*, *Carex acutiformis*, *Carex disticha*, *Carex nigra*, *Carex hostiana*, *Carex davalliana*, *Carex pulicaris*, *Carex echinata*, *Carex canescens*), spezifische Binsen-Arten (*Juncos acutiflorus*, *Juncus alpinus*, *Juncos subnodulosus*, *Juncus conglomeratus*, *Juncus filiformis*), Wald-Simse (*Scirpus sylvaticus*), Sumpfdotterblume (*Caltha palustris*), Bach-Kratzdistel (*Cirsium rivulare*), Traubige Trespe (*Bromus racemosus*), Mädesüß (*Filipendula ulmaria*), Sumpf-Storchnabel (*Geranium palustre*), Sumpf-Ziest (*Stachys palustris*), Blutweiderich (*Lythrum salicaria*), Gilbweiderich (*Lysimachia vulgaris*), Wiesenrauten-Arten (*Thalictrum simplex*, *Th. flavum*), Geflügeltes Johanniskraut (*Hypericum tetrapterum*), Sumpf-Schotenklee (*Lotus uliginosus*), Sumpf-Vergissmeinnicht (*Myosotis palustris*). Wasser-Greiskraut (*Senecio aquaticus*), Kopfbinsen-Arten (*Schoenus* spp.). Gewöhnliche Simsenlilie (*Tofieldia calyculata*), Mehl-Primel (*Primula farinosa*), Breitblättriges Wollgras (*Eriophorum latifolium*), Sumpf-Veilchen (*Viola palustris*), Hunds-Straußgras (*Agrostis canina*), Fleischrotes Knabenkraut (*Dactylorhiza incarnata*), Sumpf-Stendelwurz (*Epipactis palustris*), Schlauch-Enzian (*Gentiana utriculosa*), Kohldistel (*Cirsium oleraceum*), Trollblume (*Trollius europaeus*), Berg-Kälberkropf (*Chaerophyllum hirsutum*), Eisenhutblättriger Hahnenfuß (*Ranunculus aconitifolius*) sowie Arten der Niedermoore, Riede und Streuwiesen.

2.1 Naturnahe und unverbaute Bach- und Flussabschnitte einschließlich der Ufervegetation

Naturnahe und unverbaute Bach- und Flussabschnitte einschließlich der Ufervegetation sind in ihrem Verlauf nicht oder nur unwesentlich künstlich veränderte Fließgewässer einschließlich ihrer typischen Umgebung. Die Gewässer zeichnen sich aus durch einen oft kleinräumigen Wechsel von träge fließenden und stark strömenden Bereichen oder Wasserfällen, seichten oder tiefen Stellen (Kolken) mit verschiedenartigen Sohlensubstraten. Die typische Umgebung umfasst Prallhänge mit Uferabbrüchen und -rutschungen, Gleithänge und Kies-, Sand- oder Schlamm-bänke einschließlich der gewässerbegleitenden naturnahen Ufervegetation. Erfasst sind alle Fließgewässerabschnitte, die einen weitgehend ungestörten Kontakt zum Untergrund, kein durchgehendes Normböschungsprofil und keine oder nur wenige Stellen mit künstlicher Ufersicherung besitzen. Dazu gehören auch Mündungsbereiche. Nicht erfasst sind naturnahe und unverbaute Bach- und Flussabschnitte unter einer Länge von 20 m.

Besondere typische Arten der naturnahen und unverbauten Bach- und Flussabschnitte einschließlich der Ufervegetation sind: Flutender Hahnenfuß (*Ranunculus fluitans*), Wasserstern (*Callitriche obtusangula*, *Callitriche hamulata*), Kamm-Laichkraut (*Potamogeton pectinatus*), Flutender Schwaden (*Glyceria fluitans*), Igelkolben-Arten (*Sparganium* spp.), Rohr-Glanzgras (*Phalaris arundinacea*), Mädesüß (*Filipendula ulmaria*), Arznei-Baldrian (*Valeriana procurrens* und *Valeriana officinalis*), Berg-Kälberkropf (*Chaerophyllum hirsutum*), Kriech-Straußgras (*Agrostis stolonifera* subsp. *prorepens*), Roter Fuchsschwanz (*Alopecurus aequalis*), Wasserkresse (*Rorippa amphibia*), Braunwurz-Arten (*Scrophularia umbrosa*, *Scrophularia canina*), Fluß-Greiskraut (*Senecio fluviatilis*), Gewöhnliche Pestwurz (*Petasites hybridus*), Brennessel (*Urtica dioica*), Zweizahn-Arten (*Bidens tripartita*, *Bidens frondosa*), Gift-Hahnenfuß (*Ranunculus sceleratus*), Ufer-Reitgras (*Calamagrostis pseudophragmites*), Rosmarin-Weidenröschen (*Epilobium dodonaei*), Ufer-Weiden (*Salix* spp.) sowie Arten der naturnahen Auwälder oder der Röhrichtbestände und Riede.

2.2 Altarme fließender Gewässer einschließlich der Ufervegetation

Altarme fließender Gewässer einschließlich der naturnahen Ufervegetation sind ehemalige, zumindestens zeitweise wasserführende Haupt- oder Nebengerinne von Fließgewässern einschließlich ihrer typischen Umgebung. Die typische Umgebung kann entsprechend der Ufervegetation naturnaher Bach- und Flussabschnitte oder den Verlandungsbereichen stehender Gewässer ausgebildet sein. Nicht erfasst sind

Altarme, deren Ufer oder Sohle über längere Strecken künstlich verändert wurde.

Besondere typische Arten der Altarme fließender Gewässer einschließlich der naturnahen Ufervegetation sind Arten der Verlandungsbereiche stehender Gewässer oder Arten der naturnahen unverbauten Bach- und Flussabschnitte einschließlich der Ufervegetation sowie folgende Arten: Armleuchter-Algen (*Chara fragilis*, *Chara aspera*, *Chara hispida*, *Chara vulgaris*, *Nitellopsis obtusa*), Wasserlinsen (*Lemna minor*, *Lemna gibba*, *Lemna trisulca*), Froschbiss (*Hydrocharis morsus-ranae*).

2.3 Hülen und Tümpel einschließlich der Ufervegetation

Hülen (Hülben) sind von Menschenhand geschaffene oder geformte naturnahe offene Wasserstellen, die früher der Wasserversorgung von Mensch und Vieh dienten. Tümpel sind naturnahe, in der Regel abflusslose Kleingewässer von geringer Tiefe, die nicht ständig Wasser führen.

Besondere typische Arten der Hülen und Tümpel einschließlich der naturnahen Ufervegetation sind Arten der Verlandungsbereiche stehender Gewässer und folgende Arten: Sumpfuquendel (*Peplis portula*), Kröten-Binse (*Juncus bufonius*), Sand-Binse (*Juncus tenageia*), Zypergras-Arten (*Cyperus* spp.), Gelbbauchunke (*Bombina variegata*), Kreuzkröte (*Bufo calamita*), Wechselkröte (*Bufo viridis*).

2.4 Quellbereiche

Quellbereiche umfassen Quellen und deren typische Umgebung. Quellen sind örtlich begrenzte, natürliche, ständig oder zeitweise schüttende Quellwasseraustritte. Die typische Umgebung der Quellen umfasst Quellfluren, Kleinseggen-Sümpfe, Niedermoore, Nasswiesen, nasse Staudenfluren und Quellwälder, die vom Quellwasser beeinflusst sind. Erfasst sind auch alle naturnah ausgebildeten Quellbereiche an gefassten Quellen sowie Grundwasseraustritte, die zeitweise oder ständig einer Zufuhr von Oberflächenwasser ausgesetzt sind (Gießen oder Karstwasseraustritte).

Besondere typische Arten der Quellbereiche sind: Quellkraut (*Montia fontana*), Bitteres Schaumkraut (*Cardamine amara*), Milzkraut-Arten (*Chrysosplenium* spp.), Quellmoos-Arten (*Philonotis* spp.), Starknervmoos-Arten (*Cratoneuron* spp.), Armleuchter-Algen (*Chara aspera*, *Chara hispida*, *Tolypella glomerata*, *Nitella syncarpa*), Brunnenkresse (*Nasturtium officinale*), Schneide (*Cladium mariscus*), Rispen-Segge (*Carex paniculata*).

2.5 Verlandungsbereiche stehender Gewässer

Verlandungsbereiche stehender Gewässer (Seen, Teiche, Weiher) sind Bereiche, in denen durch Ablagerung von Pflanzenteilen und Schwebstoffen eine allmähliche Aufhöhung des Gewässerbodens erfolgt. Erfasst sind Bereiche natürlicher Verlandungsprozesse mit einer Vegetationsabfolge von Unterwasser- oder Schwimmblattpflanzen über Röhricht- und Seggenbestände bis zu Ufergehölzen. Verlandungsbereiche sind auch dann erfasst, wenn die Vegetationsabfolge unvollständig oder unterbrochen ist.

Besondere typische Arten der Verlandungsbereiche stehender Gewässer sind: Laichkraut-Arten (*Potamogeton crispus*, *Potamogeton lucens*, *Potamogeton pectinatus*, *Potamogeton perfoliatus*, *Potamogeton natans*), Strandling (*Littorella uniflora*), Nixenkraut-Arten (*Najas* spp.), Teichfaden (*Zannichellia palustris*), Rauhes Hornblatt (*Ceratophyllum demersum*), Gelbe Teichrose (*Nuphar lutea*), Weiße Seerose (*Nymphaea alba*), Tausendblatt-Arten (*Myriophyllum* spp.), Wasserfeder (*Hottonia palustris*), Seekanne (*Nymphoides peltata*), Brachsenkraut-Arten (*Isoetes* spp.) sowie Arten der Röhrichtbestände und Riede, der Zwischen- und Niedermoore, der Sümpfe oder der naturnahen Bruch-, Sumpf- und Auwälder.

2.6 Naturnahe Uferbereiche und naturnahe Bereiche der Flachwasserzone des Bodensees

Maßgeblich für die Abgrenzung sind die in den Bodenseeuferplänen der Regionalverbände Hochrhein-Bodensee und Bodensee-Oberschwaben festgelegte Schutzzone I und die naturnahen und renaturierten Bereiche der Schutzzone II. Naturnahe Uferbereiche und naturnahe Bereiche der Flachwasserzone des Bodensees sind Bereiche,

- deren Ufer sich in weitgehend natürlichem Zustand befindet,
- in denen ein weitgehend geschlossener Schilfgürtel oder eine andere standortspezifische Vegetation (Strandlings- und Strandschmielen-Gesellschaften u. a.) vorhanden ist,

- deren Flachwasserzone die Selbstreinigungsfunktionen weitgehend erfüllt oder Bedeutung als Fischerei- oder Laichschonbezirk hat.

Naturnahe Bereiche der Flachwasserzone reichen seewärts bis zur Halde, landseitig grenzen sie an die Uferbereiche. Naturnahe Uferbereiche reichen landwärts bis zur Oberkante der Uferböschung einschließlich des Seehags oder, wo keine Uferböschung vorhanden ist, so weit wie die naturnahe oder, bei extensiver Nutzung, halbnatürliche Vegetation von den wechselnden Wasserständen des Bodensees beeinflusst wird.

Besondere typische Arten der naturnahen Uferbereiche und der naturnahen Bereiche der Flachwasserzone des Bodensees sind: Schilf (*Phragmites australis*) und andere Arten der Röhrichtbestände und Riede und der Verlandungsbereiche stehender Gewässer sowie Bodensee-Vergissmeinnicht (*Myosotis rehsteineri*), Strand-Schmiele (*Deschampsia rhenana*), Ufer-Hahnenfuß (*Ranunculus reptans*) und Nadelbinse (*Eleocharis acicularis*).

3.1 Offene Binnendünen

Offene Binnendünen sind waldfreie, vom Wind aufgewehrte Sandhügel. Die mehr oder weniger lückige Vegetation besteht aus Pioniergräsern, Sandrasen oder Zwergstrauchheiden; einzelne Gehölze können eingestreut sein.

Besondere typische Arten der offenen Binnendünen sind: Silbergras (*Corynephorus canescens*), Blaugraue Kammschmiele (*Koeleria glauca*), Sand-Hornkraut (*Cerastium semidecandrum*), Sand-Strohblume (*Helichrysum arenarium*), Schmielenhafer-Arten (*Aira* spp.), Silberscharte (*Jurinea cyanoides*), Blauflügelige Sandschrecke (*Sphingonotus caeruleus*), Ameisenlöwe (*Euroleon nostras*), Sandbiene (*Andrena argentata*), Sandgängerbiene (*Ammobates punctatus*).

3.2 Zwergstrauchheiden

Zwergstrauchheiden sind von Zwergsträuchern, insbesondere Heidekrautgewächsen beherrschte, überwiegend durch Beweidung entstandene Heiden und Triften einschließlich der Brachestadien bis hin zu Gebüsch und lichten Wäldern. Nicht erfasst sind von Zwergsträuchern dominierte Schlagflächen im Wald. Besondere typische Arten der Zwergstrauchheiden sind: Heide-Ginster (*Genista pilosa*), Deutscher Ginster (*Genista germanica*), Heidekraut (*Calluna vulgaris*) sowie Arten der Magerrasen.

3.3 Wacholderheiden

Wacholderheiden sind beweidete oder ehemals beweidete Magerrasen, einschließlich deren Brachestadien, mit lockerstehenden Wacholderbüschen sowie anderen Sträuchern und Bäumen, meist auf kalkreichen, zum Teil auch oberflächlich entkalkten Standorten. Nicht erfasst sind Wacholderheiden unter einer Fläche von 1000 m², soweit es sich nicht um Magerrasen im Sinne von Nummer 3.5 handelt.

Besondere typische Arten der Wacholderheiden sind Arten der Magerrasen und folgende Arten: Wacholder (*Juniperus communis*), Silberdistel (*Carlina acaulis*), Enzian-Arten (*Gentianella ciliata*, *Gentianella germanica*, *Gentiana verna*), Schaf-Schwingel (*Festuca ovina*), Fieder-Zwenke (*Brachypodium pinnatum*), Aufrechte Trespe (*Bromus erectus*).

3.4 Trockenrasen

Trockenrasen sind meist lückige, von niedrigwüchsigen Gräsern und Kräutern geprägte, nicht genutzte oder extensiv genutzte Magerrasen auf trockenen, flachgründigen Böden.

Besondere typische Arten der Trockenrasen sind: Federschwingel (*Vulpia myuros*, *Vulpia bromoides*), Kleines Filzkraut (*Filago minima*), Bauernsenf (*Teesdalia nudicaulis*), Vogelfuß (*Ornithopus perpusillus*), Triften-Knäuelkraut (*Scleranthus polycarpus*), Zierliches Schillergras (*Koeleria macrantha*), Glanz-Lieschgras (*Phleum phleoides*), Sand-Grasnelke (*Armeria elongata*), Berg-Gamander (*Teucrium montanum*), Gewöhnliche Kugelblume (*Globularia punctata*), Zarter Lein (*Linum tenuifolium*), Zwerg-Sonnenröschen (*Fumana procumbens*), Erd-Segge (*Carex humilis*), Federgras-Arten (*Stipa* spp.) sowie Arten der Magerrasen, der offenen Felsbildungen und der offenen Binnendünen.

3.5 Magerrasen

Magerrasen sind durch Nährstoffarmut oder geringe Nährstoffverfügbarkeit gekennzeichnete, extensiv nutzbare Weiden und Wiesen sowie deren Brachestadien einschließlich locker mit Gehölzen bestandener Flächen. Dazu gehören Borstgrasrasen, Flügelginsterweiden, Besenginsterweiden und Trespenrasen. Nicht erfasst sind Flächen, die kleiner als 500 m² sind, es sei denn, sie liegen in engem räumlichen Verbund zueinander oder zu anderen besonders geschützten Biotopen.

Besondere typische Arten der Magerrasen sind: Wiesen-Salbei (*Salvia pratensis*), Aufrechte Trespe (*Bromus erectus*), Knolliger Hahnenfuß (*Ranunculus bulbosus*), Fingerkraut-Arten (*Potentilla arenaria*, *Potentilla verna*, *Potentilla heptaphylla*) Gewöhnliche Küchenschelle (*Pulsatilla vulgaris*), Wohlriechende Skabiose (*Scabiosa canescens*), Gewöhnliches Sonnenröschen (*Helianthemum nummularium*), Wolfsmilch-Arten (*Euphorbia seguieriana*, *Euphorbia cyparissias*), Kleine Bibernelle (*Pimpinella saxifraga*), Karthäuser-Nelke (*Dianthus carthusianorum*), Hufeisenklee (*Hippocrepis comosa*), Wundklee (*Anthyllis vulneraria*), Echter Gamander (*Teucrium chamaedrys*), Aufrechter Ziest (*Stachys recta*), Trift-Hafer (*Avenochloa pratensis*), Taubenkropf (*Silene vulgaris*), Skabiosen-Flockenblume (*Centaurea scabiosa*), Knabenkraut-Arten (*Orchis militaris*, *Orchis simia*), Ragwurz-Arten (*Ophrys* spp.), Hundswurz (*Anacamptis pyramidalis*), Kreuzblumen-Arten (*Polygala comosa*, *Polygala amarella*), Blaugras (*Sesleria varia*), Echtes Labkraut (*Galium verum*), Knollige Spierstaude (*Filipendula vulgaris*), Hügel-Meister (*Asperula cynanchica*), Großes Schillergras (*Koeleria pyramidata*), Berg-Klee (*Trifolium montanum*), Frühlings-Segge (*Carex caryophylla*), Borstgras (*Nardus stricta*), Bärwurz (*Meum athamanticum*), Mausöhrchen (*Hieracium pilosella*), Harzer Labkraut (*Galium hircynicum*), Wald-Ehrenpreis (*Veronica officinalis*), Dreizahn (*Danthonia decumbens*), Draht-Schmiele (*Avenella flexuosa*), Pillen-Segge (*Carex pilulifera*), Arnika (*Arnica montana*), Gelber Enzian (*Gentiana lutea*), Schweizer Löwenzahn (*Leontodon helveticus*), Flügelginster (*Chamaespartium sagittale*), Heide-Nelke (*Dianthus deltoides*), Knöllchen-Knöterich (*Polygonum viviparum*), Gewöhnliches Katzenpfötchen (*Antennaria dioica*), Ausdauernde Sandrapunzel (*Jasione laevis*), Weißzüngel (*Pseudorchis albida*), Sparrige Binse (*Juncus squarrosus*), Wald-Läusekraut (*Pedicularis sylvatica*), Quendel-Kreuzblume (*Polygala serpyllifolia*) sowie Arten der Gebüsche trockenwarmer Standorte und ihrer Staudensäume.

3.6 Gebüsche und naturnahe Wälder trockenwarmer Standorte einschließlich ihrer Staudensäume

Gebüsche trockenwarmer Standorte sind meist süd- bis südwestexponierte Gebüsche in Felsbereichen und an anderen trockenen Standorten sowie sonstige Trockenheit ertragende Gebüsche an meist süd- bis südwestexponierten Waldrändern oder in der Feldflur an Standorten, an denen Frische oder Feuchtigkeit anzeigende Gehölzarten und Lianen weitgehend fehlen. Naturnahe Wälder trockenwarmer Standorte sind Steppenheidewälder und andere natürliche oder naturnahe Wälder auf Felsstandorten, auf trockenen, flachgründigen oder auf wechsellrockenen Böden sowie auf sonnigen, warmen Steinschutthängen. Dazu gehören Flaumeichenwälder, trockene und wechsellrockene Eichen-Hainbuchenwälder, trockene Birken-Eichenwälder, trockene Seggen-Buchenwälder, trockene Linden-Ahorn-Mischwälder und trockene oder wechsellrockene, natürliche oder naturnahe Kiefernwälder, insbesondere Pfeifengras- und Reitgras-Kiefernwälder, Kiefern-Steppenheidewälder sowie Kalksand-Kiefernwälder und Moos-Kiefernwälder der nördlichen Oberrheinebene (Dünengebiete). Staudensäume von Gebüschen und naturnahen Wäldern trockenwarmer Standorte sind Staudenfluren an meist süd- bis südwestexponierten, trockenen Wald- oder Gebüschrändern mit Trockenheit ertragenden und meist wärmebedürftigen Arten.

Besondere typische Arten der Gebüsche und naturnahen Wälder trockenwarmer Standorte einschließlich ihrer Staudensäume sind:

Gebüsche

Felsenbirne (*Amelanchier ovalis*), Gewöhnliche Zwergmispel (*Cotoneaster integerrimus*), Felsen-Kirsche (*Prunus mahaleb*), Schlehe (*Prunus spinosa*), Berberitze (*Berberis vulgaris*), Liguster (*Ligustrum vulgare*), Wolliger Schneeball (*Viburnum lantana*), Echter Kreuzdorn (*Rhamnus catharticus*), Strauch-Kronwicke (*Coronilla emerus*), Apfel-Rose (*Rosa villosa*), Blaugrüne Rose (*Rosa vosiagica*), Sanddorn (*Hippophaë rhamnoides*), Besenginster (*Cytisus scoparius*);

Wälder

Flaum-Eiche (*Quercus pubescens*), Elsbeere (*Sorbus torminalis*), Winter-Linde (*Tilia cordata*), Buchsbaum (*Buxus sempervirens*), Felsen-Kreuzdorn (*Rhamnus saxatilis*), Schwärzender Geißklee (*Lembotropis nigricans*), Reckhölzle (*Daphne cneorum*), Zwergbuchs (*Polygala chamaebuxus*), Scheiden-Kronwicke (*Coronilla vaginalis*), Wintergrün (*Pyrola chlorantha*), Winterlieb (*Chimaphila umbellata*), Blauroter Steinsame (*Buglossoides purpurocaerulea*), Immenblatt (*Melittis melissophyllum*), Habichtskräuter (*Hieracium umbellatum*, *Hieracium glaucinum*), Gewöhnlicher Tüpfelfarn (*Polypodium vulgare*), Waldvöglein-Arten

(*Cephalanthera damasonium*, *Cephalanthera rubra*, *Cephalanthera longifolia*), Stinkende Nieswurz (*Helleborus foetidus*), Vogelfuß-Segge (*Carex ornithopoda*);

Staudensäume trockenwarmer Gebüsche und naturnaher Wälder

Blut-Storchschnabel (*Geranium sanguineum*), Sichelblättriges Hasenohr (*Bupleurum falcatum*), Graslilien-Arten (*Anthericum ramosum*, *Anthericum liliago*), Kronwicken-Arten (*Coronilla varia*, *Coronilla coronata*), Haarstrang-Arten (*Peucedanum cervaria*, *Peucedanum oreoselinum*), Diptam (*Dictamnus albus*), Kalk-Aster (*Aster amellus*), Weißes Fingerkraut (*Potentilla alba*), Hügel-Klee (*Trifolium alpestre*), Hain-Flockenblume (*Centaurea nemoralis*), Heide-Wicke (*Vicia orobus*), spezielle Habichtskraut-Arten (*Hieracium sabaudum*, *Hieracium laevigatum*, *Hieracium racemosum*), Salbei-Gamander (*Teucrium scorodonia*).

4.1 Offene Felsbildungen

Offene Felsbildungen umfassen innerhalb und außerhalb des Waldes fast vegetationsfreie, oft nur von Moosen und Flechten bewachsene Felsen, spärlich bewachsene Felsköpfe, Felsspalten und Felsbänder mit zum Teil geringem Gehölzanteil sowie Felsüberhänge (Balmen) mit einer speziellen Balmenvegetation.

Besondere typische Arten der offenen Felsbildungen sind: Streifenfarn-Arten (*Asplenium viride*, *Asplenium septentrionale*, *Asplenium adiantum-nigrum*, *Asplenium rutamuraria*), Trauben-Steinbrech (*Saxifraga paniculata*), Habichtskräuter (*Hieracium humile*, *Hieracium pallidum*), Gewöhnlicher Tüpfelfarn (*Polypodium vulgare*), Weißer Mauerpfeffer (*Sedum album*), Einjährige Fetthenne (*Sedum annuum*), Felsen-Leimkraut (*Silene rupestris*), Niedriges Hornkraut (*Cerastium pumilum*), Kelch-Steinkraut (*Alyssum alyssoides*), Pfingst-Nelke (*Dianthus gratianopolitanus*), Blasser Schwingel (*Festuca pallens*), Perlgras-Arten (*Melica ciliata*, *Melica transilvanica*), Blaugras (*Sesleria varia*), Stein-Baldrian (*Valeriana tripteris*), Österreichische Rauke (*Sisymbrium austriacum*), Scharfkraut (*Asperugo procumbens*) und zahlreiche spezielle Moos- und Flechten-Arten.

4.2 Offene natürliche Block- und Geröllhalden

Offene natürliche Block- und Geröllhalden sind unbewaldete Anhäufungen von Gesteinsblöcken und Geröllen, die weitgehend auf natürliche Weise entstanden sind. Erfasst sind auch durch häufige Rutschungen charakterisierte natürliche Mergelhalden und Schutthalden mit einem hohen Anteil an Feinmaterial sowie naturnahe Block- und Geröllhalden mit geringem Gehölzanteil.

Besondere typische Arten der offenen Block- und Geröllhalden sind: Rollfarn (*Cryptogramma crispa*), Gelber Hohlzahn (*Galeopsis segetum*), Lanzettblättriges Weidenröschen (*Epilobium lanceolatum*), Ruprechtsfarn (*Gymnocarpium robertianum*), Schild-Ampfer (*Rumex scutatus*), Schwalbwurz (*Vincetoxicum hirundinaria*), Hainlattichblättriger Löwenzahn (*Leontodon hispidus* subsp. *hyoseroides*), Alpen-Wundklee (*Anthyllis vulneraria* subsp. *alpestris*), Weiße Pestwurz (*Petasites albus*), Blaugras (*Sesleria varia*), Buntes Reitgras (*Calamagrostis varia*), Amethyst-Schwingel (*Festuca amethystina*), Mauerbiene (*Osmia andrenoides*), Kegelbiene (*Coelioxys afra*).

5.1 Höhlen

Höhlen sind natürlich entstandene unterirdische Hohlräume. Erfasst sind auch seit längerer Zeit nicht genutzte künstliche Hohlräume, insbesondere Stollen, sowie naturnahe Eingangsbereiche von Höhlen. Nicht erfasst sind touristisch erschlossene oder intensiv genutzte Höhlenbereiche.

Besondere typische Arten der Höhlen sind: Fledermaus-Arten (z.B. *Myotis myotis*), Feuersalamander (Winterquartier) sowie im Eingangsbereich auch Arten der offenen Felsbildungen.

5.2 Dolinen

Dolinen (Erdfälle) sind Einstürze oder trichterförmige Vertiefungen in der Erdoberfläche, die durch Lösung der Gesteine im Untergrund oder durch das Einbrechen von Höhlen entstanden sind. Die Vegetation der Dolinen ist sehr verschiedenartig. Nicht erfasst sind intensiv landwirtschaftlich genutzte und aufgefüllte Dolinen.

6.1 Feldhecken und Feldgehölze

Feldhecken und Feldgehölze sind kleinere, oft linienhafte Flächen in der Feldflur, die von Bäumen und Sträuchern oder nur von Sträuchern bestockt sind und nicht Wald im Sinne des Landeswaldgesetzes sind. Nicht erfasst sind Feldgehölze von weniger als 250 m² Fläche sowie Hecken von weniger als 20 m Länge; unbestockte Zwischenräume von weniger als 1 m werden bei Hecken mitgerechnet. Nicht erfasst sind gebietsfremde Anpflanzungen und Heckenzäune.

Besondere typische Arten der Feldhecken und Feldgehölze sind: Hasel (*Corylus avellana*), Blutroter Hartriegel (*Cornus sanguinea*), Schwarzer Holunder (*Sambucus nigra*), Liguster (*Ligustrum vulgare*), Hainbuche (*Carpinus betulus*), Stiel-Eiche (*Quercus robur*), Weißdorn (*Crataegus* spp.) sowie Arten der Gebüsche trockenwarmer Standorte.

6.2 Hohlwege

Hohlwege sind Wege in der freien Landschaft, die sich durch die nutzungsbedingt verstärkte Erosion in das Gelände eingeschnitten haben, einschließlich ihrer Steilböschungen und eines nicht genutzten Streifens entlang der Böschungsoberkante. Die Vegetation an Hohlwegen kann entsprechend den Feldhecken und Feldgehölzen, den Gebüschten trockenwarmer Standorte mit ihren Staudensäumen oder den Magerrasen entwickelt sein. Nicht erfasst sind Hohlwege, die weniger als 1 m eingetieft sind oder deren Böschungseigungen an der steilsten Stelle weniger als 45 ° betragen.

6.3 Trockenmauern

Trockenmauern sind Mauern in der freien Landschaft, die ohne Verwendung von Mörtel aus Steinen aufgeschichtet wurden. Nicht erfasst sind Trockenmauern mit weniger als 0,5 m Höhe oder einer Mauerfläche von weniger als 2 m².

Besondere typische Arten der Trockenmauern sind: Streifenfarn-Arten (*Asplenium* spp.), Mauer-Glaskraut (*Parietaria judaica*), spezielle Moos- und Flechten-Arten, Mauereidechse (*Lacerta muralis*), Rote Dickfußschrecke (*Oedipoda germanica*) sowie Arten der offenen Felsbildungen.

6.4 Steinriegel

Steinriegel sind linienförmige Steinanhäufungen in der freien Landschaft, die dadurch entstanden sind, dass von landwirtschaftlich genutzten Flächen Steine abgesammelt und zumeist an deren Rändern abgelagert wurden. Die Vegetation der Steinriegel kann entsprechend den Feldhecken und Feldgehölzen, dem Gebüschten trockenwarmer Standorte und ihrer Staudensäume oder der offenen natürlichen Block- und Geröllhalden entwickelt sein. Nicht erfasst sind Steinriegel von weniger als 5 m Länge.

SLOVAK REPUBLIC / REPUBLIQUE SLOVAQUE

1. State: Slovakia**2. Has the European Landscape Convention been signed or ratified?**Signature: **30th May 2005**Ratification: **9th August 2005**Entry into force: **1st December 2005****3. Correspondent:**Name: **Pavlina Misikova**Ministry/Department: **Ministry of Environment, Landscape Management Department**Mail address: **Namestie L.Stura 1, Bratislava, The Slovak Republic**Phone: **00421 2 5956 2190**Fax: **00421 2 5956 2551**E-mail address: **misikova.pavlina@enviro.gov.sk****4. Division of responsibilities**

“Each Party shall implement this Convention, in particular Articles 5 and 6, according to its own division of powers, in conformity with its constitutional principles and administrative arrangements, and respecting the principle of subsidiarity, taking into account the European Charter of Local Self-government. Without derogating from the provisions of this Convention, each Party shall harmonise the implementation of this convention with its own policies.”(article 4)

4.1. Which ministry/administration is in charge of landscape?

Responsibilities with landscape are divided into several different sectors according to the relevant acts:

Ministry of Environment: landscape as protected areas, natural heritage, open countryside in a broad sense, so called “everyday” landscape, cultural landscape, water basin areas, geoparks, caves, land-fills

Ministry of Construction and Regional Development – landscape as space, territory consists from urbanised places in towns and countryside; brown fields

Ministry of Agriculture: landscape as area of agricultural and forest management

Ministry of Culture: landscape as the protected urban or rural historic zones, monuments and cultural heritage sites, historical green space

Ministry of Economy: landscape as the territory for tourist industry, quarries, business investments (industrial parks, power-stations, etc.)

Ministry of Transport: landscape as the territory for transport development (freeways, bridges, airports, etc.)

4.2. Is this ministry/administration vested with other responsibilities?

Beside the landscape, all of here mentioned sectors are vested with other agenda and responsibilities such as:

Ministry of the Environment: is responsible for the environment in general, landscape and nature protection, waste, air pollution, climate change, water, geology, environment impact assessment, sustainable development, etc.

Ministry of Construction and Regional Development: is responsible for territorial planning, regional policy and development, housing policy, public work, etc.

Ministry of Agriculture: is responsible for agricultural policy, forest policy, rural development, food safety, soil protection and changes, land ownership, etc.

Ministry of Culture: monuments inspection, different types of art, museums and galleries, libraries, copyright, traditional culture, culture of minority groups, etc.

Ministry of Economy: business, industry and trade policy, international and domestic market, strategic investments, energy policy, etc.

Ministry of Transport: transport policy and infrastructure, civil air service, telecommunication, post, informatics, etc.

4.3. Is this ministry/administration provided with a specific landscape policy document?

Ministry of Environment

Not specific Landscape Policy exists, but:

- Landscape Ecological Plans
- Territorial plans of the ecological stability on the national, regional and local level
- Conception of Nature and Landscape Protection
- Management programmes for protected areas
- Village Renewal Programme
- Strategy for sustainable development (on national, regional and local levels)

Ministry of Construction and Regional Development

- The Slovak Spatial Development Perspective, 2001 – the National Spatial Development Conception
- Spatial plans on the regional and local level

Ministry of Agriculture

- Plans of land reallocation on the local level
- National Strategic Rural Development Plan

4.4. Are regional and local authorities empowered in respect of landscape?

The Slovak Republic is divided into 8 regions, 79 districts, and 2875 municipalities. Ministry of Environment is represented at the regional and local level by the regional and local authorities with a specialized state administration responsibility.

State administration bodies - the regional level: regional state administration
 - the local level: district state administration

Decentralisation also involves landscape agenda on self - governments authorities:

Self - governments   - regions: the regional government
   - municipalities: the local government

State Nature Conservancy is divided into 9 National parks and 14 Landscape protected areas authorities

Slovak Environmental Agency – on the national level ensures professional tasks in the field of

landscape protection (design of the landscape plans, etc)

4.5. Is there a framework for consultation between ministries on territorial and/or landscape matters (territorial conference, landscape council, other structure)?

Consultation process is compulsory among all of the ministries before any document is approved in the government.

The ELC Inter-sectoral committee has been established for purpose of the ELC implementation. The committee members are combined from representatives from concerned ministries and also from independent experts.

The conference “Landscape - Man - Culture” is an annual event organised on the national level once a year, directly focused on the European Landscape Convention.

Consultation process and co-operations - MoE within the ELC implementation has started to work with other expert organisations and NGOs as:

- International Association on Landscape Ecology – regional office in Slovakia (IALE-SK)
- Architect Association
- Association for Garden Design and Landscaping

4.6. Is there a consultation procedure for decision-making on territorial policy between the national and the regional levels?

Not yet.

4.7. What are the human and financial resources devoted to putting landscape policies in place:

4.7.1. At national level?

Human resources: Although there is a long scientific research on landscape ecology in Slovakia, the landscape issue in general is quite young and a lot of effort and understanding is needed in order of development the whole agenda, so that why the ELC is a very helpful instrument in the whole procedure. Landscape Management Department at Ministry of Environment coordinates the ELC implementation. In the same sector works the Slovak Environmental Agency as the organisation providing expert background focused on landscape protection, management, and planning.

Financial resources: state budget, the State Environmental Fund, fund for Village Renewal Programme

4.7.2. At regional level?

Human resources: Although there is a long scientific background on landscape ecology in Slovakia, the landscape issue in general is quite young and a lot of effort and understanding is needed to develop the whole agenda. ELC is a very helpful instrument in the whole procedure.

Financial resources – state budget, regional budget, municipal budget

5. General measures

"Each Party undertakes to recognise landscapes in law as an essential component of people's surroundings, an expression of the diversity of their shared cultural and natural heritage, and a foundation of their identity;" (article 5. a)

5.1. How is the term “landscape” defined in your language?

Krajina

5.2. Is there a legal definition of the term “landscape”?

In the act No. 543/2002 on Nature and Landscape Protection:

“For purpose of this Act it is considered that nature and landscape protection is restriction of interventions that can endanger, damage or destroy conditions and forms of life, natural heritage, features of landscape, decrease its ecological stability as well as elimination of such operation”

There is a proposal to use landscape definition from ELC in the new version of the Act on Spatial Planning and Construction Order, which is currently under revision.

5.3. Is landscape the subject of one or more articles of the constitution or the basic law?

The Constitution of the Slovak Republic

Chapter Six - The Right to Protect the Environment and Cultural Heritage

Article 44

(1) Every person shall have the right to favourable environment.

(2) Every person shall have a duty to protect and improve the environment and foster cultural heritage.

(3) No person shall imperil or damage the environment, natural wealth and cultural heritage beyond the limits set by law.

(4) The State shall be responsible for the economical use of natural resources, an ecological balance and an effective environmental policy.

Article 45

Every person shall have the right to full and timely information on the environmental situation, and reasons and consequences thereof.

5.4. Is landscape the subject of a specific law or is it embodied in other laws?

- Act No.50/1976 on Spatial Planning and Construction Order

- Act No. 543/2002 on Nature and Landscape Protection

- Act No. 24/2006 on Environmental Impact Assessment

- Act No. 49/2002 on the Protection of Monuments

5.5. Is there a code that consolidates the applicable texts relating to landscape?

The intent of MoE is to enforce a new proposal of an independent act on landscape planning according to the government resolutions No.482 from 11th Jun 2003 and No. 831 from 25th August 2004.

“Each Party undertakes to establish procedures for the participation of the general public, local and regional authorities, and other parties with an interest in the definition and implementation of the landscape policies mentioned in paragraph b above;” (article 5, c)

5.6. What are the procedures for arranging participation:

5.6.1. by the public?

Process of comments collection is possible in 2 areas:

- **in spatial planning: public hearing, possibility for written standpoints**

- **in EIA: public hearing, possibility for written standpoints**

5.6.2. by local and regional authorities?

Process of comments collection is possible in 2 areas:

- **in spatial planning: public hearing, possibility for written standpoints**

- **in EIA: public hearing, possibility for written standpoints**

5.6.3. by other players with an interest in the framing and implementation of landscape policies?

Within the ELC implementation, MoE is preparing the base for co-operation with key players in landscape issues.

“Each Party undertakes to integrate landscape into its regional and town planning policies and in its cultural, environmental, agricultural, social and economic policies, as well as in any other policies with possible direct or indirect impact on landscape” (article 5, d)

5.7. Which instruments allow the integration of landscape into:

5.7.1. regional planning policies?

The Master Plan of the Region

Regional Conception of the Environmental Management

5.7.2. town planning policies?

The Master Plan of the Town

5.7.3. cultural policies?

Monuments register: monuments, space arrangement in historical areas, historical reserves, and zones

5.7.4. environmental policies?

Territorial System of Ecological Stability

5.7.5. agricultural policies?

National Strategic Rural Development Plan

5.7.6. social and economic policies?

Plan of the Economic and Social Development

5.7.7. into such other policies as may have a direct or indirect effect on landscape?

Strategic Plan

Local Agenda A21

6. Specific measures

"Awareness-raising : Each Party undertakes to increase awareness among the civil society, private organisations, and public authorities of the value of landscapes, their role and changes to them." (article 6, A)

6.1. Which measures have been taken to increase awareness:

6.1.1. in civil society (landscape-related events, celebrations, festivals, etc.)

The important part of the implementation programme of ELC in Slovakia is the information campaign coordinated by MoE. Leaflets, posters, and articles were published. Presentations are promoted on different events.

6.1.1.1. at national level?

The annual conference "Landscape-man-culture", which is primary orientated on ELC implementation in Slovakia.

6.1.1.2. at regional level?

Leaflets and posters.

6.1.2. among private organisations?

It is missing so far.

6.1.3. on the part of the public authorities?

Through the Village Renewal Programme

"Training and education: Each Party undertakes to promote training for specialists in landscape appraisal and operations" (article 6, B, a)

6.2. Which measures have been taken to promote training for specialists in landscape appraisal and operations (setting up specialist courses, recognition of landscape engineering diplomas, etc.)?

Landscapers, employees of State Nature Conservancy, are one of the target groups. To promote training, the following activities were started-up:

- regular workshops on the landscape issues
- email conference to consult the hot problems
- contact provided in order to co-operate with educational and experts organisations
- methodology of "characteristic landscape features" is in progress, consequently the training will be focused on its application

Each Party undertakes to promote multidisciplinary training programmes in landscape policy, protection, management and planning, for professionals in the private and public sectors and for associations concerned; (article 6, B, b)

6.3. Which measures have been taken to promote the introduction of multidisciplinary training programmes:

6.3.1. for professionals in the private sector?

Nothing so far.

6.3.2. for professionals in the public sector?

Nothing so far.

6.3.3. for associations concerned?

Nothing so far.

“Each Party undertakes to promote: school and university courses which, in the relevant subject areas, address the values attaching to landscapes and the issues raised by their protection, management and planning.” (article 6 ,B, c)

6.4. Which measures have been taken to promote landscape-related training and education as part of the curriculum in:

6.4.1. primary education?

Study of landscape in primary school exists only as a part of the subjects biology and geography.

6.4.2. secondary education?

Study of landscape in secondary school exists only as a part of the subjects biology and geography.

6.4.3. tertiary education?

Several universities deals with landscape, there are more than 15 departments at universities and approximately 20 special study programmes dealing with landscape research: protection, management and landscape planning, landscape ecology, landscape engineering and landscape architecture.

“Identification and assessment:

1. With the active participation of the interested parties, as stipulated in Article 5.c, and with a view to improving knowledge of its landscapes, each Party undertakes:

- a. i) to identify its own landscapes throughout its territory;*
- ii) to analyse their characteristics and the forces and pressures transforming them;*
- iii) to take note of changes;*

b. to assess the landscapes thus identified, taking into account the particular values assigned to them by the interested parties and the population concerned.

2. These identification and assessment procedures shall be guided by the exchanges of experience and methodology, organised between the Parties at European level pursuant to Article 8”. (article 6, C)

6.5. Which measures have been taken to carry out the identification of landscapes and the analysis of their characteristics (catalogues, atlases, registers of landscapes)

6.5.1. at national level?

The 2 leading publications were published:

Landscape Atlas of the Slovak Republic. 1st ed. Bratislava:Ministry of Environment of the Slovak republic; Banská Bystrica: Slovak Environmental Agency, 2002, 344p.

The publication brings the most recent knowledge and integrated information about the constants of landscape, the inanimate component of nature, land use, action of natural factors and effect of human activities on the landscape. The objectively existing properties of landscape presented on the maps in the introductory chapters are in fact the standing offer to society. They are interpreted in the following chapters as the ground available for the development of the society, as the comprehensive resources and potential to be used by man and simultaneously as his environment. The atlas also presents the provision for conservation of nature and natural resources (what is referred as ecological priorities), it

represents the different cultural and historical assets, takes into account the varied aspects of population development, settlement, urbanization, and industries.

Miklos, L., Izakovicova, Z., at al., 2006: Atlas of Representative Geoecosystems of Slovakia. Slovak Academy of Science – Institute of Landscape Ecology, Ministry of Environment of the Slovak republic, Ministry of Education of the Slovak Republic, Bratislava.

The Atlas of Representative Geo-Ecosystems of Slovakia presents regions and types of landscape located on the territory of the Slovak Republic, obviously with a certain extent of detail, in order to introduce the dominant, representative units, which as a matter of course could be further divided into thousands of specific units. These representative units are called the geo-ecosystems (description of their non-living – abiotic – contents as well as their potential vegetation, current use and protection). The Atlas has the textbook and descriptive character. Each reader can easily look up which representative and dominant geo-ecosystems surround his/her birthplace and if his/her learn, whether and how an image of his/her micro region fits into a larger unit, whether the region is sufficiently protected or whether its protection is neglected. Selected maps supplement the text and picture parts to give a better picture of geo-ecosystems and regions character. By the Atlas we want to support one of our specific opinions, that for the healthy functioning of a landscape all geo-ecosystems are important and that for a certain locality exactly this geo-ecosystem present there is important, even if it was not included in the European or national network of significant territories.

6.5.2. at regional level?

Case studies with identification of landscape character and landscape image:

- **Geomorfological Unit Pliesovska Cirkular Basin, 2000 (for utilization of Village Renewal programme)**
- **Podpol'anie, the south part, 2001**
- **Geomorfological Unit Ostrozky, 2004**
- **National Park High Tatras, 2005 (for utilization of the Landscape Ecological Plan)**
- **National Park Slovak Paradise, 2006**

“Landscape quality objectives: Each Party undertakes to define landscape quality objectives for the landscapes identified and assessed, after public consultation in accordance with Article 5.c.” (article 6, D)

6.6. Please give two or more examples of experiences conducive to the definition of landscape quality objectives.

Not a direct example available, partly experience through Village Renewal Programme.

“Implementation :To put landscape policies into effect, each Party undertakes to introduce instruments aimed at protecting, managing and/or planning the landscape.” (article 6, E)

6.7. Which types of instruments have been adopted for protecting, managing and/or planning landscapes (management agreements, contracts, charters, seals of quality ...)?

According to the law, in the preparation stage of the master plan, the landscape-ecological plan is create as a basis for the environmental part of the document. Because of the gap in the legislation, this step is not always fulfilled; the intent of MoE is to enforce a new proposal of an independent act on landscape planning according to the government resolutions No.482 from 11th Jun 2003 and No. 831 from 25th August 2004. Such an effort has not societal support yet, its endorsement is uncertain.

7. Mutual assistance and exchange of information

“The Parties undertake to co-operate in order to enhance the effectiveness of measures taken under other articles of this Convention, and in particular:

- a. to render each other technical and scientific assistance in landscape matters through the pooling and exchange of experience, and the results of research projects;*
- b. to promote the exchange of landscape specialists in particular for training and information purposes;*
- c. to exchange information on all matters covered by the provisions of the Convention”.* (article 8)

7.1. Has technical and scientific assistance been conducted with other states and/or regions (pooling and exchange of experience, research work on landscape ...)?

The excellent co-operation is established with The Czech Republic on the base of the regular meetings, workshops, exchanging experiences, and common effort to achieve certain goals.

Slovakia also has started endeavour to established co-operation with V4 – countries.

7.2. Have there been exchanges of landscape specialists?

Yes, with the Czech Republic.

8. Transfrontier landscapes

“The Parties shall encourage transfrontier co-operation on local and regional level and, wherever necessary, prepare and implement joint landscape programmes.” (article 9)

8.1. Have actions to encourage transfrontier co-operation been conducted:

8.1.1. between states:

Slovakia – The Czech Republic: yes

Slovakia – Poland: the idea of ELC implementation in Slovakia was introduced

Slovakia – Ukraine: no

Slovakia – Hungary: the idea of ELC implementation in Slovakia was introduced

Slovakia – Austria: no

8.1.1.1. at national level?

Yes, with the Czech Republic.

8.1.1.2. at regional level?

Yes, with the Czech Republic.

8.1.2. between regions of the state?

Not yet.

8.2. Have programmes of transfrontier co-operation with other states and/or regions been set up?

Not yet.

9. Landscape award of the Council of Europe

“1. The Landscape award of the Council of Europe is a distinction which may be conferred on local and regional authorities and their groupings that have instituted, as part of the landscape policy of a Party to this Convention, a policy or measures to protect, manage and/or plan their landscape, which have proved lastingly effective and can thus serve as an example to other territorial authorities in Europe. The distinction may be also conferred on non-governmental organisations having made particularly remarkable contributions to landscape protection, management or planning.

2. Applications for the Landscape award of the Council of Europe shall be submitted to the Committees of Experts mentioned in Article 10 by the Parties. Transfrontier local and regional authorities and groupings of local and regional authorities concerned, may apply provided that they jointly manage the landscape in question.

3. On proposals from the Committees of Experts mentioned in Article 10 the Committee of Ministers shall define and publish the criteria for conferring the Landscape award of the Council of Europe, adopt the relevant rules and confer the Award.

4. The granting of the Landscape award of the Council of Europe is to encourage those receiving the award to ensure the sustainable protection, management and/or planning of the landscape areas concerned.” (article 11).

9.1. Have one or more landscape awards been instituted at national and/or regional level? Do they refer to the European Landscape Convention?

Specific Landscape award has not been proposed in Slovakia yet. Concerning landscape in rural areas, since 2001 there is well established “Village of the Year Award”.

9.1.1. at national level

Every second year, the best village competition with “Village of the Year Award” is awarded in the following categories:

- **village as a manager** (existence of businesses, interactivity of the agricultural and forest management with a village, ecological capacity and sustainable use of resources in the local production)

- **village as a painted frame** (a number of renovated buildings, harmony of the old ones with the new ones, clear construction rules with respect to the regional architecture in the new building-up, green space in a village, image of a village, tidiness and environmental protection)

- **village as treasury** (measure of cultural values, cultural activities, local self-esteem, education, holding of traditions, habits and skills; ambience and originality, nature protection)

- **village as a community** (a figure of clubs and associations; conditions for getting together, social service and charity, communication and public participation)

- **village as a partner** (existing documents, PPP, methods used in making strategies, sustainable development, capacity building, networking of relations)

- **village as a host** (existence of tourist trade facilities; additional services with utilization of local typical elements, access to the attractions, information marks, tourist and educational paths, greenways, cycle paths)

9.1.2. at regional level

Not yet.

Annex IV

ANNEX IV

En aquest Annex es presenten els últims dos textos íntegres de l'Estratègia de Paisatge d'Andalusia i el State of Environment d'Eslovàquia. Aquests textos van a part degut a la protecció d'escriptura de les fonts originals.